ŽIVOT

BR. I. VELJAČE 1927. GOD. VIII.

„Raspni ga, raspni!"

Jozua je na prelazu Jordana zaustavio vode ove rijeke i proveo narod po suhu na drugu stranu. Mojsija je više uradio: rastvorio je Crveno more, da po tvrdom putu i između vodenih brda pobjegne vas Israel pred svojim egipatskim progoniteljima. Krist je učinio nešto većeg. On je jednom rukom zaustavio svu prošlost i rastvorio novo doba, drugom je poveo za sobom ne jedno pleme ili maleni narod, nego čitavo čovječanstvo. Sve je to učinio Krist svojom vlašću i moći. On se ne ispričava kao ono apostoli, kada su ozdravili hroma čovjeka pred vratima jerusalemskog hrama: »Što se čudite ovomu, ili šta gledate na nas, kao da smo mi svojom silom ili pobožnošću učinili, da ovaj hoda. Bog je Abrahamov, Izakov i Jakovljev, Bog otaca naših, proslavio Sina svojega Isusa« (Dj. ap. 3, 13). Krist je tvorio čudesa i zamjerna djela, pa i sam uskrsnuo od mrtvih, kao onaj, koji »ima vlast«. Bog je uslišao molbe Jozuine i Mojsijine i izveo na njihove prošnje spomenuta djela. Nije tako kod Krista: on radi kao pravi utjelovljeni Bog. Kako su nekoć rekli ljudi, kad je on utišao oluju: »Tko je ovaj, da ga slušaju i vjetrovi i more?« (Mat. 8, 27), tako se mi danas sa još većim začuđenjem moramo pitati: Kako su mogli Židovi ubiti takvog čudotvorca? Onoga, koji im je govorio: »I ako meni ne vjerujete, vjerujte djelima, da upoznate i da se uvjerite, da je Otac u meni i ja u Ocu« (Iv. 10, 38); Onoga, koji je »prošao čineći dobro i liječeći sve« (Dj. ap. 10, 38)? Kako je mogao taj »izabrani narod« tako uporno evo kroz 19 vijekova prezirat poziv onoga, koji je »uskrsnuo od mrtvih slavom Očevom« (Rim. 6, 4)? Jednako moramo zamjerati i današnjoj tolikoj inteligenciji, kako može biti indiferentna prema Kristu Bogu.

Atlas je po staroj bajci nosio na leđima našu zemlju. Krist radi više, ne u mašti pjesnika, nego u realnosti. On može da kaže kršćanima: »Vidjeli ste, šta sam učinio Egipćanima i kako sam vas nosio na krilima orlovim i uzeo vas k sebi« (2 Mojs. 19, 4). On vodi sve ljude »dobre volje« k sretnoj vječnosti, jer je on »put, istina i život« (Iv. 14, 6). Kako su u doba Platonovo Grci očekivali izvanrednog mudraca pa ipak su mudroga Sokrata poslali otrovom na drugi svijet,

tako je i danas opća čežnja za nadnaravnim filozofom, pa ipak našim savremenicima ne imponira ni Krist ni njegova Crkva, nego se priključuju Židovima i dovikuju svome Pilatu, liberalizmu ili loži: »Otale, otale s njim, raspni ga. Nemamo kralja, nego cara« (Iv. 19, 15).

Kako je sve to moguće? Gerazenci su lijepo zamolili Isusa (kad im je svinje potopio), neka se odaleči od njih; Samarjani su odbili Krista u ime nacijonalizma, kada su doznali da ide k omraženim Židovima preko njihove zemlje. No kako su mogli ustati stanovnici glavnog židovskoga grada, njihovi odličnjaci, gotovo čitav sinedrij, puk, koji je došao o Uskrsu u taj grad, pa zahtijevati od poganina Pilata, da makne Krista s lica zemlje?

Tu je tragedija prošlosti i sadašnjosti.

1. Kristovi neprijatelji.

Sv. Ivan opisuje svoje viđenje o zmaju: »I vidio sam gdje izlaze iz usta zmajevih i iz usta zvijeri i iz usta lažnoga proroka tri nečista duha kao žabe. To su duhovi đavolski, koji čine znake, i izlaze ka kraljevima svega svijeta, da ih skupe na boj za onaj veliki dan Boga svemogućega« (Otkriv. 16, 13—14). Te su »žabe« izišle k israelskom sinedriju, pa su ga i kako okupile na boj protiv Krista. Uistinu su bili tri nečista duha: časti, vlastohleplja i zavisti. Ti su duhovi navalili na nj kao nekoć Skamander na Ahileja svojim vodama (Ilij. 21, 268) i zanijeli ga na stramputicu i u propast. A tko je bio sinedrij?

Dva su bila sinedrija: veliki i mali. Mali su bili po gradovima i imali su 23 člana. Veliki je sinedrij bio u Jerusalemu. On je brojio 70 članova i predsjednik mu je bio veliki svećenik kao 71. član. To je bio najviši narodni forum u Israela u doba Kristovo. Članovi su bili lijepi, visoki, bradati ljudi (Sanhedr. 17). Oni su sudili o čistoći ženidbe i sposobnosti svećenika i levita, određivali genealogiju plemena, hodočasničke putove, uzdržavanje hrama, postavljali su velikog svećenika, katkada čak i regenta (1 Mak. 14, 28); odlučivali su o ratu ili miru, sudili knezove i čitava plemena. I narod je častio ovo sudište. Dapače, tko bi se pobunio protiv sinedrija, mogao je biti siguran da ga čeka smrt. Sinedrij je odlučivao i o čistoći prave nauke; prije rimske okupacije imao je vlast nad životom i smrću svih Israelaca. Ovakove ustanove nema danas nijedan narod. Tko je bio član tako odličnog zbora, taj je bio u očima naroda i u samim svojima kamo više no što je danas narodni zastupnik, pa i ministar. Što je danas francuska akademija četrdesetorice neumrlih! U glavnom su sinedriju sjedili farizeji i književnici, o kojima je rekao Isus: »Raširuju svoje zapise i prave velike rese na haljinama svojim« (Mat. 23, 5). Koliko su dakle i sami držali do svoje službe! Tako ne bi danas cijenili svoga položaja ni članovi predsjedništva u Savezu naroda.

Krist je gledao svu dušu ovih ljudi, pa je o njima kazao: »Najvole začelja na gozbama i prva mjesta po zbornicama, i da ih pozdravljaju

na trgovima i da ih ljudi zovu Rabi« (Mat. 23, 6. 7). Kad je Isus ozdravio slijepca od rođenja, pozvaše ozdravljenika pred svoj sud. Tu ga upitaše, kako mu je Krist podao očinji vid. Ozdravljenik im u zanosu sve vjerno pripovjedi, a kada ga opet upitaše, reče im: »Već sam vam rekao i niste vjerovali, šta hoćete da opet čujete? Hoćete li i vi da budete učenici njegovi? Tada ga pogrdiše i rekoše: Ti budi njegov učenik, a mi smo učenici Mojsijevi« (Iv. 9, 27. 28). I kada im je on na to primijetio, kako mora da je Bog s Kristom, koji pravi ovakova čudesa, pokazaše ovi suci svoju varavu narav i ljutito povikaše: »U grijesima se rodio sav, pa ti da nas učiš?« (Iv. 9, 34). Ti su isti članovi sinedrija poslali svoje sluge, neka uhvate Krista i dovedu ga pred njihovo lice. Ovi se vratiše neopravljena posla. Na to ih upitaše glavari svećenički i farizeji: »Zašto ga niste doveli?« Sluge odgovoriše, da nikada nitko nije tako govorio kao Krist. A farizeji im odgovoriše: »Zar ste i vi zavedeni? Je li vjerova tko od poglavara u njega« (Iv. 7, 47). Toliko se dakle ponose svojom čašću, da za njih nema većeg auktoriteta u izabranom narodu od njih samih. I pod križem se odigrava čudnovat prizor. Dok je Krist visio na križu, »glavari su svećenički s književnicima i starješinama rugajući se govorili: Drugima je pomogao, sebi ne može pomoći. Ako je kralj Israelski, neka siđe s križa, pa ćemo mu vjerovati« (Mat. 27, 42). Tu kao da rekoše: Narod može u nj povjerovati, ako nas obrati. Ovako je slično i Renan pisao: Neka Bog pravi čudesa pred nama članovima francuske akademije, onda tek možemo raspravljati, da li on postoji. U ovoj oholosti nadvisuju Renana i članove starog sinedrija neki rimski carevi, koji su kategorički tražili od senata, neka im podigne hramove, uvede njihov božanski kult i odredi svećenike, koji će im još za života paliti tamjan kao bogovima.

Pravo se veli: Čast zaslijepi čovjeka. Tim se lako tumači, kako je mogao Nietsche kazati o sebi: »Ako ima bogova, kako bih ja podnijeti mogao da ne budem bog!« (Zaratustra[1]). I modernim je ljudima »naobraženi čovjek bog«, kako veli Ziegler[2]. Aleksander je Veliki uživao u tome, kada ga je svećenik Amonova hrama u Egiptu proglasio sinom toga boga, a sve poradi lijepih darova. Kako je taj velikan plakao, što se ne može popeti na mjesec i zvijezde, da osvoji i one krajeve! Oholost lako zaslijepi i veće duhove. A svaka takova mana pomućuje bistrinu našeg uma i navlači na naš pogled oblake i tamu; ne sudimo niti djelujemo po dekalogu i duhu Božjem, nego po svojim tjelesnim sklonostima. »A tjelesni čovjek ne prima, što je od Duha Božjega i ne može da razumije« (1 Kor. 2, 14). Da je ovaj duh oholosti

[1] Wenn es Götter gäbe, wie hielt ich 's aus, kein Got zu sein!

[2] Die Götter sind tot, Gott selber ist tot. So leben die Götter, die Mensch-Gebildeten; so lebe denn Gott, der Mensch-Gebildete, der Mensch Gott (Gestaltwandel der Götter 818).

zahvatio članove sinedrija, vidi se iz načina, kojim su htjeli da zabašure Lazarovo uskrsnuće. Lazar je u grobu ili, kako kaže Marta, »već zaudara, jer su četiri dana, kako je umro« (Iv. 11, 39). Isus ga jednom samo riječju uskrsnu na novi život. U brzo se razglasi taj događaj i »mnogo židovskoga svijeta dođe nesamo poradi Isusa, nego da vide i Lazara« (Iv. 12). Što će na to članovi sinedrija? »A glavari svećenički se dogovoriše, da i Lazara ubiju, jer su mnogi od Židova dolazili poradi njega i vjerovali u Isusa« (Iv. 12, 10. 11). Eto kako su slijepi ti prvaci israelski! Zar će oni Kristu oduzeti vlast nad životom i smrti, ako ubiju uskrsnuloga Lazara? Očevidno ih je ostavio zdrav razum, jer ih je okužila prva đavolska »žaba« — oholost.

Tko ima čast, želi imati i vlast, jer je ova obično mjerilo i jamstvo za prvu. To se vidi i na članovima jerusalemskog sinedrija. Kako?

U Palestini su bile tri glavne stranke, koje su igrale u životu naroda važnu političku ulogu. To su bili: farizeji, Saduceji i Irudovci. Prvi se pojaviše, kada je Israel izgubio svoju političku samostalnost. No još se jače razviše, kada je u »izabrani narod« počeo prodirati helenizam. Ovaj im je htio da oduzme i vjersku samostalnost. Farizeji su ustali, da očuvaju vjeru svojih otaca i njezin prestiž nad poganstvom. Naravno pri tome vjera im postade vanjska formalnost. Farizeji su do sebe mnogo držali, pa su druge ljude smatrali »plebejcima« a svoje su pristaše zvali »drugovima« i »bližnjima«. Stoga pita farizej Krista onako s visine: »Tko je moj bližnji?« (Lk. 10, 29). Krist je stajao sa svojom naukom i životom u najvećoj opreci s ovim političarima. Čujmo, kako im veli: »Teško vama, književnici i farizeji, licemjeri, što dajete desetinu od metvice i od kopra i od kumina, no ostaviste, što je najznamenitije u zakonu: pravdu, milosrđe i vjeru; ovo je trebalo činiti, a ono ne ostaviti. Vođe slijepi, koji cijedite komarca, a gutate devu. Teško vama, književnici i farizeji, licemjeri, što čistite spolja čašu i zdjelu, a iznutra ste puni grabeža i nečistoće. Teško vama, što ste kao okrečeni grobovi, koji se spolja vide ljudima lijepi, a unutra su puni mrtvačkih kostiju i svake nečistoće. Tako i vi spolja se pokazujete ljudima pravedni, a iznutra ste puni licemjerja i bezakonja. Gradite grobove prorocima i krasite spomenike pravednicima i govorite: Da smo mi živjeli u vrijeme otaca svojih, ne bismo s njima pristali u krv proročku. Zmije, legla gujinja!« (Mat. 23). Krist ih ovako označuje: »Na Mojsijevu stolicu sjedoše književnici i farizeji. Govore, a ne čine. Vežu teška i nesnosna bremena i tovare na pleća ljudska, a prstom svojim ne će da ih taknu« (Mat. 23, 3). Krist, koji je sama blagost, zove ih: vođe slijepi, budale i slijepci (Mat. 23, 16. 17). Farizeji su htjeli, da u svemu vladaju nad narodom ili kako piše Josip Flavij: »Imaju kod puka takov upliv, da se žrtve i molitve, sve bogoslužje obavlja prema njihovim odredbama« (Antiquitates 18, 1, 3), pa

im je puk vjerovao i kada bi oni nešto rekli protiv kralja ili velikog svećenika (ib. 13, 10, 5). Treba čitati »Mišnu«, to njihovo poznije djelo, kako oni uzvisuju i veličaju svoju vlast nad pukom. Kasnije su oni bili prvi, koji se pobuniše protiv Rimljana kao stranaca, jer htjedoše da dođu i do političke vlasti No u tome ljuto nastradaše. — U sinedriju su bili najbrojniji Farizeji.

Druga je politička stranka bila saducejska. Ta nije bila brojna, ali su njoj pripadali većinom bogataši, kojima se milio epikurejski život. I oni su bili u sinedriju (Dj. ap. 23, 6); njima su vjera i vjerski obredi bili nešto nuzgredno, a politička vlast prva stvar. Ta im je vlast izmicala iz ruku pod rimskom vladavinom. Oni su bili u Israelu i nosioci grčke kulture i običaja. Da im tko ne otme političku ulogu, držali su se vazda tvrdo uz velikog svećenika. Nijekali su prekogrobni život i uopće duhove. Aristokrati po podrijetlu htjeli su u doba Isusovo, da budu bilo to i prividno aristokracijom duha, koja ne drži do starih predaja ili propisa. Bili su polupogani kao i Samarićani, pa su Rimljani mogli računati na njih, kao na elemenat srodan duhom. No njihov je takmac bila stranka Irudovaca.

Ovi su bili pravi sluge Rimljana, koji su za Pompeja g. 63. pr. Kr. postali u Palestini potpuni gospodari. Na čelu je Irudovaca stajao sam tetrarha Irud Antipas (koji je pogubio Ivana Krstitelja). Kako se u svakoj zemlji za stranačke invazije nađe ljudi, koji hoće da što više za sebe ušićare, tako su Irudovci licitirali sa svim strujama i strankama pred faktičnim vlastodršcima. Njima nije bio jerusalemski hram središte narodnog života i pravi ponos; više su cijenili mrvice sa stola rimskoga cara. To je realistička stranka, bez dogmi i stalnog programa. Oni su vjerovali samo u sadašnjost. O toj stranci može se reći, što je rekao Akil o Agamemnonu: Ne zna pogledati ni u prošlost ni u budućnost (Ilij. 12), ali i ono što je Agamemnon istaknuo o Akilu: Hoće da bude nad sto gradova (Ilij. 10, 11).

Politika ne treba da bude strast, ali lako to postane, osobito onda, ako je unosna. A Židovi su bili diplomati poradi svog geografskog položaja i radi sićušnosti svoje domovine, kako su to bili u srednjem vijeku stari Mlećani i u novom okretni Dubrovčani. Židovi su stajali čitave vjekove pod utjecajem Egipta i Istoka, sirskih i egipatskih vladara. Stoga su se brzo snašli i u novoj okupaciji rimskog orla. Farizeji su mrzili Rimljane kao pogane, Saduceji su računali sa realnošću, Irudovci su se ulagivali novim gospodarima i pohlepno očekivali njihove milosti. I rimska je politika bila lukava: sa svim se strankama u doba Kristovo dobro pazila, pa su sve stranke bile u praksi zavisne o njoj kao lagane igle o jakom magnetu. Rimljani su znali napeto podržavati odnose te su stranke vazda bile u ugodnom očekivanju; važnije pobune nije bilo u Kristovo vrijeme. Židovi su sami bili pocijepani u stranke, pa ih nije trebalo umjetno razdijeliti i tako lakše

nad njima vladati; Rimljani su samo spretno podržavali vlastohleplje svih stranaka. To je bila druga »žaba« na srcu Israela.

Još je jedna »žaba« imala svoje ležište na srcu izabranoga naroda, kao što su ga ono imale do tri zmije ljute na srcu Muse Kesedžije u narodnoj pjesmi. Ta je žaba bila velika zavist židovskih prvaka. Zavist ili nenavidnost jest ono, kad neko nevoljko gleda i žali, da drugi nešto ima.

Moć zavisti snažno crta Gvido Duka u Danteovu Čistilištu:

> Zavidnost mi tako krv pokvari,
> Da tek dočuh čije radovanje,
> Mah žučljivost lice mi opari. (Čist. 14, 82—84).

Pilat, poganin i rimski prokurator u Jerusalemu znao je, da se ta strast čvrsto drži članova sinedrija. Izričito ističe sv. Matija, da je on upitao narod: »Koga hoćete da vam pustim? Barabu ili Isusa, koji se zove Krist? Jer je znao, da su ga iz zavisti predali« (27, 17). Isto navodi i Josip Flavij. Sve su stranke u Jerusalemu držale, da više valja pedalj vlasti nego lakat prava, i stoga se sve pobojaše novog suparnika, Krista. Vidjeli su, da narod ide za njim; silan se svijet divi njegovoj nauci, jer »ih je učio kao onaj, koji ima vlast, a ne kao književnici njihovi« (Mat. 7, 29); svi su mu »odobravali i divili se milosnim riječima, koje su izlazile iz njegovih usta« (Lk. 4, 22). Narod ga prati i visi o njegovim ustima, u pustinji tri dana boravi s Kristom, premda nema što jesti (Mat. 15, 32). I sami farizeji govore jedan drugome: »Vidite, da ništa ne opravljate, evo sav svijet ide za njime« (Iv. 12, 19). Što će od nas biti? pitali su se negdje svi židovski političari, članovi sinedrja. Čovjek rado o svemu raspravlja, ali mu pri tome ide k srcu poglavito ono, što se tiče njegove kože. Stoga je shvatljivo, da je Krist kao novi čovjek iz nepoznatog Nazareta odmah izazvao zavist i oporbu. To je dakako raslo postepeno kao svaka ljudska strast, dok nije došla do svog vrhunca u trećoj godini javnoga Kristova rada.

Članovi su sinedrija brzo i javno istupili protiv Krista; zametnuli s njime borbu. U toj bi utakmici možda bili lako poslali svog suparnika »onkraj groba«, ali su se »bojali naroda«. Što će sada? Upotrebiše dvije metode, kojima se služe diplomate. Najprije uzeše, da ga ocrne kod naroda i tako omraze. U tu svrhu vele puku, da je Krist Samaritanac i da ima đavla u sebi (Iv. 8, 48), da po Beelzebulu, poglavici đavolskom, izgoni vragove (Lk. 11, 15), da ne svetkuje subote i stoga da nije od Boga (Iv. 9, 16) i slično. No ta metoda nije »upalila« kod mase. Na to su jerusalemski političari udarili u druge diple, pograbili drugu batinu, t. j. silu. Bahat se vlastodržac rijetko kada odrekne njezine moći. On je se hvata kao ono Egist kod Sofokla i traži da se

drugi ili milom ili silom podvrgnu njegovu biču (Elektra 219). Pretorijanci imadu pred očima samo sebe, pa zabacuju i tradiciju i dobrobit naroda to je njima otrcana fraza. Tako se i židovski prvaci uhvatiše sile, da sruše Krista. Najprije se dogovoriše, da se »svaki, koji bi ga priznao za Krista, izopći iz zbornice« (Iv. 9, 22). Isus to znade i veli javno puku: »Izopćit će vas iz zbornice, pače dolazi vrijeme, kad će svaki, koji vas ubije, misliti, da Bogu službu čini« (Iv. 16, 2). Kristovi protivnici šalju svoje sluge, neka ga uhvate (Iv. 7, 45) te silom spriječe njegov rad i nauku. I napokon ga uhvatiše prigodom zadnje (treće) njegove javne Pashe.

U objema su metodama imali glavnu riječ farizeji iz sinedrija. Oni su u oba slučaja kucali i na vrata drugih političkih čimbenika. Udružiše se sa svojim protivnicima Saducejima (Mat. 16, 1) i Irudovcima (Mat. 22, 15), kad htjedoše da Krista unište, sramoteći ga pred pukom. No kada je trebalo upotrebiti silu, onda to izvedoše sami članovi sinedrija, jer su znali, da im toga ne će zamjeriti protivnici. — Mržnja je protiv Krista bila tačka, koja ih je spajala i barem na čas bacila u zaborav njihovu staru zavist. Mržnja je svagda bila jaki spoj niskih duša, premda ne veže trajno, kako se to i danas vidi u skupnom radu protestanskih sekta i pravoslavnih crkvi u istupanju protiv rimokatoličke vjere. Ta je mržnja svagda silna, ako je hrani oholost, vlastohleplje i zavist, kako je to upravo bilo kod Kristovih neprijatelja.

U svem je nastojanju protiv Krista bio glavni »movens« sinedrij. Ipak ne sav. I u njemu je bilo i dobrih, poštenih, pravednih osoba. Tako nam evanđelje spominje Josipa iz Arimateje, koji je »bio ugledan vijećnik i sam iščekivao kraljevstvo Božje« (Marko 15, 43), »dobar i pravedan i nije odobrio odluke i djela njihova« (Lk. 23, 50), te Nikodema. O njemu nam pripovijeda Ivan, kako se smiono opr'o u sinedriju zaključku židovskih prvaka i to na obranu Kristovu riječima: »Da li naš zakon osuđuje čovjeka, ako ga prije ne sasluša i ne dozna što čini?« Tada mu odgovoriše: »Zar si i ti Galilejac?« (Iv. 7, 51—52). Oba ova člana sinedrija javno i odvažno pokapavaju mrtvoga Krista. Na druge članove sinedrija imali su silni utjecaj Ana i Kaifa; oni su zapravo bili duševni vođe čitavog zbora, kao što biva i danas u svim ljudskim organizacijama. Tko je bio Ana? Josip Flavij (Antiquitates 20, 9, 1) piše, da su Anini suvremenici nazivali toga čovjeka najsretnijim bićem, jer je imao silno bogatstvo, pripadao saducejskoj stranci i držao ju oko svoje osobe. Potkupivši namjesnika Kvirina došao je na stolicu velikog svećenika (g. 6. posl. Kr.), no iza 8 godina morao je sići. U 90. godini je doživio, da ga je čak peti sin naslijedio u spomenutoj časti. Bio je Ana izvanredne energije; nije birao sredstava, da postigne cilj. Ovakovi se ljudi lako nametnu drugima. Drugi je vođa jerusalemskog sinedrija bio Kajfa. On je bio Anin zet, koji je bio 17 godina velikim svećenikom (18—36. posl. Kr.). Postavio ga na to mje-

sto rimski prokurator Valerij Grato, i on se tu održao za sve vladavine Poncija Pilata; napokon ga je zbacio njegov nasljednik Vitelij. Kajfa je pripadao farizejskoj stranci i tako je imao oko sebe pripadnike te stranke. Ana dakle i Kajfa imali su za sobom gotovo sav sinedrij i izvan njega dvije glavne stranke; recimo: pučke mase.

Ipak u evanđelju stoji: »Tada se sabraše glavari svećenički i starješine narodne (biva sinedrij) u dvor velikoga svećenika, koji se zvao Kajfa. I zaključiše, da Isusa lukavštinom uhvate i ubiju. Ali su govorili: Samo ne o blagdanu, da se ne bi pobunio narod« (Mat. 26, 3—4). Zašto se boje naroda, ako su imali većinu uza se? Jer se i najbolji diplomate vazda boje masa. Mase su vazda vulkansko tlo, pa tu nije nikada suvišna »lukavština«. Tko se ne boji Boga, vazda dršće pred ljudima i sumnja o svom uspjehu. Tko želi uspjeti u većem pothvatu, mora staviti sve na kocku, igrati »va banque«, ali to drži za svoju tajnu, lukavost. Takov je pothvat bio: Isusova smrt. Oligarhija je bila spretna, ali se i bojala eventualnog neuspjeha. Kako se dalo da riješi to pitanje? Lukavo.

2. Oligarhija na djelu.

Otkada je uvedeno opće pravo glasa i državljani sebi biraju parlamente i vlade, misle mase da vedre i oblače, da su one vlast. Pri tome zaboravljaju, da ipak »de facto« oligarhija »vlada i upravlja« državom i masom, dakako lukavo, kako se to vidi osobito u najdemokratičnijoj državi na svijetu, sjevernoj Americi. Neokrunjena oligarhija znade biti iznad monarhije i republike. Tako je bilo i u doba neustavno starih država. Oligarhija je vazda znala steći utjecaj i na okrunjenog vladara i na današnjega predsjednika u cilindru. Ona se sada kao i nekoć najradije zaogrne plaštem demokracije. Ove se ona najviše boji, njoj se najdublje klanja, ulaguje. Ana su i Kajfa našli moćnih agitatora, neke su predobili novcem, druge novim službama, treće obećanjima, četvrte podžižući njihove strasti, pete u ime starog prijateljstva ili rodbinstvom. Plan je tu. Stvoriše ga Ana i Kajfa kao jedna obitelj. Oni će najprije predobiti sinedrij, a agitatori i demagozi puk. Kako? Pred prve izlaze oni s političkim razlaganjem. »Tada sabraše glavari svećenički i farizeji skupštinu, te su govorili: Što da radimo? Ovaj čovjek čini mnoga čudesa. Ako ga tako ostavimo, svi će vjerovati u njega, i doći će Rimljani i otet će nam zemlju i narod. A jedan od njih po imenu Kajfa, koji je bio one godine veliki svećenik, reče im: Vi ne znate ništa, i ne mislite, da je bolje za nas, da jedan čovjek umre za narod, negoli da sav narod propadne. Od toga se dana dovogoriše da ga ubiju« (Iv. 11, 47—50. 53). Međutim su agitatori marljivo radili među nižim i širim slojevima naroda. I to im nije bilo teško. Ta narod je radi uckanja poglavica bio pocijepan već u drugoj godini javnog Kristova rada; već su onda »jedni govorili: Dobar je, a drugi: Nije, nego zavodi narod. Ali nitko nije govorio javno za njega bojeći se Židova« (Iv. 7, 12—13), t. j. jerusalemskoga sinedrija. U trećoj godini javnoga Kristova rada niknu sjeme, što su ga članovi sinedrija i njihovi ljudi sijali u puk protiv Isusa i oni već mogoše izdati »zapovijed, ako tko dozna, gdje je, da javi, da ga uhvate« (Iv. 11, 57). Vrhunac je toga rada bio, kad je Juda, Kristov apostol, došao k sinedriju i rekao: »Što ćete mi dati, da vam ga izdam? A oni mu odmjeriše 30 srebrnika«. (Mat. 26, 15). I dok je Isus u noći Velikoga četvrtka u vrtu Getsemani, dođe izdajnik sa 600 vojnika (Iv. 18, 3) sa svjetiljkama, zubljama i mačevima, što poslaše poglavari svećenički i od starješina narodnih (Mat. 26, 47), sinedrij. I tako ga »uhvatiše, odvedoše ga k velikom svećeniku Kajfi, gdje se sabraše književnici i starješine« (Mat. 26, 57), ali ga prije povedoše k Ani. Tu nastaje ispitivanje. Tu počinju ta dvojica da iskaljuju mržnju i dugo uzdržavani bijes.

Muka je Kristova takova, da je i Rousseau rekao, te je on ne može čitati a da ne zaplače. Nad kim? Nad Kristom kao nevinom žrtvom bijesa već spomenute oligarhije. I Pilat priznaje javno pred uzbunjenim narodom: »Ja ne nalazm nikakove krivice na njemu« (Iv. 18, 38). Pilat htjede da oslobodi Krista, pa stavi narod pred dilemu: Birajte, hoćete li da vam pustim na slobodu Barabu, razbojnika, ili Krista, koji je izliječio tolike bolesnike i oživio mrtve. I gle! Mase stoje pred Pilatom i šute. No tko se ono vere kroz narod? Gle, kako članovi sinedrija šapću jednome i drugome, trećima dovikuju što će odgovoriti rimskom upravitelju. Oni se u ovako odlučan čas ne uzdaju ni u svoje agitatore; sami se glavom umiješaše u narod, koji su doslije bili »nimbusom obavita« aristokracija (prema receptu »odi profanum vulgus et arceo«, t. j. prezirali su taj svoj puk). Izričito ističe taj njihov rad evanđelista: »Ali glavari svećenički i starješine nagovoriše narod, da traže Barabu, a Isusa da pogube. Kad ih dakle upravitelj upita: Koga hoćete od ove dvojice da vam pustim? oni odgovoriše: Barabu« (Mat. 27, 20—21). Tako viče narod, koji ga je pred pet dana onako svečano uveo u Jerusalem i pjevajući govorio: Blagoslovljen, koji dolazi u ime Gospodnje! (Lk. 19, 38). Mase su očevidno pod dojmom časa i vladaju se kao nestašan dječak, koji ne poznaje jarma načela. Slične su slugi, koji lako mijenja gospodare, da vidi je li bolje kod drugoga. Mase ne umuju, dok su na okupu. O njima vrijedi, što su stari Rimljani govorili o svom senatu: Senatori su dobri ljudi, ali je senat zla životinja (senatores boni viri, senatus mala bestia). Stoga židovske mase, kad ih je Pilat htio staviti u nepriliku i odmah iza Barabina oslobođenja upitao, što će uraditi s Kristom, povikaše u jedan glas: »Neka se raspne!« Reče im upravitelj: Ali kakvo je zlo učinio? No oni su sve jače vikali: Neka se

raspne!« (Mat. 27, 23). Logika nije značajka zanesene mase; ona ne razlaže niti njoj tko može da razlaže. Kako je to divno opisao Manzoni u svojim »Vjerenicima«. Piše on na tom mjestu i ovo: »U pučkim se uzbunama nađe uvijek nešto ljudi, koji se živo trse, da učine zlo što je moguće gorim. Navodi ih na to ili raspaljena strast, ili zaslijepljenost, ili zlopaka namjera, ili prokleti užitak u pustošenju. Zamišljaju ili podupiru najokrutnije prijedloge, raspiruju svugdje vatru, tek što počne jenjavati, nije im nikada ništa previše, htjeli bi da metež traje bez mjere i kraja« (13. glava). O masi kud i kamo više vrijedi nego li o pojedincu ono, što je napisao isti Manzoni o svom Renzu: »On je imao veoma malo razloga da bude zadovoljan redovnim tokom života, pa je bio naklonjen da odobri sve, što je mijenjalo kako mu drago taj tok« (11. glava). To je znala židovska oligarhija.

Na želju je mase Pilat konačno osudio Krista na smrt. Tužna se povorka uspinje uz Golgotu. Krist je radi šibanja i nutarnjih muka tako oslabio, da mu drugi mora nositi križ uzbrdo. Povorci se pridružiše i članovi poznate nam oligarhije. Zašto i oni idu na stratište? Očevidno se boje za uspjeh; hoće da vide i Kristovo umiranje. I dok je Krist visio na križu, pristupaju te narodne poglavice i »rugajući se govore: Drugima je pomogao, a sebi ne može pomoći. Ako je kralj israelski, neka siđe sad s križa, pa ćemo mu vjerovati. On se uzdao u Boga, neka ga sad izbavi, ako mu je po volji; jer reče: Sin sam Božji« (Mat. 27, 2—43).

Krist je umro. Smrću prestaje mržnja. Nije tako s mržnjom židovske oligarhije; ona mrzi Krista i iza njegove smrti. Evo što o tome čitamo u evanđelju: »A drugi dan, koji je iza priprave, sabraše se glavari svećenički i farizeji kod Pitata i rekoše: Gospodaru! sjetili smo se, da je onaj zavoditelj kazao još za života: poslije tri dana ću uskrsnuti. Zato zapovjedi, da se grob utvrdi do trećega dana« (Mat. 27, 62—64). To su zadnji valovi silne oluje, koja je tih dana harala u srcu i duši židovske oligarhije. Još se jače vidi ta zaslijepljenost njihove strasti iza uskrsnuća Kristova.

Krist je uskrsnuo. Vojnici, koji su čuvali njegov grob, vratiše se u grad »i javiše glavarima svećenčkim sve, što se dogodilo. I sastavši se sa starješinama, vijećali su i dali su vojnicima mnogo novaca govoreći: Kažite: učenici njegovi dođoše noću i ukradoše ga, dok smo mi spavali. I ako to čuje upravitelj, mi ćemo ga umiriti i načinit ćemo, da vama ništa ne bude« (Mat. 28, 12—14). Oligarhija je dakle bila u najboljim odnosima s poganinom i omraženim Rimljaninom Pilatom. Cilj joj posvećuje sredstva.

3. Planovi se ruše. Kazna Božja.

Sv. Matej pripovijeda o vojnicima: »A oni uzevši novce učiniše, kao što su bili naučeni« i dodaje — a pisao je svoje evanđelje između

g. 42. i 52. — odmah ovo: »I razglasi se ta riječ među Židovima do danas« (Mat. 28, 15). Čovjek bi tu i nehotice pomislio: Ipak je sretna te jerusalemska oligarhija. Eto smaknuše Krista, poslaše ga »onkraj groba«. Doduše se u času Kristove smrti »razderao hramski zavjes na dvoje od gornjega kraja do donjega, i zemlja se potresla, i stijene se raspukle, i grobovi se rastvorili i uskrsnula mnoga tjelesa svetih, koji su usnuli. I izišavši iz grobova po uskrsnuću njegovu uđoše u sveti grad i pokazaše se mnogima. A satnik, i koji su s njim čuvali Isusa, vidjevši, da se zemlja trese i šta se dogodilo, prepadoše se vrlo, govoreći: Zaista, ovaj bijaše Sin Božji!« (Mat. 27, 51—54). A ipak je eto oligarhiji pošlo za rukom, da oslabi dojam svega toga na šire mase, kako smo čas prije vidjeli. Zar nije to triumf zloće? Jest. I psalmista je nekoć vidio, da bezbožnici uživaju sreću na svijetu, te mu je palo na um da i sam pođe njihovim stopama. No odmah je uskliknuo Bogu: »Evo koji odstupiše od tebe, ginu; ti istrjebljuješ svakoga, koji od tebe otpadne« (ps. 72, 27). Ova se zadnja riječ ispuni i na planovima jerusalemske oligarhije. Kako?

Na Duhove ustaje sv. Petar i govori: »Israelci! Čujte riječi ove: Bog je potvrdio među vama Isusa Nazarećanina, čovjeka silna čudesima i znacima. Njega ste, koji vam je bio predan određenom odlukom i promislom Božjim, rukama bezakoničkim pribili na križ i ubili. Ali ga je Bog oživio, odstranivši boli smrtne, jer je bilo nemoguće, da ga ona svlada« (Djela ap. 2, 24). I taj dan je osnovana Crkva Kristova, jer je 3000 ljudi ušlo u nju sv. krstom. Malo zatim sv. Petar izliječi hroma od rođenja. »A u mnoštva onih koji vjerovaše, bijaše jedno srce i jedna duša« (Dj. ap. 4, 32). I »apostoli su činili mnoge znake i čudesa među narodom« (ib. 5, 12) u ime Kristovo. Ljudi su iznosili bolesnike na ulice, da »bi, kad Petar dođe, barem sjena njegova takla koga od njih« (ib. 15). Kad čuše članovi sinedrija ,da apostoli čak u hramu uče narod , uhvatiše ih i htjedoše da ih ubiju. »Ali ustade u vijeću Gamalijel, učitelj zakona, poštovan od svega naroda, i reče im: Israelci, promislite dobro za ove ljude, što ćete činiti. Prodite se ovih ljudi; jer ako je od ljudi ova osnova ili djelo ovo, propast će; ako li je od Boga, ne ćete ga moći uništiti, pače mogli bi se naći i kao protivnici Božji« (Dj. ap. 5). No ti Israelci domala kamenovaše đakona sv. Stjepana. Mladi Savao kao farizej bjesni protiv nove vjere i hoće da je silom uništi, ali od njega napravi Bog »izabranu posudu, koji će iznijeti ime Božje pred pogane i kraljeve i sinove Israelove« (ib. 9, 15). I za kratko vrijeme raširi se mlada Crkva po Palestini, Maloj Aziji, Balkanu, Italiji, gornjoj Africi, čak po Španjolskoj i gotovo svoj Evropi. Ustadoše Židovi oružjem i perom, Rimljani isto, neoplatonska filozofija poče da napada kršćane. Sve se urotilo protiv njih: i znanost i državna vlast. Mlado kršćanstvo pije iz iste čaše kao i njezin božanski osnivač, ali i jednako triumfira nad svojim neprijateljima kao

i on. Krist je skršio planove sinedrija, Ane i Kajfe, farizeja, saduceja i Irudovaca; sve ih je poništio svojim uskrsnućem. Tako je i nova vjera slavila pobjedu Milanskim ediktom g. 313. nad Israelom i poganstvom. Sloboda je sinova Božjih neuništiva. Oni mogoše da zapjevaju: »Duša se naša izbavi ako ptica iz zamke lovačke; zamka se raskide i mi se izbavismo. Pomoć je naša u imenu Gospodina, koji stvori nebo i zemlju« (ps. 123, 7).

Još više poradi Gospodin. »Kad vidje Pilat, da ništa ne pomaže, nego da je još veća buka, uze vodu i opra ruke pred narodom, govoreći: Ja nisam kriv u krvi ovoga pravednika; vi ćete odgovarati. I odgovori sav narod: Krv njegova na nas i na djecu našu« (Mat. 27, 24). I došla je ta krv. Narodnu je apostaziju Bog osvetio. G. 79. opsjedne Tit grad Jerusalem, u metežu izgori hram i grad. Car Trajan povodom pobune Bar-Kohbine) zabrani Židovima da stupe na tlo toga grada i osnova posve poganski grad Aelialia, a na mjestu svetoga hrama sagradi poganski hram u čast Jupitra Kapitolinskoga. Židove odvede Trajan u sužanjstvo; prodavao ih je u ropstvo po 30 za jedan srebrnik. U ratu je palo do 500.000 Israelaca.

Bog je vazda isti i svemoguć. Sva nam povijest pokazuje, kako on kazni narodne grijehe, osobito apostazije. U njoj se vidi, kako je istinito Bog progovorio preko Davida i obećao svome sinu Isusu Kristu: »Išti u mene i dat ću ti narode u nasljedstvo i krajeve zemaljske tebi u državu. Udarit ćeš ih gvozdenom palicom; razbit ćeš ih kao lončarski sud« (ps. 2, 8—9). I David kliče: »Sad, kraljevi, orazumite se!« (ib. 10). Mala je Azija u 4. i 5. vijeku gazila dogme Kristove, pa je došao Turčin, koji je sve strpao pod se. U Africi katolici se prepiru među sobom i kidaju haljinu Isusovu i domala eto Vandala, da ih podvrgnu pod svoju pogansku okrutnu vlast. G. 1452. proglašena je u Carigradu u crkvi sv. Sofije unija s papom, ali istočni kršćani stadoše bježati iz te crkve na glas o toj uniji. I gle! Jedva je prošlo pola godine, a Turci provališe u Carigrad i u spomenutoj crkvi sakupljeno mnoštvo okrenuše pod mač.

Kako je danas? Židovi su i danas raštrkani po svemu svijetu i živi svjedoci, da je na njih pala krv Kristova. Istočne crkve stoje pod tutelom modernih država. I katolički su se narodi u mnogočem poveli za liberalizmom, ili su sebi stvorili »katolički« liberalizam i time napola upali u apostaziju, pa ih je Bog time kaznio, da ih je predao u gospodarsko kao i političko ropstvo: služe židovskom kapitalizmu, gospodare im socijalisti i framasuni. I tako »narod uzdiše, gdje bezbožnici dođu na vladu« (Prov. 29, 2); gdje se u vladajućoj oligarhiji nađu tri »đavolske žabe«.

Jao narodu, koji pusti, da ga takova opaka oligarhija odaleči od Boga živoga! Na tom se narodu ispunja Izaijina prijetnja: »I osta kći Sionska kao koliba u vinogradu, kao sjenica u polju od krastavaca, kao grad opustošen« (1, 8). Jao narodu, koji pod tom oligarhijom viče pred poganima, ložom, anarhistima protiv živog mističnoga Krista — rimokatoličke Crkve: »Raspnite je! Raspnite!«. A.

Okultizam i naravne sile.

U okultizmu, posebice u spiritizmu, mnogo je toga sasvijem naravno, pa to treba takovim bezobzirno i priznati. Ima doduše tu još pojava, koje ne možemo točno označiti, ali gdje poznamo da je nešto slična i ipak skroz naravno, to kod takovih stvari možemo slutiti da su naravne i barem ne tvrditi da su nadnaravne pojave. Doduše o okultizmu se mnogo piše i raspravlja ovih zadnjih 30 godina, posebice iza svjetskog rata, a ipak daleko nije doprlo razbistrenje na tom polju, te bismo smiono mogli kazati, da je tu još mnogo tajna. No s druge strane se ipak diglo koprenu otajnosti s mnogih okultnih pojava. Ovdje ćemo se osvrnuti na noviju literaturu u tom pitanju; uvažit ćemo ono, što je saopćio Gutberlet u svojem djelu »Kampf um die Seele« i člancima objelodanjenim u linačkoj reviji »Theolog. prakt. Zeitschrift« 1915. i u »Philos. Jahrbuch« 34 Bd., pa Koesen S. J. »Theol. prakt. Zeitschrift« 1923., te Schneider-Walter u »Der neuere Geisterglaube« i Dr. Ettlinger u »Hochlandu« 1907. i dr.

1. Kucanje.

G. 1848. čuše u metodističkoj obitelji Fox u Hydesville (u državi New-Yorka) kucanje na zidu, vratima i po stolovima, ali samo u nazočnosti 12 godišnje djevojčice Katarine i 14 godišnje Margarete. U kratko vrijeme nastade veliko zanimanje za te i slične pojave. No 40 godina kasnije, g. 1888., priznaše ove dvije sestre, da su se one kao djevojčice time samo zabavljale i da je to bila samo njihova igra ili bezazlena prijevara. Kako su one to izvodile? Same priznaše, da su izvodile spretno svojim nogama. Fiziolog je Schiff našao, da spretnim stezanjem kostiju u koljenu, ako nogu držimo ispod stola ili na podu, izvoditi takove glasove, te će ljudi misliti da ti glasovi dolaze iz drugog svijeta i da su odgovori na naša pitanja, a ti odgovori da tobože dolaze od duha, koji se nalazi ispod stola ili poda. Ništa nas tako lako ne vara kao uho, osobito u tami ili polutami (kako to biva u spiritističkim sjednicama). Sjetimo se ovdje jedne vrlo obične pojave. Ako netko sjedi ili stoji pokraj nas, pa počne govoriti iz trbuha (a na to ni-

jesmo upozoreni prije, niti što o tome slutimo), odmah gledamo naokolo. Još nešto! Našlo se taso spretnih medija, koji su davali odgovore tobožnjih duhova naprosto natezanjem svojih povezača na nogama ili na trbuhu ili na rukama ili na kome drugom dijelu svog tijela. Dr. Lapponi je otkrio, da je redovito kucanje nastajalo od neke djevojke, koja je imala padavicu. Mislilo se, da je kucanje duhova, a bilo je stezanje njezinih kostiju u rukama.

Tko se želi o tome uvjeriti, kako je lako ovakovim kucanjem prevariti znatiželjnu publiku, neka se vježba u ovome, pa će se brzo uvjeriti, da je kucanje vrlo naravna stvar i u sebi posve bezazlena. Evo kako! Pritisni ruku na čvrstu površinu stola ili kamena, sada počni natezati i stiskati srednje kosti na ruci, pa to često opetuj i ti ćeš domala tako daleko dotjerati, te ćeš iza desetak dana znati gotovo bubnjati. I ako to izvodiš u polutami i za stolom, gdje sjede ljudi u spiritističkoj sjednici i stavljaju pitanja na »svoje« duhove, možeš ih varati dane i mjesece i godine, a da te nikada ne ulove. I svi će ti naivnici misliti, čak bi se i zakleli, da su se »pametno« razgovarali sa duhovima drugoga svijeta. A tu onda fantazija ima široko polje, pa »spiritiste« i okultiste svašta vide i čuju.

2. Udaranje stolova.

Spiritiste obično nabave sebi mali tronogi stol za svoje pokuse. Taj stočić stoji na glatkom podu, a učesnici ili uzvanici posjedaju uokolo stola tako, da naprave oko njega kao neki lanac. To znači: moraju prste ruke položiti na stol tako, da vrhovi palca i petog prsta budu na rubu stola, a ostali se prsti ruke ispruže na stolu. Lanac se sastoji u tome, da e tvoji palci dotiču jedan drugoga a tvoji mali prsti tuđih malih prstiju. Nato se očekuje napeto, hoće li se duh pojaviti i početi da kreće stolom i daje odgovore na postavljena pitanja. Katkada prođe i više sati i ljudi napeto čekaju pojavu željenog duha zaludu; no katkada se odmah ili brzo pojavi, pa se stol počne tiho i lagano gibati, zatim sve jače i brže. Gdjekada se to vrši takovom brzinom, te ovaj stolčić poleti u vis ili udari na stranu i razbije se o zidu. Ne sudjeluju li tu duhovi? Ne.

Lehmann je pravio pokuse posebne vrsti. Pa što je pri tome otkrio? On je ovo našao: Svaki čovjek, koji ovako napeto sjedi pokraj stola u lancu, počinje u tom položaju lagano drhtati, a njegovo srce daje tom drhtanju kao i disanje neki stalni ritam. Taj ritam je dapače redovit; kod nekojih osoba tuče 4 puta u sekundi, kod drugih 2 puta ili više. Ti ritmi katkada unište potiske, katkada ih povećaju, katkada im daju drugi smjer. (Cfr. njegovo djelo Aberglaube u. Zauberei).

Slijedeći pokus može svatko izvesti. Ispruži ruku i drži u njoj nit, kojoj je na dnu privezan prsten. Sada počni misliti na jedan smjer.

Što će se pri tome dogodit? Nit će se domala počet prama onom smjeru gibati (ovo je psiholog Carpentar nazvao »ideomotornim« gibanjem). Ako muzikom svrneš svoje misli na drugi smjer, to će se doskora i nit nagnuti prema novom smjeru. Tako može kod muzike da i spomenuti stočić dobije ritam muzike. Ovo se dogodi lako i brzo, ako je u lancu barem jedan učesnik dobar medij, t. j. vrlo osjetljiv i u njemu je podsvijest razvijena ili izvježbana.

Spiritiste poznaju i pojave, kod kojih stol daje odgovore jednom svojom nogom i to pametne odgovore. I tu ljudska podsvijest igra posebnu ulogu. Kako? Eno taj stol oteže i nesigurno bilježi slova nepoznatih riječi. Što je to? Tu se događa kod kod ključa, ako ga objesiš o nit i nit visoko držiš u ruci ili među dva prsta tako da se ključ lako dotiče stola. Što ćeš tu opaziti, ako počneš izgovarati u sebi grčki alfabet? Tu ćeš opaziti, da ključ kao težim postaje kod nekojih slova spomenutog alfabeta, a ti odmah besvijesno spustiš ključ. Ako se u tome izvježbaš i podsvijest preotme maha, brzo ćeš se naučiti kako da se razgovaraš s tobožnjim duhovima. Isto kaži i o prstenu na niti.

Nekoji spiritiste upotrebljavaju mjesto običnih stolića »planketa«. To su stolići, kojima se dvije noge giblju na valjcima ili kolešcima, a treću nogu zamjenjuje olovka obješena prema dolje. Oni postave tu planketu na papir, a medij položi ruku na ploču i planketa se zatim giblje i olovka piše pametne riječi i odgovore na postavljena pitanja. Ima i drugih sličnih aparata (psihograf, spiritoskopa i t. d.), koji imaju kazalo i gibanjem stola ili ruke pokazuju položeni alfabet. Tu slično podsvijest (ako nije naumična prijevara) medija daje odgovore na pitanja, pa i ta stvar spada u područje prirodnih sila.

3. Ektoplazme.

A. v. Schrenk-Notzing u svom djelu »Materialisationsphänomene« navodi više slučajeva ektoplazme. Tu on na više stranica opisuje ektoplazme Eve Carriere (Marte Bèraud). Ta se Eva tobože 25. V. 1921. materijalizirala pred 5 osoba posred bijelog dana i pri punoj svjetlosti i njezin se ektoplazam pretvorio u djevojku (Cfr. Život, 1925., str. 14—16). Ivan Guzik je izvodio svoje pokuse materijalizacije g. 1923. pred pariskom Sorbonom. Za sjednice su se dizale svijetle glave, učesnici su osjetili na svojim koljenima ili blizu njih pse, vjevericu ili drugu životinju. No Guzika je Sorbona uhvatila u prijevari, kako je nastojao da izvuče nogu i s njom proizvede spomenute prijevare. Te su prijevare svaki put izostajale, kada Guzik nije mogao da izvuče nogu. Tako je raskrinkan i Madžar Vladislav Laszlo, koji je upotrebljavao kuglice načinjene iz vate i gaze mašću namazane, te onda pomoću vrpce izvodio u zraku fosforiscirane slike (tu je vrpcu on znao pričvrstiti ispod stolice prije pokusa). Ejner Nielsen je u Norveškoj

izvodio svoje ektoplazme (ondje ih zovu teleplazme) pomoću vrpce, koju je on utezao u usta.

P. Heuzé pripovijeda u svom djelu »L'Ectoplasme«, kako mu je g. 1922. u Parizu neka poznata Francuskinja pokazala »supstanciju«, pomoću koje ona izvodi svoje ektoplazme. To je bila neka pjena u škatulji od kaučuka. Ona je tu škatulju skrivala na sebi između koprene i tijela i za sjednice privukla na prsa i onda je tom pjenom izvodila razne pojave, koje su znale začarati sve učesnike.

Dr. Bazala navodi u svom djelu »Tajanstvene pojave« više pokusa Schrenck-Notzinga (str. 156—164) i veli, kako je Schrenck-Notzing dosta oprezan u prosuđivanju, kako vodi strogu kontrolu pri istraživanju i pri pokusima. Pisac je ovih redaka čuo više puta, kako ozbiljniji stručnjaci vele o Schrenck-Notzingu, da nije dosta strog i da previše rado vjeruje u poštenje svojih pacijenata ili osoba, koje on istražuje. Schrenck-Notzinga bi moralo već to osvijestiti, što se ektoplazme zbivaju tako te nose na sebi karakter kiparski, koje i u polutami podsjećaju na nesavršene figure; više puta se moglo i to konstatirati, da slike (tobožnje materijalizacije) izgledaju kao slike ili risarije izrezane iz papira, a mediju su blizu glave ili ramena ili kao da su negdje obješene. I odista našlo se i luknjica na zastoru. Očevidno su dotične slike ondje bile pričvršćene. Pa i to bi nas moralo navesti te posumnjamo u objektivnost ektoplazma, što glave redovito izgledaju kao maske i ruke kao rukavice. Tu Schrenck-Notzing uzalud ovakove pojave pripisuje nekom izvanrednom biologijskom procesu. Tu su slike, koje znadu naši prestidžiteri vrlo vješto sakriti.

4. Indijski fakiri i penjanje po užetu.

Indijski fakiri izvode razne stvari, koje su neobične u očima tamošnje mase. No Evropljani, koji su to proučili, vele da sve to izvode i naši evropski prestidžitateri, dapače još i spretnije. (Vidi Život 1926., str. 85—90). No kako se to tumači, kad fakir baci konop preda se i ovaj se sam ispravi i visi u zraku bez oslona, pa se po konopu penje u vis fakir i napokon iščezne u zračnoj visini? Prije nego na to odgovorimo, navest ćemo jedan primjer, kakav nam je pružio fakir Tahra Bey. On je 22. srpnja 1925. u dvorani Adyar u Parizu izvodio razne pokuse svog znanja. Tim su pokusima prisustvovali prof. Labbé, Dr. Vachet, H. Durville i nekoliko novinara. Durville je u julskom broju »Journal du Magnetisme« 1925. objelodanio svoj izvještaj i bilješke o toj sjednici. Tu kaže g. Durville: Tahra je proizvodio hotimičnu katalepsu, ali bez hipnoze, bila je to jednostavna muskulaturna kontrakcija; pružio se na dasci punoj čavala, ali ona je neugodna postelja bila ipak bez veće boli; pribadačom je prolazio kroz svoje usnice ili kroz kožu, ali i to je bilo bez veće štete, premda je nešto boli zadavalo. Tahra nije uspio, da izvuče pribadaču s krvlju ili bez krvi, kako su gledaoci željeli; nije mu pošlo za rukom da pospješi ili umanji kucanje bila. Zatim su ga zatvorili u lijes, zatrpali ga u pijesak, iz koga je izišao iza četvrt sata posve zdrav. Što je to? Ništa osobito. Ta mogao je živjeti u tom stanju bez ikakove štete po zdravlje čak i dva sata, ako se malo u tome izvježbao. Ta on sa sobom ponese i u sebi zadrži toliko zraka, da uzmogne lagano disati i da pri tom ne izgubi svijesti. Time je taj fakir potpuno raskrinkan. Dapače taj fakir nije ni rodom iz Indije, nego iz Egipta.

No kako se ipak indijski fakiri penju po užetu u zrak i onda iščeznu? O tome nam pripovijeda F. Bertrand, misijonar, koji je proživio 32 godine u Maduréu. On je doznao jednog dana, da će se neki fakir dići u zrak, u nebo i to javno. Došao je i on onamo. Silno se mnoštvo okupilo oko fakira, koji je stajao pod jednim stablom. Njegov se drug od njega rastavio i iščeznuo. Sada pravi fakir baci na zemlju konop. Naglo se taj konop poče ispravljati i dizati u vis. Fakir malo za tim prihvati taj konop i poče se uza nj penjati u vis, na vrhu se nešto zaustavi i napokon iščeznu. Sve je to gledao i spomenuti misijonar. Kad je došao kući, pripovjedi on to svojim redovnicima. Ovi mu lako sve to protumače. Kako? Fakir se zaustavio pod stablom kao slučajno. No stablo je njemu dobro poznato kao i sve što je oko njega. U zgodan čas onaj njegov drug, koji se kao izgubio, popeo se nevidljivo s druge strane na stablo, te s jedne grane lagano spustio tanku uzicu (žicu ili slično sive boje). Dotle je fakir pod stablom zabavljao općinstvo raznim pripovijedanjem iz svojih doživljaja. Spretno se prigne na zemlju kao da nešto šapće i okrene se k publici i dalje govori, a eto u taj čas počne se konop dizati u vis kao od sebe (jer je privezan uz onu tanku nit ili uzicu i sada ga poteže onaj drug sa stabla, koji je sakriven iza grane). Kad je taj drug na stablu privezao konop uz granu, lako se fakir može da penje uz konop u vis. Kada je došao do vrha, onda se spretno zaustavi i kao da se ljulja i napokon skoči na granu među lišće i iščezne, t. j. siđe na drugu stranu preko stabla u obližnju kuću ili preko bambusove grane. Stoga fakir i izabere redovito mjesto za svoje operacije stablo, koje je u blizini ili ispred koje kuće, njemu[1] prijateljske.

5. Jedna spiritistička sjednica u Poljskoj.

Iz Krakova sam primio slijedeće pismo, datirano 2. 3. 1926.:

Danas sam prisustvovao jednoj važnoj spiritističkoj sjednici. Ona se održala u prilično velikoj sobi. Soba je bila sva zavijena u crno

[1] Tako dakle stvar stoji s čudesima indijskih fakira. U Indiji ima dvije vrsti fakira: jedni su askete i prakticiraju mortifikaciju i kontemplaciju, ali ti ne izlaze izvan svoje zemlje niti varaju, a pogotovo ne dolaze na pozornice. Druga su vrst Yoghi, koji se vježbaju u svojim pokusima metodički i tako žele da postanu strašilo naroda i od toga da žive. Ovi obilaze sela i gradove, da saberu novaca.

platno; dapače i pod i strop i sav namještaj je bio u crnini. Pred pozornicom je sjao čitav niz jakih električnih žarulja, okrenutih prema publici. Pozornica je u sjeni. Publike nas je bilo par tuceta. Svi smo napeto očekivali, što će se večeras sve to dogoditi, jer je program mnogo obećavao i medij je bio poznat kao sila prvog razreda. Taj je medij specijalista proputovao Poljsku, Francusku, Belgiju i Njemačku, pa je učestvovao po tim zemljama u mnogim seansama. Da sada opišem, kako je protekla ova sjednica, kod koje su bili uzvanici ljudi akademske izobrazbe.

Dugo gledamo preda se u pozornicu. Prema programu mora se na pozornici pojaviti duh s drugog svijeta, koji putuje svijetom; malo zatim treba da ugledamo duh Semiramide u eteričnom tijelu. I zaista napokon ugledamo kako zrakom silazi ljudska glava, koja se nasred pozornicu zaustavi. Malo časaka i ugledamo vrat, pa leđa, te iza par časaka čitavo tijelo. Duh veli sada, da se nalazi u pustinji i osjeća jaku žeđu. Obraća se zatim pjesničkom molitvom Alahu, neka mu s neba pošalje ambrozije. I gle! Odjednom leti zrakom iz visine tanjur i zaustavi se sam pred ustima spomenutoga duha. Malo iza toga i evo leti zrakom naranča, koja se zaustavi na tanjuru. Tu se sada poče sama po sebi da ljušti i njezini komadići sami idu u usta onog duha. Jednako se pojavi čaša i zrakom se spusti pred usta duha i on pije. Taj duh sada obraća se Alahu i čuvstveno mu zahvaljuje, dakako u poljačkom jeziku, da ga svi razumijemo. Ovaj duh sada okrijepljen nebeskim jelom i pilom diže svoje ruke put neba i moli duh kraljice Semiramide, neka dođe s neba i malko se s njime porazgovori. Jedva je dovršio tu molbu, eto se u zraku pojavi lubanja s eteričnim tijelom. Mi smo gledaoci od napetosti jedva disali. To naše uzbuđenje još jače poraste, kada se domala pojavi čitava skupina duhova oko ove dvojice; ta skupina nije imala čitavo tijelo, nego samo nešto oko glave. Na koncu se od nas oprosti spomenuti duh Semiramide i iščeznu u zraku. Tako s njom i sva ona skupina nijemih duhova. Na pozornici je još samo onaj prvi duh, koji nam tumači kako i on mora dalje vrludati po svijetu. I poče da postepeno gubi svoje tijelo, najprije noge, pa srednje tijelo. Netom je ovaj duh izgubio svoje noge, stupi među nas medij, koga sam na početku spomenuo i upozori nas, neka ne bismo mislili da on to izvodi, pa se eto onaj duh lagano od nas oprašta. Iza više minuta napokon se diže onaj duh na pozornici i sasma ga nestade ispred naših očiju. I sve se ovo dogodilo pri najjačoj električnoj svjetlosti, kako sam to na početku opisao. Ima li tu kakove prijevare?

Svi smo bili upravo razdragani, što smo prisustvovali eto tako uspjeloj sjednici. I medij je bio zadovoljan. No prije neg ćemo se razići, dade znak rukom i hoće da govori. Svi uprijesmo oči kao djeca u svog oca, jer smo se nadali da će nam još nešto saopćiti iz drugog svjeta Svi smo bili uvjereni, da on ima u ruci ključ drugog preko-

grobnog života, da on opći s duhovima kao mi sa članovima svoje obitelji. No što nam je kazao?

On reče ozbiljno i mirno: »Gospodo! Ja sam vas sve prevario«. Ta nas je riječ prenerazila. Nekoji promumljaše i dadoše znak nezadovoljstva; drugi odvažnije rekoše: »To je nemoguće. Vi zbijate šale s nama.« Na to nam je svima zorno pokazao, kako je on to sve izveo tako spretno. Uza se je na pozornici imao druga, koji je isto kao i on bio sasvijem u crno obučen; i ruke i glavu, sve su imali u crnini. Svi smo gledali u pozornicu, na kojoj su oni bili i nitko ih od nas nije vidio. Medij je bio na stocu i drug mu je skinuo crnu koprenu s lica, a mi smo mislili, da je to glava duha, koja se sve niže po zraku spušta, jer je medij sišao sa stoca na pod pozornice. Drug mu je dalje skidao komad po komad one crnine s tijela i nam je izgledalo kao da duh dobiva sve veći objam svog eteričnog tijela. Medij je bio ispod crnine obučen u bjelini. Kako je njegov drug ostao vas vazda u crnini, nitko od nas nije ni slutio da bi pokraj duha bio još netko. I taj je drug iza svojih leđa u svoje doba uzeo spomenuti tanjur i crnom rukom njime zamahnuo po zraku i postavio ga pred usta duha. Jednako je spretno uradio s narančom, nju oljuštio i stavljao u usta svog duha. Što je bilo sa Semiramidom? Ona nije govorila. To je važno. Tu je onaj drug uzeo iza sebe pripravljenu mrtvačku lubanju s malo bijelog platna, njom zamahnuo po zraku i dalje njom nešto kretao i držao ju pred publikom, na koncu ju digao u zrak i tako potegao iza svojih leđa. Tako je Semiramida iščezla. A drugi duhovi? To su bili naslikani na bijelom kartonu, koje je onaj nevidljivi drug držao iza sebe i u svoje vrijeme raskrilio oko duha kao lepeze. Napokon je onaj drug na noge duha postavio crno platno i duh je lagano i tako tobože izgubio materijalizaciju nogu, pa jednako glave. Dok je drug držao u rukama bijeli plašt duha, u svojoj se crnini povukao medij s pozornice zbacio svu crninu i došao među publiku u običnom odijelu. Dakle tobožnja bilokacija!

Svi smo učesnici bili iznenađeni, ali i mnogi radosni, da se jednom svrši ova nedostojna rabota spiritističkih medija. Među publikom je bio i Isusovac J. Urban, urednik najbolje poljačke revije »Przegled Pouszechny«. On je kazao i preporučio: »Treba sada pokazati našoj inteligenciji, kako je bezdušno zavaravaju ti mediji«. Svi smo mu to povladili. To će učiniti i ovaj medij, ali sada sluša teologiju i stoga želi, da mu imena ne spomenem. Ovaj je medij dizao stolove u zrak pred publikom samim dodirom ruke. I to nam je protumačio. On je imao ispod rukava kvaku, pa je s njom baratao vrlo spretno, a da toga nije nitko opazio. U par slučajeva nije mogao da digne, jer su tobože nekoji učesnici jakom voljom bili tome protivni. U stvari nije to uzrok, nego on sam nije htio, jer je tako želio zavarati publiku, kako to obično čine poznati mediji. Tako nam je on sam pokazao kvaku i

sve nas uputio, neka i sami pokušamo. To smo učinili. I ta stvar uistinu nije nimalo teška; teška je jedino onome, koji nije upućen u te tajne. **N. Buljan**, teolog.

Na ovo ću pismo samo to nadodati: Po Francuskoj obilazi po gradovima A. de Saint-Genois (pseudonim mu je kod pisanja Dickson). On je već više medija raskrinkao, pa sada drži javne konferencije i otvoreno tvrdi, da je sav spiritizam prijevara i da će on iste stvari i spretnije isvesti jer je i sam izvrstan prestidžitater; on jamči i javno pozivlje sve spiritiste, neka ga samo pripuste svojim sjednicama i da će pri tome raskrinkati svakog medija. I gore navedeni student teologije u Krakovu kani ustati protiv spiritizma, netom dovrši svoje nauke. On veli, da u »nekim« spiritističkim sjednicama možda đavao ima udjela samo ½%, ali je to samo kod divinacije, sortilegija i sl.; on odlučno zabacuje svaku materijalizaciju duha, pojave duhova u ličnom obliku, uopće sve ono što danas šire spiritistički mediji kao objektivnu pojavu i djelovanje duhova. **A.**

Život prakršćanskih općina

prema „Nauci dvanaest apostola" u opreci sa konstrukcijama Harnackovim.

Život u prirodi stoji u imanentnoj akciji, u razvitku iz unutarnjeg principa, koji čitavo biće jedinstveno informira i razvija unutar granica jednog istog individualnog organizma. Tako se i život vrhunaravni u mističnom tijelu Kristovu od osnutka Crkve pa sve do naših dana pokazuje u jedinstvenom razvitku jednog te istog tajinstvenog organizma, što ga milost Duha Svetoga oživljuje i pomoću istih bitnih organa usavršuje te vodi do cilja njegova. Kolika je razlika između neznatnog žira i veličanstvenog hrasta, koji se kroz dugi niz godina lagano i neopazice, ali ipak stalno uz povoljne prilike i kraj raznih zapreka razvija iz tog žira! No ipak imamo tu vazda jedan isti organizam, jednu istu biljku, koja se po nutarnjem životnom principu iz sićušnog sjemena u zemlji razvila najprije u malu klicu, što jedva proviruje iznad zemlje, zatim u malo stabalce, poslije u granato drvo i napokon u onaj kraljevski hrast, koji prkosi vjetru i oluji i širi sve naokolo svoje grane i grančice sa gustim i hladovitim lišćem. Sam Spasitelj isporeduje kraljevstvo Božje na zemlji, t. j. Crkvu svoju, sa

»zrncem gorušičnim«, koje se u južnim krajevima razvija do pravoga drveta, tako da ptice nebeske dolaze i gnijezde se na granama njegovim« (Mat. 13, 31). Ma kako se očito i bjelodano diljem svih kršćanskih stoljeća pokazao ovaj divni jedinstveni i životni razvitak jedne iste Crkve Božje »u istoj nauci i u istom smislu« (Vincencije Lerinski): moderni racijonalisti, kao da su slijepi kod očiju svojih i ne vide toga. Čujmo što

1. Adolf Harnack, jedan od modernističkih kolovođa

veli, ne o razvitku jedne iste Crkve, nego o tobožnjim neprestanim bitnim prevratima usred kršćanstva prvih vijekova. U jednoj recenziji izvrsnog djela Petra Batiffola »L'Eglise naissante et le catholicisme« (Pracrkva i katolicizam)[1] Harnack mora priznati, da se na temelju solidnih istraživanja drugih pa i Batiffolovih »katolički elemenat u povijesti razvoja kršćanstva ima više pomaknuti (prema kolijevci kršćanstva), nego li su to učinili mnogi protestantski povjesničari..., i da uvažene protestantske crkvene historike ne će više danas sablazniti tvrdnja: Glavni neki elementi katolicizma sižu do apostolskog vremena, a to nisu samo periferični. Tako se čini, da je kolut zaokružen i gotov, i da je katoličko povjesničko shvaćanje pobijedilo, a da se samo nije osobito trudilo...«. Mjesto da bi tu činjenicu potvrdio, Harnack bez ikakva dokaza gradi sada tobože »nepremostive jazove između Krista i apostola«, nadalje »između apostola i onoga, što se pod njihovim očima pripravljalo ili izvršilo«. »Treće, veli on, vrijednost, djelokrug i red čimbenikâ u kompliciranom organizmu kršćanskih misli i crkvenih životnih oblika neprestano su se mijenjali do polovice trećega vijeka i zamjenjivali su odlučne akcente, a četvrto: ogroman elemenat, koji je djelovao od početka, t. j. pneuma ili elemenat neposredne božanske vezanosti (po karizmatskim ili čudesnim darovima) sve je više iščezavao, a time i individualna sloboda, koja je po njoj uvjetovana«.

To su puke fraze, koje osim četvrtog elementa upravo ništa drugo ne dokazuju, nego da je Crkva[2] od početka bila živi organizam, koji se doista sve više razvijao u svom životu. Što se tiče karizmatskih darova, priznajemo, da ih je upočetku više e se tako vjera i Crkva brzo raširе. Ali posve je krivo, što Harnack u tom gleda b i t n i elemenat, dok sam Spasitelj opominje apostole, da je to nešto n u z g r e d n o, što dapače može postati pogibeljno. »Ne radujte se tomu, veli on, što vam se zli dusi pokoravaju, nego se radujte,

[1] Theologische Literaturzeitung (16. I. 1909.).

[2] Harnack niječe jedinstvenu Crkvu, i zato mjesto izraza „Crkva" upotrebljava smiješne riječi o „kompliciranom organizmu kršćanskih misli i crkvenih oblika", koje nemaju smisla, ako nije bilo jedinstvene organične Crkve.

što su imena vaša zabilježena na nebesima« (Luk. 10, 17). A šta istom veli apostol Pavao o karizmatskim darovima? On je u 1. poslanici Korinćanima istakao razne karizmatske milosti, koje ne čine čovjeka svetijim, pa dodaje opomenu: »Starajte se pak za **bolje** darove; ja ću vam još izvrsniji put pokazati«. (1 Kor. 12, 31). Po tom slijedi njegov hvalospjev ljubavi: »Kad bih jezike ljudske i anđeoske govorio, a ljubavi ne bih imao, bio bih kao mjed, koja ječi, ili praporac koji zveči...«. Vara se dakle Harnack, kada protiv Krista i apostola Pavla posve umjetnim i usiljenim načinom pretjeruje ovaj tobože »ogromni elemenat pneumatski«, kako bi iskonstruisao svoje tobožnje **bitne** razlike i promjene u kršćanstvu prvobitnom i potonjem. U ostalom nikad nije u Crkvi posve nestalo karizmatskih darova, kako nam povijest svetaca i njihovih kanonizacija strogo dokazuje. Povrh toga Harnack kao monistički racijonalist badava se poziva na »božansku vezanost« pneumatskih ljudi, kad ne priznaje ni osobnoga Boga.

Ipak se on usuđuje dalje pisati ovaj nesmisao: »**Poradi ovih činjenica** (gore pretresanih) **Crkva je oko godina** 30., 60., 90., 130., 160. i 190. **kraj kontinuiteta vazda bila bitno druga**...«[3] — Pa kako to, da nitko nije prije opazio ove tolike i bitne razlike ili bolje ovog neprestanog bitnog prevrata, revolucije, a ne evolucije u Crkvi prvih vijekova? Harnack se kukavno poziva na »imponderabilia« i na tobožnje »male kutiće u liniji historijskog razvoja« Crkve, a ti kutići da »u svojoj sumaciji vode do najvećih promjena smjera«. On priznaje, kako »nije teško i ujedno je veoma važno, dokazati, da se već u prvoj poslanici Klementa Rimskoga krije veoma veliki komad rimskog katolicizma«. Taj je »jaz gotovo neizmjeran« po Harnacku, koji zamjerava Batiffol-u, što on sve to ignorira, premda opet veli: »Oči ovog istraživatelja, koji je obilno dokazao svoju srčanost i svoju iskrenost, zastrte su te ne vidi. što treba vidjeti«. No na to možemo mi većim pravom odgovoriti: »Harnack i ondje nešto vidi, gdje nema ništa; pa gdje se konstatuje pravilna evolucija životnog organizma crkvenoga, on vidi »gotovo neizmjerne jazove«, što ih prije nitko drugi nije vidio. A na temelju takovih halucinacija svojih on gradi svoju povijest tobožnjih bitnih promjena kršćanstva.

*

Protiv ovih smiješnih konstrukcija o prevratnom razvitku prakršćanstva, koje su se na žalost također uvukle u neke hrvatske povjesničke udžbenike, cijenimo, da je od osobitog zamašaja, isporediti kršćanstvo, kako ga prikazuju evanđelja i ostale novozavjetne knjige,

[3] „Infolge dieser Tatsachen ist die Kirche um die Jahre 30, 60, 90, 130, 160 und 190 trotz der Kontinuität stets eine wesentlich andere gewesen."

s onim kršćanstvom, koje nam se redom crta u »Nauci dvanaest apostola« i u poslanici Klementovoj prije konca prvoga vijeka. Nadalje ćemo u nekim posebnim značajnim crticama o sv. Ignaciju Antiohijskom, o sv. Polikarpu Smirnskom i o drugim nekim poapostolskim muževima vidjeti, kakovo je bilo kršćanstvo njihova vremena u početku i u sredini drugoga stoljeća, da po tom prijeđemo na razvitak kršćanstva u vrijeme prvih apologeta i polemika protiv hereza i neznaboštva. Nepristrano promatranje sjajno će utvrditi, kako se na kršćanstvu prvih i potonjih vijekova krasno obistinila priča Gospodnja o zrncu gorušičnom.

2. »Crkva« u Nauci dvanaest apostola.

Nije se bez osobite Providnosti Božje dogodilo, da se taj prakršćanski spis, komu se onamo od konca 11. stoljeća zametnuo svaki trag, u naše racijonalistično vrijeme (g. 1873.) opet otkrio u neznatnom pergamentnom kodeksu u knjižnici jednog carigradskog manastira, što pripada jeruzalemskom grčko-nesjedinjenom patrijarkatu. Obretnik Filotej Bryennios, profesor ortodoksne bogoslovije i potonji metropolit nikomedijski, izdao je g. 1883. »Nauku« u Carigradu uz predgovor i bilješke. Brzo iza toga zaredaše stotine novih izdanja istog spisa na raznim jezicima. Zadarski profesor Vučković izdao ga je 1885. u srpskom prijevodu, a u Vrhbosni g. 1906. izašla je moja opširnija rasprava »Prakršćanska Didahe i evolucijonisti o prakršćanstvu«. Danas se gotovo svi patrolozi slažu u tom, da je »Didahe« spis iz zadnjih decenija prvog stoljeća, i da se njome već opširno služio auktor t. zv. poslanice Barnabine. Pisac »Nauke« nepoznat nam je, ali nigdje ne spominje sam sebe kao apostola, nego je on izabrao natpis »Nauka Gospodnja po dvanaest apostola za narode (obraćenike iz neznaboštva)«. jer objektivno prikazuje nauku evanđelja, u koliko je to shodno bilo za lajike novih, tek nastalih i još nepotpuno organizovanih kršćanskih općina onoga vremena. Činjenica, što po »Nauci« ima još priličan broj karizmatskih starješina (napose »proroka«), premda ih je već nestalo iz mnogih općina, te se napose »episkopi i đakoni« bez spominjanja prezbitera ističu kao jednako čašćeni zajedno sa karizmatskim starješinama, ovlašćuje nas, da spis datiramo iz zadnjih decenija prvog stoljeća. Prilike, što ih papa Klement I. oko g. 96. crta u svojoj poslanici Korinćanima, dosta se slažu sa prilikama prikazanim u »Nauci«. Natuknuti crkveni ustav po Kihnu ipak se starijim prikazuje u »Nauci« nego u poslanici Klementovoj. U »Nauci« nema još sigurnih citata iz spisa sv. Ivana apostola, a drugi se tekstovi Sv. Pisma slobodno navode. I pisac Didahe nastoji, da istakne božanski autoritet nekarizmatskih episkopa i dakona, kako to čini Klement protiv nekih buntovnika.

Didahe je kratak priručnik za lajike ili priproste vjernike u više manje uređenim prakršćanskim općinama gorovitih, valjda sirskih krajeva, koje su nastale iz poganskih obraćenika. Jasno se mogu u tom spisu, koji ima opseg poslanice Pavlove Galaćanima, razlikovati tri dijela ili odsjeka. Ta se razdioba u moralne, liturgijske i disciplinarne ili crkveno-pravne upute dovoljno označuje također po obliku na početku 7. i 11. poglavlja.

Prvi je dio (pogl. 1.—6.) moralnog sadržaja te pod slikom »puta života i puta smrti« prikazuje u očinskim kokretnim opomenama jezgru kršćanskog morala, uključiv uz zapovijedi dekaloga i same savjete evanđeoske, u koliko su se ovi mogli preporučiti i lajicima. Evo uvodnih riječi: »Nauka Gospodnja po dvanaestorici apostola (predana) narodima. — Dva su puta, jedan života i jedan smrti, a velik je razmak između ova dva puta. Put je naime života ovaj: Prvo, ljubi Boga, koji te je stvorio, drugo bližnjega svoga kao sama sebe. Štogod pak ne će da se tebi učini, nemoj ni ti drugomu. A nauka ovih riječi ova je: Blagosivajte one koji vas proklinju i molite se za neprijatelje svoje...« U 2. se poglavlju ističu glavne zapovijedi dekaloga protiv običajnih grijeha tadašnjeg vremena: »Druga pak zapovijed Nauke: Ne ubij, ne sagriješi preljubom, nekvari dječake, ne sagriješi bludno, ne ukradi, ne vračaj, ne čaraj, ne ubij čedo pometanjem niti ga smakni iza poroda; ne poželi, što je bližnjega. Ne zakuni se krivo, ne reci lažnog svjedočanstva, ne prokuni, ne osveti se...« U 3. i 4. poglavlju pisac osobito očinskim tonom i ponovnom apostrofom »Dijete moje!« prikazuje nam amplifikaciju prijašnjeg predmeta: »Sinko moj, bježi od svakoga zla... Ne budi gnjevljiv, jer gnjev vodi do ubistva... Sinko moj, ne goji zle požude... Sinko moj, ne gataj po pticama...!« Taj se put života pri koncu 4. poglavlja završuje preznamenitim opomenama, koje uz pracrkveni princip tradicije ističu i potrebu takove »ispovijedi grijeha u crkvi«, koja je spojena sa očišćenjem »zle savjesti« i usposobljuje vjernika, da dostojno »pristupi molitvi svojoj«, javnoj ili liturgijskoj i euharistijskoj, kako to razabiremo iz konteksta i iz paralelnih mjesta drugih apostolskih otaca:[4] »Nemoj da ostaviš zapovijedi Gospodnje, nego čuvaj, što si primio, niti dodavajuć niti oduzimajuć. U crkvi ispovjedi grijehe svoje i ne pristupi molitvi svojoj u zloj savjesti. Ovo je put života«.

Kod ovog brižnog isticanja načela: »Čuvaj, što si primio...« kao da već čujemo papu sv. Stjepana I., gdje sv. Ciprijanu u pitanju prekrštavanja heretika dovikuje onaj apostolski princip tradicije: »Nihil innovetur, nisi quod traditum est« (Nek se ništa novo ne uvede osim onoga, što je predano). Kako dakle Harnack može sanjati o »neprestanim bitnim promjenama«, koje su se tobože neopazice malo po

[4] Isp. Vrhbosna. 1906., str. 3. Bilj. 2.

malo uvele, kraj tolikog konservatizma i »kraj svega kontinuiteta« u Crkvi prvoga vijeka? Za tekst o ispovijedi zanimat ćemo se pobliže još malo kasnije. Ovdje nuzgredno istaknimo, kako je taj tekst posve zajamčen i po malo preinačenom izvještaju Poslanice Barnabine (19, 12) o »putu svijetla i tmine«. Taj tekst također ovamo dobro pristaje, pošto je pisac podrobno uputio čitače da bi zamrzili pojedine grijehe, da po tom u 5. poglavlju, gdje crta »put smrti«, u kratko rekapitulira nabrajanje onih poganskih opačina uz opomenu: »Klonite se, djeco, od svega toga«. U zaglavnom (6.) poglavlju prvog dijela pisac iznova ističe načelo tradicije: Gledaj, da te tko ne zavede s ovog puta Nauke, jer te uči mimo Boga«. Uz to je ovdje riješena poteškoća o razlici između stroge zapovijedi i pukog savjeta evanđeoskoga: »Ako bo možeš nositi čitav jaram Gospodnji, savršen ćeć biti. Ako li ne možeš (naime obzirom na savjete), što budeš mogao, to čini«. Napose pak u pogledu jela daje pisac poput apostola Pavla (1. Kor. 8, 4) samo preporuke uz jedinu strogu zabranu: »No posve se uzdrži od žrtve kumirske, jer je to klanjanje mrtvim bogovima«.

Prelazeći na drugi liturgijski dio (pogl. 7.—10.) pisac riječju: »Izrekavši prije sve ovo« upućuje nas, da su kršćani tada prije krštenja novih katekumena na glas, pa valjda i skupa sa katekumenima na pamet kazivali one moralne opomene, kao što djeca danas kod službe Božje složno, često i naizmjence, na izust kazuju razne molitve i obrasce: 10 zapovijedi Božjih, četiriju djela vjere, ufanja, ljubavi i pokajanja, šest nužnih istina i t. d. Tu hipotezu možemo osobito utvrditi, što se tiče euharistijskih molitava u 9. i 10. poglavlju, gdje ima stalnih refraina, koji se vraćaju po stalnom redu. Bit će, da su neki vještiji vjernici ili valjda i sami liturgi u crkvi predmolili, a ostali su naizmjence prihvatili, govoreći one lake refraine, što ih je svako dijete brzo moglo zapamtiti. Vjerojatnost ovog mnijenja, što sam ga već iznio drugdje,[5] povisuje i ritmički oblik onih dobro odmjerenih i odsječnih rečenica u tim molitvama.

U ovom liturgijskom dijelu imamo dragocjenih razjašnjenja o sakramentu sv. krsta, o postu i molitvi i o Euharistiji. Sustavne uredbe katehumenata sa raznim skrutinijima još nije bilo; nego priprava za krst stajala je osobito u moralnom obučavanju kandidata o putu života i smrti. Ova se je uputa kadikad i napose izdala, kao što svjedoči latinski prijevod šest prvih poglavlja Nauke, objelodanjen od Schlechta po münchenskom rukopisu. Ta je priprava kao i sama liturgija po »Nauci« još primitivnija nego ona, što je prikazuje Justin u svojoj 1. Apologiji sredinom drugog stoljeća, premda su i ovdje isti bitni elementi istaknuti. Didahe naprosto veli u 7. poglavlju: »U pogledu krsta ovako krstite: Izrekavši prije sve ovo, krstite u ime Oca

[5] Zeitschrift für kathol. Theologie, 1909., 672 ss.

i Sina i Duha Sv. u vodi živoj. Ako li nemaš vode žive, krsti u drugoj vodi; ne možeš li u hladnoj, onda u toploj. Nemaš li ni jedne ni jedne ni druge (u obilju), izlij na glavu triput vodu u ime Oca i Sina i Duha Sv. A prije krsta neka poste krstitelj i krštenik, i ako koji drugi mogu; kršteniku pak naloži, da posti jedan ili dva dana prije«.

Primjerno se dakle ističe ono otajstvo, po kojem se ulazi u Crkvu. Bitni se obred točno opisuje kao i u evanđelju, a bitno se pravo krštenika na Euharistiju također napose spominje na koncu slijedećeg 9. poglavlja, gdje je pisac ujedno natuknuo glavni plod sv. krsta: opravdanje po svetosti ili ulivenoj milosti Božjoj. Carigradski patrijarh Antim još je g. 1895. u odgovoru na očinski poziv Leona XIII. na uniju sa zapadnom Crkvom silno zamjerio krštenje polijevanjem kao novotariju;[6] a Grci pa i neki drugi ortodoksni još i danas prekrštavaju odmetnike od rimo-katoličke vjere, jer da njihov krst ne vrijedi. Kako se to može složiti sa baš spomenutim historijskim svjedočanstvom »Nauke«, koje uz prvobitno krštenje zaronjenjem već u 1. stoljeću, i to na samom istoku, ističe i krštenje polijevanjem kao valjano, pa i dopušteno barem u nekim prilikama?

Post, koji je već tada bio uveden prigodom krštenja, dao je piscu povod, da u 8. poglavlju nadoveže neke opomene o redovitom postu kršćana. Ovi u opreci sa židovskim farizejima imaju postiti u srijedu i u petak, a ne u ponedjeljak i u četvrtak, da se i tim dobro raspoznadu u ono vrijeme, kada je i sama državna vlast rimska držala kršćane samo za sektu židovsku. Isto tako imaju kršćani svaki dan do tri puta izmoliti molitvu Gospodnju, koju pisac dosta točno[7] po Mateju donosi, ali sa prastarom istočnom doksologijom na koncu: »Tvoja bo je moć i slava u vijeke«.

Osobito su zanimljive molitve 9. i 10. poglavlja, koje se danas općenito priznaju kao euharistijske molitve, i to kao molitve samih lajika, koji su kod same liturgije na ovaj način davali oduška pobožnosti svojoj. Prva se molitva zgodno shvaća kao pripravna za svetu pričest, ili kao neka vrsta predslavlja (prefacije); druga je po samom tekstu popričesna molitva. Evo teksta 9. poglavlja: »Što se tiče Euharistije ovako zahvalite *(εὐχαριστήσατε)*: Najprije u pogledu kaleža: Hvalimo ti, Oče naš, za sveti čokot Davida, sluge *(παιδός*, pueri) tvoga, što si nam ga objavio po Isusu, Sinu *(παιδός*, pueri, što znači ljubljenog Sina ili također vjernog Slugu) svojemu. — Slava tebi u vijeke! — A za lomljeni kruh: Hvalimo ti, Oče naš, za život i poznanje, što si nam ga objavio po Isusu, Sinu svojemu. — Slava tebi u vijeke! — Kao što je ovaj lomljeni kruh (kao zrnje) bio razasut na gorama (gorskim

[6] V. Balkan, 1. sv. (1896.) str. 43.

[7] Samo u 5. prošnji veli: Otpusti nam d u g naš (u singularu), kao što i Ivan Krstitelj pokazuje Jaganjca Božjeg, koji oduzima g r i j e h svijeta.

njivama), te se sakupio u jedno: tako neka se sakupi Crkva tvoja sa krajeva zemlje u kraljevstvo tvoje. — Tvoja bo je slava i moć po Isusu Kristu na vijeke«.

Krist je sam sebe nazvao »čokotom«, a Bog kod starozavjetnih proroka zove puk svoj »odabranim čokotom«. Srodan je naziv »svetog čokota Davidova« u »Nauci« za euharistijsku krv Isusa Krista, kako već Klement Aleksandrijski na međi drugog i trećega stoljeća,[8] a po njemu i Origen tumače taj izraz. Spasitelj se ovdje kao Mesija po č o v j e č j o j naravi svojoj zove sin i ujedno vjerni sluga Oca nebeskoga, kao što i David sluga Božji. Isporedi Mat. 12, 18, gdje sam evanđelist tumači o Spasitelju Is. 42, 1—4: »Gle sluga moj, koga izabrah. Izabranik moj, koji je ljubimac duše moje. Duh moj stavit ću na njega...« Vidi također Djela ap. 3, 13. 26; 4, 27. 30. B o ž a n s k a narav Isusova označena je u dvaput spomenutoj formuli krštenja u ime Oca i Sina *(υἱοῦ)* i Duha Sv. To se krštenje na koncu istog poglavlja opet zove krštenjem »u ime Isusovo«, u koliko se ovdje označuje začetnik ovoga krštenja u opreci sa krštenjem pokorničkim Ivana Krstitelja. I Djela apostolska (19, 5) zovu krštenje kršćansko krštenjem »u ime Gospodnje«. Tumačenju riječi »čokota Davidova« i »lomljenja kruha« o Euharistiji ne smeta, što je u toj molitvi, namijenjenoj lajicima, najprije spomenuta Euharistija pod prilikom vina, jer iz 14. poglavlja i iz druge molitve razabire se pravi red, kojim »lomljenje kruha« pretječe zahvalu nad kaležem, pa i odmah iza one prve molitve slijedi opomena: »Nitko pak neka ne j e d e n i t i p i j e od vaše Euharistije, osim koji su pokršteni u ime Isusovo, jer je o tom rekao Gospod: Ne dajte sveto psima«.

Radi se dakle prema ovim zadnjim riječima o veoma svetom jelu i pilu, koje je isključivo vlastito kršćanina. No i sami kršćani po riječima 10. poglavlja ne smiju toj gozbi pristupiti osim ako su »sveti«, drukčije imaju pokoru učiniti. Badava su prije neki (Ladeuze) kušali, da sve ove euharistijske riječi tumače o ljubeznoj gozbi ili agapi, koja se u prvom stoljeću udesila iza euharistijske službe Božje. To je ovdje posve isključeno ne samo po gore spomenutim riječima, koje se obzirom na natuknutu disciplinu »arcani« ili otajstvenu frazeologiju (IX, 5: Nolite sanctum dare canibus) ne mogu drukčije tumačiti; nego i opisani plodovi toga jela i pila, što se u 10 poglavlju zove »duhovno jelo i pilo«, koje u opreci sa hranom zemaljskom daje »život vječni« po Kristu.

Evo teksta te druge ili popričesne molitve: »A pošto ste se nasitili, ovako se zahvalite: »Hvalimo ti, Oče sveti, poradi svetog imena tvoga, što si ga nastanio u srcima našim, i poradi poznanja i vjere i besmrtnosti, što si nam je objavio po Isusu, slugi svojemu. — Slava

[8] Quis dives salvabitur, sp. 29.

tebi u vijeke! — Ti si, Gospode svemogući, stvorio sve poradi imena svoga, a jelo si i pilo ljudima dao za uživanje, da ti zahvale; nama si pak milostivo poklonio duhovno jelo i život vječni po Sinu svojemu. Prije svega hvalu ti dajemo, što si silan. — Slava tebi u vijeke! — Spomeni se, Gospode, Crkve svoje, da je oslobodiš od svakoga zla i da je usavršiš u ljubavi svojoj; posveti je i sakupi je sa četiri vjetra u kraljevstvo svoje, što si joj pripravio. — Tvoja bo je moć i slava u vijeke. — Neka dođe milost tvoja i neka prođe svijet ovaj! — Hosana Bogu Davidovu!« — Tko je svet, neka pristupi; tko nije neka čini pokoru. — »Maranatha (Dođi Gospodine naš)! Amen«. Prorocima pak, dopustite zahvaliti, koliko hoće«.

U jednoj i drugoj molitvi euharistijskoj preznamenite su riječi, kojima se vjernici, t. j. ovdje i sami lajici imaju moliti za C r k v u, i to za s v e o p ć u Crkvu ili vidljivu zajednicu svih pokrštenih vjernika na zemlji, koja se ima »sa četiri kraja svijeta« sakupiti u nebesko »kraljevstvo« Božje. Takov se pojam Crkve posve protivi konstrukcijama Harnackovim o pojedinim međusobno neovisnim crkvenim općinama; po gotovu udara u oči ta opreka, kad u trećem disciplinarnom dijelu »Nauke« uvažimo neke bitne elemente prave životne organizacije crkvene, koja se istina u to doba nalazi još u razvitku, ali ipak jedinstveno nadovezuje na onaj pracrkveni ustav, što ga je Spasitelj u klici ustanovio (Mat. 16, 18—19; 18, 17—18; 28, 19—20), uvedavši bitnu razliku između Crkve, koja naučava, i onog podložnog dijela Crkve, koji sluša. Već su apostoli u ovom smislu ravnali Crkvom po vlasti božanskoj a isti su vlast svoju u pogledu uprave crkvene prenijeli »na biskupe, koje je Duh Sv. postavio, da ravnaju Crkvom Božjom« (Djela ap. 20, 28).

3. U t r e ć e m c r k v e n o - p r a v n o m d i j e l u »N a u k e« (pogl. 11.—15.) nailazimo na dvije vrste crkvenih starješina, na t. zv. karizmatske »apostole, proroke i učitelje«, i na redovite nekarizmatske »episkope i dakone«. Pisac najprije naglašuje opet princip tradicije i suglasja sa dosada predanom naukom: »Tkogod dođe k vama i nauči vas sve ovo naprijed spomenuto, njega primite. Ako pak sam učitelj iskvaren uči drugu nauku na zator, nemojte ga poslušati...« Po tom ističe, kako će prosti vjernici raspoznati i štovati prave karizmatske starješine, to će reći: apostole, koji naokolo putuju, proroke i učitelje *(διδάσκαλοι)*. Glavni praktični kriterij njihov za priproste lajike, koji nisu mogli u onim prilikama neposredno istraživati sveti red i kanonsku misiju njihovu, stoji u onom prokličnom načelu Kristovu: »Iz plodova njihovih spoznat ćete ih«. Ako se dakle putujući apostol ili prorok bez potrebe zaustavi kod njih više od dva dana, ili ako pri odlasku ište osim kruha još i novaca, lažan je prorok, jer sebičnošću svojom ruši evanđelje. I prorok, koji govori u duhu, neka se ne sudi, ako samo ima vladanje Gospodnje. Jer tu očito djeluje Duh Sveti.

Sličan se kriterij postavlja u 12. poglavlju za primanje putnika, da se kršćanska gostoljubivost ne izrabi. Prolazeći putnik nek se podupire dva ili tri dana, ako treba. Ali »neka ne živi u besposlici s vama kršćanin«, jer takov »trguje Kristom«.

U 13. poglavlju pisac daje upute za dužno uzdržavanje prokušanih proroka i učitelja, koji se žele stalno naseliti u takovoj općini. On primjenjuje tu zakon starozavjetni o davanju prvina ili desetina, a to napose obzirom na proroke obrazlaže ovim razlogom: »Oni su naime a r h i j e r e j i ili veliki svećenici vaši«. Iz ovog razloga jasno se vidi, da se tu radi o takovim karizmatskim službenicima, koji imaju svećenički ili biskupski karakter. U svijetlu ove riječi lakše možemo također razumjeti konačne riječi 10. poglavlja, gdje pisac iza popričesne molitve veli: »Prorocima pak dopustite zahvaliti, koliko hoće«. Obrazac liturgije u ono vrijeme ne bijaše u potankostima ustaljen, te su karizmatski službenici kod t zv. prefacije i drugdje često pod neposrednom inspiracijom Duha Sv. produljili svoju zahvalu u ime svekolike općine.

Važna je također u 13. poglavlju bilješka: »Ako nemate proroka, dajte (prvine ili desetinu) siromasima«. Jasno tu vidimo, da nije u to vrijeme svaka općina imala ni karizmatskog poglavara, ni uopće stalno prisutnog crkvenog liturga, jer u protivnom slučaju, vjernici bi ovomu imali davati prvine ili desetinu. To u ostalom potvrđuje opomena 15. poglavlja: »Izaberite dakle sebi za biskupe i đakone ljude vrijedne Gospoda, krotke i ne lakome na novac, i istinite i prokušane, jer vam i oni lakše služe službu (liturgiju) prorokâ i učitelja. Nemojte ih dakle prezirati; jer su oni vaši poštovani *(οἱ τετιμήγοι ὑμῶν)* zajedno sa prorocima i učiteljima«.

Tu je ujedno natuknuto, kako su tadanji vjernici bili skloni donekle omalovažiti redovite nekarizmatske biskupe i đakone, jer su odviše držali do karizmatskih darova »proroka i učitelja«. I apostol Pavao imao se je boriti protiv precjenjivanja vanrednih čudesnih darova, a lako je moguće, da je pobuna nekih Korinćana protiv zakonitih crkvenih starješina u vrijeme Klementa Rimskoga u istom precjenjivanju imala svoj uzrok ili povod. Svakako je papa Klement protiv buntonika u Korintu nada sve naglasivao s l u ž b e n i a u k t o r i t e t i a p o s t o l s k o p o s l a n j e zakonito izabranih prezbitera one crkve kao i u opće svih biskupa i đakona. U pogledu jačeg isticanja auktoriteta nekarizmatskih biskupa i đakona ne možemo dakle konstatovati nikakva jaza između Krista i apostola niti između apostola i poapostolskog vremena, nego samo pravilni jedinstveni razvitak jednog istog ustava crkvenog, čiju klicu nalazimo već u evanđelju. A povod su tomu razvitku posebne prilike sve manje potrebe i sve većeg nedostatka karizmatskih ljudi, koji bi prikladni bili za službu svetišta.

Vratimo se sad izostavljenom 14. poglavlju »Nauke«, koje je također veoma zanimljivo, u koliko nas upućuje u nedjeljnu žrtvenu službu Božju onih kršćana na koncu prvoga vijeka. Pisac veli: »Svakog pak dana Gospodnjega sakupite se i lomite kruh i zahvalite (slavite Euharistiju), ispovjedivši prije grijehe svoje, da bude čista žrtva vaša. A svaki, koji je u razmirici s prijateljem svojim, neka se ne sastane s vama, dok se ne pomire, da se ne bi oskvrnila žrtva vaša. Ovu bo je Gospod prorekao: »Na svakome mjestu i u svako vrijeme neka mi se prinese žrtva čista, jer sam ja Kralj veliki, govori Gospod, i ime je moje divno u narodâ«.

Istaknimo i ovdje neke historijsko-apologetske momente protiv racionalista: Euharistijska služba, koja se osobito u n e d j e l j u slavila za sve vjernike, živo je središte crkvene općine u ovo vrijeme isto kao što prije u vrijeme apostola (Djela ap. 2, 42—46; 20, 7; 1 Kor. 16, 2) pa i kasnije u vrijeme Justina Mučenika i t. d. Ta se služba Božja naročito zove »žrtvom«, u kojoj se prema piscu ispunilo slavno proročanstvo Malakijino o čistoj jestvenoj žrtvi. Učestvovati u ovoj čistoj, jestvenoj žrtvi euharistijskoj smiju samo oni vjernici, koji su prije ispovjedili svoje grijehe te ne živu u neprijateljstvu s bližnjim. Ponavlja se drugim riječima opomena 10. poglavlja o potrebnoj svetosti za pristup onim euharistijskim tajnama, i ujedno se ističe oprosna moć ove ispovijedi, kao što već u 4. poglavlju. Kakova je bila ta ispovijed grijeha u potankostima, da li tajna ili javna, općenita ili posebna, direktno se ne kazuje. Ali dobro primjećuje stručnjak u modernim istraživanjima o sakramentu pokore i ispovijedi, O. Galtier D. I. u vrlo temeljitom članku »Pénitence«[9] obzirom na ove tekstove Didahe: »Ovdje još više nego kod teksta apostola Jakova ispovijed se prikazuje kao nužno sredstvo za očišćenje duše.« S druge je strane poznato, da je na čelu ovim synaksama bilo svećenikâ, što ih također Didahe (15, 1) zahtijeva za ove funkcije liturgijske. Ništa dakle nije prirodnije, nego da si predstavimo ove svećenike, gdje se posebnom molitvom odazivaju ili odgovaraju toj ispovijedi vjernika...«.

Što se tiče liturga kod nedjeljne euharistijske službe savez misli između pogl. 14. i 15. uz partikulu (οὖν, dakle) strogo zahtijeva, da tu pomislimo na posebno kvalificirane i ovlaštene, pa zato i »čašćene« službenike svetišta, kakovi su bili osim »arhijerejskih proroka« i »biskupi i đakoni, koji sami vrše liturgiju proroka i učitelja« (15, 1).

U zadnjem 16, poglavlju pisac Nauke još jedamput krepko potiče vjernike na budnost, revnost i postojanost, crtajući buduće strahote sudnjega dana i znake slavnog dolaska Kristova.

*

[9] Dictionnaire apologetique de la Foi catholique, sv. 19. n. 21.

Didahe nam dakle krasno prikazuje život pracrkvenih općina pri koncu prvog stoljeća, kako se jedinsteno razvija iz gorušičnog zrnca do one bujne klice, kojoj se divimo već početkom drugog stoljeća u poslanicama sv. mučenika Ignacija. Kao spojni ud između evanđelja i spisa apostolskih otaca taj je spis upravo neprocjenice vrijednosti. Stoga je F. Mourret sav spis u nepokraćenom prijevodu uvrstio u 1. svezak svoje »Histoire generale de l'Eglise«. Cijenimo i mi to blago dugo zakopano!

I. P. Bock D. I.

Boljševizam u Mehiku.

1. Položaj.

Stanislav Petrovski je bio dulje vremena zastupnik boljševističke Rusije u Mehiku. Sada ga je zamijenila u tom svojstvu Aleksandra Collontain. Petrovski je izjavio o svom radu u Mehiku ovo: »Mehikanska je vlada u pitanju vjere sasma pošla za sovjetskom vladom«. Dalje je kazao, kako je predao komori zastupnika kazneni zakonik ruske države, te kako postoji solidarnost između ovih dviju vlada (Cfr. Civiltâ cattolica 1926., str. 470).

Što hoće mehikanski boljševizam? Da uništi u Mehiku katoličku Crkvu. Krv katolička ondje već teče; era je katoličkih mučenika nastupila i sjajni primjeri, što ih mehikanski katolici pružaju, ne zaostaju za onima prvih kršćanskih vjekova. To je uistinu »la era de los mártires«; dakle najljepša stranica mehikanske Crkve.

Kako je došlo do tog progona? kako se tu katolike progoni? Naša je sveta dužnost, da o tome izvjestimo svoje čitatelje.

1. Mehikanski mestize ne će da bude Indijanac, a pristupa nema u španjolske kreole, jer kreol smatra mulate nešto nižim od sebe, kao što to čini i mulat prema čistom Indio. Kreol oponaša Evropejce, ali badava i bez uspjeha. Španjolci su propali za građanskih ratova, a kreoli preuzeše njihove predaje; mestizi govore o svojoj narodno-mehikanskoj kulturi i ne haju za evropejsku. Ovakav je Mehiko bez kritike primio socijalističke ideje i on je barometar evropejskih gospodarskih i idejnih borba. Mehiko je uopće ovih zadnjih 100 godina klasična zemlja ravolucijonarne romantike. Nigdje na zemlji nema toliko zločina kao u Mehiku. U Njemačkoj na milijun stanovnika dolaze 3 zločina, u Italiji 97, u Mehiku hiljadu u godini dana. Tu su obične stvari: orobiti vlak i farme, hazardne igre, pobune i slično. Doslije

je svaki pročelnik vlade ondje mogao da se održi na svom mjestu jedino diktatorskim sredstv.ma (Cfr. Hochland, dec. 1926. 186).

Mehiko je vulkansko tlo i svaka iskra može da izazove revoluciju, ali i proturevoluciju. Ta eno g. 1920. predsjednik je ove republike Carranza umoren. Iza njega je imenovan predsjednikom Obredon, pod kojim je sadanji predsjednik Calles bio vojni ministar. No Obregon se g. 1924. povukao na svoju farmu i naslijedio ga je Calles. Obregon je doduše bio socijalista, ali se nije htio predati u ruke ruskih boljševika kao sada Calles. Pod ovim predsjednikom ima silni upliv Morones, vođa radnika. Gotovo dvije godine se Calles s drugovima pripravljao na ovu navalu protiv katoličke Crkve. Na početku je g. 1926. navijestio progon Crkve. U istinu je 10. 2. izdao upute sudbenim činovnicima, kako će zaplijeniti sva crkvena dobra. Tri dana kasnije naredi, neka se protjeraju svećenici nepodanici republike, te redovnici, braća i redovnice iz škola, ubožišta, bolnica i samostana. Diže se silni protest, ali Calles za to ne haje. Biskup Huejutla, Manriquez y Zarate u svom pastirskom pismu 10. 3. izjavi: »Bolje mi je, da se ljudi na me srde, nego da se ne dopanem Bogu. Bolje mi je, da Boga srčano priznadem pred ljudima, nego da se Bog mene odreče na zadnjem sudu. Ne plašim se ni tamnice ni ubojite puške; ja se bojim jedino suda Božjeg. Tužim, osuđujem, zabacujem svako pojedino zlodjelo, što ga je mehikanska vlada počinila za mojih dana protiv katoličke Crkve, nada sve njezinu slabo prikrivenu nakanu, da bi za uvijek iščupala katoličku Crkvu u Mehiku te je uništila. Zgražanjem ustajem ne samo protiv člana 3, 5, 27 i 130. tako zvanog ustava Queretara, nego zabacujem svaki zakon, svaku odredbu koja je protiv Božjeg zakona, protiv čovječjih prava, protiv nauke svete Crkve. Meni je svejedno, da li je to temeljni ili organički zakon ili ne, da li je to zakon od jučer ili danas ili sutrašnji, kad on vrijeđa takova prava«.

Ovdje je spomenut ustav Queretaro. Što je to? To je mehikanski ustav, što ga je mehikanski kongres g. 1917. prihvatio. Za taj se kongres moglo birati samo one zastupnke, koji su mogli dokazati da su materijalno pomagali Carranzovu revoluciju. Mehiko ima više od 15 milijuna stanovnika, a glasovalo je samo 30.000 osoba. To dakle nije ustav mehikanskog naroda, pučanstva, nego ga je tom narodu nametnuo revolucijonarni odbor. Članci tog ustava, što ih je naveo biskup od Huejutla, oduzimlju svaku slobodu savjesti, a ženidba mu je obični ugovor, privatne škole zatvara.

Od g. 1917. počeše se katolici prilagođivati nekako protukatoličkim prilikama. 19. 3. 1926. primio je nadbiskup u gradu Mehiku pismo, koje su mu upravile nekoje redovničke starješice, njih 30 na broju. Tu spominju, kako su pustile te ih nagovore, da je njihova pouka tobože svjetska, promijenile školama ime, kapelice više izgledaju svjetska dvorana nego li hram Božji, iz dvorana, škola su odstranile križeve

i religiozne predmete, djecu uput:le da ne kazuju te se kod nj h uči katekizam. One sada mole nadpastira, neka im dozvoli da smiju javno ispovijedati svoju vjeru i izložiti se svim pogibeljima.

2. Progon.

Cales je 14. jula 1926. izdao posebne odredbe u 33 članka, koje je dao pribiti na sva crkvena vrata. Po tim odredbama moraju svećenici, koji nijesu Mehikanci, izseliti, ne smiju niti mise čitati; inače padaju u globu od 500 peseta i 15 dana zatvora. U istu će kaznu upasti oni, koji će poučavati u školi u vjeronauku; sve se redovničke škole zatvaraju. Redovnici, koji bi opet pokušali da zajednički žive, kaznit će se tamnicom 1 do 2 godine. Tko ustane protiv vladinih odluka, kazn:t će se tamn'com od 6 godina; svećenici, koji bi kritizirali vladine odluke, kaznit će se 1 do 5 godina. Svjetovnjaci, koji bi prijetili ili silu upotrebili protiv vlasti, kaznit će se 1 godinu i platit će 500 peseta. Teške kazne čekaju urednike i vlasnike vjerskih česopisa, ako bi donijeli političkih vijesti ili članaka. Svaki je vjerski čin izvan crkve zabranjen. Država konfiscira sva crkvena imanja. — Tako je Calles na temelju ovih drakonskih mjera zaplijenio sve biskupske i župničke kuće, hramove, ubožnice, škole. Papina je legata istjerao, spomenuti je biskup od Huejutla umro u tamnici, ogromni je broj svećenika zatvoren po tamnicama i s njima i članovi katoličkih društava. Biskupi su bačeni u tamnice ili u polutamnice. Guverneri su pojedinih pokrajina reducirali svećenike. Na pr. u Vera Cruz od 195 na 38, u Nuevo Leonu od 225 na 100, u 11 pokraj:na od 2334 na 875. Jedan je guverner naredio, da se svi svećenici moraju oženiti, pa jer to ne učiniše, bacio ih u tamnicu. I svetovnjaci moraju za svoje uvjerenje plaćati tamnicom, globama i životom.

A što katolici na sve te naredbe?

Biskupi su dobro proučili položaj, te su odredili, da od onog dana, kada počnu da se provode Callesove naredbe, t. j. od 31. jula prestaju mise i javno bogoslužje po crkvama. Nekoliko dana prije tog datuma bezbroj je bio krštenja, krizmanja, ispovijedi i pričesti, pa i vjenčanja. Religiozni je život opet kao na novo ustao. Oluje redovito odluče sve ljude na dobru stranu, ako nijesu sasma iskvareni. To se vidjelo i ovdje. Mase naroda prolaze putevima i pjevaju religiozne pjesme, drže svoje sastanke. No i Calles ima žalibože masu uhoda, vojsku, policije i ti napadaju, ubijaju, grabe. No sve to još više učvršćuje katolike u vjeri, jer je ona dvaput milija, kada se za nju i nešto trpi.

Još su nešto katolici proveli. To je trgovački bojkot. Ne će da išta kupuju kod gradskih trgovaca; sve svoje potrebe sami po-

krivaju. Uslijed toga je već sada propalo mnogo trgovina; trgovačke su komore zaprepašćene; trgovci vlastima nude za porez svoju robu, jer nemaju gotovine.

U Mehiku je Calles zabranio katoličkih novinama izlažežnje; nabožni listići ne smiju ni da se kome potuže u svom pisanju ili da spomenu način progona. Tuku te i ne smiješ ni da kome to kažeš! Strašno je upasti u ruke ljudi, koji nemaju vjere ni savjesti kršćanske! No ni oni se ne žele dičiti svojim djelima, kada tako strogo paze, da nitko ne doznade za njih. To je kukavičluk prve vrsti. Istodobno se vidi, kako je žalosna sloboda, koja ne cvjeta na podnožju križa Kristova.

U Mehiku djeluje protestanska organizacija **I. M. C. A.** Njoj Calles pušta sasma slobodne ruke kao i drugim sektama, jer se nada, da će ga ove podupirati u nastupu protiv katoličke Crkve. Jedino mu naša Crkva imponira. Jedan je protestant posjetio ovog framasuna škotskog obreda, pa se ipak i taj čovjek zgrozio nad držanjem Callesovim. Veli, da mu je u kratkom razgovoru 3 puta opsovao Krista (Cfr. Razon y fe, 10. dec. 1926., str. 427).

Veli se, da je Dioklecijan sa svojim progonom g. 304. bio najveći misijonar mladog kršćanstva. I Calles je izazvao sjajnih primjera katoličke svijesti i pravog mučeništva. Bezbroj je odraslih i mladića umrlo s poklikom »Živio Krist kralj!« Ta nas mučeništva sjećaju na stari poklik »Christianus sum!« u rimskom amfiteatru. Mehikanski ih vojnici ili policaji odsude bez istrage i odmah izvode smrtnu osudu kao da je država u najvećoj pogibelji. Da spomenemo dva primjera, koja ni malo ne zaostaju za onim iz dobe rimskih katakomba.

3. Par primjera.

Maleno je i mirno seoce Chalchihuites (biskupije Durango). Tu cvjeta religiozni život pod mudrom upravom župnika Vjekoslava G. Batiza. 14. kolovoza eto ti nenadano u noći do 12 vojnika i s njima zapovjednik Maldonado Ontiveros i to po nalogu generala Eulogija Ortiza. Provale u selo po noći pucanjem, te to probudi one seljake. Ti vojnici zaokruže župni stan. Ontiveros naredi župniku, da se odmah digne, ukrade mu sve papire i pograbi sve što je htio, župnika zatvori u sobu, više puta ga udari po licu, prijeti mu samokresom tražeći neka očituje svoje sukrivce. Slijedećeg jutra uputi se Ontiveros i povede sobom župnika i predsjednika radničke lige Emanuela Morales, te tajnika iste lige Salvatora Laru i predsjednika mjesne organizacije Davida Roldana. No brzo skoči sav puk na noge i taj bi narod bio linčovao vojnike i Ontiverosa, da ih nije župnik od toga odvratio.

Kad je Ontiveros izišao na otvoreno polje, stade da sili župnika i drugove, neka očituju i priznaju svoju urotu. Sve je bilo uzalud i Ontiveros je

odredio da ih ubije. Na to župnik pade na koljena i reče vojnicima »vrlo ljubezno« (my bonito):

»Evo vam mene, učinite sa mnom što hoćete, ali vas zaklinjem, da za ljubav Božju ne učinite ništa zla ovim mladićima. Pomislite, da je Emanuel Morales oženjen, ima ženu i troje djece. A ova su dva mladića oslon svojih obitelji, imaju staru majku, koja nema na svijetu nikakvog drugog oslona«.

Na to će Morales: »Gospodine župniče, rado dajem svoj život ili, bolje govoreći, vraćam ga Bogu; umirem, ali Bog ne umire. On će se brinuti za moju ženu i za moju djecu. Neka se vrši njegova sveta volja«.

Onda uskliknu župnik mučenik: »Umrimo za Božju stvar! Naša smrt ne znači ništa. Drugi će doživjeti triumf. Bog ne umire! Živio Krist kralj!«

Na te riječi sva četvorica povikaše uzdajući se u kršćansku pobjedu: »Živio Krist kralj!«

Čuše se dva hica. Na tlu su ležali mrtvi župnik i Morales. Vojnici dalje odvedoše ona dva mladića, Laru i Roldana. Ali i njih brzo ubiše i ostaviše mrtve na putu. No prije im oteše sav novac, što su kod sebe imali (Civilta cattolica, 1. c. 416).

To je bio dan Velike Gospe; dan smrti tih velikih mučenika Isusa kralja! Netom za to doznaše onij dobri seljaci, odmah dođoše da dignu i svečano uz pjevanje i plač pokopaju svoje odlične Kristove mučenike. Oni seljaci znadu, da im je ta krv najbolji amanet njihova mjesta.

Još jedan primjer.

U Gvadalajri uhvatiše uhode jednog dječaka, gdje je dijelio poziv na bojkot. Odmah ga odvuku u tamnicu i tu ga počnu svakojako mučiti i tući, neka bi očitovao tko mu je dao te pozive. No dječak ne će da kaže. Uzalud su bila sva mučenja; mali mučenik ostaje tvrd kao stanac kamen. Što će na to policajci? Pozovu majku ovog dječaka, nek mu sutra donese štogod hrane. Majka dođe. Policajci rekoše sada majci, neka nagovori sina te bi očitovao tko mu je dao one pozive. Mati šuti. Na to gori sluge lošeg gospodara počeše tući, mučiti jadno dijete pred očima vlastite majke. Lupaju po njemu i viču:»Kaži, tko ti je dao pozive«. Majka gleda, sve joj to para majčino srce. No ona poput majke Makabejske bodri svoje dijete: »Nemoj, sinko, očitovati!« Napokon okrutni policajci izlome dječaku obje ruke do ramena, ali dječak ne će da kaže. A majka? Ona samo dovikuje svome sinu: »Nemoj, dijete moje, kazati!« (Cfr. Razon y fe 1926, str. 430).

To su prizori pravog kršćanskog mučeništva.

Jedna je skupina djevojaka, koje su članice Obrane vjerske slobode, održavala svoju skupštinu u mehikanskom glavnom gradu. To doznade glavni nadzornik policije Robert Cruz. On ih dade pohvatati i sve ih strpa u tamnicu i to među lupeže i zloglasne žene. Ovi ih dočekaše porugama. No djevojke se na to staviše u kut i počeše da mole krunicu. Takova je pobožnost smela i sve utamničene osobe, pa im se one pridružiše u molitvi. Sutradan

eto ti nadzornika. Jedan mladić stupi preda nj i reče otvoreno: »Vlada se vara, ako misli da ćemo mi grditi ove djevojke«. Cruz udari tog mladića štapom po licu i ostavi mu vidljivu i jaku ranu.

U Zamori uhvatiše Callesovi pomoćnici dva mladića. Prvi se zvao Emanuel Melgarejo i imao je 24 godine, drugi Joakim Silva u 17. godini života. Uhvatiše ih, jer su bili propagandisti Obrane vjerske slobode. Vojnici stadoše da sile Melgareja, neka viče »Živio Calles«. No on zaviče: »Živio Krist kralj!« i reče da je spreman za Krista da umre. Vojnici ga opet i opet pozovu, neka kliče Callesu, ali on im vazda isto odvraća. Na to mu vojnici otkinuše komad uha, a zatim komadić po komadić oba uha. No mučenik je još jače vikao: »Živio Krist kralj!«. Nesmiljeni vojnici otkinuše i iščupaše Melgareju i jezik. Drug je Silva sve to gledao, pa je čvrsto zagrlio svog prijatelja i vojnici ih nijesu mogli da rastave. To razljuti one okrutnike i tada ispališe više hitaca na dva prava mučenika.

I takovih prizora ima mnogo. Mučenička se krv lijeva; nebo se otvara nad Mehikom. Pobjeda je sigurna na strani katoličke Crkve, jer je svagda »krv mučenika sjeme kršćana«.

4. Papina riječ.

Oči su čitavog svijeta sada uprte na Mehiko. Papa je 2. II. 1926. poslao nadbiskupima i biskupima mehikanskim utješljivo pismo i dao im je upute kako da se drže. On je odredio, da se 1. kolovoza 1926. drže javne molitve u svoj katoličkoj Crkvi za crkvu u Mehiku. I biskupi svih narodnosti poslaše svojim drugovima u Mehiku riječi utjehe i bodrenja. Kardinal je Gasparri početkom jula upravio spomenicu o mehikanskim progonima i to svim zastupnicima raznih vlasti kod sv. Stolice. Papa je Pijo XI. opet objelodanio 18. studenog 1926. enciklično pismo na sav svijet, te u njemu crta grozote mehikanskih tirana i pozivlje sve katolike na molitvu za svoju subraću progonjenu. Razna su društva po svijetu prikazala sv. pričest i žarke molitve i 8. XII. u tu svrhu, neka milostivi Bog ojača katolike u Mehiku.

Čujmo na koncu lijepu pa i utješljivu papinu riječ iz njegove enciklike 18. XI. 1926. On veli: »Šta je drugo Crkva od onog blagdana duhovskog, kad ju je Paraklit obdario svojom svjetlošću i darovima i kad je iz uske dvorane prviput stupila u svijetlo i u vrevu ljudsku, što je drugo učinila kroz vrijeme od ovih dvadeset stoljeća među svima narodima nego to, da je po primjeru svog osnivača **obišla vršeći dobročinstva**? (Mat. 10, 38). Ova su svakovrsna dobročinstva Crkvi morala prikloniti ljubav sviju, a dogodilo je baš obratno; onako naime, kako je božanski Učitelj posve jasno unaprijed navijestio (Mat. 10, 17—25). Petrova je dakle lađica katkada u povoljnim vjetrovima, imala divnu i slavnu plovidbu, a katkada je izgledalo kao da je valovi zasipavaju i da tone: ali ne upravlja li njome onaj božanski kormilar, koji će u zgodan čas utažiti gnjev vjetrova i valova? Krist, koji jedini sve može, želi, da progoni, što muče narod katolički, služe Crkvi na korist. Ovo je naime — svjedoči Hilarije — osobina Crkve, da onda pobjeđuje kad strada, da je onda razumijevaju, kad je pobijaju, da onda uza nju pristaju, kad je ostavljaju« (S. Hilar. Pictav., De Trinitate). — Kad bi svi oni, koji sada po čitavoj Mehičkoj Republici bijesno gone svoje sugrađane i braću, krivo jedino u tom što obdržavaju zakone Božje, bez ikakve pretpostavke i pomno prosudili povijest svoje domovine, morali bi priznati, da je bez ikakve sumnje od Crkve poteklo sve štogod je u njihovoj domovini uljuđenosti, štogod je dobra i lijepa. Svatko naime dobro znade, da su odmah kod osnivanja prve kršćanske općine baš svećenici i redovnici, koji se danas tako nesmiljeno gone i muče, najvećim svojim naporom, usprkos velikih zapreka bilo od strane naseljenika radi njihove požude za zlatom, bilo od divljih urođenika, učinili, da je u onoj velikoj zemlji zablistao sjaj službe Božje; učestala dobročinstva katoličke vjere, da su se podigle zgrade i zavodi za pomoć bližnjemu i otvorile škole i učionice, u kojima se stanovništvo izobražavalo u svetim i svjetovnim predmetima, u umjetnosti i obrtu. Preostaje, časna Braćo, da molimo i prosimo Našu Gospu Gvadalupsku, nebesku zaštitnicu mehičkog naroda, neka bi ona izbrisala uvrijede, koje su i njoj nanesene, neka bi izmolila i povratila svome narodu blagodat mira i sloge; ako je pak, po nedokučljivoj odredbi Božjoj taj željeni dan još daleko ,neka bi duše mehičkih vjernika napunila svim utjehama i neka bi ih očeličila u borbi za slobodno ispovijedanje njihove vjere«. P.

Moje obraćenje.

Više me puta ponukaše, neka bih prikazao svoje »obraćenje«. To mi nije moguće. Ta ja nijesam obraćenik, niti je to obraćenje ono, što bi ljudi željeli da im opišem. Ako se o tom koraku hoće ipak da kaže, e je to obraćenje, neka se ipak to nazove »povratkom« (reverzijom), ne konverzijom). Ja sam se naime kući povratio iza raznih lutanja.

Moj otac po ocu potječe od šleskih tkalaca, dobrih katolika, a ovi opet od pradjedova s Rajne, koji se doseliše. S majčine strane potječem iz Salzburga. Moj je pradjed bio puškar u Hohe Veste i zatim se naselio u Gniglu. I preći su moje majke, kćeri jednog šleskog namjesničkog savjetnika, došli iz Franačke i bili su skroz dobri katolici. —

Dakle po ocu katolik, po majci katolik, primih drugi dan iza rođenja sveti sakramenat krštenja. Udijelio mi ga svojom posvećenom rukom svećenik. Sv. krizmu sam dobio, kada sam za to dorasao, od pokojnog biskupa Franje Josipa Rudigiera, uglednog biskupa u Linzu. Taj je grad onda bio pokrajinski gradić, jer je jedva imao 40.000 duša, ali skroz katolički grad. Ono par židova i protestanata bilo je kao kuriosum u gradu. Ljudi su se čudili, što i oni izgledaju kao ljudi. Naravno u ovom je sasma katoličkom gradu vladao onaj gornji sloj, koji se nije previše brinuo za vršenje svojih vjerskih dužnosti. Žene su doduše ovih »doktora« (jer je općinska i vladajuća stranka sastojala iz jurista i kao privjeska iz trgovaca) prisustvovale svečanoj misi u katedrali u nedjelje; doktori su se doduše zadovoljili, da pred crkvom pričekaju na svoje dame. Taj se postupak kasnije promijenio, kada je orguljao Anton Bruckner. Moj je otac bio vođa liberalaca i kada je u pokrajinskom saboru uzeo riječ biskup linački, mogao si biti siguran, da će se odmah za riječ prijaviti i notar Dr. Anton Bahr, da obrani školu protiv »klerikalne želje za vlašću«. Ipak nije prošao dan, a da ovaj tip »Josefinca« na večer prije spavanja ne bi kleknuo pred propelom i tu obavio svoju večernju molitvu, kako ga je od djetinjstva naučila bila pobožna majka. On si je taj običaj sačuvao do svoje sretne smrti.

Ja sam bio ono, što se zove dobrim učenikom. Odmah sam upoznao slabosti svojih profesora, a oni nijesu ni opazili kako sam znao vješto da se ponašam. Kasnije nijesam nikada tako mrzio čovječanstvo kao na linačkoj gimnaziji. Onda sam o njemu tako sudio prema ukusu svojih profesora. Drugčije je bilo, kada sam došao u Salzburg. Tu sam u šestom razredu našao učitelja, koji je odlučio cijelim mojim životom i koji me je čuvao protiv svih duhovnih i ćudorednih oluja, te mi ove nijesu mogle da mnogo naškode. Ta po njemu sam si postao svijestan stalnog nutarnjeg oblika i tako siguran protiv svih vanjskih zabluda. Tako sam se smio da tješim u tolikim svojim umnim i neumnim pustolovinama, jer je odtada ostalo bilo nešto imuno u mom najdubljem biću; odslije je bilo u meni dubinâ, u koje nije zašlo bilo ništa nesmislena, nit je prodrla bila ikoja savremena zabluda, i ako sam se veselo svojem vijeku bio predao za cijeli niz godina i decenija, od g. 1881. do svoje teške bolesti u g. 1904. Te sam godine sproveo izvan sebe, u odsutnosti svoje duše.

Onaj učitelj, kome ja dugujem što se moja nutarnjost probudila, bio je profesor grčkog jezika, Josip Steger, svjetovni svećenik; čovjek nutarnje ljepote, čvrst, sigurnog srdačnog takta, kakove savršenosti nijesam više nikada susreo u životu. Ta njegov pogled, koji je jasno vidio, dovoljan mi je bio da me i kod same uspomene u zadnji čas očuva od skrajnih napasti, da me sačuva od potpunog svog porušenja. Kada sam opet odlučno došao k sebi, instinktivno sam se vratio, kamo me je bio odveo Josip Steger: k Platonu. Kako je sv. Toma Akvinski bio aristotelski katolik, tako je Josip Steger bio platonski katolik. da — ako se to samo krivo ne shvati — homerski. To je bilo mojoj naravi zgodno, jer sam ja bio od svoje naravi ono, što zove sv. Pavao u svom govoru pred areopagom »deisidemonski«. Teško je tu riječ prevesti. No može se kazati »prelakovjerni«. On je mislio na ljude, koji su se tako Boga bojali, da nijesu mogli dovoljno dobiti kipova, znakova, Božjih oznaka. I ako sam kadikad sasma na Boga zaboravio, to sam ipak ostao vjeran bogovima, bogovima Grčke, a nada sve je bio Dionysos, od koga je lagano opet oživjela moja katolička vjera, jer ona se nije bila ugasila nikada u mojoj nutarnjosti, i ako je bila zatrpana nizom godina i razum ju je moj bio drsko zanijekao. Da se tada oženim ostavih katoličku Crkvu. No kako nitko ne može da izdrži i ostane ateistom, to sam polako zapao u monizam Haeckelove škole. No tada je moja glava bila bistra i moja želja za jasnoćom prejaka i stoga ne mogoh da dugo ostanem u tom monizmu. Mom se nezaboravnom prijatelju, Maksu Burckhardu (koji je bio tako duševno napet, te mu se posrećilo, da je u jednoj noći postao od direktora gradskog kazališta dvorskim savjetnikom na upravnom sudištu) dogodilo se gotovo jednako kao i meni. On predloži jednoga dana, da bismo skupa čitali Platona. I tako smo jedne zime zajedno sjedili i čitali Symposion. Time započeo moj povratak. Dvije godine kasnije pade mi na um, da u Rimu postoji crkva Santa Maria sopra Minerva (Sv. Marija nad Minervom). To mi se u Rimu svidjelo. Da, tako je! pomislih i nehotice. Iz moje se stare ljubavi prema Heraklovoj braniteljici zatinja nova iskra, na kojoj će se, dakako tekar iza više godina zapaliti nabožnost prema našoj miloj Gospi. Iz Rima odoh u Napulj, a ni danas ne znam zašto. Ondje sam kupio bradatog Dionysosa, koji je kroz niz godina ostao u mom vrtu u Ober-St. Veit, okružen dakako rascvalim ružama. Katkada oćutjeh čudnovato pred njim, da bih pao na koljena, a samo me je moj prirođeni humor od toga očuvao, da obožavam u Bečkoj šumi azijatskog poganskog boga. Morale su nadoći i teže kušnje; ja se ne predadoh tako lako. Ja sam se preplašio tekar onda, kada sam gledao smrti u lice. Razbolih se g. 1904. i liječnici izjaviše, da mi nema nade. No ja nijesam nikako želio da umrem, a da prije nijesam vidio Grčku, svoju najmiliju domovinu. Onamo se zaputih siguran da ću umrijeti i na smrt pripravan. Kad sam stajao pred hramom Nike na akropoli, odjednom se sjetih svog učitelja Josipa Stegera. Veselo mi se smješio. I kad se povratih u grad, moja je reversija bila gotova.

Naravno još je dugo trajalo, dok postadoh potpuno svijestan svog ogromnog doživljaja. Nekoć nijesam poznavao u Beču nijednoga čovjeka, s kojim bih se mogao porazgovoriti o vjeri, a da pred njim ne postaneš smiješan. Ipak mi dođe pomoć. Onda sam bio prijatelj Wickhamu Steedu, dopisniku Timesa u Beču. On mi reče, kada sam

bio putovao u Njemačku, da ondje održim neko predavanje: »Kada dođete u München, pozdravite mi Oca Heriberta Holzapfela!« Ja upitah: »Tko je to?« On se nasmijao i reče: »Čudnovat je taj narod, u kome se najbolji ljudi međusobno ne poznaju; uopće ni ne znaju da postoje!«. To me razdražilo, pa uistinu potražih Oca Heriberta. On je bio vrlo ljubezan i dugo smo se razgovarali o tisuću stvari, ali se ni malo ne dotakosmo vjere. On me je ispratio niz tri stepenice u samostansko dvorište, u kojem je sunce sjalo. Na tom suncu dogodi se u meni nešto, ali nijesam mogao da kažem što. Otac Heribert nije ništa opazio, a ni ja uistinu nijesam odmah to zapazio, ali sam od onda novi čovjek. To sam odmah osjetio, ali sam to oćutio onako najprije komično i bio sam samo znatiželjan, što kani sa mnom ta sila, koja je sa mnom zavladala. Odoh dalje svojim starim putem ne brinući se za svoje nutarnje doživljaje. Ali je ipak ta sila, koju sam samo na časak oćutio bio, bila prejaka, a da bih mogao zaboraviti, da me je ta sila spopala. To se sve zbivalo u nekom sumračju, pa se ne mogoh na ništa odlučiti, jer još nijesam »htio«. Doduše bio sam spreman, da se sa mnom dogodi ma što mu drago. Otkad mi je u duši ono zasjalo kod Oca Heriberta Holzapfela prošlo je 5 punih godina, kada me je 17. jula 1909. preč. Dr. Simon, onda župnik u Beyreuthu, sada prepost u Bambergu, uveo natrag u katoličku Crkvu. Odavna sam znao, da do toga mora doći. Beuron, osobito ondje moj časni prijatelj sjajni O. Willbrord Verkade, onda u Salzburgu moj ispovjednik Dr. Rauter, sada župnik u u Gasteinu, zatim knez-nadbiskup Dr. Ignacij Rieder. Svi su ti lijepo dovršili to djelo, osobito blago i istodobno tako moćno. I tako se ispunilo ono, što sam kod O. Heriberta oćutio samo jedan tren u svom srcu, a da nijesam htio. U tome sâm nemam nikakove zasluge, ja sam tu bio pasivan. Davno sam već vjernik, i ako to sam sebi nijesam vjerovao. Dugo sam se protivio. Stara je to pripovijest o izgubljenom sinu. Njemu daje otac ubiti ugojeno tele, jer se silno veseli, da je opet oživio onaj, koji je bio mrtav, da se našao onaj, koji je bio izgubljen. Jedna me žena odvratila od vjere, jedna me žena opet k vjeri povratila.

Herman Bahr.

Čas kršćanstva.

Mnogi rado isporeduju povjesne događaje. Njih iznenađuje sličnost našega doba i četvrtog vijeka naše ere. Guglielmo Ferrero stvorio je čitavu svoju teoriju na temelju ove poredbe. On je tu teoriju prikazao divnim svojim talentom. U četvrtom su vijeku barbari navalili na Zapadno carstvo i srušili ga. Rimska je civilizacija urodila visokim materijalnim blagostanjem. No ona je bila u potpunoj dekadenci političkoj i moralnoj. U carstvu vladaju ambicijozni ljudi i njihove stranke; nutarnje su ga borbe raskidale. Rimski je narod omlitavio zbog duga mira, pa nema ratnih sposobnosti i mora se uticati barbarima, da ga ovi brane. Vjera, i ako nije potpuno iščezla iz hramova, nema više nikakova upliva na socijalni život. Energija se gubi, nećudoređe se sve više širi. Napokon se javljaju socijalni nemiri, jer broj radnika i robova silno raste i bogatstvo se slijeva u ruke nekolicine.

Međutim se na granicama carstva dižu narodi manje i niže civilizacije, ali ratoborni i ruše u svoje doba jedinstvo carstva, rimski mir (pax romana) i latinsku civilizaciju.

Tu je analogija, valja priznati, izvanredna. Rim je isto što i Evropa. Tu su se promijenile samo granice. Jedan grad nije prema svijetu sredozemnog mora manji nego Evropa prema svemu svijetu. Tko su barbari, koji čuvaju straže na granicama carstva? To su svi narodi, koje su bijelci podjarmili i koji se bune protiv njih. Slabost Evrope, koja se pojavila radi ekonomskih uzroka, njezina iznemoglost, do koje ju je doveo teški rat, rasklimali su njezinu supremaciju. Budućnost će pokazati, da li je to rasklimanost prolazna ili je to uvod u konačnu dekadencu; da li se to tiče samo krova ili temelja njezina.

Neki su pisci na osnovu ove analogije i nekih vrlo površnih sličnosti zaključili, da kršćanstvo ide prema svomu svršetku kao i poganstvo u IV. vijeku. Oko sebe doduše vidimo, kako raste nemoralnost a i bezvjerje i — što je još gore — indiferentnost. Svi se moramo pitati: Hoće li kršćanstvo biti kadro da se odupre propovijedanju novog evanđelja?

Nije moj cilj da odgovorim na to nejasno pitanje. Ja ću ovdje samo dokazati, da ova analogija, koja nam se na prvi mah čini tako snažnom, zapravo nije takva. Povijest i događaji naime naliče jedni drugima, ali se ne ponavljaju.

Što je falilo ostarjelom poganstvu? Apostolski duh. Kršćanstvo ga ima. Misijonari raznih kršćanskih konfesija po svemu svijetu podaju divnih primjera odricanja i junaštva. Netko je rekao, da će misijonarstvo spasti kršćanstvo. Ništa nije tako istinito. Naša je vjera u krizi u Evropi, jer se ova predala materijalnim brigama; na toj istoj vjeri otvaraju se divne i široke perspektive na drugim kontinentima.

Svugdje se javila buna protiv bijele rase i to u ime evropskih ideja nacijonalizma i slobode. Čitavi se narodi udaljuju od svojih narodnih tradicija i vjere svojih pređa. Možda naše supremacije nestaje u svijetu, ali ostaju naša načela, taj temelj naše civilizacije. Eto dakle, naše se ideje ipak nameću nekršćanskim narodima. Nacijonalizam

muhamedanaca, koji se diže protiv nas, jest protimusulmanski. Taj nacijonalizam doduše ne potječe od kršćanskog duha, ali je ipak nadahnut našom civilizacijom.

Teško je predvidjeti posljedice materijalne revolucije, koja se razvija pred nama. Danas auti spajaju sva važnija središta zemlje preko Jordana s Damaskom, najstarijim gradom svijeta. Prije si morao upotrebiti više sedmice, ako i htio prispjeti na devi u Bagdad. A sada? Dosta je 19 sati s pomoću auta ili još mnogo manje po aeroplanu. I Perzija gradi puteve za automobile.

S druge je strane dokinuće velikih hodočašća u Meku pogodilo muhamedance u životnu žilu i oduzelo im najmoćnije sredstvo njihove propagande. »Islam, veli nedavno jedan članak u C o n t e m p o r a r y R e v i e w, nema samo jedno lice. Tu su vrata otvorena svim mogućim utjecajima. On je sada u svojoj nutarnjosti pristupačan, kako to nije nikada dosele bio. Pojavljuju se sile, koje hoće da dokinu dosadanju intrasigenciju. Islam prolazi najdubljom krizom. Sjetimo se pak, da se muhamedanci nalaze na tri kontinenta i da su veoma brojni«.

I druge ideje, kao što su skepticizam i feminizam, drmaju sada muhamedanskim svijetom, osobito među ženskim krugovima, koji dosele nijesu imali ni pojma o zapadnom shvaćanju. Žurnali i knjige, većinom francuske, silno se prodaju kod muhamedanaca. Urednici su glavnih muhamedanskih novina zadojeni kršćanskim mislima. U Kairu, tom srcu ortodoksnog islamizma, ima do 22 tiskare. Općinstvo se baca na francuske romane, često malo vrijedne. Svaki dan izlazi po koji roman i to u arapskom jeziku, a većinom raznosi političke i znanstvene ideje iz Evrope. U Beyruthu ima 25 knjižara, a u njima su najraširenije i najviše se čitaju evropske knjige. Islam traži sve vrsti intelektualne hrane i hoće da primi sve što ga u nečemu poduča va.

Kako će ovo znanje sa Zapada djelovati na buduća pokoljenja? Još se ne može kazati. No kršćanstvo nema da se boji ove propagande, jer je islam manje zaštićen od kršćanstva i kršćanstvu će samo koristiti, tek što se počne islam filozofski proučavati.

U Turskoj je dokinut kalifat, koji je po muhamedanskom pravu usko spojen s vjerom; zabranjeno je ženama pokrivati lice, te poligamija i ženidba djece. Sve je to bilo spojeno s vjerom ili naređeno od nje. Sada te zabrane i dokinuća izazivlju u dušama takovu zbrku, kakve mi ne možemo ni zamisliti. To znači za jedan narod da mu je vjera oduzeta. A što to znači za muslimane, lako je razumjeti.

Ovakove su duboke promjene velika kušnja za svaku vjeru, osobito za onu, u kojoj je sva nauka došla samo od jednoga nepopustljivoga čovjeka. Islam je uopće statička vjera i ne može da se prilagodi zapadnomu životu.

Nekoć je svijet doživio nešto slična, kada je Petar Veliki htio jednostavno da svoj ruski narod učini zapadnjačkim. Ta je revolucija ostavila duboke tragove u ruskoj duši. To je i uzrok onih pojava kolektivne psihologije, koja se sada javlja u Rusiji i koja nam je gotovo neshvatljiva. No ma kako duboke bile reforme Petra Velikoga, ipak se ne mogu isporediti s reformama Mustafe Kemala. Petar nije dirao u vjeru, a Kemal je zadro u najdublje moralno područje jednog naroda. Možda naše pokoljenje ne će doživjeti posljedica te smionosti. Ali će ih ipak turski narod živo osjetiti, ako se brzo nečim ne ispuni praznina, koja nastaje iščeznućem vjere, ako se ne umiri nemir, što će ga izazvati dokinuće tradicijonalnih praktika turske vjere.

I u Kini nalazimo sličnih pojava. I ondje je protikršćanstvo u modi. Kinezi hoće da se bune protiv eksteriteritorijalnosti, te privilegija danih strancima, t. j. protiv čisto političkih pojmova. A ipak mladi Kinezi nacijonaliste, koji upravo najviše viču protiv Evrope, poprimaju civilizaciju i ideje evropske, pa tako kršćanstvo, a da za tim niti idu niti to znadu.

I tako se ovi kontinenti, koji su nam dosl je bili nepristupačni poradi materijalnih poteškoća, evo otvaraju, i ako ne našem propovjedanju, ali barem našem primjeru.

Afrika je prestala bit nepoznatom zemljom. Misijama se tu otvaraju divne perspektive. Dosele je tu za misije bila najveća poteškoća u tom, kako će misijonari prodirati u silne udaljenosti, koje su k tomu slabo naseljene. Na onom silnom prostoru (37 mil. km²) 140 milijuna žitelja. U tu zemlju nije se moglo prodrijeti nego uzduž obale i po rijekama. Nutarnjost je bila nepristupačna. Sada je drukčije. Timbiktu je 15 dana udaljen od Pariza kroz Alžir. Glavni je grad Abisinije, Abdis-Abeba, središte željeznice. Preko Sudana lako se dođe u srce Nigerije. Napokon se je promijenilo pitanje, kako da se dopre u središte Afrike. Kasnije će generacije valjda i doživjeti temeljitu promjenu Afrike, jer će se tu pojaviti novi kontinent zapadnjačkog života.

Ipak valja naglasiti, da većina prolazâ u središte Afrike ide kroz muhamedanske zemlje. Današnje je dakle pitanje, tko će umjeti da amo prodre: da li muhamedanstvo ili kršćanstvo. Možda će niže rase lakše prionuti za islamsku strogost. Ali kršćanstvo ima apostolsku i nadčovječju snagu, koju islam nema. Ako katolici shvate pouku, iz revolucije, koja se sada zbiva u srcima muhamedanskog svijeta, te ako upotrebimo tu zgodu, kršćanstvo će potpuno zavladati Afrikom u isto doba kao i Azijom.

Dakako naše su misijske sile dosta ograničene. Ali naša civilizacija, pa i sa svojim manama i nedostacima, može da bez sumnje raširi kršćansku objavu, jer se civilizacija i kršćanstvo na daju rastaviti. Svi će oni narodi, koji prihvate naše običaje, naše ideje, čak i naše mode, prihvatiti od sebe i našu vjeru. Bit ćemo sami krivi, ako im naša vjera ostane tuđa.

W. Martin.

Demokracija i tradicija.

Što je demokracija? U tome pojmu vlada pometnja, pa neki drže, da je demokracija isto što i opće pravo glasa. To nije sve. Demokracija je ono, kad narod upravlja sam sobom ili bolje reći, kad se njim upravlja po njegovoj volji.

Je li to načelo pravo? Ovdje se može samo to kazati, da je sada u običaju. Antidemokratske ideje teško odolijevaju nekim prigovorimaa. A gdje je čovječja ustanova, kojoj ne bismo mogli prigovarati? Ogledajmo radije konstruktivni dio demokracije.

Sigurno je to, da čovječanstvo iza velikoga svjetskog rata osjeća potrebu auktoriteta; tako je bilo iza svih velikih katastrofa, osobito iza Napoleonovih vojna. Evropa je uzdisala onda kao što čini i sada, za jakim vladama. Bila je umorna. Zašto? Jer vlada ne valja, kako nije dobra. Da je Karlo X. bio Henrik IV. ili Louis XIV., možda bi se Francuska bila prilagodila njegovoj vladi. Da su na čelu švicarske vlade bili sve veliki ljudi, bili im pučanstvo kantona bilo poslušno? Činjenica je, koja vrijedi za vas svijet, da loša, pa i srednja vlada nije jaka.

Ne možemo zamisliti vladu kao nešto samo teoretsko i nezavisno od onih, koji je vrše. Vlast nije o sebi. Ona vrijedi toliko, koliko vrijede ljudi.

Problem je dakle vlade problem izbora. Kako da izaberemo one, koji će stvoriti red? Tu ima više shvaćanja. Veli nam se, da izbori ne vrijede ništa. Ali što onda i kako?

Zar nasljedstvo? To je podrugivanje ondje, gdje aristokracije ne vladaju već od jednog vijeka, i gdje je pouka međutim postala općenita. Ako hoćemo da reformiramo našu konstituciju, onda valja da je dovedemo u harmoniju s položajem modernog društva 18. vijeka.

U Švicarskoj se vodila u zadnje doba žestoka polemika između demokrata i antidemokrata. Tu priznajmo jednu važnu stvar. Demokrati su istakli, da je demokracija u Švicarskoj isto što i tradicija. Nato ustadoše de Gautard, Morel i Regamey i objelodaniše svoju izjavu u »Gazette de Lausanne«. Tu oni vele, da je demokracija, kakova je danas, u protivurječju s tradicijom švicarskih kantona prije god. 1848.

To je djelomično istinito. Sigurno je, da stara Švicarska nije imala izbornu vladu i vladu većine. U svim je kantonima bila vlast u rukama jedne klase, koja se okupljala rođenjem ili kooptacijom. Tako su i kantoni postupali u svojim općinama. I narod je bio podijeljen, pa je imao nad sobom 5 klasa ljudi: plemići, nasljednici feudalnih naslova (malobrojni i općenito slaba utjecaja), patriciji vladajući, građani (privilegovani ali ne vladajući, urođenici) napokon seljaci.

Tu nema ništa slična modernoj demokraciji. U tome se slažemo. No neistinito je, ako tko reče, da onda **narod nije vladao po pučkoj volji.** U početku su patriciji bili delegati naroda, građana, katkada tiho katkada izričito izabrani. Građani su na to pristajali, da im vladaju bogatiji i spretniji građani, koji su tražili sad dokolice sada dobara. Vlada je vladala normalno dotle, dok se građani na to pristajali. Narodu se vladalo njegovom voljom. No kada su delegati to prestali da budu, kada su patriciji zaboravili da budu pravi tumači svog naroda, koji im je povjerio vlast, vlada se počela rušiti.

Zašto? S dva, vrlo poučna razloga.

Sva vlast demokratska osniva se na fikciji. Još nijesu u nijednoj državi našli sredstva, kako bi uvažili svaku živu osobu. Mi si utvaramo, da muškarci predstavljaju žene i djecu i da mogu govoriti u njihovo ime. Tako je nastala i fikcija, da pismeni ljudi mogu zastupati nepismene, da bijelci zastupaju crnce i t. d. I kod stare je vlade u Švicarskoj vladala fikcija, da građani zastupaju seljake. Ta fikcija vrijedi koliko vrijedi. No u početku je bila dobra. Seljaci, većinom nenaobraženi, rado se postavljahu pod zaštitu građana uz uvjet da im respektiraju neke privilegije. Iza duljeg vremena, kako to obično biva, moralni su i ekonomski razlozi izmijenili te odnošaje.

Tridesetgodišnji je rat dosta razvio blagostanje te zemlje, a zatim se pojavila kriza, kakova postoji i danas. Nastao je prelom između građana i seljaka. Iza toga je građanstvo vodilo egoističnu i nerazboritu politiku. Ovo je sebi zadržalo neke ekonomske privilegije. — Slično je bilo u odnosima između patricija i građana. I tako na svršetku 18. vijeka nijesu više mogli građani da govore u ime svojih podanika kao ni patriciji u ime svojih. Švicarska je tad bila zgodno tlo za revoluciju.

Što dolazi iz ovih činjenica? Švicarski narod teži da vlada sobom svojom kolektivnom voljom. On ne trpi dugo ni jedne vlasti, koja mu je tuđa.

Druga se činjenica zrcali u povijesti Švicarske: Nijedna politička vlada nije nepromjenljiva. Državne su ustanove prijevod stalna socijalnoga stanja. Ustanove se mijenjaju paralelno sa socijalnim položajem. Politika je švicarskih kantona bila vazda plodna i mirna, kada su se državne ustanove mogle da razvijaju. Svagda su provalile katastrofe, kada se htjelo te ustanove silom fiksirati.

Još nešto. Švicarska je išla prema oligarhiji. Ova se pojavila u 14. **vijeku i prestala** u 18. Tada se ustanove nijesu razvijale. Iza malo je vremena nestalo u revoluciji tih oligarhija. Isto se dogodilo za Restauracije, kada se ljudi g. 1815. nijesu ništa naučili iz svog djetinjstva, te su potpisali ugovor, koji se nije mogao revidirati. Tako je došlo do rata Sonderbunda. To nam pokazuje, da je u državnim ustanovama potrebna evolucija.

Sjetimo se još jedne činjenice. Kada je Švicarska, taj uzor demokratske uredbe, postala federalnom državom, bila je poljodjelska zemlja, bez željeznica i većina je njezinih ljudi obitavala u vlastitim općinama. Danas? Sve je drukčije. Federalna je konstitucija u Švicarskoj revidirana više od 30 puta i to u samih zadnjih 66 godina. Konstitucija je za ljude, ne ovi za nju.

Što je stalno u demokraciji? Narod svojom voljom vlada i on je sam jamstvo za javni mir. Francuska je revolucija porušila organičku kolektivnu volju naroda i mjesto nje je uvela individualizam u glasanju ili izboru. Time je ta revolucija unijela borbu idejâ i sudar interesâ. Tko će to popraviti? Prava demokracija, dobro shvaćena, na kršćanskim temeljima.

V. M.

Katolička akcija u Španjolskoj.

Madrid, početkom siječnja 1927.

Nedavno su donijele novine, da je primas i kardinal Reig y Casanova iz Toleda objelodanio posebno pismo, kojim on reorganizira Katoličku akciju u Španjolskoj. Stvar je vrlo važna, pa će i nama Hrvatima dobro doći, ako o tome izvijestim u ovom časopisu.

Katolička akcija postoji u Španjolskoj već od g. 1888., kada su ovdje katolici osnovali Središnji odbor za saziv katoličkih sastanaka (prema talijanskom sastanku) u Tarragoni g. 1894., pa otada postoje diocesanski odbori i pododbori (Cfr. Cronica del cuarto Congreso católico espanol, str. 688—691). Kardinal Angvirre izdao je naredbu, da njome bolje koordinira katolički rad; slično je ponovno nastupio g. 1912., kada je podao pravila Federaciji socijalnog djela. Naravno nove prilike traže i nove ustanove i preinake starih. Stoga je i sada Toledski kardinal evo posegnuo u Katoličku akciju, da tako ona mogne što bolje odgovoriti novim potrebama i u isto doba — da katolici ne gube utaman svoje energije i rad. Pri tome je imao pred očima i slične ustanove raznih katoličkih naroda, posebno je španjolskim prilikama primijenio krasno organiziranu Katoličku akciju u Italiji. U Njemačkoj »Volksverein« odgovara približno Katoličkoj akciji drugih naroda. Tako i »Nacijonalna konferencija katoličkih interesa u Sjedinjenim državama« (Amerika). Prava je Katolička akcija organizirana najbolje u Holandiji, Belgiji i Italiji. Za ovim se sada evo povela i Španjolska. Dobro je organizirana Katolička akcija i u Švicarskoj (Pučka katolička švicarska Sveza iz g. 1904.), i u Austriji Pučka liga katoličke

Austrije. Ona se rodila g. 1919. iz Piusvereina (djela za kat. štampu). No u Italiji je najbolje uređena kat. akcija. Ondje su do g. 1905. postojale Unione elettorale (za općinske izbore), Unione economico sociale (za ekon. socijalnu akciju), Società della gioventù cattolica (organizacija katoličke mladeži), Unione delle donne cattoliche (organizacija kat. žena). No s papinom enciklikom »Il fermo proposito« Pija X. g. 1905. osnovan je »Unione popolare« (pučki savez). Ova je ustanova paralelno išla, niti je tko njezin rad apsorbirao niti ona tuđi. Drugi je statut u svibnju g. 1911. uveo diocezanske komisije treći je statut u decembru 1912. donio četiri organa: župne skupine, diocezanske sekcije, direktivni odbor (consiglio direttivo) i opće tajništvo (secretariato generale). U prosincu je 1915. izišao četvrti statut, koji je unio jedinstvo u upravi i koordinaciju sila. Pijo XI. odmah na početku svog pontifikata, u novembru 1922. ustanovio je Središnji odbor Katoličke akcije (Giunta centrale della Azione cattolica). Taj je odbor organ uprave, koordinacije, nadzora i poticaja. Pod ovim su Odborom Diocezanski odbori, te Župni pododbori. Od velike je pomoći ovom Središnjem odboru »Consulta« (Savjet). Taj odbor ima da načelno svjetuje u svim važnijim stvarima. Članovi su tog odbora ugledna i učena lica. Katolička akcija u Italiji ima sada 6 velikih nacijonalnih organizacija: 1. Talijanska federacija katoličkih ljudi, 2. Savez katoličke talijanske omladine, 3. kat. talijanska sveučilišna federacija, 4. kat. talijanska ženska sveza. Ova se zadnja dijeli u tri sekcije: 1. Sveza katoličkih žena Italije, 2. Ženska kat. talijanska omladina, 3. Katoličke talijanske sveučilištarke.

Ovako je uređena Katolička akcija i u Španjolskoj; samo je još nad Središnjim odborima Nacijonalni odbor. Prema tome je sada u Španjolskoj ovako organizirana Katolička akcija:

1. Nacijonalni odbor (Junta Nacional), u kome su predstavnici dvaju Središnjih odbora.
2. Središnji odbori (Juntas centrales): a). muškaraca, b). žena.
3. Središno tajništvo (Secretariado central).
4. Diocezanski odbori, u kome su predstavnici muških i ženskih diocezanskih organizacija.
5. Župni odbori, u kome su predstavnici svih muških i ženskih organizacija dotične župe.

10. decembra 1926. izdao je kardinal Reig y Casanova konačnu preinaku »Bases para la organización de la Acción católica espanola«. U posebnom prilogu tumači načela i temelje Kat. akcije. Tu se veli: »Kat. je akcija katolika, u koliko djeluju kao takovi u svim sferama ljudskog života prema nauci, naredbama i primjerima Isusa Krista«. Pogledom na prilike odmah nadodaje: »Katolička je akcija organizirana akcija katolikâ, poglavito svjetovnjaka, prilagođena našim vremenima, oviseći o Crkvi hoće da obnovi socijalno kraljevstvo Isusa

Krista (una accion organizada de los católicos, principalmente seglares, acomodata a estos tiempos, bajo la dependencia de la Iglesia, para le rastauración del reinado de Jesucristo); drugim riječima, to je apostolat svjetovnjaka, organiziran kod jednog naroda, pod upravom crkvene hijerarhije, te hoće da uvede kršćanski socijalni poredak prema katoličkim načelima«. Sasma ispravno. Iz ovoga slijedi i jedna vrlo važna posljedica, a ta je: U jednom narodu može biti samo jedna Kat. akcija. To se ističe i u spomenutom prilogu: »Katolička akcija valja da bude jedan jedini nacijonalni organizam, pa će se u njemu sastati i iz njega se raširiti u savršenom jedinstvu i suglasju razne katoličke organizacije jednog naroda, a da nijedna organizacija ili federacija ne izgubi svoju autonomiju ili vlastitu djelatnost«.

U kojoj je ovisnosti Kat. akcija od crkvene vlasti? Vrhovna vlast Kat. akcije može da bude samo kod crkvene hijerarhije, a to su papa i biskupi. Ovima je Bog povjerio svoju Crkvu, da ljude spasi, očuva od bezvjerstva i grijeha. No »vjernici« ne smiju u Crkvi biti samo pasivni, nego treba da su aktivni, ali pod vodstvom pape, biskupa, župnika (El pueblo fiel, los seglares, non son miembros meramente pasivos, sino también activos, pero sin la autoridad, que sólo compete a la jerarquía ecclesiastica: Papa, Obispos, párrocos). Na svjetovnjake spada u prvom redu kat. akcija; svjetovnjaci su ruka, svjetovna vojska Crkve. No svjetovnjacima ne pripada kormilo, jer nije njima obećao Krist svoju asistenciju, nego Petru i njegovim nasljednicima; i to do svršetka svijeta. Svjetovnjaci mogu da u Crkvi snažno veslaju i pomažu, kada plovi lađa Crkve Kristove.

Nadalje Kat. akcija nije jedino i jednostavno religiozna, nego obuhvaća socijalne i profesijonalne ustanove. Ovaj apostolat religiozno-socijalni i nacijonalni isključuje udruženja čisto vjerska (excluye las asociaciones puramente rel giosas). Kat. akcija je »organizirani apostolat«; nije dakle individualni. Ona nije organizirani apostolat svećenikâ, nego svjetovnjakâ. Kat. akcija hoće da »obnovi svijet u Kristu«, a to pretpostavlja riješenje pitanja, koja interesiraju sav narod, ali na temelju kršćanskih socijalnih načela; pretpostavlja također određena socijalna sredstva, a ne samo karitativne ili religiozne običaje kakove nalazimo u nabožnim udruženjima. Naravno ovo ne priječi da se nabožna udruženja i Katolička akcija međusobno pomažu.

U kakvom je odnosu Katolička akcija i politika? Ako Kat. akcija hoće da obnovi ljudsko društvo u Kristu, može li nehajati za politiku? Ne će li Kat. akcija stvoriti svoju političku stranku? Na to odgovara spomenuti prilog: Katolička akcija mora daleko stajati od borbe političkih stranaka. Ona ne smije biti u zakupu nijedne stranke. (No debe estar infeudata a un partido político determinado). No biti izvan političke stranke ne znači izgubiti s vida svaku politiku. Ta svaki čovjek mora da djeluje u svemu prema vječnim načelima Božjim. Ako država nešto odredi, što se kosi s Božjim zapovijedima, ili riješava

pitanja protiv vjere ili Crkve (osobito u pitanjima mješovite naravi); tu ima riječ i te kako Katolička akcija. Tu kardinal Ried y Casanova prihvaća riječi talijanskog pisca L. Civardia i to ova četiri načela: 1. Politika i ekonomija se bitno razlikuju od vjere. 2. Politiku i ekonomiju možemo smatrati neovisnim od vjere, kada one raspravljaju o pitanjima naravi čisto tehničke; no kada govore o pitanjima ekonomsko-moralnim ili političko-moralnim, moraju se nadahnuti načelima etičko-kršćanskim, pa dosljedno te znanosti onda nijesu neovisne od vjere. 3. Politika i ekonomija u tačkama dodirnim s vjerom i kršćanskim moralom spadaju pod zakonitu kompetenciju crkvene vlasti, koja je čuvarica i učiteljica vjere i morala. 4. Ta kompetencija crkvene vlasti nije direktna (jer je crkvena vlast ne vrši nad politikom i ekonomijom kao takovom), nego je indirektna, u koliko vrši tu vlast u stvarima vjerskim i moralnim, što su usko povezane s njome«. Onda kardinal nadodaje: 1. Kat. akcija pogledom na politiku ima da pripravi pojedine ljude na politički život pomoću skroz kršćanske formacije o pravima i javnim dužnostima; 2. ima da pospješi ujedinjenje svih katolika, ma kojeg političkog smjera, i to na vjerskom i moralnom polju; 3. ima da ustanovi temeljni program u političkim pitanjima, koja se tiču vjere i morala, braneći i držeći se direktive sv. Stolice; 4. ima da dozove u pamet katolicima visoka kršćanska načela, kada se udruženja ili smjerovi od njih odaleče; 5. ima da pripravi katoličko riješenje u brojnim stvarima, u kojim država hoće da dira u zakone savjesti, pa i indirekte, te da tako pripravi sretno riješenje.

Kardinal na koncu govori o odnosu Katoličke akcije prema ekonomsko-socijalnim ustanovama i profesijonalnim sindikatima. I ovi treba da su pod crkvenom vlašću, u koliko su u odnošaju s vjerom i moralom.

N.

KNJIŽEVNOST

LIJEPA KNJIGA.

Tko ne poznaje Josipa Spillmanna D. I.! Nema katoličkog dječaka, koji ne bi pročitao barem koju njegovu pripovijest. Koliko su izdanja doživjele te njegove pripovijetke! Prevedene su na sve glavnije jezike. Herder je sada nekoje ponovno izdao. Tako je evo izdao 21. izdanje pripovijetke »Liebet euere Feinde!«. U njoj se crta događaj iz Nove Zelandije, kako su urođenici navalili na Irca O' Niela i tako ga rastavili od djece. Na koncu pobjeđuje pravednost. — Jednako je lijepa pripovijest iz misija u Japanu u 16. vijeku »Der Neffe der Königin«. Ova je pripovijest doživjela 18. izdanje. —

Pripovijest »Die Sklaven des Sultans« uvodi nas u prilike turske vjere i turskoga carstva u Carigradu u 17. vijeku. Pripovijedanje prati 6 slika. — »Die korreanischen Brüder« uvodi nas u povijest misija u Koreji. Koliko je katoličke djece plakalo nad ovom pripovijetkom! Pisana je vrlo ganutljivo. — »Das Fronleichnamsfest der Chiquiten« (13. izd.) iznosi nam događaj iz starih misija u južnoj Americi. Slično gledamo pred sobom Cayennu u pripovijetki »Die beiden Schiffsjungen« (13. izd.).— A. Huonder D. I. takmi se u svojim pripovijetkama s O. Spillmannom. On nam opisuje Magellanovo putovanje oko svijeta u pripovijesti »Gill u. Blas« (8. izd.). U »Die Tasse des weissen Bonzen« (9. izd.) prikazuje nam Japan, njegove običaje, dobre i zle strane. — U »Drei Indianergeschichten« objelodanjuje Aleks. Baumgarten D. I. svoju pripovijest »Namameha u. Watomilka«, te A. v. B. »Tahko, der junge Indianer-Missionär« i A. Huonder D. I. »Vater Renés letzte Fahrt«. — Kako su se razvijale njemačke kolonije u južnoj Braziliji, vidimo u »Wildes Land u. deutsche Hand« od W. Wiesebacha D. I. (8. izd.). O istoj zemlji radi i pripovijetka »Der Engel der Sklaven«, koju je napisao A. Schupp D. I. (11. zid.). Pripovijesti »Sidya, der treue Sohn« A. Geysera D. I. (14. izd.) i »Arumugan, der standhafte indische Prinz« A. v. B. crtaju ljepote zemlje i društvene nevolje u Indiji. — Poznato je, da je najteže pisati za djecu zgodne pripovijetke, koje će ih oplemeniti i zanijeti. U tome je Rudolfina Metzler uspjela sa svoje tri pripovijesti »Kleine Leute«: Rudi, der Wildfang; Meinrad u. Benedikt, das Putzpluni. Sve je to popratio Bruno Grimmer s nekoliko crteža. Ova je (kao i druge gore navedeee pripovijesti) knjižica izišla u nakladi Herderovoj u Freiburgu. — Fra Vl. Brusić, Otok Rab. Sadržaj je ovaj: Zemljopisni, povjesni pregled, šetnje po gradu i otoku. Na svršetku je niz rapskih biskupa, priora i knezova, patricijskih obitelji, pučana, te je govor i o arhivu rapske biskupije, općine, samostana sv. Eufemije, sv. Andrije. Dodana je i bibliografija i više ilustracija. — Jedra. Almanah kršćanskog demokratskog đaštva. Uredili J. Iljadica i Božo Dulibić. Donose prikaze dvojice urednika, te Frana Terseglava, Branka Storova, B. Zorića, G. Bujasa , I. Šeselje, Cvite Škarpe i B. I, Sve je uljepšano s nekoliko slika Vladimira Kirina. U prvom dijelu piše B. Dulibić: Socijalizam kao program i djelo, B. I.: Kroz 15 godina, F. Terseglav: Pismo jednome, koji malo vjeruje. Ovaj almanah treba radosno pozdraviti. — Kod Herdera je po deseti puta evo izdao R. Zoozmann svoj prijevod Danteove »Božanske komedije«. K. Sauter je napisao uvod i na svršetku opaske. On raspravlja u uvodu o pjesniku, o djelu, o državi i Crkvi, o glavnim licima u Komediji. Sauter je napisao i krasan uvod u Pakao, te isto u Čistilište i u Raj. — Kod Habbela u Regensburgu je i prošle godine izišao »Jesuitenkalender für das Jahr 1926«. U njemu je 11 umjetničkih slika i 200 drugih u tekstu. Ovo je izdanje posvećeno prvom njemačkom svecu Isusovcu, sv. Petru Kaniziju. U kalendaru su 44 članka od raznih Isusovaca o njihovim doživljajima. Tu je pjesama i beletristike, pouke i zabave.

MOZAICI

ČIJI SMO?

Preradović pjeva o ljudskom srcu:

> Ljudskom srcu uvi'ek nešta treba,
> Zadovoljno nikad posve nije:
> Čim željena cilja se dovreba,
> Opet iz njeg sto mu želja klije. *(Ljudsko srcu.)*

Što više popuštamo željama srca svoga, to nas jače salijeću nove i brojnije. One su kao ose, koje se skupljaju sa svih strana i navaljuju na zrelo voće. Naše je srce kao vatra, koja sve grabi i proždire, što na nju bacimo. Tko će ugasiti takav nezasitni oganj maslinovim uljem? Vezuv ima svoj krater, svoje ždrijelo. Štogod unutra baciš, u tren se izgubi u plamenu. Nezasitna je to neman. I mi u sebi, u malenom svom srcu, nosimo širi krater, koji teži vazda za novom hranom. Ni časti, ni bogatstvo, ni slasti, ni jelo, ništa nas ne može da umiri. Zašto? Jer je sve stvoreno, što je pod kapom nebeskom; i sve što je stvoreno, jest ograničeno, pa bismo se morali brzo zasititi. Ipak ništa ne može da umiri naše malo srce; ono nosi na sebi pečat neizmjernosti. A tko je neizmjeran? Samo Bog. Čiji je dakle taj pečat na srcu našem? Božji.

Jednom su došli k Isusu Herodovci i farizeji, da ga uhvate u govoru. No on im reče, neka mu pokažu novac. Tada ih upita: »Čija je ovo slika i natpis?«. Oni mu rekoše: Carev. Tada im reče: Podajte caru carevo i Bogu Božje (Mat. 22, 21). Eto i mi, sva naša duša i tijelo, sav naš Ja pripada neizmjernomu Bogu. Tu nas pečat, natpis na srcu našem ne vara.

Bogu pripadam! Kolika čast, kakovo dostojanstvo! Da kralj posini zapušteno, otrcano dijete, što bi moralo to dijete u sebi osjećati svaki dan? Kako bi moralo paziti na svaki mig, svaku želju svoga kralja! A kako postupamo mi? Ne kaže li i nama Bog ono, što je nekoć rekao preko proroka Malahije: »Sin poštuje oca i sluga gospodara svojega; ako sam ja otac, gdje je čast moja? i ako sam gospodar, gdje je strah moj?« (1, 6).

Kadgod popustimo zlim željama, tražimo i mislimo da ćemo u tome naći mir, ili kako Dante pjeva:

> Bar uopće, svi shvate i žude
> Neko dobro, što mir obećaje:
> Pa to dobro postić svi se trude. *(Čist. XVIII, 127—130.)*

No mira nema izvan Boga. Svaki je grešnik neke vrsti bezbožnik. A o bezbožnicima čitamo kod Izaije: »Bezbožnici su kao more uskolebano, koje

se ne može umiriti i voda njegova izmeće nečistoću i blato. Nema mira bezbožnicima, veli Bog moj« (57, 20—21).

No mira nemaju ni pravednici, ni miljenici Božji. Zašto? Evo što Bog poručuje: »Ti bi već htio biti u slavnoj slobodi sinova Božjih, već te veseli vječna kuća i nebeska domovina puna veselja. Ali još nije došao taj čas, jer je sada još drugo vrijeme; vrijeme rata, vrijeme muke i kušanja. Želiš biti duše pune najvišega Dobra, ali to ne možeš još sada postići. Ja sam: čekaj me, dok dođe kraljevstvo Božje. Još te na zemlji treba iskušati i u mnogom izvježbati. Katkad će ti se dati utjeha, ali ti se ne će dopustiti, da se obilato njom zasitiš. Zato budi snažan i jak koliko radeći, toliko trpeći ono, što je protivno prirodi« (Naslj. Kr. III, 49, 3—4).

Što da odgovorimo? Recimo ovako: »Gospodine Bože, Oče sveti, da si blagoslovljen sada i na vijeke, jer se sve vrši po Tvojoj volji. Što činiš, dobro je. Ti si radost svojega sluge, jer si ti sam pravo veselje. Ti si moja nada i kruna moja. Ti si radost moja i čast moja, Gospodine! Izvan tebe ne traži sluga tvoj radosti« (ib. 50, 1).

SOKOL.

Često sam gledao, kako mladi sokolići lete oko zvonika našeg svetišta presv. Srca Isusova u Zagrebu. Stari se dižu nebu pod oblake, a mladi ih oponašaju, osobito ranim jutrom. I dižu se sve više i više, dok ne iščeznu u nedoglednoj daljini. Oblaci su njihova domaja... Visina ih privlači, narav ih nagoni da ostave zemlju.

O sokolu pjeva Dante:

> Ko se soko ozre k nogam prije,
> Pa se, na krič, vrne i osovi,
> S hlepnje, što ga goni, gdje se vije. *(Čist. 19, 64—66).*

I nas nešto tajinstvena vuče k nebu u visine; naša duša leti onamo svojim mislima i željama. Što je ono što nas privlači, nevidljivo vuče onamo? Franceski je astronom Leverrier opazio, da na poznate zvijezde našeg sunčanog sustava djeluje neko nevidljivo nebesko tijelo. On je naslutio, da to mora biti jaka zvijezda, pa je brzo izračunao i veličinu njezinu, čak i položaj na nebu. I gle! Drugi astronomi upraviše onamo dalekozor i nađoše Neptuna. Ni tu učenjake nije prevario Newtonov zakon privlačivosti. Što nas vuče u visine? Naša je duša duh i samo nešto duhovno može da je privlači. Tko je dakle taj moćni duh? Gdje je?

Psalmista u tom Duhu upoznaje Boga, pa veli: »Ta što imam na nebu i što želim na zemlji osim tebe? Čezne mi tijelo i srce moje; ti si Bog srca moga, i dio je moj Bog do vijeka. Meni je dobro biti blizu Boga, na Boga, Gospodina, položiti nadanje svoje, da širim slavu tvoju pred vratima kćeri sionskih« (ps. 72, 25—26, 28).

I Preradović pjeva Bogu:

> O Bože silni! sićušan crvak tvoj,
> Kojemu sijeva glavica s iskrice
> Tvojega vječnog svijetla, otaj
> Crvak miče se na slavu tebi.
> Uznesen žarkom ljubavi k tebi on
> Gori od želje... *(Bogu.)*

I psalmista želi slaviti Boga, pa veli sebi: »Blagoslivaj, dušo moja, Gospodina, i sve, što je u meni, sveto ime njegovo. On ispunja dobrim želje tvoje, da se kao u orla obnovi mladost tvoja« (ps. 102, 1. 5). I sokol se pomlađuje tim, što leti u zračne visine. I mi se ljudi svaki put osvježimo, ojačamo, obnovimo, kada dignemo srce k Bogu, nadi svojoj. Ta »tko je kao Gospodin, Bog naš, koji sjedi na visini; koji se sagiba da vidi što je na nebesima i na zemlji; koji iz praha diže ubogoga i iz kala uzvišuje siromaha« (ps. 112, 5—7)? I prorok nas Izaija uvjerava i potiče: »Koji se uzdaju u Gospodina, dobivaju novu snagu, dižu se na krilima kao sokolovi, trče i ne sustaju, hode i ne umore se« (40, 31).

Crkva nas svaki dan pozivlje: »Gore srca!« Tim ona ponavlja riječi sv. Pavla, koji piše Kološanima: »Tražite ono, što je gore, gdje Krist sjedi s desne strane Božje. Težite za onim, što je gore« (3, 1—2).

Budimo sokolovi! Letimo poput sv. Ivana, da živimo u blizini Logosa. »Naša je domovina na nebesima« (Fil. 3, 20). Mislimo na Boga. Ta tko je slavniji nego li Bog? Njemu moramo reći s Preradovićem:

> Sve s tebe biva: vir si, iz koga svi
> Životi teku, u kojem se
> Sve smrti tope, uzrok prvi
> Svega na svijetu i cilj mu zadnji! *(Bogu.)*

Napoleon Špun-Strižić opisuje, kako stoji na kamenu mladi sokol:

> Sjetno sjedi, a u nebo gledi.
> Tamo gore letio bi rado,
> K sunašcu ga vuče srce mlado.

Stari ga sokoli odvraćaju, neka ne leti onamo, jer »sunce ne da gledat lica«. Drukčije mu veli majka:

> »O moj sinko, dušo materina,
> Kad u tebi smjelo srce tuče,
> Leti, sinko, kud te želja vuče!
>
> Hrabro srce i nebu je milo —
> Leti — suncem pozlatit ćeš krilo!« *(Sokolica majka.)*

Recimo i mi s Kempencem: »Daj mi, Gospodine, mudrost nebesku, da naučim tebe nada sve iskati i nahoditi, tebe nada sve ljubiti i u tebi uživati i ostalo, po zakonu mudrosti tvoje, shvatati, kako jest« (Naslj. Krista III, 27, 5).

FIAT LUX!

KATOLICIZAM I NJEGOVI GREHOVI.

Dr. Čed. Marjanović osnovao je u Beogradu Biblioteku savremenih religiozno-moralnih pitanja. On je sam napisao i objelodanio kao 11. i 12. svezak te Biblioteke posebnu brošuru »Klerikalizam i škola«. U uvodu piše: »Mi smo mnogo knjiga pročitali pre nego što puštamo u svet ovu našu studiju i možemo reći, da su sva ta dela mahom veoma pristrana... Znamo da ćemo od strane katolika i klerikala biti napadani, ali im mi unapred izjavljujemo da su **plod duboke studije** same stvari i **rezultat krajnje nepristranosti**« (str. 3). Da vidimo samo na jednom poglavlju, kako je ta studija »duboka« i kako li je »nepristrana«. Uzmimo njegovo poglavlje »Šta je klerikalizam?«, u kojem ima odmah podnaslov: Katolicizam i njegovi grehovi. Tu pisac iznosi »dogmatske, etičke greške, jezuitizam i klerikalizam«.

a) *Dogmatske greške:* »Rimska je Crkva primila hrišćanstvo od istoka i primila ga u početku bez izmene. Kao prvu važniju tačku u kojoj je Rim počeo da odstupa upazuju mahom filioque. No uopšte uzevši do deobe crkava (1054.) nije bilo velikih odstupanja. Istok je bio više slobodniji, idealniji, sanjalica. Zapad je bio krut i stegnut kao što je bila kruta i stegnuta stara rimska carevina; proveden je bio najjači centralizam kome se sve žrtvovalo. Papa je bio ne samo prvosveštenik nad prvosveštenicima, već i car nad carevima u celom katoličkom svetu. Dalje, zapad je bio praktičniji. Kaluđeri istočni idu u pustinju, sanjaju, maštaju, ideališu, hrane se divljim medom i skakavcima, žive po pećinama i podižu manastire po gudurama; zapadni kaluđeri zidaju dvorove, žive carski, hrane se carski, nisu to isposnici u istočnom smislu, već gospoda u zapadnom smislu« (str. 16).

O skolastici piše: »Poniče skolastika. Ova uzima za osnovu Otkrivenje uzeto u najširem smislu reči i potkrepljuje ga Aristotelovom filozofijom. To se prima. Prolaze godine, ali mlađi naraštaji počinju slobodoumnije da interpretiraju Aristotela i njegovu filozofiju, zgrada skolastike počinje pucati. U pomoć se uzima papska vlast, nevini slobodni mislioci oglašuju se za okorele grešnike, proglašavaju jereticima, zatvaraju ih, muče, kinje i najzad spaljuju na lomačama. Svet to posmatra i revoltira se sve više i više« (16—17). — O oprostu grijeha čitamo ovo: »Rimska crkva u doba skolastike i docnije beše izgradila teoriju, da je crkva ne samo čuvar no i apsolutni gospodar blagodati božje i daje ga po svojoj volji kome hoće; na praksi pak onome ko dobro plati. Na taj način rimski sveštenici počeli su prodavati indulgencije, oproštaj grehova, ne samo u prošlosti i sadašnjosti već i budućnosti. Čiji grošić u kovčežić svekne, tom' će duša iz pakla da utekne. Protiv ovakog naopakog učenja o božjoj blagodati i opravdanju grehova behu ustali svi pametni ljudi. Reakcija beše vrlo velika. Ali i papska vlast beše takođe velika, te je sve buntovnike zatvarala, mučila, kinjila i najzad na zgarištima spaljivala. Prema tome Rimska crkva uspela je da se održi, ali jednovremeno sa tim ona je izgubila mnogo. Prosvećeniji duhovi ustadoše protiv nje« (17).

b) A koje su »*etičke greške*« rimske Crkve? O tome čitamo ovo: »Danas se uopšte smatra da je Hristos u osnovi moralista. Mojsije je religiozni i moralni reformator i kao takav zakonodavac. On je monoteista, te je izdvojio kult u jednoga Boga od raznih drugih politeističnih kultova. U toku vremena beše izrađen kult Jehovi. Taj kult je vremenom postajao sve misteriozniji, u toku vremena izrađene su bile forme religioznog i moralnog života do sitnice tako da su forme postale važnije od sadržine. Svuda oskudeva: duh, iskrenost, sadržina. Hristos je jednim jakim udarom odbacio sve misterije, sav bukvalizam i potražio ono što je važnije: srce, dušu, čistoću duhovnu, sadržinu... To je reforma, koju je izvršio Hristos. Svi su mu se poklonili i pošli za njim... Ali kad se kaluđerstvo raširi na zapadu, religiozni misticizam potpuno preotima maha tako da se moralni trenutak gotovo gubi. Kao što znamo pape, bišofi, kaluđeri i sveštenici živeli su razvratnim životom, toliko razvratnim da ljudi zdravog instinkta i zdravih pogleda, koji su u hrišćanstvu tražili duh i sadržinu, a ne misterije i formule, ustali su protivu takovoga načina života. To su bili: Jovan Hus, Jeronim Praški, Savonarola i t. d. Autoritet je papin bio silan, njemu se i carevi klanjali, i kad je on koga slobodoumnog čoveka nazvao jeretikom i osudio na smrt, ta je naredba morala biti izvršena. Ali krv nije voda, i onda, kad su pape i kaluđeri mislili da su pobedili svoje protivnike spaljivanjem na zgarištima, oni su u istini bili pobeđeni. Mnogi daroviti duhovi razmišljali su više nego obično o tim pojavama, i redovno dolazili do zaključka, da su pape i kaluđeri krivci a da su osuđeni i spaljeni pravednici. Usled toga narodi su hladili prema papama i kaluđerima i otpočeo je revolt (19). Taj opravdani revolt protiv misticizma rimskih kaluđera formirao se docnije u naročiti pokret pod imenom protestantizma i kao što znamo ima ga pod imenom: kalvinstvo, luteranstvo, metodizam i t. d. — Rimska Crkva za dugo nije priznavala pravo tih pokreta, i ona ih krštava jerezima, otpadništvom, upotrebljavala je vlast crkvenu, a isto i preko kneževa nasilno ih vraćala kao zabludjele ovce u stado katoličke crkve i t d. U svima ovim slučajevima Rimska Crkva nije prezala ni od kakvih sredstava, pa čak i najgroznijih vrsta smrtne kazne, da do cilja dođe, te zbog toga rimokatolicizam u ovom obliku predstavljao je nemoralnu i brutalnu silu lišenu svakih čovječanskih osećanja u borbi protiv onih, koji drukčije misle i shvataju misterije« 19).

Evo to je samo nešto onoga »ploda duboke studije« i njegovog »rezultata krajnje nepristranosti«. Za ovaj put mislimo, da je dosta i ovo, da vidimo kako nas katolike traktiraju naša braća preko Save i kako oni »duboko« proučavaju našu katoličku Crkvu. Uvjereni smo, da je ovako nešto napisao o pravoslavnoj crkvi koji katolik, da bi se protiv toga digli zakoni o »verskoj terpeljivosti« i graja bi trajala barem godinu dana. U svojoj dubokoj nepristranosti g. Marjanović je zaboravio, e bi barem iz samilosti prema samom

sebi u svojoj brošuri pružio čitaocima i dokaze za svoje presmione tvrdnje. Logika nije njegova miljenica, pa bismo pogriješili, ako bismo je kod njega zatražili. No mi ćemo je ovdje pokazati, da tako otkrijemo golotinju ove Marjanovićeve duboke studije. Ogledajmo tačku po tačku.

1. Rimska je Crkva primila kršćanstvo od istoka, ali ne bizantinskog, nego iz Palestine, te kolijevke svega kršćanstva. »Filioque« je svojina istoka i zapada, kako pisac može naći (da druge ne spominjem) kod Aurelija Palmieria u njegovoj usporedbi o obim crkvama. Nije to rimski izum. Danas je povjesna kritika u tome na čistu, i ako izgleda da još nije doprla do katedre g. Marjanovića. Lijepo je to, što ipak onako milostivo dozvoljava, da »Filioque« nije tako veliko odstupanje od istočne crkve. Nije istina, da je na zapadu u crkvi proveden bio »najjači centralizam«. Obratno je to istina za istok i istočnu crkvu. Ta u istočnoj je crkvi cvjetao cezaropapizam, taj najizrazitiji oblik najjačeg centralizma. Ako pisac smjera na hijerarhični centralizam, on je na istoku bio jači, jer su Focij i Mihajlo Cerualij baš u ime centralizma svoje carigradske stolice otcijepili istok od zapada, kada im nije pošlo za rukom da svom centralizmu podvrgnu i rimskog papu. Oslon je tog carigradskog vjerskog centralizma bio istočni car, taj predstavnik cezaropapizma, dakle svjetovnog centralizma najgore vrsti. — Nije istina ni ono što g. Marjanović piše o zapadnim kaluđerima. Doduše postoji razlika između istočnih i zapadnih samostanaca, a ta je: istočnjaci vole vanjštinu, a ne pravu, solidnu unutarnju askezu, kako je nalazimo na zapadu.

Nije istina, da je skolastika uzela za osnovu Ivanovo »Otkrivenje«. Gdje i kada je to učinila? Još je manje istina, da je skolastika to Otkrivenje potkrijepila Aristotelom. Ta Ivanovo je »Otkrivenje« proročka knjiga novog zavjeta, pa nema ništa zajedničkog s Aristotelom. Jednako je g. Marjanović izmiješao početak renesanse i skolastiku. Papa je doduše proglasivao heretike kako mu je dužnost. Tu bi trebalo navesti barem jedan primjer, da se stoga svijet revoltirao.

O oprostu grijeha piše g. Marjanović ružnu neistinu, dakako proračunanu, kada navodi ono što su protestanti u Luterovo doba izmislili: Čiji grošić u kovčežić zvekne, tom' će duša iz pakla da utekne. Danas se ozbiljniji protestanti ne diče ni pisanjem Luterovim ni njegovih pomagača; uopće uviđaju, da je ono crna tačka na njihovom vjerskom i kulturnom polju. G. Marjanović tako rado govori o spaljivanju i garištima, kao da su pape bile nemani u ljudskoj spodobi. Ma barem da je jedan primjer naveo! On veli, da su protiv pape i rimske Crkve ustali »prosvećeniji« duhovi. Bit će tako, ako su »prosvećeniji duhovi« neposlušni duhovi ili apostate i renegati, ili protivnici rimokatoličke Crkve.

2. A koje su »etičke greške« rimo-katoličke Crkve?

Naturalističi evolucijoniste, kao i racijonalistički ateiste, ne vjeruju u nadnaravno, pa zato za njih ni nepostoji Bog kao osobno biće niti je on mogao da se javi ljudima svojom objavom. Njima je židovska vjera daljna evolucija u povijesti religija; njima je Mojsije samo nešto dalje usavršio monoteizam i vjeru je svog naroda očistio od politeizma; po njima Mojsije nije pružio narodu Božju objavu i pravi Božji kult, nego se ovaj, kasnije usavršavao (Mojsijeve su knjige kasnije napisane, iza Mojsija. Tako vele racijonaliste); g. Marjanović inače hoće da stoji na stanovištu pravoslavnog kršćanstva, ali ovo što on piše, nije kršćanstvo; ovo je neznanstveni ateizam, ili Marjanovićev pravoslavni ateizam.

G. Marjanović kaže, da je Krist »jakim udarcem odbacio sve misterije«. Ma kako je to moguće ustvrditi? Zar sakramenti nijesu misterij, zar nauka o milosti, o Crkvi, o presv. Trojstvu nijesu misteriji? Ovime očito pokazuje g. Marjanović, da ne poznaje ni svog »pravoslavlja«, ni kršćanstva uopće.

On veli dalje, da su se »svi Kristu poklonili i pošli za njim«. Zar g. Marjanović nije čitao evanđelja i ne poznaje Kristove prepirke i borbe s farizejima, saducejima i Irudovcima? Zar ne zna, kako su i Savao i njegovi savremenici progonili apostole i u njima Kristovu nauku? Neka uzme u ruke »Djela apostolska«.

Nepravedna je naivnost, u koju upada g. Marjanović, kada onako sve trpa u jednu vreću i tvrdi, da su pape, biskupi (On kaže: bišofi), redovnici i svećenici živjeli razvratnim životom i zato da su protiv toga ustali Hus, Jeronim Praški i Savonarola. Ovo je izvrćanje povjesti, kada ovako generalizira.

U ovoj brošuri g. Marjanović napisao mnogo neistina, pa zato nije čudo što sebi i protuslovi. Tako je napisao na str. 16., da je istok zemlja misticizma, a na str. 19. veli, da se protiv »misticizma rimskih kaluđera« formirao naročiti pokret.

Na koncu moram primijetiti: Bolje bi bilo, da g. Marjanović prouči život i djelovanje »svetog« Focija svoga i rad Mihajla Cerularija, kao i carigradskih careva kao miljenika istočne crkve, nego li da troši papir i crnilo u ispadima protiv rimskih papa (na str. 19). Nije rimokatolicizam nikada predstavljao »nemoralnu i brutalnu silu lišenu svakih čovečanskih osećanja«. To neka g. pisac potraži negdje drugdje.

DEADALUS ILI KRIZA KULTURE I PUTEVI BUDUĆNOSTI.

J. V. S. Haldane je profesor biokemije na sveučilištu u Kembriđu. On je objelodanio g. 1924. svoje djelo »Daedalus ili nauka i budućnost«. On pita: Zar ne će čovjek postati parasit kod mašine, koja će zavladati svijetom? I odgovara: U današnjem političko-ekonomskom sistemu nema pogibelji e će se evolucija zaustaviti; ni kapitalizam ni nacijonalizam ni programi radničkih stranaka ne će zaustaviti nauku o prirodi, i to upravo iz ljubavi prema svojoj koristi. No recimo, da bi neočekivana kataklizma ipak našu civilizaciju slomila, što će biti onda? Da na to odgovorimo, najprije valja konstatirati, da su problemi fizike i kemije postali komercijalni problemi, a biologija je centrum prirodnih nauka. Fizika će riješiti pitanje saobraćaja, kemija pitanje hrane. Ta biljka pretvara najveći dio svog šećera, ne u svarljiv skrob, nego u nesvarljivu celulozu. Preživači imaju u svom želucu gomilu bakterijâ, koje

razaraju tu celulozu. Naš je zadatak, da to postignemo izvan našeg tijela. Haldane misli, da će to hemija postići za 220 godina. Onda će obrađivanje zemlje biti luksus i ljudi će onda stanovati samo po gradovima. Tvornice će nam proizvoditi sintetičku hranu. Život će tada postati industrijalan, mašinski, tvornički. K tome će se jako razviti saobraćaj. Onda će naša zemlja postati industrijsko-tehnički laboratorij, bez sela; čak ćemo postići saobraćaj s drugim planetima. Onda će dakako i umjetnost postati komercijalna. A što će dalje biti s biologijom? Eugenika će odstraniti ludilo i sifilis, medicina će učiniti kraj zaraznm bolestima. Laboratoriji će izumiti g. 1940. algu »porphyrococcus pixator«, koja iz vazduha ždere azot, pa će tako biti kao gnjoj za livade i uopće će povećati i olakšati prihod njiva. Time će agrikultura porasti i cijene će hrani znatno pasti. Iskorištenje vjetra svladati će besposlicu u agrikulturnim zemljama. Znanosti će i to poći za rukom, da umjetno provede i usavrši ektogenezu, pa će se time u Francuskoj g. 1960. umjetno proizvesti 66.000 djece. Doći će vrijeme, kada će žene poroditi samo 30% sve djece. To će biti senzacija, jer će onda ljudi zabaciti spolnu ljubav, bit će slobodni. Sličnim uzgojem, dakako selektivnim, promijenit će se i nacijonalni karakteri. Medicina će uopće dokinuti bolesti i smrt će biti laki san. Ista će generacija skupa živjeti i umrijeti. Nadalje će znanosti poći za rukom, da tačnije upoznamo rad nekih žlijezda, pa ćemo tako biti u stanju da suzdržavamo naše strasti i spriječimo rđave naklonosti i zločinačke nagone i to pomoću fiziologije (ne zatvorima).

Evo što sve ne obećavaju ti ljudi, fanatici nauke! Oni se nadaju, da ne će biti pitanja, koje znanost ne će riješiti i tim će riješenjem kao i novim izumima preinačiti lice zemlje. Lagano! Fantazija je dobra za pjesništvo, ali ne za znanost. I sam Haldame priznaje, da on proriče pomoću fantazije.

Mi smo ovo iznijeli, da se vidi kako se i ljudi znanosti znadu zaletjeti nebu pod oblake. Povodom nam je prikaz Vladimira Vujića u »Letopisu Matice srpske« u broju augusta 1926. I sam Vujić kaže, da je Haldame fanatik.

Sjetimo se ovdje par zgoda. Kada su otkrili mikroskop, ljudi su znanosti mislili, da je nadošao čas, kada će s lica zemlje iščeznuti sve tajne svijeta. Brzo je iza toga slijedilo razočaranje. Ta otkrićem jedne tajne, pojavilo se stotinu. Slično je bilo s otkrićem Mendelovih zakona u biologiji. Mislili su tada prirodoslovci, da je time riješeno pitanje o početku živućeg bića; uopće kako je nastao život na našoj zemlji. I gle! Otkrio je Mendel, taj pobožni benediktinski opat u Brnu, zakone o nasljednosti, ali i našao pred sobom bezbroj novih tajna u prirodi, o kojima prije nijesmo ni sanjali. Dakle si ne smijemo laskati i umišljati, da će nam znanost znati na sve da odgovori i da će nam riješiti sve probleme, koji sada zanimaju i muče čovječanstvo, ili da će ona čak uništiti sve bolesti. Ta i danas se liječnicima događa, da otkriju novi uspješni lijek protiv koje poznate bolesti, a kada su svladati dotičnu bolest, evo se opet nalaze pred novim bolestima sličnih oznaka i ipak se ne daju svladati novim izumom. Tu kao da se i bolest ruga pretjeranoj znanosti. Što moramo onda kazati o umjetnom stvaranju djece? I to je plod ugrijane fantazije. Znanost će dakako napredovati, posebice biologija, ali ne će nikada svladati ni sve tajne ni sve bolesti, najmanje čovječju ograničenost. Ona ne će nikada postići, da iz ove zemlje napravi novi raj, kako si zamišljaju zaneseni socijalni demokrati ili učeni fanatici znanosti. Dedal je napravio sinu Ikaru krila i ovaj se na njima digao u vis i poletio i utekao s otoka zatočja. No kako su mu krila bila voskom obložena i prilijepljena, zato kada se previše približi suncu, rastopiše vosak, krila se odlijepiše i jadnik pade u more. Slično se može dogoditi i čovječanstvu, kada povjeruje učenim fanaticima i umisli si da sve može i da će ga buduća znanost riješiti svih spona i ograničenosti.

SVE U IME ZNANOSTI!

Dr. Ljubomir Savković piše u »Letopisu Matice srpske«, okt. 1926.: »U početku beše svet. Svest je sinula u najvišoj etapi razvitka organskog života. U prastaroj, mračnoj drevnosti, život koji je ponikao iz supatnice naše planete, rastao iz zemlje, gmizao po njoj i plovio kroz vode, bio je besvesťan, vođen tamnim unutarnjim životnim energijama, organskim oblicima opšte kozničke energije, koje pokreću živu materiju. Duša je onda bila još u povoju, tamna, prosta, primitivna, najniža duša prostijih, prvobitnih živih bića, sa nejasnom osjetljivošću i sposobošću kretanja. Čovek sa svojom razvijenijom dušom i visokom dušom, sa svešću, došao je posljednji. Njegova je duša nježna, fina vitalna funkcija, koja pored golog održanja služi i potrebama višeg, nutarnjeg duševnog života, života mašte, misli, i osećanja« (str. 7).

Isti pisac i ovo deklamuje: »Izvan svake diskusije je da duh nije jedan spiritualan i transcedentan fenomen, nego jedna biološka funkcija mozga, koja je — kako je nesumnjivo utvrđeno — podložna opštim zakonima fiziologije. I ako neznamo suštinu promena moždanih ćelija koje prate duhovne pojave, mi znamo da duhovni rad i razmišljanje troši hranjive sastojine krvi kao i mišićno kretanje, iako u manjoj meri« (str. 83).

Sve je to izasuo g. Savković onako s katedre kako to običaje profesor matematike ili medicine pred sveučilištarcima prve godine i dok ovi još nijesu sa cipela otresli svoj srednjoškolski prah. Sve u duhu eksaktne znanosti, i ako je to onako »a priori!« Ovako može tvrditi čovjek, koji pretpostavlja, da ga slušači ne samo ne će udariti po prstima, nego se ne će usuditi od straha pred znanošću, ni da upitaju za razjašnjenje ili blagohotno protumačenje. No i studenti će ipak u sebi malo drukčije smjeti da misle. I oni će u ime slobode i želje, da stvar što bolje shvate ipak iznijeti ove dvije primjedbe:

1. Ako je čovjekova »svest« nastala evolucijom i sama od sebe, kako to do sada ne nastaje? Prava znanost može da nešto tvrdi o nepoznatom samo na temelju poznatog. Sada nema tih prelaza od nesvijesnog k svijesnom, pa ni kod životinja. Uz to, kako je tendencija energije, koja je nekoć tobože djelovala i vodila besvijesnu materiju k svijesnom stanju, to samo mogla da

provodi kroz toliko vrijeme k nekom unaprijed odredenom cilju, a sama je ta energija besvijesna? Nemoj dat, quod non habet.

2. To nikako ne stoji, da je izvan diskusije, da duh nije spiritualan fenomen. Tko to kaže? Ta postoji ne samo kršćanska filozofija, nego i čitavi sistemi moderne nekršćanske filozofije. Zar nezna g. S., da neovitaliste s Drischom i Rankeom na čelu priznaju, da se mehanizmom i pomoću same fiziologije nemoše da protumači ni djelovanje biljke, a kamo li umno djelovanje čovječjeg uma? On regbi zaključuje da u nama nema duha kao spiritualnog bića, različitog od tijela. Ali iz čega to zaključuje? »Što duhovni rad i razmišljanje, odgovara g. Savić, troši hranjive sastojke krvi kao i mišično kretanje«. To je krivi zaključak. Tu on previše zaključuje. Bili g. S. zanijekao brzojavnog činovnika, koji iz Zagreba brzojavlja pametne misli svom drugu u Splitu? bi li ga stoga zanijekao, jer je po srijedi električna struja? Ne. Ako bi obične znakove izvodila brzojavna žica na drugom kraju, a da se iz tih znakova ne razabire nikakva pametna i umna oznaka, možda bismo mogli kazati, da je po srijedi samo električna funkcija; ali ovako ne smijemo isto tvrditi i za prvi slučaj. Naše umovanje nije jednostavni biološki proces; iza toga procesa nalazi se duhovni princip, koji je i nekim svojim djelovanjem iznad materije tijela, dakle spiritualan.

IZIDORA SEKULIĆ O SV. FRANJI ASISKOM.

Izidora Sekulić je poznata u srpskoj književnosti. Ona je pravoslavne vjere i ipak češće piše o vjerskim pitanjima, što je rijetkost kod Srba, posebno da mirno pišu o katoličkim svecima ili pitanjima. Ova je spisateljica sada napisala u »Letopisu Matice srpske« (okt. 1926.) prikaz o sv. Franji Asiskom. To nije rijetkost u zapadnoj književnosti, da svjetovnjaci pišu o katoličkim svecima. Görres je napisao čak njihove životopise; tako je napisao život sv. Franje Asiskog; isto i Schnürer, Hertling sv. Augustina, Montalabert sv. Elizabete. Louis Betrand sa sv. Augustinom, Emile Baumann sa Saint-Paul postigoše rekord u knjižarstvu. Sve su to svjetovnjaci hagiografi. Svjetovnjak je Joly osnovao biblioteku »Les Saints« i sam napisao krasnu raspravu »Psychologie des Saints« (Prevedena je u Vrhbosni otrag desetak godina). No i literati nesretnog shvaćanja pružiše svoje ruke za katoličkim svecima. Eno stari skeptik Anatole France prikazao je sv. Jeanne d' Arc u dvije sveske, čas nekim respektom čas opet ironično. I Delteil kao i Englez Shaw prikazuje tu sveticu nedostojno i katolici su se digli protiv obojice, što tako iznakaziše naše svece. To je drukčije nego li je učinio uvjereni katolik Péguy sa svojim djelom »Le Mystère de la Charité de Jeanne d' Arc«. No o svetom Franji Asiskom izniješe posebne prikaze Joergensen i Chesterton kao katolički obraćenici. Manje je od njih sretan Maurice Beauffreton u svom spisu o istom svecu, najmanje protestant Sabatier. Ovdje bismo mogli navesti i druge. Tako je na pr. napisao Pierre Gauthiez »Le Vitrail de sainte Geneviève«, Jean Mélia »Madame sainte Geneviève«, Camille Mauclair život sv. Katarine Sienske, Huysman Ludvine od Schiedam, André Delefort život sv. Franje Ksaverskog. Kako se vidi iz ovo malo primjera, moda je sada, da i književnici postaju hagiografi. Calvet veli, da bi to bilo nemoguće i pomisliti pred 50, čak 30 godina (Les Lettres, veljača 1926). Očevidno svetost privlači. Pa koje čudo, da se i pravoslavna Srpkinja Izidora Sekulić dala na prikaz gore spomenuti? No drugo je pitanje, kako je ona i uspjela u tom svom prikazu. Da se i na ovo osvrnemo barem letimice.

Ona piše: 1. »Misticizam je jedno od svetih i uzvišenih mesta čovečjeg duha. On znači slobodno individualnu veru i neposredno opštenje s Bogom«. To još nije definicija misticizma. Sve se ovo može kazati i o molitvi privatnoj, koja još ne mora biti misticizam. — 2. »Mistici su reformatori; pokorniji evanđelju i Hristu nego Crkvi. Mistici su borci protiv zvanične crkve i neplodne manastirske melankolije«. Ovo je posve krivo. To znači ne poznavati naše svece, koji su bili najvjerniji sinovi sv. Crkve i većinom su bili redovnici, koji su stanovali u manastirima. Očevidno Sekulićka hoće da vidi u svecima ono, što je tražio i tobože i našao protestant Sabatier u sv. Franji. To nam pokazuje, da se protestanti a tako i pravoslavni neznaju ili ne će ili ne mogu da se užive u katoličko shvaćanje i načela svetosti rimo-katoličke Crkve. I ipak sv. Franjo kao i svi drugi naši sveci, nijesu bili ni protestanski ni pravoslavni sveci, nego naši i živjeli su skroz prema načelima naše Crkve. — 3. »Od sv. Franje do Dantea, piše gđa Sekulić dalje, od Jovana iz Parme do Đakopona iz Todija, od sv. Tereze iz Avile u Španiji do sv. Katarine iz Siene — svi su bili pesnici, mučenici i sveci«. Ni to ne stoji. Bilo je pjesnika svetaca, kakav je bio upravo sv. Franjo. No nijesu svi sveci bili i pjesnici. To je sada moda kod nekatoličkih pisaca, da naše svece prikazuju u pjesničkom entuzijazmu, jer ne znaju i ne mogu da protumače njihovu jaku individualnost i sveto zanesenje u službi Božjoj, t. j. one riječi »Revnost za dom tvoj izjeda me« (ps. 69, 10).

Ne znaju da je to djelovanje Božje u svecima prema riječima Pavlovim: »Milošću Božjom jesam što jesam, i milost njegova nije bila bez ploda u meni, nego sam radio više od sviju njih, ali ne ja, nego milost Božja, koja je sa mnom« (1 Kor. 15, 10). Kako to slabo shvaća i gđa Sekulić vidi se iz cijelog prikaza i rečenica, kako su ove: »Kod sv. Franje je genij skriven, a egsistencija je na vidik iznesena, propronsta, nevešta da se prikaže«. Ovo miriši po panteizmu. Na što smjera riječima: »Posle toliko suza, znoja i krvi, koje je hrišćanstvo volelo i obožavalo, dolazi jedan hrišćanin, koji, ljubeći Boga, proklamuje radovanje i strpljenje a poriče znoj i suze«? To nije istinito, da je sv. Franjo zabacio pokoru i njezinu vrijednost. Baš je on bio velik pokornik. U ostalom svi su sveci bili vesele naravi, dakako prema svojoj individualnoj naravi. Bog u svom djelovanju u svecima ne dokida dobrih strana naše naravi. »Divan je Bog u svojim svecima« (ps. 67, 36). To krasno pokazuje spomenuti Joly u navedenom svom djelu. Teško da će to nekatolici ikada shvatiti. Svjetovali bi stoga Izidori Sekulić, neka u prikazu i proučavanju katoličkih svetaca pristupi s više spreme i manje predsuda, koje je i nesvijesno pozajmila kod ateista ili protestantsih racijonalista. Ta ovako, kako je ona

pisala u »Letopisu M. S.«, može pisati i romanopisac, kome (kao Zoli u njegovu »Lurdu«) nije do objektivne istine. Tako je nedavno izdala i Lucie Delarue-Mardrus svoju knjigu o sv. Terezi Malog Isusa iz Lisieuxa i to kao »poklon jedne ateistice«. Sancta sancte tractanda!

Jedno ipak moramo istaknuti kod Izidore Sekulić, i to pripisati njezinoj objektivnosti. Ona nema istočnjačkih predsuda, da omalovažuje sve što je katoličko. Vidi se, da ona čita katoličke stvari, posebno što iziđe u hrvatskom prevodu ili kod nas Hrvata. To je rijetkost kod onih preko. Mi katolici to moramo s veseljem pozdraviti. Jedino još želimo, neka uznastoji da naš duh i načela, svece i ustanove naše Crkve upoznade iz originala, a ne preko protestanata ili racijonalizma ili slične takove knjige. Čemu to? Čemu da proučajem preko hrapavog ogledala original, kada mogu i sam original da promatram bez ikakovih poteškoća?

HRVATSKA BIBLIOGRAFIJA

Pod ovim naslovom donosimo sve novosti na tržištu hrvatske knjige. Tu sve sudimo prema kršćansim načelima. Kao »dobre« knjige označujemo sve što se slaže ili se barem ne ogrješuje o kršćanska načela; kao »dvojbene« one knjige, koje se barem u nečem ogrješuju; »loše«, koje se u mnogom dijelu kose s tim načelima.

Dobre:

Bego Dr. K., Nasljedno pravo. Str. 24. Split 1926.

Božičević prof. J., Uputa u fotografiranje. Str. 224. Zagreb 1926. Novo izd.

— Divlje zvijeri i domaće životinje. Str. 4. Zagreb 1926.

— Izvještaj jugosl. šumarskog udruženja o radu u g. 1925/26. Str. 36. Zagreb 1926.

Karlić Dr. P., Hrvatski kralj Petar Krešimir. Str. 28. Zagreb 1926.

Kišpatić prof. D. i Sonnenfeld V., Rječnik hrvatsko-srpskoga govora lovačkoga. Str. 162. Osijek 1926.

Krmpotić Mgr. M. D., XXVII. internacionalni Euharistijski kongres u Chicagu. Str. 96. Sarajevo 1926.

Kulunčić M. D. I., Život i nauka Isusa Krista. I. dio. Str. 332. Split 1926.

— Mali zoološki vrtić. Str. 14. Zagreb 1926.

Marsić A., Nauk o trgovini. Str. 306. Zagreb 1926.

— Novigrad Podravski 7. i 8. VIII. 1926. Za rođenu grudu. Str. 48. Osijek 1926.

— Pravilo katoličke akcije. Str. 8. Đakovo 1926.

— Pravila kat. narodnog Saveza. Str. 8. Đakovo 1926.

Ritig Dr. S. i Maixner Dr. R., Spomen-spis prigodom otkrivanja spomenika hrv. rodoljuba i narodnog prosvjetitelja. Str. 108. Zagreb 1926.

— Robinzon Kruzoe. Str. 8. Zagreb 1926.

Rubić Dr. I., Naša međa prema Italiji. Str. 48. Split 1926.

Sladović E., Pravni i posjedovni odnosi u Bosni i Hercegovini s osobitim obzirom na šume. Str. 16. Zagreb 1926.

— Slušaj ujaka liječnika. Str. 8. Zagreb 1926.

— Sveti Nikola u posjetima. Str. 8. Zagreb 1926.

Šafar V., Vjerski škandali u Stenjevcu. Str. 16. Zagreb 1926.

Širola S., Mladost i radost. Str. 6. Zagreb 1926.

Isti, Vesela računica. Str. 8. Zagreb 1926.

Isti, U autu oko svijeta. Str. 8. Zagreb 1926.

Isti, Dječje radovanje. Str. 10. Zagreb 1926.

Tomasović J., Omiš. Str. 20. Split 1926.

Ugrinović A., Pola stoljeća šumarstva 1876—1926. Str. 688. Zagreb 1926.

Vlahović o. J., Mjesec Listopad. VII. izd. Str. 592. Ljubljana 1926.

Wiesner I., Zašto ne mogu biti angažovan na zagrebačkom kazalištu? Str. 20. Zagreb 1926.

Dvojbene:

Barišić M., Kalendar »Jadran«. Str. 216. Split 1926.

Karlić Dr. P., Hrvatski kralj Tomislav i njegovo doba. II. izd. Str. 24. Zagreb 1926.

Kovačević A., Krijes. Str. 274. Zagreb 1926.

Lukas F., Strossmayer i hrvatstvo. Str. 30. Zagreb 1926.

— Pregršt dosjetaka i šala za pare male. Str. 122. Zagreb 1926.

Sarazin F., Ogledi iz francuske književnosti (franc.). Str. 260. Zagreb 1926.

Loše:

— Crkvena organizacija baptističkih crkvenih općina u SHS i njezini statuti. Str. 12. Daruvar 1926.

Marks K., Nadnice, cijena i profit. Str. 70. Zagreb 1926.

UREDNIŠTVO JE PRIMILO:

B. M. Nissen, Der Rembrandtdeutsche Julius Langbehn. Str. 358. Freiburg.

Vj. Noršić, Povjest župe sv. Barbare u Bedekovčini 1726—1926. Str. 16, Samobor 1926.

A. Landes S. M., Le venerable Pere Colin (1790—1875). Nouvelle edition. Str. 32. Paris 1926.

Almanach catholique français pour 1927. Str. 560. Paris 1926.

Prof. St. Stanojević, Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka. Str. 785—896 (Marija Paleologina-Mijoković). Svezak 16.

Dom J. B. Chautard O. C. R., Duša apostolskoga djelovanja. S franc. preveo kan. Marko Alaupović. Str. 308. Sarajevo 1926.

— Živko, dijete Euharistije. Str. 60. Nakladom odbora za gradnju doma biskupa Langa. Kranj 1926.

Prof. St. Stanojević, Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka. Svezak 17. Str. 897—1008.

G. Hofmann S. J., Rom u. Athosklöster. Str. 40. Roma, Istituto orientale. 1926. Cij. 4 lire.

M. Kulunčić D. I., Život i nauka Isusa Krista. I. dio. 332. Split, Hrvatska knjižara 1926.

Thellier de Poncheville, A un catholique d' »Action francaise«. Str. 31. Paris »Edition Spes«.

J. Bouler S. J., L' Eglise et l' Action francaise. Str. 40. Paris, »Editon Spes«.

Prof. St. Stanojević, Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka. Svezak 15. Zagreb.

P. Lhande, Moj mali misnik. Uspomene jedne majke. Naklada sv. Josipa, Zagreb. Str. 54. Cij. 7 d.

Dr. I. Merz, Ti i ona. Namijenjeno zrelijoj muškoj omladini. Str. 92. Cij. 2.10 d. Zagreb, I. Malinar, Ilički trg 15a.

I. A. Otto S. J., Der Fischer von Karange. Erzählung. 4 slike. Str. 98. Herder, Freiburg. Cij. 1.70 Mk.

K. Kälin S. J., Der Sieger auf Futuna. Erzählung. 4 slike. Str. 96. Herder, Freiburg. Cij. 1.70 Mk.

Lais R., Auf der Spur des Urmenschen. 44 slike. Str. 184. Herder, Freiburg. Cij. 4.20 Mk.

DAROVAŠE ZA »ŽIVOT«:

Pres. Vlaho Barbić din. 14; M. Baumšabl din. 4; M. Buljan din. 14; P. Medved din. 4; N. N. Sv. Ivan Zelina din. 100; Mgr. J. Sokol din. 4; Zd. Boras din. 100; Kan. T. Igrc din. 4; Novy din. 40; A. Glumac din. 20.50; J. Sokičić din. 14; A. Torić din. 24; Dr. J. Marić din. 64; J. K. din. 100; V. Brkić din. 14; Dr. F. Kumičić din. 14; Kan. M. Proštenik din. 14; D. Katalinić din. 39; Presv. Mgr. A. Akšamović din. 64; F. Leskovar din. 14; F. Fröhlich din. 4; I. Gašpert din. 28; N. Šarjanović din. 4; A. Mandić din. 12; Dr. D. Šajatović din. 14; I. Trinajstić din. 14.

Svima harno zahvaljuje

Uredništvo »Života«.

Urednik: A. Alfirević D. I.
Vlasnik: Kolegij Družbe Isusove u Zagrebu — Ljudevit Dostal D. I., rektor
Tiskom »Glasnika Srca Isusova« — Antun Alfirević D. I.

ŽIVOT

BR. II. TRAVANJ 1927. GOD. VIII.

Brodolom civilizacije.

Homer opisuje u V. pjevanju Odisejev brodolom:

Reče i oblake skupi Posidon i rukama zgrabiv
Ostve uzmuti more; od svakakvih vjetrova digne
On tad oluje sve te zajedno zemlju i more
Pokrije oblacima; s nebesa i noć se spusti.
Podjedno padnu Euro i Noto i ljuti Zefir
I s njima rođeni Borej, u eteru, valjajuć vale.
Tada koljena klonu Odiseju i milo srce,
On se ozlovolji i svom progovori junačkom srcu:
»Jadna li mene, što ima zadesit još napokon mene?
Sada se bojim, da nije prorekla boginja pravo,
Koja mi reče, da imam na pučini trpjeti jade
Prije nego li dođem u očinsku zemlju, i sada
Sve se izvršuje to! Oblačine kakve li stere
Po nebu širokom Zeus! uzmućuje more; oluje
Svakakvih vjetrova gone. Sad pr'jeka me smrt za cijelo
Čeka. Blaženi tri put i četir' put Danajci oni,
Na polju širokom trojskom što padoše služeć' Atridma!
O da poginuh i ja, sudbina da me je snašla
Onaj dan, kad Trojanci veoma mnogi na mene
Kraj Peliona mrtva mjedokovna bacahu koplja!
Časno bih sahranjen bio, Ahejci bi glas, mi raznesli,
A sad je suđeno meni, da kukavnom poginem smrću!«
Kad on izrekne to, s visine veliki talas
Strašno se obori na 'nj i čamac uzljulja njegov,
A sam daleko padne od čamca, pusti iz ruku
Krmilo; katarku njemu po sredini prebije strašna
Bura udariv o nju u onoj vjetrova smjesi.
U vodu padne daleko jedrena motka i jedro,
A on u vodu bačen od talasa dugo se nije
Od sile golemog vala pomoliti mogo, jer ruho,
Što mu ga dade divna Kalipsa, sad mu oteža.
Kasno izroni tek, iz ustiju pljuvaše vodu
Slanu i gorku, a silna s glave mu curaše voda (291—323).

Jadni Odisej, taj »divni stradalac«! Luta po moru, izgubio je drugove, koji se s njime vraćahu s trojanskog bojišta, željan kuće i mira. I napokon gledaj, kako je brod i sve propalo! Strašan je brodolom na osamljenoj pučini!

Nije li ovaj događaj, što ga je tako vješto prikazao grčki pjesnik, slika i prilika onog brodoloma, što se odigrava pred našim očima? Ohola Evropa davno se zavezla u pučinu umne autonomije i potpunog individualizma. I sada? Odisejada je njezina sudbina.

Mimo te Evrope plovi korablja rimo-katoličke Crkve. Silni valovi svjetskog rata, a ni poratne ljudske strasti i krize nje ne zahvatiše, jer je to korablja, za koju je sam Bog dao plan gradnje, njezina vrata sam on zatvorio, i Duh njegov lebdi nad njom neprestano. Protestant prof. Curtius (Heidelberg) priznaje u ime intelektualaca o našoj Crkvi: »Kako u Njemačkoj, tako i u Francuskoj izišla je katolička Crkva iz rata u svojoj nutarnjosti ojačana. Teško je prosuditi, kako je njezin oslon u narodnoj cjelini jak. No mora biti jasno svakome promatraču, da je ta Crkva opet u duhovnom životu zadobila vodstvo« (Literatur 1926. okt.). Dakle brodolomstvo ne doživljuje kat. Crkva, nego čovječanstvo izvan nje, t. j. ona civilizacija, koja se javlja kroz humanizam u 15. vij., protestantizam u 16—18. vijeku, engleski deizam u 17., francuski naturalizam u 18., Kantizam i Hegelizam, materijalizam u 19., te monizam i socijalizam u 20. vijeku. Vrhunac je tog poganstva u boljševističkom barbarstvu u Rusiji, Mehiku i drugdje za naših dana.

Barbarski je boljševizam morao doći, te sada visi nad Evropom kao Damaklov mač.

Odisej je uvrijedio božanstvo, pa ga zato i stiže opisana muka. I nekatolička je Evropa prelomila s vječnim Božjim načelima i pravdom, pa zar da to prođe bez kazne? »Mnogo muke ima grješnik« (ps. 31, 10) i »bezbožni nemaju mira« (Izaija 57, 21). Da je to tako, vidimo vlastitim očima sada u poratno doba. I mi doživljujemo brodolom poput Odiseja; zbiva nam se ono gotovo isto, što se u Evropi odigralo u trećem vijeku u ogromnom rimskom carstvu.

Taj brodolom antikne civilizacije, taj brodolom trećega vijeka opisuje Guglielmo Ferrero ovako: »Propast je antikne civilizacije posljedica polaganog opadanja, izazvanog unutrašnjim uzrocima i strašnom nesrećom, koja, razorivši žestokim udarcem kamen-temeljac cijeloga zakonitoga reda, baca u trzaje revolucionarnog gospodstva tu civilizaciju, već oslabljenu svojom golemošću i unutrašnjim opadanjem. Nakon pola stoljeća, antikna civilizacija na zapadu bijaše oslabila od sve većega meteža načela, običaja, razreda, rasa i naroda; od nekakvog umnog i moralnog bezvlada, koje bješe više manje presvojilo sve krugove; od umarajućeg neprestanog radnog napora, hitrog i bez odmora; od pomičnosti, koja bijaše postala općenita, svih stihija društvenog života; od neke vrsti općenite groznice, koja uzbuđivaše duhove i inteligencije, čineći ih sposobnim za velike napore, ali kratke i malo duboke; te od vulgarizacije svih umnih djelatnosti i zemaljskih dobara« (Propast antikne civilizacije 21). Ferrero svemu tome nadodaje kao najstrašniju nesreću u cijeloj povijesti: »Septimije Sever je uništio auktoritet senata, tog nosioca zakonitosti vlasti. I svjetski rat može, ali u velikom, da se, obzirom na svoje posljedice, usporedi sa revolucijom Septimija Severa, jer je svjetski rat ili razorio ili oslabio sva načela autoriteta zakonitosti, koja su u civilizaciji podržavala društveni red« (ib.).

Kada nastaje brodolom? Kada ga ne možemo spriječiti?

Oluje su prigoda, da brod propane. No ako daske na brodu nijesu jake i cjelovite, ako za oluje ne vrijedi ili ispane kormilo, ako teret preokrene brodu ravnotežu, tada je za oluje brodu propast neizbježiva. Nije drukčije ni s ljudskim društvom. I ovo će doživjeti socijalni brodolom, ako ono nema tvrde daske pod sobom: vjeru u vlast s neba, da slušati moramo Bogu za volju. Inače se ispunja riječ sv. Pavla: »Vjeru i dobru savjest neki odbacivši postadoše brodolomci u vjeri« (1 Tim. 19). Gdje nema te vjere, tu zavlada brutalna sila barbarstva ili vojništva kao u trećem vijeku, a ta ruši sebe i predane ustanove, čak i u temelju svu civilizaciju.

A kormilo? Sv. Jakov piše: »Gle i lađe, ako su i tolike i silni ih vjetrovi gone, okreću se najmanjim kormilom, gdje hoće volja onoga, koji upravlja« (3, 4). Što je u društvu kormilo? To je i opet vjera u Boga; vjera, da postoji vječni i svemogući osobni Bog, nagraditelj i kaznitelj i da će On suditi svakome čovjeku. Gdje toga nema, pojedinac i narodi vrludaju kao muha bez glave, pa takav mora da strada pri svakom vjetru. — A što je r a v n o t e ž a? Svaki je brod tako građen, da mu je težište u sredini (to se vidi i u nacrtu Noemove korablje, koja je bila duga 300, široka 50 i visoka 30 lakata.) Da ravnoteža bude sigurnija, natovare je barem pijeskom. No ako je taj teret slabo položen, to kod oluje lako se nagne lađa i time i teret, pa je brodolom siguran. Što je ravnoteža u ljudskom društvu? Pravednost vladajućih i vladanih, ćudorednost. Gdje nema ćudoređa (a nema ga, gdje nema vjere u Boga kao osobno biće), tu državu ili narod neće očuvati nikakovo umnoženje zakonâ i ministarskih naredbi. Već je Tacit opazio: »Gdje je mnogo zakona, tu je država pred rasulom (ubi plurimae leges, ibi nulla res publica)«.

Kakova groza obuze Odiseja, kad je ispao iz čamca i nije više ćutio tvrdog tla pod nogama! Ruho, što je imao na sebi vuklo ga još više u ponor. Eto što je čovjek prepušten sam sebi, bez auktoriteta i vlasti s neba, bez nadanaravne objave i vjere u te nadnaravne dogme, bez ćudoređa; on tone u jaz neprestano. Obratno vidimo kod kršćanskih naroda, koji se drže vjere i ćudoređa. Ti narodi mogu neko doba

bolovati, ali poginuti ne će. Lijepo je jednom kazao pokojni Nodilo: »Kršćanski narodi ne izumiru«, pa mu je za to i Strossmayer čestitao. Činjenica je neoboriva: Narodi, koji su živjeli po kršćanskoj vjeri i ćudoređu, ne iščeznuše s lica zemlje. Pravom dovikuje stoga Ferrero u svom »Discours aux sourds«: Šta će biti dalje? Ili će sveopća mržnja ili utakmica rasa i naroda, klasa i pojedinaca povući za sobom konačan raspad i propast naše civilizacije; ili uzajamna zavisnost i solidarnost cijeloga svijeta, na koju su bacili punu svjetlost rat i poslijeratne privredne krize, prodrijeti u opću svijest i dovesti do ujedinjenja Istoka i Zapada, Evrope i Amerike, bijele i drugih rasa.

2. Spas.

Jadno je stanje Odiseja iza brodoloma. Kasno je izronio iz mora, pa tada pljuvaše slanu i gorku vodu. No odmah se u njemu pojavi nagon za životom. To je prirođeno svakom organičkom biću, posebice čovjeku. Što da uradi? Čujmo pjesnika.

Ali se čamca sjeti i opet u muci teškoj,
Pa se zagna za njime i uhvati on ga sred vala,
Te se posadi u nj od skončanja i smrti bježeć.
Čamac mu amo tamo ponesu po moru vali;
Kao kad jesenji Borej ponese po polju čkalje,
Koji se čvrsto drže, po pučini tako su vjetri
Nosili amo tamo Odiseja divnoga čamac.
Sad ga je Boreju Noto dobacio, neka ga nosi,
A sad Zefiru Euro prepustio, neka ga goni (324—334).

Ovako se i ljudski duh uhvatio filozofije: u 17. vijeku deizma, u 18. naturalizma, pa u 19. Kantizma, Hegelizma, prirodnih znanosti, monizma. Jačim se duhovima činila filozofija jedinim čamcem u vjerskom brodolomu. Ne pitajmo, što je čovječanstvo pri tome doživjelo; radije upitajmo, što naš vijek doživljuje? Vjetrovi gone taj čamac, razne struje socijalne, znanstvene, političke, demagoške, konfesijonalne, filozofske nose jadnu Evropu, tog stradalnika Odiseja sad amo sad tamo po morskoj pučini. Odisej ne zazivlje u pomoć s neba božanstvo. Ne, on se još uzda u svoju snagu. No stoga s njime vlada i zanosi ga na toj lađi sada jedan vjetar sada drugi. Pred 70 godina pisao je jedan filozof: »Kartezij je Aristotela bacio s prijestolja, pa nije li odmah sam sebe postavio na njegovo mjesto? Roj filozofa pod imenom Kartezijanaca stade se ponositi svojom neovisnošću (a ime ih po prstima bije), pa su slični narodima, koji u svojoj pobuni kliču slobodi, te bacaju s prijestolja starog vladara, da se odmah podvrgnu onome, koji ima dosta srčanosti da pograbi žezlo i krunu, koji leže na

tlu pred prijestoljem. Naš vijek vjeruje, kako je vjerovao i prošli, da ljudski duh neovisno napreduje, pa je neprestano nastupao u znanstvenim stvarima protiv auktoriteta i slavio slobodu mnijenja i da su prošla vremena, kada je auktoritet jednog čovjeka još nešto vrijedio, dočim sada svaki učenjak ide svojim putem i slijedi svoje nutarnje uvjerenje. Auktoritet je u znanostima ne samo sasma iščeznuo, nego je posve postao i nemogućim. Na prvi mah bi nam se to moglo učiniti istinitim. No ako ipak bolje pogledamo u činjenice, vidjet ćemo, da tu nema druge promjene, nego da se broj vođâ malo povećao i vrijeme njihova vodstva smanjilo. Naš je vijek uistinu vijek revolucijâ. Revolucije ne ostavljaju u miru ni znanost. Događa nam se kao i na političkom polju, gdje mislimo da imamo najviše slobode, kada vlast predademo u ruke mnogih ljudi; vjerujemo naime, da ćemo lakše te ljude odstraniti« (Balmes, Protestantizam i katolicizam I, 61; njem. prev.). Valovi svih naših urođenih razornih sila prijete nam eto uništenjem i kaosom upravo kao bijesni valovi jadnom Odiseju u toj crnoj noći.

Stara je riječ kod mornara: Kormilo u ruke, oči k sjevernici. No Odisej je izgubio kormilo, nebo je zastrto oblačinama, naokolo buče silni valovi, ispod nogu vođeni bezdan. Sretnim se ćuti, što se ipak dočepao izvrnutog čamca. Tako je bilo filozofima francuske revolucije. Kad su svu baštinu katoličkih vijekova potrošili, stadoše da obožavaju čovječji razum. Ali taj im nije dao pravo kormilo u ruke i moradoše da domala poput Robespierrea priznadu: Bez Boga ne možemo dalje!

»Gospodin dugo čeka i obilan je milosrdem« (4 Mojs. 14, 18). Bog čeka, dok se čovjek razabere i upoznade svoju slabost i bijedu. No katkad i ako to čovjek ne uvidi, Bog priskače svojim milosrđem, svojom pomoći. Tu nam ideju crta i Homer, naravno na poganski način. Čujmo njegove divne stihove.

Tada ga Kadmova kći Leukoteja spazi Inona
Gležanja krasnih, što žena sa ljudskijem glasom je nekad
Bila, a sada u valma božanska zapada čast joj.
Požaliv gdje se po vodi Odisej prebija jadni,
Nalik na pticu gnjurca izleti ona iz vode,
Onda Odiseju sjedne na čamac i ovo mu reče:
»Jadniče, zašto na te zemljotresac bog se Posidon
Tako rasrdio strašno te pripravlja mnoge ti muke?
Ali te ubiti ne će, ma koliko htio te ubit.
Nego učini ovako, jer mislim, pametan da si:
To odijelo svuci sa sebe i ostavi čamac,
Vjetrovi neka ga nose, te pregni i rukama plivaj,
K feačkoj zemlji da dođeš, gdje imaš se izbavit muka.

Evo ti bezmrtni veo, pod prsima njim se utegni,
Pa nek te ne bude strah, nastradat ni poginut ne ćeš.
A kad se rukama svojim već suhe dotakneš zemlje,
Veo odveži i baci u iskričavo ga more,
I to daleko od zemlje, — a tada se otud okreni«.

Evo Odiseju višnje pomoći. Bez te bi sigurno bio stradao. Bez veze s božanskim načelima i milosti nema spasa ni čovječanstvu. Što će na to Odisej? Boginje je nestalo iza pouke, pa je ne može da opet upita za razjašnjenje. Što da radi?

Tada se zabrine teško Odisej, stradalac divni,
Pa se ozlovolji i svom progovori junačkom srcu:
»Joj jadnika li mene! da ne snuje možda i sada
Lukavstvo koji bog, kad veli, da ostavim čamac!
Al' još poslušat ne ću, jer očima vidjeh, daleko
Još da je ona zemlja, gdje reče, da ću se spasti.
Nego ću ovo učinit, što najbolje meni se čini:
Dok mi se drži drvo lađeno jošte u zglobu,
Dotle ću ostat na čamcu i trpjet ću mučenik jade;
Al' kad valovi već raznesu ovaj mi čamac,
Onda ću plivat, kad ne znam dovinut se ničemu boljem«.

Takav je čovjek. Drži se tvrdo svog mišljenja i ne da se tako lako, da ga ma i nebo pouči. Doduše tu pjesnik izriče poganski nazor, po kojem se ljudi nijesu puno pouzdavali u božanstvo. I na drugom mjestu to uvjerenje stavlja pjesnik u usta Telemahu, kada mu se otac očitovao. Ovaj veli ocu: »Ti moj nijesi otac Odisej, nego me zli duh nekakav vara, od sada još više da žalostan jesam« (16. pjev., 194—5). Drukčije ne postupa ni moderno poganstvo. I ono se ne pouzdaje u nadnaravne sile ili vječna načela. Ono se uzda u se i u svoju snagu. Drži se prevrnutog čamca, dokle samo može. Intelektualci se uporno drže monizma, i ako im je taj zastro svaku spoznaju i doveo njih do potpunog agnosticizma i skepse, a znanosti do bankrota; političari i državnici neće da napuste parlamente i opće izborno pravo glasa, još uvijek vjeruju u demokraciju i njezina načela, i ako je u svemu ova prevarila i poništila njihova očekivanja i danas je sama postala ili prazna fraza ili zgodno pokrivalo za sva nasilja i iluzije. Savremena se nekršćanska Evropa nametnula boljem i kršćanskom dijelu ovog kontinenta, pa još vazda sanja da će to tako vazda biti i da će ona ostati na životu, pa bilo to i na prevrnutom čamcu i plutajući onako po morskoj pučini umne beznačelnosti i društvenih katastrofa.

Nema sumnje: nekatolička će Evropa ostati u svojem stanju raspadanja, dokle je dalje krize ne prisile na povratak kršćanstvu. To će biti, kada ta Evropa doživi potpuni svoj »debacle«. I taj će biti iza još više decenija. Još su potrebni novi ratovi, nove krize duševne i privredne. Iza ruske revolucije doći će još druga, koja će se sasuti na glavu nekatoličkoj Evropi, ako bolji duhovi i savjesniji i odlučniji političari, filozofi i sociolozi ne pruže ruke i zaustave daljnje srtanje u ponor.

I Spengler priznaje, da Evropa sada proživljuje odlučan čas; on vidi, da civilizacija nekršćanske Evrope ide k svojoj propasti. Što će tu pomoći? On upada u pesimizam i ne nalazi izlaza, spasa. Odisej ne gubi nade, dok imade kod sebe nebeski dar, onaj Inonin veo. I Evropa ima da bira: ili propast ili natrag kršćanstvu.

Ali kojem kršćanstvu? Tu su tri: protestantizam, istočnjaci i katolicizam.

Kome da se prikloni?

Na to nam odgovara Balmes: »Već je u 16. vijeku bilo zavladalo bezvjerje u pogibeljnoj mjeri i to posred vatre vjerskih razmirica i ratova, što ih je protestantizam razpirio bio; to bi se bezvjerje bilo još jače raširilo, da nije naišlo na vjersko uvjerenje predašnjeg vijeka, a to je uvjerenje imalo duboko korijenje« (l. c. 93). Protestantizam je obnova poganstva. Kršćanstvo u njemu gubi svoj božanski karakter, pa mora dovesti do religioznog skepticizma, indiferentizma, do konačnog ateizma. Protestantizam dakle nosi u sebi klicu raspadanja, pa kako da druge spasi?

A u koliko je bolje s istočnim odijeljenim crkvama? Ako ih usporedimo s našom katoličkom Crkvom, vidjet ćemo, kako malo može kršćanstvo bez katoličanstva, kad se radi da se spasi narode i civilizaciju. »Na zapadu su bili prevrati tako brojni i strašni, kaos je dopro bio do svog vrhunca, pa ipak je bilo svjetlosti i života u tom kaosu. Niti barbarstvo naroda, koji su provalili u zapadne zemlje i tu se nastanili; niti bijesne navale islama u naponu njegove snage nemogoše zadušiti zametak obilne i plodne civilizacije. Na istoku je sve išlo uslijed starosti prema propadanju, ništa se nije pomladilo i sve se sravnalo sa zemljom, netom je nastao sudar s protivnikom, koji protiv nas nije ništa postigao. Ova duhovna moć Rima, ovaj njegov upliv na vremenite prilike donio je sasma druge plodove nego li su to donijeli njegovi zavidni protivnici« (Balmes l. c. 137—8).

Želi li Evropa opet doći do jake civilizacije, onda mora zaželiti jedinstvenu civilizaciju.[1] No te ne će naći izvan rimo-katoličke Crkve. U njoj se nalazi živi Krist, spasitelj i Bog. Tu je on, koji je za oluje na genezaretskom moru kazao uznemirenim apostolima: »Šta ste bo-

[1] G. Ferrero opaža: Izvor svih kriza je podvojenost volje savremenog čovjeka, koji sam ne zna što hoće: savršenstvo ili slobodu, silu ili pravo, mir ili rat (Discours . . .)

jažljivi?« (Mat. 8, 26). O njemu čitamo: »Tada usta i zapovjedi vjetrovima i moru, i postade velika tišina« (ib.). Za rata se vidjelo, kakova je u njoj moćna jedinstvenost, ne samo u dogmama, nego i u svim načelima civilizacije. Nema druge, Evropa mora da prihvati veo naše Crkve, ako hoće da se spasi i dođe do tvrdog kopna, te osigura sebi život. Jedino u toj Crkvi živi Krist, spasitelj i Bog svemogući.

Krist nije uzalud došao na svijet. Ustanovio je Crkvu i svak je dužan da je potraži i ne ostavi. U povijesti i sada pokazuje Bog dovoljno čitavom čovječanstvu, da je ta njegova Crkva jedino rimokatolička Crkva. Dakle Evropa ili će postati opet sva katolička ili je čeka rasulo, kaos, propast.

Čujmo još svršetak Odisejeva brodoloma i kako je pjesnik opisao njegov spas.

> Dok je u duši on i u srcu svom promišlavo,
> U to velikim valom Posidon zemljotresac gruhne,
> Golemim, strašnim ko kuća, i na njega val se zaleti.
> Duhne i kojekud je raznese za slamkom slamku,
> Tako se sada rasu lađeno drvo; na jednom
> Ostane samo Odisej ko čovjek na brzome konju;
> Haljine svuče, što divna Kalipsa je bila dala,
> I onda odmah on se pod prsima utegne velom,
> Pa se sunovrat baci u pučinu ruke raširiv (365—374)
> Dva dni i dvije noći Odiseja valovi silni
> Bacahu, i često on je u duši vidio propast,
> Al' kad donese Zora ljepokosa i treći danak,
> Onda utoli vjetar i na moru bude tišina.
> I tad Odisej zemlju izbliza opazi neku (387—392)
> Odisej iz vode
> Izide, legne na situ, žitorodnu poljubi zemlju (462—3).

Evropa treba da se sabere, dođe k svijesti. Kako se Odisej konačno iza tolikog lutanja povratio na svoju Itaku, tako mora i Evropa da poput rasipnog sina potraži svoj stari dom. Natrag k sv. Crkvi!

A.

Nove zvijezde na nebeskom svodu.

Ako želimo doznati, što se događa na nebeskom svodu, u svemiru, moramo upoznati svojstva zvijezda. Moderna fizika omogućuje nam pogledati malko u tajne o strukturi materije. Zakoni dinamike govore o teoretskim uvjetima, kako će nebeska tjelesa iza sukoba doći do svog mira ili kako se mogu spojiti centralna tjelesa, koja prelaze u gibanje. Ako ova načela primjenimo na svemir, upoznat ćemo gdje i kako mogu nastati nove zvijezde.

1. Zvijezde.

V e l i č i n a z v i j e z d a. Promjer je zemlje 12.742 km, sunčev je promjer 108 puta veći = 14 milijuna km; stajačica Beteigeuze u Orionu (ima crveno svijetlo i najljepša je to zvijezda na sjevernoj poluci) 350 je puta veća od našeg sunca. U njezinoj dakle kugli, koja ima promjer 480 milijuna km, mogu se vrtjeti naše sunce i planeti Merkur, Venera, Zemlja i Mars.

U d a l j e n o s t i z m e đ u z v i j e z d a. Naša je zemlja udaljena od sunca 148 milijuna km, Neptun 30 puta više = 4.440 milijuna km, stajačica Alfa Centauri 40 bilijuna km. U praznom prostoru između Neptuna i najbliže stajačice ima dakle mjesta za 9.170 planetarnih sistema. Kako je čovjeku teško da sebi predoči ovakove udaljenosti, to je astronomija za udaljenosti uzela oznaku godinu svjetlosti. Koliko je to? Svjetlost se širi brzinom od 300.000 km u jednoj sekundi; dakle jedna godina svjetlosti ima 9,5 bilijuna km. Svjetlost sa sunca dolazi k nama u 8 minuta, od alfa Centauri od prilike za 4 godine, od Siriusa u V. Psu za 10 godina, od polarne zvijezde za 36 godina, od najbližih zvijezda mliječnog puta za 30.000 godina, od spiralne magle Andromede za milijun godina, od najudaljenijih spiralnih magla (što su otkrili u zadnje doba) za 50 milijuna godina.

B r o j z v i j e z d a. Svaka je stajačica sunce i sjaje svojim svijetlom. Obično oko vidi na sjevernoj polući oko 2.500 svijezda, dobre oči 7.000 od 1. do 5. veličine. Kazališni dalekozor vidi dvostruko više, pravi dalekozor 6 puta više, astronomski dalekozor 15 puta više, teleskop do 60 puta više pa i do 10. veličine, noviji ogromni instrumenti više stotina tisuća. I na fotografiji neba pred 30 godina opazilo se više milijuna zvijezda, a fotografije koje rade s najvećim povećanjem slike pokazuju do 3.000 milijuna zvijezda na nebeskom svodu.

V l a s t i t e k r e t n j e n e b e s k i h z v i j e z d a. Sve se stajačice, kao i naše sunce, neprestano giblju. Godišnje pomicanje stajačica iznosi najviše nekoliko sekunda, većinom samo ulomke ovih najmanjih lukovnih jedinica. No tekom vremena porastu ova pomicanja do vidljivih veličina.

a) Usporedimo li kataloge Hipparha i Ptolomeja — prije 2.000 godina — i današnje, naći ćemo da kod Siriusa iznosi ovo odmicanje širinu potpunog mjeseca. To iznosi u udaljenosti mjeseca 3.500 km, sunca 1,4 mil. km, Siriusa više milijarda km.

b) Spektroskopično mjerenje pokazuje, da se spiralna magla Andromede približaje u svakoj sekundi našem sistemu za 300 km.

c) Iz precesije proljetne tačke (mjesta, gdje se sunce nalazi kod proljetne jednači dana i noći i gdje se sijeku ekvator i ekliptika), s jarčevog zviježđa (gdje je on bio pred 2,5 tisuća godina) na zviježđe riba, gdje se sada nalazi, zaključili su astronomi, da tačka prolazi svu ekliptiku u 26.000 godina po prilici.

ć) Precesija zavisi o odmicanju polarne zvijezde, koja se sada nalazi u Malom medvjedu. Pred 14.000 godina je plava zvijezda Vega u Liri bila polarna zvijezda i onamo će se opet vratiti iza 12.000 godina.

č) Veliki medvjed su »kola« sada s rudom, a pred 30.000 godina su bili 7 zvijezda rimskog križa.

d) I naše se sunce giblje u pratnji svih svojih planeta prema jednoj tački sjeverno od My u Herkulesu, brzinom od 630 milijuna km/god. Tako nam jamče spektroskopično mjerenje. Naša se zemlja kod ovog sunčeva gibanja godimice oko njega vrti, pa stoga u svemiru izvodi spiralno gibanje, kome os s ekliptičnom ravninom pravi kut od 38 stupanja. Stoga tu naša zemlja upada koso unutra, dosljedno van.

Sekularne metamorfoze svemira.

a) Ima promjenljivih, periodičnih zvijezda, kao Mira u Kitu, Algol u Perzeju, šarene zvijezde, crvene, zelene, plave, ljubičaste, dvostruke i višekratne zvijezde.

b) Već je Tycho de Brahe g. 572. opisao jednu zvijezdu, koja se nenadano pokazala. Od tog se vremena zapazilo više ovakovih zvijezda, ali i takovih, koje su nenadano iščezle.

c) U siječnju — veljači g. 1901. opazili su astronomi, da se neke zvijezde pojavile i iščezle u samom jednom mjesecu. Na sjevernom se nebu nenadano pojavi dotle neviđena zvijezda. U početku je imala svjetlost kao polarna zvijezda, iza 3 dana kao Sirius, ta najsjajnija zvijezda, ali je zatim postala sve bljeđom i napokon je iza mjesec dana nestalo. Ona je bila od nas udaljena barem 300 godina svjetlosti. Što se opazilo g. 1901., to su vidjeli i g. 1601.

ć) Povećani optički instrumenti, spojeni s fotografiranjem, otkriše tako zvane spiralne magle, od kojih spomenusmo onu Andromede. Dobrim vojničkim dalekozorom vidimo u Orionu također jednu maglu, kroz koju sjaju druge zvijezde. Tu slutimo, da magla ima spiralni oblik.

I u praznim prostorima mliječnog puta i drugdje vidimo da se javljaju nove magle u spiralnom obliku, a one su od nas udaljene 50 milijuna godina svjetlosti.

Energija zvijezda.

Sunce, ako jednako sjaje, rasiplje u godini dana toplinu od 270 bilijuna konjskih slia, t. j. 135.000 milijuna električnih lokomotiva po 2.000 PS. Tu ima osim svjetlosti i drugih energija: elektricitet, magnetizam, kemična energija, gravitacija i (što je otkrio prof. Millikan u Americi, koji je dobio Nobelovu nagradu) elektro-magnetička energija svijetljenja. Nije poznato, kolike su ove energije.

b) Lako možemo pomisliti, kolika je sila tih energija, ako uzmemo sunce kao središnju točku jedne kugle, kojoj površina prolazi kroz sredinu zemlje. Prorez je zemaljske kugle samo 2.000 dio ove kugline površine. To je drugim riječima energija, koju sunce izbacuje kod svijetljenja; 2.000 milijuna veća nego li je zemlja prima.

c) Površina sunca Beteigeuze ima površinu, koja je 100 puta veća nego li ona našeg sunca. Možda ih ima na nebu još 1000 puta većih.

U svemiru ima tisuće milijuna izvora energije najveće potence, koje neprestano djeluju i neprestano se kreću.

2. Mikrokozam.

Struktura materije. Newton je g. 1666. otkrio zakone opće privlačljivosti. Otada nije ih nijedno doba toliko otkrilo kao što je to postigla moderna fizika u ovo zadnjih 25 godina pomoću radioaktivnih supstancija i otkada je pošlo za rukom postići gotovo apsolutnu zračnu prazninu; uspješno se pokušalo da se prodre u tajnu strukture materije. Dok moderna tehnika pri izradbi parnih turbina radi pomoću zračne praznine najviše 98% = $^1/_{50}$, to moderna fizika radi pri $^1/_{100}$ milijunskom atmosferom. Prije se držalo, da je atom nedjeljiv, a sada vidimo da je vrlo komplicirana sastavina. On se sastoji iz male jezgre, koja je nabita pozitivnom elektrikom i 10.000 puta je manja od atoma; oko nje je čitav sistem planeta negativno nabite elektrike, pa oko njezine osi vrte se elektroni još neizmjerenom brzinom. Nema mnogo vremena, što je dokazano da i atomske jezgre sadržaju elektrone, pa jezgru možemo usporediti s planetarnim sistemom. Novije istraživanje nije potvrdilo pretpostavku, e bi jezgra bila kao kugla.

Jednako je posrećilo, te se atomske jezgre nekih stabilnih elemenata rastavile u jezgre vodika i helija. Time je otvoren put, kako ćemo jedan elemenat pretvoriti u drugi. Doduše još nije pošlo za rukom, da koji elemenat skale vodika do urana pretvorimo u koji drugi elemenat višeg reda, ali jest obratno. Ipak će i to postići naša zna-

nost i tako riješiti stari san davnih alkimista. No i tu se, kao obično, vidi da manje treba energije kod rušenja nego li kod gradnje; analiza je lakša nego li sinteza.

Elektromagnetička titranja. Maxwell se oslonio na pokuse Faradaya i drugih i dokazao je čisto teoretskim putem, da postoje elektromagnetički titraji, te time osnovao elektromagnetsku teoriju svjetlosti, te precizirao pojmove o vođenju i odmicanju struje a i o prostornoj diobi magnetskog i električnog prisilnog stanja u »polju«. 25 godina je kasnije ženijalni fizičar Hertz Maxwellovu tu teoriju sjajno dokazao pokusima. K ovom pojmu magnetskog i električnog polja valja dodati i pojam gravitacijskog polja, koje je donio Einstein. Tako su »materija« i »polje« temelji moderne fizike.

Teorija relativiteta. Ova teorija zabacuje »eter«. Eter je fini fluid, koji se ne da mjeriti i ispunjuje sav svemir. Michelson je optičkim pokusima opazio: Kada se zemlja giblje oko sunca (t. j. prolazi kroz svemir i gdje bi moralo biti etera), ne nastaje eterski vjetar. Miller je g. 1925. na vrhuncu (1700 m) mounta Wilsona u Americi pravio pokuse i dokazao regbi protivno. Uz to teorija relativnosti uzima, da je ista brzina svjetlosti kao i elektriciteta t. j. 300.000 km u sekundi.

Veličina elektromagnetskih titraja. Ti postoje od 1 do 100 trilijuna u sekundi. Kod 0 se nalazi njihalo (sekunde), kod ca 20 gamma zrake radioaktivnih supstancija. Zatim se pokazuje ova slika: između 0 i 1, 2 su titraji s vidljivom promjenom mjesta, brojevi titraja jeke u raznim medijima jesu između 1, 2 i 4, 4, električni titraji između 3 i 11, titraji topline između 11, 5 i 14, 5, titraji svijetla između 14, 5 i 15, 8, Röntgenovih i X-zraka između 16, 7 i 18, 8, zatim slijede 20 zrake alfa, beta i gamma radioaktivnih supstancija. Tu je jasno, da su u tablicama dvije praznine. Između 11 i 11, 5 mora da neko prelazno područje od električnih titraja k onima topline. Vrlo je važno, što kemično djelujuće zrake samo dijelom ispunjuju prazninu između 15 i 16, 7; važno je, jer se tu zbivaju stvari, koje vode optiku u područje Röntgenovih zraka. U zadnje je doba prof. Millikan otkrio novu vrst zraka, koje se možda protežu izvan 20. Time valjda postoji i neki elemenat, koji pokazuje veće titraje nego li uran.

Veličina atoma. Gotovo je fantastično, kako su atomi maleni. Kada se atom riješi svih elektrona, pa promatramo samo njegovu jezgru, onda možemo u lineji od samo jednog cm položiti bilijun atomskih jezgra. U jednom qcm ima jedan kvadrilijun, u jednom ccm može biti seskstilijun (1 s 36 ništica) jezgra.

Tekar sada je jasno, zašto Röntgenove zrake i zrake alfa radioaktivnih supstancija mogu da prođu kroz metalne ploče, a da se ne

odbiju. Prava materija tvrdog tijela jednog kubičnog metra ima u kubusu desetine mm duljine sa strane dovoljno mjesta, a sve je drugo prazan prostor.

3. Nova čvrsta tjelesa prema teoretskoj dinamici.

Pomislimo, da je i u horizontalnoj ravnici 10 topova u pravilnih 10 kutova, a ti su kutovi nalaze na mjestima, gdje vertikalno zamišljena deseterokutna prizma siječe ravnicu. Topovi mogu da izbace hice kuglaste ili drugog oblika i ma koje brzine. Niže opisani procesi mogu da se izvedu bez nutarnjeg i vanjskog gubitka (trenja, kohesije, ohlađenja i t. d.) ili 100% Dotično mjesto u prostoru bit će u polju gravitacije nekog udaljenog tijela, hici će u svom kretanju pokazati zavoje, ali ćemo ih smatrati ravnim pravcem.

a) Postanak nerotirajućih tjelesa.

1. Ako ispalimo 10 kugli po 100 kg svaku u horizontalnom pravcu tako, da se sastanu u središtu kruga, što će se dogoditi? Iz poznate mase tih kugli i specifične topline njihova materijala možemo upoznati brzinu, koja će im biti nužna da svu kinetičku energiju pretvori u potencijalnu (toplinu). U času će sudara i na mjestu sudara nastat nova kugla s 1000 kg u užarenom stanju. Pod uplivom gravitacijskog polja dobit će ta kugla daljnu kretnju.

2. Možemo te iste kugle ispaliti u kosom pravcu, recimo 45 stupanja. Kod povećane će brzine horizontalna komponenta odgovarati prvom slučaju i u točki će sraza, koja se nalazi na osi prizme, nastat jednako velika užarena kugla od 1000 kg kao u prvom slučaju. No vertikalna komponenta dat će joj posebnu brzinu, koja će je izvući iz gravitacijonog polja ili, ako ovo zadnje prevlada, prisilit će je, da se u polju dalje kreće drugom brzinom.

3. Treći slučaj: kugle ispalimo okomito. Tu ne nastaje novo tijelo. 10 kugli leti danom im brzinom u prostor, gdje će imati istu sudbinu kao u 2. slučaju.

4. Recimo da kugle nijesu jednako teške. Tu vazda možemo izabrati takove brzine ,da u času sudara kinetičke energije nejednako teških kugli postanu jednake. Ne zna se, da li će novo tijelo imati oblik kugle. No kao rastopljeno tijelo ponašat će se kao u oba prva slučaja.

5. Jednako ili nejednako teške sudarit će se na jednoj tački izvan prizme, ali ipak svakako unutar pobočja te prizme. Novo će tijelo nastat kod zgodnog izbora brzina. — Naprotiv nastat će novo tijelo kod brzine, koja ostaje jednaka kod svih izbačenih hitaca, u koliko mase pojedinih hitaca odgovore kutovima zgoditka na tački perkusije.

6. Neka se tačka perkusije nalazi izvan pobočja prizme. Onda ne može nastati novo tijelo.

7. Općeniti slučaj. Neka se stalni broj topova ne nalazi u ravnici, nego u prostoru po volji razdijeljenom, a doslije horizontalna zamišljena ravnica pod uplivom ma koga gravitacijskog polja ili više njih, neka ima drugi i promjenljivi položaj. Dok se tačka perkusije nalazi unutar područja prizme i mi pravo izaberemo brzine, dosljedno mase, može da nastane novo tijelo. Gore spomenuta mogućnost, da jezgra atoma nije kuglasto simetrična, dovodi nas do slutnje, da mogu veće i nerotirajuće tvorevine postojati, koje nijesu kuglaste.

b) Kako nastaju rotirajuća tjelesa.

Nova tjelesa, koja su nastala u navedenim slučajevima, mogu da se kreću oko svoje osi, netom k pojedinačkoj sili pridođe koji par sila, možda radi toga, što tjelesa nijesu homogena, što nemaju simetričku os, što se sile razvijaju u iskrivljenim pravcima pod uplivom gravitacijskih polja, da nastanu centripetalna ubrzanja i t. d. Pri tome je indiferetno, da li su parovi sila prvotna sastavina ili je rezultanta iz više prostornih para sila. Rotirajuća tjelesa nastoje, da se približe obliku kugle; drugi oblici nastaju samo pod utjecajem jednog vanjskog polja. Tu centrifugalna sila sve rastjera, što ne prihvati oblik kugle.

4. Kako postaju nova tjelesa u svemiru.

Analogije. U prvom smo dijelu vidjeli, da u svemiru ima bezbroj množtva energijâ raznih vrsti. U drugom smo dijelu pokazali, kakova je struktura materije i energije titraja. Raspadanje male jezgre atoma u vodikove i heliove jezgre, pa i to kako pomoću dotične energije možemo elemente nižeg reda preobrnuti u one višeg reda. Sve nas to sili, neka prihvatimo, da materija nije ništa drugo nego jedan doslije nepoznati oblik energije. Prema načelu uzdržanja energije ovu ne možemo ni stvoriti ni uništiti, nego samo pretvoriti. Ta se promjena zbiva točno prema broju stalnog odnosa. Mi možemo samo malo energijskih oblika pretvoriti u druge, na pr. toplinu u rad ili elektricitet u svjetlost, toplinu, kemičnu energiju i t. d. Pri tome nas pravila logičnog mišljenja sile, da zamislimo i prihvatimo jedan praoblik energije, od koje su sve nama poznate i nepozznate energije samo komponente. To je praenergija, iz koje mora da je nastala i materija u nekom nama nepoznzatom praobliku. Ta je praenergija dobivala sve više energija, pa se razvila u energiju višeg reda, od početka reda u vodik, onda u helij, pa redovito se dižući do urana, kao br. 92 na vrhu poretka elementa ostajući u periodičnom sistemu.

Isti nas razlozi sile, da prihvatimo »prabrzinu« kao širenje brzine ove praenergije. Ta prabrzina mora da je veća nego li ona svjetlosti.

Logične posljedice. Ako sada primjenimo prikazane misli u 3. dijelu, lako ćemo upoznat, što se zbiva u svemiru. Tu su

tjelesa, koja šalju na sve strane silna množtva energijâ, a koje možemo svesti na ekvivalentna množtva praenergije. Na stalnim se točkama perkusije skuplja energija i to u veličini onog reda, kakova su ona množtva, koja je šalju. Tako nastaju središta energije, koja se zgusnu u materiju s rotacijom ili bez nje. Središta su podvrgnuta utjecaju rezultirajućeg gravitacionog polja, skreću u nove staze, da jednom na drugim mjestima rašire svoje funkcije. Ovako nastaju novi astronomski svjetovi. Tu su na višem stupnju vidljiva sunca ili stajačice, na početku nevidljive magle i okupljanja energije.

Nova nebeska tjelesa mogu imati uz obično gibanje i gibanje oko svoje osi, u koliko je kod njihova stvaranja sudjelovao par koordinatnih sila. Možemo si pomisliti ova nova stvaranja:

a) Tijelo dobije impuls da rotira, ali ne dovoljan, da održi rotaciju u gibanju. Onda nastaju obična, kuglasta tjelesa — stajačice — ili će iz tijela istupit dijelovi i ipak se uza nje prikopčati. Tako si možemo predočiti postajanje spiralne magle.

b) Impuls je za rotacju tako velik, da se iz tijela ocijepe dijelovi i ti zadrže rotaciono gibanje, ali se toliko odaleče, koliko im dopušta gravitaciono polje, pa onda kruže oko spomenutog nebeskog tijela. Tako je nastao planetski sistem, kome pripada i naša zemlja.

c) Ako se dijelovi ocijepe od jednog nebeskog tijela, a onda ih centrifugalna sila izbaci iz gravitacionog polja, onda će ti dijelovi lutat po svemiru, ali katkada u redovitiv stazama, dok su naime podvrgnuti utjecaju stalnih gravitacionih polja. Takovi su kometi, skupine u Perseidama i Leonidama. Ima tih dijelova, koji putaju neredovitim stazama, dok ih koje veće tijelo ne privuče, kao meteore.

Naš je mjesec jednom zauzimao mjesto, gdje je sada Tihi ocean. On sada ne pokazuje rotaciju oko svoje osi. Doslije se to nije moglo da protumači.

Naravno ondje će nastat najviše svjetova, gdje se nakupe središta energije u mliječnom putu. Ona se umanjuje ondje, gdje se središta odviše raširuju; ona ima funkciju međusobnog položaja, konstelacije, središtâ, a njezin se stupanj reda smanjuje kod veće udaljenosti, i prema računu probabilnosti stvaranje novih svjetova prestaje negdje u svemiru. Ondje treba tražiti kraj svijeta, gdje postoji spiralna magla u udaljenosti od 50 milijuna i više godina svjetlosti.

Time eto dolazimo do pojma o »ograničenosti svijeta«.

Ovom se pojmu može prigovoriti, da se energija kao takova može još dalje raširiti do u »beskonačno«. Analogiju nalazimo kod naše atmosfere. Ona ipak negdje prestaje, možda već kod 50 km iznad zemlje.

4. Svršetak svijeta.

U svemiru ima tisuća milijuna izvorâ energije i to u gibanju. Naša zemlja vrti se napresetano oko svog oca (sunce) i prati ga na njegovu putu.

Naše se sunce približaje gravitacionom polju drugog sunca, koje je tisuću puta veće. Naše sunce nije svoj gospodar; dapače ne može da zapovijeda ni svojoj djeci. Ova djeca slušaju moćnijeg gospodara i u času njegovih konjunkcija ostavit će oni sunce. Neptun, Uran, Saturn, Jupiter, asteroidi Mars bit će podvrgnut svom novom gospodaru. Još su vjerni suncu samo Zemlja, Venera i Merkur.

Učenjaci će dakako ovo predvidjeti tisuće godina unaprijed i ljudima će to saopćiti. Zaista? Leverrier nije bio astronom, nego matematičar. On je poznavao mjerenje neurednog gibanja kod Urana za više godina, pa su astronomi tvrdili, da negdje mora biti jedna zvijezda, u čije gravitaciono polje Uran periodično zalazi. Kako da se nade mjesto te zvijezde? Leverrier uze da to matematički istraži. 31. kolovoza je Leverrier iznio u sjednici francuske akademije plod svog istraživanja, te je kazao, da se ta zvijezda mora naći na ekliptičkoj ravnici duljine 326 stupanja i 32 min. 18. je rujna pisao on svome prijatelju Dr. Galleu, astronomu u Berlinu, i zamolio ga neka uperi svoj dalekozor na ono mjesto Galle je dobio pismo 23. rujna 1846. Bila je krasna vedra noć i on upravi na spomenuto mjesto svoj dalekozor i nađe Neptuna na 327 stupnju i 24 min.! Dakle se dadu i računom točno pogoditi buduće stvari.

Međutim su se na zemlji zbile velike promjene. Sjajna su ogromna zviježđa tako djelovala na zemlju, da su makla njezinu os iz normalnog položaja, a to je sasma promijenilo njezine klimatičke odnose. Kako zemlja neprestano mijenja svoj položaj u svemiru, to su se i zvijezde znatno odalečile od svojih normalnih konstelacija. Eto »Zvijezde će s neba padat». A što je naše sunce prema onom tisuću puta većem suncu, koje ga neodoljivom silom privlači u svoj tajni okrug? Sunce potamnjuje, da ga ne ćemo ni prepoznat. »Sunce će potamnjet«. A mjesec? Njegova će svjetlost postat sitna. »Mjesec ne će više sjat«.

Jesu li ljudi uistinu vjerovali, što su učenjaci unaprijed kazali? Ne, jer si ljudi vazda umišljaju da svaki bolje znade nego li drugi. No tu ostaje istina ono, što je Krist prorekao.

Krist je sjedio na gori Maslinskoj iznad Jerusalima. Pristupiše k njemu učenici i upitaše ga: »Kaži nam, kad će to biti? i koji je znak tvoga dolaska i svršetka svijeta?« Što im je na to Isus odgovorio? Čujmo po Matejevu evanđelju:

»...Odmah će po nevolji onih dana sunce pomrčat, i mjesec ne će dat svoje svjetlosti, i zvijezde će past s neba, i sile će se nebeske pokrenut. I tada će se pokazat znak Sina čovječjega na nebu... Kao što su u dane pred potopom jeli i pili i ženili se i udavali do onoga dana, kad Noe uđe u kovčeg, i ne opaziše, dok ne dođe potop i sve odnese: tako će bit, kad dođe Sin čovječji...« (Mat. 24).

Mogu li ljudi, koji su dobre volje, kazati da se riječi Kristove ne slažu sa znanošću, čistom znanošću bez pretpostavki? **H. H.**

Stigmata.

Sv. Franjo Asiski dobio je rane (stigmata) na rukama, nogama i prsima 17. IX. 1222. I sv. Klara od Montefalco († 1308.), sv. Katarina (u 14. vij.), sv. Katarina od Riccia i sv. Veronika Giuliani († 1697.), i mnoge druge osobe imale su stigmata. Dr. med. Imbert-Gourbeyre nabraja u svom djelu »La stigmatisation, l' extase divine et les miracles de Lourdes« (Clermont 1898.) do 321 stagmatiziranih osoba; između tih je 41 muškarac. On je te osobe proučio kao liječnik i o njima izrekao svoj sud. I u našim danima ima stigmatiziranih ljudi. Tako stigmata imade u Njemačkoj i sada živuća tercijarka Ana Henle u Aichstettenu (Württemberg). Prošle je godine objelodanio oveću studiju (528 str.) profesor psihologije na pariskom Collège de France Pierre Janet pod naslovom »De l' angoisse a l' extase. Etudes sur les croyances et les sentimentes«. Tu on opisuje i slučaj poznat pod imenom »Madeleine«. On ju je proučavao u pariskom Salpêtrière od g. 1896. do 1904. Dakle ima i danas stigmatiziranih ljudi.

Odavna se sve to smatralo kao nešto vanredna i sveta. No u novije doba ima psihologa i psihijatra, koji hoće da pobrkaju pojmove i činjenice, te i nadnaravno pripisuju naravnome. Tako na pr. Buchner E. pripovijeda, kako je jedan liječnik tupim ratilom napravio nekoliko slova na ruci bolesnika i malo se zatim pojaviše crvena slova (Von den übersinnlichen Dingen, ein Führer durch das Reich der okkulten Forschung, 1924., str. 78). Slično je Mabille učinio na ruci neke žene, pa se već slijedećeg dana pojaviše pisana slova, označena crvenkastim kapljicama. Tako je crvenkasta koža ostala više sedmica i napokon je po sebi iščezla ta boja a koža postala predašnje boje (Cfr. Hennig R., Wunder u. Wissenschaft II, Der moderne Spuk- u. Geisterglaube, str. 108).

Dr. v. Gulat-Wellenburg je praktični liječnik živaca u Münchenu. On je jednom čovjeku pritisnuo komad od 10 pfeniga na golu kožu. Dotičnik je na to uz zatvorene oči izgovarao i sebe uvjeravao ovim riječima: »Ah, kako je vruće, vrlo vruće! Gori!« To je izgovarao sve življe i uzdisao kao u boli. Iza par časaka koža pocrveni i na mjestu novca pojave se mjehurići, puni vode, t. j. upala laglje vrsti (Wunder der Autosuggestion, 1925, 18). Spo-

menuti Dr. Janet iznosi, kako se na nogama, pa zatim na rukama Madeleine pojaviše ogrebline ili rane, pa konačno i na prsima. Te su rane znale brzo zacijeliti i opet se povratiti.

Pred ovim pojavama nije čudo, što moderni moniste zabacuju svaku nadnaravnost kod stigmata. Što je dakle u toj stvari pravo? Kako da o tome sudimo?

Spomenute činjenice nitko ne niječe. No mislim, da tu treba dobro razdijeliti pravi novac od krivoga, a ne strpati sve u jednu vreću i sve proglasiti nevrijednim pa baciti u more. Qui bene distinguit, bene docet.

1. U čemu sastoje prava stigmata?

Stigmata sastoje u fizičnoj boli na raznim dijelovima čovječjeg tijela. Redovito se uz boli pojave i vanjske rane. Većina se poznatih stigmata pojavila na rukama, nogama i prsima, kako to odgovara ranama Kristovim. Neki su imali rane na glavi kao pod trnovom krunom, treći opet na ramenima kao da su nosili preteški Kristov križ, četvrti su imali jake masnice po tijelu kao od jakog šibanja, peti su se krvavo znojili, šesti su imali samo na pr. na jednoj nozi ili ruci.

I vrijeme je tih rana raznovrsno. Kod nekih je to trajalo nekoliko dana i sve iščezlo, a da nije ostavilo ni žaraslina; kod nekih opet se vraćaju samo u stalne dane na pr. petak ili u doba Velike sedmice; nekima se pojaviše te rane pod konac života.

Uz rane se redovito pojave i neke okolnosti pratilice, kakove su na pr. ekstaze i zanesenja ili dugo (čak i godine) ne mogoše da išta jedu ili vrlo malo jedu i piju, a da ne ćute gladi ili žeđe, ili su mogli da ostanu zdravi bez spavanja ili odmora, ili su imali ukočena uda, na kojima se nalaze dotične rane, ili im rane daju ugodan miris ili posebno svijetlo, ili stigmatizirane osobe znadu proricati budućnost i kazivati o događajima udaljenim vremenom i prostorom, ili razlikuju točno u svojoj blizini na pr. posvećenu od neposvećene hostije, svećenika od drugih osoba, a sve to i kod zatvorenih očiju. Osobe s pravim stigmatima urešene su svim kršćanskim krepostima, osobito poniznošću i ljubavlju prema Bogu.

O. Pfülf S. J. ističe u Herderovu Kirchenlexikonu, da je Crkva stigmatizaciju priznala kod mnogih kanoniziranih osoba, (tih i blatificiranih ima 62) kao nadnaravni dar i kod beatificiranih barem isključila prevaru (Stigmatisation, 819). Kod 30—40 tih stigmatiziranih osoba možemo doznati, kako su se pojavila stigmata. Te su osobe naime to same opisale u svojim zapiscima.

Da vidimo jedan primjer i taj usporedimo s krivim stigmatima.

2. Veronika Giuliani i Madeleine.

Sv. Veronika Giuliani, rođena 27. XII. 1660. u Mercatello, uđe u samostan g. 1677. U 34. godini postade učiteljicom novakinja i ostade to do smrti 9. VII. 1727. Biskupska je informacija započela 6. XII. 1727., a tu je

svjedočilo 6 ispovjednika, 9 redovnica istog samostana, samostanski liječnik Bordiga i ranarnik Gentili; istraga je dovršena 13. I. 1735. Crkva je Veroniku proglasila 12. IX. 1802. blaženom i g. 1839. svetom. Sv. Veronika napisala je svoj dnevnik, koji je P. Pizzicaria S. J. objelodanio g. 1896. u Pratu. U tom dnevniku opisuje, kako joj se g. 1693. jedne noći Isus ukazao i držeći kalež u ruci unaprijed kazao, da će ga ona okusiti. 4. IV. 1694. u noćnoj se molitvi zanese i tu je imala intelektualnu viziju. Krist je ima na glavi trnovu krunu, koju on zatim postavi na njezinu glavu. Kad se razaznala, glava joj je bila natekla i ćutjela je izvanredne boli, te se jedva mogla držati na nogama. Po naredbi biskupovoj ranarnik uze da joj liječi glavu. Po ondašnjem običaju ili liječničkim propisima otvori joj kožu na glavi užarenim željezom. To su bile boli! Ipak je sama svetica držala pri tome ranarniku svijeću i bila je mirna kao stup. Kad joj ova »operacija« nije smanjila boli, otvori joj ranu na vratu, pa na ušima, na ruci — istim načinom. Svetica je dakako ćutjela strašne boli. Bol je glave ostala neizliječena. — 25. XII. 1696. zadobila ranu na prsima prema srcu. Otvor je bio na toj rani toliki, da je mogao ući hrbat noža (una bona costa di coltello). Te rane dade biskup Luka Eustachi (1693—1715) pregledati. U toj su komisiji bile četiri vješte i dobre osobe. Po naredbi starješinstva svetica je morala rane pokazati redovnici, koja je za to bila označena. — U noći Velikoga petka 1697. dobi Veronika i ostale stigmate na rukama i nogama. To ona opširno opisuje, kako joj se ukazao Spasitelj, bl. Djevica, anđeo čuvar i sveci. Iz Kristovih je rana izišao posebni plamen, četiri čavla probiše joj ruke i noge, a sulica prsa prema srcu. Bol je bila jaka. I suredovnice su priznale, da su rane na rukama i nogama bile kao dinar velike i okrugle, ali na nozi i unutarnjoj strani ruke nešto manje i crvene, kad su bile otvorene. Iza tri godine otpadoše joj kraste s rana. No te se rane obnoviše opet g. 1726., a ranu na prsima nađoše i iza njezine smrti. Tako je svetica živjela s tim ranama do 30 godina, spretno je radila rukama sve poslove svoje službe, pa je i hodala prema potrebi.

Crkvena je vlast svakojako kušala sveticu u posluhu i ustrpljivosti; no ona nije nikada pokazala ma i najmanji znak neustrpljivosti ili neposluha. I pogrde je kao i ukore rado primala. P. Crivelli je o njoj izjavio u procesu: »Veroniki je bilo najmilije, da nešto podnosi i trpi iz ljubavi prema Bogu; što je više zla i nemira podnosila, to je ona još više hlepila za time«.

No nije li možda ona to sama na sebi izvela i u svojoj autosugestiji pripisala višoj nebeskoj sili, To je nemoguće. Ta ona iskreno opisuje svoje napasti, slabosti, pa i postanak tih rana. Poniženja, što ih je doživjela, boli kod liječničkih operacija, poruge njezinih suredovnica bile bi dovoljne, da je zastraše od daljnjeg pokušaja, e bi svojim ranama tražila kod drugih pohvalu i čast. No najbolje jamstvo pruža nam savjesnost ove svetice i moralna visina njezina. Uz to svaki liječnik može lako upoznati, da li rane potječu od nehotičnog trenja i češanja. U ovom zadnjem slučaju rane se spontano pogoršaju i ognoje, pa ih lako možemo izliječiti. Kod stigmatiziranih osoba nema svrbeža, trganja i srsi, nego često intenzivna lokalna bol kasnije krva-

rećih mjesta. Obratno je kod prividnih stigmata (Cfr. J. Bessmer S. J., Stigmatisation u. Krankheitserscheinung. Stimmen aus Maria-Laach 1905, str. 288—289).

Kako je kod Madeleine?

Ona se rodila g. 1854. u sjevernoj Francuskoj. Otac joj je bio eksaltirani industrijalac, pun utopija; mati zdravog suda, ali pristupačna jakim emocijama. Madeleine je imala tri sestre srednjeg zdravlja, samo je jedna bila podvrgnuta živčanoj krizi, regbi histeričnoj. Obitelj je bila religiozna, pa i Madeleine. No ona je već u ranoj mladosti imala neke pogrješke u konstituciji, te je prohodala vrlo kasno. Uz dietinje krize javljalo se bljuvanje, te čirovi, prištići, i otekline žlijezda; pilenje ili škripanje novih cipela moglo joj uzbuditi bljuvanje. Strah bi je navodio na živčane krize i kataleptično stanje. Periode tuge trajahu često čitave sedmice. Čitala je Pascalove »Pensées«, Novi i Stari Zavjet, život sv. Franje Asiskog. U 24. godini ode za službom. Nekoliko puta osudi je pariska policija na tamnicu. U 37. godini pojavi se bol u nogama, pa je mogla hodati samo na prstima. G. 1896. je dospjela u parisku bolnicu Salpêtriere. Ona tu reče Dr. Janetu, da se ćuti e će poletjeti kao bl. Djevica za svog uznesenja. Domala opazi na nožnom spletu mjehurić, koji se provali iza nekoliko sati. Slični se mjehurići pojaviše i na dlanovima i na prsima. Te ranice brzo ozdraviše, ali se opet pojaviše na istim mjestima i to regbi na velike svetkovine, kada je Madeleine upadala u eksatični san. U to je doba ona izgubila duševni ekvilibrij. Madeleine se povrati k svojoj obitelji g. 1904., te ondje i umre. Nju je proučavao Dr. Janet od 1896. do 1904. i sada je sve to prikazao u posebnom spisu.

Kako da to protumačimo? To nijesu stigmata u pravom značenju. Ona je i sama priznala, da se je često češala na mjestima, gdje se pojaviše mjehurići. Sv. Veronika Giuliani po biskupovoj naredbi morala je nositi jaki obvoj na ranama, da ih ne može češati. Madeleine je imala fiksnu ideju i povrede na hrptenjači. I sama ideja o križu prouzrokovala joj je boli. Uz to Dr. Janet nije upotrebio dovoljno nadzora, pa je izlazila i dugo bila sama vani. I duševno je stanje bolesnice bilo poremećeno. Tako reče Janetu: »Vi me katkada ne puštate van, ja ću preletjeti«.

Glede ekstaza Janet priznaje, da nije nikada mogao ustanoviti potpunu odsutnost svijesti. Uopće M. radi kao bolesnica, koja znade da se učini interesantnom. Ona sluša i kod najvećih ekstaza Dra. Janeta, ako joj naredi u ime Božje. To je kazala M.: »Ja ću odmah poslušati, ako mi zapovjedite u ime Božje« (Janet, o. c. 132). M. se povodi za sv.. Franjom, dakako vazda u dobroj vjeri. Dobro opaža L. Roure: »Čudnovato je ,što M. u doba ekstaze ne mari za nikoga, osim za Dr. Janeta, svog direktora« (Études 1927, 431). Madeleine je bolesnica; njezin zanos dobiva religiozni oblik; njezina se fantazija bavi pročitanim stvarima kao i onim što je čula u propovijedima. To je patološka pojava, i ni malo ne naliči svecima. Ona je plašljiva i psihoastenična, dok su pravi mističari ili mističarke odlučne i jake. Za folije prijeti i svom direktoru, kako se to često dogodi kod umom šenutih.

Leclerq je zapravo kazao o cijelom pitanju stigmata: »Tko hoće da ignorira stigmata, to ne koristi ničemu niti to odgovara filozofskom duhu; nemoguće je, da ih protumačimo naravskkim načinom; ostaje dakle da su nadnaravne pojave« (Les martyrs, t. III. p. 155).

3. *Prava su stigmata nadnaravna pojava.*

Kod sv. Veronike su svijetle zrake očevidno subjektivni fenomeni. Činjenice su ipak tu; naime rane. Nekršćanska je znanost htjela da stigmata usporedi s patološkim analogijama. Te je analogije nanizao P. Bessmer D. I. u »St. aus Ma. L.« (1905.) i nanstveno je isključio i mogućnost, kojom bi se moglo prava stigmata na kanoniziranim svecima naravskim načinom protumačiti. Da ostanemo pri navedenom primjeru.

Kod sv. Veronike Giuliani nema organičke bolesti, pa možemo uvažiti samo neke bolesne dispozicije u krvarenju (hämorrhagie), t. zv. hemoragične diateze. To su hemofilija, hematidroza i Werlhoffova bolest. Svako krvarenje nastaje ili kidanjem (rexis) krvnih cijevi ili iseljenjem (diapedose) crvenih krvnih zrnaca u tkivo, pa odatle navedene bolesti. Kod Veronike Giuliani isključena je h e m o f i l i j a, jer se javlja kod bolesti sustava. Svetica je dobila krvarenje tekar u 33. godini. Hemofilične osobe umru u prvim godinama ili iza 10. godine, a Veronika je doživjela 67 godinu. Kod tih osoba krvarenje traje 6—8 dana ili nešto dulje, pa po sebi prestane uz besvjesticu ili opću anemiju, a kod Veronike traje dugo i dugo. Dapače njezino traumatično krvarenje nije pogibeljno, jer je sebe znala k tome šibati do krvi. I kod nje nema krvarenja iz nosa i ustiju ili bljuvanje krvi. Kod hemofilije krv dolazi iz rane, ali u našem pitanju valja protumačiti i kako je nastala rana. — H e m a t i d r o z a (znojenje krvlju) se rijetko javlja. Constatt (Pathologie u. Therapie III, 918) veli, da se javlja na aficiranoj koži povećanom toplinom, trganjem; dotično mjesto pocrveni i krv izlazi bez boli; katkada nastaju mjehurići, ali krvarenje traje par dana i vraća se periodično gledom na vrijeme i mjesto, i to na raznim mjestima tijela, vrlo rijetko na dlanovima ili petama; nadalje, kada krv operemo, nema bolesne promjene na koži i nikada ne prelazi u otvorenu ranu; to se krvarenje najobičnije javlja u doba puberteta; često je tu strah uzrokom. Kod stigmatiziranih osoba krvarenje se nalazi obično samo na pet spomenutih rana. Tu ne nastaju rane uslijed krvavog znoja; ako bi nastale, to bi se te rane pogoršale i prešle u gnojenje. Kod sv. Veronike Giuliani sva liječnička sredstva nijesu mogla da zaustave krvarenje. Naprotiv na zapovijed O. Crivellia započe krvarenje rane u prsima g. 1714. i zatvori se ta rana opet na njegovu zapovijed iza 22 dana. — Kod W e r l h o f f o v e b o l e s t i javljaju se krvave mrlje (purpura) na donjim bedrima i nogama, trbuhu i mišicama. Ovo nema sličnosti s ranama stigmatiziranih osoba.

Znanost je znatno pokročila, ali nam ipak mora priznati, da ima stigmata, kojima se postanak ne da naravnim uzrocima protumačiti. I za naš vijek ta pojava ostaje kao neprestana pouka tolikim nevjernim Tomima, da

postoji i za naših dana nešto što diže i upućuje naš duh k nebu, k nadnaravnome uzroku ovakovih pojava, k Bogu. Prije 11. vijeka nema poznatih stigmata; odtada se javljaju, ali su zapravo nekako učestala upravo u naše doba. Tu se čovjek i nehotice pita, da li ne vrijedi i za savremenu našu generaciju onaj Kristov ukor: »Jao tebi, Korozaine, jao tebi Betsaido! Jer da su se dogodila u Tiru i Sidonu čudesa, što se dogodila u vama, davno bi već u vreći i pepelu činili pokoru« (Mat. 11, 21). *P.*

Miguel de Unamuno.

Mnogo se sada piše i govori o španjolskom publicisti i filozofu Miguelu de Unamuno, kao otrag par godina o Guljelmu Ferreru i Ivanu Papiniu. Svako doba, eto i svaka regbi godina ima svoje miljenike. Tko je Unamuno? »Tko je taj, da ga hvalimo?« (Eccli 31, 9).

Rodio se u Bilbau 29. IX. 1864. Ondje je dovršio svoje niže i srednje škole, te je u 17. godini prešao na sveučilište u Madrid. Iza 4 godine položi svoje ispite, pa ga odabraše za sveučilišnu katedru. Domala se preseli u Salamanku (g. 1898.) i tu je sveučilišni profesor grčkoga jezika.

Unamuno je počeo da piše g. 1885. i to o svom rodnom kraju i njegovim običajima. On je to skupio g. 1903. i objelodanio kao cjelinu »De mi pais«. Iza toga je nastavio esejima, poezijom, kritikama, raspravama. Samih eseja ima sedam lijepih svezaka. Nekoja su mu djela prevedena i na strane jezike. Što je to, što čitalac nalazi u njemu i uzalud bi tražio kod drugoga? Jeli možda duboko razlaganje? jaki stil? fina estetika? Ne; to je njegova individualnost. Maleni ulomak, kojim opisuje kako je postao sveučilišni profesor, objasnit će nam tu osebinu. To je prikazao u eseju »Sobre la erudición y la critica« (Ensayos, sv. VI. str. 93): »Kad sam dovršio svoje sveučilišne nauke i postigao doktorat u filozofiji, počeh misliti, kao i toliki drugi, kako ću iz toga izvući koristi, pa budući da sam naginjao nekoć kao i danas osobito k filozofiji i pjesništvu — tim blizancima — odmah stadoh da se spremam na natjecanje za sveučilišnu katedru, i to najprije za onu iz psihologije, logike i etike, pa onda za onu iz metafizike, ali propadoh svaki put, jer sam onda imao svoje stanovište, nada sve svoje neovisno uvjerenje. Na to se odlučih, da upotrebim svoju ljubav prema jezicima i zaželih si stolicu grčkoga i latinskoga jezika. Dva puta propadoh kod latinskog jezika, dok napokon ne uspjeh za grčki jezik pred komisijom, kojoj je predsjedao Menedez y Pelayo i tankoćutni Juan Valera. No ja sam znao, da Španjolska svega više treba nego li grecista. Moja mi plaća teče iz rada mojih sugrađana. Španjolska izdaje preko države kruh, što ga jedu moja djeca, a ja poznajem svoju dužnost prema svojoj domovini, a toj dužnosti ja ne bih zadovoljio, ako bih htio steći neko ime u internacijonalnom krugu učenjaka«. Niže ćemo donijeti ulomak iz drugog sastavka, po kome će naši čitaoci još lakše upoznati način Unamunova pisanja. Tu ćemo vidjeti, da je uistinu stil čovjek.

Unamuno ima malo ideja, ali te često opetuje, nikada jednako niti dosadno. To on sam priznaje kao i njegovi kritičari (Usp. Hochland, april 1926., str. 26; Mercur de France, 15. maja 1926., str. 7). Jeli političar? Je i nije. Prijatelji su na nj navalili, neka pusti tu granu javnog rada i političku kritiku, ali on ne htjede, i ako sam priznaje, da je slab političar, još gori poznavalac zakulisnog umijeća. Socijologiju kao i pedagogiju ne može da podnosi, jer ga stežu. I romancijeri i dramatičari udaraju po njemu, da ne poznaje starih pravila. On ne pristaje uz sistem ni tuđi ni svoj, kako se već iz toga dobro zapaža, što je najradije pisao komentare tuđim djelima, kao na pr. Don Kihotu, govorima Prima de Rivera.

Kako je Nietzsche nalazio izraz svojoj jačoj zanesenosti samo u pjesmi, tako je i Unamuno nekako preko svoje nakane postao pjesnikom ili ocem pjesmi prigodnica. I sv. Augustin nema vlastitoga filozofskog sistema u spisima, jer je pisao od prigode do prigode, tako bismo uzalud tražili kod Unamuna valjda politički, socijalni ili filozofski sistem. On živi i pjeva od zgode do zgode; pjeva kao ptica, koja pri tome skakuće od grane na granu, od stabla do stabla. Jedno je pri tome očevidno, da se s njime dotičemo dna španjolskog nihilizma, kako reče Jean Cassau (Mercur de France, 1. c. 11).

Tko pročita Unamunova djela, naći će divno ocrtanu povijest Španjolske, vjernu sliku gradova Bilbao (gdje je proživio svoju mladost), Madrida i Salamanke. Kako divno opisuje seljake tih krajeva, španjolske obitelji i građanski život! No pri svemu tome on živi[1] kao i sva njegova Španjolska, od »predaje« (tradición eterna).

Što veli Unamuno o katoličkoj Crkvi? On je dovršio g. 1912. svoje najvažnije djelo »Del sentimento tragico de la vida«. Tu u IV. odlomku raspravlja o katolicizmu (La esencia del catolicismo). Tu kao i drugdje ima nekoje krive nazore o katoličkoj Crkvi i vjeri, i ako ima i lijepih ideja. Jednako krivo misli, kada veli da krepost ne počiva na dogmi, nego da dogme počivaju na kreposti. To je Pascalova zabluda, jer je i on govorio: »Počni uzimati blagoslovljene vode i konačno ćeš postati vjernikom«. Ima slučajeva, gdje se tako koji pojedinac oslobodio Mefistofelova pesimizma. No to se ne smije generali-

[1] O njemu piše H. Bahr: »Kako fantasta fantazira na klaviru, tako se i Unamuno prepušta mišljenju i brbljanju«. (Preussische Jahrbücher 1925., 141).

zovati, niti postaviti kao pravilo. Ta što ne poznamo, ne možemo ni htjeti; ćudoređe pretpostavlja umovanje i umno uvjerenje. Unamuno opravdano kaže, da krepost nigdje nema čvršćeg oslona nego li u katolicizmu, ali mu neopravdano predbacuje, zašto on to postizava preko dogmi. Iz ovoga, a tako iz drugih sličnih tvrdnja o obitelji i vjeri, te rješavanju socijalnih i državnih pitanja, vidi se — a to valja i požaliti — da Unamuno nije proučio kršćanstva ni kršćanske filozofije. On je samouk,[2] a takov i nehotice zaluta. Rijetko je koji samouk učenjak, još manje bez zablude.

Unamuno je uza sve pogrješke i pretjerane osobnosti pojava, koja jako upliviše na svoje savremenike. Tajna leži u tome, što on — i ako na svoj način — hoće da rješava životna pitanja. Ta pak vazda zanimaju sva bića što idu na dvije noge i u glavi imaju »iskru svjetlosti«, kako bi Dante rekao.

Unamuno je, nema sumnje, mali meteor na literarnom obzorju; doduše meteor mode. O njemu će se, kako dobro opaža i Kralik (Schönere Zukunft 1926., str. 1023), u književnosti govoriti još nekoliko godina. On se upoznao s njemačkom filozofijom, preveo je na španjolski Hegela, zanio se za Heineom, cijeni Auerbacha. Uopće poznaje što je zapadni čovjek mislio, ali pozdravlja sebi srodne duhove, kakav je Marko Aurelij, Pascal, Rousseau, Cheteaubriand, Leopardi, Lenau, Kleist, Kiekergaard. On je neprijatelj tobožnjeg službenog katoličanstva. U jednom sonetu veli o sebi, da hoće te dobije besmrtnost po razumu, bez razuma i protiv razuma. On umije uistinu propovijedati, a da sa čitaocem ne koketira; on to čini umjetnosti za volju. Centralna je misao kod njega problem spola. Na ovo priopćuje spomenuti Kralik: »Jadni pjesnici, koji nijesu to znali prije Unamuna!« (ib.). U svojem je glavnom djelu »Život Don Quijote i Sancho Pansa« podao tom junaku svoje domovine vječnu vrijednost, koja je bila izbjegla Cervantesu, pa je iz njega napravio simbol naše čežnje; Unamuno dapače vidi u »Quijotizmu« španjolsku narodnu vjeru. Kralik ga nazivlje »kumirom mode«.

Ogledajmo primjer njegova pisanja, barem ulomak.

---

[2] Bahr i ovo opaža: »Unamuno je katolik, koji si je njemačkom filozofijom pokvario želudac. Njegova narav ne poznaje skepse. U njega je urođena vjera, ali sam ne će da u nju vjeruje. Kao što gdjekoja žena misli, da ne smije pokazati svome mužu da ga ljubi, jer bi on tako mogao postati ohol, tako čini i Unamuno. Njemu fali karizma, po kome bi razlikovao duhove; misli da može opravdati stvarno sve, što psihološki opravdava. On je nominalist, jer veli da je filozofija na dnu samo filologija. No s njegovim znanjem možda možemo samo Brandesa mjeriti« (Pr. Jahrbücher 1925, str. 141. 143—5).

KAKO NASTAJE ROMAN.
(Napisao **Miguel de Unamuno**).

Općim s malo ljudi. Većim dijelom jutro prođem sam u toj krleci (u jednom pariškom hotelu) kod trga Sjedinjenih država. Iza ručka idem do Rotonde, gdje se sastajem s nekoliko Španjolaca; većinom su to mladi sveučilištarci. Tu si saopćimo rijetke novosti, koje nam stignu iz Španjolske. I tako svaki dan opetujemo iste stvari, gradeći, kako se kaže, kule u Španjolskoj (u zraku).

Kako je strašno živjeti, očekivati i umišljati svaki dan što bi moglo i ne nadoći! Tako provodim čitave satove, sam, ispružen na samotnoj postelji svog malog hotela — family house! — motrim strop svoje sobe, a ne nebo, te sanjam o svojoj budućnosti i onoj svoje Španjolske. I ja ne smijem da preuzmem koji posao, jer ne mogu znati, da li ću ga svršiti u miru. I kako ne znam, da li će ovaj progon (kad je morao seliti iz Španjolske) trajati još tri dana, tri sedmice ili tri godine — žurno nadodajem: tri vijeka — ne poduzeh ništa, što bi moglo trajati. Međutim ništa dulje ne traje nego li ono što učinimo u času i za čas. Moram li opetovati svoj mili izraz: eternizaciju momenta? Prirođeni me ukus — tako španjolski! — antitezâ i konceptizma povlači te spominjem »momentanizaciju vječnosti«. To znači prikovati točak vremena!

U tim okolnostima i u takvom stanju duše zauze me fantazija, ima nekoliko mjeseci, otkada se sjetih knjige »Peau de Chagrin«. Poznajem njezin sadržaj i tu sam knjigu progutao ovdje u Parizu i u progonu, pa bih sebe prikazao u romanu, koji bi bio autobiografija. No nijesu li autobiografije svi romani, koji ih ovjekovječuju i podaju trajnost svojim piscima i njihovim antagonistima?

Ovaj dan polovice srpnja g. 1925. — umro je bio 14. srpnja — pročitah ponovno vječna pisma, koja je napisao drugi jedan prognanik, Josip Mazzini, Juditi Sidoli. Pozajmio mi je ta pisma jedan talijanski prognanik, Alceste de Ambris. U jednom pismu odgovara Mazzini u oktobru 1834. Juditi, koja ga je poticala neka bi napisao jedan roman. On joj veli: »Nemoguće je da ga napišem, Ti znaš vrlo dobro, da sebe ne bih mogao prikazati bez — Tebe. No onda roman iščezava«. Tako je i s mojom Cncha, majkom moje djece, koja je simbol Španjolske, mojih sanja i moje budućnosti. To sam izrazio i u jednom svom zadnjem sonetu. Ja ne bih mogao napisati romana, ako taj ne bi bio u isto doba autobiografija. Da, svaki roman, svako djelo fikcije, svaka pjesma, ako je živo, jest autobiografija. Svako fiktivno biće, svaka poetička osoba, koje auktor stvori, jesu dio auktora. I veliki su povjesničari autobiografi. Tirani, koje je narisao Tacit, jesu on sam. Kako im je on posvetio ljubav i udivljenje, i mi se tome divimo i ljubimo, a mrzimo ono što on osuđuje. Laž je umišljena Flaubertova inpersonal-

nost ili objektivnost. Sve su poetičke osobe Flaubertove sam Flaubert, i još više nego li itko, Emma Bovary. Flaubert se ruga M. Homaisu, da se sebi naruga, iz samilosti, t. j. iz ljubavi prema sebi. Siromah Bouvard, siromah Pecuchet!

Sva su stvorenja svoji stvoritelji (u koliko su internacionalni akt subjekta). Bog se nije nikada osjetio većim stvoriteljem, većim ocem nego li kada je Krist umirao (?).

Ja velim, da mi auktori, pjesnici, stavljamo sebe, sebe stvaramo u poetičkim osobama, koje stvorimo, kada pišemo povijest, kada pjevamo, stvaramo osobe kako ih mi zamislimo da su postojale izvan nas u svojem tijelu. Tako moj Alfons XIII., moj Primo de Rivera, moj Martinez Anido, moj de Romanones nijesu li toliko moja stvorenja, dio moj, toliko ja sam, koliko Augusto Perez, moj Pichico Zabalbide, moj Alejandro Gomez i sve druge ličnosti mojih romana? Mi svi, koji poglavito živimo od čitanja i u čitanju, ne možemo da odijelimo povjesne osobe od onih u poeziji i romanima. Don Kihote je za nas tako realan i efektivan kao Cervantes, ili više od njega ili kao on. Sve je knjiga za nas. Mi možemo govoriti o knjizi povijesti, o knjizi prirode, o knjizi svemira. Mi smo biblički. Možemo kazati, da je knjiga bila u početku. Uzmimo povijest. Povijest počinje s knjigom i ne s riječju, te prije povijesti, prije knjige nije bilo svijesti, barem ne njezina zrcala, ništa. Prehistorija je besvijesna, ništa.

Mazzini je za me kao Don Kihot, ni više ni manje.

Živjeti u povijesti i proživjeti povijest! Jedan način proživljenja povijesti jest pripovijedati, ako napišeš knjigu. Taj povjesničar, pjesnik po načinu prikazivanja, izmisli događaj, o kome ljudi misle da se je zbio, izazvao je druge događaje. Rekoše da znači dobiti bitku, ako uvjeriš svoje i druge, prijatelje i neprijatelje, da si ih dobio. Ima i legendâ o realnosti, koje su supstancija, intimna realnost iste realnosti. Bit jednog individua i ona puka jest njihova povijest, a povijest je ono što zovu filozofijom povijesti; to je refleksija, koju ima svaki individuum ili narod o onome što dolazi do njih ili u njima.

No da se vratim naslovu, t. j. kako se piše roman, a ne kako se filozofira ili piše povijest.

Veli se, da je Lenjin u kolovozu g. 1917. nešto prije nego će osvojiti vlast, ostavio nedovršenu loše pisanu brošuru »Revolucija i država«, jer je volio proživjeti i provesti revoluciju nego ii o njoj pisati. A zar to nije pisati revoluciju, nije li to s njom eksperimentirati? Zar nije Karl Marx veći začetnik ruske revolucije nego li je Lenjin? Zar nije Rousseau izveo francusku revoluciju prije nego li Mirabeau, Danton i drugovi? To su stvari, koje bi valjalo tisuću puta opetovati; a treba ih još tisuću puta kazati, da ih ne zaboravimo, da dalje žive, jer je i opstanak svemira, kako vele teolozi, neprestano stvaranje.

Živjeti u povijesti i proživjeti povijest, postaviti me u povijest, u povijest moje Španjolske, te stvoriti povijest moju, moju Španjolsku i, s njom, moj svemir i moju vječnost, to je bila, to je i sada tragična briga moga progonstva. Povijest je legenda, to znamo. I ta me legenda, ta povijest izjeda i kada ona svrši, svršit ću i ja. A to je strašnija tragedija nego li je Valentinova u »Peau de Chagrin«. I to nije samo moja tragedija, nego svih onih, koji žive u povjesti, po njoj i od nje; to je tragedija svih gradana, t. j. svih ljudi — političkih životinja, kako bi rekao Aristotel — svih nas pisaca i svih nas čitalaca i svih koji će ovo pročitati. Tu se pokazuje universalnost, omnipersonalnost — »omnis« nije »totus« — ne impersonalnost ovog pripovijedanja. To nije primjer »ego«-izma- nego »nos«-izma.

Moja legenda! Moj roman! To znači legenda, roman moj, mene Miguela de Unamuna, koga tako nazivljemo, sastavismo skupa ja i drugi, moji prijatelji i moji neprijatelji, sam ja prijatelj i sam ja neprijatelj.

Moj roman, moja legenda! Unamuno moje legende, mog romana, taj mi Unamuno daje život i smrt, stvara me i uništuje. To je moja agonija. Hoće li to biti, kako ja mislim ili kako drugi o meni misle? Evo tu su ovi reci, ispovijest moga Ja nepoznatog i neshvatljivog ni meni poznatog ni shvatljivog. Tu stvara legendu, gdje bih se morao sakriti. No eto me na slučaj moga romana.

Bio sam si zamislio, ima nekoliko mjeseci, da napišem roman, gdje sam htio prikazati sve što sam doživio u svom progonu; htjedoh da sebe stvorim, ovjekovječim, svoje čine kao prognanika i kao protjeranog čovjeka. Sada mislim, da ću najbolje tako napisati svoj roman, ako prikažem, kako se piše roman. To je roman romana, stvaranje stvaranja.

Najprije valja izmisliti središnu osobu, koja će dakako biti ja sam. Tu ću osobu nazvati U. Jugo de la Raza. »U« je početno slovo mog imena. Jugo, prvo ime mog djeda po majci, te ime moje stare kuće u Galdacano, u Biskaji. Larraza je ime, također babino, moje babe po ocu. Pišem: Raza, da se poigram s riječima — po svom konceptističkom ukusu — i ako napokon Larraze znači pašu.

U. Jugo de la Raza luta uz obale Seine. Tu se namjeri na jedan roman i počne ga čitati s najvećim zanimanjem. Ovaj je roman autobiografička romantična ispovijest. Tu šira realnost iščeznu ispred njegovih očiju. Kad je za čas odvratio oči s knjige i upravio ih na vode Seine, učini mu se da te vode više ne teku, da se neprestano dive. A kad on odstrani svoje oči zapanjene, svrne ih knjizi, romanu, da ondje sebe nađe, da živi. I gle, ondje ugleda prolaz, vječni prolaz, gdje pročita ove proročke riječi: »Kada čitalac dođe na kraj ove tužne pripovijesti, mora umrijeti sa mnom«.

Na to je Jugo de la Raza opazio, da mu se slova miču ispred očiju i iščezavaju i uništuju se u Seini, kao da on sam tako iščezava. Oćuti on na to na šiji neku vrućinu i svem tijelu neko hladno drhtanje, noge mu se počnu tresti, i u duhu mu se javi »angina pectoris«, koja ga opsjednula bila prije nekoliko godina. Ruka mu drhće i s njom i knjiga, pa se nasloni na obalnu ogradu, i napokon ispusti knjigu prema mjestu, odakle ju je bio uzeo. Zatim se on odaleči uzduž obale prema svojoj kući. On je eto bio osjetio na svome čelu lepršanje krila anđela Smrti. Prispije kući, svojoj putničkoj kući, ispruži se na svojoj postelji, onesvijesti se, misli da će umrijeti. Uhvati ga najteža tjeskoba. Tada reče: »Ne, ne ću se više dotaknuti one knjige, ne ću više ništa čitati, ne ću je se dotaći da je dovršim«.

No siromah Jugo de la Raza nije mogao da živi ako ne čita ove knjige. Njegov život, njegov opstanak, njegova realnost, njegova istinita realnost bijahu definitivno, neopozivo vezani uz tu osobu ovoga romana. Ako opet počne da čita tu knjigu, tada je u pogibelji da umre kada umre i romanova glavna osoba; ali opet ako ne počne čitati, ne će više živjeti s knjigom, a živi li onda? I opet izide na šetnju k obalama Seine, još jednom prođe pred izlogom knjiga, baci onamo svoj pogled pun neizmjerne strahote prema onoj sudbonosnoj knjizi, pa zatim promatra Seinu i vodu... i pobijedi. Ili je bio svladan? Ode, ne otvori knjige, pa se zapita: »Kako slijedi nastavak one pripovijesti? Kako svršava?«. I bio je uvjeren da se ne će moći uspregnuti koji drugi dan i da će onda morati uzeti onu knjigu i proslijediti čitanje, pa i kada bi umro stoga, jer ju je kupio.

Evo kako se odmotava roman moga Juga de la Raza, mog romana Juga de la Raza. Međutim ja, Miguel de Unamuno i ja romansko lice, jedva pišem, jedva dišem od straha da će me proždrijeti moje akcije. Od vremena do vremena pišem politička pisma protiv Alfonsa XIII. i protiv pretorijanskih tirana moje jadne domovine, ali me ta pisma proždriješe. I ondje, u mojoj Španjolskoj, rekoše mi prijatelji i neprijatelji, da ja nijesam političar, jer nemam temperamenta, najmanje revolucijonarnog temperamenta, pa bih se morao posvetiti pisanju pjesama i romana i ostaviti politiku. Kao da je politika nešto drugo nego li pisanje pjesama, a s druge strane kao da je pjevanje drugo nego li politizirati!

No najstrašnije je to, što ja nijesam napisao velikih stvari, što se zakopah u tegotnu inakciju očekivanja. Čitam knjige, što mi dođu do ruku, bez plana i sporazuma, da zadovoljim mani čitanja, onoj nekažnjenoj mani o kojoj govori Valéry Larbaud. Nekažnjeno? Tako! Kako je slatka bila ta kazna! Neprestano umiranje kazni tu manu čitanja.

Većina mojih nacrta ostaje suspendirana. Objelodanio sam svoje sonete ovdje, u Parizu. U Španjolskoj mi objelodaniše moju »Terezu«, koju sam bio napisao prije državnog udara 13. 9. 1923.; dakle prije nego li je počela povijest mog progonstva. I tako sam morao živjeti drugim načinom, da živim od pera! I »Critica«, odvažan list u Buenos-Airesu, zatražila me je neka bih uz dobru nagradu htio suradivati u njoj. Nijesam imao dosta novca, osobito živući daleko od svojih, ali nijesam došao do toga da položim pero na papir. Još sam vazda zatezao i zatežem saradnjom u »Caras y Caretas«, drugom dnevniku u Buenos-Airesu. Zakasnim s odgovorom prijateljima i svojoj obitelji. U Španjolskoj ne ću da pišem ni u jedan list, ni u jednu reviju. Zar da prođem kroz cenzuru vojne ordonance? Ne.

Vratimo se k romanu Juga de la Raza, ili romanu njegova čitanja.

Klement Rimski i njegova poslanica Korinćanima.

1. Aureola oko osobe Klementove u povijesti.

Uz poglavice apostola Petra i Pavla nitko nije za prvog stoljeća u središtu kršćanstva, u Rimu, ostavio uspomene na tako snažnu i sjajnu crkvenu djelatnost, kao što je učenik sv. Pavla i treći nasljednik sv. Petra na Rimskoj Stolici sv. Klement. »Iza imena svetih apostola, veli F. Mourret[1], nema časnijeg i slavnijeg imena u kršćanskoj starini. Još ne bijaše prošlo ni stotina godina poslije njegove smrti, pa je divna aureola već obasjala lik njegov«. Vjernici se pozivaju na njegov auktoritet; Irenej svjedoči ne samo, da je Klement lično poznao blažene apostole i općio s njima, nego također, da se njihov glas još ozvanjao u njegovim ušima, a primjer njihov da mu je svijetlio pred očima (Haer. III, 3). U isto vrijeme, oko g. 170., sv. Dionizije, biskup korintski, izvješćuje papu Sotera, kako još i tada kod nedjeljne liturgije u Korintu čitaju pismo Klementovo Korinćanima (Euzebije, Hist. eccl. IV, 23). Malo kasnije Origen na temelju starijih vijesti sa dovoljnom vjerojatnošću pripisuje redakciju i stilizaciju divne poslanice Pavlove Hebrejima Klementu Rimskom; a Jeronim u spisu o crkvenim spisateljima (cp. 15.) potvrđuje činjenicu, da posebna »Crkva, u Rimu sazidana, do današnjega dana čuva uspomenu na njegovo ime.«

Tolik je ugled Klementov, da i razni krivovjerci onamo od drugog pa sve do petoga stoljeća u svojoj himbenosti nastoje, kako bi proturili svoje zablude pod okriljem njegova imena, stvarajući čitavu literaturu

[1] Hist. générale de l'Eglise, I., 137.

pseudo-klementinsku: ebijonističkognostički roman »Prepoznaje« (Recognitiones) u 10 knjiga, 20 isto tako podmetnutih judaističnih homilija sa sličnim sadržajem i uz poseban izvadak; nadalje apolinarističnu kompilaciju »Apostolskih Konstitucija« u 8 knjiga uz 85 t. zv. »Apostolskih Kanona«, koji su velikim dijelom uzeti iz autentičnih kanona. Osim toga su i neki pravovjerni spisi, kao n. pr. tako zvana druga Klementova poslanica Korinćanima i dva lijepa lista djevicama, kolali pod imenom Klementovim, premda potječu tek iz 2. i 3. stoljeća. Pa i inače pravovjerni Herma u sredini drugog stoljeća t. zv. pobožnom, ali prijekornom varkom hoće, da svoj apokaliptički spis »Pastir« naprijed datira za kakovih 60 godina, t. j. u vrijeme pape Klementa Rimskoga, komu tobože posvećuje također jedan prijepis toga spisa, kako bi se i sam sunčao u sjaju auktoriteta sv. Klementa. »Klement će, veli tobože u tom spisu Crkva kao časna matrona, poslati spis vanjskim gradovima, jer je ta služba njemu povjerena« (Visio 2, 4, 3). Bruders[2] istina kuša, da Hermu u tim proročkim viđenjima ispriča od očite prijevare, kao da je to kod Herme ovdje »licentia quasi-poëtica«. To bi vrijedilo kod pjesničkog umotvora, ali ne vrijedi u proročkim viđenjima, koja se nameću kao tobožnje autentične norme kršćanskog života.

Šteta je, što baš poradi silnih izmišljotina pseudoklementinskih spisa malo što sigurno znamo o potankostima života preslavnog učenika apostolskoga.

2. Zdrava historijska jezgra u životopisu Klementovu.

može se ipak izljuštiti iz raznih vijesti i legenda pomoću autentičnih svjedočanstva Irenejevih, Euzebijevih i drugih vjerodostojnih pisaca kao i pomoću stalne tradicije sveopće Crkve.

Svakako je bajka, da je Klement u rodu sa rimskim Flavijevcima, ili da je istovjetan sv. mučeniku Titu Flaviju Klementu, rimskom konzulu i rođaku cara Domicijana. Poradi izvrsne spoznaje i čestih citata Staroga Zavjeta u poslanici Korinćanima neki, kao n. pr. Tillemont i Bardenhewer, držali su Klementa za rođenog Židova, po gotovu i zato, jer Klement govori: »Naš otac Abraham«. Kihn drži vjerojatnijim, da on nije bio Židov: »Za Klementa bo onamo od Abrahama ima samo jedna Crkva. Stari i Novi Zavjet samo su jedna neprekinuta i suvisla ekonomija spasa... A vjernici su Kristovi pravi Israelci«. Mourret i Funk po Lightfootu cijene, da je Klement slobodnjak ili sin jednog slobodnjaka iz kuće konzula Klementa. Pa jer je po Origenu onaj Klement, što ga apostol Pavao pohvalno spominje kao svog pomoćnika (Fil. 4, 3), upravo naš Klement Rimski, odatle možemo razabrati, da je on revno djelovao kao učenik apostolski u Macedoniji.

[2] Die Verfassung der Kirche... 333.

Je li Klement bio mučenik? Euzebije u svojoj Povijesti crkvenoj (III, 32, 33) spominje razna mučeništva pretrpljena pod Trajanom, i naredbu toga cara, da ne valja uhoditi kršćana, no ipak kazniti one, koji su zatečeni kao kršćani. A dalje u 34. poglavlju pripovijeda: »Od rimskih biskupa Klement se treće godine vladanja spomenutog cara rastao sa životom, ostavio pontifikat Evaristu, iza kako je u svemu kroz devet godina bio na čelu naučavanju riječi Božje«. Ne veli dakle ništa o mučeništvu Klementovu kao ni prijašnji pisci.

Međutim već Rufin koncem 4. stoljeća, pa i papa Zosim († 418.) i sinoda vaisonska (g. 442.) i kalendariji rimski onamo od martirologija jeronimskog zovu Klementa mučenikom. A to se također slaže sa stalnom predajom i liturgijskim kultom Crkve Rimske i sa menologijima grčkim, sirskim i armenskim.

Istina, grčki je spis »Martyrium S. Clementis«[3] iskićen raznim legendama. Ipak i u najnovije vrijeme uvaženi učenjaci Ivan Krstitelj de Rossi, P. Allard, Mgr. Duchesne, F. Mourret i moravski stručnjak Snopek priznaju u tom mučeništvu istinitu jezgru, što je Mourret na temelju tradicije, konstatovane od Duchesne-a do konca 4. stoljeća, ovako razglaba:

»Pod carevanjem Trajanovim papa je Klement prigodom jedne narodne bune prognan na Kersones. Tu je on našao dvije hiljade kršćana, koji su odavna osuđeni bili na mučne poslove oko isijecanja mramora. Klement ih je utješio i osokolio. U toj zemlji mnogi se obratiše na kršćansku vjeru. Pomoću građe zapuštenih poganskih hramova i posječenih svetih gajeva sagradiše više crkava. To dođe do ušiju caru, koji je mnoštvo kršćana poštedio, ali starcu papi pod smrtnu kaznu zapovjedio, da žrtvuje bogovima. Kad je Klement tu ponudu odbio, sudac mu dade sidro za vrat privezati i tako ga baciti u more«.[4] »Taj izvještaj, veli Allard, nema ništa u sebi, što bi bilo nevjerojatno«. Iz gore spomenute vijesti Euzebijeve razabiremo, da je Klement bio papa od g. 92. do g. 101.

Vijesti Tertulijanove, da je tobože sv. Petar zaredio sv. Klementa kao neposrednog nasljednika svoga (De praescript. haeret., c. 32) crpene su iz potonjih, krivih vrela. Već Irenej (Haer. 3, 3) donosi autentični katalog rimskih biskupa sa Klementom na 4. miestu. Na temelju stalne tradicije crkvene nemamo ni sada razloga, da posumnjamo o autentičnosti svetih moći Klementovih, što su ih slavenski apostoli, sv. Ćiril i Metod otkrili na Kersonesu i g. 867.—868. ponijeli sa sobom u Rim papi Hadrianu II.

[3] Funk, Patres apostolici, II., 28.—45.

[4] Hist. générale de l'Eglise, I., 188.

3. »Faktično, ali to sjajnije svjedočanstvo za primat Rimske Crkve« jest jedini autentični list sv. Klementa Korinćanima.

Tako sudi uvaženi patrolog Dr. O. Bardenhewer[5] o tom pastoralnom remek-djelu, koje je sigurno najviše pridonijelo slavi ovoga pape. To pismo obuhvaća 65 poglavlja, a čitanje njegovo traje sat i po od prilike. Prije g. 1875. imali smo tekst njegov samo u okrnjenom obliku, bez veoma važnih poglavlja 57. do 63., u jedinom aleksandrijskom kodeksu iz 5. stoljeća. G. 1875. izdao je F. Bryennios sav neokrnjeni grčki tekst po onom istom kodeksu, u kojem je našao i »Nauku dvanaest apostola«. A poslije su također našli čitav sirski prijevod (g. 1876.); i opet g. 1894. objelodanio je G. Morin prastari latinski prijevod, čiji se jezik slaže sa jezikom Itale ili najstarijeg latinskog prijevoda Sv. Pisma iz drugog kršćanskog vijeka. I u ovim otkrićima možemo upoznati djelo Providnosti Božje, koja je u dobar čas uputila učenjake dobre volje na autentična i cjelovita vrela tradicije crkvene protiv modernih racijonalističkih konstrukcija.

O tom uzoru pastirske mudrosti i apostolske neustrašivosti veli već Euzebije (Hist. eccl. III, 16.): »Ovaj od svih složno priznati, veliki i divni list čitao se je od starine, pa još i u naše vrijeme javno u gotovo svim crkvama.« Irenej, koji ga je mogao gledati svojim očima na prolasku kroz Korint, zove ga riznicom prave apostolske predaje. Već je sv. Polikarpo u svom pismu Filipljanima napisanom brzo iza smrti Ignacijeve († 107.), očito znao za pismo Klementovo, jer je mnogo mjesta iz njega gotovo doslovno uvrstio u svoju poslanicu, kako to Funk iz mnogih paralela dokazuje (Patres apostolici I, XLI—XLIII).

Kako posve sigurno razabiremo iz uvoda, list Klementov je napisan u jeseni g. 96., odmah iza progonstva Domicijanova, i to, kako veli sv. Jeronim, u ime Crkve Rimske. Po Kihnu slog toga pisma sjeća nas na pisanje sv. Pavla, osobito u poslanici Hebrejima. Otuda bit će da potječe i mnijenje Origenovo i drugih starijih o redakciji poslanice Hebrejima po Klementu, što bi se moglo potvrditi i sličnim mislima i brojnim tekstovima starozavjetnim u jednom i drugom pismu.

P r e d m e t je listu Klementovu: obrana onog ustava crkvenoga, koji je prije vladao u crkvi korintskoj, a svrha mu je uspostava nekih protjeranih prezbitera (Bruders, 41). Kihn (Patrologie I, 87.) osim toga primjećuje: »Sudeći po raznim okolnostima, biskupska stolica u Korintu bijaše tada ispražnjena, a razdor je nastao poradi zavisti, koja se porodila, kad se radilo o izboru novoga biskupa. Jednoj ili dvjema osobama za volju bijahu se mnogi Korinćani pobunili protiv prezbitera (47, 6). Uslijed toga su neki, koji bijahu dosada neporočno prikazali žrtve, lišeni svoje službe (44, 4.—5.). Taj povod buni natuknut je i opomenom, neka se onaj, koji je prouzročio razdor, radije iseli, da općina Kristova u miru živi uz namještene prezbitere«. Ove razloge

[5] Geschichte der altkirchlichen Litteratur I., 105.

Kihn-ove možemo pokrijepiti i onom izjavom Klementovom (44, 1): »Po Gospodinu našem Isusu Kristu došli su i apostoli do iste točne spoznaje, da će se još jednoć (kao što prije u Starom Zavjetu protiv velikog svećenika Aarona 43, 2) poroditi svađa o imenu episkopske službe«.

Klement je još za progonstva Domicijanova saznao za veliki metež u Crkvi korintskoj. Kako sam veli u uvodu, nije odmah mogao posredovati usred progonstva Crkve. Ali čim je umorstvom Domicijanovim Crkvi povraćen mir, ne će dalje da odgodi auktoritativno svoje utjecanje u zamršene poslove korintske Crkve, i to još za života svetog apostola Ivana. Prije su neki mislili, da ga je sama Crkva korintska molila za posredovanje. Ali to se ne da složiti sa nekim mjestima poslanice (c. 1, 1; 47, 6.—7.), iz kojih se vidi, da Klement to čini po vlastitoj inicijativi svojoj, dapače i u svijesti svoje dužnosti (59, 2) i svoga vrhovnog auktoriteta, po kojemu je »Krist govorio kroz njega« (59, 1.), i s kojim »je on pisao Korinćanima po Duhu Svetome« (62, 2).

No Klemnt postupa sa Korinćanima ne samo auktoritativno, nego prije svega veoma mudro i razborito. Zato ne ide direktno za tim, da se u Korintu izabere ovaj ili onaj starješina crkveni. To bi značilo: preveliku žrtvu nametnuti usijanim glavama razdvojenih Korinćana. Nego se on za sada zadovoljava težnjom, da se tamo uspostavi »status quo«, stanje, koje je vladalo prije ove žestoke razmirice; pa da buntovnicima olakša pokornost, poziva začetnika bune, da se drage volje iseli, ako to bude moguće.

Međutim odmah ne apostrofira samih buntovnika, već divnim psihološkim taktom malo po malo pripravlja duhove za ovu svrhu svoju, prikazujući najprije općenitu uzorsliku kršćanskog života. Pod ovim psihološkim i etičkim gledištem valja prosuditi sav raspored ovoga pisma. »Sav je spis, veli Bruders, parenetički govor bez prozirne logične razdiobe, ali tako svrsi shodan, tako harmonično udešen u rasporedu raznih čuvstava, da se postigne jedan jedini veliki skupni utisak, te pisac mora biti ili rođeni govornik bez osobite umjetne izobrazbe, ili mu je sama stvar toliko na srcu ležala, te je on bez dugog promišljanja svom snagom, svom živahnošću i toplinom svoje zdrave naravi pregnuo ovdje za promjenom i tako postao govornikom; ili mu je napokon obadvoje pomoglo: preznamenita stvar i talenat, da je uspješno zastupa«.[6]

4. Evo kostura i rasporeda toga remek-djela govorništva po etičkim gledalištima:

N a s l o v lista: »Crkva u Rimu Crkvi u Korintu, zvanima i posvećenima po volji Božjoj preko Gospodina našega Isusa Krista. Milost i mir množio vam svemogući Bog po Isusu Kristu!«

[6] Loc. cit. 43.

U u v o d u (1.—3.)[7] pisac se osvrće na netom ugušeno ljuto progonstvo, što ga je dosada prije čilo, da ispita prilike korintske Crkve, onu bunu nedoličnu, koja toliko grdi slavno i svima omiljelo ime njezino. Klement ističe veliki kontrast između prijašnjeg idealnog stanja njihova i sadašnje Bogu mrske svađe i bune.

U samom g o v o r u Bruders razlikuje tri glavna dijela: P r v i p a r e n e t i č k i dio ima Korinćane iz daleka pripraviti za pomirenje i pokornost, te je baš zato više manje općenitog sadržaja (4.—36.). — Pisac sve čitatelje odvraća od zavisti i svađe, ističe potrebu pokore i silno preporučuje kršćanske kreposti, osobito poniznost i pokornost, služeći se pri tom uzornim primjerima Staroga Zavjeta pa i zakonom reda u svemiru. Po tom pisac pretječe i unaprijed rješava dva prigovora.

D r u g i s r e d n j i dio (37.—45.) više je p o u č n e, d i d a k t i č n e naravi, te za povijest dogmi u naše moderno vrijeme najvažniji. — Klement tu temeljito raspravlja o crkvenoj hierarhiji prema tipovima u Starom Zavjetu i prema izričitim naredbama Krista Gospodina i njegovih apostola, koji su baš zato namjestili crkvene poglavare, da po dužnoj podložnosti vjernika doskoče razmiricama i bunama. Po tom pisac konstatuje i žigoše veliku nepravdu, nanesenu svrgnutim korintskim starješinama.

T r e ć i glavni dio (45.—61.) opet je parenetičke ili pobudne naravi, ali direktno i u potankostima teži za ciljem svega pisma. Pisac se tu vraća motivima prvoga dijela, da ih napose i u konkretnijem obliku primijeni najprije a) na masu naroda. Ujedno služi se klimaksom ili povišenjem motiva napram odsjeku u 16.—20. poglavlju: Ne podređenost, nego ljubav je temeljni zakon stvorenja (45.—51.).

b) Nadahnut istom ljubavlju Klement izbliza djeluje na buntovnike sa etičkog gledišta, dok ih napokon direktno ne apostrofira i poziva na velikodušni uzmak općemu dobru za volju, po primjeru onih junaka i junakinja (Judite, Estere), koji su se žrtvovali za sve (51.—57.).

c) Konačno se Klement poziva na Božji auktoritet, po kojem on govori i puku i buntovnicima, te u svima poznatoj, oduljoj liturgijskoj molitvi još više umekšava srca, proseći od Boga, što mogućstvo naše ne može da postigne (58.—61.).

U e p i l o g u (62.—65.) papa kratkom rekapitulacijom ističe, kako se je u svom pismu dovoljno osvrnuo na sve, što spada na kršćanski život, po kojem će Korinćani omiljeti Bogu, zaboravivši nanesene uvrede i čuvajući slogu po uzor-primjeru poniznih prije spomenutih pređa. »Vršeći ono, što smo vam pisali po Duhu Sv. (63, 2), silno ćete nas razveseliti.« Pisac po tom preporuča svoje izaslanike, ljude, koji

[7] V. djelomični prijevod lista u »Izboru iz stare književnosti kršćanske«, što su ga priredili Koloman Rac i Franjo Lasman, 7.—11.

su od mladosti do starosti vjerno i čisto živjeli u njihovoj sredini i neporočno se vladali. Želeći blagoslov Božji svakoj duši, koja zaziva ime njegovo, Klement završuje list kratkom doksologijom.

U dodatku (65.) moli Korinćane, da mu brzo natrag pošalju izaslanike Klaudija Efeba, Valerija Bitona i Fortunata, kako bi ga ovi što prije izvijestili o uspostavi željkovanog mira i sloge. Konačno ponavlja svoj blagoslov uz doksologiju.

5. Jezgra samoga govora u prvom dijelu:

Pogl. 3.—6.: »Razdor vas unesrećuje. Tă vazda je nesloga i zavist unesrećila ljude onamo od dana Kainovih kroz sva pokoljenja, pa sve do ovoga časa, u vašoj općini. 7.—8.: Obratimo se po pravoj pokori, i tako ćemo se spasti. 9.—13.: Kogod se je širom svijeta u kojegod vrijeme odijelio od svoje zle okoline (n. pr. Henoch, Noë, Abraham, Lot, Rahab, Jozua), došao je do spasa. 14.—15.: I vi ćete naći spasenje, odijelivši se od buntovnika poniznom pokornošću. 16.—18.: To je prema duhu Kristovu, prema duhu vaših pređa, sv. patrijarhâ i proroka (Ilije, Elizeja, Ezekijela, Abrahama, Davida). 19.—20.: To je također prema redu i zakonu, kojega se Bog Stvoritelj drži u svemiru, gdje je jedno drugomu podređeno a sve harmonično služi divnoj svrsi.«

21.—29.: Vanjsku poteškoću: »Ne smijemo se zamjeriti svojim sugrađanima«, Klement ovako pretječe: »Boga se većma bojte nego ljudi! Bog će nam vratiti po djelima našim. Ne budimo dakle dvolični i ne posumnjajmo! Bog može naglo doći, kao što i brzo on dovodi plod čokota do zrelosti. Naglo uskrsnuće Kristovo iza tolikih poniženja neka nam služi za pobudu. Simbolično ga pokazuju izmjena noći i dana, razvitak ploda iz usjeva i bajovna ptica feniks. Nek se ta nada u obećanja Božja i u uskrsnuće naše utvrdi u nama, jer Bog sve može, sve vidi i zna, te želi dobro nama, izabranoj baštini svojoj.«

30.—32.: Nutarnji prigovor, da je »nama, svetoj baštini Božjoj osigurano spasenje«, makar se i ne odijelili od buntovnika, ovako pobija: »Kao sveta baština Božja moramo vršiti, što spada na svetost, kao što su i sv. patrijarsi stekli blagoslov Božji time, što su živjeli po svojoj vjeri, premda smo i mi poput njih opravdani, ne po djelima svojim, nego po volji Božjoj u Isusu Kristu i po vjeri u njega.

33.—35.: Ako pak sada prestanemo vršiti dobra djela i ljubav, protivimo se volji Gospodina našega, koji se diči djelima svojim pa i djelima svojih pravednika; te će svakomu vratiti prema djelima njegovim na sudnjemu danu, pravednicima nedokučivo blaženstvo, a grješnicima pa i onima, koji uz njih pristanu, bit će neprijatelj i osvetnik. — 36.: To je put kojim ćemo naći spasenje svoje, Isusa Krista, velikog Svećenika naših žrtava i Pokrovitelja te Pomoćnika naše slabosti. Otvorio nam je oči On, koji kao odsjev Veličanstva Božanskoga

vlada nad svim anđelima i primio je sve narode kao baštinu svoju, sjedeći ob desnu Bogu Ocu, dok ne upokori sve neprijatelje, t. j. one, koji se protive njegovoj volji«.

6. Dokaz za organični i monarkični ustav crkveni u srednjem vijeku.

37.: Pisac nadovezuje na sliku o vojnoj službi pod vrhovnim vojskovođom, koju je sliku tek natuknuo u prijašnjem poglavlju, samo što ondje govori o nebeskoj hierarhiji i vojski, koja služi kao uzor vojnoj službi na zemlji: »Vojujmo dakle, ljudi braćo, svim silama, držeći se svetih zapovijedi njegovih. U vojski se sve vrši po redu i po dužnoj poslušnosti. Nisu svi zapovjednici, ni vrhovni, ni subalterni, već svaki se drži svoga reda i mjesta, što su ga naredili kralj i vođe. U toj skladnoj subordinaciji leži snaga vojsci pa i pojedincima, i velikom i malome. Uzmimo i tijelo naše kao primjer: Glava bez nogu ništa nije, kao što ni noge bez glave. Pa i najmanji udi našega tijela potrebni su i korisni svemu tijelu; dapače sve skladno sudjeluje u jedinstvenoj podređenosti, da se spase čitavo tijelo«. Valja ovdje istaknuti, da u obadva primjera papa govori o organičnom ustroju vojske na zemlji pod jednim »kraljem« i »tijela našega« pod jednom »glavom«, a taj vidljivi kralj i ta vidljiva »glava, koja bez nogu nije ništa«, očito ovdje ne mogu značiti nevidljivog i svemogućega Gospodina Isusa Krista, nego nas nužno upućuju na monarkični ustav crkveni, kako to kasnije (40, 5) potvrđuje spomenuti tip Velikog Svećenika (Arhijereja) starozavjetnoga. I papa Klement čitavim postupkom svojim u ovoj poslanici, u koliko se naime auktoritativno pa makar i ne pozvan miješa u unutarnje poslove daleke Crkve korintske, i to još za života sv. apostola Ivana, jasno i faktično potvrđuje monarkični ustav svekolike Crkve katoličke, permda u drugu ruku ne će da se bez potrebe preko mjere osloni na svoj vrhovni auktoritet, nego više u duhu ljubavi hoće da uspješno stane na put sablažnjivoj razmirici, sjećajući se savjeta Kristova: »Ko je veći među vama, neka bude kao manji...« i one Pavlove: »Ocevi ne razdražujte djece svoje, nego ju odgajajte u nauci i opomeni Gospodnjoj« (Ef. 6, 4).

U 38. poglavlju pisac spomenutu sliku o organičnom tijelu našemu izričito primjenjuje na »sve tijelo naše u Kristu Isusu«. »Po nužnoj uzajamnoj podređenosti i skladnoj pomoći čuvajmo čitavo tijelo i budimo zahvalni Bogu, znajući, da od sebe nemamo ništa dobra. 39. Ludo se naime neki uznose pred Bogom poput zlih anđela i onih oholica, kojih je naglo nestalo.«

40. Prelazeći sada na bogoštovne i žrtvene uredbe Starog Zavjeta, Klement ističe, kako je sam Gospodin sve žrtve i svete službe točno i skladno naredio po vremenu, mjestu i osobama, da se sve pobožno izvrši po svetoj volji njegovoj:[8] »Koji dakle u određena vremena prikažu žrtvene darove, naći će milost i spasenje, jer vršeći zapovijedi Gospodnje, ne lutaju. Velikom bo Svećeniku povjerena je posebna služba; svećenicima je određeno njihovo posebno mjesto, a levite imaju vršiti svoje službe; lajik pak vezan je lajičkim zapovijedima.[9]

41.: Svaki od nas, braćo, neka u svom vlastitom redu dobrom savješću Bogu omili u čestitosti, ne kršeći ustanovljeno pravilo svoje svete službe. Ne svuda, braćo, prikazuju se žrtve sveudiljne, prosne ili za grijehe i prekršaje, nego samo u Jeruzalemu; pa ni ondje ne žrtvuju se na svakom mjestu, nego samo u predvorju hrama na oltaru, iza kako su Veliki Svećenik i spomenuti liturzi žrtvu točno pregledali. Koji pak učine nešto, što se ne slaže s voljom njegovom (t. j. Velikog Svećenika), smrću se kažnjuju. Vidite, braćo, što smo veće spoznaje dostojni pronađeni, to smo većoj pogibelji izvrgnuti.«

42. Pripraviv ovako duhove, Klement sad već direktno razlaže nepovredivi ustav, što ga je sam Krist Crkvi svojoj dao u Novom Zavjetu: »Apostoli nam postadoše vjesnici evanđelja po Gospodinu Isusu Kristu, a Isus Krist bi poslan od Boga. Krist dakle od Boga, i apostoli od Krista. Obadvoje se dakle zbilo u lijepom redu po volji Božjoj. Primivši dakle zapovijedi i posve utvrđeni po uskrsnuću našega G. I. K., povjerovaše riječi Božjoj i pod sigurnim nadahnućem Duha Sv. iziđoše, da propovijedaju evanđelje kraljevstva Božjega, što ima doći. Propovijedajući prema tome u pojedinim krajevima i gradovima, namjestili bi prvi jenice obraćenika, iza kako su ih duhom prokušali, kao episkope i đakone onima, koji će uzvjerovati. A ta naredba nije novotarija, jer je već prije mnogo stoljeća pisano o episkopima i đakonima. Ovako bo Pismo govori (Is. 60, 17): Postavit ću episkope njihove u pravdi i đakone njihove u vjernosti.

43. Pa kakovo čudo, ako su oni, kojima je Krist povjerio takovo djelo, ove gore spomenute postavili, kad je i blaženi Mojsije, vjerni sluga Božji u cjelokupnoj kući, u svetim knjigama zabilježio, što mu je bilo naloženo? A za njim su se poveli ostali proroci dodavši svoje svjedočanstvo onomu, što je Mojsije naredio. Kad se naime svađa

[8] Odavle doslovno prevodim izvorni tekst poradi važnosti ovog drugog dijela.

[9] Premda Klement direktno to spominje o Starom Zavjetu, to je ipak već glagolskim oblikom, t. j. perfektom, istaknuo trajno stanje tih naredaba i time natuknuo sličan trajni red u Novom Zavjetu. To potvrđuju i riječi 41. poglavlja, gdje pisac upravo miješa odredbe Novoga i Staroga Zavjeta, služeći se prezentom.

porodila o svećeništvu, i plemena se prepirala o tom, koje će od njih zapasti čast ovog odlikovanja, naredio je Mojsije, da mu knezovi 12 plemenâ donesu prutove, koji su nosili svaki ime svoga plemena. Primiv te prutove, svezao ih je u jedan svežanj i zapečatio ih pečatom pojedinih knezova; i tako ih je položio na Božji stol šatora zavjetnoga. Zatvoriv onda šator, zapečati također ključeve na slični način pa im reče: »Ljudi, braćo, čijeg plemena prut procvate pupoljkom, ono je pleme Bog izabrao za žrtvenu i svetu službu svoju.« Sutradan sakupi sav puk israelski, 600.000 ljudi, te knezovima plemenskim pokaza pečate, i otvoriv šator zavjetni, iznese prutove. I nađe se prut Aaronov, gdje je ne samo procvao, nego i plod nosio.

Ljubljeni, šta ćete na to reći? Zar nije Mojsije unaprijed znao, da će se to dogoditi? Dakako, znao je to. Ali da ne bukne buna u Israelu, zato je tako postupao, da se proslavi ime pravog i jedinog Boga, komu neka je slava u vijeke vijekova. Amen.

44. I naši su apostoli spoznali po Isusu Kristu Gospodu našemu, da će se poroditi prepirka o imenu episkopske službe; i baš poradi toga, kako su se odlikovali svojom uviđavnošću, postaviše gore spomenute (prvijence), i po tom narediše, da iza smrti njihove drugi prokušani muževi naslijede svetu službu (liturgiju) njihovu.

Prema tomu mi ovako sudimo: Nepravedno je žrtvene službe njihove lišiti one, što su ih apostoli ili po tom drugi odlični muževi uz privolu svekolike Crkve postavili, pogotovo kad su ti službenici besprijekorno služili stadu Kristovu u poniznosti, miru i nesebičnosti i kad su im svi kroz mnogo vremena izdali najbolju svjedodžbu. Tä ne će biti laka grjehota naša, ako protjeramo sa episkopske službe one, koji su sveto i besprijekorno prikazali žrtvene darove. Doista, blago onim prezbiterima, koji su trku svoju već prije svršili i domogli se plodne i savršene rastave s ovim životom, jer se nemaju više bojati, da će ih tko istisnuti iz mjesta, njima određena. Gledamo bo, kako ste vi neke čestite muževe skinuli sa časne službe, koju su oni besprijekorno vršili«.

Ovim zadnjim direktnim ukorom prelazi papa

7. na posebno i intenzivno oratorsko obrađivanje srca i volje adresata u zadnjem dijelu svoga govora ili lista.

Najprije se obraća m a s i n a r o d a (45.—51.): »Jamačno[10] vas nesloga unesrećuje. Nikad pravednici nisu od sebe otjerali svetih muževa. Progonstvo su trpjeli pravednici, ali od nepravednika, kako vam dokazuje Sv. Pismo. Sjetite se Danijela, triju mladića u ražarenoj peći!

[10] Odavle opet samo jezgru misli Klementovih donosim.

46.: Svetima se pridružite... Zašto kidamo i razdiremo ude Kristove, te protiv vlastitog tijela bunu dižemo, kad se Spasitelj toliko grozi onima, koji druge sablazne?

47.: Čitajte Pavlovu poslanicu o strankama u vašem gradu. To ipak bijaše manji grijeh, jer ste tada uz slavne apostole i uz prokušanog učenika njihova pristali. Sada je puno gore.

Ali krivi su toj nesreći vašoj samo začetnici ove bune. To su nepravedni krivci. Odijelite se dakle od njih!

49.—50.: Vršeći tu zapovijed, pokazat ćete pravu pokoru i pravu l j u b a v Kristovu, a jedina je ova ljubav norma, po kojoj će vam se suditi na sudnjemu danu i kod uskrsnuća.

51.—57.: Tu ljubav i zajedničku nadu neka promotre i z a č e t n i c i o v o g a r a z d o r a. Bolje je skrušeno ispovijediti grijehe, nego otvrdnuti srcem poput buntovnika protiv Mojsija, koji su živi sišli u pakao. — Jedinu ispovijest od nas traži Bog, koji nikoga ne treba. — Ugledajte se u ljubav Mojsijevu, koji se tako revno molio za griješni narod, da je zaželio biti izbrisan iz knjige života, ako mu ne bi mogao drukčije pomoći. O divne li ljubavi! — Ko je dakle od vas plemenit, milosrdan, pun ljubavi, taj neka kaže: »Ako je poradi mene nastala ta buna... ja odoh, kamo god hoćete, i učinih, što god naredi mnoštvo naroda. Samo nek žive stado Kristovo u miru sa određenim prezbiterima«. Ko to izvrši, steći će sebi veliku slavu u Kristu, i svuda će ga rado primiti. Tako rade, koji živu Božjim životom.

55.: I mnogi su poganski vladari išli nesebično u smrt za narod. Mnogi su kršćani sebe prodali u roblje, da druge otkupe. Kako su se junački žrtvovale slabe žene, Judita i Estera, za sav narod! — 56. Molimo se dakle i mi za grješnike, da se p o k o r e n e v o l j i n a š o j, n e g o B o ž j o j. Blago si ga čovjeku, koga kara Gospodin, i koji dobro prima pokoru! Puno je Sv. Pismo takovih izjava. 57. Vi dakle, začetnici te bune, podložite se prezbiterima i primite pokoru. Bolje vam je, da ste u stadu Kristovu maleni i na dobrom glasu, nego da u prekomjernoj slavi budete posve isključeni iz njega. Nek se ne ispune na vama riječi Duha Sv.: »Pozivao sam vas, a niste poslušali;... i ja ću se veseliti vašoj propasti«.

Konačno se sv. Klement uz ponovne i svesrdne molbe (58) poziva na auktoritet Božji ovako svečano (59): »A k o s e p a k n e k i n e p o k o r e o n o m u, š t o j e o n (Isus Krist) p o n a m a r e k a o, n e k a z n a d u, d a ć e s e z a p l e s t i u v e l i k u g r j e h o t u i p o g i b a o, a m i ć e m o n e v i n i b i t i o d t o g a g r i j e h a, i neprekidno ćemo vršiti (liturgijsku) molitvu i prošnju, da Stvoritelj sviju stvari broj svojih izabranika, određen po svem svijetu, nepovrijeđeno uščuva po ljubljenom Sinu svomu Isusu Kristu, po kojem nas je pozvao iz tmine u svijetlo, iz neznanja do spoznaje slave svoga imena, da se uzdamo u ime tvoje, pra-

počelo svakog stvorenja, da otvorenim očima našega srca upoznamo Tebe jedinog Višnjega na visini, Presvetoga, koji prebiva u svetištu, koji ponizuješ preuzetnost oholica, poništuješ spletke neznabožaca, ponizne uzvisuješ a visoke ponizuješ i t. d.« — To je očito doslovni odlomak iz velike liturgijke doksologije onog vremena, koja je Korinćanima dobro poznata bila, i od koje imamo i mi jezgroviti ostatak u našoj misnoj prefaciji. U toj doksologiji spominju se također izričito (na koncu 60. poglavlja i diljem 61. poglavlja) i nanizuju se svesrdne molbe za mir i slogu uzajamnu i za krotkost u porabi vlasti od Boga dane, poradi čega će im Bog milostiv biti. Lijepa se ova liturgijska molitva ovako svršuje: »Ti jedini vrstan si ovo i još više dobra s nama učiniti; Tebe hvalimo po Velikom Svećeniku i Pokrovitelju naših duša Isusu Kristu, po kojem je tebi slava i veličanstvo, sada i od pokoljenja do pokoljenja i u vijeke vijekova. Amen«.

8. Završetak.

Kakov je bio uspjeh ovoga govora Klementova? Stalno zadivljenje, kojim sva starina od početka drugoga stoljeća susreće ovo »veliko i divno pismo« (Euzebije), i najveći auktoritet, što ga je to pismo uživalo u samoj Crkvi korintskoj još za sv. biskupa Dionizija (oko 170), ne da nam ni najmanje posumnjati o potpunom i sjajnom plodu njegovu. I baš u tom prekrasnom uspjehu novu potvrdu, da se je i u Korintu općenito priznala sva istina toga lista, i da su se izvodi sv. Klementa o organičnom i monarhičnom ustroju svekolike Crkve Kristove kao i o dužnoj pokornosti svih vjernika prema vrhovnoj glavi crkvenoj praktično doista uvažili kao osnovani na riječima samog evanđelja (Mat. 16, 18—20 etc).

Moderni racijonalisti dolaze dakako u svojim istraživanjima do posve drugih rezultata. Ne ćemo se ovdje upustiti u pretres drugih pogrješaka njihovih u tom postupku. Jednu temeljnu zabludu ipak u njihovoj metodi ne možemo ovdje prešutjeti. A ta posve pogrješna i kriva metoda stoji, da tako reknem, u s e c i r a n j u predmeta, koji se ne smatra kao živi organizam, kako ga sama povijest i objava pokazuju, nego kao aglomerat kakav bez ikakva života ili kao mrtvo biće, koje je tobože već ugušeno u svom zametku i po tom postepeno potpalo pod razne bitne metamorfoze i iz temelja se alteriralo od g. 30. po Kristu do g. 190. barem šest puta, i to »kraj svega kontinuiteta« (Harnack). Doista u racijonalističnoj metodi ne smatraju se samo pojedine knjige Novoga i Staroga Zavjeta bez nutarnjeg saveza između jednih i drugih, nego i sami pojedini elementi formalni i materijalni Crkve Kristove poput isto toliko mrtvih i među sobom neovisnih i posve disparatnih premeta, izvana se posve odijeljenim načinom promatraju i unutra se seciraju bez ikakva obzira, da su to živi elementi jednog jedinstvenog i životnog organizma. Ako na pr. u listu Klementovu ne nađu direktnog poziva na riječ Gospodnju o stijeni Petrovoj koju i onako bez ikakva razloga hoće da istisnu iz evanđelja; ili ako se u istom listu izričito ne spominje katalog pojedinih biskupa korintskih onamo od sv. Pavla, osnivača te Crkve, onda za ove racijonaliste u opće ne vrijedi dokaz za monarhični i organični ustav Crkve, koji se lijepo može izvesti iz srednjeg dijela poslanice Klementove, pretpostaviv dakako i ostale izjave Sv. Pisma i pracrkvene tradicije o tom predmetu. Jednako im ne vrijedi za monarkični ustav Crkve korintske (izvan vremena ispražnjenja stolice) dokaz uzet iz analogije drugih obližnjih Crkava maloazijskih (Otkriv. 2.—3. i poslanice sv. Ignacija) i drugih apostolskih Crkava, kojima možemo označiti katalog monarkičnih biskupa sve do samih apostola (Rim, Antiohija, Aleksandrija), pa makar mi i strogo dokazali monarkični ustav iste Crkve korintske za osnivača svetog Pavla pa i kasnije u drugom stoljeću za biskupâ Dionizija i Primus-a i sve dalje, te makar i sam Klement u svojoj poslanici toliko razvio iz jedinstvene organizacije vojske i tijela našega dokaz za jedinstvenu organizaciju svekolike Crkve uopće, pa i pojedinih organiziranih česti te žive Crkve.

U svim prirodoslovnim znanostima, dapače i u paleologiji, gdje se bave mrtvim petrefaktima, priznaju pod stalnim uvjetima stringentnu dokaznu moć dokaza iz analogije posve sličnih pojava i iz indukcije, te pomoću te analogije sličnih petrefakta i kostura popunjuju praznine, što ih je zub vremena prouzročio. Ali kad se radi o povijesti Crkve, koja je vazda živjela i danas živi, onda im ne vrijedi nijedna analogija, nijedna indukcija, ma kako dobro utvrđena, a kamo li da bi računali sa živim i životnim organizmom, koji se točno po riječi Kristovoj iz zrnca gorušičnog jedinstveno razvio do krasnog stabla.

No i o njihovim konstrukcijama vrijedi riječ Kristova: »Svaki nasad, što ga ne zasadi moj Otac nebeski, iskorijenit će se« (Mat. 15, 12). Svaki dan niču kod njih druge oprečne konstrukcije, koje jedna drugu ruše, dok jedina istina katolička stoji i prevlađuje.

I. P. Bock D. I.

„Action française“.

Sada je u Francuskoj živo pitanje[1] oko »Action française«.

1. Položaj.

U kolovozu je g. 1926. jedna skupina mladih političara oko »Action française« upitala kardinala Andrieua u Bordeauxu, da li smije i dalje sudjelovati u toj političkoj organizaciji, kojoj je na čelu ateista Maurras.[2] Uz to i glasilo te organizacije znade zastupati nekatolička, dakle neispravna načela. Na taj upit kardinal je 25. 8. odgovorio sasma odrešito: »Ne smijete!« Odmah se tom odgovoru pridružio i sam sv. Otac papa, te je »Osservatore romano« donio 5. 9. pismo, koje je papa upravio spomenutom kardinalu. Kardinal se javno papi zahvalio pismom 24. 9. Slijedećeg je dana papa progovorio o stvari i francuskim trećorecima hodočasnicima, upozorivši ih, kako nekoje novine krivo tumače njegove riječi i želi neka bi ponovno čitali njegovo pismo; potužio se je, što vele da papa tobože nije dobro informiran i da bi trebalo od pape slabo informirana apelirati na dobro informiranog. O istoj stvari Pijo XI. ponovno je progovorio i osudio »Action française« i to u samom konsistoriju 20. 12.

Kardinal je Gasparri 2. X. u ime papino upravio pismo generalnom tajniku katoličkih studenata oko »A. fr.« Jurju Calzantu. Tu mu on obrazlaže, kako je papa morao progovoriti i osuditi »zablude u stvarima vjere i ćudoređa«. I pariški je kardinal Dubois nastupio u svom glasilu »Semaine religieuse de Paris« 9. X. i osudio »krivu i pogibeljnu nauku« kao i papa i to promišljeno i opravdano (réfléchie et motivé), te pozivlje mlade ljude, neka i oni zapuste naučni sustav, koji je protivan katoličkoj nauci. Ovoj su se osudi pridružili i drugi biskupi Francuske.

Što su na to odgovorili vođe »Action française«?

U »Action française«, tom glasilu istoimene organizacije, odmah se odazvao 1. 9. Robert Havard de La Montagne. On je nastupio protiv kardinala Andrieua: Napadaju na nas kako nekoć Isusovce i »Univers« L. Veillota; samo su Maurrasa mogli osuditi, ali ni on nije širio svoje bezvjerstvo; kardinal regbi ne poznaje Maurrasa; naše glasilo

[1] Preporučamo o pitanju ove spise: Études 20. 1. i 5. 2 1927.: La Croix 28. 1. (gdje je pismo g. Plessis a de Grénédan); G. Vialatoux, Kat. nauka i Maurrasova škola; La Croix 10. 2. (gdje je pismo belgijskih biskupa); La Documentation catholique 23. 10. 1926.; 30. 10. 26; 15. 1. 27; J. Boulier S. J., L' Eglise et l' Action française (Paris, Spes).

[2] Oni su upitali: »Pouvons-nous suivre, en toute sùreté de conscience, l' enseignement donné dans leur Institut et dans leurs diverses publication par les dirigents de l' Action française?«

širi načela naše organizacije, ne djela Maurrasova; liberalni katolici pokazuju svoje simpatije prema »Briandu«, ali su protivnici Maurrasu; »Action française« nije nikome otela vjeru, dapače je mnoge privukla k Bogu. — Slijedećeg se dana javio u istom glasilu i sam Maurras. I on veli, da su mogli osuditi samo njegove knjige, a ipak su osudili sve upravitelje kod »Action française«; sam papa Pijo X. pustio je ovu organizaciju u miru (acte favorable), mnogi su kardinali, biskupi, redovnici i teolozi izrazivali svoje simpatije prema ovoj organizaciji. — No i 3. IX. javi se G. Larpent u istom glasilu pod naslovom »Que veut-on?«. Tu cijelu stvar pisac hoće da pripiše »lijevici«; jedini je grijeh kod »Action française« monarhija; nedostojnim klevetama pošlo je za rukom da se eto kardinal i crkovne vlasti prevarile; političari i briandiste su se združili; porušenje »A. F.« je pobjeda crkvenih neprijatelja. — I upravitelji su organizacije »A. F.« 8. IX. upravili kardinalu Andrieu pismo. U njemu vele: Mi smo povrijeđeni u našoj kršćanskoj časti; mi sve vjerujemo što vjeruje Crkva; mi smo se združili s ateistima isključivo na političkom polju, a oni poštivaju Crkvu; »Action française« nauka se organizacije nalazi u dnevniku, govorima, tečajevima i konferencijama, a ta nauka poštiva Crkvu, njezine dogme i hijerarhiju; kvalifikacirani teolozi su izgradili filozofsku i moralnu nauku; mi smo jedino u tome krivi, što imamo uspjeha u politici i to je zlo u očima zavidnika, a to su katolički demokrate; moderniste nam ne mogu da zaborave, što smo se protiv njih borili na strani Pija X., te hoće da nam se osvete. Ovu su izjavu potpisali Leon Daudet, G. Larpent, P. Lecoeur i još druga šestorica.

»Action fr.« 23. XI. održala je svoj kongres. Tu je pukovnik Bernard de Vasins izjavio: Naša je organizacija utemeljena u političku svrhu, pa ona nema ni filozofskog sustava ni nauke druge do političke; ispovijeda hereditarnu, tradicijonalnu, antiparlamentarnu, decentralističku monarhiju, te integralni nacijonalizam. Na istom je kongresu izjavio admiral Schwerer: Action fr. nije religiozno udruženje, vjernici su dobri katolici, kada se pokoravaju papi i ipak svoje političke direktive poprime od druguda i ne iz Vatikana.

Liberalci međutim, pa inovjerci, socijaliste, osobito loža ne ostadoše da sve to pasivno gledaju. Oni su brzo osjetili, da im se sada pruža dobra zgoda, te mogu u mutnu loviti. Pomogoše, da se mirni pogled katolika zamuti i izvrgne. Tome su dakako nemalo krivi i nekoji »vođe«, kod kojih je patriotizam najvažniji faktor i kojim oni sve prosuđuju. Tako je uza sve izjave o posluhu ipak došlo do konačnog odgovora papi: Non possumus! Ovako je 24. XII. »Action française« odgovorila na papiru riječ u konsistoriju (20. XII.).

Uzalud su biskupi mirili. Uzalud je i kardinal Charost, nadbiskup u Rennesu, pozvao katolike na posluh. On im je kazao u svom pastirskom pismu: »Prva je dužnost katolika u »A. F.« da priznadu načelnu pogibelj, kako je to papa označio; prema tome ne valja kazati,

e se »A. F.« nalazi samo na terenu činjenica i da nema filozofske nauke; ta pravedni, poželjni, dozvoljeni nacijonalni interes nije isti za vjernike i nevjernike (pozitiviste); agnostik zabacuje Isusa Krista i ne gleda Crkvu nego izvana i loše tumači zašto ona stvara poredak; ne smije se kazati, da je papa izdao zabranu pod uplivom politike ili nacijonalističkog neprijateljstva; papa naime odobrava nacijonalne težnje u granicama pravednosti; tu je najbolje, ako se osnuje naučno udruženje, koje će zabaciti agnosticizam i gojiti bratsku ljubav i praksu, kako nas to Krist uči; mladi katolici neka stupe u diocezanske organizacije; priznajemo zasluge, koje je Maurras iskazao domovini i Crkvi; isto priznajemo i moćnoj poturevolucijonarnoj akciji organizacije »A. F.«; protivnici ove organizacije neka ne zlorabe časovito oslabljenje katoličkih sila«.

Sv. je Stolica napokon 29. XII. dekretom sv. Oficija osudila nekoja djela Maurrasa i dnevnik »Action française«. I sam je Pijo XI. 5. I. 1927. upravio javno pismo, u kome cijeni njegovu kooperaciju u ovom pitanju. Tu veli i to da je dekret sv. Oficija porušio legendu o Piju X. (po kojoj bi taj papa bio sklon organizaciji »Action française«), jer je on sasma antimodernist te ne bi mogao a da ne osudi politički modernizam; žalosno su se sada otkrile misli upraviteljâ organizacije »A. F.«; papa je morao pojedince ražalostiti, da spasi njihove duše.

Iza svega toga su nekoje gospođe iz aristokratskih krugova zamolile pariskog kardinala Duboisa, neka bi se poništila odluka, kojom je »Action française« zabranjena. Tim je gospođama kardinal odgovorio i list je donijela »La Croix« 12. II. On ih upozoruje, kako je cijelo ovo pitanje izvrnuto, pa im otvoreno kaže: Ne plašite se, da izdajete interese Francuske, kada slijedite svetu Crkvu.

Sve je to uzalud bilo. Još je uvijek stanje napeto.

Zadimo malo dublje u ovaj spor ili pitanje.

2. Kriva načela.

U Louvainu izlazi časopis mladih katolika »Cahiers de la Jeunesse catholique«. On je otvorio javnu anketu o pitanju: »Charles Maurras, maître de la jeunesse catholique?« Kod nje su sudjelovali ministri, sveučilišni profesori, teolozi, brojni intelektualci, pa je cijela anketa objelodanjena kao posebna knjiga (Editions des études religieuses, Liége). Tu preko 60 pisaca osuđuje Maurrasa. Što je Maurras? Bezvjerac, ateista i to on sam iskreno priznaje. Je li filozof? On je agnostik. Što je u sociologiji, povijesti? On je tu pozitivista, determinista Comtove škole. Uopće zagovara osuđeni integralni nacijonalizam, koji su u prošlom vijeku zagovarali u Njemačkoj Droysen i Treitschke; pristaje uz načelo »realizacije pomoću svih sredstava«; on upotrebljuje vjeru i Crkvu u korist svojih ideja. P. Trinon O. P. veli, da mladež, zadojena Maurrasovim idejama, prezire trajnu, tihu vjersku akciju. Maurrasu je ideal rimska poganska država, kakova je bila prije rastave civilne od vjerske vlasti; njemu je narod neko božanstvo i jedini izvor vlasti. O papi piše: »Jedan samo čovjek, papa, može si dozvoliti, u ime Božje, sve zablude mišljenja i ponašanja«. Zašto? Jer je »nepogrješivost baština svake konstituirane vlasti, bila ona u Stambulu ili Londonu«. Takovo poimanje vidi u crkvenoj vlasti samo relativnu i vremenitu vlast. Louvainski profesor Noel kaže, da se naša katolička načela nikako ne slažu s Maurrasom. P. Levier piše, da Maurrasov agnosticizam dovodi u internacijonalnom pravu do amoralizma i u politici do obožavanja (poganskog poimanja) brutalne sile. Douterlungne bilježi, da Maurrasova načela odvode mladež od prave akcije socijalne, biva od dodira s pukom, pa nije čudo što se uistinu mladi ljudi iz »Action française« daleko drže od svake katoličke organizacije i katoličke socijalne akcije. P. Charles S. J. tvrdi, da je Maurras više škodio katoličkoj stvari nego li Nietzsche i Anatole France. Maurras u povjesti ne vidi milost i vrhunaravno djelovanje kršćanstva. Uopće Maurrasov racijonalizam isključuje Boga kao stvoritelja i spasitelja; hvali protestantizam kao »djelo Božje«.

Maurras je napisao odmah iza papine osude, kako ga je iznenadila ta osuda. No zgodno primjećuje Rene Gillouin u »Semaine litteraire« 30. X. 1926.: Maurras bi se više morao začuditi, što papa nije prije progovorio.

No reći će tko: Pa zašto nije papa osudio samo Maurrasa; samo nekoje vođe organizacije »Action française?«

Pijo XI. je osudio upravitelje spomenute organizacije stoga, jer organ te organizacije, pa spisi ne nose ime Maurrasovo, kada nešto sadrže, što je neispravno ili vjerska zabluda. Za »nauku« ove organizacije odgovorni su svi upravitelji. Uz to je Maurras vrlo darovit; on je duša svega pokreta; on je glavni vođa, pa je stoga to najodlučnije u ovom pitanju. Nekoć su i Comte i Renan imali svoje pokrete, pa kada je Crkva osudila te pokrete, imala je pred očima njihove glavne pokretače.

Uzalud je pisao Leon Daudet kardinalu u Bordeauxu, da se »Action françise« kreće isključivo na političkom polju. To je neistinito, jer je nemoguće. Ta politika realna zasijeca i te kako u filozofska i moralna, vjerska i vjersko-socijalna načela i pitanja. Stoga tkogod veli da se u politici ne osvrće na vjeru i njezina ćudoredna načela, taj zagovara amoralna i areligizna načela, a to je po katoličkom Kristovom moralu nedozvoljeno. »Tko nije sa mnom, taj je protiv mene, i tko ne sabira sa mnom, prosipa« (Mat. 12, 30) kaže Krist. On isti veli: »Nitko ne može služiti dva gospodara« (Mat. 6, 24).

Zgodno opažaju »Dossiers de l' Action populaire« 15. XII. 1926.: Katoličkom se ćudoredu protivi: 1. ako zabacimo moral u stvarima politike u ime nacijonalnog interesa, posebice kada taj interes proglasimo vrhovnim načelom u odlukama i primjenama; 2. kada ne priznademo pravednost u međunarodnim odnosima, nego velimo, da je svaki

narod apsolutno suveren i da sam sebi o svemu sudi i odlučuje; 3. ako nacijonalni interes proglasimo prvim i zadnjim dobrom svega, pa ne priznamo socijalnu pravednost u korist svih dijelova naroda; 4. ako ne priznamo pravednu revendikaciju osobne savjesti, nego se tome protivimo u ime nacijonalne tradicije i tu tradiciju prihvaćamo kao konačni i nepromjenljivi zakon. Eto to su bitni elementi organizacije »Action française«.

Vođe u »Action fr.« borili su se protiv lajičkih zakona. No oni vođe, koji se inače smatraju dobrim katolicima, borili su se iz motiva čisto ljudskih, pa je kod njih ta borba samo oblik umjerenog lajicizma (Études 1926., 5 okt.).

Pijo je XI. sve to označio kao »obnovu poganstva i naturalizma«. Tu ne pomaže drugo, niti papa što drugo traži od vođa u »Action française«, nego da zabace ta svoja kriva načela. To moraju da učine, ako hoće da budu katolici.

Još jedan prigovor, koji dolazi iz krugova mladih ljudi. Oni vele: Mi slijedimo Maurrasa samo u dozvoljenim stvarima; mi se ne istovjetujemo s njegovim protukršćanskim načelima.

Tu je pitanje, kada smiju katolici skupa raditi s poganima. To smiju uz dva uvjeta: 1. Ti pogani (kršteni ili ne) moraju biti »dobri« pogani, t. j. u neuklonjivo dobroj vjeri i neuklonivom neznanju; 2 katolici mogu s njima sudjelovati u zajedničkoj akciji, ali uistinu katoličkoj akciji, t. j. da je ta akcija poštena, dobra u svakom pogledu, pristojna, razborita, umjerena, bez mržnje, plemenita, otvorena svemu što je lijepo, istinito i dobro. Ali šef u »Action française« Maurras nema tih dvaju uvjeta; naprotiv, on niječe našu katoličku vjeru i vrijeđa Krista Boga. Dakle je papa to morao osuditi.

Sve nam ovo pokazuje kako katolici moraju osebi raditi u javnosti, i ne miješati se s nekatolicima u javnom radu. Upravo nam ova osuda pokazuje, kako lako popustimo i u načelima i primjeni istih, sve za volju ili i nehotice pod uplivom nekatolika. Katolici treba da imaju samo katoličke vođe, koji su katoličkom vjerom prožeti i po njoj žive.[1]

[1] Nekatolički vođe mogu katkada u nečemu da se i prilagode nekim katoličkim praksama. Ali u bitnim i nužnim stvarima nekatolik ostaje vazda nekatolik, pa bio on i kršten. »Civiltà cattolica« primjećuje u br. 19. 2. 1927., da bi možda bilo došlo i u Italiji do sličnog položaja (i dosljedno do slične osude), kada se »Katolička akcija« ne bi bila održala neovisnom od političkih stranaka, pa i od onih, koje poštuju vjeru, t. j. i od Partito popolare. Iz toga ne slijedi, da katoličke političke stranke nijesu potrebne. Jesu i te kako. Ali politička stranka nije religiozna organizacija pa prima i lošije članove; uz to njezine pogrješke lako zavedu i katoličku akciju ili drže daleko katolike, koji ne pristaju uz dotičnu stranku. Dakle interes vjere traži, da se kat. akcija ne spaja s političkom strankom. U tom pogledu počinje i u Njemačkoj da se mijenja.

3. Papino stanovište.

U papinim osudama valja razlikovati t r i stvari. One pokazuju: 1. što je dozvoljeno, 2. što je pohvalno, 3. što ješ štetno ili pogibeljno po vjeru i duh katoličke vjere.

1. Sv. Otac izričito naglasuje, da je dozvoljeno zagovarati ili republiku ili monarhiju u granicama pravednosti, jer svaki oblik vladavine može biti dobar u stalnim socijalnim prilikama. Dakle papa se ne upušta u pitanje monarhije niti je osuđuje u programu »Action française«. Francuzi mogu raspravljati o monarhiji, ali je ne smiju nikome nametnuti u ime Crkve. Ljudi oko spomenute organizacije misle, da će s monarhijom u Francuskoj teći samo med i mlijeko, a zaboravljaju, da je upravo monarhija uz pokvarenost plemstva, te širenje regalizma i ateizma otrovala bila narod i pripravila put velikoj revoluciji. Doduše i moderna demokracija ima svojih teških pogrješaka. No Crkva niti je kada osudila monarhiju niti demokraciju, ali nije ni proglasila ovaj ili onaj oblik vladavine kao jedini spas.

2. Pijo XI. hvali rad organizacije »Action fr.« protiv revolucijonarnih načela i elemenata, protiv nepravednih francuskih zakona, protiv progonitelja katoličke Crkve. No te zasluge ne daju pravo nikome, da papa ne pokudi ili ne zapriječi zlo, što netko sije ili širi na štetu neumrlih duša.

3. Upravo ovo zadnje osuđuje papa kod »Action française«, koja pod prilikom dobra širi nekatolička načela, moderno poganstvo u svim aplikacijama, Kako je Pijo X. morao u savjesti osuditi »Sillon« Marka Sangiera, tako veli Pijo XI., da mora osuditi »Action française«, jer ga na to sili« svijest vlastite odgovornosti, nužna briga oko časti božanskoga Kralja, spas duša, dobrobit vjere i Francuske iste i njezine katoličke budućnosti«. **A. Alfirević D. I.**

Masaryk i vjera.

E. Radl je ovako označio Tomu Masaryka, predsjednika čehoslovačke republike: »Masaryk je pristaša kritičke slobode i pomagao je slobodnu misao u borbi protiv crkvi, i ako nije slobodan mislilac u posebnom značenju te riječi. Jednako je pomagao socijalne demokrate, premda nije usvojio njihove teorije. Imajmo vazda pred očima: Masaryk sudi kritički o tuđem mišljenju, a to znači, da on prihvaća ovo mišljenje i drugo zabacuje, te se na temelju te analize odlučuje za jedno ili drugo. Ondje, gdje ateista zabacuje Božji opstanak, Masaryk je protivan; ali je ondje, gdje pitanje postaje praktične vrijednosti, te gdje ateista zahtijeva pravo slobodne kritike i katolik zabacuje to pravo,

Masaryk je odmah na strani ateiste« (Masarykova filosofija u djelu »Masaryk osvoboditel«, str. 131). Ovo nam izvrsno označuje Masaryka. Ako ovome nadodamo oznaku jednog drugog češkog pisca, onda imamo u par redaka potpuni medaljon ovog češkog prototipa. J. Tvrdý piše: »Kod Masaryka je filozofija vazda bila u uskom odnosu sa životom. Isti je život njemu nametnuo pitanja filozofska i naveo ga na rješavanje. Stoga kod Masaryka nije slučaj, što je filozofija povezana uz politiku i politika u filozofiju« (K diskusi o Masarykovi, Moravsko-Slezská Revue 1923, s. 67.)

Ogledajmo malo pobliže ovog filozofa-političara.

G. 1872. upisao se na bečkom sveučilištu u filozofski fakultet, te je ondje g. 1876. promoviran na doktora filozofije. U to doba naučio francuski, njemački, poljski, ruski i engleski. Dvije godine kasnije vjenča Amerikanku (koja je porijetlom bila francuska hugenota) Miss Garrigue. Ona je silno uplivisala na svog muža. Te je godine Masaryk istupio iz katoličkke Crkve i prešao u protestante. 1881. je izdao tezu svoje habilitacije u njem. jeziku »Der Selbstmord als soziale Erscheinung der modernen Civilisation«. G. 1882. otcijepilo se češko sveučilište u Pragu od njemačkoga, pa je na njemu Masaryk bio prvim profesorom filozofije. Tu je djelovao na mlade ljude, i njegovi su učenici Stjepan Radić i Josip Smodlaka, te oveći broj čeških intelektualaca. Od g. 1914. je djelovao kod antante za samostalnost Češke. Iza rata se vratio kući u triumfu, gdje su ga izabrali za prvog predsjednika u novoj republici na 7 godina.

Masaryk je napisao ova glavna djela: Temelji konkretne logike, klasifikacija i znanstveni sistemi; Blaž Pascal, njegov život i njegova filozofija; Humeov skepticizam i račun probabilnosti; Rusija i Evropa; Poteškoće demokracije; Češko pitanje; Socijalno pitanje; Svjetska revolucija; Flusser je izdao g. 1921. »Aus M. Werken«, gdje su glavne misli točno prikazane.

Toma Masaryk objelodanio je niz članaka u »Naše doba« god. 1897. i 1898. o »Modernom čovjeku i vjeri«. Tude nalazimo vjerski »credo«. Redom prikazuje ove misli: Samoubojstvo je socijalno zlo moderne civilizacije. Čemu ta nervoznost, ta općenita nevrastenija naše dobe? Mi se nalazimo u nekom patološkom stanju. Socijalni organizam treba duboke reforme. Tu nije dovoljan pesimizam Schopenhauerov, niti moral Nietzscheov, niti sva savremena književnost iza Goethea i Byrona sve do naturalista i simbolista. Ni Dostojevsky, ni Zola ni Bourget ni D' Annunzio nitko tu ne može pomoći. Tko će dakle pomoći? »Vjera je bitni sadržaj čovječjeg duhovnog života, pa mu je ova potrebna kao zrak«. Čovjek zadojen modernom kulturom, čovjek koji nema vjerske potpore, taj je »kao bolesnik, koji sam istražuje svoju bolest«. Pretjerana ga subjektivnost tjera na samoubojstvo, taj čin »protiv naravi«. Samoubojstvo regbi malo ima dodira s vjerom, ali za Masaryka ima i te kako; on veli, da u srednjem vijeku nije bilo toliko samoubojstva, jer je bilo daleko više vjere.

U kojem su odnosu filozofija i vjera? Kant, Comte, Spencer i Augustin Smetana sagradiše svoje teorijske sustave. Masaryk traži sredstva, kojima bi mogao da nadvlada nutarnju krizu modernog čovjeka. Neće li tu pomoći filozofija? Filozofija su i znanosti u opreci s postojećim vjerama, ali to ne znači da su u opreci s vjerom, u najširem značenju te riječi. »Najveći mislioci nijesu zanemarili vjersko pitanje, nego su naprotiv posvetili najbolji dio svoje energije«.

Masaryk priznaje, da je u filozofiji najvažnije pitanje o spoznaji. Stoga veli o tome: »Noetički Kantov dualizam jest prva njegova velika pogreška. Kantova je filozofija više manje skeptična kao i Humeova. Kantova me filozofija nikako ne privlači. Međutim sam ipak upoznao, da je njegova filozofija najveći pokušaj e bi se umaklo Humeovu skepticizmu«. Masaryk priznaje, da je od Kanta potekla sva daljna filozofija do Stirnera i Nietzschea, te da je Kant bio zgodna reakcija protiv Jean-Jacqueova sentimentalizma i frivolnosti Voltaireove dobe.

Masaryk ustaje i protiv Comteovog pozitivizma, i ako je neko doba uza nj pristajao. O Comteovoj noetici veli, da je naivna: promatra pitanje spoznaje samo sa stanovišta biologije i povjesti i time ne promatra subjektivni dio spoznaje, pa zato po njemu psihologija ne može biti neovisna znanost. Pozitivizam je nemoguć u teoriji i praksi. Ta tko će mi zabraniti te potražim odakle je svijet i život? Možda će ljudi upoznati uzaludnost svojih nastojanja, ali će ta ideja biti kritička ideja, ne pozitivistička. Masaryk pripisuje subjektu veći udio u spoznaji i time se odalečuje od Comtea i približuje se Kantu.

G. 1902. je uzeo u raspravi »Humanitarni ideali« da nam prikaže odnos morala i vjere. Koja je razlika između vjere i morala? »Moral raspravlja o odnosu čovjeka s čovjekom. Vjera proizlazi iz odnosa, što ga ima prema svemiru i posebno Bogu; ona dakle uključuje i moral i ona je njegov temelj. Ne možemo si zamisliti, da se pitanje morala moglo riješiti izvan vjere. Moramo li moral osloniti na razum, kako to čini Kant, ili na čuvstvo, kako je to učinio Hume? Ja se pridružujem onima, koji vele da je temelj moralu čuvstvo, ali mislim, da se čuvstvo ne mora protiviti razumu. Oni moraju biti u skladu. Čuvstvo je slijepo, pa mu je nužna svjetlost razuma, te valja da se s razumom slaže«. To je nuždan praktični odgoj kao i filozofijski. Naše doba treba nada sve političkog odgoja.

Temelj je Masarykova spomenutog odgoja »ljubav prema čovječanstvu«. Moramo vjerovati u napredak pojedinaca i zajednice. Čovjek čovjeka mora promatrati »sub specie aeternitatis. Ljudska je duša vječna. Vječnost ćutimo već sada. Nada je u vječni život temelj naše vjere u život. Vjera je ona, na koju se oslanja naš život i rad, a ne na skepticizam i sumnju. No stoga naša vjera ne mora biti slijepa i bez logičnosti, nego mora da je prošla kroz rešeto kritike. Evo tu je sve, što mislim o raznim ćudorednim sustavima. Tu nema ništa nova. Pitanja su tu stara, a i odgovori.«

Masaryk temelji ćudorednost na vjeri. No koja je to vjera? Vjera u čovječanstvo. Je li to »čovječanstvo« iz pozitivističke Comtove škole? Ne. Masaryk je taj izraz uzeo od Herdera, koji je na nj silno uplivisao. Tu mu je čovječanstvo kao vjera u neumrlost čovječje duše. Ta vjera u neumrlost duše kod Masaryka je glavni elemenat vjere kod modernog čovjeka. To je vjera skroz nutarnja, koja nema ništa vanjskog niti kakove praktike.

G. 1904. piše u brošuri Borba za vjeru: »Bibliju kao i druge svete knjige možemo cijeniti kao plod nastojanja prošlih vijekova. No naše se znanje i naše djelovanje oslanja, u velikoj mjeri, na druge temelje, na temelj, na kome hoćemo da sagradimo svoju vjeru, jer ne postoji nego samo jedna i to jedina istina, znanstvena istina, koja je podvrgnuta kritici. Eto na tom temelju mora počivati vjera modernog čovjeka, na uvjerenju, ne na vjeri. Vjerovati znači vjerovati u nešto i u nekoga; a većeg auktoriteta nema nego li je onaj znanosti i onoga koji znade. Evo stoga zahtijevamo slobodu za budući razvitak vjere« (12). Eto tu se dakle ne drži ni protestantizma. Malo zatim nadodaje: »Ne očekujem ništa od reformiranog katolicizma, a još manje od protestantizma. Mi si moramo sami pomoći. Tu ne koristi govoriti protiv klerikalizma, mi moramo raditi oko riješenja vjerskog pitanja. Neka se okupe na borbu protiv crkvi svi oni, kojima je vjera mila. Valja rastaviti crkve od države, osobito školu« (14). Masaryk dakle zabacuje objavu i dogme, uopće vanjski auktoritet. Nova se vjera pozivlje jedino na refleksiju, na duboko promišljanje čovjekovo, jer da će jedino to biti jamstvo ćudoredne odgovornosti pojedinca čovjeka. Po Masaryku vjera nema ništa zajedničkog s crkvama, dapače im se po svojoj biti protivi. Zato Masaryk zagovara rastavu crkve od države, kako to čine svi framasuni (La Revue française de Prague 1926, 234).

Masaryk je u glavnome husita, koji iz svega hoće da napravi »češku vjeru«, ali kako on to shvaća »češku dušu«. Masaryk je protestant, kada nastupa protiv katoličke nauke, ali skroz »svoj« protestant nejedinstvenog subjektivizma. Masaryk je Židov u smionosti i rušenju, jer je i sam po ocu izišao iz krila Abrahamova, ali Židov koji hoće da računa s prošlošću českoga naroda. Masaryk je deistički oportunista, koji rado iz svih načela poput eklektičara bira što će mu koristiti za njegovu sintezu misli i rada, pa ćemo stoga kod njega uzalud tražiti dosljednost ili trajno uvjerenje. Masaryk je tip židovske energije i ateističkog idealizma.

a.

Istočna crkva ruskih iseljenika.

Kod svih istočnih crkvi svjetovnaci imaju odlučujuću riječ čak i u nutarnjoj upravi crkve. To je uzrok mnogim nedaćama, koje neprestano snalaze te crkve i prouzrokuju jake trzavice. Ovo se osobito zrcali u istočnoj crkvi ruskih iseljenika. Oni su doduše nabožni i sebe istovjetuju sa svojom crkvom. Tako su primjerice Rusi u Beogradu ispočetka obavljali službu Božju u pravoslavnim crkvama, ali — kako su to sami priznali — ne mogoše podnijeti pravoslavni način rada i nehaj, pa su sebi sagradili dvije crkve. Tako se i drugdje odijeliše i od srpskih pravoslavaca i onih drugih narodnosti. No i kod njih sva njihova nabožnost nije ih mogla da oslobodi od trzavica, koje nastaju poglavito, jer i u njihovoj kao i u srpskoj crkvi silno utječu svjetovnjaci na upravu crkve. Ogledajmo to nešto pobliže.

1. Političke stranke.

Kod ruskih su iseljenika u glavnome dvije političke stranke: monarhistička (uključiv »parlamentarce«) i skupine ljevice. Monarhisti su najjači brojem. Ovi imaju rekli bismo rusku crkvu u svojoj vlasti. Oni ne mogu da i pomisle Rusiju bez autokratičkog cara iz Romanovske kuće, koji je srastao sa »svetim pravoslavljem«. Taj je car zaštitnik i upravitelj ruske crkve. Patrijarha kao i sv. Sinod moraju priznati ovu fuziju crkve i države. Dod katolici priznaju samo miran odnos s državom, dotle mi Rusi kao da nam je prirođeno, moramo priznati i podupirati fuziju tih dviju vlasti i to tako da je jedna drugoj oslon i pomoć. No kako sada da pomogne ruska crkva dinastiji, koje nema? Kako da opet uskrisimo monarhiju? U tu se svrhu sastadoše g. 1921. u Reichenhallu (Bavarska) monarhiste i imenovaše svoje vrhovno vijeće. Ovo izdaje do danas sedmični list kao glasilo stranke. Tu je odlučeno, da se sazove crkveni sabor. 8 mjeseci iza toga sastao se istočni sabor ili koncil u Srijemskim Karlovcima u SHS, t. j. 22. studenog 1921. Tu je raspravljalo 8 komisija o religioznom životu ruskih izbjeglica u Evropi. Taj je koncil izdao proglas na sve vjernike. No u proglasu ima nekoliko izraza, koji su dali povoda nesuglasicama. U proglasu ima nekoliko izraza, koji su dali povoda nesuglasicama. Listovi su naime ljevice jako napali na koncil, te mu prigovarali, kako se ne brine za crkvene stvari, nego samo za politiku. U proglasu se koncila (koga je potpisao metropolita Antun) nalaze ove riječi: »Molimo žarko, da nam Gospodin pokaže put spasa i dobrostanja. Neka zaštiti vjeru crkve i svu rusku zemlju, neka blagoslovi dušu naroda, te povrati na rusko prijestolje posvećenog cara, moćna radi ljubavi svog naroda, cara pravoslavca i zakonitog potomka dinastije Romanovića«. Listovi su »ljevice« korili koncil, što

hoće da uvede novosti i to ponizujuće novosti u rusku crkvu. Na to vele monarhiste, da su one riječi koncilova proglasa izraz političko-vjerske koncepcije, koja je plod odgoja istočne crkve kroz 9 vjekova. Ta svaki je Rus prije nastupa vojne službe polagao zakletvu, u kojoj stoji: »Car je apsolutni i negraničei monarh, i Bog nam zapovijeda da ga slušamo, ne samo od straha ispred kazni, nego i radi časti«. To je bilo u skladu s »Osnovnim zakonima« i to s člankom 42, koji glasi: »Car, kao kršćanski vladar, vrhovni je branteli i zaštitnik dogmi suverene vjere, čuvar ortodoksije i sve svete nabožnosti u crkvi«.

Tko ovo ima pred očima, lako će shvatit, kako je sav kler ruske crkve monarhičan, pa je tom mišlju prožet rad njegov u crkvi i izvan nje. Ta drugim plodom nije mogla ni uroditi povijest devet vjekova. Dvije ideje lebde tom kleru kao ideal: 1. Rusku ortodoksiju mora podržavati ortodoksni monarha, njezin čuvar i svemogući zaštitnik; 2. kad je monarhija oborena, crkva mora poraditi da je uskrisi. Nije dakle čudo, što je ona želja izražena i u koncilovu proglasu, neka bi Bog opet postavio na carsko prijestolje Romanoviće.

Kad govorimo o monarhistima, valja spomenuti i stranku, koja je za cara htjela da se uvede konstitucijonalna monarhija u ruskom carstvu. To su »parlamentariste«. U glavnom su homogeni elemenat; razilaze se tek u sporednim pitanjima glede prava, što bi morao parlamenat dopustit caru ili ne. Pristaše su ove stranke čestiti ljudi, moralni i drže do starih obiteljskih predaja. Rado polaze crkve, traže kod svećenika ritualni blagoslov u svim zgodama prema starim običajima; djeluju na karitativnom polju, pomažu svećenike i uzdržavaju crkvu; mio im je društveni poredak. U sadanjem prognanstvu traže mira i utjehe svojoj duši pod svodovima hramova, koji su građeni u ruskom stilu. Ni monarhisti drugo ne traže, ali oni znadu zaogrnuti svoj politički »credo« u neki vjerski mistični elemenat. Dapače monarhisti traže od klera, neka u politici rade oko povratka dinastije Romanovića. Parlamntariste rade u korist svoje župe, u politiku se ne pačaju, a to traže i od drugih. Kad su vidjeli, kako su se organizirali monarhisti, održaše i oni svoj sastanak 25. ožujka 1922. u Berlinu. Tada je bio u Berlinu metropolit pravolavne ruske crkve u zapadnoj Evropi (od g. 1922.), nekoć je bio nadbiskup u Volyniji i član ruske dume. On je blagoslovio rad ovog sastanka i rekao: »Gospodo! Pazite svoju duhovnu majku, ortodoksnu crkvu, koja moli i trpi za vas; ne sprečavajte njezinu slobodu, ne kušajte da je podvrgnete utjecajima političkih stranaka. Crkva, neovisna od političkih struja, jest moralno blago najveće znamenitosti za državu, te, kada će kucnut zgodan čas, kazat će ona svoju odlučnu riječ o državnoj organizaciji. Ali ona će to učinit slobodno, a da je nije nitko na to prisilio, pa će stoga i ta riječ bit moćna!« Očevidno je metropolit Eulogije ovim riječima smjerao na odluku koncila u Sr. Karlovcima. Njima eto poručuje, neka ne traže suradnju crkve oko restauracije carske dinastije, barem ne zasada. Tako je govorio Eulogije, koji je po svojoj službi metropolitu Antoniju podvrgnut kao svom starješini, jer je Antonije kievski metropolit i glava sve crkve, koja se sada nalazi u prognanstvu po Evropi. Ovaj je dakle za monarhiste, Eulogije za konstitucijonaliste ili parlamentariste.

Znamenita je i ova činjenica: Kada su konstitucijonaliste držali svoj spomenuti kongres, dva su nevrastenika, nekadanji časnici ruske vojske, pucali na Miljukova, bivšeg člana dume. (Miljukov je mnogo uradio za rusku revoluciju.) Napadaj nije uspio i kugla je pogodila Nabokova, urednika dnevnika »Rula«. Štampa je ljevice odmah to pripisala monarhistima. I policija je morala uredovati.

Iza ovog događaja protekle su 4 godine, pa su se strasti znatno stišale. No uvijek ostaje neriješeno pitanje, kako će nova država materijalno pomagati crkvu, a da je opet ne zarobi. Konstitucijonaliste možemo nazvati monarhistima (nešto republikancima desnice, ne ljevice), jer ipak ne će da ruše jedinstvo crkve.

Među ruskim izbjeglicama postoji i treća politička stranka, a to su »kadeti« (K. D., t. j. konstitucijonalni demokrati). Za carstva govorili su: »Mi smo opozicija Njegova Veličanstva, ali ne opozicija Njegovu Veličanstvu«. Ova je stranka sada izgubila svog najboljeg vođu, Miljukova, koji je na početku revolucije i iza abdikacije Nikole II. zagovarao kandidaturu jednog zakonitog nasljednika carske kuće. Miljukov je sada u Parizu urednik »Poljednija novosti«, dnevnika demokratske stranke, te je predsjednik ruske sekcije »Lige čovječjih prava«. Kadeti su ljevica među ruskim izbjeglicama, te izdaju u Berlinu »Rul« (uprava), koji je nešto umjereniji i u Parizu »Dni« (dani), koji jače naginje prema ljevici. Svakako Miljukov je bio središte ove stranke.

Među ruskim izbjeglicama ima i nešto malo komunista. No oni ne brane svojim pristašama življenje po vjeri, idu u crkvu i hoće da budu dobri kršćani. Ovi kao i mnogi konstitucijonalci ne će ipak, da se crkva miješa u politiku, pa traže da se župe i župnici prema tome i vladaju.

Ruska je crkva podijeljena po župama. Neke su upravo cvjetale, druge jedva životarile. Dapače te župe morale su seliti iz jednog kraja u drugi. Tako n. pr. morade se preseliti i metropolit Eulogije iz Berlina u Pariz; župa u Wiesbadenu je neko doba krasno uspijevala, sada je spala na 5 ili 6 obitelji. Kako u svim župama postoje odbori za uzdržavanje i upravu župe, a ovi su pod utjecajem politike, to nije čudo, što su vanjske borbe prenesene i u svetište.

2. Političke borbe.

Koncilu je u Sr. Karlovcima predsjedao metropolit Antonije. Malo iza tog koncila strpaše boljševici u Rusiji u tamnicu moskovskog pa-

trijarhu Tihona. Iseljenički su listovi ljevice odmah pisali, da je to odgovor boljševika na onaj proglas karlovačkog koncila o restauraciji Romanovića na rusko prijestolje. Ljevica je iza toga počela sve jače istupati protiv Antonija i napokon tražiti, neka on odstupi, jer da se dao sasma u ruke monarhista. Metropolit Antonije izjavi, da će se odreći i povući u samostan na gori Atosu. No na to se sastadoše ruski iseljenički vladike u Beograd, te 2. rujna 1922. izjaviše: 1. Na osnovu odluke br. 458 petog svibnja 1922. patrijarhe Tihona i njegove sinode ukida se »Generalna direkcija ruskih crkvi u inozemstvu«; 2. saziv1je se koncil iseljenika 4. prosinca 1922., da postavi novu crkvenu vlast; 3. na osnovu spomenute odluke neka se ustanovi privremeni sinod u inozemstvu; 4. u tom sinodu neka bude samo 5 članova; 5. sinod neka upotrebi sve mjere, potrebne za saziv ovog koncila. — Tako je metropolit Antonije kao najstariji vladika među iseljenim vladikama postao predsjednikom ovoga sinoda, a njegovim zamjenikom metropolit Eulogij (eventualno Teofan, nadbiskup Poltave). Tako je napadaj na metropolita Antonija promašen.

Ipak njegovi protivnici ne spavaju. Oni zamisliše, da sazovu koncil zapadne ruske crkve pod pokroviteljstvom metropolite Eulogija. Novine izazvaše čitavu oluju. Monarhisti im nijesu ostali dužni. Metropolit Antonije međutim ne sazivlje crkveni koncil, jer bi učesnici morali izdati mnogo novaca za putovanje i hranu; čeka bolja vremena, i ako ga stoga protivnici neprestano napadaju.

U rujnu g. 1925. skupina političara iznese ideju, neka bi se sastao koncil bez razlike stranaka i kao front protiv boljševika. U tu je svrhu održana jedna anketa, koja je sastavila posebni odbor, da bi se održao taj koncil u Parizu u travnju 1926. Miljukov i ljevičari ustadošę protiv toga, jer da je suvišan takov koncil, koji bi samo još jače pocijepao duhove. I metropolit Eulogij je zabranio vjernicima svoje jurisdikcije učestvovanje kod tog koncila, jer bi bio isključivo politički. Štampa desnice naprotiv zagovara taj koncil, da se time učvrsti front protiv boljševika.

Sva je ta borba i natezanje neugodno. To se jako odrazuje u crkvi ruskih izbjeglica, koji se nalaze u Francuskoj, posebice u Parizu. Onamo su se Rusi najradije selili. No poteškoće kod putnica navelo je iseljenike, te su pošli u Njemačku, gdje je valuta bila niska. Ruska kolonija u Parizu bila je g. 1923. najbogatija, i osnovala mnogo župa. No sada više tamo ne cvjetaju ruže ruskoj crkvi. Ondje se g. 1924. jedva bilo sakupilo 80.000 franaka. Sada je glavna župa u ulici Daru, gdje je stan i metropolita Eulogija. Odanle on ravna vjernicima u 14 država. U Francuskoj ruska crkva živi u najboljim odnosima s protestantima. N. pr. u Vichyu su protestanti ustupili svoju crkvu za rusko bogoslužje. I protestanska Y. M. K. A. materijalno znatno podupire rusku crkvu. Protestanti imaju svoje račune i žele Ruse k sebi privući.

Eto tako tužno izgleda u crkvi ruskih iseljenika. Svećenici žive od starih uspomena i ruska hijerarhija od davnih predaja; nema pravog života, kako to vidimo u katoličkoj Crkvi. Svjetovnjaci samo uznemiruju i ometaju rad svećenstva i episkopata. To je žalosna strana ruske crkve.

M.

SMJERNICE KATOLIČKIH NAČELA I RADA

Njemački biskupi o radiju u crkvenoj službi. Već je bila postala moda, da se pomoću radija javlja dijelove sv. mise i propovijedi. Biskupi su u Fuldi (Njemačka) na svojoj konferenciji izjavili, neka se odustane od te prakse. Odluka glasi: »Probitačno je pogledom na prilike u Njemačkoj, neka se do daljnjega i to u interesu disciplina sacra (crkvenog zapta) odustane od javljanja pomoću radija mise i propovijedi. Radij može primati crkveno-muzikalne dijelove, ako to ne obavlja kao čin mise (wenn sie nicht im Rahmen einer gottesdienstlichen Handlung erfolgen). U ostalom glede dozvole za predavanja o vjerskim pitanjima ili o nazoru o svijetu izdat će se daljnje jasne naredbe. Sudjelovanje svećenika kod radija ravna se prema odredbama mjesnog ordinarija.«

Katoličke obitelji i odgoj djece. Biskup u Ferrari u svom nedavnom pastirskom pismu veli o odgoju djece: Prva dužnost, da roditelji ne puste djecu bez nadzora; druga je, da djecu i mladiće tako lako ne pustimo na plesove i u kino; treća važna dužnost, neka ne dozvolimo strastveni sport, poradi koga mladi ljudi u blagdane ne izvrše svoje vjerske dužnosti.

Zabranjena interkonfesionalna služba Božja. U Njemačkoj je bio običaj, da su prigodom kakove svečane vojničke zgode održali svećenici raznih konfesija službu Božju ili blagoslovine. Biskupska je zadnja konferencija u Fuldi zabranila daljnu takovu praksu. Ako se pak radi, da svećenik sudjeluje kod neliturgičke svečanosti, onda je nužno da kod takove zgode izostanu molitve i da svećenikk ni po svom odijelu ne pokaže kakav liturgički karakter.

Ženska i djevojačka sveza. U Brüsselu je Ženska i djevojačka sveza održala nedavno svoju godišnju skupštinu. Na njoj je kazao Msgr. Van Roey, nadbiskup Mechelna, među ostalim i ovo: »Moja prisutnost neka vam bude znakom, da vaše djelo odobravam. Mi smo dijelovi vojske, crkvene vojske, koji hoće da osiguraju Kristov triumf. No prvi je uvjet naše pobjede međusobno pouzdanje. Čestitam vam na toli velikom napretku. Vaša se organizacija lijepo raširila do u najodaljenije pokrajinske krajeve i snažno organizirala. Vi ste d i o v e l i k e k a t o l i č k e a k c i j e, koju sveti Otac tako usrdno preporučuje katolicima svakom zgodom. On želi, da u apostolatu pomognu muškarci i žene. A katolička akcija, na koju vas zove sv.

Otac, jesu razne kat. ustanove u župi; toj je akciji jedini cilj, da duše privede k Bogu«.

Katolici moraju imati katolička društva. To je želja i zapovijed naše Crkve. U zapadnoj je Njemačkoj bilo osnovano g. 1907. udruženje »Verband zur Bekämpfung der öffentlichen Unsittlichkeit«. Sada je udruženje »jednoglasno« zabacilo svoje dosadanje interkonfesijonalno obilježje i stavilo se na skroz konfesijonalno katoličko stanovište. Lijep primjer katoličke svijesti!

Župa mora biti središte preporoda i u gradu. Ove je jeseni »Volksverein für das kath. Deutschland« održao posebni kurs o položaju u velikim gradovima. Važan je tu bio referat o duševnom stanju u velikom gradu. Kako je u gradu? Tu je iščeznuo smisao za obitelj; tu se susjedi lijepo ne paze kao nekoć, rijetko ljudi imaju ljubavi prema osobama istog staleža ili župe. Građanin ne haje za prirodu, obitelji nemaju svog veselja, puk ne poznaje svojih svečanosti, pučke pjesme i umjetnosti nestadoše; malo tko mari za svoj grad. Tu treba obnove. Kako? Obnovu valja koncentrirati u župi; župnici moraju pohađati pojedine obitelji i povući u svjetovni apostolat oboji spol i tome otvoriti široko polje duševnog i crkvenog rada. To je obnova kraljevstva Kristova na zemlji.

Sport i duša. Dr Geisow piše početkom novembra u »Frankfurter Zeitung«: »Pogibelj je, da sport postane vanjska stvar. Tome se ne ćemo ugnuti, ako se borimo protiv njega, nego ako aktivno sudjelujemo u njegovu oplemenjenju. Oduševljenje za sportom neda se zaustaviti. Ono je naravna reakcija protiv naše industrije i tehnike. Sportu valja dati duhovno produbljenje, a to je zadatak svih onih, koji ozbiljno žele održati njemačku kulturu i njezina dobra. Tu se ne smije kazati: Ovdje tijelo, ovdje duša, nego: duša u tijelu«. Tako kaže eto član predsjedništva njemačkog Sportskog saveza. Što da kažemo tekar mi katolici? Katolička sportska društva moraju imati svog duhovnika; sportaši moraju odgajati i duh duhovnom vjerskom hranom, pa poput drugih katoličkih društava ići skupa k misi i k stolu Gospodnjem. — Mnoga sportska društva u Francuskoj i Italiji to već provode. Njihov primjer — naša pouka.

Švicarski Katolički pučki savez. Njegov je predsjednik Josip Motta, sada već po treći put predsjednik Švicarske, izjavio, da se Savez odslije priznaje dijelom Katoličke akcije, kako to želi papa Pijo XI.

FIAT LUX!

DVA GLASA O PAPI.

Jedno sektarsko glasilo u Zagrebu piše u svom br. 47. i ovo: »Rimo-katolička je crkva od svih crkvi kulturnih naroda jedina krutoi centralistički i absolutistički uređena. Cijela vlast čitave crkvene organizacije usredotočena je u Rimu u jednoj osobi — papi. U tome upravo leži sve zlo, koje je mnoge

katoličke narode snalazilo i još uvijek snalazi u socijalnom, političkom i kulturnom pogledu. O tom nema dvojbe, da u tome leži jedna velika zapreka za napredovanje u prosvjeti kod katoličkih naroda. Taj absolutizam papinski imao se je još povećati g. 1870. kada je na vatikanskom koncilu u Rimu zaključeno, da se papa proglasi u svojim zaključcima i naredbama »nepogrešivim«!. To je značilo predati rimskkome papi neograničenu vlast nad mislima, riječima i djelima svih službenika cijele katoličke crkve čitavoga svijeta. Time je u pojam utučen svaki demokratski duh u katoličkoj crkvi. Strossmayer i mnogi drugi učeni i umni biskupi svom snagom svojom oprli su se prihvatu takove dogme o »nepogrešivosti« pape, koja znači silan nazadak u kulturi čovječanstva«.

Tako pišu ljudi, koje ne vodi istina ili nijesu kadri da se do nje dignu. Na ovo odgovaramo, da drukčije misli i sudi pravi i najveći ruski filozof Solovjev. On piše ovako: »Budući da se ni patrijarha carigradski ni sinod petrogradski ne prisvajaju niti mogu prisvajati pravo, da predočuju stijenu Opće Crkve, to jest stvarno i temeljno jedinstvo crkvene vlasti, potrebno je ili se tog jedinstva odreći i prihvatiti stanje rascjepkanosti, nereda i ropstva kao redovno stanje Crkve; ili priznati pravu i stvarnu vrijednost j e d n e j e d i n e postojeće vlasti, koja se je vazda pokazala kao središte crkvenog jedinstva. Nikakovo mudrovanje ne može potamniti očevidnost ove činjenice: da izvan Rima ima samo narodnih crkava (n. pr. armenska, crkva grčka), državnih crkava (n. pr. ruska, crkva anglikanska), ili samo sekata, koje su osnovali pojedinci (n. pr. luterani, kalviniste, irvingovci i t. d.). J e d i n a rimsko-katolička Crkva nije ni narodna crkva ni državna crkva ni sekta osnovana od čovjeka. To je jedina crkva na svijetu, koja čuva i utvrđuje načelo općeg socijalnog jedinstva protiv sebičnosti pojedinaca i strančarstva narodnosti; to je j e d i n a, k o j a č u v a i u t v r đ u j e s l o b o d u d u h o v n e v l a s t i p r o t i v a p s o l u t i z m a d r ž a v n o g; to je jednom riječju jedina, koje vrata paklena nijesu nadvladala. Papinstvo je jedina crkvena vlast međunarodna i neovisna, jedina stvarna i trajna činjenica za o p ć e djelovanje Crkve. Ovo je nepobitna činjenica i da je dokažemo, dostatno je pokazati, da je papa jedini nosilac vlasti i privilegija, koje je sv. Petar primio od Krista« (Rusija i Opća Crkva, str. 161—2).

O papinoj neprevarljivosti izjavljuje francuski filozof A. Comte: »Papina je neprevarljivost, o kojoj se toliko predbacuje katolicima, stvorila visoki stupanj napretka na intelektualnom i socijalnom polju« (Cours de philosophie positive V, 55).

Ove dvije izjave drukčije glase nego li gore navedene riječi zagrebačkog sektarca.

BADAVA SE ZNOJE...

U jednoj brošuri žutih svećenika čitamo: »Nijedan otac ni pisac ni povjesničar prve dobe i ne spominje ni jedne riječi o kakvom boravku svetoga Petra u Rimu. Predaja dakle, da je sv. Petar bio u Rimu, potječe iz poznijih

vremena crkve, kad su se takove predaje lakovjerno stvarale u posebne svrhe pojedinih glavnih crkava... Rimskomu je biskupu uspjelo, da na Vatikanskom saboru sa par glasova većine brojčano nadglasa biskupe, koji su prdstavljali i zastupali ogromnu većinu katoličkoga svijeta...«.

Koliko riječi, toliko neistina. Vidi se, da »žuti« malo haju za istinu, jer se još nijedan nije u neistini udavio. G. 1872. je protestantski pastor Sciarelli u Rimu održao predavanje, u kome je tvrdio, da uopće sv. Petar nije nikada bio u Rimu. Danas to ne tvrdi nijedan ozbiljniji protestant, jer je posve utvrđena činjenica, da je sv. Petar bio u Rimu. To je jasno, napose iza arheoloških radnja de Rossia, Marucchia, de Waala. Katakombe sv. Emerencijane, sv. Sebastijana, kapelica u San Pietro in Vincoli, lateranski muzej, grob sv. Petra u vatikanskoj bazilici; sva ta mjesta pružaju neoborive dokaze za boravak sv. Petra u Rimu. Danas samo neznalica može trubiti, da sv. Petar nije bio u Rimu. Ili neznalica ili varalica. Sv. Petar spominje u svojoj poslanici (1, 5. 13), da je u »Babilonu« i tom riječju označuje ondašnji poganski Rim. Sv. Pavao spominje, da je sv. Petar otišao prema zapadu (1. Kor. 1, 12). Kako sv. oci i prvi kršć. pisci i te kako spominju Petrov boravak u Rimu, vidi se i iz ovih djela: Sv. Klement rimski 1. poslanica Kor., sv. Ignacij u poslanici Rimljanima br. 4, sv. Irenej Adv. haer. 3, 3, sv. Ciprijan poslanica 2, 1. IV, Tertulijan De praescript. c. 36, sv. Jeronim De viris ill. c. 1 i t. d.

Nije istina, da je vatikanski sabor sa par glasova većine zaključio nauku o nepogrješivosti papinoj. To je glasovanje bilo 18. 7. 1870. Tu su pala 533 glasa za papinu nepogrješivost i samo d v a g l a s a p r o t i. Dakle upravo protivno istina nego li smo gore čitali kod navoda žute crkvice.

KAKO SE HERETICI HVASTAJU...

Ovogodišnja korizmena poslanica poglavice žute crkve ogledalo je tih heretika i njihova hvastanja. Čujmo ih.

»God. 1870. na t. zv. vatikanskom saboru u Rimu rimski je biskup, nečuvenom dotle smjelošću, proglasio, da je od Boga objavljena nauka, da je on vrhovni poglavar i nepogrešivi učitelj Kristove crkve na zemlji. Ta je nauka za ljudski um i ljudsku savjest teški duhovni jaram, i to jaram najstrašniji, što je igda tištio čovječju dušu... I kako je naša starokatolička crkva podigla glas svoj, da oslobodi Hrvate katolike toga duhovnog jarma rimskoga biskupa, taj glas Hrvatima katolicima nije bio niti nov, niti nepoznat; u tom glasu oni su prepoznali glas slavenskih apostola Ćirila i Metoda (a baš su ovi bili protiv raskolnika Focija i za papu! Op. Ur.), glas hrvatskog biskupa prvoborca Grgura Ninskoga (koga je Kalogjera svojim svecem proglasio; što je o njemu istinito poznato, moglo bi Kalogjeri služiti uzorom, kako treba papu i uz žrtve slušati. Op. Ur. Ž.), glas hrvatskog crkvenog mučenika Marka Gospodnetića (niti je bio mučenik niti starokatolik, nego oholi Marko), glas biskupa Strossmayera (koji piše starokatoličkim svećenicima u album: »Ah, svećeniče Božji! Znaj i pamti, nema na ovom svijetu za svećenika većega grijeha, nego kad neševenu haljinu Isusa Krista dereš i ocu svomu i vrhovnomu pastiru posluh i strahopočitanje, koje si pri sv. redu obrekao, ludo uskratiš«. Poslanica 29, IX. 1889. Op. Ur. Ž.), glas u jednu riječ, cijele (eto takove! Op. Ur. Ž.) hrvatske katoličke predaje. I sreća je za naš narod, da se je organizacija naše starokatoličke crkve među Hrvatima katolicima provela, dok još ova papinska nauka nije uspjela, da patvori kršćansku katoličku i hrvatsku dušu njihovu, jer će tako naša crkva moći da lakše i brže postigne svoj uzvišeni cilj, duhovno naime oslobođenje Hrvata katolika ispod tuđinskoga jarma, što nam ga je htio da nametne talijanski biskup u Rimu... Ko nas u tom podupre i pomaže, čini najveće dobro čitavomu našemu narodu... I zato je danas Hrvatima katolicima spas samo u našoj starokatoličkoj crkvi... Tim će naša starokatolička crkva izvesti istodobno jedno veliko s l a v e n s k o d j e l o... I tada će se svi slavenski narodi naći u bratskom zagrljaju, u velikoj Slavenskoj zajednici, oslobođeni za uvijek od svih neprijatelja, da se posvete svomu procvatu, napretku i sreći. To će biti djelo i naše hrvatske starokatoličke crkve!... Rado doprinosimo sve borbe, žrtve i napore na oltar naroda svoga, da mu samo izvojštimo duhovnu slobodu... Usprkos svih protivština i poteškoća naša crkva, hvala Bogu, napreduje iz dana u dan, ne naglo niti skokom, ali zato sustavno i ustrajno. Nagli vjerski prelazi u srednjem vijeku bili su pretežno djelo ne osobnog osvjedočenja već vanjskog pritiska, a naša crkva toga ne će (Svjedoči Stenjevac!). Mi želimo, da se svi Hrvati katolici (dakle nas 5 milijuna k vama 1 hiljadi!) povrate iz rimske zablude u svoju hrvatsku staro (ravno 5 godina) katoličku crkvu, ali samo iz vlastitog osobnog uvjerenja i osvjedočenja (a nikako radi tuđih žena!), a za takovo djelo treba rada i vremena... Gdjegod se u selu pojavimo, tu plane vatra svetoga žanosa za našu hrvatsku starokatoličku crkvu«.

Ovdje bismo upitali: Kako ono viču po vašaru, sajmištu?

Ovo navedosmo, da se vidi kako se hvastaju ti ljudi. Samo bismo primjetili: Pa kako onda, da uz tu crkvu nije pristao vas narod? a kako je to, da po selima pristanu kao prvi ljudi krčmari ili ono, što se drži daleko od crkve i sv. pričesti?

Hvastanje nije svojina ljudi, koji nešto drže do istine. Hvališama je filozof Balmes ovo napisao u spomenar: »Istina se niti ističe niti hvasta, ona je čista i jaka; zabluda se ukrasuje i maže i nadimlje, jer je u sebi trulež i nemoć. Istina je lijepa djevojka, koja je svijesna svoje ljepote i ne zaimlje dražesti u drugoga; zabluda se kiti i uresuje i hoće da silom prikrije vanjske nedostatke, jer je njezino lice bez izraza i života, njezin stas bez miline i dostojanstva. Ako se želite diviti revnosti i trudu te zablude, znajte, da je ona samo dotle jaka, dokle se njom diči koja sekta ili stranka; znajte, da je zabluda sa svojim silovitim nastupom i nasilnim sredstvima slična zlosretnom meteoru, koji se javlja uz sijevanje i grmljavinu, a najedanput iščezne, da iza sebe ostavi samo tamu, ruševine i smrt. Naprotiv, istina je sunce, koje mirno rasiplje veselo i oživljujuće svijetlo, te milom toplinom oplođuje prirodu i svukamo širi život, veselje i ljepotu« (Protestantizam i katolicizam I, 115).

BILJEŠKE

Katolički književnici u Engleskoj. Katolici sudjeluju u Engleskoj i u književnosti. Tako su bili romansijeri nedavno umrli Newmann, Benson, Sheehan, Crawfort, pa živući G. K. Chesterton, H. Belloc, John Uyscoukh, Mrs. Wilfrid Ward, M. Baring, C. Mackenzie, K. Tynan, Ronald Nox. Vrsni su bili liričari preminuli Francis Thompson, Conventry Patmore, Alice Meynell, De Vere, Father Faber, Gerhard Hopkins, John Banister Tabb, Scaven Blunt, Ernest Dowson, Lionel Johnson. Od živih su liričara uvaženi: Chesterton, Wilfred Childe, Padraic Colum, Shane Leslie, Viola, Oliva i Francis Meynell. L. Housman je odličan dramatičar. Na polju su pövjesti, biografije i t. d. poznati: Lingard, Gasquett, Bede Camun, Martindale. Između ovih književnika ima mnogo obraćenika.

Framasuni. U Evropi ima sada 7760 loža s 576.324 framasuna. I ti gospodare narodima, dok se katolici ne organizuju i politički.

U Sjedinjenim državama Amerike ima 120 milijuna stanovnika. Od toga je 60 milijuna pogana. U toj je državi anglikanska episkopalna crkva otmena, presbiterijalna najbogatija, metodistička sekta najagilnija za prohibiciju. No najveći duhovni upliv ima rimo-katolička Crkva.

SVIJETLI PRIMJERI

Učeni književnicci prelaze u našu rimo-katoličku Crkvu. U svibnju je 1926. prešao u katoličku Crkvu Jean Cocteau. On je javno upravio otvoreno pismo svom prijatelju filozofu Jakovu Maritainu, koji je pripomogao njegovu obraćenju, pod naslovom »Lettre a Jacques Maritain«. I ovaj je njemu orgovorio, jer je i taj najveći francuski filozof postao katolik, a prije je bio učenik Bergsonov. Maritain mu je odgovorio s »Réponse à Jean Cocteau« (O tome Cfr. Semaine litteraire, 12 juna 1926.). — U Poljskoj je poznat dramatičar i pisac Stanislav Przybyszewski. Njegova su djela prevedena i na strane jezike. Sada je i on prešao u katoličku Crkvu poput engleskog pisca Cherstertona. Dugo je bio u Njemačkoj i Skandinaviji. Pred 20 godina se vratio u Poljsku. Tu je objelodanio »Program gole duše« i »Književne ispovijesti«, u kojim je širio fatalizam i naturalizam. Katolici su napali ta djela, osobito o. Pawelski. Ovaj isti redovnik je sada pomogao književniku, da uđe u katoličku Crkvu. Književnik je u najboljim godinama, te će svoje pero sada Bogu posvetiti. — U Engleskoj je poznati o. Martindale primio u kat. Crkvu vojvodu od Marlborougha, koji je član engleske visoke kuće i uvažena ličnost.

Biskupi na obranu katoličke mladeži. U Austriji postoje na srednjim školama organizacije katoličke omladine. Protiv njih ustadoše socijalisti i silom ih htjedoše da rasprše. Sada su javno ustali katolički biskupi na obranu katoličke mladeži. U javnom pismu vele presv. biskupi: »Austrijski je episkopat s bolom doznao za nasilja, kojima su na više mjesta u Austriji bili članovi katoličkih udruženja silom spriječeni u slobodnom vršenju svojeg vjerskog uvjerenja. Episkopat to osuđuje kao i sve slične pojave i to najodlučnije, jer se to protivi slobodi, u kojoj mi svi možemo i moramo živjeti i djelovati kao sinovi Božji po svojem uvjerenju. Katolički episkopat hvali katoličku omladinu, što se tako junačkki držala i pokazuje uzornu vjernost, pa ovim potiče tu mladež, neka vjerno ustraje u vjeri i na katoličkom djelu«.

Engleski obraćenik. U Readingu (London) je početkom prosinca posvećena nova crkva. Za tu je crkvu darovao jedan engleski obraćenik iz zahvalnosti za svoje obraćenje 50.000 funti sterlinga (oko 14 milijuna dinara).

Katolički hotel-restaurant. U Brüsselu su katolici podigli ogroman hotel s restaurantom. Tu mogu katolici, svih staleža da nađu podkrovlje i u istome nađu društvo svojih istomišljenika. Tu je u izobilju katoličkih časopisa i novina, domaćih i stranih. Ovaj hotel pripada društvu sv. Franje Ksaverskog.

Spisateljica postala katolikinjom. U njemačkoj je književnosti poznata Margareta von Gottschall. Ona je napisala uspjelih stvari za kazalište i više romana. Sada je u Churu (Švicarska) prešla u katoličku Crkvu s protestantizma. Svršetkom je godine kao katolikinja bila kod pape na saslušanju i tu mu je predala svoj najnoviji kazališni komad »Vom Erdenwallen des Herrn«.

Zakon o plesu. U kantonu Tessin (Švicarska) glasovalo je kod referendu 10.210 osoba za novi zakon, koji nameće velike takse plesnim lokalima i zabranjuje ples nepunoljetnoj mladeži.

Žena i njezin primjer. Jedna je francuska novina obećala nagradu onome, koji će najbolje odgovoriti na pitanje: »Zašto u tamnicama ima više muškaraca negoli žena«. Nagradu je dobio onaj, koji je ovako odgovorio: »U tamnici ima stoga više muškaraca nego li žena, jer je u crkvama više žena nego li muškaraca«.

Vjera i liječnici u Francuskoj. U Francuskoj je rašireno liječničko društvo sv. Luke. U novembarskom broju glasila tog društva iznosi Dr. Guichemerre: »Prije rata bili su liječnici u Francuskoj najjači potporanj bezvjerskih načelnika, sada su liječnici u tom istom mjestu predsjednici župnih odbora ili udruženja; prije rata bio je jedan katolički i tri protukatolička, sada je obratno; na školama su i fakultetima dvije trećine studenata u katoličkim organizacijama.

HRVATSKA BIBLIOGRAFIJA

Pod ovim naslovom donosimo sve novosti na tržištu hrvatske knjige. Tu sve sudimo prema kršćanskim načelima. Kao »dobre« knjige označujemo sve što se slaže ili se barem ne ogriješuje o kršćanska načela; kao »dvojbene«

one knjige, koje se barem u nečem ogriješuju; »loše«, koje se u mnogom dijelu kose s tim načelima.

D o b r e:

Anderlić Dr. V., Nacrti propovijedi. Str. 96. Đakovo 1926.
Bego Dr. Kr., Grad Split i njegova općina. Str. 28. Beograd 1927.
Biankini Dr. A., Amerika za Jugoslaviju. Str. 36. Split 1926.
Breyer M. Miroslav conte Zanović (1761—1834). Str. 30. Zagreb 1927.
Gudek Dr. D., Katekeze po razredbi pitanja diocezanskoga katekizma. Svezak 2. Str. 32. Zagreb 1926.
Helfmann J. pl., Moje iskušano prirodno liječenje. Str. 16. Zagreb 1927.
Ilić Dr. M., O podeli zemlje na oblasti. Zakon o opštoj upravi. Zakon o oblasnoj i sreskoj samoupravi. Str. 82. Beograd 1926.
Ivanić Dr. St., Epidemiologija. Str. 182. Zagreb 1927.
Izvješće o poslovanju 1924—1926. ureda za osiguranje općinskog namještenika. Str. 32. Split 1927.
Izvještaj kr. niže poljoprivredne škole Knin—Glavica. Str. 20. Split 1926.
Jelenić Dr. fra J., Problem dolaska franjevaca u Bosnu i osnutak bosanske vikarije. Str. 28. Split 1926.
Karg-Zudenigo, Mala tajna. Str. 48. Zagreb 1926.
Kovačić J., Hrvatska prije 1000 godina. Str. 140- Zagreb 1927.
Lončar Dr. J., Konstrukkcija radiostanica za primanje. Str. 132. Zagreb 1924.
Mažuran M., Naši gradovi i putne impresije. Str. 48. Zagreb 1927.
— Oblast dubrovačka. Str. 62. Zagreb 1927.
Perić Dr. D., Moć novca. Str. 54. Zagreb 1927.
Pihler L., Historijat varaždinskog učiteljskog društva. Str. 32. Varaždin 1927.
Popović M., Poučnik o suzbijanju kukuruznog moljca. Str. 32. Beograd 1927.
Popović K., Poučnik za gajenje lana. Str. 40. Beograd 1926.
Popović Dr. L. i Smokvina Dr. M., Pregled naše rentgenološke literature. Str. 20. Zagreb 1927.
— Poslovnik kat. narodnog saveza. Str. 24. Đakovo 1927.
Potočnjakk Fr., Gdje smo to mi i na čemu smo? Str. 60. Zagreb 1927.
Proste vježbe I. sleta naraštaja Splitske sokolske župe u Splitu 1927. Str. 24. Split 1927.
— Prvi naraštajski ispit. Str. 54. Zagreb 1927.
Regina Dr. J., O vakcinaciji i manipulaciji limfom. Str. 10. Zagreb 1927.
— Reklamni trgovački kalendar 1927. Str. 136. Zagreb 1927.
Rona T., Jugoslavenski automobilski kompas 1927. Str. 272. Zagreb 1927.
Springerina Dr. J., Liječnica u kući. Str. 1066. Zagreb 1927. (Neke slike nijesu sretno izabrane).

— Spomenica u počast prof. Dr. D. Gorjanović-Krambergera. Str. 598. Zagreb 1927.
Strohal R., Narodne pripovijetke iz sela Stativa.
Šišić Dr. F., Zavjera Zrinsko-Frankopanska. Str. 140. Zagreb 1927.
— Vježbe za V. slet Hrv. sokolske župe u Osijeku. Str. 136. Osijek 1927.
Zakon o zaštiti radnika 14 juna 1922. Zakon o inspekciji rada 30. dec. 1921. Str. 48. Zagreb 1926.

D v o j b e n e:

Beta, Senzacijonalna kokainska afera. Str. 32. Zagreb 1927.
Dejanović Branko, Smiraji. Pesme. Str. 40. Beograd 1926.
Dolenc Dr. M. i Sajović Dr. R., Spomenica na drugi kongres pravnika SHS u Ljubljani 1926. Str. 260. Ljubljana 1927.
Rastovčan Dr. P., Moral, dobri običaji i zloporaba prava u građanskom zakoniku. Str. 96. Zagreb 1927.
Starac Mijo, Dvije pjesme o radničko-seljačkoj slozi. Str. 16. Split 1925.

L o š e:

Berned A. i Fejad L., Judex. Str. 240. Sarajevo 1926.
— Gospodar vatre, vode, zemlje i zraka. Str. 1—124. Zagreb 1927.
Habakuk, Sanjarica i planetar. Str. 42. Zagreb 1927.
Kalogjerà M., Duhovno oslobođenje Hrvata katolika. Str. 20. Zagreb 1927.
Marks K., Nadnica, cena i profit. Str. 72. Beograd 1927.
Morand P., Jedna noć sa ženom sjevera. Zagreb 1927.
Podo-Palo V., Brak u krivom zrcalu. Str. 40. Zagreb 1927.

UREDNIŠTVO JE PRIMILO:

Mgr. M. D. Krmpotić, America docet. Str. 32. Naručuje se kod »Kat. tjednika« u Sarajevu, Krekova 5. Cij. 4 D.
Isti, Internacijonalni euharistijski kongres u Chicagu 20—24. lipnja 1926. Str. 94. Naručuje se kao gore. Cij. 10 D.
Keppler v. P. W., Predigt u. Heil. Schrift. Vortrag für die homiletischen Kurse in Speyer u. Bonn. Str. 58. Freiburg, Herder. Cij. 1 Mrk.
Pfilieger Dr. M., Homilien der Zeit auf alle Sonntage des Kirchenjahres. Str. 320. Freiburg, Herder. Cij. 6 Mk.
Kirsch J. P., Die Stationskirchen des Missale Romanum. Str. 286. Freiburg, Herder. Cij. 6 Mk.
H. Brey, Wenn es in der Seele dunkelt. Str. 232. (Bücher für Seelenkultur). Freiburg, Herder. Cij. 3.40 Mk.
Linhardt Dr. R., Brennender Dornbusch. Vorträge zur Lebensgestaltung im Geiste des Evangelium. I. Bd. Weihnachts-u. Osterkreis. Str. 178. Freiburg, Herder. Cij. 4.50 Mk.
K. Dörner, Die Stunde des Kindes. Kinderpredigten. Str. 284. Freiburg, Herder.

Dr. P. Frieden, Das französische Bildungswesen in Geschichte u. Gegenwart. Str. 192. Paderborn, F. Schöningh. Cij. 3.60 Mk.

B. Kraft, Die Zeichen für die wichtigeren Handschriften des griechischen Neuen Testaments. Str. 24. Freiburg, Herder. Cij. 0.60 Mk.

Lahner J., Hrvatske narodne pobožne pjesme. Str. 48. Izdalo Društvo sv. Jeronima. Cij. 6 din.

A. Braničković, Gospa Trsatska. Str. 40. Izd. Društvo sv. Jeronima. Cij. 5 din.

Deželić Dr. V., Socijalno pitanje. Str. 96. Izd. Društvo sv. Jeronima. Cij. 10 din.

Kršnjavi Dr. I., Božji sirotan. Str. 240. Izd. Društvo sv. Jeronima. Cij. 20 dinara.

Vimer Dr. R., Isus Krist. Izd. Društvo sv. Jeronima. Str. 304. Cij. 24 din.

Matasović A., Slavončice. Izd. Društvo sv. Jeronima. Cij. 8 din.

Danica 1927. Str. 160. Izd. Društvo sv. Jeronima. Cij. 10 din.

Sitarić I., Pčelarstvo. Str. 96. Izd. Društvo sv. Jeronima. Cij. 10 din.

Kraljevstvo Božje. Br. 1. Str. 24. Cij. 10 din. Ljubljana.

Muckermann Fr. S. J. u. Dr. H. von Mark, Das geistige Europa. Ein internationales Jahrbuch der Kultur. 2. Jahrgang. 1926. Str. 308.

Anderlić Dr. V., Nacrti propovijedi. Str. 96. Cij. 20 din. Đakovo, Biskupska tiskara.

Karg-Zudenigo, Mala tajna. Ključ za nutarnji život. Str. 48. Cij. 4 din.

Dr. J. Srebrnić, O Crkvi katoličkoj kao kraljevstvu Krista kralja. Korizmena poslanica. Str. 18.

V. Bucaile, La situation religieuse en France. Str. 32. Pariz, Les Amities catholiques françaises. Cij. 1 fr.

Mgr. Beaupin, Saint Pierre Canisius et les Catholiques français. Pariz, Les Amities cath. françaises. Str. 32. Cij. 1 fr.

J. Zeiler, Pierre-Maurice Masson. Str. 24. Pariz, Les Amities cath. françaises. Cij. 1 fr.

Mgr. Beaupin, Sainte Jeanne d' Arc, modele du patriotisme chretien. Str. 16. Pariz, Les Amities cath. françises. Cij. 1 fr.

J. Terrel, Les semaines sociales. Str. 112. Pariz, Libraire Bloud & Gay.

J. Bricout, L' Enseignement du Cathechisme en France. Str. 128. Pariz L. Bloud & Gay.

Isti, L' Education du clerge française. Str. 128. Pariz, L. Bloud & Gay.

Urednik: A. Alfirević D. I.
Vlasnik: Kolegij Družbe Isusove u Zagrebu — Ljudevit Dostal D. I., rektor
Tiskom »Glasnika Srca Isusova« — Antun Alfirević D. I.

ŽIVOT

Broj 3. Lipanj 1927. God. VIII.

Civilna ženidba.

Piše: Viktor Cathrein D. I.

O dobro uređenu porodicu vezano je dobro cijeloga ljudskoga društva. Sigurno valja kao općenito načelo: gdje je s porodicom dobro i gdje ona uspijeva, ondje je i s društvenim boljitkom dobro. Pravo veli Leo XIII. (u okružnici »Neminem fugit« od 14. lipnja 1892.): »Očevidno je, da javno (opće) i privatno (pojedinačko) dobro zavisi poglavito o dobroj odgoji u porodicama. Što se u očinskoj kući dublje ukorijene kreposti, što revnije roditelji riječju i primjerom prema vjerskim propisima odgoje srca svoje djece, to će više ploda biti odatle za ljudsko društvo. Zato je veoma važno, da se kućna zajednica nesamo sveto uredi nego i da se upravlja svetim zakonima, i da se u njoj revno i neprekidno goji religiozni duh i kršćanski život«.

No temelj porodice jest ž e n i d b a. Ako ta nije dobro uređena i učvršćena, nije moguće, da se razvije sretan porodični život niti valjana odgoja djece. To gledamo na starim poganima. Poligimija i česte ženidbene rastave podrovale su ženidbu i snizile ju do proste kupnje i prodaje; žena je čovjekova ropkinja, pa će lijepi porodični život jedva uspjeti. Krist, Spas donio je čovječanstvu najveće dobročinstvo povrativši ženidbi jedinstvo i nerazrešivost, koje ju idu već po prirodi. Tako je porodica opet jedna i čvrsta, žena je čovjeku životnom drugaricom jednakih prava, te oboje mogu sad složnim silama odgajati svoju djecu.

Ali Krist je učinio i više. On je ženidbu učinio sakramentom i odabrao je za simbol svoje djevičanske veze s čovječstvom. Zadaća je ženidbe sada: davati sveđer nove članove kraljevstvu Kristovu, a ženidbenim drugovima podjeljivati preobilne milosti za to, da vrše svoje dužnosti jedno prema drugome i oboje prema djeci. Tako je Krist osnovao k r š ć a n s k u o b i t e l j, iz koje je tijekom stoljeća poteklo neizrecivo mnogo sreće i blagoslova za ljudsko društvo, i kojoj u poganstvu ni prilike nije.

Nažalost već dulje vremena napreduje novo poganstvo, koje je gore od staroga, jer nerijetko ide posve svijesno za raskršćanjivanjem; da, za tim, da otme samoga Boga ljudskome društvu.

Kršćanstvu valja oteti utjecaj na javnost, križ mora napolje iz škole i sudnice, a cijelo društvo valja polajičiti (posvjetovniti).

Kako je korijen kršćanske porodice ženidba, rano se počelo nastojati oko toga, da se polajiči kršćanska ženidba. Otmi joj njezin vjerski značaj i snizi je do čisto građanskoga posla, običnog ugovora po — civilnoj ženidbi! Ali jer nije bilo nade, da će sve najednom poći za rukom, išla je stvar lukavo i proračunato sve dalje i dalje.

1. Fakultativna i prisilna civilna ženidba.

Sve do najnovijega vremena smatrali su po svim kršćanskim zemljama sklapanje ženidbe vjerskim činom, koji se obavljao u crkvi uz ceremonije, kako ih propisuje kanonsko pravo. Državi je bilo dosta da konstatira, e je ženidba crkveno sklopljena, ili da naprosto prizna župske matice vjenčanih za državne. Tako su se onda pripadnici državno priznatih konfesija morali vjenčati prema crkvenim odredbama. Ali oni, koji su se rastali s Crkvom te kršćanstvo zamijenili sa »slobodarstvom« (liberalstvom), osjećali su kao silu nanesenu svojoj »savjesti« to, što su morali tražiti crkveni blagoslov ženidbe. Zatražili su pomoći u države, pa su im vlade popustile uredivši fakultativnu civilnu ženidbu ili civilnu ženidbu »na volju«. Ta ženidba ostavlja na volju zaručnicima, hoće si sklopiti ženidbu prema crkvenim obredima ili pred državnim činovnikom. Tako su bila otvorena vrata svima, koji se raskrstiše s Crkvom, za to, da sklope od države priznatu ženidbu, a da se ne moraju obazirati na »popa«.

Već ova civilna ženidba »na volju« znači gaženje crkvenoga prava, budući da daje državi pravo upravljati ženidbu bez obzira na Crkvu. Ali i ona je bila polovičnost, koja nije bila dosta za kršćanstvu neprijateljski naturalizam. Jer ta ženidba ipak priznaje Crkvi barem neko pravo na ženidbu. Zato je stvar pošla dalje, te domala uvedu obligatnu ili prisilnu civilnu ženidbu. Općenito su odredili, da se sve ženidbe imaju sklopiti pred državnim činovnikom i to prije crkvenoga vjenčanja. Nakon civilnog vjenčanja mogao je bračni par po volji svoju ženidbu i crkveno sklopiti ili ne sklopiti. Državi je to bilo svejedno. Ali ako je koji svećenik obavio crkveno vjenčanje, bio je kažnjen globom ili zatvorom. Tako su ženidbu gotovo posvema oteli crkvenoj vlasti. Crkva je mogla tek naknadno blagosloviti pred državnim organom sklopljenu i priznatu ženidbu, ako su to ženidbeni drugovi željeli; tko može sklopiti ženidbu, određivala je država, dok Crkva nije na tu odredbu utjecala nikako.

A što će Crkva na civilnu ženidbu? Ona je mora načelno zabaciti. Najprije stoga, što je Krist Crkvi predao upravljanje i uređivanje religijskih stvari. A ženidba je već po svojoj pri-

rodi, kako uči Leo XIII. (u okružnici Arcanum od 10 veljače 1880.) sveta i vjerska stvar. Nju je osnovao sâm Bog zato, da se neprestano rađaju novi ljudi t. j. novi sluge Božji. Ženidbu i pokop smatrali su svi narodi za vjerske čine. Kao što pokop znači čovječji prelaz u vječnu domovinu, tako ženidba uvodi čovjeka u ovaj život, i Bog sâm mora stvarajući dušu sudjelovati, kad se rađa novi čovjek. Ženidba valja da dovede do porodice, koje je svrha dobra odgoja, a ta ne može postojati bez vjere. Zato vidimo, da su gotovo kod svih naroda svećenici kod ženidbe blagosivljali, molili se, žrtve prikazivali i tako svoje činili.

2. Crkva i ženidba.

Ali u sadašnjem natprirodnom redu učinio je Krist ženidbu sakramentom, koji podjeljuje obilje milosti ženidbenim drugovima, da vrše svoje staleške dužnosti. To je istina, koju je definirao tridentinski crkveni sabor (Sess. 24. can. 1.): »Ustvrdi li tkogod, da ženidba nije uistinu i u pravom smislu jedan od sedam po Kristu osnovanih sakramenata evanđeoskog zakona, nego da su je izmislili ljudi u Crkvi, i da ona ne dijeli milosti, neka je izopćen«. Pa budući da Krist nije predao upravljanje sakramenata svjetskim glavarima nego Crkvi, to je ženidba podvržena crkvenim odredbama. Crkva je to svoje pravo upotrebljavala postavljajući ženidbene smetnje, određujući obrede, s kojima je valjalo sklopiti ženidbu. I to pravo izvršivala je Crkva vazda neovisno od države, po Božanskom ovlaštenju. Toga radi definira i opet tridentski koncilij: »Ustvrdi li tkogod, da ženidba ne pripada pred crkvene suce, neka je izopćen« (ib. can. 4.). Novi crkveni zakonik uzima za načelo (can. 1016.): »Kršćanska ženidba podložna je nesamo Božjem nego i kanonskom pravu, izuzevši konpetenciju državne vlasti u čisto građanskim posljedicama ženidbe«.

Ove nesumljive vjerske istine jasno pokazuju, na što ima pravo država a na što Crkva s obzirom na ženidbu. Država ima pravo uređivati zakonima građanske pravne posljedice ženidbe, koje se tiču nasljedstva, baštinjenja, vlasništva itd. Toga prava nije poricala Crkva nikada. Osim toga može država zakonima upravljati ženidbe onih, koji ne pripadaju nikojoj od priznatih konfesija. To je ženidba »za slučaj nužde«. I ženidbe pojedinaca, koji žive izvan priznatih konfesija, ne mogu se prepustiti pojedinčevoj volji, jer će se drukčije ubrzo širiti »slobodna ljubav« ili bolje spolna neobuzdanost. A nikoga nema osim države, tko bi mogao urediti ženidbu takovih ljudi.

No pođe li država dalje, te izdade na svoju ruku zakone, koji bi imali vrijediti i za katolike s obzirom na ženidbeni vez, tad prelazi ona prema katoličkoj nauci svoje ovlaštenje. Ona na pr. ne može postavljati nikakovih ženidbenih zapreka, a da protiv

prava ne prisvoji jurisdikcije na sakramenat ženidbe. Zato se Crkva uvijek načelno opirala civilnoj ženidbi za katolike.

Već blaži oblik civilne ženidbe, civilna ženidba »na volju«, dira u čisto crkvena prava. Uvodeći tu ženidbu priznaje država kao načelo, da može doći do valjane ženidbe među katolicima i protiv volje Crkve, te da prema tome ima pravo izdavati zakone za ženidbeni vez. Time poriče bitni vjerski, sakramentalni značaj ženidbe, jer drukčije ne bi mogla smatrati za pravu ženidbu prosti ugovor pred državnim činovnikom niti dopustiti, da ženidbeni drugovi žive kao čovjek i žena, a da se ne brinu za crkvene zakone. Tako propada u podanika uvjerenje, da je ženidba svetinja. Napokon omogućuje država otpadnicima od Crkve, da preziru crkvene zakone.

Još mnogo više valja dakako rečeno za prisilnu civilnu ženidbu, kojom država protiv volje Crkve obvezuje sve podanike, da sklapaju ženidbu samim očitovanjem privole pred državnim činovnikom, te takovu ženidbu smatra za valjanu, pa makar ženidbeni drugovi i ne marili za Crkvu. Ta prisilna civilna ženidba jest velika povreda crkvenog prava i niječe posvema sakramentalni značaj ženidbe. Ovo je i odatle bjelodano, što država ne dopušta samo i po više puta rastavu civilno vjenčanima nego i više novih ženidaba jednu za drugom, premda su još oba ženidbena druga pređašnje ženidbe na životu. Dakle država ili ne smatra civilnu ženidbu za pravu ženidbu te ipak dopušta ženidbenim drugovima, da skupa žive, ili poriče ženidbenu nerazrešivost. Svakako civilna ženidba bilo kojega oblika snizuje pred podanicima ženidbu do običnoga građanskoga posla, koji se može obaviti i bez vjere.

Razumjet ćemo stoga, čemu je nastojanje novih pogana oko polajičenja svuda počelo s civilnom ženidbom, eda oslabi utjecaj Crkve na javni život. Katolička t. j. prema katoličkim načelima upravljana država dakako da ne može uvesti civilnu ženidbu za svoje katoličke podanike, ako ne će da radi proti svojim načelima. Nažalost je danas još jedva katoličke države, i većina ih je već uvela prisilnu civilnu ženidbu. Velim većina, jer na svu sreću ima još izuzetaka. Među te izuzetke pripada donekle Jugoslavija, jer je nekim njezinim krajevima (na pr. u Hrvatskoj) još do danas sačuvan vjerski značaj ženidbe. Dao Bog, te katolici tu tečevinu svojih otaca i dalje sačuvaju i pomognu svoju ostalu braću, da i oni dođu do nje. Međutim, ako svi znaci ne varaju, pobijedit će i u Jugoslaviji domala nastojanja oko posvjetovnjenja ženidbe. Dosta je samo da upozorim na ljubljanski kongres pravnikâ od prošlog ljeta, gdje se sve osim jednoga časnoga izuzetka dra Lovrića, profesora na zagrebačkom univerzitetu, očitovalo za civilnu ženidbu. Stoga je posljednja ura, da se katolici još za vremena spreme na žilavu obranu svojega prava.

3. Što da činimo?

A što će katolici ondje, gdje je već uvedena civilna ženidba? Naročito je moraju zabaciti, ali u praksi im preostaje samo to, da se ravnaju prema zakonskim odredbama. Duhovni pastiri moraju ih u tom poučiti, da civilna ženidba sama po sebi za njih nije nikakva ženidba pred Bogom i savješću, i da su oni stoga pod težak grijeh obvezani nakon civilnog vjenčanja vjenčati se crkveno, eda tako dođe do prave ženidbe. Ujedno im valja razjasniti, da se moraju držati zakona civilne ženidbe ne stoga, što bi ti zakoni vezali savjest, nego stoga, što bi drukčije odatle nastala za njih velika šteta. Kad katolici očituju svoju privolu pred građanskim organom, to za njih znači zapravo tek preduvjet odnosno uvod za pravo vjenčanje u Crkvi.

Iz civilnog vjenčanja mogu za katolike poteći teške protivnosti (konflikti) za savjest. Tako se znalo dogoditi, da je zaručnik obećao zaručnici prije civilnog vjenčanja, da će se i crkveno vjenčati, a da kasnije nije iskupio svojega obećanja. Sa svim tim mora zaručnica u takvom slučaju na silu živjeti sa svojim »civilnim mužem«, premda zna, da takav život nije prava ženidba nego tek »legalno priležništvo (konkubinat)«. Ali time država škodi samoj sebi nanoseći grubu silu savjesti i sileći na ženidbu, koja se počinje tim da čovjek ne pazi svoju riječ u velikoj stvari, pa toga radi ne može nikada biti sretna.

A kako valja da se drže katolici ondje, gdje još nema civilne ženidbe, ali je pogibao, da će je uvesti? Doklegod država zakonima uređuje čisto građanske pravne posljedice (učinke) ženidbe, ne će oni ništa prigovarati. Pa i civilnoj ženidbi »za slučaj nužde« onih, koji nijesu nijedne od priznatih konfesija, ne moraju se protiviti, kako se vidi iz već rečenoga. Ali kad se radi o državnim zakonima, koji će da uređuju sam ženidbeni vez katolikâ, tada je pravna povreda za katolike barem ondje, gdje je katolička Crkva priznata. I katolici se moraju snažno boriti, protiv toga štampom, skupštinama, predstavkama na parlamenat. Napose su katolički zastupnici dužni zapriječiti civilnu ženidbu za katolike, ako je samo moguće.

Kod stvaranja zakona o ženidbama katolika ne smiju oni sudjelovati bez izričitog ili šutke dobivenog ovlaštenja od crkvene oblasti, jer ženidba kao sakramenat pripada pod jurisdikciju crkvenu. Zato se katolički zastupnici moraju sporazumjeti s biskupima i s Rimom, kad zakoni o ženidbi dođu pred parlamenat, te moraju raditi po njihovim uputama. Drukčije si prisvajaju pravo izdavati zakone o stvari, u kojoj nisu kompetentni. Ali praktički mogu katolički zastupnici doći u sto neprilika.

Primjerom nam je za to »centrum« njemačkoga državnog sabora devedesetih godina, kad je valjalo vijećati o novom Gra-

đanskom zakoniku za Njemačku. Zakonik je donio zakone o ženidbi za sve bez razlike vjere. Centrum je odmah ispočetka napose isticao, da je ženidba prema katoličkoj nauci sakramenat, te da prema tome izdavanje zakona za katolike ide Crkvu. Ali se ujedno izjavio pripravnim prihvatiti nove zakone, ako bi se oni odnosili samo na građansko značenje ženidbe. Na to su vladini zastupnici u parlamentu zajamčili, da zakonik radi samo o »građanskoj ženidbi«; samo »ženidba u svojem građanskom značenju« ima da se uredi. Zato dadoše odsjeku o ženidbi naslov »Građanska ženidba«, a na koncu odsjeka dadoše još jedan paragraf (1588.), koji veli: »Ovaj odsjek ne dira u crkvene dužnosti s obzirom na ženidbu«. Nakon tih izjava smatrao je centrum da je pravo, eda glasuje za zakon o ženidbi.

Nažalost nije se ovo tumačenje uzelo ozbiljno. Za nekatolike imali su ti zakoni bez sumnje upravljati ženidbeni ugovor i uopće ženidbu u svakom pogledu, a nigdje nikako ne razlikuju katolike od nekatolika. Ali ako opet vrijede zakoni posve jednako za katolike kao za sve ostale, tada se protive kanonskom pravu u mnogo točaka. — Napokon se može dogoditi, da svećenik u ispovijedi ili kakvom uredovnim tajnom dozna, da dvije osobe živu u konkubinatu te možda imaju i djece. Ovoga nije praktički moguće priopćiti civilnoj oblasti. Da pako prestane taj grešni život, mora ih svećenik crkveno vjenčati; izađe li onda stvar na javu, bit će kažnjen.

Želi li država svojim ženidbenim zakonima dati svojim katoličkim podanicima ono, što ih ide, i postići to, da sklapaju samo one ženidbe, koje pred Bogom i savješću priznaju za valjane — a to je na najveću vlastitu korist njezinu — nema druge nego da se obazire u svojim zakonima na potrebne crkvene zahtjeve. Samo ondje, gdje država i Crkva složno rade, može da cvjeta narodni boljitak.

Sv. Ignacije Antiohijski († oko 107.).

I. ŽIVOT I ZNAČAJ NJEGOV, OCRTAN U POSLANICI RIMLJANIMA.

I ugledom svojim i svetošću života i dičnim mučeništvom pa i neprocjenljivim biserjem svojih sedam listova sv. Ignacije Antiohijski poput sv. Klementa Rimskoga pripada među najznamenitije a p o s t o l s k e O c e, t. j., na one svete pisce, koji su bili neposredni učenici svetih apostola. No i na nebu apostolskih učenika svaka zvijezda svojim svijetlom sja. Klement Rimski divan je primjer eminentno praktičnog smisla i odozgor prosvijetljene pastoralne razboritosti, koja je obično resila Velike svećenike na Rimskoj Stolici. U ognjenom pak Sircu Ignaciju (Vatroslavu) vidimo krasan odsjev vrlinâ triju glavnih apostola: u njegovoj se duši donekle sjedinjuju apostolska briga sv. Petra i svesrdna dubina mistične ljubavi Ivanove i žarka, plamena revnost sv. Pavla.

Bavimo se u ovom prvom članku životom i značajem Ignacijevim, što ga sam nehotice crta u divnoj poslanici Rimljanima. U drugom članku ćemo se podrobno osvrnuti na pojedine poslanice Ignacijeve i na znamenitost njihovu za obranu temeljnih dogmi crkvenih.

1. Učenik triju apostola.

Prema Metafrastu i grčkim kalendarima kod Bolandista bio bi sv. Ignacije istovjetan s onim dječačićem, što ga je Spasitelj jednoć postavio među apostole, kad im je govorio: »Koji se ponizi kao ovo dijete, onaj je najveći u kraljevstvu nebeskom« (Mat. 18, 4). No ta se legenda oslanja na krivo tumačenje i naglašivanje imena »Theophoros«, što ga sam Ignacije sebi često pridijeva. To ime s naglaskom na predzadnjem slogu znači »Bogonosac«, kako ga sam svetac tumači (Ef. 9, 2; cf. Magn.), dok drugi krivo meću naglasak na treći grčki slog od kraja te prevode »nošen od Boga«, kao da je tobože Isus nosio maloga Ignacija i postavio ga među apostole. Ovo se zadnje tumačenje protivi također izričitom svjedočanstvu sv. Ivana Zlatoustoga, koji u svom lijepom panegiriku (Hom. in S. Ign. n. 4. Migne, S. Gr. 50, 593) veli, da »Ignacije nije nikad vidio Spasitelja niti lično općio s njime«. I t. zv. Kolbertov izvještaj o mučeništvu sv. Ignacija tumači onaj pridjevak »Bogonoscem«. U ostalom ovaj je spis neautentičan i napisan tek oko g. 400.

Ipak je izvan svake sumnje, da je Ignacije bio učenik apostolski. Tako ga prikazuju Euzebije, Jeronim, Ivan Zlatousti, Teodoret i drugi. Ivan Zlatousti u govoru, što ga je držao u samoj Antiohiji na blagdan svečev, ističe (n. 1.) da je Ignacije revno

općio s apostolima i crpio iz ovih duhovnih izvora, da je skupa s njima živio i svuda s njima boravio, pribivajući svim govorima i tajnama njihovim, i da su ga oni smatrali dostojnim tolikog prvenstva, t. j. biskupske službe. Isti Krizostom malo dalje (n. 4) veli, da je Ignacije Petra naslijedio na biskupskoj stolici antiohijskoj, pa i Grgur Veliki u pismu Anastaziju antiohijskom (Epistolorum l. 5, ep. 39. M. S. L. 77, 765) ističe, kako je sv. Ignacije »učenik sv. Petra«. Ne veli pak ni jedan od ovih sv. Otaca, da je Ignacije neposredno naslijedio Petra, i zato možemo složiti s njihovim izjavama vijest Euzebijevu i Jeronimovu, po kojoj je sv. Ivan apostol namjestio sv. Ignacija kao nasljednika sv. Evodija. Po Apostolskim Konstitucijama (7, 46) Petar je posvetio u Antiohiji Evodija, a Pavao Ignacija. Nirschl zgodno slaže[1]) ove vijesti u glavnom, gdje veli, da su oba prvaka apostola ostarjelom Evodiju za ona teška vremena, na domaku progonstva Neronova, stavili uz bok sv. Ignacija, što ga je iza smrti Evodijeve g. 70. sv. Ivan apostol potvrdio kao njegova nasljednika. Učenik ljubavi Ivan doista je našao krasnu sliku i priliku u svom učeniku Ignaciju.

2. Dobar pastir daje dušu svoju za ovce svoje.

Oko 40 godina bio je Ignacije kao biskup na čelu Crkvi antiohijskoj u vanredno teškim prilikama. Tako je divno upravljao ovom Crkvom, te se sv. Ivan Zlatousti usred toliko vrlina svečevih nalazi u neprilici, koju bi više istakao i kojom bi počeo svoj panegirik. »Događa nam se isto, što i onome, koji ulazi u vrt, gdje gleda mnogo ruža, mnogo ljubica i ljiljana te različitog proljetnog cvijeća, a ne zna, koje bi on cvijeće najprije pozorno motrio, kada ga svaki pojedini cvijet privlači k sebi i zanosi mu oči. Isto i mi sada osjećamo pri ulazu u duhovni vrt Ignacijevih kreposti, gdje nas promatranje, ne proljetnog cvijeća, nego samih različitih plodova Duha Sv. u njegovoj duši silno uzbuđuje, te ne znamo, čime bismo počeli, jer nas pogled na pojedine vrline njegove tako odvraća od drugih te nas poziva, da svu pažnju svojih očiju i svoga duha vratimo na posebni sjaj tih pojedinih vrlina«.

Iza toga Krizostom plete pet duhovnih vijenaca u čast Ignacijevu: prvi mu vijenac pruža slava uzornog biskupa, koji je krasno ispunio sve ono, što apostol Pavao u svojim pastoralnim pismima Timoteju i Titu zahtijeva od dobrog natpastira. Drugi sjajni vijenac dolazi Ignaciju od uzvišenog apostolskog dostojanstva onih, koji su ga prokušali i pronašli vrijednim biskupske časti. Treći vijenac pletu teške borbe i zasjede, uz koje je Ignacije uzorno vršio svoju službu; a četvrti ga vijenac slave ovjen-

[1]) Bardenhewer ovdje preoštro sudi o Nirschlu, koji dobro tumači katalog antiohijskih biskupa u skladu s ostalim vijestima.

čava, jer je Ignacije upravljao »našim slavnim gradom, koji broji dvije stotine hiljada ljudi«. K tomu pridolazi kao peti vijenac posebna slava grada Antiohije, jer »je ovdje po zapovijedi Božjoj mnogo godina boravio Petar, koga je Bog stavio na čelo svemu svijetu i komu je dao ključeve nebesa i povjerio svu vlast, ... a toga je Petra Ignacije u biskupskom dostojanstvu naslijedio«.

Tomu peterostrukom vijencu Krizostom dodaje novi još ljepši vijenac, što si ga je sam Ignacije spleo svojom neizrecivom ljubavlju prema mučeništvu. Kako po Kihnu možemo razabrati iz zdrave jezgre raznih vijesti, već u vrijeme progonstva Domicijanova (g. 95.-96.) Ignacije je neprekidnom molitvom i postom kao i propovijedima svojim utvrđivao u vjeri povjereno si stado, koje je na veliku radost njegovu stalno ustrajalo u ispovijedanju imena Isusova sve do povratka mira. Sam je pak vatreni sluga Božji gorio svetom željom, da žrtvom svoga života uzvrati ljubav svome Spasitelju. Ta se želja njegova imala brzo ispuniti. Car Trajan (98.-117.), pobijedio Skićane i Dačane, naumio je također da obori kršćane, koje je on smatrao za neprijatelje rimskoga carstva. Kako pripovijeda pisac Koblertova mučeništva Ignacijeva (pogl. 2.), htio je car, da uspostavi jedinstvo bogoštovlja u svemu carstvu, i zato je stao silno proganjati kršćane, tu tobožnju židovsku sljedbu. Putujući na vojnu protiv Armenaca i Parćana, pozvao je u Antiohiji sijedoga biskupa na svoj sud. Ignacije se neustrašivo i junački ponio pred carem, braneći svoje ime »Bogonoša«, jer da on nosi Krista u svom srcu. To je cara još više razjarilo. U svom bijesu dao je Ignacija okovati u lance i dovesti u Rim, da ga tamo bace pred zvjerad na sveopću zabavu rimskog puka. Takova je smrtna osuda drukčije snašla samo najgore zločince u pokrajinama rimskog carstva.

Sv. Krizostom pripisuje toj odluci carevoj još i posebne razloge, što ih je sam đavao izumio i šaptao Trajanu. Ponajprije imala se ispuniti ona: »Udarit ću pastira, i raspršit će se ovce«. No uz to je đavao kovao još i druge spletke. »Nije naime dao, da biskupe poubijaju u njihovim prijestolnicama, nego je nastojao, da ih odvedu u tuđe gradove, gdje bi ih onda smaknuli.[2]) Tako bi se imali lišiti svih i najpotrebnijih stvari i ujedno bi silno oslabili na mučnom dugotrajnom putu... To je i ovdje pokušao, ... jer je smetnuo s uma, kako će se Ignacije, imajući Isusa za druga i pratioca na tako dalekom putu, sve više opasivati snagom, i kako će još sjajnije dokazati onu (nebesku) moć, koja ga krijepi, i razne Crkve na svom putu većma utvrđivati...«.

[2]) Baš isto tako rade danas slobodnozidarski progonitelji Crkve u Meksiku.

3. Zanosni doček Ignacijev u Smirni, na putu do Rima.

Car Trajan u »devetoj godini svoga vladanja« (Euzebije), t. j. g. 107., bijaše naredio, da se svezani Ignacije u pratnji desetorice surovih vojnika što prije otpremi u Rim, kako bi za vremena onamo prispio kao žrtva zvjeradi u velikim pučkim zabavama amfiteatra. Od srca zahvali Bogu na željenoj milosti skorog mučeništva, sveti se starac u Seleuciji ukrca u lađu te iza mučne plovidbe uz obalu Cilicije, Pamfilije i Licije dođe u lidijski glavni grad Smirnu, gdje se lađa nekoliko dana zadržala. Tu ga u slavlju dočeka njegov prijatelj i učenik Ivanov, sv. Polikarpo, biskup smirnski, na čelu raznim deputacijama veoma mnogo maloazijskih Crkava, gdje su Ignaciju na dirljivi način iskazale svoje duboko štovanje i zadivljenje i kako sam veli, obilno ga okrijepile na tijelu i na duši; ujedno su se s njime natjecale u revnim molitvama i primile vanrednu utjehu, gdje su gledale, kako sv. mučenik radosno hiti u smrt, što ju je smatrao ulazom u nebo.

4. Pisma Ignacijeva i osobitosti njegova sloga.

U Smirni je našao sv. starac također prigode, da u svoj hitnji napiše četiri pisma, po jedno Efežanima, Magnežanima, Traljanima i Rimljanima. U tri prva pisma srdačno zahvaljuje na odaslanju posebnih izaslanika i na svoj njihovoj ljubavi i nato nanizuje očinske i krepke opomene, da se svi drže crkvenog jedinstva i poslušnosti prema biskupu, namjesniku Kristovu, i napram prezbiteriju kanoti časnom senatu apostolskom i napram đakonima kao slugama Božjim. Ujedno ih odvraća od ebijonitskog i doketskog krivovjerja, koje se tada stalo širiti u nekim pokrajinama. Sličnog su sadržaja, poslanice njegove, na daljnom putu iz Troade upravljene Filadelfljanima, Smirnjanima i biskupu Polikarpu. Saznao u Troadi, da je progonstvo kršćana prestalo u Antiohiji, htio je ovdje i nekim drugim Crkvama pisati, da im zahvali ter ih obodri, kako bi čestitali kršćanima u Antiohiji na stečenom miru. Ali zapriječen naglim odlaskom lađe, pismeno je molio Polikarpa, neka bi on u njegovo ime pisao tim Crkvama.

Plemenite osjećaje, što ih je vatrena duša Ignacijeva, ljubavlju Božjom opojena, gojila na svem putu do mučeništva, upoznat ćemo najviše iz prekrasne njegove poslanice Rimljanima. Što je Buffon rekao: »Le style c'est l'homme! Slog je sam čovjek« ili: Čovjek se osobito poznaje po svom slogu: to vrijedi također za Ignacija. On je pisao grčki. Ali njegov slog nije grčki. Čujmo, što Möhler veli o tom: »Slog je sv. Ignacija slikovit i živahan, posve nalik na slog azijskih pisaca. Služi se dugim perijodama, makar i ove ne bile zgodno sastavljene. Često se njegov govor prekida drugim umetnutim mislima koje naglo prodiru usred pi-

sanja. Kako su mu misli i osjećaji nada sve uzvišeni i snažni, često u širokom području grčkog jezika Ignacije ne nalazi zgodna izraza za sebe, i zato obična pravila za izricanje misli zanemaruje kao verige i spone, koje poletu duha samo smetaju. U jednoj istoj rečenici on nagomilava puninu raznih misli, te često jeziku i njegovim zakonima upravo silu nanosi, kako bi što prije dao oduška uzvišenim i silnim čuvstvima svoga srca. Poradi toga lako ćemo uvidjeti, da se pisma njegova dosta teško mogu razumjeti, i da ih treba više puta čitati ako hoćemo posve usvojiti bogati njihov sadržaj...« U ovom pogledu možemo Ignacija donekle usporediti sa sv. Pavlom, samo što je Ignacije često još smjeliji u upotrebljavanju izvornih slika i u nagomilavanju novo složenih riječi. Isp. n. pr. Ef. 9: »Vi ste kamen hramu Očevu, pripravljen za gradnju Boga Oca; diže vas u vis vitao Isusa Krista t. j. križ, a konop vam je Duh Sveti... Budite dakle svi suputnici, Bogonosci, hramonošci, Kristonosci, svetonosci...« Ili Rimlj. 2: »Lijepo je zapasti s obzorja svijeta k Bogu, da k njemu izađem«, i opet Rimlj. 4: »Žito sam Božje te se pod zubima zvjeradi meljem, da se pronađem kao čist kruh Kristov«.

I u štovanju i čestom upotrebljavanju imena Isusa Krista Ignacije je nalik na sv. Pavla. U samoj poslanici Rimljanima nalazimo to d v o s t r u k o ime do 18 puta, u poslanici Efežanima 32 puta, Mang. 22 puta, Tralj. 16 puta, Filad. 17 puta, Smirnj. 12 puta; jedini list Polikarpu rjeđe upotrebljava to sv. ime.

Kušajmo sad što točnije prevesti

(5.) prekrasni list Ignacijev Rimljanima,

što ga je t. zv. Kolbertov izvještaj mučeništva njegova također doslovno uvrstio u svoj opis, jer nam on najbolje otkriva svu vatrenu dušu svečevu. Karakterističan je ovdje već dugi i nada sve pohvalni n a t p i s i p o z d r a v:

»Ignacije, Nazvan i Bogonošcem, Crkvi pomilovanoj u veličini Oca Višnjega i Isusa Krista, jedinog Sina njegova; Crkvi ljubljenoj i prosvjetljenoj voljom onoga, koji hoće sve što je prema ljubavi Isusa Krista Boga našega; Crkvi predsjednici u području grada Rima, dostojnoj Boga, dostojnoj dike, dostojnoj najvećeg blaženstva, dostojnoj hvale, dostojnoj sreće, dostojnoj čistoće i predsjednici saveza ljubavi,[3]) čuvarici zakona Kristova[4]) i urešenoj

---

[3]) Funk (Patres apost.) dobro dokazuje, kako ἀγάπη ovdje kao i Tralj. 3, 2; 13, 1; Rimlj. 9, 3; Filad. 11, 2; Smirnj. 12, 1, konkretno znači ljubeznu z a j e d n i c u vjernika, jer se i pređašnja riječ προκαθημένη odnosi samo na mjesto ili zajednicu, a ne na djela ljubavi.

[4]) Funk (Patres apost.) po najboljim i najbrojnijim rukopisima, čita ovdje χριστόνομος dok samo jedan rukopis (G) ima χριστώνυμος nalik na potonju riječ πατρώνυμος

imenom Očevim, koju također pozdravljam u ime Isusa Krista Sina Očeva; ujedinjenima po tijelu i duši u svakoj zapovijedi njegovoj, milošću Božjom nerazdruživo napunjenima i očišćenima od svake tuđe boje: premnogo nehinjenih pozdrava u Isusu Kristu Bogu našemu.

I. poglavlje: SVEZAN DOLAZIM K VAMA.

Molitvama svojim u Boga postigoh, da ću ugledati vaša, Boga dostojna, lica, kako sam i dalje molio za to; jer svezan u Isusu Kristu nadam se, da ću vas pozdraviti, ako je naime volja Božja, da se pronađem dostojan biti do kraja (svezan). Početak je naime dobro uređen, ako samo milost postignem, da se bez zapreke domognem svoje sudbine. Bojim se ipak vaše ljubavi, da mi ona ne bi škodila. Tà, vama je lako učiniti što hoćete. Meni je pak teško prispjeti k Bogu, ako me vi ne poštedite (t. j. ako se ne okanite svoga zauzimanja za moje oslobođenje).

II. poglavlje: NE LIŠITE ME VIJENCA MUČENIŠTVA!

Ne ću naime, da ljudima laskate, nego hoću da Bogu omilite, kao što mu se doista i milite. Tà, niti ću ja ikad imati ovakove prilike, da dođem k Bogu, niti ćete vi moći sudjelovati kod boljega djela, ako šutite. Jer budete li šutjeli o meni, ja ću biti riječ Božja (t. j. slaviti Boga po mučeništvu). Ako se pak budete trsili oko moga tijela, ja ću opet biti (isprazan) zvuk. Nemojte mi ništa više priuštiti, nego da se Bogu žrtvujem, dok još žrtvenik (u progonstvu) stoji gotov, da se u ljubavi[5]) složite u zbor i da pjevate Ocu u Kristu Isusu, što je Bog biskupa sirskoga pronašao vrijednim, da ga pošalje na zapad sa istoka. Lijepo je zapasti s obzorja svijeta k Bogu, da k njemu izađem (Na spomen svoga puta s istoka na zapad Ignacije nadovezuje krasnu sliku zapada i izlaska sunčanoga, s kojim ispoređuje svoju smrt mučeničku).

III. poglavlje: RADIJE MI ISPROSITE SNAGU ZA MUČENIŠTVO!

Nikad niste nikom zavidali; druge ste učili[6]). A ja hoću da i ono bude stalno, što ste naučavali i nalagali. Samo mi isprosite snagu nutarnju i vanjsku, da se s govorom mojim složi i volja, kako bih se ne samo nazvao kršćaninom, već i pronašao. Jer ako se tako pronađem, onda se mogu tako i nazvati i vjeran biti tada, kada me svijet ne bude vidio. Ništa što se vidi (ništa osjetno), nije dobro. Jer se Bog naš Isus Krist (sad) u većem svijetlu (preobraženja) vidi, gdje je u Ocu. Kršćanstvo nije djelo (slatkog) nagovaranja, nego (nutarnje) veličine, kada na nj mrzi svijet.

[5]) ἐν ἀγάπῃ znači ovdje ljubeznu tajnu i gozbu euharistijsku kako ćemo kasnije vidjeti.

[6]) Tako pohvalno ne govori Ignacije nijednoj drugoj Crkvi. Bit će, da misli ovdje također na Klementovu poslanicu Korinćanima.

IV. poglavlje: DAJTE, DA SE KAO ŽITO BOŽJE SAMELJEM POD ZUBIMA ZVJERADI, DA BUDEM ČIST KRUH KRISTOV!

Ja pišem svim Crkvama i poručujem svima, da drage volje umirem za Boga, ako me vi ne smetete. Opominjem vas, da mi ne bi u zao čas iskazali svoje dobrohotnosti. Dajte mi, da postanem hranom zvjeradi, da tako dođem k Bogu. Žito sam Božje, te se pod zubima zvjeradi meljem, da se pronađem čistim kruhom Kristovim. Radije mazite zvjerad, neka mi grobom postanu te ništa od moga tijela ne ostave, da usnuvši ne budem komu na teret. Tada ću uistinu biti učenik Isusa Krista, kada svijet ne bude više vidio ni tijela moga. Molite se Kristu, da tim oruđem (zvjeradi) budem žrtva Bogu. Ne zapovijedam vama kao Petar i Pavao[7]). Oni su apostoli, ja osuđenik; oni slobodni, a ja dosada rob. No ako pretrpim (mučeničku smrt), bit ću oslobođenik Isusa Krista i uskrsnut ću u njemu slobodan.

V. poglavlje: PRIVEZAN ZA DESET LEOPARDA, NE ŽACAM SE NIJEDNE MUKE ZA KRISTA.

Od Sirije pa sve do Rima borim se sa zvjeradi, na kopnu i na moru, obdan i obnoć privezan za deset leoparda, t. j. za četu vojnika, koji dobročinstva vraćaju još većom zlobom. U njihovim se pak nepravdama sve više učim, ali za to nisam opravdan. Oh da mi se naužiti zvjeradi, koju mi pripraviše! I molim se, da me naglo napadnu. Dapače ja ću ih mamiti, da me brzo prožderu, a ne onako, kako se nekih (mučenika po čudu Božjem) u strahu nisu ni dotakle. Pa makar me i one protiv (naravne) pohlepe ne htjele, ja ću ih siliti na to.[8]) Prostite mi! Što mi koristi ja znam. Sada tek počinjem biti učenik. Nijedno od vidljivih i nevidljivih stvorenja neka mi ne zavida, da prispijem k Isusu Kristu. Došao na me oganj, križ, čopori zvjeradi! Kidale mi se, rastrgale i razbacale kosti! Rasijecali mi se udi! Mrvilo mi se cijelo tijelo! Mučile me grdne muke đavolje, samo da dođem Isusu Kristu!

VI. poglavlje: PO MUČENIČKOJ SMRTI RAĐAM SE ZA NEBESKI ŽIVOT.

Ni od kakove koristi ne će mi biti granice svijeta ni kraljevstva ove zemlje. Više mi vrijedi umrijeti u Kristu Isusu, nego kraljevati nad zemljom s kraja na kraj. Onoga tražim, koji je za

[7]) Tim ih podsjeća na slavne osnivače Crkve njihove.

[8]) Kako se ovi i slični osjećaji i čini slažu sa dužnošću, koja po 5. zapovijedi Božje nalaže, da čuvamo svoj život? Svetac ovo govori u hipotezi, da su ga d r u g i osudili na zvjerad. U tim prilikama mogao je pod posebnim nadahnućem Božjim pokazati, da se ne boji zvjeradi, gdje se radi o ispovijedanju vjere i spasu duše.

nas umr'o. Onoga hoću, koji je poradi nas uskrsnuo. Roditi se imam naskoro. Prostite mi, braćo! Ne priječite me, da živim (Kristu)! Nemojte htjeti da umrem! Nemojte svijetu izdati onoga, koji želi da bude Božji! Niti me zavedite po materiji! Dajte da se domognem čistoga svijetla! Kad onamo dospijem, bit ću čovjek. Dopustite mi, da budem nasljednik muke svoga Boga. Ko njega u sebi ima, neka razmisli, što hoću, i neka učestvuje u mom bolu, znajući, što me tišti.

VII. poglavlje: LJUBAV JE MOJA RASPETA; ČUJEM NUTARNJI GLAS: OVAMO K OCU!

Knez ovoga svijeta hoće da me ugrabi i da upropasti moje pregnuće za Bogom. Neka ga dakle nitko od vas nazočnih ne pomogne, nego radije pristanite uz mene, ili bolje uz Boga. Ne zazivajte Isusa Krista, dok ste željni svijeta. Nenavidnost neka u vama ne prebiva (kao da mi ne priuštate mučeničkog vijenca). I onda, kad bih vas glavom molio (za što drugo), nemojte me poslušati. Više poslušajte ono, što vam (sada) pišem. Živ pišem vam, a želim umrijeti. Moja je ljubav raspeta na križ; a nema u mene vatre, što ljubi svijet; već je u meni voda živa, što govori u meni te iznutra mi veli: Ovamo k Ocu! Ne ide mi u slast hrana iskvarenosti niti radosti ovoga svijeta. Kruh Božji hoću, t. j. tijelo Isusa Krista, koji se rodi od koljena Davidova, a pilo hoću, krv njegovu t. j. ljubav neprolaznu (Prema temeljitim istraživanjima učenjaka Batiffola, Struckmanna i Scherera vatreni Ignacije upotrebljava ovdje poradi najuže nutarnje veze izraze »ljubav« i »Euharistija« ili elemenat njezin »krv Kristova« kao identične ili sinonime. Tako su mu također Tralj. 8, 1 i drugdje izrazi tajne discipline »vjera i ljubav« istovjetni s elementima euharistijskim i u klici već neposredni plod Euharistije. U istom euharistijskom smislu Ignacije često shvaća izraz »muka Gospodinova« n. pr. Ef. 20, 1. 2; Smirnj. 7, 1. coll. 6, 1; Filad. 3, 3 itd.[9])

VIII. poglavlje: PIŠEM VAM OVO PO VOLJI BOŽJOJ.

Ne ću da dalje živim poput ljudi. To će biti, ako vi htjednete. Voljom svojom pristanite, da i vi budete predmet dobrohotne volje (Božje). U malo riječi vas molim: Vjerujte mi! Isus Krist **objavit će vam ovo, da istinu govorim, on, usta bez varke, po kojima** je Otac istinu govorio. Molite se za me, da prispijem. Ne po tijelu pisao sam vam, nego po volji Božjoj. Budem li pretrpio smrt, dobro ste mi željeli. A budu li me odbili kao nevrijedna, mrzili ste na me.

[9]) Vidi o tom lijepi članak Dra. W. Scherera »Zur Eucharistie - Lehre des hl. Ignatius von Antiochien«, Theol. - praktische quartalschrift (Linz), 1923, 627.—632. U drugom članku osvrnut ćemo se na ove izvore.

IX. poglavlje: MOLITE SE ZA CRKVU U SIRIJI.

Opomenite se u svojoj molitvi Crkve sirske, koja mjesto mene ima (sada) Boga za pastira. Biskup njezin bit će sada Isus Krist i vaša ljubav. Ja pak moram porumeniti, što me zovu oni svojim, jer nisam vrijedan kao zadnji od njih i kao nedonošče. Ali sam našao milost, da budem nešto, ako Boga postignem.

Pozdravlja vas duh moj kao i ljubav onih Crkava, koje su me primile u ime Isusa Krista, ne kao prolaznika. Jer i one Crkve, koje meni ne pripadaju, išle su preda mnom od grada do grada na putu, što sam ga imao prevaliti po tijelu.

X. poglavlje: DO SKOROG VIĐENJA!

Pišem vam ovo iz Smirne po svake hvale predostojnim Efežanima. Uz mnogo drugih nalazi se kod mene Kroko; a to mi je veoma milo ime. Što se tiče onih, koji su već prije mene na slavu Božju pošli iz Sirije u Rim, mislim da ste se s njima upoznali. Saopćite i njima, da sam blizu. Svi su naime dostojni Boga i vas. Pristoji se dakle, da ih u svemu okrijepite. Ovo sam vam pisao 24. augusta. Zdravstvujte do konca u stalnosti za Isusa Krista«.

*

Ovo je ognjeno pismo po Möhleru »preuzvišeno nad svaku hvalu i u svojoj vrsti valjda najmilije, što nam podaje kršćanska književnost (osim evanđelja)«[10]) »U tom su pismu, veli Mourret s biskupom Freppelom, s pravom gledali savršenu ideju kršćanskog mučeništva. I doista, mučenik kršćanski nije samo svjedok jedne (pojedine) činjenice dogmatične; on je ujedno time po sv. Tomi »svjedok same vjere«, svjedok Krista, koji živi u njemu, svjedok vječnog života, do kojeg mu mučeništvo otvara vrata, i za kojim on teži svom snagom svoje nade i svoje ljubavi«.[11])

6. Na meti u rimskom amfiteatru.

Da je Ignacije doista i stekao mučenički vijenac u rimskom amfiteatru pod zubima zvjeradi, posve sigurno znamo. Već je Polikarp to natuknuo u svojoj poslanici Filipljanima (pogl. 9.), premda do onda ne bijaše još ništa pobliže čuo o raznim okolnostima njegova mučeništva. No posve jasno veli Euzebije, pozivajući se na neposrednog učenika Polikarpova: »Mučeništvo i pisma ovog Ignacija spominje Irenej ovim riječima: »Tako je i jedan od svojim, jer nijesam vrijedan kao zadnji od njih i kao nedonošče, Ali naših, kako se pripovijeda, rekao, kad je zbog vjere Kristove bio osuđen da bude bačen pred zvjerad: »Žito sam Božje, i pod zubima zvjeradi meljem se i smrvljujem, da postanem čist kruh«.

[10]) V. Bardenhewer, Geschichte der altchristl. Litteratur I. 124.

[11]) Historie générale de l'Eglise, I. 190.

Po istom Euzebiju naslijedio je mrtvog Ignacija biskup Heros na stolici antiohijskoj.[12])

Prema t. zv. Kolbertovu mučeništvu, koje će imati zdravu jezgru, oslonjenu na tradiciju, možemo ovako popuniti vijesti o posljednjim danima Ignacijevim:

Iz Troade prebrodi on more do luke Neapolis blizu Filipâ. Odanle kopnenim putem dođe preko Macedonije u Epidamnus (Dyrrhachium, Drač), odakle se jadranskim i tirenskim[13]) morem odvezao u Porto blizu Ostije, gdje su ga dočekala braća iz Rima. Ignacije bješe zaželio, da se već u luci Puteoli kod Napulja iskrca, kako bi pješke pošao u Rim istim putem kao i sv. Pavao; ali jaka bura spriječi tu namjeru.

Kao što već prije u svom pismu, tako je Ignacije i sada usmeno zaklinjao rimske kršćane, da ništa ne rade za njegovo oslobođenje. Bilo se naime bojati, da će se kršćani uteći puku rimskom; a taj je mogao uspješno zamoliti cara za pomilovanje ovog sijedog osuđenika, što ga bijaše Trajan baš zato osudio, da »bude hrana zvjeradi kao prizor za gledanje i uživanje puka« (Martyrium Colbert 2.). Tu bi molbu olakšala okolnost, što je u Antiohiji progonstvo već bilo prestalo.

Ne zna se, što su učinili rimski kršćani u ovom pogledu. Iza ponovne molbe svoje, da bi šutjeli, Ignacije se s njima svesrdno molio za mir crkveni. I kako su se igre u amfiteatru, t. zv. Saturnalia (17.-20. decembra) primicale kraju, brzo baciše sv. starca po zapovijedi Trajanovoj pred zvjerad, te se žarka želja Ignacijeva za mučeništvom odmah ispunila. Preostale veće kosti sv. mučenika kršćani otpremiše u Antiohiju. Tu su ih u velike štovali još u vrijeme sv. Ivana Krizostoma: »Kao što vječna riznica, veli on u svom panegiriku, ništa ne gubi, makar i svaki dan iz nje crpli, pa makar se i svi njom obogatili, tako se i svi hodočasnici od (kosti) blaženog Ignacija vraćaju kućama svojim puni blagoslova, pouzdanja, radosti i velike snage«. Kasnije u 6. ili 7. stoljeću prenijeli su ih opet u Rim, gdje su svečano sahranjene u crkvi sv. Klementa. Istočna Crkva slavi spomen sv. Ignacija na dan smrti njegove (20. decembra), a zapadna Crkva 1. februara. Godina smrti njegove nije stalno poznata, ali leži svakako između g. 107. i 117. Grci po Kolbertovu izvještaju smatraju g. 107. za godinu mučeništva, jer je doista te devete godine vladanja Trajanova po Euzebiju počelo progonstvo kršćana. Sirska Crkva drži se g. 110., dok Kihn po nekim spomen-novcima iz prvog rata Trajanova protiv Parćana misli na g. 114. kao godinu Ignacijeva mučeništva.

I. P. Bock D. I.

[12]) Hist. eccl. III, 36.

[13]) Bardenhewer i drugi moderni patrolozi misle, da je Ignacije kraćim putem iz Brundisija pješke krenuo u Rim.

Pravi dan smrti Isusove.

Nekoji pisci tako govore o tom pitanju, da ili niječu vjerodostojnost evanđeljâ ili barem o njoj sumnjaju. Stoga ćemo to pitanje razbistriti. Pokazat ćemo, 1. da je Božanski naš Spasitelj umro o židovskom Uskrsu, 2. u petak, 3. na uskrsnu svetkovinu, 15. nisana. Prva i druga tačka općenito je prihvaćena, o trećoj se i katolici prepiru. Iznijet ćemo ipak i prve dvije tačke, jer se time lakše rješava treća tačka.

1. Isus je propet o židovskom Uskrsu.

Sva se četiri evanđelja u tome slažu i to ističu sasma bistro. Židovski se Uskrs (Passah) slavio kao i Duhovi i svetkovina sjenica kroz cijelu sedmicu, i to od 15. do 21. mjeseca nisana. Nisan je prvi mjesec crkvene godine, pada u proljeće, u naše mjesece ožujak - travanj (prvi je mjesec građanske godine Tišri, koji pada u jesen, u rujan - listopad). Taj mjesec počinje s mlađem kao svaki mjesec kod Židova. 15. je nisana bio uskrsna svetkovina, dan uspomene izlaza iz Egipta: Taj se dan nijesu radili težački poslovi, kao ni na 21. nisana, taj zadnji dan svetkovine. Za sedam dana jeo se samo neprijesni kruh. To se počinjalo već 14. nisana. U podne 14. nisana otac obitelji tražio je svijećom po kući, da li će naći još štogod kvasnoga kruha. Ako ga je našao, odmah ga je spalio, jer bi inače kuća bila onečišćena. Tako je 14. nisana bio prvi dan prijesnih hljebova. Popodne je 14. nisana uskrsno janje zaklano i to u hramu. Krv je izlivena na oltar, pretelina spaljena, pa se onda zaklano janje odnijelo kući i tu ispeklo, ali tako, da mu nije prelomljena ni jedna kost. Iza zapada sunca jelo se to janje svečano prema obrednim propisima.[1])

Ovdje treba da imamo na pameti jednu okolnost, koja će biti vrlo važna kod treće tačke. Preko ove okolnosti mnogi lako pređu, pa misle da se u sve dane uskrsne židovske svetkovine obdržavao subotni počinak, kako mi to činimo n. pr. na Božić, Uzašašće, Veliku Gospu, uopće u nedjelje. Židovi nijesu jednako svetkovali svetkovinu i sabbath (subotu). U subotu je bio zabranjen ne samo svaki težački posao, nego se nije smjelo ni kuhati ni peći, pa su hranu za subotu pripremali u petak. Odatle potječe grčko ime »paraskeue«, priprema, t. j. za taj dan. Tako već kod Marka 15, 42 (»I kad bi u veče, jer bijaše priprava — paraskeue — što je prije subote«). Budući je u obične sedmične subote bio propisan vrlo strogi počinak (Počinak se zove židovski »šabbath«),

[1]) Kod Židova je trajao dan od zapada sunca do zapada. Tako su Židovi jeli uskrsno janje početkom 15. nisana. No u svem pitanju valja brojiti prema našem načinu, pa kažemo, da je janje zaklano i pojedeno 14. nisana.

zvao se taj dan »šabbath šabbathon« (Lev. 23, 3), t. j. veliki dan počinka, velika subota. Svetkovine, svečani dani počinka, svečane subote ne zovu se »šabbath šabbathon«, nego samo »šabbath« ili »šabbathon« (Lev. 3, 11, 24). Samo je dan pomirenja, u koji se postilo i nije pripremalo nikakvo jelo, bila sedmična subota »šabbath šabbathon« (Lev. 3, 32). Svetkovine su dakle bile veliki dani, ali male subote; obične su pak subote bile velike subote.

Da su ovo imali pred očima nekoji eksegete, ne bi tako lako bili kazali: Židovi bi prenijeli 15. nisana na slijedeću subotu, ako je pao u petak, da tako ne svetkuju jednu subotu za drugom.

2. Krist je propet u petak.

Krist je propet u petak a u jutro u nedjelju uskrsnuo je. Ovo ističu svi evanđeliste jednoglasno i jasno (Mat. 27, 61 i 28, Mk. 15, 42 i 16, 1; Lk. 23, 54 i 24, 1; Iv. 19, 31 i 20, 1).

No gle evo odmah jedne poteškoće: Krist je rekao, da će ostati 3 dana i 3 noći u zemlji, kako je Jona bio u utrobi ribe 3 dana i 3 noći (Mt. 12. 40). Od Petka popodne do nedjelje ujutru najviše su 3 nepotpuna dana, ali samo 2 noći. — Na to je lako odgovoriti: Krist je također češće rekao, da će treći dan uskrsnuti (Mt. 16, 21; 17, 23; 20, 19). Tri dana i tri noći jest drugi izraz za vrijeme do preksutra, n. pr. od prekjučer do danas, od danas do preksutra. To nalazimo u St. kao i Novom Zavjetu. David progoni Amalekićane, koji mu porušiše grad Sikeleg i poniješe sve njegovo imanje. On nađe jednog egipatskog slugu, koga je zapustio njegov amalekitski gospodar i bio sav smalaksao, jer nije ništa jeo 3 dana ni 3 noći (I Reg. 30, 12). U slijedećem pak stihu pripovijeda taj Egipćanin, da ga je »prekjučer« zapustio njegov gospodar. Dakle 3 dana i 3 noći »od prekjučer«. Sara, kasnije žena malog Tobije, nije jela ni pila 3 dana ni 3 noći, nego je ustrajala u molitvi (Tob. 3, 10 dd). Prema slijedećem stihu svršavala je ona svoju molitvu trećeg dana. Estera će 3 dana i 3 noći postiti i onda poći do kralja (4, 16). No ona ide trećeg dana do kralja (5, 1). Svugdje su 3 dana i 3 noći samo 3 dana s 2 noći.

3. Krist je propet 15. nisana

i večer je prije (14. nisana) jeo uskrsno janje kao i drugi Židovi. O tome se i katolici prepiru, kako spomenuh. Pogledajmo stvar pobliže.

Matej, Marko i Luka vele, da je Krist prvog dana prijesnih hljebova kad se moralo zaklati janje, održao s učenicima uskrsnu večeru, pa zatim otišao na maslinsko brdo, gdje ga uhvatiše da ga obdan propnu (Mt. 26, 17 dd; Mk. 14, 12 dd; Lk. 22, 7 dd). Svak će nam priznati: ako bismo imali samo ova 3 evanđeliste, nitko ne bi ni pomislio, da je moglo biti drukčije.

No kod Ivana nalaze nekoji druge podatke. On naime piše 19, 14: »A bješe priprava (paraskeue) pashe, oko 6. ure, i reče (Pilat) Židovima: Evo kralj vaš«. Nije li to dakle bilo 14. nisana, kad se pripravljalo uskrsno janje? Sveti Ivan dapače piše: »A Isusa povedoše od Kajfe u sudnicu. Bješe pak jutro. I oni ne uđoše u sudnicu, da se ne bi opoganili, nego da bi mogli jesti pashu« (18, 28). Ako su dakle željeli jesti uskrsno janje, to je bio 14. nisana. — I na to ćemo odgovoriti: Što se tiče Iv. 19. 14., priprava znači »petak«, a »pasha« ne znači uskrsno janje, nego svu uskrsnu svetkovinu, uskrsnu sednicu. To je kod Ivana obično značenje.

I Iv. 18, 28. ne znači da su željeli jesti uskrsno janje, nego »jesti uskrsnu svetkovinu«. Što to znači? Ta eno Židovi »jedu godine« t. j. godišnje prihode (Joel 2, 25), »jedu polje« t. j. prihod zemlje (Gen. 3, 17; Is. 1, 7), »jedu vatru Jehovinu« t. j. žrtve (Deut. 18, 1). Tako »jedu svetkovine«. Eno u 11 Par. 30, 22 prema židovskom tekstu »jeđahu svetkovinu (govor je o passhi) 7 dana prinoseći žrtve pomirnice«. Tako znači (jesti passhu« isto što i jesti od žrtve passhe. Slično su valjda kazali i »Duhove jesti« t. j. jesti od žrtve pomirnice na Duhove, valjda i »svetkovinu sjenica jesti« t. j. od žrtve pomirnice na dan sjenica. Kad su naime došli Židovi taj dan u Jerusalem, prikazali su žrtvu i od nje jeli i time zasvjedočili svoje prijateljstvo s Bogom. Žrtva je pomirnica bila prijateljska gozba s Bogom: Bog je jeo (recimo tako) pretile komade, koje su spalili na oltaru, a drugo su pojeli oni koji su prikazali žrtvu. Tako i farizeji htjedoše »pashu jesti« t. j. prikazati žrtvu pomirnicu i od nje jesti, te ovako pokazati pred narodom svoje prijateljstvo s Bogom i svoju nabožnost. Tu oni nijesu smjeli manjkati, pa se stoga i plaše e će se opoganiti u Pilatovoj kući. U toj je kući sigurno bilo kvasnoga kruha, a to bi farizeje opoganilo za sav dan. Da su taj dan morali jesti uskrsno janje, opoganjenje ne bi bila tako teška stvar, jer se janje jelo tekar iza zapada sunca, pa su se mogli farizeji još prije toga kupanjem očititi. Ali mirovnu žrtvu passhe nijesu mogli jesti onaj dan, ako su bili opoganjeni.

Tako eto Iv. 18, 28. nije u protuslovlju s drugim evanđelistima; dapače je na drugim mjestima više s njima jedinstven nego li protivan. On piše 13, 1 dd., da je pranje nogu (kod zadnje večere) bilo prije svetkovine, to je 14. nisana u večer, upravo kao kod sinoptičara (druga tri evanđeliste). Ivan onda piše: »Da ne bi tijela ostala na križu u subotu (jer bijaše veliki dan ona subota), Židovi zamoliše Pilata, da im se prebiju golijeni i da se skinu« (19, 31). Tu je jedino ispravno tumačenje ovo: Jer je onda bio petak, obješeni nijesu smjeli ostati na križu, jer bi umrli u noći subote ili u subotu. I onda bi nadošla neprilika: mrtva tjelesa ne bi smjeli ni uzeti ni ostaviti na križu. Ne bi smjeli skinuti s

križa, jer je to u subotu zabranjeno bilo. Nijesu ih smjeli ostaviti na križu, nego se moralo mrtvo tijelo skinuti s križa prije zapada sunca u petak, jer bi inače propeti opoganili svu zemlju (Deut. 21, 22 dd.). Stoga upravo zamoliše Pilata, da smiju prebiti golijene propetima na križu i tako ubiti i zatim ih skinuti, pokopati. Tu izričito veli sv. Ivan: »Jer je bio petak«. Samo je naime za ovaj dan postojala poteškoća, za nikakav drugi dan. Da su n. pr. dotičnici u srijedu bili propeti, onda su ih mogli dići s križa slijedeći dan i pokopati. Slično vrijedi za svaki drugi dan, izuzevši petak. Sv. Ivan opaža dalje, da je subota iza ovog petka bila »velika« subota, upravo stoga jer je i onaj petak bio jedan sabbath, ali jedan svetkovni sabbath, dakle mali sabbath, kada je bilo dozvoljeno pokapanje. I danas pravovjerni Židovi, koji se drže zakona, pokapaju svoje mrtvace u svetkovni sabbath, kao u svaki drugi dan. No ako im tko umre u sedmični sabbath (a to je veliki sabbath, veliki dan počinka, šabbath šabbathon, kako se kaže u Lev. 23, 3). onda prenesu ukop na slijedeći dan. Tako nalazimo i u jednom starom maloazijskom dokumentu, u »Martyrium Polycarpi« 8, 1, da su Židovi nosili drva za lomaču mrskog im Polikarpa, i ako je taj dan bio »velika subota« (mega sabbathon), a tu je govor o običnoj sedmičnoj suboti. Ako protivnici reknu da je Ivan stoga onu subotu nazvao »velikom«, jer da je istodobno bila sedmična i svetkovna subota, to je tvrdnja bez dokaza i ovdje ništa ne tumači, jer se ovdje radi o nečemu, što se nije smjelo uraditi u subotu poradi strogog počinka. To nije naime ništa uplivisalo na počinak, da li je taj dan obična subota ili k tome i svetkovna subota. Ta već u običnu subotu počinak je bio najstroži, stroži nije mogao biti.

I Iv. 18, 31 je u prilog našega nazora. Pilat tu veli farizejima: Uzmite ga i sudite po svojim zakonima. Ali farizeji odgovoriše: Mi ne smijemo nikoga pogubiti. To ne znači: Po Mojsijevu zakonu mi ne smijemo nikoga pogubiti. Ta po Mojsijevu su zakonu smjeli pogubiti u mnogo slučajeva. Niti to znači: Rimljani su nam uzeli pravo, da koga smijemo pogubiti, jer im eto upravo u ovom slučaju Pilat daje dozvolu, da upotrebe svoj Mojsijev zakon, a Židovi su se tom dozvolom znali i drugdje poslužiti, n. pr. kad su kamenovali sv. Stjepana. One dakle riječi znače: Mi ne smijemo d a n a s nikoga pogubiti, pa bio to i najveći zlikovac; danas ne smijemo Krista pogubiti. Zašto? Jer je bio svetkovni sabbath, 15. nisana. To bi se smjelo 14. nisana. Da su Židovi uistinu imali vlast (sa strane Rimljana) pogubit Isusa, vidi se i po opasci Ivanovoj: »Da se zbude riječ Isusova, koju reče kazujući, kakvom će smrti umrijeti« (Iv. 18, 32). Ova je riječ bila u pogibelji e se ne bi ispunila. Kako? Da su Židovi upotrijebili spomenutu vlast, oni bi Krista bili kamenovali, ne bi ga bili propeli. Stoga su po Božjoj odluci i odgovorili: »Danas ne smijemo nikoga pogubiti. Ti ga moraš pogubiti, propeti«.

Tako je eto sv. Ivan u skladu s drugim evanđelistima. Prema svim je evanđelistima Krist propet 15. nisana, na uskrsnu svetkovinu. Jer pak farizeji hoće da jedu passhu, ne treba stvoriti nemoguće hipoteze. Ono mjesto nemojmo tumačiti o jelu uskrsnog janjeta, nego o jelu mirovne žrtve passhe, pa je onda sve u najboljem skladu. Tu doduše ne možemo da navedemo bogatu književnost, nego samo sv. Pismo. Drukčije bi bilo, kad bismo imali spisa o nekadanjim židovskim običajima i načinima govora.

Uistinu je neopravdana, nemoguća hipoteza onih, koji tvrde da su farizeji htjeli jesti uskrsno janje. Neki vele, da je Krist protiv općeg običaja i zakona jeo 13. nisana uskrsno janje. Drugi vele, da je Krist jeo uskrsno janje 14. nisana, ali da su Židovi protiv zakona jeli to janje 15. nisana i da su svetkovinu 15. nisana prenijeli na 16. nisana, u subotu, da tako ne svetkuju dvije subote jednu za drugom. Treći misle, da je bila dvostruka svetkovina, pa je Isus jeo s Galilejcima uskrsno janje 13. nisana, a drugi su Židovi jeli 14. nisana. Četvrti hoće, da se uskrsno janje zaklalo 13. nisana, a da se to janje jelo po volji 13. ili 14. nisana, jer ako bi 14. nisana pao u petak, onda bi pogibeljno bilo to janje ubiti u petak 14. nisana. Janje se naime moralo ubiti popodne, a pečenje mogla zateći subota i tako bi se oskvrnilo subotu. Kao da nije bilo lako klanje započeti nekoliko sati ranije, čak i jedan cio dan! To je sve nevjerojatno i znači natezati nekoja mjesta evanđeljâ.

Na koncu da se osvrnem još na nekoje prigovore.

Veli se 1: Nepojmljivo je, da bi Rimljani koga propeli na veliki uskrsni blagdan.

Odgovor: Quintilijan piše, da je propinjaje bilo na mjestu, gdje je to što više ljudi moglo vidjeti, te se tako zastraše pred zločinom. Quoties noxios crucifigimus, celeberrimae eliguntur viae, ubi plurimi intueri, plurimi hoc metu commoveri possint (Declam. 275). Tako je lako, da su izabrali doba, kada je mnogo ljudi došlo u Jerusalem, a to su bili blagdani.

Opet prigovaraju 2: Ali Židovi ne bi bili u svetkovnu subotu onako naokolo trčali, niti bi Josip iz Arimateje bio mogao kupiti pomasti.

Odgovor: Svetkovna subota, kako je rečeno, bio je mali dan počinka, pa je koješta bilo dopušteno, što je bilo zabranjeno u veliku subotu, između ostalog pokapanje i za to nužne stvari. Ako su možda farizeji prešli granice (neznamo naime, koliko se puta smjelo prevaliti u svetkovnu subotu), onda će bit pomislili: nužda ne zna zabrane. Ta tako je protuzakonita bila i ona sjednica u noći.

Vele 3: Ljepše bi bilo, ako bi Krist bio umro u vrijeme, kad su klali uskrsno janje, t. j. 14. nisana. Ta Krist je bio uskrsno janje Novog Zavjeta i sv. Ivan piše, da Kristu nijesu prelomili golijeni, e se tako uspuni Pismo po kome se njemu ne će prelomiti nijedna kost.

Odgovor: Ta riječ sv. Pisma prema grčkom izvorniku ne odnosi se u prvom redu na uskrsno janje, ne na Ex. 12, 44, gdje čitamo: Ne smijete mu (uskrsnom janjetu) prelomiti kosti, nego se to odnosi na Ps. 33. 21, gdje se veli o pravedniku (a Krist bijaše prvi pravednik, od koga potječe sva pravednost): Gospodin čuva sve kosti njihove, ni jedna se od njih ne će slomiti. No i prema sv. Ivanu, i Pavlu Krist je naše uskrsno janje, a staro je janje bilo znak Kristov. Tu valja na ovo pomisliti: Uskrsno je janje bilo ne samo znak Krista na križu, nego i Euharistije, u kojoj propeto janje Božje žrtvujemo i jedemo. I stoga je bilo zgodno, da je Krist ustanovio Euharistiju iza žrtve i kad su pojeli uskrsno janje, dakle 14. nisana. I upravo kod sv. Ivana nalazimo i razlog, zašto je Krist ustanovio 14. nisana presv. Euharistiju. On je naime, kako nam jamči i povijest, uveo u Maloj Aziji običaj, da se Uskrs slavi 14. nisana. Zašto? Jer je taj dan ustanovljena Euharistija. Ova je ne samo uspomena smrti Isusove, nego i uskrsnuća (Ta kod svake mise moli svećenik: Suscipe, sancta Trinitas, hanc oblationem, quam tibi offerimus ob memoriam passionis, resurrectionis et ascensionis Jesu Christi). Uspomena uskrsnuća, jer je sada u Euharistiji ubijeni i p r e o b r a ž e n i jaganjac Božji, a mi dobivamo po Euharistiji puninu života, koji je Krist svojim uskrsnućem obnovio (Qui mortem nostram moriendo destruxit, et vitam resurgendo reparavit. Čitamo u uskrsnoj prefaciji). On je naš život obnovio svojim uskrsnućem, jer je po uskrsnuću Otac nebeski primio otkupninu našeg otpupljenja, smrt Kristovu. Po Euharistiji postajemo i mi dionici tog života, jer je ona meso i život svijeta (Iv. 6, 52), izvor svih milosti, koje mi primamo iz Uskrsnulog Spastelja. Ako je Isus ustanovio Euharistiju 14. nisana, onda je umro 15. nisana, na uskrsnu svetkovinu Židova. To je potpuni sklad.[1])

E. Springer D. I.

[1]) Pitanje je o danu smrti Isusove dobro obradio Van Bebber u svom djelu »Zur Chronologie des Lebens Jesu«. Isto sam pitanje obradio opširnije u svojoj knjizi »Das Leiden unseres göttlichen Heilandes« (Bonifacius-Druckerei 1909, str. 229-240).

Zakoniti otpor protiv nepravednih zakona.

U Franceskoj postoji udruženje »Ligve des Droits du Religieux Ancien Combattant« (D. R. A. C.). To je udruženje raspisalo anketu o pitanjima: 1. ima li koji zakon, u koji se ne smije dirati?; 2. da li je koji zakon suveren?; 3. da li je dozvoljen otpor protiv nepravednih zakona? — Kako se vidi, anketa je vrlo zanimiva. Veliki je broj odgovora stigao, i to iz svih redova intelektualaca. Michael je Riquet te odgovore sakupio u knjizi »Enquête sur les droits du Droit et sa Majesté la Loi« (Edition Spes). Nas najviše zanima treće pitanje, jer je to najvažnije pitanje. Tu se nižu katolički teolozi, pravnici, političari itd.

1. Katolički teolozi.

H. Passage D. I., urednik pariškog časopisa »Etudes«, piše: »Nije svaki zakon već time i pravedan, jer je izglasan u parlamentu; ako je nepravedan, on ne veže u savjesti. No ne će li onda doći do anarhije? Tu su moguće dvije hipoteze: Ili je zakon državni protiv Božjega zakona: tada ne samo da je dozvoljeno ustati protiv njega, nego je to i dužnost. To je slučaj kršćanskih mučenika. Ili zakon čovječji grabi prava i slobodu građana i to znatno i trajno, a da ne dira u savjest. Ima časova, osobito tragičkih, u kojima može država poradi općeg interesa zahtijevati jednake žrtve. No uzmimo slučaj, u kome po sudu pravičnih i iskrenih ljudi nijedan razlog ne može da opravda valjano taj zakon. U tome se je slučaju država iznevjerila svojem zvanju, pa najviša i božanska vlast ne može da odobri taj zakon, a ipak je Božja vlast jedina kadra da nešto nametne čovječjoj savjesti. — Reći će se, da se tu žrtvuju osobna prava, a ne gazi se dužnost savjesti; ne svjetuje li tu krjepost da se podvrgnemo državnom zakonu? Nipošto. Tu ovakovi progoni često diraju u interese veće važnosti, a tih ne smijemo zapustiti pod izlikom resignacije. Tu je slobodna tako zvana pasivna resistencija, koja ne prejudicira akciji, što traži da se dokinu zli zakoni. Napokon u skrajnim slučajevima moral priznaje pravo, da nasilje odbijemo silom. To je zakonita obrana, primijenjena na državu kao nepravednog navalnika. No prije nego se prihvatimo ovog sredstva, treba da smo sigurni e su sva druga sredstva bila uzalud. — U kratko: po katoličkoj nauci zakon, t. j. pravo mora da je u skladu sa zahtijevima socijalnog života i osobnog dostojanstva. Taj je ekvilibrij moguć (To priznaje i August Comte, bezvjerac), ako postoji duhovna vlast, koja je kadra da posreduje između pojedinca i države. Nema li te duhovne vlasti, onda će se pojedinac pobuniti i upasti u sterilnu anarhiju, ili će (a to je običnije) država opsorbirati sva

prava. To je povijest starog i modernog poganstva. Ljudska prava nijesu sigurna, ako ih ne štite Božja«.

I Janvier O. P. veli: »Kada nepravedni zakon nije zadovoljan što označuje dozvoljenim ono što je nedozvoljeno, nego zapovijeda i ono što je zlo; kada zabranjuje ono, što je dobro po naravnom ili nadnaravnom pravu, takovu se zakonu odlučno moramo oduprijeti. Takov je n. pr. zakon, po kome bismo morali štovati krive bogove, ili ne bismo smjeli iskazivati pravom Bogu kult, koji ga ide. Tko tako veli? Stara junakinja, koja prkosi odredbama Kreontovim, da tako izvrši zakone, koji su iznad čovječje volje, i koji nijesu pisani, ali ih poznaje svaki čovjek a vrijede ne od jučer ili danas, nego su vječni. Tko tako uči? Falanga poganskih filozofa, koji su uskliknuli sa Sokratom: »Atenjani! Radije se pokoravam Bogu nego li vama«. To je ogromna većina jurista, koji vjeruju ili nevjeruje, a kliču s Grotiusom: »Svi pošteni ljudi sude, ako državne vlasti narede nešto protivno naravnome pravu ili zapovijedima Božjim, ne treba ih slušati«. A Leon Duguit piše: »Skroz je opravdan neposluh prema zakonima, koji su protivni pravu«. I francuska revolucija broji među pravima, kojih se čovjek ne može odreći, pravo otpora protiv tlačenja. Tko tako veli? Uzvišena skupina one trojice židovskih mladića, koji kazaše Nabukodonozoru: »Mi se ne klanjamo zlatnom kipu, što si ga podigao«. To veli i Matatija pred časnicima Antioha Epifana: »I da se svi narodi, koji pripadaju kraljevstvu Antiohovu, njemu poklone i zapuste vjeru svojih otaca i podvrgnu se njegovim naredbama; ja i moji sinovi i braća slijedit ćemo zakon svojih otaca«. Tko tako veli? Tako veli skup kršćanskih učitelja, koji izjavljuju sa sv. Tomom Akvinskim: »Ima nepravednih zakoma, kojima se nikako ne smijemo pokoriti«. To je niz rimskih papa počevši od sv. Petra, koji reče u sinedriju: »Više se valja pokoravati Bogu nego li ljudima«, pa sve do Leona XIII. i njegovih nasljednika, koji opetuju svemu svijetu: »Postoji samo jedan opravdani slučaj, u kome valja odbiti posluh. To je slučaj, kada je koja naredba očito protivna ili naravnom ili božanskom pravu, jer se tu prestupa ili naravni zakon ili volja Božja, pa su tu zakon kao i njegovo izvršenje jednako kazneni«.

2. Pravnici.

F. Geny, dekan pravničkog fakulteta u Nacyu, piše: »Ostaje još pitanje o pravu otpora u slučaju nasilja. O tome sam dovoljno pisao u IV. svesku svog djela »Science et technique«. To sredstvo može dovesti do nepopravljivih posljedica. Tu moramo strogo i oprezno suditi, kada se smije upotrebiti to sredstvo. To je sredstvo valjano i dozvoljeno u borbi protiv despotizma«.

Slično se izjavljuje i dekan pravničkog fakulteta u Bordeauxu, Leon Duguit: »Pravo otpora protiv nasilja (droit de résistance a l'oppression) jest najbolja garancija protiv svojevoljnosti zakonodavca, koji će se tako truditi, da izdade zakone, koji će naići na gotovo jednoglasno odobrenje«.

L. Le Fur, profesor prava na sveučilištu u Parizu, uči ovako: »Vlada nije arbitrarna ni apsolutistička, pa mora puku priznati neko pravo kontrole. To je pravo sankcijonirano pravom otpora, kada vlastodršci rade previše upravno protiv svoje misije. Tu valja više govoriti o otporu nego li o ustanku, koji je vrlo štetan. Otpor je dozvoljen, kada vlada radi protiv svog cilja (contrairement à sa raison d'être) te ne vlada u korist općeg dobra, svoje ustanove, nego prema partikularnom interesu«.

A. Beaucourt, profesor na sveučilištu u Strasburgu, piše: »Već je stara mudrost kazala: Salus reipublicae suprema lex esto. No kada zakonski proposi stavljaju u pogibelj koji viši društveni interes, onda je ne samo dozvoljeno prezreti takav zakon, nego može to postati i potrebnim. Treba ustati protiv onoga zakona, kojim vlastodršci ruše državu, koju bi po službi morali braniti, jer su i građani dužni da uzdrže svoju državu. Nemoguće je navesti sve kobne zakone, a i nemoguće je predvidjeti sve pretjeranosti, do kojih može dovesti ludost. Amo spadaju zakoni, koji napadaju na temeljne ustanove ljudskog društva: obitelj, vjeru, vršenje zvanja od koga ljudi živu. Ovome valja nadodati i one zakone, koji hoće da čovjeka pokvare ili izopače, te mu brane vršenje vjerskih ili ćudorednih dužnosti, jer je najveće dobro u ljudskom društvu — a tome se ne može prigovoriti — moralna vrijednost njegovih članova«.

3. Političari.

Ed. Soulier, potpresjednik Republikanske federacije i pariški zastupnik izjavljuje: »Građanska prava, načela i osvojenja franceske revolucije: individualna sloboda, jednakost prava, individualno vlasništvo, ne ostaje nam ovaj čas ništa drugo netaknuto nego jedino pravo, koje ne može zastarjeti i koje se ne može oboriti, a to je: pravo otpora protiv nasilja« (Figaro 17. 11. 25).

Alexandre Millerand, bivši predsjednik republike, reče u parlamentu javno: »Uvjeren sam da nema strašnije pogibelji po demokraciju (gdje je počitanje prema zakonu najbolja zaštita građana) nego li kada nastane nesuglsje između morala i napisanog zakona. Jasno je, da će se tu pojaviti silno protuslovlje između zakonskih propisa i imperativa savjesti. Ne smije biti zakonskog tumačenja, po kome bi se osudilo krivca, kome se ne može ništa drugo predbaciti, nego da je slijedio glas savjesti i časti. Ovu će moju izjavu odobriti ne samo svi ljudi, nego će priznati da tako častimo pravednost i vršimo zakon«. (Avenir, 24. 10. 25).

P. Thomas, profesor na pravnom fakultetu u Toulousi, piše: »To je tiranija, kada se vlastodršci ne osvrću na ljudske okolnosti, nego se vrte po apstraktnim teorijama političkim i socijalnim, te stvaraju svoje dogme koje hoće da ljudima nametnu prijevarom i silom. Tiranstvo ne zaslužuje nikakvog počitanja. Doduše je teško označiti granice između zakona i savjesti, kako ih djetinski iznose pristaše općeg prava glasa. Parlamenat predstavlja ne samo slabi dio naroda, nego može i sam upasti u strast nasilja, u časovite predsude koje zamrače suđenje i skrive odluku. To je zlo, da je u Francuskoj parlamenat suveren i što se (drukčije je u Sjedinjenim državama) protiv njega ne može prizvati na višu vlast. No tu je najviši sud savjest. Sigurno, štete su ove teorije očevidne. No što ćemo, kada je ljudski razum tako slab, da uzima za temelje društvenog života samo fikcije i zablude? Ne ostaje dakle drugo nego sila, koja će se razbiti o savjest kao more o pećinu« (Télégramme, Toulouse, 26. 7. 25).

4. Kako da se taj otpor i provede?

Kršćanski filozof Jacques Maritain piše: »Kako da se provede otpor? To je drugo pitanje, koje se mijenja prema okolnostima. Malo osjećam simpatije prema stalnim zapadnim štovateljima Gandhija. Moram priznati, da je ipak ona metoda Gandhijeva korisna i djelotvorna, što se pozivlje na duhovni elemenat. Dobro je ako se opremo silom, kad ustreba, zakonima koji vrijeđaju Boga. No vidim i zlo, ako se katolici na to ne priprave molitvom i pokorom« (Etudes, 20. 11. 25).

Janvier O. P. pak veli: »U praksi je ova stvar delikatna i zamršena. Prije nego se prihvatimo ovog skrajnjeg sredstva, moraju se mudri i pošteni ljudi u tome složiti, da je dotični zakon nepravedan. Treba da su znatna dobra, koja hoćemo da obranimo. Treba, prije nego se prihvatimo sile, da smo upotrebili sva sredstva kojima bismo inače mogli mirno doći do svog prava. Treba da je uspjeh ozbiljno probabilan i da nema bojazni e će nastati gora tiranija i progon. Ako uistinu narod ili dio naroda ne može da zaštiti svoje bitne interese nego pomoću sile, treba tada da se izbjegne svaki zločin i razuzdanost, pa kod akcije da se skrupulozno poštiva naloge umjerenosti i evanđelja. Treba da se hvatamo ove vrste otpora jedino u mjeri, koja je nužna na obranu prava« (La conscience chrétienne et la loi injuste, p. 10).

Završimo ovo s izjavom, koju je napisao član francuske akademije, Georges Goyau: »Rastajmo se najprije, rastajmo se za uvijek s pretenzijom, da se u nekoje zakone ne smije dirati! Svi se juriste danas smiju onim ubogim zakonodavcima, koji bi htjeli da njihove efemerne izradbe budu netaknute« (Vie catholique, 2. 1. 1926).

P.

Teorija evolucije i mimikrija kod mravi.

Iako znanost mora nastojati da odmisli sve, što bi moglo hladni razbor smetati u istraživanju istine, ipak se ljudi tome nedostiživom idealu mogu samo manje ili više približiti, jer svaki učenjak ponese u svoj znanstveni posao nesamo razum nego i srce i cijelu svoju individualnost. Zato se i u znanosti pokazuju razni faktori, koji vladaju običnim životom čovjeka. Tako će čovjek prateći znanstveni rad ubrzo primijetiti, da i u znanosti ima mođe. Kad je godine 1859. izašla Darwinova knjiga »The Origin of species by means of Natural Selection«, poplavila je darwinistička teorija malo ne cio svijet. Ističemo »darwinistička teorija evolucije« misleći pod tim samo onu teoriju evolucije, koja želi razvijanje jednih vrsta živih bića od drugih protumačiti »životnom borbom« i »prirodnim izabiranjem« (selekcijom). Darwin je naime otac samo te vrste evolucijske teorije; evoluciju pak učio je još prije Darwina Lamarck, koji je prvi ustao protiv tadašnjeg općenitog mnijenja, što je držalo sve vrsti živih bića nesposobnima za bilo kakovo mijenjanje i razvijanje (teorija stalnosti, koju su u drugoj polovici 17. i u prvoj polovici 18. vijeka branili Linné, Cuvier, D' Orbigny).

Budući da je Darwinizam bio »u modi« našlo se u učenjačkom svijetu po svim evropskim zemljama ljudi, koji su nastojali Darwinovu teoriju što više raširiti. U Njemačkoj je stvar došla tako daleko, da nije bilo moguće dobiti sveučilišne stolice, ako čovjek nije htio položiti »professionem fidei darwinianae«! Stali se dakako tražiti i dokazi za teoriju, jer je tih i zaista i potrebna bila. Što se sve nije pokušalo, pokazuje najbolje poznati »cronique scandeleuse« učenjaka Haeckela. Između ostaloga bila je i mimikrija kod nekih životinja predmetom, o koji zape oko, željno dokaza za Darwinovu teoriju. »Mimikrija, ta zavodljiva sličnost životinja raznih vrsta, smatrala se još pred 25 godina za glavnu kulu Darwinove nauke o poteku vrsta prirodnim izabiranjem«, piše poznati mirmekolog Wasmann (Die Naturwissenschaften, 1925., Heft 46. Ujedno navodi obilje primjera kao dokaz za tu tvrdnju). Nije međutim dugo potrajalo, a pred učenjački svijet dođe dugo nepoznata a vrlo vrijedna knjižica benediktovskoga opata Grgura Mendela (umro 1884. u opatiji Starog Brna u Moravskoj) »Versuche über die Pflanzenhybriden« (knjižica je napisana još g. 1865.). Pokusima je Mendel ustanovio svoje t. zv. »zakone o baštinjenju svojstva«. Rezultat je taj bio u velikoj opreci s Darwinovim izvodima, jer je glasio: 1. Neomeđenog razvitka nema u vrsta, a 2. Razvitkom pojedinih vrsta upravlja neki nutarnji, imamentni regulator, koji ne da vanjskim utjecajima, da neomeđeno određuju smjer razvitka. Ovo drugo je za darwinizam još poraznije, jer ga pogađa baš u živac. Jer je Mendelov rad bio uistinu solidan, stekao je »mendelizam« velike simpatije, kad su prirodoznanci saznali za nj. Sad se dakako pomalo promijenilo mišljenje o »mimikriji«, te se stali javljati sve više njezini neprijatelji. Tako je počeo udarati na mimikriju Heikertinger u »Zeitschirft für wissenschaftliche Insektenbiologie« od zadnjih par godina. Darwinizam stadoše svi redom osuđivati. (Wochenschrift bečki list donio je zanimljiv članak pod naslovom: Die Agonie des Darwinismus, Wien, 12. Dezember 1925. n. 11.) To je

dalo povoda Wasmannu, da svoje dugogodišnje proučavanje mravinje mimikrije skupi u knjigu »Ameisenmimikry« (1925.) i tako dade učenjačkom forumu što više uvida u taj specialni dio borbe između darwinizma i mendelizma. Kao mali komentar za orijentaciju u tom svom djelu napisao je Wasmann i članak »Die Ameisenmimikry« u listu »Die Naturwissenschaften« (Heft 46, 1925.). Kušat ćemo ukratko prikazati Wasmannovo mišljenje te dodati nekoliko kritičnih opazaka.

1. Pojam mravinje mimikrije.

Wasmann odmah na početku ističe: »Ne radi se u našem razlaganju možda o kakovoj »apologiji« darwinizma, koji sam kao općenitu teoriju a još više onda, kad su ga kušali izdići do t. zv. nazora o svijetu, uvijek pobijao« (Die Naturwiss. 1926. Heft 46. str. 926.). No ipak se smatra prisiljenim radi toga, što je mimikrija, u kojoj je on bez sumnje velikim auktoritetom, tako vezana s teorijom selekcije, da stane u neku ruku na branik te teorije. Tako piše: »Otkad je u modi mendelizam, kako je prije bio darwinizam, čini se da mnogi drže za moderno, te se nabacuju kamenjem u vrt teorije selekcije.... Temeljito pretresanje mravinje mimikrije kao problema postalo je potrebom radi rata, što ga već više godina vodi protiv mimikrije i selekcije osobito Franjo Heikertinger. Njega ide doduše hvala za to, što je svojom kritikom uklonio neka pretjeravanja a svojim temeljitim proučavanjem literature štošta pridonio poznavanju problema. Ali ako je on mislio, da će mimikriju i druge srodne pojave skinuti s temelja selekcijske teorije, onda se on prevario«. (ib. str. 926.)

Kao prvi razlog, zbog kojega Wasmann drži Heikertingerovo napadanje na mimikriju i selekciju uzaludnim, jest, što H. određuje mimikriju definicijom, koja je preuska. »On već unaprijed izdaje kao »mimikriju« samo t. zv. metoikovnu (metöke od met'oikein) t. j. sličnost nekih člankonožaca s mravima, koja im služi tobože za obranu protiv ptica i drugih izvanjskih neprijatelja... Sve ostale slučajeve sličnosti s mravima označuje H. imenom m i m e z a te ih tako briše iz kategorije mimikrijskih pojava«. Počinjući s tom definicijom mimikrije i s tim opsegom, koji je za pojam mimikrije preuzak, dokazuje H. svoju tvrdnju ovako: »Lako je bilo dokazati, da neki kukcožderi tamane i mrave; prema tome se štiti pred njima mirmekoidija (sličnost s mravima od myrmex i eidos) ništa... Tim drži H., da je dokazao svoju tezu, da mravinja mimikrija nema nikakova temelja u činjenicama« (ib. str. 926.).

Ta se dakle argumentacija osniva na preuskoj definiciji mravinje mimikrije. Jer osim slučajeva metoikovne mimikrije, koju smo već gore odredili, ima i slučajeva, koje valja označiti imenom sinehtrovnom (neprijateljskom od syn i ehdros). »Među drugim atropodima«, piše Wasmann, »koji su nalik na obične mrave te borave blizu njihovog mravinjaka ili na ulazu u nj, ima i podosta o t i m a č a. Za njih ne valja sigurno već unaprijed uzeti, da im sličnost s mravima služi za obranu protiv vanjskih neprijatelja; tu je puno vjerojatnije, da je to priljubljivanje otimača, koji služi mirmekofagiju« (ib.) Neke je od njih, na pr. celeoptere, heteroptere, arahnide sam Wasmann

uhvatio na djelu pa je zato i dao njihovoj »zaštiti« to ime: neprijateljska. Još se može razlikovati i treća vrst mimikrije, koja se nalazi u t. zv. pravih mravinjih gostiju, a neki je zovu nezgodnim imenom s i n o i k o v n o m (od syn i oikeo. Ime je nezgodno zato, jer je protiv već ustaljene potrebe; por. ib. str. 927.) Ni kod njih se ne može tvrditi, da je njihovoj sličnosti s mravima svrha, da ih zaštiti pred izvanjim neprijateljima, barem ne u prvom redu. Budući pako da se cijelo dokazivanje H. osniva na krivom pojmu mimikrije, to mu je cijelo iluzornim. Osim toga uistinu previše toga izvodi H. iz činjenice, da sličnost s mravima u nekim slučajevima ne koristi kukcima. »Nema uopće smisla tražiti da sredstvo obrane kod životinja daje a p s o l u t n u obranu; takovo je sredstvo uvijek manje ili više uspješno r e l a t i v n o, ali zato ipak može biti dokazom za selekciju (kann aber trotzdem S e l e k t i o n s w e r t besitzen).« (ib. str. 926.)

Tako je Wasmann negativno pobio Heikertingera. Ali to nije dosta, da čovjek dobije pravi uvid u stvar; zato je Wasmann svoje mišljenje i pozitivno razložio. U tom je razlagganju vrlo zanimljivo dalje razvio i precizirao pojam mimikrije. Evo nekoliko podataka bilo iz sadržaja bilo iz opsega toga pojma! To je većinom plod studija i opažanja Wasmannova kroz više nego 40 godina.

Osim prave mravinje mimikrije ima i pseudomimikrije. Što je dakle kriterijem, koji će odrediti međe prave mimikrije i razlučiti je od lažne? Mimikriju određuje Wasmann kao »mirmekoidiju, koja se temelji na adaptivnom upriličivanju prema mravinjem obliku te ide za nekim biologijskim ciljem« (ib. 926.). Kako se vidi iz te definicije, nema u pojmu mimikrije pojmovne oznake »za zaštitu« ili »za sakrivanje« (vidi ib. 930.). Zašto Wasmann toga elementa ne uzima u svoju definiciju mravinje mimikrije, jasno je iz dosele rečenoga, a vidjet će se i iz onoga, što još kanimo reći. Zato to ne može ni biti kriterijem u našoj stvari, nego će tim kriterijem biti »biološka svrha«, koju ima mimikrija. To znači konkretno, da će prave mimikrije biti ondje, gdje je kakova vrsta kukaca u svojem načinu života (u svojem prehranjivanju, rasplođivanju ili stanovanju) vezana o mrave. Da je pred nama mimikrijski tip, bit će to sigurnije odnosno vjerojatnije, što je manje sličnosti s mravima u srodnika sumnjivoga tipa i što se više sam taj tip nalazi u društvu s mravima. Ako li je uistinu pred nama pravi mimikrijski tip, tad valja prema Wasmannu prihvatiti princip selekcije, da se mimikrijski tip može razborito protumačiti. Razloge za tu tvrdnju čut ćemo kasnije.

Mimikrija može kao adaptacija ili priljubljivanje biti na raznim stupnjevima razvitka — admittit magis et minus. Zato se razlikuje »mimikrijski«, »simfilski« i »prkosni tip«. Ta je razlika važna za vezu mimikrije s teorijom selekcije.

Veoma je poučna i zanimljiva dioba mravinje mimikrije, koju Wasmann označuje imenima »vidna« i »opipna« mimikrija. Što je s jednom a što s drugom vrstom mimikrije? Imena su uzeta dakako analogno prema našim sjetilima, tek valja znanstveno ustanoviti, koliko se dade, što ta analogija znači. Jer, kako će biti poznato, nemaju mravi dva pomična oka s bogatom retinom nego nepomične mrežaste oči, sastavljene od mnogih »faceta«, koja svaka za

sebe sadržaje malu sličicu predmeta tako, da je toliko predmetnih sličica u mravinjem oku, koliko je faceta. Iako je sigurno, da se i u mravi taj komplicirani vidni podražaj psihički stapa u jedinstvenu sliku baš kao i naše binokularno gledanje, ipak se mora uzeti, da mravi ne vide predmeta t a k o kao mi. (Poredi ib. 930 str.). Odatle je razumljivo, da sličnost u vanjskom obliku, koja postoji za nas, nema kod mrava velike važnosti. Ujedno se vidi, da bi pojmovna oznaka »zaštitno oponašanje« ili »varavo oponašanje« bila jako nezgodna, da se uzme u pojam mimikrije. »Među mnogim dorilofilskim aleoharinama u Africi, ima samo jedan rod, koji pokazuje neobičnu sličnost s mravima, ako mi individue gledamo odozgora... U ovom slučaju međutim ne može biti ni govora o vidnom varanju domaćinâ, jer u njih nije ni traga o kakovim vidnim organima (dorylus, subgen. anomma)... Prema tome nema dokaza da gosti oponašaju mrave vidnom miomikrijom. Ali mirmekoidski oblik tijela može se oku p r i v i d j e t i bilo kontrastom crta u bojama bilo odsijevanjem svijetla. Te mimetike u obliku nalazimo kod mravinjih gostiju, iako rijetko«. (ib. 391. str.) »Nema sumje, da mravi mogu zamijetiti okom sličnost svojih boja i svojih gostiju, i da ona može biti temeljem prave vidne mimikrije. Kako nam je poznato već neko 50 godina iz pokusa Lubbokovih mravinje oko ima drugi spektar nego li naše, budući da je osjetljivo za kratke valove svijetla te još i ultraviolet osjeća kao »boju«. Zato mravi i ne vide boja našega spektra kao mi. Ali budući da mravi istim očima gledaju svoj vlastiti kolorit i svojih gostiju, to razlika njihovoga vidnog spektra od našega ništa ne smeta, te boja njihovih gostiju uzrokuje u njima sličan oćut kao i njihova vlastita, kako sam to utvrdio poređivanjem i istraživanjem mnogih primjera, osim da uzrokuje posve neobični tjelesni sjaj«. (ib. 932. str.)

Jednako je zanimljiva, ako ne možda još i zanimljivija, analogija kod »opipne mimikrije«. »Analiza pojmova opipne mimikrije pokazuje, da znanstvena mravinja mimikrija zbilja ništa nema s površnim antropomorfizmima« piše Wasmann dalje (ib. 994. str.). Zašto to? Mrav naime pipa sve, na što naiđe, svojim ticalima. No ticala njegova odgovaraju više našem nosu nego li opipnim organima. Ticalima raspoznaje mrav stvari oko sebe ne toliko po njihovu obliku, koliko po mirisu. Zato je na pr. Piepers u svom djelu »Mimikry, Selektion, Darwinismus« (Leiden, 1903.) opipnu mimikriju i zabacio ovim dokazom. Mravi poznaju prijatelje i neprijatelje po mirisu a ne po obliku, kad ih dotiču vrškom ticala. Ako dakle koji gost ima miris kao i mrav domaćina, onda je sasvim suvišno za nj oponašati i mravinji oblik; ako li nema mirisa, onda i ne znam kako savršeni oblik ne pomaže ništa. Dakle se cijela opipna mimikrija osniva na oćutno-fiziološkoj bludnji. Tom dokazivanju ne bi logičar mogao ništa prigovoriti, što bi se ticalo konsekvencije. Ali to više mu mora prigovarati prirodoznanac. U toj argumentaciji skriva se naime paralogizam na mrave. U nas je ljudi dakako za sebe opip a za sebe njuh. No u mravi jedan te isti organ služi pipanju i mirisanju, pa će stoga i oćut, koji slijedi podražaj toga organa biti »kompleksom kakvoćom« t. j. neka kombinacija mirisa i opipnog osjeta u jednoj psihičnoj slici ili doživljaju. Ako je dakle u gosta osim istog mirisa i isti oblik s mravom domaćinom, to će sličnost cijelog utiska biti bez sumnje veća.

No iz ovoga, što smo dosele rekli, još nije posve jasno, zašto znanost govori baš o »opipnoj« a ne možda o »njušnoj« mimikriji. Razlog jest taj, što »njušne« mimikrije kao njušnu nije moguće kontrolirati, dok opipnu mimikriju može ipak prilično dobro kontrolirati barem stručnjak (por. ib. str. 945.). Odlučan je za opipnu mimikriju samo profilski oblik tako, da bi se mi često čudili, kako uopće još može biti govora o kakvoj sličnosti među kukcima u nekim slučajevima opipne mimikrije. Opipna mimikrija pokazuje najljepše, da oznaka »zavodljiva« (varava) »sličnost« ne spada u pojam mimikrije. »Promatranje minanomme traži neposredno ispravak antropomorfnog pojma v a r a v a s l i č n o s t, na kojem se osniva cijela hipoteza mimikrije« piše Wasmann (ib. str. 948.). Nije moguće, da bi mravi svoje male drugove držali jednim između sebe, kad ih ticalima pretražuju. Ako ih dakle unatoč svoje krvoločnosti nesamo trpe nego i kao prave goste njeguju, to mora imati svoj psihološki razlog u tom, što se njihova njušno-opipna slika privlačivo dojimlje njihovih slijepih domaćina. Taj dojam ima doduše u jednu ruku sličnosti s dojmom »prijatelja-mrava«, ali u drugu ruku i posve neobične različnosti tako, da mimanomma za osjetnu okolinu svojega domaćine znači p o s v e o s e b u j n u k o m p l e k s n u k a k v o ć u. Uopće je hipoteza zavodljivosti, prema kojoj bi mravi svoje goste »držali jednim između sebe«, posve neodrživom«.

Zanimljivo je poglavlje o opipnoj mimikriji i radi veoma poučnih nijansa, koje pokazuju, kako valja oprezno pomoću indukcije stvarati općenite sudove i znanstvene pojmove. Ali u to se ovdje ne možemo upuštati, kako Wasmann prema svojem četrdesetgodišnjem opažanju i pokusima nastojao stilizirati »princip opipne mimikrije« kod mravi. Taj princip glasi: »Mravi se strani insekti doticanjem dojimlju slično kao i članovi vlastite kolonije, kad ih dotiču ticalima«. (ib. str. 949.). U »jasni« matematički jezik, kako ga nazivlje Poincaré, pretočen glasio bi taj princip ovako $om=F(td+od)$. Ima dakle oblik funkcije, a simboli mu znače ovo: o m opipnu mimikriju, t d osjetljivost ticala u domaćine, o d oblik tijela u domaćine. U raznim slučajevima mimikrije bit će sad jedan sad drugi sumand konstantnim odnosno promjenljivim faktorom. Dakako da ne valja pri tom tražiti matematičke točnosti. Ali o tom dosta, pa ćemo malo ogledati, zašto Wasmann veže mimikriju s teorijom evolucije.

2. Mravinja mimikrija i teorija evolucije.

Kako smo odmah na početku istaknuli, drži Wasmann, da se mimikrija kod mravi ne da protumačiti bez evolucije i to baš selektivne evolucije. Nego da se uklonimo svakom nesporazumu, moramo istaknuti ovo. Ako Wasmann govori o teoriji evolucije i selekciji, onda se to ne smije uzeti u Darwinovu ili Haeckelovu smislu. Prema toj dvojici razvijaju se pojedine vrste živih bića sasvim prema vanjskim utjecajima, a bez ikakove nutarnje samostalne tendencije (ettelehije). Wasmann pak izričito kaže: »Ako mi mravinjom mimikrijom zovemo mirmekoidiju, koja se osniva na adaptivnom upriličivanju prema mravinjem obliku (Ameisenkleid), to ne želimo podnipošto zanijekati

time, da temelj i početak (Ausgangspunkt) za to priljubljivanje mora poteći od endogenih uzroka razvitka, od osebujne konbinacije baštinskih faktora (Erbfaktoren) u (dotičnih)pređa. Jer selekcija ne može da stvara ništa novo, nego može tek ukloniti ono, što je tu, i tako odrediti, da razvitak krene sigurno pravcem, koji će dovesti do velike sličnosti (der in einer hochgradigen Anpassungsforn endet)«. A temeljna je teza već lamarckizma bila, kasnije i darwinizma, da evolucija stvara nove oblike organičkog života nesamo time, što bi pojedine organe uništavala nego i nove stvarala. Prema tome bi Wasmannova teza glasila: Postoji razvijanje vrsta kod živih bića, a uzroke tomu razvitku valja tražiti u nutarnjem principu, koji već određuje vrstu za razvijanje, i u utjecaju životnih prilika, u kojima živu ta bića, koje selektivno određuju pravac njihova razvitka. Budući pak da se mimikrija kod mravi, koju smo netom opisali, s pravom definira kao sličnost tuđe vrste s mravima, koja potječe od priljubljivanja vrste kroz generacije i generacije te ide za kakovim biološkim ciljem, to nije moguće mimikrije razborito protumačiti bez evolucijske teorije i bez selekcije. »Istina će i tu biti nekako u sredini«, piše Wasmann, »Između dva ekstrema: niti je sve selekcija niti sve ortogeneza« (ib. str. 926. Poredi i Wasmann, Die moderne Biologie und die Entwicklungstheorie, str. 335, 1906.). Drugo, što Wasmann uvijek jako ističe, jest, da je evolucija i selekcija samo znanstvena hipoteza, te da je zato manje ili više vjerojatna, **a nipošto sigurna.** Kad je godine 1924. ljeti bio u Innsbrucku kongres njemačkih prirodoznanaca, držao je Wasmann predavanje o mravinjoj mimikriji te je otvoreno rekao, da bi značilo lagati, kad bi tko tvrdio, da je evolucija sigurna.

A sad evo kratkoga dokaza Wasmannova za vezu između mimikrije i evolucijske teorije te selekcije. Činjenica jest, da postoje razne vrste mravinjih gostiju, koji su veoma adaptirani mravima te su biološki povezani s njima, a ponajviše pripadaju razredu kukaca, koji je mnogo stariji od mravi. Prema tomu nijesu sadašnji mravinji gosti mogli odmah otpočetka biti adaptirani mravima, budući da na taj način ne bi mogli živjeti. Zato i oni potječu istom iz onoga doba, iz kojega su mravi, **te su ili neposredno stvoreni s** mravima ili već potječu od već stvorenih kukaca, koji su se zgodnom adaptacijom mravima priljubili i do svojega današnjega oblika razvili. No ne valja neposredno stvaranje uzeti ondje, gdje se stvar može razumno protumačiti drugim uzrocima. Dakle ne valja niti mimikriju mravinjih gostiju tumačiti stvorenjem, ako ju je moguće protumačiti prirodnim putem. A baš teorija evolucije tumači selekcijom, dakako ne njom samom, tu činjenicu. Dakle nije moguće razložno tumačiti mimikrije bez teorije evolucije i selekcije. Tako Wasmann argumentira u svojem djelu »Die moderne Biologie und die Entwicklungslehre«. Da baš teorija evolucije selekcijom tumači, što više bolje tumači; mimikriju mravinjih gostiju dokazuje Wasmann mnogim primjerima, koji pokazuju, da su ti gosti među sobom slični na oko radi svojih oblika, kojima se priljubljuju mravima; svojim sistematskim znakovima da se međusobno tako silno razlikuju, te ih valja vrstati u posve različne sistematske razrede, rodove i vrste. Tako na pr. Mimeciton, Ecitophya, Ecitonidia i dr. pokazuju na oko veliku sličnost, a ipak pripadaju skroz različitim rodovima i vrstama. Osim toga

ne će nitko tako srodne sistematske »vrste« kao što su: Eciton Burchelli, E. quadriglume, E. Praedator, E. coecum, koje pripadaju jednom te istom mravinjem rodu uzeti kao izvorne oblike, koji nijesu u međusobnoj genetičkoj vezi. (Op. pisca: U tom ima Wasmann pravo, jer je danas i među katoličkim učenjacima prilično odobreno mišljenje, da današnja elastičnost pojedinih vrsta, kojom se znaju priljubljivati prilikama, u kojima žive, onda neke ontogeneške činjenice i napokon paleontologija traže umjerenu evoluciju sadašnjih organizama iz više temeljnih redova. Por. Donat. Cosn. 2-3 str. 293 i dalje). No te vrste ili recimo varijante mravi-domaćina imaju gostiju mimikrijskoga tipa, koji se međusobno tako razlikuju, da pripadaju sasvim različitim rodovima. Želi li dakle čovjek izmaći evoluciji, mora reći, da su se mravi-domaćine od zajedničkog roda izdiferensirali, a njihovi gosti da su bili za svaku nijansu napose stvoreni. No ako se počne i postanak gostiju tumačiti evolucijom, dolazimo odmah do neke selekcije. Jer očito je da su gosti mravinji mogli samo prema razvitku svojih domaćina, a to je išlo tako, da su se uvijek pomalo priljubljivali novom obliku njihovom i načinu života. Da to priljubljivanje bude što određenijim, izabrali su na neki način mravi one, koji su se bolje priljubili, i tako svojim instiktivnim držanjem prema gostima (Wasmann to zove amikalnom selekcijom) neprestano određivali smjer priljubljivanja. Nutarnji nagon gostiju jest kao još ne posve određena potentia, a nagonska selekcija mravi kao neki akt, koji je popunjuje. Napokon valja spomenuti još jednu važnu okolnost, koja svjedoči za evoluciju i po tom za selekciju. O toj stvari neka nam progovori sam Wasmann. »Između svih kukaca (Insektenfamilien) imaju Stafilinide najopsežniju i najrazvijeniju (reichgegliederste) oikologiju. Baš odatle će i potjecati to, što upravo dorylofilske aleoharine daju glavni kontigenat za »goste« mravima-skitnicama i mravima-tjeračima (Treib=und Wanderameisen), koji su kao insectivora tako opasne za druge insekte. Jer stafilinide kao životinje vezane o tlo nijesu mogli da im se uklone s puta, morali su im se »priljubiti«, eda ne proždru i njih. Ali izvesti biologijski savjet »s vukovima urlaj« nije bilo tako lako. Biologijska je činjenica, da između svih mravi, koji žive na tlu, najviše imaju doryline morfologijski priljubljenih vrsta iz obitelji stafilinida... Mi to tumačimo prema evolucijskoj teoriji ovim zakonom (Satz): gdje je potreba priljubljivanja najveća, ondje je priljubljivanje intenzivno i ekstenzivno (Anpassungshöhe und = häufigkeit) moralo biti najveće, uzevši da je bilo sposobnosti za priljubljivanje. Uistinu nailazimo na najjače razvijena sva tri priljubljena tipa mravinjih gostiju: mimikrijski, symfilski i prkosni tip ispred svih mirmekofila baš kod dorylofilskih stafilinida. Prkosni tip Xenocephalus, Megaloxenus štiti posvema ili barem veoma dobro od čeljusti domaćina (macht unangreifbar bzw. schwer engreifbar); mimikrijski tip upriličuje pojavu gostovu prema pojavi domaćinovoj za domaćinova osjetila; symfilski tip diže goste veoma razvijenim eksudatnim organima u pravi gostinski odnos. Od slučaja do slučaja mogli su se predstavnici tih pojedinih priljubljenih vrsta razvijati na razne načine, dok nijesu došli do današnjega si oblika« (ib. str. 928-929).

To su bile glavne dokazne misli Wasmannove za tezu: bez selektivne evolucije nije moguće razumno protumačiti mravinje mimikrije.

3. Nekoliko kritičnih opazaka.

Tko pročita Wasmannovo razlaganje ne će se moći oteti dojmu, koji čovjek dobiva uvijek, kad čita kakav solidan učenjački posao. Osobito udara u oči neobični mar i ustrajnost u sitnom induktivnom radu, koji se pati sa svakom i neznatnom pojedinkom samo, da što sigurnije i adekvatnije pročita ono općenito, što se iz pojedinosti dade pročitati. Zato i jest Wasmannovo razlaganje mimikrije neobično zanimljivo, jasno i određeno. Wasmann je u svojoj domeni, govori kao stručnjak. Mislimo, da se može i mora priznati, da je Wasmann protiv Heikertingera uistinu dokazao, da postoji prava mravinja mimikrija. Da mimikrija kao mimikrija uistinu postoji nesamo kod mravi nego na pr. i kod leptirova, uzimaju i dokazuju i drugi kao na pr. Poulton, profesor na oxfordskom sveučilistu i Van Bemmelen iz Holandije, koji su držali o tom predavanja na trećem internacijonalnom kongresu za etnologiju u Zürichu (19-25. srpnja 1925. Por. Razon y fe, enero 1926. str. 47.). Isto tako su bez sumnje jaki dokazi, kojima W. dokazuje potrebu evolucijske teorije, po kojoj se mogu pojedine vrste živih bića priljubljivati svojim životnim prilikama te tako pomalo doći do posve novih diferencija. O tom smo nešto već i gore primijetili. Ali potrebu selekcije po našem sudu nije W. dokazao, ili barem ono, što je W. dokazao, nije nikakova selekcija, makar da je on tako nazivlje. Selekcija bilo umjetna bilo »prirodna«, uvijek eliminira slabije i neželjeno, da se što bolje razvije željeno. Tako je Darwin i shvaćao svoju selekciju, koju je i nazvao analogijom prema umjetnoj selekciji. U borbi za život propadaju slabići, a što je bolje ostaje — tako priroda nužno »izabire«. I W. govori o priljubljivanju kukaca, koje je potrebito, »da ih mravi kukcožderi ne požderu«. Dakle slično kao i Darwin. Tu se radi o biti i ne biti. U daljnjem razlaganju i dokazivanju obrazlaže W. samo t. zv. amikalnu selekciju, koja jedva zaslužuje da se zove selekcijom, kako će se o tom lako uvjeriti svatko, tko poredi te dvije stvari. U amikalnoj selekciji nema ni traga uništavanju slabijih individua te prema tome nema ni »borbe za život« ili »za opstanak«. Dok u selekciji vlada kruta sila i pravo jačega, u »amikalnoj selekciji« vlada ljubav i neko zadrugarstvo, do kojega dolazi radi nekih zajedničkih ciljeva i interesa. Kako se vidi iz trećeg dokaza za potrebu evolucije i selekcije, W. želi dokazati pravu nuždu adaptacije i prema tome pravu selekciju. No amikalna selekcija nije prava selekcija u Darwinovu smislu. Ili bi možda valjalo i u amikalnu selekciju unijeti onu nuždu? Ako W. tako shvaća, onda je uistinu ta nužda kao pojmovni elemenat u amikalnoj selekciji nedokazan, te o njemu vrijedi ona »gratis asseritur, gratis et negatur«. Rečeno valja to više, što protiv takove nužde postoje velike poteškoće, kojih nijedan evolucijonista pa ni W. nije riješio. Ako je naime nužda za opstanak, onda moraju svi individui davno prije propasti nego li se dospiju priljubiti novim prilikama (por. Wochenschrift nr. 11. str. 229.). A utjecati se t. zv. mutaciji ne koristi ništa, jer već mnogi sumnjaju u Vriesov klasični dokaz s Oenothera lamarckiana, a kad bi mutacija i bila posve sigurno dokazana, ne bi selektivnoj evoluciji ništa pomogla, budući da se razborito može tumačiti samo iz nutarnjih (endogenih) uzroka te se diametrijski protivi svakoj selektivnoj evoluciji.

Bilo bi stoga možda puno bolje, da se W. i u terminologiji više čuva darwinističkih izričaja, pa mu onda nebi trebalo nikoga upozoravati, da se ne radi »možda o kakovoj apologiji darwinizma«. I W. kao i mnogi drugi ističu, da je darwinizam pomalo ocvao. To je doduše istina u glavnom, ali ne valja biti prevelikim optimistom. Pokazuje to na pr. Finkbeinerovo mišljenje o kretenstvu, Adolfa Naefa o austropithecus africanus, Duboisovo i Weinertovo o pithecanthroposu. Ti primjeri pokazuju, kako se darwinizam još uvijek nastoji afirmirati u znanosti. A što znači darwinizam kao sredstvo u rukama demagoga baš u naše vrijeme, uvidjet će svatko, tko pročita makar samo članak prof. dra Süssenguthа u »Životu« 1926, br. 1. Stoga držim, da je to potrebnije i u načinu govora da se nastoji što više se razlikovati od Darwina.

Ako odmislimo ovo malo pogrešaka — ako ih uopće valja tako zvati — moramo se veseliti, što je W. kao katolički učenjak toliko privrijedio znanosti i istini. Napose je nemala zasluga Wasmannova, što je umjerenoj teoriji evolucije utrt put i među katoličkim učenjacima i filozofima. Njegova je zasluga, što je pomalo katolički učenjački svijet uvidio, da je evolucijska teorija bolji put od teorije stalnosti, i da »možemo mirne duše ići tim putem dalje, a da pri tom vjera naša ništa ne izgubi«. **Jer, kako pravo piše Wasmann,** »Naprotiv — i to je moje duboko osvjedočenje — božanska moć i mudrost pokazuje se puno jasnije tim, što je prirodnim uzrocima evolucije stvorila tolike svakovrsne (äusserst mannigfachen) morfološke i biološke prilike nego li time, da je odnosne sistematske vrste neposredno stvorila«. (Die moderne Biologie, str. 435.).

G.

Gospodarstvo u budućnosti.

Proricanje je pogibeljna stvar. A. Taqueville je g. 1840. bio prorokovao, da će u Sjedinjenim drž. sjev. Amerike kapitalizam iščeznuti i mali se imeci povećati (De la démocratie en Amerique, 176); on je dapače i to prorokovao, da će nestati revolucija i ratova. Gustav Schmoller je napisao: »Kako se nekoć liberalizam bio združio s njemačkim činovništvom i vojničkom monarhijom u provedbi zajedničkih reformi, tako će jednom biti i sa socijalizmom« (Die soziale Frage 1918, str. 648). Karl je Marx uzalud bio prorokovao: 1. neprestano osiromašenje nadničara; 2. opću »koncentraciju« i propast zanatlija i seljaka; 3. katastrofalnu propast kapitalizma.

Kako su ti ljudi pogriješili? Oni su previše zaljubljeni bili u svoje ideje ili su bili strastveni političari, koji često ne razlikuju ono što oni žele od onoga što ima izgleda da će se dogoditi.

Sve je ovo imao pred očima berlinski profesor Werner Sombart, kada se upustio u to, da prikaže budućnost gospodarstva. O tome on piše u trećoj svesci »Der moderne Kapitalismus«. No on se najprije osvrće na mogućnosti, koje se ne će zbiti.

1. Kriva mnijenja.

a) Nekoji misle, da će u budućnosti vladati jedan sistem gospodarstva. Ti se varaju. To bi se protivilo svemu dosadanjem iskustvu i biti gospodarstvenog razvitka. Gospodarski život poprima sve više gospodarskih načina. Tako su u Evropi u srednjem vijeku postojali skupa i seosko gospodarstvo i tlaka i zanati; onda je nadošao kapitalizam, a prvi su se ipak sačuvali. Očevidno će oni ostati i u budućnosti: kapitalizam, zadružno, općinsko, vlastito gospodarstvo, te obrt i seljaštvo.

b) Svi se oni varaju, koji očekuju nasilnu promjenu gospodarskih temelja. Gospodarski se život lagano »organički« razvija i preinačuje postojeća stanja. Novo gospodarstvo »raste« kao biljka ili životinja. Naprasito diranje može nešto uništiti, ali ništa ne može podići. Povijest nam jamči, da je to tako. Ako je tu trebalo još dokaza, pružila ga je eto sovjetska Rusija.

c) Varaju se i oni, koji misle, da će se naše gospodarstvo vratiti u stanje, koje je postojalo prije kapitalističkog stanja. To će spriječiti prejaki interesi, koji su skopčani uz tečevine moderne tehnike, a to su: nužna hrana stalnom broju ljudi, kapitalizam i tehnika.

Kad sam se jednom razgovarao s Maksom Weberom o tome, kakova će biti budućnost, te kada će biti konac vrtloga, u koji su upale kapitalističke zemlje od početka 19. vijeka, reče mi on: »Kada dođemo do zadnje tonelate rude i zadnje tonelate ugljena«. To će se doskora dogoditi. Doduše ugljena ima još prilično prema Frechu, u zalihi. (Uber Ergiebigkeit u. voraussichtliche Erschöpfung der Steinkohlenlager, 1901). No ako se nastavi s današnjim iskapanjem, to će nestati zalihe u

150 godina u Americi,
200 god. u sred. Francuskoj, Češkoj, Saskoj i sjev. Engleskoj,
300 godina u ostaloj Engleskoj,
400 do 500 godina u sjev. Francuskoj i Saari,
1000 godina u gornjoj Šleziji.

No prije će nestati željezne rude. Internacijonalni je kongres geologa g. 1910. izračunao, da poznate rezerve na svoj zemlji sežu do 22 milijarde tonelata (od toga 12 u Evropi, 9, 8 u Americi), a od toga se može dobiti 10 milijarda tona željeza. I sve će se te rude iskopati u 60 godina.

No tehnika ne će prestati s prestankom ugljene i željezne dobe. Barem ne u koliko se tiče izvora sile.

I ako ne uzmemo u obzir petroleum, s kojim ćemo tako brzo svršiti, to su čovjeku na raspoloženje još ove energije:

1. Energija vodopada, koji mogu dati (po Wieneru) 1000 milijarda PS;

2. energija plime i osjeke, koju će sigurno jednom naša tehnika znati upotrijebiti;

3. energija sunčanih zraka, koje djelomično već sada upotrebljavaju (n. pr. Kaliforniji i Peru).

Bilo je neko doba, kada su se ljudi pobojali, da će nestati materijala. No u novije su doba otkrili nove materije, za koje možemo kazati da su praktično neiscrpive. To su: Stari materijali, aluminij u zemlji, dušik u zraku.

2. Kapitalističke promjene.

Kapitalizam će u budućnosti doživjeti neke promjene. Te su:

1. Kapitalizam će izgubiti svoju prevlast;
2. Državne će vlasti sve više ograničiti kapitalizam;
3. Kapitalizam će se promijeniti u onom pravcu, kako je to bilo u doba njegova vrhunca. To jest: postat će mirnijim, razboritijim, kako to i odgovara odraslijoj dobi. Glavni se razlozi te promjene nalaze u tome:

a) Pokretne će sile izgubiti od svoje napetosti; gospodarski će subjekti »odebljati«, Faustova će navala »iščeznuti«. To se temelji na ovoj indukciji: Pokazao sam u svojem »Bourgeois«, da svi narodi, koji su jednom bili na čelu gospodarskog života, idu istim putem odebljanja bilo u formi feudaliziranja bilo u obliku poglavničenja (Verrentung); tako Talijani, Španjolci, Nizozemci, napokon Englezi.

b) Gospodarstvo će evolucijom doći do sve to veće stalnosti, poduzeća do sve to težih mašinerija, tržišta će se ograničiti sve više pogledom na prostor, poduzeća će se stisnuti.

c) Uslijed toga će i djelovanje kapitalizma znatno sužiti, kao i uslijed toga što će pučanstvo manje rasti. Ta u zapadnoj Evropi i kod anglo-saskog pučanstva u Americi nazaduje ovaj zadnji čovječji vijek.

Sve ovo vrijedi u pretpostavci, da će kapitalizam ostati, kako doslije, pitanje bijele rase. No to se može i promijeniti i valjda će se promijeniti. Mnogo ima stvari, koje nam govore o tome, da budućnost ne će pripadati bijeloj, nego šarovitoj rasi. S njom smo već dosta dugo postupali kao s objektom gospodarstva, a ona je poprimila dosta evropskog bića, da se oslobodi evropskog skrbništva. Nema sumnje da će i ona htjeti imati svoj kapitalizam. Ali kapitalizam Kineza, Malajaca i crnaca ne će biti »moderni kapitalizam«, nego će to biti neka tvorevina, koja će imati nešto oznaka evropsko-amerikanskog kapitalizma. Ne zaboravimo, da se civilizatorne pojave, kakav je i moderni kapitalizam, javljaju u povjesti samo jednom.

Nije velika razlika između stabiliziranog i reglementiranog kapitalizma i tehnificiranog socijalizma, pa je stoga prilično indiferetno za ljude i njihovu kulturu, da li će gospodarstvo razviti kapitalistički ili socijalistički. Način je rada u obojem slučaju isti; gospodarstvo je tu oduhovljeno. Ta u čemu se razlikuje kapitali-

stički i zadrugarski dućan, komunistička i kapitalistička tvornica, gradski i kapitalistički tramvaj? Nema tu bitne razlike. Možda je tu i ondje radnikova »svijest« drukčija; inače su uvjeti rada isti. Radno vrijeme ne ovisi o dobroj volji; visina je nadnice gotovo neovisna o sistemu gospodarstva. Sada znamo svi, da profit kapitala, koji se podijeli među radnicima, ne donosi bitno povećanje nadnice. Sve je to nuzgredno prema tome načinu rada, što će ga nametnuti razvoj posla i stanje tehnike. Na koncu je to važno: da li će čovjek proživjeti svoj vijek iza pluga ili električne žarulje, u malom ili velikom dućanu, u jedrenjači ili pokraj kotla velikog parobroda.

Stoga nas ne interesira toliko, da li će naše gospodarstvo u budućnosti biti kapitalističko ili socijalističko, nego da li će u budućnosti biti mjesta za gospodarski sistem, koji nije ni kapitalistički ni socijalistički, to jest: vlastito gospodarstvo, zanate, seljaštvo.

3. Vlastito gospodarstvo i zanatlije.

Vlastito gospodarstvo još igra neku ulogu kod nekih privatnika. Dok bude seljaštva, bit će i vlastitog gospodarstva. U Evropi je jak pokret, koji ide za tim da više obitelji u gradu ima jednu kuhinju. No iz toga ne slijedi, da je većina sklona te se odreče vlastitog privatnog konsumijskog gospodarstva. To će mnogo ovisjeti o razvitku stanovanja. Ako se to razvije u smjeru prema malim kućama, onda će se povećati i kućno gospodarstvo i s njim vlastita produkcija. Kolonije sjenica (Laubenkolonien) nam dokazuju, kako je kod nekih (ne svih) naroda jaka čežnja za vlastitim kućanstvom. A tome pripadaju vrt i štala i smočnica. A kad to troje postoji, onda je mjesta i za povećano vlastito gospodarstvo. Dio će se vlastitog gospodarstva i u budućnosti posvetiti karitativnom polju.

Više se puta pokušalo označiti polja gospodarstvenog života, gdje bi obrtnici imali sigurni udio. Takova su polja (po Schönebergu): 1. umjetnički obrt, 2. osobne službe, 3. lokalizirani obrti; 4. reparaturni rad. No taj monopol nije postojao ni u doba najvišeg kapitalizma. Tu se zamijenio ručni rad i ručno djelo. Jasno je: mašina ne može da obavi umjetnički rad i osobnu službu. Jednako ni lokalizirani obrt ni reparaturni rad nijesu »načelno« zajamčena obrtu. Doduše će obrtu biti olakšana borba konkurencije na polju nekih čovječjih djelatnosti.

4. Seljaštvo.

Seljaštvo će se raširiti i njegova će se važnost povećati. Periferično seljaštvo, t. j. ono koje je izvan dohvata visokog kapitalističkog gospodarstva, ojačat će, jer će se osloboditi podaništva, u kome ga je zapadno-evropski kapitalizam držao. Zapadno i srednjo-evropsko seljaštvo će se zapravo tada tekar razviti. Nutarnja će »kolonizacija« napredovati. Poljodjelstvo će imati jakog udijela u općem gospodarstvu i neprestano će rasti, jer će se samo po njemu moći održati na životu prenapučeni krajevi. Sada se Evropa okorišćuje šarenom rasom, ali će to svršiti, netom ona podigne svoj kapitalizam. U Engleskoj je loše gospodarstvo, jer je ondje poljodjelstvo spalo na 8%. Toga ne će biti u budućnosti. Narodi moraju stvoriti sebi opet agrarnu osnovku, na kojoj će njihovo gospodarstvo noći mirno počivati. To se može u demokratično doba obaviti jedino pomnoženjem seljaštva. Agrarna reforma, kako je zamišlja Lloyd Georges, bit će uzorom svim evropskim zemljama, u kojima je poljodjelstvo zanemareno.

Dakako seljak budućnosti ne će biti onakav, kakav je sada. Ta i seljak se je promijenio za opohe visokog kapitalizma. Proces će moderniziranja i racijonaliziranja napredovati. Na koncu će tog razvitka amerikanski poljodjelac imati telefon, auto i tekući račun kod banke. Za vazda će nestati seljaka, kakav je bio Andrija Hofer ili Jörn Uhl. Seljaštvo će biti onaj dio pučanstva, u kojem će se moći duša da razvije i koji ne će nikada moći socijalizam ili kapitalizam da osvoji. Branit će ga njegova nutarnja bit.

Duh seljaštva ne će nikada postati kapitalistički, jer se poljodjelstvo nikada ne vodi sa stanovišta rentabiliteta. Tu odlučuju ljubav k poljodjelskom staležu, privrženost domaćoj grudi, želja za neovisnošću i samostalnošću, glad za posjedom, tradicija obitelji i drugi razlozi uz čisto ekonomske.

Kapitalistički duh ne će nikada osvojiti seljaštvo; i mi možemo posjed nabaviti iz ljubavi prema posjedu. Nije tako kod trgovine, tvornice.

No i kad bi se pojedini seljak htio sasma predati kapitalističkom duhu, ne će ipak nikada iz svog zanimanja napraviti kapitalističko poduzeće u čistom značenju riječi. Zašto? Jer tu ne može da duh sasma iščezne. Evo nekoliko dokaza:

1. Poljodjelstvo se protivi sistemu upravljanja. Stoga je u poljodjelstvu tako malo raširen sistem akorda, jer se neda kontrolirati svako djelo u svojoj vrijednosti. To se ne da ni kod žetve, još manje kod drugog rada. Tu rad mora biti individualiziran, jer bi inače lako bio šabloniziran i normaliziran. Pravom su rekli: Poljodjelsko djelo čim je manje izvedeno prema unaprijed određenom pravilu, tim je veći uspjeh. Prirodne događaje, kakovi su rastenje biljke i životinje, ne možemo predvidjeti.

2. Računstvo ne može da se točno složi s poljodjelstvom, jer je ono isprepleteno s mnogim stvarima (kako je to prikazao Walter Schiff u Archiv für Sozialwissenschaft, 460 ff). A Fridrik Aereboe veli u svom djelu »Allgemeine landwirtschaftliche Betriebslehre, str. 219, 220), da se poljodjelstvo ne može industrijalizirati.

5. Završetak.

Tako će budućnost gospodarstva biti raznovrsna. Nešto ostaje, staro se mijenja, novo nadolazi. Sva se ta promjena zbiva lagano, »organički«. Pri tome nema katastrofe, nema prekida, nema dramatičnog poleta. Nema sumnje: to je shvaćanje dugočasnije nego li ga je imao Karl Marx. Kako se napeto čita 23. poglavlje njegova »Kapitala«! S umjetničke strane možemo požaliti, što se realnost sasma drukčije razvila nego li je to Marx zamislio. No ako se hoćemo baviti znanošću, moramo se resignirati. Pravo je vazda dugotrajnije nego li krivo. Ipak moramo i to priznati, jer želimo da živimo za istinu. »Vitam impendere vero«.

Werner Sombart,
sveučil. profesor (Berlin).

Okultizam i lakovjernost.

G. 1924. sam pohađao državnu biblioteku u Münchenu. U dvorani za časopise izložen je silan broj okultističkih revija. Još ih više ima u sveučilišnoj münchenskoj biblioteci. Jasno mi je bilo, da publika, ili bolje njemački intelektualci pohlepno traže takove stvari. To je karakteristično po naše doba. I prof. Seitz opaža: »Signatura je sadašnjosti rasplinula mistika prerazdraženog čuvstva i njegova poriva. Ljudi su nezadovoljni i okreću lice od praznog materijalizma i plitkog racijonalizma, koji se drže samo površnosti u prirodi i čovječjem duhu. Ljudi bi htjeli da prodru u dubine realnosti, ali ne pomoću spekulativnog umnog naprezanja — jer bi to tobože značilo uskrisiti »zastarjelu« metafiziku, koju je Kant u grob položio — nego pomoću niže duševne moći, kakova je naša fantazija. Tu fantaziju dižu izvan i iznad običnog nivoa i to pomoću visoke napetosti, počam od autosugestije do »trancea« spiritističkih medija, gdje naravna sklonost igra veliku ulogu« (Okultismus, Wissenschaft u. Religion. Rd. I. 9). Evo to je uzrok, što upravo ovi intelektualci, koji se ponose da im tobože ne treba vjere ili kršćanstva, sada upadaju u protivnost, t. j. vjeruju u — svašto. Ovako je bilo u doba francuskih naturalista pred francuskom revolucijom, kako je to nacrtao tako zgodno Weiss u svojoj Općoj povijesti. Ponavlja se dakle ono, što je zatekao sv. Pavao u Ateni u doba, kada je materijalizam i racijonalizam cvao u javnom životu i grčkoj filozofiji. Pavao im je to i dobacio riječima: »Atenjani! Vidim, da ste prevjerni« (Dj. ap. 17, 22). H. Henning kaže, da savremeni okultizam »vjeruje u sve, samo ne u prave činjenice« (u Zeitschrift für Psychologie 1924, 282).

Da je ovako, vidjet ćemo i po ovome članku.

1. Okultiste i njihova lakovjernost.

Ogledajmo nekoliko »znanstvenih okultističkih« primjera.

Francuz je Richet poznat u znanstvenom okultističkom svijetu. On navodi u svom djelu o parapsihologiji i parafizici (njem. prevod: Grundriss der Parapsychologie u. Paraphysik, Stuttgart 1923, str. 396), kako je Marta Béraud izvodila svoje fantome. Jednom je jedan takav fantom bio »kao živ«. Richet se htio o tome da uvjeri, pa pruži u blizinu njegovu flašicu napunjenu vodom baryta i uistinu opazi, da je disanje ili ugljična kiselina tu vodu zamutila. I dalje ovaj učenjak navodi, da je fantom imao gustu bradu, ali kao pričvršćenu, a dolje između zastora i crnog Martinog odijela bijahu dva bijela štapa, na koje se je fantom naslanjao. Richet je i fotografirao. Na fotografiji se vidi, da u Martinom lijevom rukavu manjka ruka... I gle! Richet u tome ne nalazi ništa zla. Još nešto. Richet je drugi put u sjednici vidio djevojku kao fantom, kojoj je on otkinuo uvojak vlasi i danas ga pažljivo čuva. O tome piše i sam Richet, da su taj uvojak »fine, bezbojne i prave vlasi« i ipak ih pripisuje fantomu duha, ne Marti, jer da ova ima kratke vlasi i da bi takova perika mnogo novca stojala. Na ovo se oborio Dr. Albert Hellwig (Cfr. Okkultismus u. Wissenschaft 14) i prigovorio je takovoj »znanstvenoj« metodi istraživanja. Ali odmah se javi drugi profesor, čak iz Amerike. Prof. Danmar veli Hellwegu: »Zašto duhovi ne bi smjeli biti veseli?« I dalje u svojoj brošuri pripovijeda, kako se za jedne spiritističke sjednice kod Mrs. Caffrey pojavila mlada dama i pozvala g. profesora na ples. I on je s njom plesao Donauwalzer sat i pô(!) po svim pravilima te umjetnosti (Danmar, Geist-Erkenntnis. Empirisch-wissenschaftliche Erklärung der Geisterwelt. Leipzig 1925, s. 85.)

Spomenuti je Richet proučavao pojave, koje je ta Marta Béraud izvodila u Alžiru (cfr. »Život« 1925, str. 14.) Ondje su fantomi bili živi ljudi, koji su po sobi hodali i govorili. Kasnije je Richet poduzeo strožije mjere, pa je Marta mogla da proizvede samo koju ruku ili glavu kao fantom. Dapače je ta Marta priznala i pred 10 osoba, da je samo varala. Ipak Richet veli, da ne sumnja u istinu fantoma. Na to je Heuzé iznio imena tih deset osoba, kako je Marta stajala s njima u razgovoru. Marta se doduše »milostivo« uvrijedila na to javno pisanje i veli, da to ona nije priznala. Heuzé ju je pozvao, neka se s njime ona sastane i oni svjedoci, koji su u Parizu; drugim riječima, pozvao ju je, neka ga tuži sudu. Marta je B. zašutjela.

Tko dakle da vjeruje toj Marti? Svak mora da sumnja o njezinoj iskrenosti (Cfr. Gulat-Wellenburg, v. Klinckowstroen, Der physikalische Mediumismus I, 319). Ipak ne će da sumnja Richet; on drži sada kao i prije kod sličnih pojava, da su Martini fan-

tomi istiniti i realni; da tu nema prevare (1. c. 394). Tu je istu Martu (ili pseudonim Eva C.) za 15 sjednica kontrolirala posebna komisija Sorbonne i fantoma nije bilo nikakvih, jer je kontrola bila vrlo stroga (Cfr. o. tome »Život« 1925, str. 14-16.); dapače je kontrola našla i dokazà (i zapisnički ih zabilježila), da Martà nije nevina kod proizvoda svojih fantoma. Što na to Richet? On i dalje vjeruje u istinitost fantoma. (1. c. 416). Marta je izvodila svoje fantome i pred »Engleskim društvom za psihično istraživanje«. Ovo je društvo objelodanilo o stvari zapisnik i izjavilo, da pojave nijesu dovoljne, e bi se vjerovalo u njihovu istinitost. I ipak se našao učenjak, kakav je Dr. K. Osterreich, sveučilišni profesor filozofije u Tübingenu, koji piše da je spomenuta engleska komisija uvjerena o istinitosti pojava kod Marte (Der Okkultismus im modernem Weltbild, 1921. str. 117). Eto što čini strah ili bojazan, da bi možda mogle te pojave biti prevara! Ili je to napisao prije objelodanjenja navedenog zapisnika ili se možda oslonio na koga drugog pisca, koji ga je u zabludu zaveo. U svakom je slučaju taj ispad nedostojan jednog mirnog i ozbiljnog, kritičkog učenjaka, koji mora osloniti svoje tvrdnje na bolji temelj.

Još jedan primjer učenjačke lakovjernosti. Von Schrenck-Notzing (München) izdao je g. 1924. svoje djelo »Experimente der Universität u. im Laboratorium des Verfassers«. U tom djelu niže i mnijenja raznih profesora. Između ostalih zanimiva je izjava Dra. Leona Graetza, profesora u Münchenu. On veli, da je uzalud mislio na sve moguće načine, kako bi se moglo protumačiti fantome kod okultističkih sjednica, bilo umjetno bilo prevarno, pa jer ništa takova ne nalazi, to mora priznati da je sve ono istinito telekinetična pojava (str. 68). Dobro mu na to odgovara Dr. Hellwig (1. c. 59): »Ovako što može kazati samo onaj, koji nije dovoljno upućen u povijest okultizma«. Ta koliko je učenjaka držalo nešto istinitim, a kasnije se ustanovilo da je to bila samo obična prevara. Povijest okultizma ima dobar broj takovih primjera«.

Ova je lakovjernost zahvatila i samog v. Schrenck-Notzinga, koji je inače mnogo napisao o okultističkim stvarima, ali žaliboże i mnoge zaveo.

Engleska istražiteljica W. J. Crawford pripovijeda, kako se kod jedne sjednice dizao stol u vis i to ne u pravcu prema mediju; kada je tko pritisnuo taj stol, opazio je da on prema dolje pokazuje čvrst otpor, kao da je ispod njega neki balvan. Tu bi drugi ljudi odmah pomislili na balvan ispod stola **ili bolje na nogu medija.** Ne misli tako engleski učenjak. **On tvrdi, da je taj balvan bio iz** teleplazme medijeve. To je ono, što se **navodi u logici »petitio** principii« (Cfr. Hellwig, 1. c. 16).

Moll (Spiritismus, s. 60) pripovijeda, kako su na očađenoj ploči našli nekoliko slabih otisaka nogu, dapače pletenih čarapa. Čovjeku se i nehotice nameće da primjeti, da možda i duhovi nose

čarape!... Moll je slutio, da je medij nevidljivo izuo obuću. I uistinu nađoše na tu primjetbu kod medija na peti dosta čađe. Ipak jedan spiritist odmah reče, da to znadu napraviti zlobni dusi, koji tako hoće da osumnjiče medije. Drugi je spiritist iznio drugo mnijenje. Po njemu mediji živo sebi predoče ono, što radi duh, pa kako je duh stupio na ploču i očađio svoju petu, to se isto moralo pojaviti i na nozi medija. A tako eto tvrde i traže isprike dva evropejska intelektualca!..

Hodgson je skupa s prestižiaterom Davey održao više eksperimentalnih sjednica pred izobraženim učenjacima. I nijedan učenjak nije bio u stanju, da protumači, kako su nastale razne pojave. Na to su spomenuta dvojica u posebnom spisu objelodanila i protumačila, kako se naravnim i spretnim načinom sve to izvelo. To im čovjek lako vjeruje, i to tim lakše, što te iste pojave sada može i sam izvesti. No uprkos svih tih izjava i okolnosti poznati engleski prirodoslovac Wallace piše, da je Davey pravi medij. Kada su sestre Fox izjavile, da su samo za zabavu izvodile svoje poznato prvo spirističko kucanje po zidu, napisao je Richet, da su mediji obično nestalni ljudi (1. c. str. 26); slično je napisao i o Marti Béraud, kada je ova priznala sucu u Alžiru, da su njezini fenomeni bili nedužni trikovi.

2. Schrenck - Notzingova lakovjernost.

Schrenck - Notzing je izdao ova tri važna okultistička djela: 1. Materialisations-Phänomene. Ein Beitrag zur Erforschung der mediumistichen Teleplastie (München 1914); 2. Physikalische Phänomene des Mediumismus. Studien zur Erforschung der telekinetischen Vorgänge (München 1920); 3. Experimente der Fernbewegung (Stuttgart 1924). Ogledajmo malo i ta djela, da vidimo kako se lakovjernost zrcali i u tim djelima znanstvenog rada.

U prvoj knjizi opisuje v. Schrenck-Notzing jednu sjednicu, u kojoj je spomenuta Marta imala nad sobom i svojim naslonjačem kao neku servietu. G. profesor odmah nadodaje: »Ovo bi moglo kod osoba, koje su manje upućene u ovo polje i pojave, moglo proizvesti utisak, kao da se tu radi o jednostavnoj manipulaciji i prevari pomoću širokog bijelog komada tkanine«. Na to mu je lijepo odgovorio Adolf F. Mayer, da će na to« pomisliti ne samo manje upućeni, nego i svaki nepristrani prosmatrač« (Materialisationen u. Telepathie, München 1922, str. 37).

Schrenck-Notzing iznosi u drugoj knjizi svoje pokuse s medijom Stanislavom Tomczyk (iz Poljske). Tu se vidi na fotografiji, kako se kod tezulje desna zdjelica znatno u vis digla. Pri tome se može zapaziti, kako je ta zdjelica povezana tankom niti s prstima Stanislavine ruke. Isti je g. profesor našao i na drugim fotografijama, kako je između podignute celuloidne kugle i prstiju

medija više niti. Svatko će tu kazati, da je dizanje te kugle kao i spuštanje u vezi s tim nitima. Što će na to g. profesor? On misli, da bi samo »površan um« mogao zaključiti i tvrditi, da medij tu vara; on jamči, da je tu prevara isključena, jer je kontrola bila znanstveno savršena. No što su onda one niti? Po g. profesoru medij je te niti materijalizirao. I Richet ima isto mnijenje o takvom slučaju kod Ohorovicza (l. c. 329).

Na brojnim fotografijama, koje je Schrenck-Notzing objelodanio i prikazuju Martu B., vidi se samo neka bijela masa, koja priliči tkivu ili nacrtanoj glavi. Mayer (l. c. 21) opaža, da bi se čovjek mogao zakleti, da je Marta za sjednice pokazala samo crteže, manufakture i sadrene kopije. No Schrenck-Notzing ipak drži sve za prave materijalizacije.

Schrenck-Notzing je izvodio pokuse na Ladislavu Laszlo iz Budapeste i zajamčio je da su samo istiniti fenomeni kod toga medija. Još je od 15. oktobra 1923. predložio Tordaiu, neka bi nenadano Laszlou oduzeo materijaliziranu glavu: blago ali snažno (mit mildem Zwang). Dakle je još tada vjerovao on u Laszlove aporte. A gle! Sam je taj medij javno priznao 29. decembra 1923., dakle nešto preko dva mjeseca kasnije, da su sve njegove izvedbe bile samo prevara. Eto što se dogodi, kada netko iz učenih razloga vjeruje, da je dovoljno stroge mjere poduzeo i da njega nitko ne vara.

Sch. Notzing je izišao s trećim djelom »Experimente der Fernbewegung« U njemu navodi sud 60 osoba, sve učenih ljudi. No najprije sam v. Schrenck-Notzing nije čovjek, u koga se može slijepo pouzdati; niti je medij Milli Schneider osoba vrijedna slijepog pouzdanja. O njemu piše Klinckowstroem, da su ga pred nekoliko godina prije ovih pokusa i sjednica kod Schrenck-Notzinga uhvatili kako vara. Dr. Hellwig uzeo je da malo prorešeta ove izjave u S. Notzingovoj knjizi, pa da vidimo nekoliko opazaka.

Razni učesnici opisuju: dizanje stola, hladno strujanje zraka, dapače na pokrivenim dijelovima tijela, dizanje tamburina, sjajne igle — s medijeva odijela —lete po zraku, štap se savija, rubac se diže, harmonika svira, zvončić zazvoni, tablica leti po zraku itd. Sve su to stvari vrlo sumnjive. Najprije i Notzing priznaje (str. 84), da su na prstima Willia našli tragove ilovače, kada je za sjednice tobože duh ostavio otisak svoje ruke na ilovači, koja je bila na plitici. Jednako su u drugoj sjednici opazili, kako nečija noga diže prstima u vis kutiju. (169). Dne 11. 5. 1922. nadzirao je sjednicu prof. v. Calker. On je opazio, kako se nalazi neka crta između Willia i predmeta što se diže, pa brzo postavi svoju nogu ispod one crte, da je presječe. Medij se preplašio i pojava je odmah prestala. I takovih primjera ima više. Eto, to je dovoljno, da rečemo, kakoWillievi pokusi nijesu izvan sumnje.

Do istog zaključka moramo doći i glede učesnika, ma koliko oni bili i učene glave. I sam Schrenck-Notzing priznaje: »One su sjednice imale više uspjeha (pojava), u kojima se nije išlo za strogim znanstvenim ciljem i kada u sjednici nije vladala atmosfera hladne ozbiljnosti« (XV). S. Notzing navodi do 60 učenih osoba. No njihova se izvješća često međusobno ne slažu; k tome je od njih malo koji sposoban, da otkrije prevaru ili da je predusretne. Ta većina je tih učesnika sklona, da vjeruje u istinitost tih pojava i to kao nadnaravnih, pa stoga i ne poduzimlju nužne mjere, e bi se zapriječilo svaku prevaru. Oni su premalo kritični, pa ipak previše u se vjeruju i umišljaju si, da su pri sjednici svemu doskočili i da su prevare nemoguće. I sam S. Notzing priznaje, da je među tim učenim ljudima bilo više njih, koji unapred vjeruju i ne pristupaju k sjednici s nužnom skepsom. K tome mnogi od ovih učesnika prisustvovahu samo kod par i malo sjednica, a poznato je da si takovi ne mogu stvoriti tako lako pravi sud o pojavama. To uostalom priznaju kod S. Notzinga i sami nekoji učesnici. Nekoji su opet vrlo lakovjerni, pa takovi nijesu vjerodostojni svjedoci. Pri slabu ili crvenom svijetlu ne može nitko da pravo vidi, pa zbog toga ni da pravo upoznade pojave, koje se javljaju kod sjednice u takovom svijetlu. Dakle o ozbiljnosti kontrole ne sumnjamo, ali je drugo pitanje da li je ta kontrola bila svestrana i zgodna uz najbolju volju. Protiv eventualne sugestije najbolja je kontrola fotografija, osobito kinematografija, ali toga Willi nije dozvolio. Notzing ga opravdava time, što je kod njega tobože previše razvijena idiosinkrazija.

Važna je i ta činjenica kod S. Notzingovih sjednica: dugo prođe, dok se pojavi kakova pojava. Tako su 5. 9. 1922. čekali u sjednici napeto sat i pô, dok se nešto pojavilo; 9. 10. 1922. dva sata, često i dulje. Pri takovu čekanju učesnici su psihično umorni i teško da mogu točno opažati, jer se oči tu zaklapaju od umornosti. Još je važnije, što je Willi u času pojave znao naumice odvratiti pažnju učesnika na nešto drugo. I sami učesnici glasno upozore jedan drugoga na pojave, a time nužna pažnja nije jaka. To je i razlog, da su se mnogi učesnici prevarili u opažanju i to su kasnije priznali. Tome je kriv ili njihov položaj ili jer i sam medij čas prije pojava počme da drhće i nemirno se vlada, pa to smeta mirnom opažanju.

Hellwig završuje svoje opaske o svemu u trećoj knjizi v. Schrenck-Notzingovoj: Razni momenti ne kažu, da se opisane pojave nijesu zbile, nego kritičnom sucu sve to nije dovoljno, da mora kazati e su te pojave izvan svake sumnje. To slijedi i stoga, što su ovdje izjave učesnika izabrane i vrlo skraćene.

Ovaj sud drukčije glasi nego li kod Dr. Bazale u njegovim »Tajanstvene pojave«. Bazala prima sve pod gotov groš.

MEDALJONI.

1. Houston Stewart Chamberlain.

9. siječnja ove g. umro je H. St. Chamberlain. O njemu pišu sada engleski, njemački i francuski časopisi. Pravom se može kazati, da je taj čovjek pripadao ovim svim trima narodima.

H. S. Ch. se rodio u Portsmouthu 9. rujna 1855. Otac mu je bio admiral engleske mornarice. Najmlađi u obitelji izgubi majku, kada mu je bilo godina i pô. Kasnije ga poslaše s druga dva brata u Versailles k baci. Tu je on upoznao tri glavna evropska jezika. Zdravlja je bio vrlo slaba, pa ga liječnici poslaše u Cannes. Za učitelja dobio je Nijemca O. Kunzea, koji je prije bio luteranski pastor. U Cannesu se osobito zanimao botanikom, ali je počeo i pjevati i komponirati. U pensijonatu je upoznao gđicu Horst. Ona je bila kći jednog juriste iz Breslave i starija od njega 12 godina. Doskora se s njom i zaruči, a g. 1878. i vjenča. G. 1876. je proputovao Španjolsku s Nizozemcem Grönewaldom. G. 1878. se upisao na sveučilište u Genovi i to na fakultetu znanosti. Tu je pohađao laboratorij kemije profesora Graebea, te Vogta. U njegov su stan zalazili nekoji mladi književnici. U ovo se doba Chamberlain oduševio za glazbu Wagnerovu. Često je pisao za časopise »Bayreuther Blätter« i »Revue wagneriane«.

Ch. je mnogo putovao po svoj Evropi, pa je pohodio i našu Bosnu. G. 1882. je pohodio Bayreuth i tu se upoznao s Wagnerom. Tu je zatekao i Wagnerove štovatelje Böhlera i Höflera, barunicu Coudenhove, Teodora de Wyzewa i Dujerdina, pa mnoge osobe iz Engleske, Švedske i drugih zemalja. Chamberlain je napisao djelo o Wagneru (biografiju) i o Wagnerovoj drami.

U gg. 1889.-1905. nalazimo Chamberlaina u Beču. U to je doba napisao svoje djelo »Grundlagen des XIX. Jahrhunderst« (u franc. je izašao prijevod g. 1913. »La Genèse du XIX. siècle«. Ovo je djelo uzvitlalo mnogo prašine).

Chamberlain tvrdi u tom djelu, da je etnička supremacija na strani plavokosog dolihocefala, čistog predstavnika arijske rase, Germana. Ova će rasa — veli Ch. — obnoviti, organizirati, spasti sav svijet. Ch. ipak tu povlasticu proteže i na pojedine osobe drugih naroda. Te su osobe po njegovu uvjerenju: sv. Franjo Asiski, Arnando da Brescia, Dante, sv. Augustin, Savonarola i dr. I Kristu pripisuje moć reformiranja, ali kao antisemita ne će da priznade da je Krist rođeni Žid; on veli, da Galileja nije bila sva semitska, nego je tu bilo i arijskih skupina i od arijskog je panja izišao Isus. Dakle je Ch. bio teorijski pangermanista.

To je eto uzrok, da je njemačka (osobito pruska) javnost vrlo susretljivo primila Chamberlaina. Wilhelm II. ga pozove k sebi i pošalje mu u Beč princa Eulenburga. U Libenbergu je car dočekao Chamberlaina svečano. Car se izrazi, da je njegovo djelo »Temelji XIX. vijeka« slavospjev njemačke rase (Das hohe Lied der Germanen). Sam je car pred uzvanicima čitao neke ljepše ulomke iz te knjige.

Iza toga posjeta postade ova knjiga evanđeljem Njemačke, militarističke Njemačke. Sve su sveučilišne i časničke biblioteke morale nabaviti to djelo; u Austriju je poslano službeno na dar preko 1.500 istisaka.

Chamberlain je već g. 1876. pisao gđici Horst, kako je Nijemac svijestan sama sebe i svog dostojanstva, pjesnik i praktični realizator, mislilac i čovjek akcije, čovjek mira i vojnik. Stoga Njemačka mora sebe usavršiti i biti svijesna svoje odgovornosti i zadaće. Ipak Chamberlain dovikuje tu svim Nijemcima: »Ako se sadanje moralne okolnosti ne poprave, ako si sav narod ne postane svijestan, da je čistoća najveća sila jednog naroda, da budućnost Evrope ovisi o Njemačkoj, Njemačka ne može imati budućnosti ako se sama na se ne osloni i postavi pred ostalim svijetom kao učiteljica moralnosti. Ako Njemačka to ne vidi, onda će ona naskoro propasti. Propast će, a da nije izvršila svoje misije« (Cfr. La Semaine littéraire 1927, s. 40). Evo ovu istu tezu Ch. je izradio u nešto znanstvenijem obliku u djelu »Temelji XIX. vijeka«.

Za vrijeme cara Ch. se odrekao engleskog državljanstva, grmio je na Englesku. Njegova je žena napisala o njemu svoje »Uspomene« (Meine Erinnerungen an H. St. Chamberlain) i objelodanila ih je nekoliko godina iza svoje rastave. Tu ona opisuje, kako je sama djelovala na tog čovjeka, te je tako oduševljeno prionuo uz kult germanstva.

Ch. ipak nije bio dublji mislilac, pa i njegovi »Temelji« nijesu knjiga, koja bi se dugo držala u modi. Iza sloma pruskog militarizma malo tko i spominje to djelo. Ne bi ga se ni sada spomenulo, da nije njihov pisac svojom smrću to izazvao. Nedavno je Dr. Rikard Kralik iznio svoje uspomene o Chamberlainu u bečkoj »Schönere Zukunft« (1927, br. 18). Tu pripovijeda, kako je Ch. u jednom opsežnom članku napao na katoličku Crkvu, što svojim vjernicima ne dozvoljava te misterije shvate samo kao simbole, kao alegorije, kao slike. Na to mu je Kralik upravio dugo pismo, u kome mu je razjasnio opravdano stanovište katoličke Crkve. On je Kraliku priznao, da ga to »duboko« pitanje ne zanosi te bi se dublje u isto upustio. I Kralik mu priznaje lijepe sposobnosti, ali je osjetio kako je pun racijonalističkih presuda. To se opaža i u njegovim spisima. To je Englez lijepih sposobnosti, ali ga podgrizava na svakom koraku njegov racijonalizam.

2. Jacques Maritain.

I prije rata isticali su se u francuskoj književnosti katolici Péguy, Barres, Claudel i Jammes kao vođe u lijepoj knjizi. No

ni tada nijesu zaboravili ti katolici, da svijetom vlada filozofija; imali su više dobrih filozofa, ali nada sve se isticao J. Maritain. On je danas katolički vođa u filozofskim idejama.

Maritain je bio odgojen u protestanskom shvaćanju. Napornim proučavanjem ipak dopre do crkvenih vrata. U junu g. 1906. primio je krst. G. 1914. stekao je u Parizu katedru filozofije na »Institut catholique«. Tada je modernizam ležao u prahu, ali je Bergson imao silni upliv čak i na katolike. Na Bergsonovu se filozofiju oborio mladi Maritain svojim djelom »La Philosophie Bergsonienne«. Tu on spovijeda: »Vjera je intelektualna krjepost i ona je prva kršćanska krjepost, a Crkva je nada sve živa nauka: stoga siromašni seljak, koji vjeruje da je Bog stvorio nebo i zemlju, pa vjeruje u oltarski sakramenat, taj seljak znade više o istini, više o znanju, više o supstanciji nego li g. Bergson« (str. 300). Maritain je neotomista. On je jako djelovao na Péguya (Cfr. Tharaud, Notre cher Péguy). I Cocteau, taj princ u pjesništvu, mora da zahvali svoje obraćenje ovom filozofu (Cfr. Jean Cocteau, Lettre a Jacques Maritain; te J. Maritain, Réponse a J. Cocteau). E. R. Curtius (Heidelberg) opravdano opaža: »Književni pokret u Francuskoj nemožemo shvatiti, ako ništa ne znamo o Maritainovoj osobi i duhu, te i o njegovoj nauci« (Die Literatur 1926, okt.)

Maritain je opet kao tomista podigao vrijednost metafizike, u kojoj je Bergson tako slab te je i zalutao. Netomiste su ili zaraženi svojim presudama ili im fali Aristotelova i Tomina metodička predizobrazba. Tomizam je u velikoj prednosti. On nije historički slučajni način ljudskog mišljenja, nego je on općenit i trajan. On je izgrađem pomoću zdravog razuma kod Aristotela, zatim ga je Crkva prihvatila kao svoj način; napokon ga je sv. Toma Akvinski sistemizirao, definirao, formulirao, ali ne kao svoj ustav, nego kao općenito dobro (Antimoderne 15). Kad pomislimo na zablude indijske, orijentalne, predsokratske, platonske, stoičke filozofije, onda moramo vidjeti u Aristotelovoj filozofiji prst Božje providnosti (ib. 78). Naša narav nije radikalno pokvarena uslijed pada prvih ljudi, kako su to tvrdili Luter i Janzenij; ona je samo ranjena. Stoga se opravdano »philosophia perennis« pozivlje na evidenciju primarnih ćutilnih podataka kao i na prva načela shvaćanja. Naš razum može da spoznade i istinu i bitak. Stoga vjera i filozofija nijesu u protuslovlju. Moderna je filozofija djelo apostazije (Antimoderne 83). Početak je te apostazije u poganstvu talijanske renesanse. Reformacija je Luterova u Njemačkoj to nastavila, a Descartes je proizveo pravu revoluciju na filozofskom polju (ib. 132). Francuska je bila na vrhuncu svoje povijesti u 17. vijeku. Tada su filozofija razuma, klasičnost umjetnosti, kraljevski apsolutizam bili spojeni. Monarhist se divi »kralju suncu«, umjetnik Racineu i Poussinu, katolik velikim mističarima, propovjednicima, učiteljima i pastirima Crkve, filozof napokon klasičnom opravdanju svega modernog mišljenja. To je bio »veliki vijek«. Tko prekida sa 17. vijekom, taj se odriče francuske tradicije. Kako sudi Maritain o tom vijeku? On priznaje, da je francuski 17. vijek iza anarhije u renesansi, te poremećenosti iza vjerskih ratova zagovarao nacijonalnu, monarhičku i katoličku restauraciju i djelomično ju je i oživotvorio. Ali taj vijek nije spasio civilizaciju. Ta je sama restauracija bila boležljiva. Njezinu je srčiku izjedao crv zabluda; to je bio vijek — kako kaže Verlaine — »Non! il fut gallicam, ce siècle, et janséniste!« Galikanizam i jansenizam, to su dva zla toga vijeka. Vjerski je preporod 17. vijeka donio ploda kod elite, ali ne kod većine. Većina je ostala i dalje u sebi stoička, skeptička ili epikurejska, samo nešto u vanjštini vjerska. Uz to se i francuska monarhija neko doba spojila s krivovjerstvom. No nada sve je taj vijek prelomio s normama mišljenja, pa je on ljudski razum »denaturirao« (Cfr. Litteratur 1. c. 5). Descartes je pripisao anđeoski način spoznaje ljudima, t. j. intuiciju. (Trois Reformateurs, 78). Descartes je pripisao čovječjem mišljenju aseitet i autarhiju. Time se on odrekao objekta, realnosti; on je otvorio vrata svim poznijim iluzijama: i ontologizmu Malebranchea, i autonomizmu Kantovu, i idealizmu kasnijih škola (Literatur 1926). Kako je ipak ta apostazija od »vječne filozofije« tako moćno prodrla? Tu je kriva, veli Maritain, i skolastika. Kako? Ona je otpala od sebe; ona se pokvarila (La corruption de la scolastique est la génération de la philosophie dite moderne. Antimoderne, 141). Prava je tomistička filozofija »antimoderna«, ali u isto doba »ultramoderna«. Neotomizam ne će da naš vijek vrati u srednji vijek, nego da vječne ideje i norme unese u današnji svijet. Maritain ne osuđuje filozofiju triju vjekova »en bloc«, kako mu nekoji podmeću. On razlikuje dobro i zlo kod te filozofije. Tomizam je vazda savremen, drži se predaje, u kontaktu je sa životom, nema predsuda protiv nikoga. Maritainu je motto u radu izraz jednog starog tomiste: »Unus est magister noster Christus et post Christum divinus ejus doctor D. Thomas«. Umne sposobnosti, metoda u razlaganju, veza s prošlošću i savremenom filozofijom i životom, originalnost u nastupu omogućiše Maritainu, da je sada u Francuskoj najjači predstavnik kršćanske filozofije. On je učitelj mlađeg katoličkog pokoljenja; živa filozofija za savremeni život.

Svijetli primjeri.

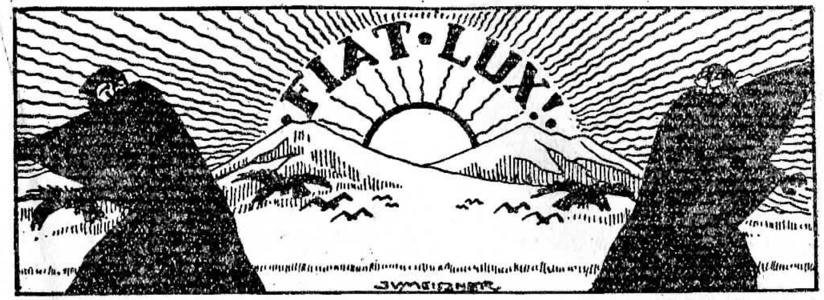
Protiv lošeg filma. U Löwenu su davali njemački film »Wege zur Kraft u. Schönheit«. No odmah na početku ustadoše katolički studenti i protestiraše protiv toga. Nastade na to nemir i policija nastupi i sukobi se s tim studentima. Posljedica ipak bila ta, da je vlast zabranila davanje tog filma.

Znanost i vjera. Predsjednik akademskog društva za eksperimentalnu filozofiju u Dublinu je Dr. Bronté-Gatenby. Poznat je kao učenjak, koji je najbolje proučio pracelule biljke i životinje. On se ovako izrazio o odnosu znanosti i vjere: »Ne vjerujte, da je znanost odgovorila ma i na jedno pitanje o vječnosti! Ne vjerujte, da učenjak ima išta, što bi nadomjestilo vjeru. Mogu zajamčiti, da sav čudesni napredak znanosti nije nas doveo ni za korak bliže k riješenju životnih tajna, nego li su to znali Grci 500 godina prije Krista.«

Portugalski sveučilištarci i framasunstvo. Portugalski su se sveučilištarci sastali u Lisabonu; došli su posebnim vlakovima iz Oporta i Coimbre. Sa svog sastanka poslali su odaslanstvo generalu Carmoni i predali su mu spomenicu. U njoj vele i to: »Povijest nam pokazuje, da je sveđer iza svake društvene, religiozne i političke anarhije ona zločinačka sekta, koja se zove framasunstvo. Studenti, koji su se zakleli da će braniti domovinu, molimo Vas, da strogo provedete kazneni zakon protiv tajnih društava, od kojih je framasunstvo najsramotniji cvijet«.

Katolički sveučilištarci u Italiji i misije. U Italiji je jedan dan posvećen misijama. Misijsko je »Udruženje sv. Petra« bilo izdalo za 6. 3. ove g. do 10.000 pristupnica. Svaki član plati 1. liru (ako plati 2 lire, ostaje doživotno članom ovog udruženja). Katolički su sveučilištarci preuzeli na se tu dužnost, da sve to raspačaju. I uspješe.

Petrov novčić. U Rimu je do 30 kardinala i oko 2000 namještenika, koji pomažu papi u upravi sv. Crkkve. K tome valja pribrojiti papine poklisare, nuncije. Izdaci su tu do 50 milijuna lira godišnje. Odakle papi tolika svota? Ljubav vjernika, katolika pomaže i toj potrebi milodarima ili Petrovim novčićem. Ovaj je iznosio prije rata najviše do 14 milijuna lira, sada do 140 milijuna. Papa za svoju osobu vrlo malo treba i potroši; on daje sav suvišak u dobrotvorne svrhe. Za Petrov novčić najviše daje sjeverna Amerika.

SRPSKA MATICA I SLOBODNI ZIDARI.

Glasilo je Srpske Matice u Beogradu njezin »Letopis«. Kako su framasuni održali u Beogradu 12.—14. septembra 1926. svoj kongres, to se na nj osvrnuo i ovaj »Letopis«. Evo što veli taj list: »Slobodno je zidarstvo udruženje ljudi na osnovi čistog etičkog zakona, koji nalazi svoj izraz u slobodno zidarskim propisima, a po ugledu na Stare Dužnosti slobodnih zidara, kojima poreklo potiče iz srednjevekovnog građevinarskog bratstva. Ovako glasi prvi član konstitucije Velike lože Srba, Hrvata i Slovenaca Jugoslavije u Beogradu. Ovim riječima jasno je obeležen karakter i poreklo društva.... Život je slobodnih zidara zasnovan na ljubavi, istini, pravilnosti i čovečnosti. Te vrline neguju slobodni zidari u prvom redu radi oplemenjavanja svojih članova, da se preko njih oplemeni čovečanstvo. Prvi ideal njihov je ostvarenje plemenitih i savršenih pojedinačkih karaktera. Tip slobodnog zidara je čestit, pun aktivnih vrlina, prosvećen i prožet idejom humaniteta...« (1926, str. 165). I tako dalje kuje u zvijezde ovaj Ljetopis framasune.

Mi smo u svom časopisu prikazali framasune, kakvi su u djelu, dakle u pravom svijetlu (Cfr. Život, 1926, str. 10, 270, 350). Framasuni javno priznaju, da je progon katolika u Mexiku njihovo djelo. Poznato je, kako se tu nevina krv prolijeva po ulicama gradova one države pod upravom i po nalogu framasuna Callesa. Eto to je miroljubivost tih idealnih ljudi. Dok misliš kao oni, puste te u miru; ako hoćeš u ime slobode, da i katolički misliš, toga oni ne trpe, a sve u ime i pod egidom slobode misli. Kada su za francuske revolucije vodili jednog čovjeka na stratište, pa ga proveli mimo kipa Slobode, pa je on zavapio: »O Slobodo, što se sve ne čini u tvoje ime!«. Uistinu je »sloboda« kao i »etika«, »humanitet« i slično samo cimer i fraza, pod kojima ti ljudi bez humaniteta hoće da izvode svoje ideje, pa bilo to i mačem i bodežem, kako se vidi u Mexiku.

KAKO PIŠU.

Milenko je Vukičević napisao »Istoriju SHS« za srednje škole, i iz nje se i Hrvati i katolici uče povijesti. No kako je g. profesor pristran, evo par primjera iz druge sveske:

Žumberčani su Srbi (str. 15); srpska je država bila »zaštićena s istoka

i juga planinama, opkoljena drugim srpskim plemenima (Zećanima, Trebinjcima, Humljanima, Neretljanima, Hrvatima, Moravcima itd.)« Na str. 28. veli, zbog »verske netrpeljivosti katoličkih crkvenih vlasti« počeli su opadati dalmatinski gradovi, a Srbi da su podnosili zla i od Mlećana i od crkvenih vlasti. Na str. 6, da su katolički svećenici iza mohačke bitke surovo gonili braću Srbe u Banatu, Bačkoj i Srijemu; jednako da su to činili kat. svećenici i u sjevernoj Srbiji u XVIII. vijeku; posebice da su »jezuite« to radili. Na stranici 31. ovako zanosno piše: »A gdje nije bilo srpskih škola, roditelji su slali djecu u protestanske, gdje im nije pretila opasnost kao u katoličkim«.

Mislimo, da je i suvišno ovo pobijati. Konstatiramo činjenicu širenja vjerske i »plemenske« netrpeljivosti i to po školama. Ta to je demagogija političke vrsti. Radije se osvrnimo na još jednog drugog službenog školskog povjesničara. To je L. Zrnić. koji je za srednje škole napisao »Opštu povesnicu, Srednji vek. Šesto izd.« (Beograd 1922).

Zrnić piše: »Gregorije II. otkaza poslušnost carskom dekretu o ikonama« (15). Ta papa nije trebao da otkaže kakav posluh, jer papa nije nikada bio pod carem u vjerskim stvarima. Vidi se, da pisac pripisuje papi načela svoje istočne crkve.

Zrnić ne zna o čemu piše (ako ne izvrće), kada veli: »Prava ovih 5 episkopa (Rima, Antiohije, Aleksandrije, Carigrada i jeruzalemskog egzarha) utvrdi 4. sabor i da im naziv patrijarha. Ta su prava bila podjednaka, ali je prvenstvo priznato rimskom patrijarhu. Međutim ovo prvenstvo nije bilo i starješinstvo, pošto je vrhovna vlast pripadala saborima«. Upitali bismo g. profesora, kako je to, da su n. pr. g. 325. na nicejskom saboru predsjedali papini legati i ovi su na prvom mjestu potpisali dekrete tog sabora i to ispred biskupa, premda dvojica od njih nijesu bili biskupi? kako je to, da je papa trebao potpisati i odobriti sabore i to prije četvrtog sabora i inače vjernici ne bi priznali te sabore pravovaljanim, ako uistinu i de facto nije papa bio i »starješina«. Vrhovna vlast očevidno nije pripadala saboru.

Na str. 14. piše isti profesor: Različite su prilike uticale na uzdizanje rimskih papa. Rim je kao prestonica carevine dosta doprineo značaju svog episkopa, a kada presta biti prestonicom, prvim licem u njem posta papa, ali dok su na istoku bila 4 patrijarha, na Zapadu osta samo papa u Rimu s činom patrijarha, te u duhovnom pogledu zadobi osobiti značaj i počne sebe smatrati nasljednikom apostola Petra.

Kad bi g. pisac proučio i samu poslanicu sv. Klementa iz g. 97, ne bi tako tvrdio o stvari, koju on očevidno nije proučio ni kao povjesničar. Što bi tekar kazao, kada bi malo dublje zašao u starokršćansku književnost prvih 3 vijekova! Ta kako je moguće, da je njihova pravoslavna crkva priznavala papu vrhovnim poglavarom u Crkvi Kristovoj za punih jedanaest vjekova, ako to papa uistinu i nije bio? Njihova se crkva varala ili za prvih 11 vjekova, ili se sada vara. Ne za prvih 11 vjekova, jer je tako s njom vjerovala sva crkva tih prvih 11 vjekova, a pravoslavci kao i mi vjeruju u to, da je Crkva već za prvih vjekova bila nepogrješiva. Dakle radije neka ne vjeruju u nauku e papa nije nad cijelom Crkvom, jer su tu nauku izumili tekar u jedanaestom vijeku njihovi političari.

PROF. STOJKOVIĆ I ISUS OD NAZARETA.

Mi smo već jednom iznijeli neispravne sudove i tvrdnje ovoga g. profesora (»Život« 1926, str. 121). Sada je on regbi preuzeo zadatak, da iznosi pred Hrvate ono, što je već davno u Francuskoj i drugdje kao zabačeni »modernizam« zapalo i ostarjelo. On je sada objelodanio brošuru »Isus od Nazareta u okolici Cezareje Filipove. Neki problemi iz života Isusova«.

Harnack je uveo diobu i hoće da silom razlikuje »Krista historijskog« i »vjerskog i mesijanskog Krista«. Ovo je prihvatio otpadnik Loisy u svom djelu »L' Evangile et l' Eglise« i sve to prikazao u panteističkom svijetlu. Stojković za njima klipše, a zadnjega i oponaša.

Ogledajmo ukratko, kako je pisanje prof. Stojkovića: 1. nedosljedno i 2 neznanstveno.

1. G. profesor piše u uvodu: »Bez ikakve tendencije osim znanstvene i bez ikakva konfesijonalnoga interesa iznose se pred naše čitaoce znanstveni rezultati, kako ih može pružati zajednički rad jezikoslovca i povjesnika. U ovom znanstvenom radu ne smije se tražiti teologije«. Tako u uvodu na str. 3., a sam izričito priznaje na str. 3. i 4., da se pri ovom pisanju i izradbi poslužio djelima Loisya i drugih pisaca, koja nijesu djela čistog jezikoslovca ni povjesnika; dapače je upotrebio i teološka djela, ali dakako ne katoličkih pisaca. K tome i tokom rasprave g. profesor upada u čisto teološka razlaganja. Drukčije i ne može biti, kada nestručnjak uzme u ruke i hoće da piše na temelju Weissa i Bauera, tih protestanskih racijonalista, koji na svoj način »teologiziraju«.

I sam pisac malo vjeruje u svoju ovu »čisto znanstvenu« radnju, u kojoj on želi da se » ne smije tražiti teologije«. Ta eno već na str. 22. veli: »Uopće velika tajna piščeva ili veliko značenje teološko imalo je da stoji u ovim čestim...«.

Kako je ova radnja »čisto znanstvena« vidi se i odatle, što nigdje ne navodi a ma nijednog katoličkog pisca, a ipak o tom predmetu postoji ogromna katolička literatura.

2. G. profesor nema ni znanstvene nužne spreme. On preuzima da govori o Mat. 13.-19. i to na temelju ove predsude, koju ističe u uvodu i nigdje nije ni pokušao da je dokaže: Kršćanstvo mu je »pojav i rezultanta istočno-helenistične antike«. Za njega postoji Urmarkus ili Protomarkus i Quelle. Jednako neznanstveno predpostavlja, da su »Riječi Gospodnje« napisane prije sinoptika. Vidi se, da Stojković ne poznaje savremenu književnost o tim pitanjima. Piše o stvarima, kojima nije znanstveno dorastao ili je to uzeo na laku ruku. To znači nešto isisati...; to nije znanost.

Jednako g. Stojković piše neznanstveno, kada tvrdi, da su Pavlove poslanice pisane prije sačuvanih nam evanđelja (str. 45). Po Euzebiju je Matej napisao svoje evanđelje najkasnije g. 60, a koliko je sv. Pavao napisao prije te godine? Marko je napisao svoje evanđelje g. 50., a sv. Pavao još nije nijedne poslanice bio napisao; Luka je napisao svoje evanđelje prije g. 63., dakle prije mnogih Pavlovih poslanica.

G. Stojković piše na str. 33: »Ali i u jednoj paraboli evanđeoskoj, koja se

nalazi u zbirci Riječi Gospodinovih, mogao je redaktor Matejeva evanđelja naći prilike i pobude za sastav one matejevske rečenice...«. Na slijedećoj stranici već piše: »Dodatak je potekao jamačno što iz Jez 28, 14-18, kako vidjesmo, što iz onih rečenica, koje se nalažahu u zbirci Riječi Gospodnjih...«. To je klimaks u nelogičnosti! Te riječi »mogao« i »jamačno« i »jest« uzeo je očevidno g. pisac iz Renanova »Života Isusa Krista«.

Kakva je to znanost kod g. Stojkovića, kada piše: »Iz Isusove parabole mogao je nastati književnim putem u Mt. kasnije, naknadno, ona rečenica o Petru-kamenu Crkve, te je parabola primjenjena na Petra i osnutak crkve, tako početkom 2. vijeka, u 1. poli 2. vijeka«. Kako znade g. profesor, da je uistinu parabola o kamenu nastala kasnije, i to književnim putem, pa čak u drugom vijeku, dapače u prvoj polovici drugog vijeka? Jadna znanost, gdje profesori počinju da tvrde kao neznalice na ispitima!

3. Još jednu stvar moramo žalosna srca konstatirati, a to je: G. Stojković izvrće istinu i to grdno, kada jednostavno niječe autentičnost Mateja 16, 13-20.

Mat. 16, 13-20 je do nas došao nepatvoreno i to onako, kako ga je napisao apostol Matej 60. posl. Kr. Neka g. profesor usporedi Afraates, Demonstrationes. Patrol. syriaca L 335; Tatianov Diatesseron kod sv. Efrema, c. 16; i Evanđelje Židova, koje je po Batiffolu, Duchesneu i Harnachu napisano nešto iza g. 70, ima cijelu Matejevu navedenu perikopu. Origen je kao malo tko poznavao tekstove sv. pisma, pa ima i piše o toj perikopi, kako mi katolici pišemo u 20. vijeku (Cfr. MSG 13, 996 sqq); sv. Ciprijan (De cath. Ecclesiae unitate 4, K 266; Epist. 33) i Firmilijan (Epist. Cypriani 75, 16 sq), Tertulijan, De prescriptione 22; Irenej, Adv. haer. 3, 13, 2; 18, 4; 21, 8); Justin, Dial. 100; 106.

G. Stojković kopira Loisyev modernizam, o kome je rekao Pijo X. u enciklici »Pascendi«, da svoju filozofiju nameće povijesti; recimo aprioristički i racijonalistički iskrivljuje povijest za volju svojih želja i teorija. No već je dovoljna protiv ovakovog izvrtanja ta činjenica, da su se palestinski Židovi, još više kršćani, zgražali pred sinkretizmom drugih vjera.

G. Stojković tvrdi onako a priori, da je ova perikopa Matejeva umetnuta. Gdje? R. Bultmann, K. G. Goetz, O. Immisch i W. Köhler misle, da je nastala ta preinaka u Palestini. No sv. je Petar prešao u Rim i u Rimu umro, a njegov nasljednik odmah preuzimlje vlast nad cijelom Crkvom, kako to da nigdje ne nalazimo u staroj književnosti, da je ma koja palestinska crkva, barem jerusalemska, pozvala na red rimskoga biskupa i dobacila, kako se ona perikopa ne nalazi u originalu ili da prvenstvo pripada ne Rimu nego kome palestinskom biskupu? Znamo oddruguda, kako su pomno pazili biskupi prvih vjekova na cjelovitost nauke, osobito na sv. knjige, pa nigdje nema u svoj prošlosti tih prvih vjekova, e bi ova perikopa bila umetnuta i to čak u korist rimske crkve, rimskog biskupa.

Žalimo g. profesora, što hrvatskoj javnosti hoće da servira protestanske racijonalističke i modernističke zablude, koje su drugdje davno ispale iz mode. I to žalimo tim više, što to iznosi ovako neznanstveno i zapleteno.

JEDAN SUD O HAECKELU.

Lani smo se u »Životu« osvrnuli na pisanje Mirka Kus-Nikolajeva u »Jugoslavenskoj Njivi«. On redovito piše o svemu i svačemu, kako se ono veli, pa i o stvarima, koje su vani davno već zapale, pa tako i o haeckelizmu. Iskreno priznajemo, nijesmo se toliko radi Kusa osvrnuli nego daleko više stoga, što imade još jedan profesor na zagrebačkom sveučilištu, koji medicinere već u prvoj godini hoće da osvoji za Haeckela. U »Životu« smo (na str. 252.-254.) pisali »sine ira et studio«. Pa ipak se netko našao, koji nam predbacio da smo preoštro pisali protiv Haeckela. Ako je ono preoštro bilo, tome nijesmo mi krivi nego učenjaci, koje smo naveli. No što će onaj naš čitalac kazati, kada čuje što je napisao njemački filozof Paulsen? Taj profesor berlinskog sveučilišta piše o Haeckelovim »Welträtselima« ovako: »Skroz sam se zastidio, kada sam čitao ovu knjigu (Ich habe mit brennender Schamn dieses Buch gelesen); zastidio sam se poradi stanja općenite naobrazbe i filozofske naobrazbe našega naroda. Da je takova knjiga bila moguća, da je napisana, tiskana, prodavana, čitana; da joj se divi, da joj vjeruje narod, koji ima Kanta, jednog Goethea, jednog Schopenhauera, to me boli! Međutim: Nosce te ipsum!« (»Ernst Haeckel als Philosoph« 101. svezak u Preussische Jahrbücher, g. 1909).

Taj sud nešto jače kaže nego li smo to naveli u lanjskom »Životu«. I to kaže jedan od najuplivnijih njemačkih filozofa 20. vijeka o svom sunarodnjaku.

I sam je Haeckel oćutio jakost tog suda, pa se na svršetku novijeg izdanja svog djela »Die Welträtsel« osvrnuo na taj sud i priznaje, da je težak takav sud (Dieses maasslose Verdammungsurteil von Paulsen gehört zu den härtesten u. heftigsten, die mir in den langen vierzig Jahren meiner litterarischen Kämpfe entgegen geschleudert worden sind). Stvarno mu ipak ne odgovara i ako se ljuti na taj Paulsenov sud.

ZA ČIM IDE ANTIKLERIKALIZAM KOD NAS.

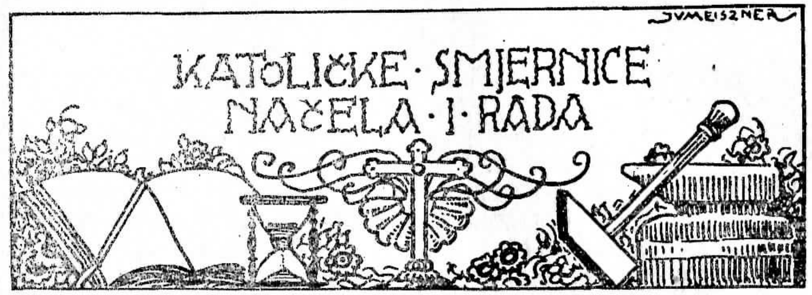
O tome čitamo u »Letopisu Matice srpske« 1927. sv. 2. ovo: »Ni u jednoj našoj pokrajini ne sukobljuju se dve suprotne ideje tako oštro i tako žestoko kao u Sloveniji. Sukobio se internacijonalni klerikalizam sa zdravim nacijonalizmom. Ta borba ne bi bila tako štrašna, a možda ni tako štetna, da su metodi slovenačkog klerikalizma drukčiji. Klerikalizam upotrebljava u borbi sve negativne strane čovekove: rađa zavist, seje mržnju, širi netrpeljivost, širi kult Rima, koji je već vekovima naš najveći nacijonalni neprijatelj. U nacijonalnom i u državnom pogledu klerikalizam je eskluzivističko-separastički«. Eto tako taj znanstveni časopis denuncira Sloveniju i njezine katolike! Liberalci pripisuju katolicima ono, što uistinu po svojoj biti i naravi šire upravo sami. Ta tko je neprijatelj prema tuđoj slobodi nego li upravo oni? Kako je Rim naš neprijatelj? Papa to nije nikada ni bio niti je sada; mi Hrvati i Slovenci, koji smo uvjereni katolici, nijesmo slabiji rodoljubi od drugih Hrvata i Slovenaca, ako nijesmo i dapače bolji od liberalaca. Zar je netko tekar onda dobar Hrvat ili Slovenac, kada se odmetne od pape? Ali bi se on-

da morao zavaditi i s Bogom. No tko je u zavadi s Bogom, taj nije ni pošten rodoljub, jer on zapušta i domovinu i svoje bližnje i sve što diže idealizam i dužnošću, ako se to samo i najmanje kosi s njegovim egoizmom, komotnošću ili ohološću.

Ovaj ratoborni člankopisac uzvisuje svoj antiklerikalni rat ovako: »Borba, koja se danas vodi u Sloveniji, nije nova; ona ima svoj neprekinuti kontinuitet i ona je oduvek ometala naše potpuno ujedinjenje, pa ga ometa i danas. I do potpunog ujedinjenja ne će doći sve dotle, dok se uticaj Rima sasvim ne eliminiše«. Evo dakle za čim ide antiklerikalizam. On hoće, ni više ni manje, da nas prisili na otpad od pape. To znači: on traži, da prestanemo biti katolici. No ovome mudracu moramo postaviti malo pitanje: Hoće li vama, antiklerikalcima, uistinu poći za rukom, da nas katolike tako lako istrijebite? I Bismark je bio nešto veći junak, pa mu nije to pošlo za rukom. I njemački je protestantizam imao uza se i knezove i vojsku i novac, pa toga nije postigao. No recimo da se slovenskim i hrvatskim antiklerikalcima ipak to i posreći, a što će biti s muhamedancima, protestantima, pravoslavnim nedržavnim sektama? Ako je istina (a nije, nego je to laž, koju su izumili naši domaći liberalci!), da je vjera neprijatelj narodnog jedinstva, onda bi valjalo iščupati svaku pozitivnu vjeru iz srca i duše naroda. No to je nemoguće. To sada priznaju i ozbiljniji boljševici u Rusiji. Vjerska je savjest najveća vlast i najsilnija moć i nju ne može nitko da poništi, pa ni domaći liberalci.

Jednako neistinu piše ovaj g. člankopisac, kada veli, da je Rim kriv propasti hrvatskog kraljevstva. Upravo je obratno istina. Krivi su oni domaći knezovi, koji su u svom nekršćanskom bijesu pogazili i najsvetije dužnosti. Bogomilstvo je uništilo bosansko kraljevstvo, jer je unijelo neslogu među velmože i turska ih je invazija zatekla u toj neslogi. Jednako je protukatolički bijes zahvatio bio nekoje hrvatske velmože u doba kralja Zvonimira i ovi ga ubiše. Da su i oni bili katolici i vladali se po katoličkim nazorima, ne bi bilo došlo do kraljeva umorstva.

Konačno člankopisac otkriva svoju protukatoličku dušu, kada veli, da današnja borba u Sloveniji nije drugo nego nastavak one borbe, koju je vodio Trubar, otac nekadanjeg protestantizma u Sloveniji. Taj pisac dapače žali, što je papa u 16. vijeku bio moćan i tako spriječio smrt katoličke Crkve u našim krajevima. Eto kakovih sve pisaca ima kod nas i za čime očevidno idu antiklerikalci. To je jedino dobro kod pisca, kao i kod časopisa preko Save, da ne kriju svojih nakana, barem u nekim stalnim časovima. Sada barem znademo, s kime pod ruku idu naši domaći antiklerikalci u borbi protiv rimo-katoličke Crkve. Evo dakle što znači borba, koju i domaći sokoli izniješe katkada otvorenije pod zvučnom frazom »antiklerikalizma«. Etiam haec notasse juvabit!

Pijo XI. opet o kat. akciji. Papa je upravio pismo generalu Castelnau, predsjedniku »Fédération catholique de France«, u kome ovo ističe: Narav su i cilj katoličke akcije u svim zemljama jednaki, i ako kod raznih naroda i prema raznim prilikama imaju razni oblik. Cilj je ovog »pokreta požrtvovnih svjetovnjaka« širenje kraljevstva Kristova, te oživotvorenje općega dobra, po kome naravne i juridične osobe izvode svoja prava i svoje dužnosti: neovisnost, suverenitet, odgovornost. Rad katoličke akcije je socijalan; ona stoji iznad i izvan svake političke stranke; ona je praktična, religiozna i kulturna organizacija, koja hoće da učvrsti i temelje građanske države i to prema kršćanskim načelima o narodu i državi, moralu i pravednosti, radu i bogatstvu. Politika katoličke akcije nije drukčija nego li je Kristova politika. Poštanje prema svakoj osobi, ljubav u građanskim odnosima, cjelovitost i svetost obitelji, vjera kao bitni dio u pouci, širenje kršćanskog načina i kršćanske stidljivosti u životu. To su zadaci katoličke akcije u svim zemljama.

Školsko pitanje. Početkom ove godine držali su katolici u Linzu konferencu o kat. akciji. Raspravljalo se o školskom pitanju. Biskup je Dr. Waitz kazao: »Tu je istinita riječ pape Pija XI., koji reče, da iz škole izlaze ili sveci ili sutrašnji zločinci. Katolici imadu u tom pogledu veliku dužnost pred Bogom i djecom, pa se moraju pobrinuti za dobre škole. Što da urade u današnjim prilikama? Tri su im sredstva pri ruci: 1. Izabrati veći broj katoličkih zastupnika; 2. mnogo govoriti, pisati i agitirati s katoličkim načelima u pitanju školstva; 3. podići svoje konfesijonalne škole«.

Kako ćemo predobiti radnike? Radnike ne ćemo dobiti niti agitacijom, niti samilosnim milosrđem niti dobročinstvima, a niti time, ako ih odvratimo od socijalizma. Radničku dušu možemo predobiti uistinu samo socijalnim i apostolskim shvaćanjem. Ovo shvaćanje znade i svijesno je, da je današnji proletarijat žrtva društvenog i pravnog poretka; onog poretka, koji nije ni Božji ni kršćanski. Ovako je otvoreno kazao P. Frodl D. I. na spomenutoj već katoličkoj konferenciji u Linzu.

Ispovijed godišnja. Svaki vjernik obojeg spola, kada je došao u godine diskrecije, t. j. k razumu, dužan je da vjerno ispovijedi svoje grijehe barem jedamput u godini (can. 906). Ovoj zapovijedi ne zadovolji onaj, koji se svetogrdno ispovijedi ili ispovijed učini hotimice ništetnom (can. 907).

Katolički polemičar. Više puta moramo napasti ne samo loša načela nego i ugled liberalaca ili ateista ili heretika. Kako da to učinimo? O tome je Mgr. Du Vauroux, biskup Agena, progovorio 28. 2. 1926. na općoj skupštini

Društva sv. Vinka Paulskoga. »Tri su tačke, po kojima ćemo raspoznati kršćanskog polemičara: 1. On nema ni mržnje ni pizme protiv osobe. On se čuva lakoće, kojom se vlastiti ja umiješa u interese, koje brani; sebe uvijek zaboravlja i ne traži osvete ili koji egoistični uspjeh. 2. Energija njegova jezika ne degenira u strastvenu naprasitost, jer mu njegova načela zabranjuju e bi prihvatio da su sva sredstva dobra, kada je cilj dobar. Ne, ne; nikada nije dozvoljeno da za volju dobrog uspjeha prekršimo ma koju zapovijed ćudorednog zakona. 3. Ne zalazi u područje privatnog života, ako to nije već poznato svemu svijetu. Poznate činjenice, iznesene nauke, pogibelji koje pametno predviđa daju mu široko polje borbe, da uzmogne svladati neprijatelja. — U koliko u nama ostane ljubav blaga, ona će podati našoj riječi kao i našem djelu pravu mirnoću i vlast nad samim sobom, pa će to podati i jakost u borbi, koju strasti neće nikada uznemiriti«.

VJERA I CRKVA.

Dr. P. Čule, Misli velikih umova o Kristu i kat. Crkvi. Ovo je 25. knjiga mostarskih »Savremenih pitanja«. Djelo ima 4 dijela: Misli o Isusu Kristu, o kršćanstvu i kat. Crkvi, Misli o papinstvu, kat. svećenstvu i redovništvu, Misli o sv. sakramentima. Nadamo se, da će pisac u drugom izdanju nekoje citate ispustiti i drugim boljim zamijeniti; ta tu je bogata književnost. Ovaj će prikaz svakome dobro doći, posebno školskoj omladini. — Dr. I. Šarić, nadbiskup, Za katoličku akciju. Sadržaj je aktuelan i zanimljiv: Kat. akcija na dnevnom redu, u svijetlu kat. imena, za čisto kat. opredjeljivanje, vjerska društva i kat. akcija, specifični cij kat. akcije, središnjica kat. akcije, štampa kat. akcije, svečane papinske izjave za kat. akciju. — Dr. D. Kniewald, Katolička učenica. Vjerski vodič i molitvenik. Građa je prvog dijela (Put, istina, život) vrlo zgodno izabrana i još uspjelije obrađena.. U drugom će dijelu učenica srednjih i sličnih škola naći kao i u prvom dijelu obilne hrane svojoj duši. Isti je pisac objelodanio preradbu Galovićeva molitvenika i vodiča za srednjoškolce »Katolički đak«. Ovu je knjigu kod prvog izdanja katolička omladina upravo zavoljela, a sada će još i više. — X. I. Cieszynski, Rocznik katolickie 1926. Ovo djelo izlazi već četvrtu godinu. Ovaj ima 522 str. i prikazuje katoličku akciju, događaje, život po raznim državama. Tu se zrcali rad i jakost katolika po svemu svijetu, pa može da posluži kao povijest kat. akcije u svijetu. — Dr. Grivec

je izdao (treći svezak) »Kraljevstvo Božje« i to kao izvještaj Apostolstva sv. Ćirila i Metodija. Sadržaj je: Sastanak za proučavanje istočnog pitanja, Slomšek o jedinosti, Prisega i žrtva, Čim bliže crkvenom jedinstvu, kard. Mercier i crkveno jedinstvo, Vl. Solovjev, te razne vijesti. — Dr. A. Živković, Katolička Crkva i duh evropske kulture. M. Vidović je napisao u svom »Uzgajatelju« (br. 1, 1926) članak »Crkva u radu za duhovni napredak čovječanstva«. U njemu je iznio više krivih tvrdnja, pa ga evo Dr. Živković pobija u ovoj knjižici, koja ima ova poglavlja: Tko je kriv duševnoj dekadenci inteligencije, Je li Crkva »izgubila bitku«?, Crkva je majka evropske kulture, Kostur mrtvih dogmi, U čemu je naša krivnja? — N. Štuk, Alternativa o Hristu ili pravi pojam o njegovoj ličnosti. Krist je ugaoni kamen i svatko mora da se upita: Tko je Krist? Pisac nam iznosi: Dvojako mišljenje o Kristu u starini i u naše doba, Je li Krist o sebi tvrdio da je Bog? Jest i on je to potvrdio nadnaravnim djelima, Uskrsnuće Kristovo, Moralni karakter Isusove ličnosti. Na koncu veli pisac: »Kada Krist tvrdi o sebi, da je Bog — govori li istinu ili laž? Ako govori istinu, tada je on uistinu ono što kaže da jest, naime Bog. Ako pak ne govori istinu, tada je varalica ili bezumnik, koji je sebi umišljao da je Bog. Ko u njemu ne vidi Boga, treba da vidi ujedno mudraca i bezumnika, pravednika i zlotvora; treba da prihvati nešto, što je za razum grdno protivurječje. Ko isključuje u Kristu prijevarstvo i bezumstvo, treba da logičnom snagom prizna njegovo božanstvo. I Segur je pisao: »Krista ili valja svega primiti onako, kakav jest u evanđelju ili ga svega odbaciti. Ko ga ne priznaje Bogom, ako hoće biti dosljedan, ne može ga zvati mudracem, velikim čovjekom, svecem, niti mu se može diviti« (Razgovori i odgovori, str. 66). — Dekanatska konferencija, držana u Senju g. 1926. Tu nalazimo, da će dušobrižnici svake nedjelje i blagdana tumačiti kršćanski nauk u crkvi puku i djeci, te će u svakoj župi osnovati Bratovštinu kršć. nauka, dva dana održati klanjanje, po mogućnosti će se u biskupiji održati svake godine euharistijski kongres, djeca će pristupiti prvoj sv. pričesti barem u drugom razredu osnovnih škola, misije će se držati barem jednom kroz 10 godina u svakoj župi, svaki će svećenik širiti i potpomagati katoličku štampu i osnovati u župi Katoličku knjižnicu, po mogućnosti i Kat. čitaonicu, župnik će svake godine podnijeti Ordinarijatu popis konkubinaraca svoje župe, glede lukna ostaje se pri dosadanjoj praksi, preporuča se, da župnik ostavi svoje knjige župnoj knjižnici, te u oporuci da se sjeti siromaha i osnuje zakladnu misu za svoju dušu, Kat. akcija se povjerava Hrv. kat. nar. Savezu (s promijenjenim pravilima, te koji će se ondje osnovati), preporuča se osnivanje nabožnih društava kao i gospodarskih adruga. — Der Katholizismus als Kulturfaktor. Akademijsko je udruženje »Logos« osnovalo posebnu knjižnicu, koju izdaje »Tyrolia« u Innsbrucku. Doslije su objelodanjena tri sveska. U ovom su 4 članka: Katolicizam kao životni princip (A. Stonner D. I.), Sedam svijećnjaka Austrije (J. Lux), Katolicizam i mladež (Dr. F. Schreyvogl), Bog i Ja u katolicizmu (P. Lippert D. I.). — Drugi je svezak Der Katholizismus als Lösung grosser

Menschheitsfragen, koji ima ovaj sadržaj: Katolicizam i filozofija (E. Przyvara D.I.), Katolicizam i psihoanaliza (Dr. L. Bopp), Katolicizam i okultne struje (A. Mager). — Treći je svezak Katolizismus u. moderne Politik. Tu su ovi članci: Katolicizam i sadašnjost (Dr. I. Seipel), Katolicizam i narodnost (Dr. J. Eibl), Katolicizam i internacijonalizam (A. grof Apponyi), Katolicizam i narodno gospodarstvo (Dr. T. Brauer). Sve su ove tri knjižice pune lijepih misli te važnih riješenjà aktuelnih pitanja. — Nakladna je knjižara Schöningh u Paderbornu osnovala posebnu knjižnicu za katehete i učenike viših razreda srednjih škola pod naslovom: »Sammlung kirchengeschichtlicher Quellen u. Darstellungen«. Dobili smo ove sveske: 1. Prof. Dr. L. Mohler, Aus der ältesten Zeit des Christentums u. der Kirche. Tu pisac navodi: Nekršćanski svjedoci o Isusu i kršćanstvu, nekršćani o apostolima, uredba Crkve, krštenje i pokora, sv. misa i Euharistija, kršćanski život i ženidba, rimska kršćanska općina. 2. Dr. F. Seppelt, Der hl. Franciskus von Assisi: Iz spisa sv. Franje, svečeve rane, prvi franjevci, pravila franjevačkog reda, Fioretti. 3. J. Beckmann, Aus mittelalterlichen Klöstern: Iz pravila sv. Benedikta od Nursie, sv. Gallen, iz Fulde, sv. Bonifacij i njegova pisma, sinodalni zaključci o samostanskom životu, pismo Karla Velikog o gojenju znanosti, Herman od Reichenau, Petar Damiani i život u Clunyu, W. od Hirsau, iz cistercijskoga reda, iz samostana Salem, Cesarij od Heisterbacha, pravila augustinjanaca iz života sv. Norberta, Meister Friedrich. — 4. Prof. Dr. L. Mohler, Christenverfolgungen u. Märtyrerakten: Razni carski edikti protiv kršćana, mučeništvo sv. Polikarpa, akta sv. Perpetue i Felicitas, progon za Decija, dva pisma oslobođenja od tog progona. — 5. Dr. R. Stapper, Die Messe im Abendmahlsaale u. in der urchristlichen Kirche: Kako su stari Židovi kod stola molili, kako su o Uskrsu žrtvovali i jeli, sv. Pismo o zadnjoj Kristovoj večeri, prva kršć. liturgija, sv. misa u Rimu oko polovice drugog vijeka, euharistička molitva u trećem vijeku, sv. Ćiril Jerusalemski tumači tu molitvu, predmisa u Rimu od četvrtog do sedmog vijeka, misa vjernih u Rimu u isto doba. — 6. Dr. M. Bierbaum, Aus dem kirchlichen Rechtsleben des Mittelalters: Vlast Petrovih ključeva u Heliandu, crkveni zakonik, zakoni o izboru pape, crkvena država, duhovna vlast prema svjetskoj, krunjenje kralja, wormski konkordat, škole, proglašenje svetaca, redovi, sv. sakramenti. — Isti, Papstum, christliche Staatsordnung u. christl. Völkerversöhnung: Pijo IX (1846—1878), Leon XIII (1878—1903), Pijo X. (1903—1924), Benedikt XV. (1914—1922) i Pijo XI. (1922). — Dr. J. Kirsch, Aus den römischen Katakomben: Početak i razvitak rimskih katakomba, najstariji njihov popis, stari vodiči mučeničkih grobova, gradski rimski kalendar svetkovina u četvrtom vijeku, važnije katakombe i mučenički grobovi. — Dr. K. Kastner, Die grosse Säkularisation in Deutschland: Fridrih II. piše Voltaireu o planovima sekularizacije, papa Klement XIII. protiv tih planova, car Franjo II. u g. 1792., grof Soden, kongres u Rastattu, pismo pape Pija VII. nadbiskupu u Mainzu

1802, Napoleonovo pismo Talleyrandu 1802, provedba sekulariacije. — J. M. Janson, Die Einführung des Christentums in Deutschland, der hl. Bonifatius: Kršćanstvo u Njemačkoj u rimsko doba, njemačka Crkva poslije seobe naroda, sv. Bonifacij i njegovo djelo, Heliand. — D. E. Stein, Der hl. Augustinus: Osobni podaci, crkveni običaji u Augustinovo doba, njegova nauka. Sve je to pisac pokazao samo navodeći u prijevodu Augustinove riječi raznih spisa. — Dr. M. Biebaum, Kirche u. Kultur. Kundgebungen der letzten Päpste von Leon XIII. bis zum Pius XI: Leon XIII. kao i napređivač kulture; Pijo X., papa Grgur Veliki; Benedikt XV., novi crkveni zakonik, misije, Dante; Pijo XII., duhovne vježbe sv. Ignacija Lojolskog, Toma Akvinski kao svetac i učenjak, Bernardo apostol Alpi, sv. Petar Kanizije, svetkovina kraljevstva Kristova. — Dr. H. J. Schmidt, Der Kulturkampf: Početak te borbe, papin prvi veto, zakon protiv Isusovaca, svibanjski zakoni, papa i car, jača borba, katolička obrana, novi zakoni, tužno stanje pruskih katolika, nekoliko prizora ove borbe, ministar Puttkamer, Bismark traži mir. — Dr. K. Kastner, Der innere Aufschwung des deutschen Katholizismus am Anfang des 19. Jahrhunderts: Sailer, Möhler, Görres, Hirscher, sv. Kl. Hofbauer, Overberg, Stolberg. — J. Jatsch, Das Evangelium der Wahrheit u. die Zweifel der Zeit. To su moderna tumačenja nedjeljnog evanđelja u trećem popravljenom izdanju. — V. Cathrein D. I. je već starac pa ipak neprestano djeluje. Sada je kod Herdera objelodanio krasnu knjižicu, koju je namijenio izobraženim krugovima. To je Die lässliche Sünde u. die Mittel zu ihrer Verhütung. Tu je ovih osam poglavlja: Čistoća srca, teški i laki grijeh- odvratnost i šteta lakoga grijeha, poništenje lakoga grijeha, kako da ih se očuvamo, napasti, borba protiv požuda, borba protiv oholosti života, putenosti i požude očiju. — M. Meschler D. I. je napisao tumačenje Duhovnih vježbi sv. Ignacija, te je sada izišao drugi svezak tih tumačenja i to kod Herdera pod naslovom Das Exerzitienbuch des hl. Ignatius von Lojola. Erklärt u. in Betrachtungen vorgelegt. Tu je prikazan Temelj i prva i druga sedmica Duhovnih vježbi. — Izišlo je treće izdanje J. Fischera, Seelenpflege (kod Herdera). Aufmunterung u. Anleitung zu einem gesunden, glücklichen Seelenleben: Duša i dušoslovlje. životni zakon, duševne bolesti i boli, duševne slabosti i bijede, duševne ometnje, liječenje i posvećenje duše, odgajanje i vođenje duše, hrana i okrepa duše, snaga i veličina duše, duševni plodovi, nakit i obrana duše, sreća i mir duše. — Poznati pisac M. Pribila D. I. napisao je vrlo aktuelni spis Um die Wiedervereinigung im Glauben. Tu je govor o ovim pitanjima: Čežnja za jednom Crkvom Kristovom, protestanti i njihov pokušaj oko jedinstva, spoj s Rimom, nekoja načela, propaganda i konfesijonalni mir, kako da se sporazumijemo, pogled u budućnost. Do jedinstva ne će doći tako brzo i lako; njega moraju i katolici radom i nastojanjem tekar zaslužiti. — M. Huber D. I., Die Nachahmung der Heiligen in Theorie u. Praxis. Ovo je peto izdanje lijepe i praktične knjige. Što nam više treba nego li svetaca? Samo sveci

mogu trajno da poprave ovaj svijet. Bilo je svijesnih katolika (a takovih ima i danas), koji su dnevno molili: »Bože, daj nam svetaca!«. I nijesu se prevarili. — Ovome će pridonijeti i peto popravljeno izdanje (kod Herdera) A. Wintersiga Liturgie u. Frauenseele U uvodu piše ova knjiga o Kristu i crkvi, zatim o djevici, ženi u ženidbenom vezu, o Mariji. Tu će djevojke i žene naći obilne hrane svojoj duši i to pomoću liturgije. Isti je pisac preveo, raširio i protumačio ulomke svetih Otaca u svećeničkom brevijaru. Sada je izašao treći dio i tiče se ljetnog i jesenskog dijela brevijara (Proprium de tempore) pod naslovom Die Väterlesungen des Breviers.

Hrvatska bibliografija.

Pod ovim naslovom donosimo sve novosti na tržištu hrvatske knjige. Tu sve sudimo prema kršćanskim načelima. Kao »dobre« knjige označujemo sve što se slaže ili se barem ne ogrješuje o kršćanska načela; kao »dvojbene« one knjige, koje se barem u nečem ogrješuju; »loše«, koje se u mnogom dijelu kose s tim načelima.

Dobre:

Cicar Dr. Vl., Knjižnica Providnosti. Str. 8. Zagreb 1927.

Goglia Dr. A., Hrvatski glazbeni zavod 1827-1927. Str. 130. Zagreb 1927.

»Grad na gori«. Almanah bogosl. zbora »Stadler«. 1896-1926. Str. 188. Sarajevo 1927.

Grgašević J., Umetni obrt. Str. 152. Zagreb 1927.

Lučić F., Elementarna teorija muzike i pjevanja. Str. 66. Zagreb 1927.

Nazor Vl., Pjesme o četiri arhanđela. Sušak 1927.

Spišić B., Spomenica ortopedskog zavoda u Zagrebu 1915-1925. Str. 138. Zagreb 1927.

Stošić K., Rijeka Krka. Str. 94. Šibenik 1927.

Šarić Dr. Ivan, Krist kralj. Str. 44. Sarajevo 1927.

Špoljar Zv.,Povijest Hrvata, Srba i Slovenaca. II. izdanje Str. 152. Zagreb 1927.

Živković Dr. A., Sakramentalno djelovanje milosti u presv. Euharistiji Str. 180. Đakovo 1927.

Živković Dr. A., Katolička Crkva i duh evropske kulture. Str. 32. Zagreb 1926.

Dvojbene:

Aldanov Mark, Sv. Helena, maleni otok. Str. 182. Zagreb 1927.

Ester Gj., Komedije I. Str. 90. Koprivnica 1927.

Gmajner Dr. J., Polička početnica. Str. 68. Zagreb 1927.

Jošt B.,Pola vijeka borbe i napora. Grafičko pjevačko društvo »Sloga«. Str. 16. Zagreb 1927.

Manojlović Dr. G., Sile pokretnice i pravilnosti u univerzalnoj historiji. Str. 412. Zagreb 1927.

Marković S., O sindakalnom ujedinjenju. Str. 32. Beograd 1927.

—Sodoma i Gomora. Str. 16. Zagreb 1927.

Srkulj D. Stj., Povijest Srba, Hrvata i Slovenaca. Za IV. razred osnovnih škola. Str. 88. Zagreb 1927.

Loše:

Aldanov M., Djavoli most. Str. 284. Zagreb 1927.

—Govor biskupa Strossmayera na vatikanskom saboru (To je podmetnuto). Str. 16. Zagreb 1927.

—Tajna pisma biskupa Strossmayera. Str. 16. Zagreb 1927.

Vindex, Homoseksualnost. Str. 48. Zagreb 1927.

Spigerina Dr. J., Liječnica u kući. Str. 1066. Zagreb 1927. U drugom broju nehotice je oglašeno kao dobra knjiga. Ta knjiga ne samo ima ne sretno izabrane slike, nego tvrdi, da čovjek potječe od majmuna i da je to znanstveno utvrđeno; upućuje, kako da se zaštitimo od trudnoće; zagovara i rastavu i.t.d.

UREDNIŠTVO JE PRIMILO:

Biblische Geschichte für das Bistum Breslau. 82 slike. Str. 308. Cijena 250 Mk.

M. Meschler S. J., Das Exerzitienbuch des hl. Ignatius von Loyola. 3. svezak. Str. 486. Cijena 8 Mk. Freiburg, Herder.

J. Spillmann S. J., Die Maienkinder. Eine Erzählung aus Kaukasus. Mit 6 Bildern. Str. 86. Freiburg, Herder. Cij. 1·40 Mk.

Zurkinden O., Wie der Herr so gut gewesen. Erzählung aus Christi Zeit. Str. 86. Freiburg, Herder. Cij. 2 Mk.

Jon Svensson, Die Stadt am Meer. Nonnis neue Erlebnisse. Mit 12 Bildern. Str. 360. Freiburg, Herder. Cij. 4· 80 Mk.

P. W. von Keppler, Wasser aus dem Felsen. I. Bd. Neue Folge der Homilien u. Predigten. Str. 380. Freiburg, Herder. Cij. 4.40 Mk.

Linhardt Dr. R., Feurige Wolke. Kanzelvoträge. Sv. I. Str. 178. Freiburg, Herder. Cij. 4· 50 Mk.

R. Daeschler S. J., La spiritualité de Bourdaloue. Grâce et Vie unitive. Str. 196. Louvain, Editions du Museum Lessianum.

G. Hofmann S. J., Il beato Bellarmino e gli orientali. Str. 48. Roma, Orientalia christiania.

P. Geny S. J., Critica de cognitionis humanae valore disquisitio. Editio nova. Str. 416. Roma, Universita Gregoriana. Cij. s poštom 65 din.

Dr. I. Gmajner, Politička početnica. Str. 68. Zagreb. Kod pisca. Cij. 10 d.

X. N. L. Cieszynski, Roczniki katolickie. Rok 1927. Str. 610. Poznan, Poljska.

Mersch E. S. J., L obligation morale. Principe de liberté. Etude de philosophie morale. Str. 168. Louvain, Edition du Museum Lessianum.

Dr. D. Ćepulić, što znači za nas kult biskupa Langa? Str. 16. Zagreb 1927. Nabavlja se kod Odbora za gradnju doma biskupa Langa u Zagrebu. Cij. 2. d. Korist je namijenjena tom domu.

Prof. Stanojević, Narodna enciklopedija. Sv. 17. a. Str. 1009-1095. (Mlinarska industrija - Muzika.

G. Bichlmair S. J., Okkultismus u. Seelsorge., Str. 130. Innsbruck, Tyrolia.

M. Kulunčić D. I., Život i nauka Isusa Krista. Drugi dio. Str. 462. Razmatranja kroz uskrsno doba. Split, Hrvatska knjižara. Cij. 36. d.

Darovaše za »Život«:

Dr. F. Zagoda 18 d.; Dr. M. Alaupović 4; Prof. D. Jakobčić 4; P. Pavišić 40; Stj. Radaković 40; Don L. Grgić 4; Dr. A. Katalinić 14; P. Ostoić 4; N. Žuvić 10; Lj. Tomić 4; Vl. Kerdić 28; M. Kanoti 4; J. Sokičić 14; Damjan Katalinić 78; L. Rusan 14; E. Dittman 4; I. Bonacci 4; M. Stakić 16; R. Bezetzky 16; V. Kavažinec 4; Župski ured Luč 4; A. Maffioli 4; Z. Vasić 164; Župski ured, Gor. Bogičevci 44; prof. B. Poparić 4.

Preporučamo časopise:

Urednik: A. Alfirević D. I.
Vlasnik: Kolegij Družbe Isusove u Zagrebu — Ljudevit Dostal D. I., rektor
Tiskom »Glasnika Srca Isusova« — Antun Alfirević D. I.

ŽIVOT

BR. IV. KOLOVOZ 1927. GOD. VIII.

Sv. Ignacije Antiohijski († oko 107.).

II. Ostale poslanice njegove i važnost ovog Oca apostolskoga za povijest dogmi.

Vidjeli smo u prošlom broju (3) zlatni značaj mučenika Bogonosca Ignacija, kako ga je sam ocrtao u izlivu svoje ekstatične ljubavi, t. j. u poslanici Rimljanima. No ime »Ignacije« čitav je program, ne samo za srce, nego i za razum. Dapače težište i središte spisateljske djelatnosti Ignacijeve, izuzevši jedinu poslanicu Rimljanima, leži baš u apologetskom i dogmatskom momentu. A to vrijedi ne samo za suvremenike Ignacijeve, nego u mnogo većoj mjeri za naše moderne prilike. To je i glavni razlog, zašto su već stari krivovjerci toliko kušali iskriviti i potkrpiti ili interpolirati ta pisma, a moderni protestanti sve do svršetka 19. stoljeća toliko napadali autentičnost ili barem starinu njihovu, premda protestantski pisac Krüger priznaje: »Bezbrojne konkretne crtice prikazuju pomisao na falsifikat gotovo nemogućom... Pisma Ignacijeva kriju u sebi takovih nedvojbeno arhaističnih elemenata, koji se već oko g. 150. jedva mogu pojmiti«.[1] I sam Harnack, koji je prije kušao da pomakne datum ovih pisama do vremena cara Hadrijana ili Antonina Pija, od g. 1897. odlučno brani ne samo autentičnost nego i tradicionalnu starinu njihovu, stavljajući za to vrijeme između g. 107. i 117.[2]

Barderhewer u prvom svesku svoje »Povijesti staro-crkvene književnosti« (125.—132.) pregledno prikazuje zamršenu povijest o predaji tih listova i o »pitanju Ignacijskom«, t. j. o kritičnom lučenju zdravog autentičnog zlata i pridometnute trozge. I ovdje se moramo diviti Providnosti Božjoj, koja je kroz sve bure vremena i kraj svih napadaja i iznakaženja sačuvala čisto zlato ove riznice pracrkvene te baš u našoj perijodi racijonalističnog kriticizma pomogla istini historijskoj do potpune i priznane pobjede.

Upravo s toga gledišta dosta je zanimljiva te za razumijevanje »Ignacijskog pitanja« potrebna kratka pouka

[1] Geschichte der altchristl. Literatur, 22.

[2] Gesch. der altchr. Litteratur II, I (1897) 381—406.

1. o predaji pravih i krivih listova Ignacijevih.

Istaknut ćemo zato glavne zbirke i recensije tih listova, ne upuštajući se u nepotrebno nabrajanje pojedinih podmetnutih listova, jer su ovi u sebi bez vrijednosti.

a) Najstarije autentične zbirke, što su ih imali u rukama sv. Polikarpo i kasnije još Euzebije (Hist. eccl. II, 36, 4), propadoše.

b) Ali se sačuvala t. zv. »dulja recensija«, koja među sedam pravih, ali raširenih i zlobno interpoliranih listova miješa također šest podmetnutih poslanica. Kako Funk jasno dokazuje, sva ova zbirka potječe od jednog istog »Pseudo-Ignacija«, koji je pod imenom uglednog mučenika Ignacija htio proturiti u svijet svoje apolinarističke zablude i u tu svrhu pomiješao pšenicu i kukolj.[3]

c) Srećom nam je također sačuvana »miješovita zbirka«, t. j. mlađa grčka i latinska zbirka, koja uz pet podmetnutih listova točno navodi također svih sedam autetičnih listova, i to u cjelovitom i nepotkrpljenom obliku, izuzev list Rimljanima, što ga je kompilator na koncu zbirke svoje u t. zv. Kolbertovu mučeništvu,[4] t. j. u izvještaju tobožnjih očevidaca o smrti Ignacijevoj (4, 2) samo natuknuo kao poznat riječima: »Slijedi ovdje list općini rimskoj«. I opet nam je Providnost Božja sačuvala također list Rimljanima cjelovito i nepotkrpljeno u jedinom grčkom rukopisu, u kodeksu Kolbertovu ili Pariškom.

d) Uz ovu miješovitu recensiju imamo sličnu armensku zbirku sa sedam autentičnih i neinterpoliranih (nenatrunjenih) listova uz šest podmetnutih. Ovaj armenski tekst oslanja se na sirski prijevod, koje ga je nestalo.

e) Još imamo skraćenu sirsku recensiju triju autentičnih listova Efežanima, Rimljanima i Polikarpu.

f) Jedva su spomena vrijedna četiri latinska podmetnuta pisma, koja su pod imenom Ignacijevim na zapadu kolala u srednjem vijeku. Njima se može ići u trag do 12. stoljeća. Čudno je, što su ovi tiskom najprije izdani bili g. 1495. prije svih drugih zbirki.

2. Borba o Ignacijskom pitanju

žestoko se vodila kroz tri posljednja stoljeća, od sredine šesnaestog vijeka do konca prošlog stoljeća, uz potpuni konačni uspjeh čistog katoličkog stanovišta. Dobro veli Bardenhewer: »Kako su svjedočanstva ovih pisama o ustavu i o organizaciji kršćanskih općina u slučaju dokazane autentičosti njihove od neizmjerne važnosti, zato je ta prepirka nalazila sve više hrane, a sukcesivnim

---

[3] Funk drži Pseudo-Ignacija i Pseudo-Klementa za jednu istu osobu, pa i Bardenhewer drži to vjerojatnim.

[4] Imamo do pet raznih izvještaja o mučeništvu sv. Ignacija. Ali su svi tek kasnije nastali. Najsigurnije vijesti podaje nam sam Ignacije u listu Rimljanima.

otkrićem i objelodanjenjem različitih zbirki i recensija samo je preporno pitanje ponovno dolazilo do novoga preokreta«.

Već g. 1498 i tri puta opet od g. 1557. do 1559. naštampali su latinski prijevod »dulje recensije«. Katolici su s početka sva ova pisma držali za autentična, protestanti pak za posve podmetnuta. Ali je Abraham Skultet u svojoj »Medulla theologiae Patrum« (Ambergae 1598., 439) presretnim uspjehom obranio nazor o kasnijem interpoliranju autentičih listova. I doista, u sredini 17. vijeka otkriše i objelodaniše najprije na latinskom, kasnije i na grčkom jeziku t. zv. miješovitu recensiju, koja donosi autentične listove u kraćem jedinstvenom obliku, te s ovoga gledišta opravdava mnijenje Skultetovo. Od onda je većina istraživalaca gledala izvorni tekst onih sedam listova u miješovitoj recensiji. Svi gotovo posve složno zabaciše ostalih šest listova, što ih ni Euzebije ni drugi stari pisci ne spominju.

Ipak su se neki i dalje žestoko prepirali protiv činjenice, da su oni izvorni listovi miješovite recensije doista listovi sv. Ignacija. Osobito je anglikanac Pearson g. 1672. protiv reformiranog bogoslova Daillé-a (Dallaeus) odlučno branio autentičnost. Kad je g. 1845. Cureton izdao novo otkrivena tri pisma Ef., Rimlj. i Polikarpu u mnogo kraćem obliku na sirskom jeziku, mnogi su bogoslovi s njime cijenili, da je to jedina autentična jezgra spisa Ignacijevih, a sve drugo da je iskićeno. No i to su morali zabaciti, kad su katolici Hefele i Denzinger kanstatovali, da je kraći sirski tekst samo izvadak iz duljeg sirskog prijevoda grčkog teksta.

Ipak su do g. 1873. mnogi protestanti zabacivali autentičnost sedam listova miješovite zbirke, a katolici je branili sve jačim dokazima. No g. 1873. ugledni se protestantski bogoslov Zahn na temelju svojih novih istraživanja priključio u ovom pogledu katoličkom shvaćanju, a poslije i anglikanski biskup Lightfoot i sam Harnack potvrdiše autentičnost onih listova. To je dakle novi dokaz, kako je prema izjavi Harnackovoj najnovija (nekatolička) kritika prisiljena na uzmak, kojim se natrag pokreće prema tradiciji. Kamo sreće, da bi isti protestantski učenjaci ujedno opozvali također sve neosnovane zaključke, što su ih prije protiv tradicije stvorili na temelju krive hiperkritike izvorâ.

3. Pozitivni dokazi za autentičnost sedam listova.

Sve do dana i barem približno do godine natpisa tih listova možemo po vanjskim i nutarnjim svjedočanstvima ići u trag pravom izvoru njihovu i dokazati im autentičnost. Sam Ignacije svjedoči na koncu svoga lista Rimlj., da ga je pisao 24. augusta. Imao je i zašto da baš ovoj općini saopći taj datum, da bi ga mogli dočekati u Rimu u pravo vrijeme. S ovim datumom slaže se također tradicionalna vijest, po kojoj je Ignacije mučeničkom smrću 20. decembra, na koji je dan istočna Crkva već u vrijeme sv. Ivana Krizostoma slavila svet-

kovinu svečevu. Što se tiče godine smrti, Euzebije u svojoj Kronici spominje devetu godinu vladanja Trajanova, Jeronim pak (De viris ill. 16) jedanaestu godinu iste vladavine.

I druge je listove svoje Ignacije, kako sam svjedoči, a Euzebije to potvrđuje, napisao na istom putovanju koje u Smirni, koje u Troadi, služeći se pomoću svojih štovatelja Kroka i drugih.

S v. Polikarpo, mladi drug Ignacijev u biskupskoj službi i domaćin njegov u Smirni, u svom posve autentičnom listu Filipljanima brzo iza smrti Ignacijeve posvjedočuje ne samo mučeničku smrt njegovu (pogl. 9.), nego i neku zbirku listova njegovih, koju je sâm imao u rukama. Veli bo (pogl. 13.): »Šaljemo vam po želji vašoj listove, koje nam je Ignacije priposlao (t. j. list samom Polikarpu i list Smirnjanima), kao i druge, što ih kod sebe imamo od njega. (Koliko ih je bilo, nije točno označio). Priloženi su ovom pismu, pa će vam u velike koristiti. Raspravljaju naime o vjeri, ustrpljivosti i svakoj pobudi u Gospodinu. I o samom Ignaciju te o njegovim drugovima izvijestite nas, ako što sigurno saznate.« U to vrijeme dakle Polikarpo ne bijaše još ništa pobliže čuo o prilikama mučeništva Ignacijeva.

Uz Polikarpa svjedoče za pisma Ignacijeva i s v. I r e n e j (Adv. haer. 5, 28, 4) navodeći Rimlj. 4, 1, i O r i g e n koji (Prol. in Cant. i opet Hom. 6. in Luc.) spominje dva druga teksta Ignacijeva (Rimlj. 7, 2; Ef. 19. 1).

Najjasnije pak E u z e b i j e (Hist. eccl. III, 36) redom nabraja svih sedam listova kao pisma Ignacijeva uz mjesto pisanja, pa iz svakog pisma, izuzev Filad., donosi ili koji citat (Rimlj., Smirnj.) ili barem po jedan podatak, n. pr. ime ondješnjega biskupa, spomenutog u listu (Ef., Magn., Tralj.) ili nešto pobliže iz sadržaja (Polik.). Euzebije očito još ništa ne zna o podmetnutim listovima niti o kakovim sumjama protiv autentičnosti listova Ignacijevih, jer Pseudo-Ignacije kao apolinarist pisao je istom u petom stoljeću.

Po Funku čitali su listove Ignacijeve također s v. A t a n a z i j e (De synodis, cp. 47, coll. Ef. 7, 2), s v. B a z i l i j e V e l i k i (Hom. in s. Christi generatione coll. Ef. 19, 1), s v. E f r e m, (Polik. 3, 1—2, Rimlj. 2, 2), s v. I v a n K r i z o s t o m (In Ign. encomium, c. 5. coll. 5, 2) i drugi. Napose s v. J e r o n i m (De script. eccl. 16) bez ikakva oklijevanja nabraja i pripisuje Ignaciju svih onih sedam listova.

N u t a r n j e razloge za autentičnost bolje ćemo uvažiti, ako se prije upoznamo s jezgrom sadržaja šest do sada još nepriopćenih pisama i sa tobožnjim nutarnjim protudokazima nekih odviše zagriženih protestanata.

4. Jezgra sadržaja listova (po Funku).

E f e ž a n i m a p i š e:

»Primio sam vas same u biskupu Onesimu (1) i u ostalim muževima, što ste ih k meni u ljubavi poslali. Slušajte biskupa i prezbiterij (2). Jedina me ljubav potiče, da vas opomenem na jedinstvo (3). Dolikuje i prekorisno je, da ste sjedinjeni s biskupom (4). Ko nije unutar oltara Božjega, lišen je kruha Božjega (5). Biskupa treba štovati poput Krista. Onesimo vas hvali, što nema hereze među vama (6). Čuvajte se heretika! Krist je Bog i čovjek (7). Ne dajte se zavesti, nego živite po Bogu (8). Znam da ste začepili svoje uši pred krivim učiteljima, i čestitam sebi, što mogu govoriti s onima, koji ljube jedinoga Boga (9). Molite se i za neznabošce, da se obrate k Bogu (10). Posljednja su vremena. Pazite, da se nađete u Isusu Kristu, i molite se za mene (11). Znam, da pišem onima, što ih je Pavao mučenik posvetio svetim tajnama, koga želim nasljedovati (12). Sastajte se dakle češće na Euharistiju, da tako slomite moć sotoninu i utvrdite mir Božji i uzajamni (13). Držite se vjere i ljubavi,[5] početka i svršetka života (14). Ispovijedajte Gospodina ne samo govoreći, nego i šuteći! Bogu nije ništa sakriveno (15). Ne varajte se: heretici će otići u vatru neugasivu (16). Bježite od smrdljive nauke kneza ovog svijeta, da vas ne liši obećanog života (17). Ja se dičim križem, koji je sablazan bezvjercima, a nama spasenje i život vječni. Bog je naš Isus Krist, onaj, što ga je po odredbi Božjoj Marija iz koljena Davidova začela u utrobi po Duhu Svetom... (18). Knezu ovog svijeta ostala su sakrivena tri otajstva spasa (djevičanstvo Marijino, porod njezin i životvorna smrt Gospodnja), a svijetu su ona divnim načinom objavljena, te je po novom životu sva zloća i zabluda ukinuta (19). Ako htjedne Isus Krist, pisat ću vam dalje o toj uredbi spasa po vjeri i ljubavi Isusa Krista, Sina Božjega i Sina čovječjega, koja se oživotvoruje u jedinstvu vjere, u skladnoj poslušnosti vašoj prema biskupu i prezbiteriju i u jednoj Euharistiji, lijeku besmrtnosti (20). »Sjetite se mene i molite se za Crkvu u Siriji«.

M a g n e ž a n i m a j a v l j a:

»Čuvši za vašu ljubav, odlučih pisati vama (1). Veseli me mir i sloga vaših crkvenih poglavara (2). Ne izrabite mladosti biskupove (3), i više držite do života, nego do imena kršćanina, ne čineći ništa bez biskupa (4), da ne propadnete, nego da imate život vječni (5). U vašim izaslanicima gledam svu Crkvu vašu, te as zato opominjem, da u slogi Božjoj sve nastojite učiniti, dok biskup predsjeda namjesto Boga, a prezbiteri mjesto senata apostolskoga, a premili mi đakoni vrše povjerenu sebi službu Isusa Krista, koji bijaše prije vijekova u Oca, te se ukazao na koncu (6). Ništa ne radite bez biskupa i prezbiterija (7), i ne dajte se zavesti judaističnim naukama (8). Ako su se i sami proroci uzdali u Krista, kako da vi postignete spasenje bez Krista (9)? Živite dakle prema kršćanstvu (10). To pišem, ne da vas kudim, nego da u naprijed očuvam one (11), s kojima se ja ne mogu isporediti (12). Utvrdite se dakle u vjeri i ljubavi, držeći se jednog biskupa i prezbiterija s Bogu milim đakonima (13). Molite se za mene i za Crkvu u Siriji (14). Pozdravljaju vas Efežani i sve druge Crkve iz Smirne (15.«

T r a l j a n i m a:

»Slavim Boga, saznav po biskupu Polibiju za vaše vrline (1), kako naime živite po Isusu Kristu te ništa ne činite bez biskupa i prezbiterâ (2),

[5] »Vjera i ljubav« kod Ignacija uzima se često u euharistijskom smislu, kako ćemo dolje vidjeti iz samih riječi svečevih.

bez kojih nema govora o Crkvi (3). Moram se ustegnuti u svom poletnom pregnuću, jer se je bojati, da ne bih sam propao taštom slavom (4), ili da me vi ne bi shvatili, gdje pišem o nebeskim tajnama (5). Služite se samo kršćanskom hranom, izbjegavajući herezu (6—7). Hoću, da vas unaprijed očuvam iz ljubavi. Težite za krepošću (8); ne slušajte onih, koji govore, da Isus nije u istinu umro (9). Zar ja uzalud nosim okove (10)? Bježite dakle od smrtonosnih nauka (11). Ostanite u jedinstvu.« Slijede preporuke i pozdravi. (12—13.)

Filadelfljanima

poručuje Ignacije, da se drže jedinstva sa svojim izvrsnim biskupom (1), da se klone krivih nauka i raskolnika, koji nisu nasad Očev. »Koji su god Božji i Kristovi, oni su s biskupom (2—3). Služite se jednom Euharistijom, kao što je i jedan biskup sa prezbiterijem i đakonima (4). Krist u meni vas utvrđuje, dok se ja utječem evanđelju kao prisutnom Kristu, ali i apostolima kao nazočnom prezbiteriju Crkve. No i proroke (starozavjetne) ljubimo, jer su i oni navijestili evanđelje i očekivali Krista (5). Judaističnih propovjednika ne slušajte! Hvala Bogu, što nisam nikomu od vas bio na teret (6). Neki su me htjeli prevariti po tijelu. Ali ja sam (po duhu) vama u svojoj nazočnosti iza glasa govorio: Poslušajte biskupa i prezbiterij i đakone! Duh je ovo navijestio: Bez biskupa ništa ne činite, tijelo svoje čuvajte kao hram Božji, ljubite jedinstvo, nasljedujte Krista (7). Koliko je do mene, tražio sam slogu. Bog nije u neslogi i srdžbi. Skrušenima pak oprašta, ako se vrate jedinstvu s Bogom i zajednici s biskupom. Neki se pozivaju na arhive[6] ili evanđelje (pisano). Moj je arhiv Isus Krist i križ i smrt i uskrsnuće njegovo (8). Dobri su svećenici (starozavjetni), no bolji je Veliki Svećenik (Isus Krist), komu je povjerena svetinja nad svetinjama, koji je jedini vrata Očeva, na koja su unišli i patrijarhi i proroci i apostoli i Crkva. Sve ovo služi sjedinjenju s Bogom. Evanđelje ima prednost dolazak Spasiteljev, muku i uskrsnuće njegovo (9).« — U 10. poglavlju Ignacije, saznav za jenjanje progonstva u Antiohiji, moli Filadelfljane, da bi onamo poslali đakona, koji će im čestitati. Konačno im (11) zahvaljuje, što su dobro primili dva njegova pratioca, a moli oproštenje od Boga za one, koji su ih obeščastili. Vidi se, da je ovdje bilo nekoliko judaističnih heretika.

Smirnjanima piše:

»Slavim Isusa Krista poradi savršene vjere vaše u Gospodina, koji je doista trpio i uskrsnuo (1). Poradi našega je spasa doista trpio i uskrsnuo, a koji to niječu, dosljedno moraju nijekati i svoje vlastito tijelo (2). I sada poslije uskrsnuća Isus živi u tijelu svome, kako je sam rekao (3). Bježite od

[6] Τὰ ἀρχεῖα, scriptura prior, izvorni, originalni spis. Neki to odnose na Stari Zavjet, i onda prevode slijedeće riječi: »u evanđelju, to ne vjerujem«. To se tumačenje doista zgodno slaže s naukom judaističnom, koja prima evanđelje samo u koliko je identično s jednostrano shvaćenim Starim Zavjetom. To je ujedno u najboljem savezu sa slijedećim poglavljem. Drugi (Funk, Zahn) shvaćaju riječi »u evanđelju« kao apoziciju ili tumačenje za riječi »u izvornim poveljama, u arhivima«.

krivovjerskih doketa! Ako je Gospodin samo prividno trpio, onda sam i ja samo prividno svezan (4). Koji Krista zataje, njih će i Krist zatajiti (5). I anđelima, koji ne vjeruju, sudit će se. U ostalom, po plodovima možete spoznati one, koji krivo sude o milosti Kristovoj (6). Bježite od onih, koji se uzdržavaju od Euharistije i (liturgijske) molitve (7)! Svi slušajte biskupa, kao što Isus Krist Oca, i prezbitere kao apostole, a đakone poštujte kao nalog Božji. Odijeljeno od biskupa neka nitko ništa ne čini, što pripada Crkvi. Ona se Euharistija nek smatra valjanom, koja se slavi pod biskupom ili njegovim povjerenikom. Gdje se pojavi biskup, tu neka je i mnoštvo, kao što je katolička Crkva ondje, gdje je Isus Krist. Bez biskupa nije slobodno ni krstiti ni gozbu ljubaznu slaviti,[7] nego štogod on odobri, to je i Bogu milo... (8). Pametno je otrijezniti se, pravu pokoru činiti, dok imamo vremena, i biskupa štovati, da nas Bog poštuje. Milost Božja naplatila vam sve, što ste meni dobro učinili (9) i mojim drugovima (10).« Slijede preporuke za Crkvu antiohijsku i pozdravi (11—13).

U pastoralnom pismu Polikarpu

Ignacije iza veoma pohvalnog uvoda daje dragocjene upute osobne i pastirske za njega samoga (1—3), napose za postupak s pojedinim staležima (4—5) i direktno također za puk (6). Ovako na pr. dovikuje Polikarpu: »Brani svoje mjesto svom brigom u zemaljskom i duhovnom pogledu. Brini se za jedinstvo, od kojega nije ništa bolje. Sve podnosi, kako i tebe Gospod podnosi... Gdje je više muke, tu je i velik dobitak (1)... Ne liječi se svaka rana istim melemom. Napadaje vrućice ublaži hladnim oblozima... Čeka te zgodno vrijeme, kao što kormilar traži vjetrove, a burom izmučeni traži luku... (2). Neka te ne straše himbenici, koji krivo uče. Stoj čvrsto kao nakovanj pod kladivom. Veliki atlet daje se biti — i pobjeđuje... Proučavaj prilike vremena. A onoga, koji je iznad vremena, očekuj, bezvremenog, nevidljivog, poradi nas vidljivog, netaknutog, poradi nas taknutog, nad sve muke uzvišenog, za nas mučenoga, koji je sve i sva za nas pretrpio (3)... Sastajte se češće (na liturgijske sastanke, isp. Ef. 13, 1); poimence traži svakoga (4)... Ko može u čistoći ostati na čast tijela Gospodnjega, neka ostane u poniznosti. Ako se diči, poginuo je; i ako sebe smatra višim od (prije oženjenog) biskupa, propade. Dolikuje[8] pak, da zaručnici i zaručnice sklope ženidbu uz odobrenje biskupovo, da brak bude prema Gospodinu, a ne prema požudi. Sve neka se čini Bogu na čast (5). Pazite na biskupa, da bi i Bog pazio na vas. Spreman sam život svoj položiti za one, koji su podložni biskupu, prezbiterima, đakonima... (6).« Dalje Ignacije moli i Polikarpa i Smirnjane, da pošalju izaslanika u Antiohiju, a Polikarpa napose moli, da i druge Crkve pismeno opomene na to, jer je Ignacije naglim odlaskom lađe zapriječen, da piše (7—8).

*

[7] Batiffol je dokazao, da izraz ἀγάπην ποιεῖν kod Ignacija uključuje također službu euharistijsku. Dolje više o tom.

[8] Ta se riječ kod prakršćanskih pisaca često upotrebljava o moralnoj dužnosti.

Već nepotpuni ovaj pregled sadržaja tih listova jasno nam pokazuje, koliko je sv. Ignaciju stalo do temeljitog poučavanja vjernika u glavnim istinama vjerskim. I samim modernim protestantima udara upravo u oči ona neumorna briga, kojom naš apostolski Otac uvijek iste temeljne nauke vjerske opet i opet ističe, razlaže i brani proti judaističnim ebijonistima, koji su zabacili božanstvo Isusovo i proti doketima, koji su nijekali pravo tijelo Kristovo i pripisivali mu samo prividno, fantastično tijelo. Bardenhewer misli, da se tu ne radi o dvostrukoj herezi, već samo o jednoj, t. j. o judaističnim doketima, koji su se u ono vrijeme tek stali razvijati te su nekako spojni most između Cerinta i potonjih gnostika ili racijonalista u drugoj polovici drugoga vijeka. Toliko svakako stoji, da Ignacije nigdje izričito ne spominje dvije različite sekte.

Istaknimo sada tri glavne nauke vjerske, što ih Ignacije opet doziva u pamet tadašnjim vjernicima.

5. Obrana Isusa Krista: pravoga Boga i pravog čovjeka i Spasitelja našega.

Prema Ignaciju Isus Krist »bijaše prije vijekova kod Oca te se na koncu vremena ukazao u tijelu« (Magn. 6.). Kako »je sjedinjen s Ocem, nije on bez Oca ništa učinio.« »Grnite svi kao k jednom hramu Božjemu, kao k jednom žrtveniku, k jednom Isus Kristu, koji izlazi od jednog Oca, i jest kod jednoga te se njemu vraća« (Magn. 7.). »Jedan je Bog, koji je sam sebe objavio po Isusu Kristu Sinu svomu, koji je R i j e č njegova, proizašla iz šutnje, i koji je u svemu omilio onomu, koji ga je poslao« (Magn. 8.). »On je Sin čovječji i Sin Božji« (Ef. 20.). — »Isus Krist je Bog naš«, ali i čovjek, jer »ga je po odredbi Božjoj u utrobi svojoj začela Marija iz koljena Davidova po Duhu Svetomu; i rodio se i krstio se, da mukom svojom očisti vodu« (Ef. 18.). On »je iz roda Davidova, iz Marije, u istinu se rodio, jeo je i pio, u istinu je trpio progonstvo pod Poncijem Pilatom, u istinu je raspet bio i umr'o, na očigled nebesnicima i onima, koji su na zemlji i koji su pod zemljom; on je također u istinu uskrsnuo od mrtvih, jer ga je uskrisio Otac njegov, koji će po sličnosti njegovoj i nas uskrisiti u Kristu Isusu, bez kojega nemamo pravoga života« (Tralj. 9.). »Ko grdi moga Gospodina, ne priznajući ga u tijelu (putonošom, σαρκοφόρον), taj ga je posve zatajio kao mrtvonoša (ὢν νεκροφόρος Smirnj. 5.). Ako »neki nevjernici misle, da je muka Kristova sjena (τὸ δοκεῖν), sami su sjena« (Smirnj. 2.). Ponovno također Ignacije zove Isusa »Spasiteljem« (Ef. 1, 1, Magn. natpis, Filad. 9, 2, Smirnj. 7, 1.). I »križ (Kristov)« po njemu je »sablazan nevjernicima, nama pak spasenje i život vječni« (Ef. 18, 1.).

U savezu s ovom temeljnom istinom spasa ističe Ignacije i »tri glasna čudesna otajstva, koja su izvršena u tišini Božjoj te su bila sakrivena knezu ovoga svijeta: djevičanstvo Marijino i (djevičanski) porod njezin i (spasonosna) smrt Gospodnja« (Ef. 19, 1.). Tu ujedno svjedoči za Bogojavljenje po čudesnoj »zvijezdi, koja je uništila svu magiju« ili pogansko praznovjerje.

Otajstvo Presvetoga T r o j s t v a natuknuo je Ignacije Magn. 13, 1. 2: »U Sinu i Ocu i u Duhu, u početku i u svršetku«... »Budite podložni biskupu i uzajamno, kao što Isus Krist Ocu po tijelu i apostoli Kristu i Ocu i Duhu.« Isp. naslov pisma Filadelfljanima, nadalje Ef. 9, 1 (Zgrada Očeva, vitao križa Isusa Krista, Duh Sveti kao uže), 18, 2. Božanstvo Duha Svetoga, njegova osobnost i sveznanje dosta se jasno potvrđuju Filad. 7.: »Duh, koji je od Boga, ne vara se; on zna, odakle dolazi i kamo ide, i kara skrovito...«

6. Uzorna nauka Ignacijeva o Crkvi Kristovoj t. j. o sveopćoj »katoličkoj Crkvi«, o tročlanoj hierarhiji i o monarhičnom ustavu njezinu.

Prema sv. Ignaciju Crkva je nerazdruživa od Isusa Krista, a vjernici su »udi Kristovi i zajedničari Božji« (Ef. 4.). »Gdje je Isus Krist, tu je katolička Crkva« (Smirnj. 8.). Ta mu je Crkva, žrtvenom smrću Kristovom osnovana, »ljubazna zajednica« svih vjernika Kristovih, koja je u pojedinim gradovima i krajevima organizirana u isto tolikim posebnim, ali međusobno najuže združenim Crkvama. Ovim je partikularnim Crkvama na čelu po jedan monarhični biskup kao namjesnik Isusov (Ef. 6; Magn. 6; Filad. 3; Tralj 2; Smirnj. 8 etc.) s prezbiterijem ili prezbiterima kanoti senatom apostolskim (Magn. 6, 1; Tralj. 3, 1; Fil. 8, 1) i đakonima, što ih također vjernici imaju štovati i slušati, »jer nisu podvornici za jelo i pilo, nego službenici Crkve Božje« (Tralj. 2). »Svi neka poštuju đakone poput Isusa Krista, pa i biskupa, koji je slika Očeva, a i prezbitere kao Božji senat i zbor apostola. B e z o v i h n e m a g o v o r a o C r k v i«[9] (Tralj. 3, 1). Drugim riječima: U pojedinim Crkvama monarkični biskup i prezbiteri i đakoni, kao princip i nosioci auktoriteta, sačinjavaju formalni konstitutivni elemenat društva, dok su prosti vjernici materijalni elemenat. I kao što uopće bez auktoriteta nema društva, nego ima samo množina ili gomila ljudi bez organične veze, tako i bez tročlane hierarhije nema govora o Crkvi.

N u t a r n j a pak veza između pojedinih vjernika i poglavara kao i među partikularnim Crkvama stoji u »vjeri i ljubavi«, koje se oslanjaju na milosrđe Božje i na muku i uskrsnuće Kristovo. Tu nutarnju vezu neprestano oživotvoruje i hrani Crkva svojim oltarom i žrtvom, te bez Crkve nema veze s Bogom ni s Kristom.

S v o j p a k »l j u b a z n o j z a j e d n i c i« p a r t i k u l a r n i h C r k a v a »p r e d s j e d a C r k v a R i m s k a« (R i m l j., u v o d). Ignacije posve stalno i dosljedno u svim pojedinim Crkvama ističe po jednoga m o n a r k i č n o g biskupa, bez ikakva izuzetka, dok o prezbiterima i đakonima govori samo u množini, gdje ističe poglavarstvo crkveno; pa tako o ovima govori, da se ne može zanijekati podređenost prezbiterâ prema biskupu ni podređenost đakonâ prema biskupu i prezbiterima. Posve je dakle dosljedan Ignacije, kada u poslanici Rimljanima također ističe monarkični ustav cjelokupne Crkve, gdje pozdravlja tu Crkvu ne samo kao »predsjednicu u području grada Rima«, nego osim toga također kao »predsjednicu svega saveza

[9] Χωρὶς τούτων ἐκκλησία οὐ καλεῖται. Sine his Ecclesia non vocatur.

ljubavi«,[10] te i drugim osobito odličnim pridjevcima slavi mimo ostale Crkve baš ovu Crkvu. Još ima druga razlika između ovog pisma Rimljanima i svih drugih listova Ignacijevih: U ovima se on krepko služi auktoritetom, što su mu ga dali i starost i slava, koju je uživao na istoku kao izvrstan učenik apostolski, kao najbolje prokušani biskup ugledne Crkve antiohijske i kao zanosni kandidat mučeništva; zato govori onim Crkvama kao kakav očinski stari prijatelj i gotovo kao poglavar, mnogo zapovijedajući a drugo zabranjujući. Ali »Crkvi Rimskoj on ne zapovijeda kao Petar i Pavao« (4). Nju jedino moli, da ga ne bi zapriječila kod postizavanja mučeničkog vijenca. Nju ne opominje niti na čistoću vjere niti na slogu i uzajamnu ljubav niti na dužnu poslušnost pod auktoritet biskupov i prezbiterija i đakona, kao što ovo troje stavlja na srce vjernicima svih ostalih Crkava. Toj razlici ne možemo označiti drugog dovoljnog uzroka osim poštovanja, što ga je gojio baš prema ovoj Crkvi, »čuvarici zakona Kristova« (Χριστόνομος), koja »druge uči« (Rimlj. 3, 2).

A zašto Ignacije piše upravo svoj »Crkvi Rimskoj«, a ne direktno biskupu Crkve Rimske? Kako se iz povlastice »Crkve Rimske kao predsjednice saveza ljubavi« može izvesti baš prvenstvo Rimskog pape i monarkični ustav svekolike Crkve?

Lako je odgovoriti na taj prigovor. Po običaju samih apostola Petra, Pavla, Ivana, Jakova i Jude, koji su gotovo sve poslanice svoje upravili na same Crkve partikularne, a ne na poglavare njihove (osim pastirskih poslanica Pavlovih) i po primjeru sv. Klementa Rimskoga Korinćanima također Ignacije direktno se obraća samim Crkvama, premda u pojedinim listovima svojim u velike ističe *auktoritet samog monarhičnog biskupa*. I u jedinom listu, što ga direktno piše biskupu Polikarpu, ovoga opominje: »Brani mjesto svoje svom brigom u zemaljskom i duhovnom pogledu« (1). U svim ovim Crkvama vladao je monarhični ustav, kako to Ignacije nebrojeno puta ponavlja. Ne moramo li potpunom indukcijom i analogijom to isto strogo zaključiti također o Rimskoj Crkvi, i to na samom temelju monarhističnog ustava svih ostalih Crkava, što ih Ignacije spominje, i bez obzira na brojna ostala i sigurna svjedočanstva, što ih imamo od Klementa Rimskog, od Ireneja, Tertulijana i t. d.?

Prvobitnost i stalnost monarhičnog ustava crkvenog.

I još nešto. Ignacije piše kao sijedi biskup, koji je oko 40 godina vjerno i revno vršio službu biskupsku, koju su mu povjerili sami apostoli. I sâm se vazda toliko drži tradicije i »evanđelja« (Filad. 5); gadi mu se »škodljivih biljki, što ih Krist ne gaji, jer nisu nasad Očev« (Filad. 3); dapače izričito govori: »Ko hoda u tuđoj nauci, ne učestvuje u muci Kristovoj, (ibid. 3).« S druge strane kraj vanrednog štovanja, što ga je Ignacije uživao i u svojoj Crkvi i po svim drugim Crkvama, ne možemo ni pomisliti na to, da bi se vjernici ikada protiv njega pobunili, što bi se ipak nužno dogodilo, kad bi ko pokušao kod veoma konservativnih kršćana onog vremena uvesti tako radi-

[10] Vidi latinski stari prijevod »universo caritatis coetui praesidens«, koji točno po smislu tumači izraz προκαθημένη τῆς ἀγάπης.

kalnu promjenu i novotariju, kakova bi bila bitna promjena ustava demokratskog i kolegijalnoga u monarkični.

Iz svega toga strogo izlazi zaključak posve siguran: »Već kod nastupa svoje službe oko godine 67.—70. našao je Ignacije monarkični ustav crkveni u Crkvi antiohijskoj. Taj zaključak potvrđuju prilike drugih Crkava, na pr. onih sedam maloazijskih Crkava, koje su potkraj prvog stoljeća svaka imale na čelu po jednog »anđela«, t. j. prema kontekstu nedvojbenom, po jednog biskupa, kojima je sv. Ivan apostol morao pisati po nalogu Spasiteljevu (Otkriv. 2—3). Čitav način pisanja Ivanova pokazuje, da se tu nije radilo o *novoj i naglo provedenoj uredbi*; dapače sam tekst (Otkr. 2—3) daje nam razumjeti, da su barem »anđeo Crkve efeške« i anđeo Crkve filad. tada već dulje vremena vršili službu biskupsku. U lako mogućem slučaju identičnosti biskupa efeškog Onesima i onog mladog roba Filemonova Onesima, što ga je apostol Pavao iza bijega njegova krstio u Rimu i g. 62. natrag poslao u pratnji Tihikovoj u Efez, Laodiceju i Kolosu (v. Kološ. 4, 9 coll. Filem. 10) njegovu gospodaru, imamo i u Crkvi efeškoj i njezinu ostarjelom biskupu novu potvrdu za kontinuitet monarkičnog ustava crkvenog, kao što i sv. Polikarpo, učenik sv. Ivana apostola i mnogogodišnji biskup u Crkvi smirnskoj (do g. 155./6.) jamči nam svojim konservativnim i neporočnim značajem kao i podacima Ignacijevih poslanica (Smirnj. i Polikarpu) pa i vlastitim svojim konservativnim pismom Filipljanima[11] za nepomućenu stalnost ovog monarkičnog ustava u Crkvi smirnskoj.

Tim smo dovoljno osvijetlili prilike crkvenog ustava iz onog vremena, a sada za potvrdu dodajmo još neke navode iz pisama Ignacijevih. Ef. 4: »Treba da uporedo idete s voljom svoga biskupa, a to i činite. Tä dično se vaše svećenstvo, dostojno Boga, sljubilo s biskupom kao žice s kitarom. Zato se u slozi vašoj i u skladnoj ljubavi opijeva Isus Krist. No i vi pojedini budite zbor, da suglasni po slozi primate u jedinstvu napjev Božji i jednim glasom pjevate po Isusu Kristu Ocu, neka vas čuje i po dobrim djelima vašim razabere, *da ste udi njegova Sina*. Korisno je dakle, da budete u neokaljanom jedinstvu, kako biste vazda također bili zajedničari Božji.«

Kako je monarkični ustav Crkve stalna od Krista uvedena uredba, i kako je biskup na čelu pojedinim Crkvama u ime Božje, to ističe Ignacije Magn. 6: »Opominjem, da nastojite sve vršiti u slogi Božjoj uz predsjedanje biskupa namjesto Boga,[12] dok su prezbiteri na mjesto senata i apostola, a premili mi đakoni vrše povjerenu si službu Isusa Krista.« — Biskup je vidljivi namjesnik Božji i posrednik crkvenog jedinstva (Filad. 3, 2): »Kojigod pripadaju Bogu i Isusu Kristu, oni se drže biskupa.« — Oni živu u duhu Kristovu, koji su biskupu podložni kao Isusu Kristu (Tralj. 2, 1—2): »Kad ste naime biskupu podložni kao Isusu Kristu, onda mi se pokazuje, da ne živite po čovjeku, nego po Isusu Kristu, koji je za nas umr'o, da vjerujući u smrt njegovu, izbjegnete smrti. Potrebno je dakle, da bez biskupa ništa ne činite, kako i radite; ali se treba pokoriti i svećenstvu, kao apostolima Kristovim.«

[11] Filiplj. 7: »Ostavivši taštinu mnogih i krive nauke, vratimo se *nauci predanoj od početka...*«

[12] Προκαθημένου τοῦ ἐπισκόπου εἰς τόπον Θεοῦ.

Odatle potječe i stalno načelo, što ga Ignacije toliko puta ponavlja: »Nitko neka bez biskupa ništa ne radi od onoga, što spada na Crkvu« (Smirnj. 8, 1; Tralj. 2, 2); to ističe također napose s obzirom na Euharistiju, na krštenje i na sklapanje braka (Smirnj. 8, 1—2; Polik. 5, 2), dapače i s obzirom na priređivanje ljubezne gozbe (agape) u vezi s Euharistijom. »Gdje se pojavi biskup, tu neka bude i puk, kao što je katolička Crkva ondje, gdje je Isus Krist« (Smirnj. 5). Ignacije je »pripravan, dati svoj život za one, koji su podložni biskupu, svećenstvu, đakonima« (Polik. 6, 1).

Odakle pak ta tročlana hierarhična i monarkična organizacija pojedinih Crkava na početku drugog vijeka?

Tako pitaju u čudu neki racijonalisti pa misle, da imaju baš u toj nedvojbenoj činjenici siguran nutarnji razlog, da zabace autentičnost listova i da im datum pomaknu naprijed do sredine drugoga stoljeća.

No krivo misle, da je monarkični episkopat tek malo po malo nastao na početku drugoga stoljeća, dok nije napokon nadvladao prijašnji tobožnji kolegijalni i više demokratski ustav. Evanđelja i poslanice apostola ne znaju ništa za takav kolegijalni i demokratski ustav bez monarhičnog poglavara. Otkrivenje Ivanovo napose ističe sedam monarhičnih poglavara maloazijskih Crkava. I apostol Pavao u svojim pastoralnim poslanicama pod konac svoga života povjerava svojim učenicima Timoteju i Titu monarkičnu vlast u nekim Crkvama, nad kojima je sâm sebi prije potpunog uređenja njihova pridržao vodstvo; ujedno im daje vlast i nalog, unutar stanovitog područja posebnim obredom rukopoloženja posvetiti crkvene poglavare (Tit. 1, 5; 1 Tim. 5, 22; 1 Tim. 4, 14; 2 Tim. 1, 6). I sam Pavao, opisujući svojstva dobrog episkopa (1 Tim. 3, Tit. 1, 7 ssq.) govori u s i n g u l a r u o njemu kao p r e d s t o j n i k u vlastite kuće i skrbniku Crkve Božje, a to nikako ne pokazuje kolegijalnog ustava.

U ostalom, ako apostoli pa i poslije Didahe i Klement Rimski često općenitim imenom »prezbiterij ili đakoni« označuju poglavare crkvene uopće, jer nemaju posebnog razloga, da istaknu baš vrhovnog vođu njihova: to ne valja iz ove šutnje njihove zaključivati: Dakle nije bilo tada monarkičnog poglavara na čelu pojedinim Crkvama niti na čelu svoj Crkvi. Osim toga treba uvažiti, da prije svršetka prvoga vijeka t e r m i n o l o g i j a za oznaku viših crkvenih poglavara nije još bila ustaljena. Didahe govori (13, 3) o stalno naseljenim »prorocima« kao o »arhijerejima«, a kasnije s obzirom na čast i službu izjedačuje s njima također »episkope« (15, 1—2). Harnack protiv ovog imena »arhijereji« u spisu Didahe nema drugog odgovora nego jeftinu frazu: »To je egzorbitantno izrabljivanje Staroga Zavjeta.«[5] Ali Didahe piše o crkvenim poglavarima N o v o g a Zavjeta, pa i Klement Rimski u svojoj poslanici Korinćanima (40, 5; 43, 2) tako

[13] V. Realencyklopädie für protest. Theologie, I, 718. 722.

piše o arhijereju (Velikom svećeniku), svećenicima i levitama starozavjetnim, da se jasno vidi tipično značenje njihovo za novozavjetnog monarhičnog poglavara crkvenog i podređene im svećenike i đakone. Isti Klement, kako smo vidjeli, auktoritativno se upliće u razdor Crkve korintske kao vrhovni Namjesnik Kristov (Kor. 59, 1).

Općenito je i priznato načelo: Ceteris paribus

najbolji su svjedoci suvremeni očevici i neposredni svjedoci od čuvenja.

Kako to, da bi u stvari pracrkvenog ustava trebalo bez ikakva objektivnog razloga ne samo zabaciti autentična svjedočanstva evanđelja (Mat. 16, 18—19; Iv. 21, 15—17, Luk. 22, 32) o prvenstvu Petrovu i sva prije spomenuta svjedočanstva iz poslanica Pavlovih i iz Otkrivenja (2—3), nego i najjasnije izjave suvremenih učenika apostolskih, Klementa Rimskog, Ignacija antiohijskog te neposrednih svjedoka od čuvenja, kakovi su bili Hegesip i Irenej u sredini drugoga stoljeća? U jednom fragmentu Hegesipovu kod Euzebija (Hist. eccl. IV. 22) čitamo: »Crkva korintska ustrajala je u pravoj vjeri sve do P r i m u s - a (okolo g. 155.—165.), b i s k u p a i s t o g a m j e s t a; s njima sam se prijateljski razgovarao, kad sam plovio prema Rimu; ne malo dana boravio sam kod Korinćana, te nam je prava vjera donijela uzajamnu utjehu. A kada sam došao u Rim, sastavio sam katalog (rimskih biskupa) do Aniceta (154.—165.), čiji je đakon tada bio Eleuteros. Poslije je mrtvog Aniceta naslijedio Soter (165.—174.), a Sotera Eleuteros (174.—189.). U s v a k o m p a k n a s l j e d s t v u (b i s k u p â) i u s v a k o m g r a d u b i v a o n o i s t o *(οὕτως ἔχει)*, š t o p r o p o v i j e d a j u z a k o n i p r o r o c i i s â m G o s p o d i n.« Eto Hegesip, koji je po svjedočanstvu Euzebijevu »pisao, da je općio s premnogim biskupima *(πλείστοις ἐπισκόποις)* svoga vremena i svuda čuo jednu istu nauku, i po tom nešto spomenuo iz Klementove poslanice Korinćanima«, izričito p o t v r đ u j e b i s k u p s k o n a s l j e d s t v o u pojedinim gradovima bez bitnih promjena i prevrata, onamo od Krista Gospodina prema propovijedi njegovoj. Harnack pak sa školom svojom modernom sve ovo nimalo ne uvažuje i protiv tisućljetne općenite tradicije svega istoka i zapada gradi tobožnju povijest o »šesterostrukoj, postepenoj i bitnoj, ali nigdje ne opaženoj promjeni crkvenog ustava između g. 30. i 190., i to kraj svega kontinuiteta.« Doista moderni racionalisti puno veće zahtjeve stavljaju na našu vjeru nego Gospodin Bog u svojoj objavi.

I s v. I r e n e j, učenik sv. Polikarpa, neposrednog učenika Ivana apostola, sastavio je u drugoj polovici drugog stoljeća k a t a l o g r i m s k i h b i s k u p a, koji seže sve do apostola (Adv. haer. 3, 3). Dobro veli Bardenhewer: »Episkopat se vazda spominje samo

kao priznata i predana uredba, a zakonitost njezina nije izvrgnuta ni najmanjoj sumnji, a zato ne treba također, da je ko obrazloži i osvijetli« (I. 134).

7. Euharistija u poslanicama sv. Ignacija.

Što je po Ignaciju auktoritet zakonitih poglavara crkvenih u tročlanoj monarkičnoj hierarhiji za vanjski organizam Crkve, to je Euharistija za nutarnji život i procvat njezin i svih pojedinih vjernika. »Gledajte dakle, da se služite jednom Euharistijom. Jedno je naime tijelo našega G. I. K. i jedan kalež do jedinstva krvi njegove, jedan oltar kao i jedan biskup s prezbiterijem i đakonima, mojim drugovima u službi, da bi učinili po Bogu, što činite« (Filad. 4). Služenje Euharistije u jedinstvu i zajednici s biskupom najizvrsnije je sredstvo za očuvanje vjerskog jedinstva, za utvrđivanje ljubavi i uzajamnosti vjernika i najbolja obrana proti svim napadajima zemaljskih i nadosjetnih neprijatelja Crkve, osobito krivovjeraca. Stoga sv. Ignacije toliko opominje vjernike na revno učestvovanje kod sv. liturgijske službe i kod primanja sv. pričesti: »Trsite se dakle, da biste se češće sastajali na Euharistiju i hvalu Božju. Kad se naime drže česti sastanci u tu svrhu,[14] slabe se sile sotonine, i po slozi vaše vjere uklanja se propast, za kojom on ide. Ništa nije izvrsnije od mira (euharistijskoga), po kojem se poništuje svaki rat nebeskih i zemaljskih vlasti« (Ef. 13). Ali su osobito divni p o z i t i v n i plodovi Euharistije: »Lomite jedan kruh, koji je lijek besmrtnosti i obrana, da ne umremo, nego da vazda živemo u Isusu Kristu« (Ef. 20).

Realna nazočnost Kristova u Euharistiji.

Niječući pravu tjelesnost Kristovu, doketi su ujedno poricali realnu nazočnost tijela i krvi Kristove u Euharistiji. Time su se stavili u direktnu opreku s vjerom i praksom crkvenom. »Uzdržavaju se od Euharistije i (liturgijske) molitve, jer ne priznaju, da je Euharistija tijelo našega Spasitelja I. K., koje je trpjelo za naše grijehe, i koje je Otac u dobroti svojoj uskrisio. Koji pak prigovaraju blagodati Božjoj, umiru u svojoj svađi. Bolje bi im bilo ljubiti[15] (t. j. slaviti euharistijsku tajnu i gozbu), da bi i uskrsnuli« (Smirnj. 7, 1). »Tim riječima, veli Kihn, najjasnije je izrečena realna nazočnost Kristova. Euharistija je supstancija tijela Kristova, i to, ono isto tijelo, što je trpjelo na križu i uskrsnulo od mrtvih.«

*

[14] ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνάγεσθαι, sastajati se na ono, što je prije spomenuto, jest također izraz tajne discipline, koji u euharistijskom smislu služi već u Djelima ap. 2, 44 i Kor. 11, 20.

[15] ἀγαπᾶν u smislu Iv. 13, 1 i slijedećeg izraza ἀγάπην ποιεῖν znači ovdje »slaviti Euharistiju«. Tako prevode Kihn, Struckmann, Scherer.

Dodajmo ovdje neke krasne izvode po W. Schereru:[16] Tko se je zadubao u divne poslanice Ignacijeve, njega je euharistijski smjer njihov jamačno silno potresao. Ljubav i čežnja svečeva za »raspetom ljubavlju« (Rimlj. 7, 2) kao da se je utjelovila u njegovoj čežnji za euharistijskim otajstvom: »Ne veselim se propadljivoj hrani ni nasladama ovoga svijeta. Kruh Božji hoću, koji je tijelo Isusa Krista iz koljena Davidova, i pilo hoću, krv njegovu, koja je neprolazna ljubav« (Rimlj. 7, 3). Itim riječima Ignacije izriče svoju najveću utjehu i svoju vjeru u realnu identičnost i nazočnost Gospodinovu u Euharistiji kako je to Dr. A. Struckmann temeljito dokazao.[17]

Scherer s pravom ističe također kod Ignacija karakteristične izraze t a j n e d i s c i p l i n e o Euharistiji. Svetac naime piše o potrebi vjere u krv Kristovu pod kaznom vječne osude (Smirnj. 6, 1) i onda primjećuje: »Tko može shvatiti, neka shvati. To neka nikoga ne sablazni, jer sve je v j e r a i l j u b a v, od čega nema ništa bolje. Promatrajte one, koji drukčije sude o pridošloj nam milosti Isusa Krista (t. j. poglavito o Euharistiji). Ne brinu se za ljubav, ni za udovicu, ni za siročad, ni za potlačene...« Odmah iza toga nadovezuje u 7. poglavlju: »Uzdržavaju se od Euharistije...« Na Euharistiju i ujedno na muku Kristovu i svoju Ignacije također misli, kad u pismu Rimlj. 4, 1 piše: »Dajte da postanem jelo zvjeradi, po kojima mogu postići Boga. Žito sam Božje i meljem se zubima zvjeradi, da se pronađem čistim kruhom Kristovim.« I opet prikazuje on nasljedovanje muke Kristove kao plod nazočnosti njegove u vlastitom srcu (Rimlj. 6, 3).

Dvije osobitosti u euharistijskoj nauci Ignacijevoj.

Pomoću spomenutih mjesta Scherer osvjetljuje

1-o značenje izraza Ignacijeva »vjera i ljubav« u smislu »tijela i krvi Gospodnje«;

2-o promatra riječ njegovu »muka Gospodnja« u vezi s istom »vjerom i ljubavlju«.

Tralj. 8, 1 veli Ignacije: »P r e p o r o d i t e s a m i s e b e u v j e r u, k o j a j e t i j e l o G o s p o d n j e, i u l j u b a v, k o j a j e k r v I s u s a K r i s t a«. I opet češće govori o »vjeri i ljubavi«, koja nas sjedinjuje s Bogom i Kristom, ali i uzajamno »u tjelesnu kao i duhovnu zajednicu« (Magn. 13, 1; Smirnj. 13, 2). Konstatujemo dakle dvostruku činjenicu: Kod Ignacija istovjetuje se »Euharistija« i »tijelo i krv Gospodnja« (Rimlj. 7, 3), ali i »vjera i ljubav«, a govori se ovdje o proizvođenju ne samo duhovnog nego i tjelesnog sjedinjenja s Kristom Bogom našim; s druge strane zaodijeva se to u jezik tajne di-

[16] »Zur Euharistielehre des hl. Ignatius von Antiochien.« Theol.prakt. Quartalschrift, 1923, 627—632.

[17] Die Gegenwart Christi in der hl. Euharistie, nach den schriftlichen Quellen der vornizänischen Zeit, Wien, 1905.

scipline, što će ga razumjeti samo onaj, koji to praktično zna ili koji nosi Krista u sebi. Stoga se Ignacije voli nazvati Bogonoscem, pa i druge revne vjernike tako zove (Ef. 9, 2).

Vara se dakle Harnack, kada »shvaća vjeru i ljubav kao oslabljenje nazočnosti Gospodinove, realno pomišljene od sveca«,[18] nego je to vjernicima lako razumljiv izraz za samu realnu nazočnost, koja je bila izričiti predmet kršćanske vjeroispovijesti (Smirnj. 7, 1). Pravom je već Batiffol dokazao, da se izrazi *ἀγαπᾶν, ἀγάπη* u smislu crkvene svečanosti imaju dovesti u vezu s Euharistijom.[19]

Druga je osobitost Ignacijeva izraz »muka Gospodnja« u vezi sa »vjerom i ljubavlju« ili s Euharistijom; i tu nam se osvjetljuje

žrtveni karakter Euharistije.

Ef. 20, 1 Ignacije obećaje, da će pisati o »Kristovoj muci i uskrsnuću«, dok u slijedećem retku (2) sve se to odnosi na euharistijsku službu. Tralj. 8, 1 izjednačuje se »vjera i ljubav« sa »tijelom i krvlju G.«; isto tako Smirnj. 7, 1 Euharistija je »tijelo, koje je trpjelo za naše grijehe te je uskrišeno«. Obratno veli Ignacije Filad. 3, 3: »Tko hoda u tuđoj nauci (o Euharistiji, vidi *οὖν* 4, 1), ne pristaje uz muku«. I opet Smirnj. 5, 3: »Koji pak prigovaraju daru B. (Euharistiji), ne dolaze do uskrsnuća«. Dakle Euharistija i muka te njezin plod, uskrsnuće, u najužoj su vezi, kako to i evanđelje navješćuje (Smirnj. 7, 2). »Duh križa« (Ef. 18, 1), nasljedovanje muke, što ga shvaća samo kristonosac, zalog je života (Rimlj. 6, 3; Magn. 5, 2). Tu Ignacije hoće da »nasljeduje Krista time, što će se samljeti kao žito pod zubima zvjeradi, da postane čist kruh Kristov«. Očito se tu osvrće ne samo na muku Raspetoga, nego i na Euharistiju, koja se pripravlja meljenjem žita. To isto želi on Crkvi efeškoj (Uvod), da »bi ujedinjena bila u pravoj patnji«; slično pozdravlja Crkvu traljansku, koja »ima mir u tijelu i krvi i patnji Kristovoj« (Uvod), a slično opet i Crkvu filadelfsku (Uvod).

Nema dakle sumnje, da je Ignacije smatrao euharistijsku službu z a j e d n i c o m u m u c i G o s p o d n j o j. To osvjetljuje i onu drugu izjavu pracrkvenu u poslanici Klementovoj (Kor. 2, 1), po kojoj su prvim kršćanima vazda lebdjele pred očima muke Gospodnje. Pracrkva je dakle shvatila Euharistiju u vezi s mukom, a ž r t v e n a m i s a o upravo nameće.

Doista Ignacije, ako i nije neposredno izrazio tu žrtvenu misao, to ju je ipak indirektno dosta jasno istaknuo, kad hoće da bude nasljedovatelj muke euharistijskog Krista i zato sebe u prizoru smrvljenja pod zubima zvjeradi, nalik na smrvljenje žita kod meljenja i opet nalik na smrvljenje Kristova tijela u muci, prikazuje kao »žrtvu Bogu« (Rimlj. 4, 2), za koju je »gotov oltar« (Rimlj. 2, 2).

[18] Dogmengeschichte, 3. Anfl. 203.
[19] Études d'histoire et de théologie positive. L'Agape, 279 ss. V. A. Struckmann l. c. 31 ss.

Nadalje češće govori o zajednici jednog o l t a r a (Ef. 5, 2; Magn. 7, 2), u kojoj moramo ostati, ako se hoćemo očuvati čisto (Tralj. 7, 2), i to, u savezu sa »kršćanskom hranom« (Tralj. 6, 1), t. j., sa tijelom i krvlju Gospodnjom (Tralj. 8, 1). I opet veli (Filad. 4): »Trsite se oko porabe j e d n e Euharistije, jer je jedno tijelo i jedan kalež uz zajednicu njegove krvi, j e d a n o l t a r, kao i jedan biskup...« Zato je po svetom Ignaciju Euharistija dana ne samo za uživanje, po kojem dolazimo do zajednice Kristove i do života, nego također zato, »da se žrtvujem Bogu, dok je još pripravljen žrtvenik, da vi, u ljubavi (t. j. u ljubeznoj tajni i gozbi) postavši zborom *(ἐν ἀγάπῃ χορὸς γνόμενοι)* pjevate hvalu Ocu u Kristu Isusu (Rimlj. 2, 2). Slično Ef. 13, 1: »Trsite se dakle, da bi se češće sastajali *εἰς εὐχαριστίαν Θεοῦ καὶ εἰς δεόξαν*, da u euharistijskoj službi Bogu blagodarite i da ga hvalite«. I ozbenu svrhu ove euharistijske službe ističe Ignacije Ef. 5, 2: »Nitko nek se ne vara: Ko nije unutar oltara, lišen je kruha Božjega. Ako naime molitva jednog i drugog ima toliku moć, koliko većma može molitva (euharistijska) biskupova i sve Crkve!« Isp. Rimlj. 9, 2.

Ujedno ovdje pa i drugdje (n. pr. Smirnj. 8, 1. 3) ističe se h i e r a r h i č n i karakter liturga kod euharistijske službe, kako to već i Didahe strogo zahtijeva (15, 1). Pa iz uzvišenosti ovih euharistijskih tajna Ignacije također izvodi dužnost djelitelja, da se trse oko osobne svetosti; jer od oltara potječe duh čistoće savjesti (Tralj. 7, 2 isp. Ef. 14, 1). Đakoni, koji su samo »sluge tajna Isusa Krista«, imaju se čuvati sablazni kao vatre (Tralj. 2, 3). To većma prezbteri, senat Božji i vijeće apostola, i po gotovu biskup, odsjev samoga Boga (Tralj. 3, 1 Magn. 2; 6. 1; 13, 1).

Upravo Euharistija predočuje i prouzrokuje mistično jedinstvo između nosilaca hierarhije i vjernika (Filad. 4). Jedinstvo pak Euharistije plod je *(οὖν*, dakle) muke kao i jedinstva tijela i krvi Kristove te jednog oltara u zajednici s biskupom prezbiterijem i đakonima (Filad. 4 isp. 3, 3).

Razabravši ovako uz vjeru Ignacijevu u realnu nazočnost Kristovu još i pojam njegov, dosta jasno natuknut, o žrtvi euharistijskoj, ujedno možemo konačno i drugi za naše poratno vrijeme prevažni plod ove žrtvene službe ovim riječima svečevim istaknuti u prije već spomenutom tekstu: »Kad se naime češće sastajete na tu tajnu *(ἐπὶ τὸ αὐτό)*, sile se sotonine poništuju, i propast, koju on traži, odstranjuje se u vašem vjerskom jedinstvu. I tako se osigurava mir, najkrasniji dar, po kojem se svršuje svaki rat žitelja neba i zemlje« (Ef. 13, 1—2).

Doista, ne pretjeruju patrolozi, kad listove Ignacijeve prikazuju kao prekrasno i predragocjeno biserje starocrkvene književnosti. Promatrajmo to biserje, i utvrdit ćemo se u »vjeri i ljubavi« i u svetom zanosu za Krista i Crkvu njegovu.

I. Bock D. I.

Jedinstvena škola.

Prigodom zadnjih izbora u Francuskoj bila je lozinka: Borba protiv skupoće živeža, ispražnjenje Ruhra i jedinstvena škola (ecole unique). Ni danas nije to pitanje o školi sišlo s dnevnog reda. Agitacija je pak ova odjeknula i vani, čak i kod nas, premda u drugom obliku. Sada je to pitanje postalo gotovo općim. Tome je najviše doprinesao odbor za internacinalnu pouku, koji je osnovan na kongresu u Bordeauxu g. 1920. sa zadatkom, da ta nova škola postane internacionalnom (Revue de l' Enseignement primaire, 26. 9. 1920).

1. ŠTO HOĆE JEDINSTVENA ŠKOLA?

Jedni razumijevaju pod jedinstvenom školom izjednačenje programa i metoda u školama, drugi organičku vezu između pučke i srednje škole, treći jednakost za sve u svim školama. L. Blum je javno ispovijedio u francuskom parlamentu: »Ja ne znam što je to jedinstvena škola, ako ona nije monopol pouke« (11. 12. 1921) t. j. države.

Kako je došlo do riječi »jedinstvena škola«? Nekoliko je Francuza opazilo zadnjih godina rata, da »Francuska nije organička država« i ti stvoriše posebno udruženje za organizaciju demokracije (Association nationale pour l' organisation de la democratie). Jedna je grupa tog udruženja »Les compagnons de l' universite nouvele« (drugovi nove universe). Ta grupa hoće demokratsku pouku u svemu. Čujmo ih. Oni vele: »Mi hoćemo demokratsku pouku. Sva djeca u Francuskoj imaju pravo da postignu što širu pouku, koju im može dati njihova domovina. I domovina ima pravo, da se okoristi svim duhovnim bogatstvom, koje posjeduje. Država, koja ima umova i energija, mora svim dozvoliti da se pokažu. Treba da svak radi, ali valja da najbolji upravljaju u interesu svih. I zato će demokratska pouka biti u isto doba i izbor najboljih. Učitelj ima prvu dužnost, da raspoznade zvanja, podupre razvitak. Nova će universa okupiti novu elitu«. Tako ti demokrate. Oni se pozivlju i na Peguya, koji je g. 1914. pisao protiv školske nejednakosti: »Zašto nejednakost u pouci, u kulturi? zašto ova nejednakost socijalna? zašto ta nepravednost? zašto je gotovo sasma zapriječena viša pouka nevoljnicima, pučkim sinovima? U Francuskoj je i u modernom društvu srednja škola tako uređena, da je samo prelaz za universu. Čemu ta nejednakost?«.

Prema tome će nova jedinstvena škola dokinuti zapreke između niže i srednje škole; škola se otvara svakome, a i srednja za to sposobnim. U jedinstvenoj će školi biti j e d n a p o u k a, j e d a n u č i t e l j (ovo traže i liberalci i loža u SHS), jedan ispit. Obvezatna će biti pouka od 7. do 14. godine. U 12. godini će djeca polagati ispit i prema svojim će se sposobnostima podijeliti u tri kategorije: za opću kulturu (nastavit će nauk u licejima ili reorganiziranim kolegijima), praktičnu znanost (ti će ući u tehničke ili profesionalne škole) te nastavak pučke izobrazbe (ti će nastaviti pučku školu još 2 godine, jer su srednjih sposobnosti). Država će dakako obilno pomagati sposobne učenike ili učenice, da mogu besplatno nastaviti u svim školama svoju izobrazbu.

Ove su ideje naravno naišle na odobrenje demokratskih krugova. Tome se pridružila i skupina katolika oko M. Sangniera, pa često nailazimo na članke o tome u njegovom časopisu »La democratie«. I u broju veljače lani raspravljaju o tome Daniel Fournier i Maurice Lacroix. Godine 1921. je savez licejskih profesora prihvatio ovu resoluciju s 2128 glasova protiv 134 (i 96 apstin.): »Sva djeca moraju primiti, prema zajedničkom programu, zajedničku pouku prvog stepena«.

I u Njemačkoj radi liberalizam na tome, da uvede »jedinstvenu školu«. O tome se raspravljalo u pruskom saboru u svibnju g. 1914. Tu konservativna stranka i centrum ustaše protiv tog nacrta. Ovom je zgodom doviknuo socijalista Leinert: »Naša škola nije drugo nego vjerski zavod, u kome se uzgajaju radne sile za kapitalizam«. Gotovo je istodobno bila rasprava o istom predmetu i u badenskom saboru, pa je i tu taj nacrt propao. U lipnju g. 1914. održao je Njemački učiteljski savez svoj sastanak u Kielu i tu je zaključio, da nova jedinstvena škola mora odstraniti svaku diobu prema socijalnom ili konfesionalnom stanovištu. Tom su zgodom iznijeli i francuski odaslanici svoje mnijenje uz opće odobravanje, pa je tako sastanak pokazao, da ide za uzorom ateističke škole, kakova je u Francuskoj. Spomenuti je Savez izdao i posebnu brošuru »Die deutsche Einheitsschule«. Savez traži i koedukaciju i dokinuće svakog konfesionalnog obilježja (str. 42, 46). U ožujku g. 1916. opet su tražili socijalni demokrati u pruskom saboru, da se uvede obvezatna i svjetovna škola. No i tu je i opet zabačeno cijelo pitanje. Slično je prošao nacrt o jedinstvenoj školi i u Badenskom saboru.

Protiv ove vrsti škole ustade Katolički učiteljski savez na svom sastanku u Essenu već g. 1914., a g. 1916: Savez njemačkih katoličkih učiteljica u Bingenu. Ovaj je zadnji ovako izjavio: 1. Zabacujemo krilaticu o Jedinstvenoj školi, jer je njezin pojam mnogovrstan, 2. oduzimlje roditeljima pravo odluke u biranju vrsti škole, 3. dokida privatne škole, 4. hoće da uvede simultanu (bez obzira na konfesiju i spol t. j. akonfesionalnost i koedukaciju) i laičku školu.

2. FRAMASONERIJA I JEDINSTVENA ŠKOLA.

Framasonerija ima tu taktiku: ili sama nešto svoje osnuje i to širi, ili rašireno pograbi i u svoje svrhe hoće da upotrebi. Tako je i ovdje u ovom školskom pitanju. Framasonerija je u samoj pariškoj okolici održala u svojim ložama od siječnja do srpnja 1924. do 99 konferencija o jedinstvenoj školi. Prije toga su framasuni održali u prosincu g. 1923. veliku sedmičnu manifestaciju »Semaine de défense laique«, u kojoj su odobrili i razvili program jedinstvene škole. Sve je odobrila prije toga i framasunska velika loža Francuske (Le convent de la Grande loge de France, 1923, p. 47), a istodobno se izjavila i za državni monopol školstva. I sastanak velikog framasunskog orienta isto misli i traži: neka se stvori jedinstvena pučka škola, obvezatna, bez razlike spola. (Convent du Grand Orient de France (p. 265-266).

Loža naravno prikriva svoj cilj lijepim riječima, ali djelima ide za monopolom državnim svega školstva, pa vidi u jedinstvenoj školi najbolje svoje sredstvo i stoga je jako zagovara i hoće da širi tu misao.

3. JEDINSTVENA ŠKOLA HOĆE DA UVEDE DRŽAVNI MONOPOL ŠKOLSTVA.

Senator Debierre u studenom 1924. otvoreno je pisao, da jedinstvena škola mora uvesti državni monopol i dokinuti konfesionalne i privatne škole. (La Jeune Republique, 9. I.I 1924). E. de Mesnil je isto priznao i zaključio svoje razlaganje u istom smislu. L. Bernard je u komori naglasio, da jedinstvena škola traži monopol državni. (La Jeune R., 19. II. 1924): I Ducos kao izvjestitelj u komori o jedinstvenoj školi javno izjavi: »Protivnik sam školskog monopola, a i ako se inače ne bi moglo provesti veliku ovu demokratsku reformu (o jedinstvenoj školi), onda bi pristao na monopol«. Službeni »Journal officiel« opaža, da je na ove riječi pljeskala lijevica i skrajna lijevica u sjednici komore 17. II. 1924. »Etudes« (5. 12. 1924) donosi iz zapisnika te sjednice fragment debate, iz kog se razabire, kako otvoreno zastupaju monopol školstva[1]) svi liberalni krugovi u loži i izvan nje.

Već bi nas misao o monopolu školstva morala uvjeriti, kako se pogibeljna stvar krije u toj »jedinstvenoj školi«. To je trojanski konj, koga su Trojanci naivno svečano unijeli u grad, ali ih je i upropastio. Tako bismo i mi katolici morali kazati o jedinstvenoj školi ono, što je kazao Laookon o danajskom daru:

[1]) I »Mercure de France« 25. 2. 1925. piše: »Uzevši formulu jedinstvene škole u potpunom značenju ona uključuje monopol i ako to malo ko naglašuje u parlamentu i štampi« (str. 127).

»Mislite l', da su otišli dušmani? il' Danajci išta
Da bez prevare daju? Uliksa tako zar znate?
Il' su se u drvu tome zatvorili, skrili Ahivci,
Ili je naprava ta na zator zidina našim,
Kuće da pregleda naše i uspne se gradu na vršak;
Il' je prevara druga, oj čuvajte konja se, Teukri!
Bilo što bilo, ja se i dara danajskih bojim« (Eneida 11, 52-59).

Uz to valja opaziti, da se jedinstvena škola temelji na nekim iluzijama i vrijeđa sveto roditeljsko pravo. Da vidimo!

4. NEKOJI RAZLOZI PROTIV JEDINSTVENE ŠKOLE.

Pištaše jedinstvene škole misle, da će ona zatrpati jaz između djece imućnijih i siromašnijih obitelji (Rappel, 27. 10. 1924). Na to dobro odgovara F. Datin u »Etudes« (20. 11. 1924). Jedinstvena škola može stvoriti fisični kontakt, ali ne će stvoriti jedinstvenost siromašne i bogate djece. Ta će prerana fusija različitih društvenih klasa proizvesti brzo više socijalnu mrzost nego li bratstvo. U realnosti često dijete manje imućno zavidi bogatom djetetu radi odijela i igrački.

Bivši ministar predsjednik Herriot istaknuo je pred komorom, da će nova vrst škole mnogo koristiti glede higijene i ponašanja. Odakle oni to znadu, da današnja škola to isto ne može postići? Zar treba monopol uvesti, da se higijena bolje razvije u školi, pa tako i ponašanje? Datin jamči, da neotesanija djeca ne će usvojiti otmenost od svojih delikatnijih krugova. Dapače obratno ovi će oponašati mnogo lakše ton, jezik, ponašanje, običaje uličnih derana. Time ne će ništa dobiti pristojnost i otmenost naroda. Ako pak misle gospoda, da je velika prednost te nove škole u konfortu ili tušu, onda neka znadu, da roditelji traže od škole nešto više i bolje, a to je duševna higijena.

Nadalje ističu pristaše nove jedinstvene škole, da djeca u toj školi ne će naučiti vjersku nesnosljivost. Pa zar ih vjera sada uči nesnosljivosti? Gospoda se varaju, ako uistinu misle da će nestati te nestrpljivosti pomoću jedinstvene škole. Zar djeca nemaju očiju i razuma, pa ne će zamjetiti, kako u svijetu postoje razne vjere? zar za njih ne će kod nove škole više ni malo uplivisati ulica, obitelj i razgovori u njoj? Uz to danas ima u Francuskoj do 13.000 sovjetskih učitelja i 70.000 komunistâ. Zar će ti učitelji biti u školi tako službeni, da ne će nikada iznijeti djeci ni malo od svojih ideja? Zar djeca ne će zamjetiti, da ti učitelji ne mole, niti idu u crkvu? zar ćete djeci jedinstvene škole tako zavezati usta, te neće nikada ništa pitati učitelja, gdje ovaj mora da odgovori djeci na razna vjerska pitanja? Jedinstvena škola ili će govoriti i zastupati ono, što je svim vjerama zajedničko, ili će prepu-

stiti to učiteljima. U prvom slučaju će propagirati nova škola novu vjeru (barem vjerski indiferentizam, a taj je uvreda za sve vjere). U drugom slučaju eto ti vjerske anarhije. I jedinstvena bi škola po framasonskom receptu bila bez vjerske odgoje; a to znači širi i novo poganstvo, koje će povećati broj zlikovaca i utrti put političkoj anarhiji.

Jedinstvena škola ide za socijalizacijom. Nitko pametan ne može biti protiv toga, da država stvori takove urede, koji bi bili pripomoć roditeljima, kada biraju zvanje svojoj djeci. No svak mora biti protiv toga, kada nova škola hoće da provede i socijalizaciju ili unifikaciju možda na. To je atentat na ljudsko dostojanstvo.

Po receptu jedinstvene škole učitelji bez dogovora s roditeljima određuju djeci zvanje i pravac daljnog odgoja. Odakle državi ta vlast? To je otimanje najsvetijeg roditeljskog prava. Djeca ne pripadaju državi,nego roditeljima. Pristaše jedinstvene škole hoće da pokušaju ono, što su u svoje vrijeme bladava pokušali u Sparti i tirani Robespierre u Francuskoj. — No recimo, da će državi poći za rukom proturati ovaj nacrt o slobodnoj školi. Tu će učitelji djecu, koja pokažu sposobnosti, unaprediti u srednje škole i država će uzdržavati o svom trošku ovako sretnu i »najbolju« djecu. I tu dobro primjećuje pisac pariškog časopisa »Mercure de France« (15. 2. 1925): »Zar ne znaju ti odgojitelji, da često dijete brilira do 13. godine, a kasnije postane srednjih sposobnosti i obratno?« (str. 128). I pedagogija dakle ustaje protiv »jedinstvene« nove škole.

5. ŠKOLA BUDI PEDAGOGIKUM, NE POLITIKUM!

»Jedinstvena škola« jest Prokrustova postelja, na koju hoće da polože svaku obitelj političari u Francuskoj i Njemačkoj. Zašto to rade? Nadaju se da će tom mekom privući u svoj tabor, u svoju mrežicu mnoge ribice, koje su već zaražene liberalizmom. Pri tome dakako obećavaju, da će nova škola omogučiti napredak sposobnije mladeži (Kao da to ne čini i sada dobro vodstvo škole, gdje opazi nadarenije mladiće ili djevojke!) posebnim nagradama (kao da to ne može dijeliti i postojeća škola).

Što će biti posljedica ove političke rabote? Ako moderna demokratska država uistinu i provede novi tip škole, ne će se samo time zadovoljiti političke stranke. Ove će htjeti, da odlučuju i pri namještanju svojih stranačkih pristaša, koje su inače učitelji ili učiteljice. Drugim riječima, škola će postati domena političke stranke, dosljedno i igra svih političkih promjena. Tko će pri tome štetovati? Samo škola i mladež.

Već po sebi nitko nepozvan nn smije dirati u djecu i orgulje, a još više vrijedi o nastojanju framasonskih političara, koji hoće da iz škole naprave politikum mjesto pedagogikum.

Protiv ovakovih političara moraju ustati svi roditelji i obraniti svoja prava. To su i učinili u Njemačkoj i ondje se ne osuđuje loža da jače stupi. Ni u Francuskoj ne ide sve glatko, kako su se bili zamislili pristaše »jedinstvene škole«. Otpor je jak.

I kod nas se našlo učitelja, koji su zasvirali, kako je loža zatrubila. Ti su iznijeli (mnogi i nesvijesno) i kod nas nacrt »jedinstvene škole«. Za tim ide i prediog jugoslavenskog učiteljstva na njegovu sastanku u Dubrovniku ljeti 1924., pa i glas nekojih učiteljskih zborovanja po pokrajinama.

Protiv ovih nastojanja moramo naglasiti s Huggerom (Stimmen der Zeit 1917, 16-17): 1. Država nije sebi cilj niti je svemoguća. Ona može obvezati obitelj, neka se pobrine te djeca dobiju ono znanje, koje ju omogućuje da uzmogne izvršiti dužnosti prema zajednici. Država može to nadzirati i prisiliti. Ali roditeljima ostaje pravo da odluče, kako će djeca doći do tog cilja. Jedinstvena pak škola hoće da prisili svu djecu na pohađanje državnih škola i privatne trpi samo onda, kada nijesu uređene ni po socijalnoj ni konfesionalnoj razlici. To je navala na najsvetija prava obitelji. 2. Djeca nijesu svojina političke skupštine ni države. Ona su svojina svojih roditelja. Jedinstvena škola jednako gazi najsvetije pravo svakog individua, kad hoće da isključi od viših nauka one, koji u stalnoj dobi nemaju određenu mjeru znanja ili sposobnosti. 3. Uniformiranje ubija duh naroda i polet mladeži. Ovo dapače ne odgovara ni potrebama raznih staleža i različitih zvanja, kao i posebnih učiteljskih zborovanja po pokrajinama.

Iz svega se eto vidi: Pravi se katolik ne može nikako veseliti »jedinstvenoj školi«, kojom bi loža htjela da nas obdari. »Timeo Danaos et dona ferentes!«

A

ZANIMIVO OBRAĆENJE U INDIJI.

H. C. E. Zacharias jest doktor filozofije, Nijemac, živi u Indiji. (Otac mu bio Židov, ali je prešao na luteranizam). Oženio se s jednom Poljakinjom, a onda se preselio u Englesku, gdje se prije rata maturalizirao. Još mlad ode u Malay i tu se obogatio kao član nekog pomorskog društva. Prvi je put došao u Indiju g. 1919. Tu se zanimao za političke i socijalne prilike **Evrope i Azije kao uvaženi publicista. U najnovije vrijeme obratio se i** postao revnim katolikom, kako to opisuje u svojoj knjizi »Dominus illuminatio mea. The story of a conversion«. To je djelo objelodanio u Kalkuti. Ostao je u Indiji, gdje i sada lijepo djeluje. Ovo je obraćenje vrlo važno, jer otkriva sve puteve, kojima je lutao, dok se napokon evo smirio u našoj svetoj rimokatoličkoj Crkvi. Tu se vidi, kako je ta duša prošla gotovo kroz sve moguće zablude, kojima prolaze mnogi moderni intelektualci, koji su se u ovo novije doba počeli previše zanimati za Indiju, teozofizam, budistički misticizam. Uz to je knjiga vrlo zanimivo pisana, pa će biti dobro, ako čitatelje upoznamo s ovim novim obraćenikom.

Povijest je obraćenika vazda poučna; povijest Dra. Zachariasa je uz to i zanimiva. Tu se crta, što je sve pisac doživio kod koje vjere, kroz koje je prošao. Za tih 18 godina on je bio najprije ateist, agnostik, deist, framasun, okultist, vedantist. Prošao je kroz razne vjerske sekte, ali nigdje nije našao mira; svugdje je ta duša našla negaciju, koja nije mogla da je utješi i umiri, dok napokon nije otpočinuo u katoličkoj Crkvi. To je roman duše, koja je željna istine i svjetlosti.

U ovom djelu »Dominus illuminatio mea« ne ćeš naći psihološku rafiniranu analizu, kako to vidimo u autobigrafiji Newmana; niti ćeš naći suptilnih filozofskih rasprava. Tu ćeš naći, kako sam pisac kaže: »evoluciju oka, gotovo atrofiziranog, koje postepeno dobiva svoju prirođenu moć gledanja. To oko ispočetka razlikuje samo nekoje zrake, a onda malo po malo prima sve više svjetla prema tome, kako raste njegova sposobnost i ćutilnost prema svijetlim zrakama«.

Ova će autobigrafija ojačati one, koji iskreno traže istinu; poučiva je istodobno i za one, koji vjeruju. To lagano dizanje duše prema istini pokazuje, da se milost često nalazi i u dušama, koje se nahode u zabludi, ali su već katoličke po želji. I apologetama će poslužiti ova povijest, neka se ne čude tromosti, neka se ne srde kod oklijevanja, nego neka prilagode svoje metode raspoloženju osoba, koje hoće da rasvijetle i da uprave njihove korake prema nutarnjoj milosti.

* * *

H. Zacharias opisuje, kako se ocijepio od mističnog hinduizma i engleske framasonerije. On je bio odgojen u najliberalnijem luteranizmu, ali nije mogao da brani svoje kršćanstvo, koje su u njemu razna njemačka sveučilišta svojim uplivom davno bila atrofizirala. Što da učini? Prepusti se opet ateizmu, zatim agnosticizmu. Nemir je ostao i dalje u njegovoj duši, pa se stoga baci svim žarom na okultizam, upiše se u esoteričnu framasoneriju, pa napokon postade pristašom vedantizma. To se zbilo g. 1919., u Indiji. On je tada putovao po Indiji. Divio se glasovitim gradovima ove čarobne zemlje. Tom se prilikom razgovarao i s Gandhijem i većinom vođa u Indiji. U Pouni, gdje se nastanio, upoznade »Servants of India Society«, pa ga njihov duh požrtvovnosti skroz zanese. Gobal Krišna Gokale je g. 1905. osnovao nešto poput naših duhovnih redova i to s nakanom, da oduhovi javni život. Članovi moraju posvetiti svoj život svojoj domovini u vjerskom duhu, pa zato moraju organizirati politički odgoj svog naroda, osobito pridići zaostale mase, te im pomoći da se popnu do stepena, koji im pripada u državi (Cfr. Zacharias, C h r i s t a r j y a ili Kristovo kraljevstvo u Indijama, u Missions Belges 1926, 339). Ovo društvo izdaje svoj tjednik. Zacharias je tu suizdavač i vodi rubriku »Vanjski poslovi«. On hoće da postane pravi Indijac, pa se oblači u dothi i naghri, jede prstima domaća jela, pozdravlja kao hindu.

Proučavajući Zacharias misticizam hindu, dođe u dodir i s kršćanskim misticizmom, s Kristom. U to ga je doba framasunerija podigla na više stepene časti. On je ozbiljno poprimio te odlike, i ako je morao u svojoj nutarnjosti praviti razne restrikcije. »Za većinu ljudi stepen Ruže-Križa (Rose-Croix) ne znači mnogo, ali je mene povratio kršćanstvu«. Ovo ozbiljno proučavanje misticizma uvjeri ga, da kršćanstvo zaslužuje ozbiljnu pažnju. »Postepeno mi se nametnu ovaj zaključak, da mu nijesam mogao odoljeti: ako kršćanstvo ima toliko bogatstva, nelogično bi bilo, kad se ne bih lojalno pozabavio i potražio, ne bih li možda našao i otkrio koju od mojih želja i težnja, pa se tako umirio u kršćanstvu, kojemu pripadam od svog rođenja i koje sam prezreo u svojoj esoteričkoj oholosti kao nešto, što je dobro samo za puk«.

Zacharias sigurno još ne vjeruje u kršćanstvo kao istinito; ali se uvjeri, da kao čovjek znanosti mora suspendirati svoj sud i iskustvom istražiti istinitost nauke, pa se vladati kao da je ta nauka istinita. Taj čas nije moglo biti govora o katolicizmu, jer se anglo-saks ne bavi time; on se okrenu prema crkvi Engleske. Da otpočne svoje istraživanje, poče pohađati službu u nedjelje. To ga nije moglo kompromitirati, jer je to bilo isto kao da je naveče pohodio svoj klub. S vremenom postade sve revnijim u pohađanju službe Božje. Uz to je vjerovao, da jednako iskreno mora urediti i svoje moralno življenje s ovim pokusima. Tako se postepeno riješio grijeha za grijehom, koji su mučili njegovu savjest. Dotada nije ni sanjao o milosti; on je samo znanstveno istra-

živao istinu. No tako brzo naiđe na neizbježivu zapreku: neki se grijeh bio u njemu tako uvriježio uslijed običaja kroz 25 godina i bio postao kao drugom naravi, da je izgubio bio nadu e bi se mogao riješiti toga grijeha. O tome zdvoji i u toj svojoj zdvojnosti baci se u ruke milosrdnog Krista. Prvi put se pričesti i od toga dana ućutje da je u duši oslobođen.

Zatim pohodi sv. Zemlju. Ta ga živo potrese. Prvi put evanđeoski prizori postadoše za nj realnost, i to živahna i prisutna realnost. Nad sv. grobom je molio i plakao.

Nekada je obitavao u Londonu, kada je bio agnostikom. Kada se sada povratio u taj grad, mnogo je toga otkrio: našao je u Londonu crkve. Kad je zašao u glavni hram »Low Church«, iz njega je pobjegao; crkva ga je »All Saints« privukla, a to je najveći hram anglikanske (High Church) crkve u Londonu. Tu ga je zanijela ne samo ljepota zgrade, sjaj obreda, nabožni govor »vikara«, nego nada sve atmosfera katoličke nabožnosti i euharističke molitve. Postade zanesenim župljaninom.

»Vikar« ga je upoznao s redovnicima opatije u Caldeyu, 6 mjeseci prije nego su se ovi pripojili Rimu. Ovaj ga prvi dodir s benediktincima tako zanese, da je vidio u vanjskom svijetu samo kaos anarhije i ludila. Već prvi razgovor s opatom zadade mu teški udarac. Ovaj ga odmah na početku upita, zašto ne bi postao katolikom, mjesto da se uznemiruje s anglikanskim sektama! I tu mu, bez uvoda i kao da se to po sebi razumije, predloži neka se ispovijedi!

Dr. Zacharias obavi tu Duhovne vježbe pod vodstvom monaha. To je bio odlučan čas za njegov život. Tu je upoznao katoličku nabožnu književnost, pa ju je počeo više cijeniti nego li protestansku. Uze na se nabožne običaje, odlučno katoličke, kao n. pr. recitiranje kanoničkih ura, koje su ga zažarile. No glavni je bio plod ove samoće živa odvratnost protiv grijeha: tako je tu obavio općenitu ispovijed uz duboko pokajanje. To je često ispovijedanje postalo integralnim dijelom njegova vjerskog života. Zacharias je bio katolik u praksi i nabožnosti, kada je otputovao iz Engleske. Ipak intelektualno je morao poći još drugim putem.

*

Dr. Zacharias povrati se u Indiju. Tu primi potvrdu kao uvjereni anglo-katolik. Tada osjeti u sebi neku odvratnost protiv framasunstva. Istina, englesko framasunstvo nema ništa antiklerikalna; ono dapače ima u svojoj sredini veliki broj anglikanskih »clergymena«. Zacharias je ipak opazio, da se framasunstvo ne može složiti s njegovim duhovnim napretkom. Odluka je bila teška: on predade svoju ostavku.

U to doba dogodi se s njime nešto važna: upoznade se s katoličkom filozofijom. Njezino će proučavanje sasma promijeniti

njegovo shvaćanje, oslobodit će ga latentnog agnosticizma i idealizma i podat će mu katoličko shvaćanje. Tko ga je uveo u taj novi svijet? Bio to priručnik filozofije, što ga napisao o. Maher D. I. To je bilo teško za takav duh bez zapta, kakov je bio u Dra. Zachariasa. No njegov je trud bio lijepo i obilno nagrađen; taj je rad za nj bio prava revelecija. Dr. Zacharias je sada prvi put uvidio, da filozofija nije tek zabava duha ili jednostavna dialetička zabava, nego da je to lojalni i ozbiljni pokus, kako da protumačimo svijet i da riješimo velike probleme, koji zanimaju svakog čovjeka. Sada mu se duh umirio u tomističkoj harmoniji i moći sinteze, stalnosti i jasnoći. »Hodao sam kao slijepac pipajući u intelektualnoj magli materijalizma i idealizma, nađoh se sada u svjetlosti, izvrsnoj ljepoti i punini života... Opazih, da me je katolički realizam ne samo oslobodio more i životnog kaosa, nego da mi je vratio i zdrav razum«.

Zacharias je bio privezan uz anglikanizam, pa nije mogao izbjeći pitanju, koje se nužno nameće svakome anglo-katoliku: Koji je položaj anglo-katolicizma prema ostalom kršćanstvu? Na to poče on proučavati anglikanske i katoličke knjige, pa pomisli, da povjesni dokazi ne mogu napokon riješiti pitanje nepogrješivosti. Pri tome ovako je umovao: Ako ima koja čovječja nepogrješivost, ta će onda zaustaviti svaki intelektualni napredak, niti će tko dalje tražiti istinu. Stoga Dr. Zacharias zabaci svaku nepogriješivost, pa i onu sv. Pismà. Dakle nijedna crkva nije nepogrješiva, pa niti korporativno. Ali se crkva ne može pokvariti: nijedna istina ne iščezne sasma, a svaku dogmu može zanijekati veći ili manji broj sekta, no svagda će barem koja zajednica kršćanska izbaviti tu dogmu iz zaboravi, te Bog ne će dozvoliti konačnu pobjedu zablude. Uostalom »katolička Crkva« nije u realnosti ništa drugo, nego neka žudnja; ona ne postoji kao realnost. Ova mu se teorija više sviđala nego li anglikanska teorija o »crkvama kao granama«, (jedne Kristove Crkve), pa stoga prestade misliti na ispovijed i na sjedinjenje s Rimom. U ostalom je velika ljaga na rimskom katolicizmu: papinstvo je očevidna zabluda, hereza. Ipak je tada Dr. Zacharias priznao začudnu vitalnost ove Crkve. Važan je tu napredak revizija breviara i kodifikacije kanoničkog prava, što ga je naredio Pijo X. Taj napredak ne može da ijedna crkva realizira, jer nema vlasti. Uspjeh je papinskih reforma u protuslovlju s nemoćnim drugim crkvama. Uza sve to Dra. Zachariasa zanese čar starih istočnih crkvi. Anglo-katolici simpatišu s tim crkvama, pa su se stoga, zabacivši reuniju s Rimom, radije približili Carigradu.

* * *

Iza svog povratka u Indiju, postade dr. Zacharias proselitom i pristašom anglo-katolicizma. Taj zanos ohladni, kad je putovao

po Indiji. On je proputovao Indiju od Delhija do Rangoona, Penjaha do Travancora. Tu je uvidio, kako je anglokatolicizam tako malo po svijetu raširen. On mu se pričini neznatnim faktorom, uza svu djelatnost protestanskih misijonara.

Na ovom putovanju zanese se on za istočne crkve. I ako je bio Anglikanac, primi ga stara jakobitska crkva u Malabaru. Tu je učio i proučavao u njezinim samostanima i sjemeništima kroz cijelu godinu dana. Tako je tačno upoznao život ove stare crkve. Prijašnji zanos brzo ohladi. Činjenice, koje je on tu opazio, uvjeriše ga, da svaka crkva, koja se oslanja na sebe, mora upasti u stagnaciju. Kolika je razlika između prostih obreda i kao okamenjenih kod Jakobita, i one žive liturgije kod rimskih Sirijaca, njihovih susjeda! Sve autokefalne crkve stoje pred ovom alternativom: ili neprestane borbe između suparničkih frakcija u istoj zajednici, ili autokracija jednog patrijarhe, koji može pogriješiti, a opet ga drže za jedinog čuvara sve istine i sve vlasti. Tako je eto Dr. Zacharias sam iskusio, da istočne crkve nijesu na pravom putu. I ugled je »velike carigradske crkve« uzdrman u njegovu srcu. Dr. Zacharias se uvjerio čitajući Summu theologicu, da je ta crkva pogriješila u pitanju »Filioque«. Mutne su intrige istočnih crkvi tražile približenje s anglikancima, da tako dobiju neku političku potporu. To je Dr. Zachariasu pokazalo, kako su ove istočne crkve zaražene erastianizmom i nacijonalizmom. Tu čovjek nema šta da očekuje s istoka.

* * *

Doslije Dru. Zachariasu nemogoše ni neuspjesi ni proučavanje teologije i filozofije skolastične da oslabe njegovo uvjerenje e je rimska nauka o primatu i papinskoj nepogrješivosti grdna zabluda. Kad je dočuo za »razgovore u Malinesu« i neke izjave lorda Halifaxa, pojavi se u njemu želja, e bi točno shvatio zamašaj i značenje dogme, koju je vatikanski sabor definirao. Netom je počeo da to hladno i bez predsuda proučaje, iščeznuše sve sumnje jedna za drugom. Sve ga je potreslo, ali ga nije uvjerilo da nužno mora priznati papu. Stoga odluči, da suspendira svoj konačni sud te da pažljivo motri činjenice. Već je to bio velik korak.

Možda se čini čudnovatim katoliku od poroda, pa će takav i teško shvatiti, da netko može priznati sve dogme katoličke, a ipak da odbija konačni zaključak. Tu se nemojmo varati: pravi jaz dijeli katolicizam od svih sekta, koje su proizašle iz protestantizma. Tu ima doduše tačaka, koje su nam zajedničke; ali ima i razlika, koje nas temeljito dijele, osobito načelo individualizma. U toj je stvari anglo-katolik bliži i najskrajnijoj protestanskoj sekti nego li rimskom katolicizmu.

No i tu svjetlost nije dugo izostala; činjenice je doniješe. Žalosno je, nedosljedno i protuslovno bilo ponašanje anglikanskog

episkopata i to u pitanju po moral vrlo važnom, kakovo je ono o neomaltuizmu; naprotiv je u tom pitanju rimska Crkva bila odlučna, odvažna i bistra. U tom je pitanju, kao i onome o bračnoj rastavi, samo Rim progovorio jasno i držao se kršćanskih načela. I u pitanju o rasama i »šarolikim narodima« samo je katolička Crkva dala odlučno riješenje. Jedina ta Crkva u pitanjima političkog i socijalnog morala, oslanjajući se na predaju i načela sv. Tome, podavala je cjelovitu nauku i odredila svim vjernicima, kako da se ponašaju. Nacijonalizam donosi smrt; socijalizam teži za boljševizmom: on je nemoćan da organizira ljudsko društvo. To se vidi kod svih naroda. U tom je kaosu ideja, apetita i strasti regbi jedino katolička Crkva takova ustanova, koja je kadra da osigura mir svijetu. Rimska je Crkva uistinu jedina crkva realno internacijonalna. Sve su druge kršćanske zajednice bitno nacijonalne, t. j. namijenjene samo jednom ili drugom narodu. To smo već opazili kod istočnih crkvi. Povijest zadnjih godina pokazuje, kako nacijonalizam dovodi te crkve sve to više do novih dioba i poroka. Dr. Zacharias se morao konačno uvjeriti, i to iza brojnih iluzija, da je anglikanizam bitno vjera anglo-saksonaca, kako je hinduizam vjera Hindustanaca: nacijonalna vjera. I taj je nacijonalizam dubokim uzrokom, što Canterbery i Carigrad ne mogoše da se sporazume. Sigurno možemo kalvinizam nazvati u nekom smislu internacijonalnim, ali on zabacuje ideju vidljive crkve. Tako je samo rimska Crkva u isto doba i vidljiva i internacijonalna. Dr. Zacharias je zašao dublje u ideju katolištva, pa mu je postalo jasno kako je Rim morao osuditi i anglikanizam i svaki separatistički pokret. Nacijonalizam je protuslovan katoličkoj ideji. Odmah je Dr. Zacharias uvidio, kako fanatički prigovor protestanata e je rimska Crkva ultramontanska nije ništa drugo nego izraz mržnje i zavisti, koju ćuti nacijonalizam pred supranacijonalizmom Rima. Ultramontanizam je jedina zaštita supranacijonalizma, a u realnosti jedina obrana katolicizma jest papa.

* * *

Tako su pitanja o rimskom primatu i papinoj nepogrješivosti još jednom izbila pred Dra. Zachariasa. I riješenje mu je nadošlo, odakle se najmanje nadao. Čitajući »Summa Theologica« opazi on, da sv. Toma u tom svom djelu dira u Bezgrješno začeće, naime u nauku koju je osudio Pijo IX. Koja sreća za antirimljanina! Ali ne; proučavanje modernih djela uvjeri ga, da je papa i tu imao pravo. Tako se obistinjuje, da u sukobu ideje svagda Rim naučaje pravu nauku! »Prvi sam put tada zadrhtao od veselja, da sam uz papu, pa bio i protiv sv. Tome«.

Od tada je Dr. Zacharias ovako postavio sebi to pitanje: ili pristati uz protestantski individualizam ili papinski katolicizam. Trećega nema. Dakle je načelo slobodnog istraživanja zapreka

istinitom intelektualnom napretku. Napredak pretpostavlja kontinuitet u nastojanju, kako će individualizam postati nemogućim. Do toga je zaključka došao Dr. Zacharias promatrajući činjenice. Njegovo ga je proučavanje sprijateljilo s idejom o jednoj »vječnoj filozofiji« (philosophia perennis), s filozofijom, koju nije izmislio neki genij a zabacilo ju slijedeće pokoljenje (kako to obično biva), nego su to korporativno kroz vjekove izradili mnogi mislioci. Tu je svaki od njih vjerno predao svojim nasljednicima intelektualno blago, koje je on primio od pređâ; predao je to netaknuto, ali obogaćeno njegovim osobnim marom. Nijedna škola ne može da se takmi sa skolastičnom, pa ni ona neoplatonaca niti neokantista. Zašto? Skolastika je ustrajala upravo stoga, jer je ona kolektivno djelo pokoljenja, i to pod upravom Crkve; i jer je uzela za normu, barem negativnu, istine revelacijom zajamčene. Neovisna filozofija ne priznaje nego individualni um, a to je po svoj prilici i uzrok njezine slabosti. K tome nam povijest pokazuje, kako neovisna filozofija, upravo prema tome koliko u njoj individualizam prevlađuje, dovodi do cijepanja škola, do kaosa, do vječnog počimanja.

Istu stvar opažamo i u teologiji. Nekoji su individualni mislioci izvan Crkve pokušali, da nešto sgrade. No što se dogodilo? Što jedan sagradi danas u ime individualnog uma, to već sutra drugi ruši u ime istog uma. Rezultat individualizma ne može drugi biti nego li konfuzija. To pokazuje očevidno i povijest protestanskih varijacija. Koji pojedinac čovjek ne će da misli kao Crkva, taj želi zabludu i anarhiju.

A što će se onda dogoditi sa slobodom mišljenja?

Jasno je, da ta sloboda ne može biti neograničena, jer je nemoguće da vječna filozofija bude »theologia perennis« (vječnom teologijom). Kad bi u građenju jedne kuće svaki radnik imao slobodu da izvade već položeni temelj i sam postavi drugi, jasno je, da se nikad ne bi dovršio temelj. No ta restrikcija individualne slobode ne će li uništiti svaku slobodu diskusije, ne će li ugušiti svako intelektualno nastojanje? Protivno nam pokazuje povijest dogme Bezgrešnog začeća. U tom su pitanju rasprave trajale 6 vjekova. Nadošao je jednom dan, kada su morale prestati diskusije, da se tako sagradi i gornji sprat u teološkoj zgradi.

Gdje nema nepogrješivog auktoriteta, tu nema »theologia perennis«, tu nema ni pravog razvitka »in eodem sensu et in eadem sententia« (u istom značenju i istoj sentenciji). Ako možemo svako pitanje bezbroj puta nanovo započeti, pa pogaziti, to je vječno nanovo počimanje i napredak će biti nemoguć. Ako konačna odluka nije nepogrešna, kako će individualni radnik biti siguran da ta decizija odgovara istini? ako ta decizija nije nepogrješna, onda nijedno pitanje ne možemo smatrati da je konačno dovršeno i iznad svake kontroverze. I sam dakle pojam vječne

teologije uključuje nepogrješivost. Evo dokaza: zaista postoji jedna vječna teologija, jedna sama, rimska teologija. A ta se teologija upravo pozivlje na jedan nepogrješivi auktoritet, na onaj papin.

I tako »sam pomoću dedukcije došao do logične potrebe papine nepogrješivosti; pomoću dedukcije našao sam, da je u brojnim slučajevima, kada je papa konačno završio raspre, ta odluka bila bez zablude. Tu mi se neodoljivo namećao zaključak: pravo tumačenje povjesnih dokaza u korist rimskog primata, ne može drugi biti nego onakovo, kako ga prihvaća katolička Crkva«.

Dr. Zacharias je napokon stupio u rimo-katoličku Crkvu na Veliku subotu, 3. travnja 1926., u kapelici sjemeništa u Kurseongu. On sada izdaje tjednik »The Week« (na 20 str.). On sada neumorno radi u Calcuti oko širenja kraljevstva Kristova u Indiji.

E. Hozedes D. I.

Međunarodna pedagogija.

22. 9. 1925. Društvo naroda u svojoj 6. skupštini poprimilo je resoluciju: Neka se »istraže metode, koje bi najbolje koordinirale službena nastojanja ili uspjehe privatne inicijative bilo to u državama, koje su članice Društva naroda ili ne, pa bi se tako upoznalo načelo i rad Društva naroda i mlade bi se generacije privikle da smatraju međunarodnu kooperaciju kao normalnu metodu u vođenju poslova svijeta«. Ovaj je tekst uručen komisiji intelektualne kooperacije. Skupština traži mnijenje o tome, da li bi se pozavo odbor vještaka, a taj bi odbor bio neko pedagoško vijeće Društva narodâ. Međutim je novi Institut intelektualne kooperacije bio otvoren u Kraljevskoj palači svoje dvorane neke vrsti pred-odbora, gdje su zastupana sva veća udruženja: međunarodno vijeće žensko, međunarodna federacija sveučilištarki, međunarodna unija udruženja za Društvo naroda, Opća sveza za međunarodno prijateljstvo crkvi, međunarodno udruženje katoličke mladeži, opća sveza židovske mladeži, međunarodni ured nacijonalnih federacija srednjoškolskih javnih profesora i drugih društava, kojih ima mnogo. Ovaj je pred-odbor raspravljao o pouci glede mira, opće civilizacije, te o pročišćenju školskih udžbenika, u kojima je malo duha Društva naroda. Ovaj je pred-odbor konsulativan, pa čeka da se sazove službeni i više manje eksekutivni odbor u Genevi.

*

* *

To je međunarodna pedagogija. Ta je ideja nešto starija nego li je Društvo naroda. Već je g. 1880. bio u Bruxellesu međuna-

rodni kongres odgoja u nižim školama. I taj se je kongres izjavio, neka bi se osnovalo međunarodno vijeće pedagogije. Tu ideju prihvatiše i prva dva međunarodna kongresa moralnog odgoja, g. 1908. u Londonu i g. 1912. u Hagu. Istu je ideju prihvatio i kongres g. 1922. u Genevi, gdje se pedagoški institut Jean-Jaicques-Boussea,, pod ravnanjem E. Claparedea i P. Boveta mijenja u međunarodni centar, i to pomoću amerikanskog novca.

Međuto udruženja za društvo naroda, koja su se osnovala u g. 1918. u većini država, rade u samome Društvu. Zato i svjedoče i izvješća raznih njihovih kongresa. N. pr. onaj u Bruxellesu početkom prosinca 1919. glasuje na temelju F. Buissonova referata, neka bi Društvo naroda stvorilo u svojim prostorijama permanentni ured za odgoj i znanosti. Godinu kasnije: hoće da stvori međunarodni ured odgoja kao što je onaj međunarodni ured rada, pa bi morale sve držve uvesti u program svojih škola obveznu pouku o Društvu naroda i o dužnostima prema ovom Društvu i dosljedno prema tome trebalo bi sve školske udžbenike popraviti i očistiti s pacifističkog stanovišta; napokon bi se moralo uvesti posebnu svetkovinu, koja bi bila obvezatna i na nju ne bi se smjelo raditi (Jedan Kinez predlaže, da bi ona trajala 3 dana). Konferencija se vratila opet na to pitanje u junu g. 1921. u Genevi. Posebna je komisija postojala za pedagoška pitanja i propagandu, a njoj je predsjedao M. Quartier-La Tente, šef švicarske framasonerije i malo kasnije generalni tajnik međunarodnog odbora framasonerije u Genevi.

To su skrajne težnje. Nadajmo se, da ne će zavladati u Društvu naroda. Ta jeli ono uoblašteno, da se miješa u pitanje pedagogije, odgoj? Društvo naroda nije naddržava, još manje nadcrkva. Ono je udruženje vlada, koje je nastalo da podrži mir među narodima i dokine sukobe među državama. To je njegov »raison d' être«.

Društvo je naroda središnji organ, koji će olakšati i koordinirati međunarodne odnose i tako zapriječiti uzroke sukobima. Jasno je, da ima međunarodnih odnosa intelektualnog pravca i u tim odnosima da ima uzrokâ sukobima, pa je stoga opravdana intelektualna kooperacija. No to je pravo Društva naroda ograničeno i njegova je aplikacija vrlo delikatna. Stoga ovo Društvo može samo da regulira te odnose i međunarodne izmjene. Ono može poraditi kod narodâ, da tako prestanu sukobi intelektualnog smjera i narodi se intelektualno zblize. No Društvo naroda ne smije poći dalje. Protivno bi značilo umiješati se u intelektualni život naroda, čak u najintimniji taj život: u školu. To bi značilo postaviti se učiteljem svega svijeta. To bi bilo htjeti nametnuti narodima neku nauku, neku metafisiku, neki moral. Ako bi Društvo naroda pošlo tim putem, prestalo bi ono biti općenitim i postalo bi ratilom jedne stranke. I tako bi mjesto da otkloni sukobe samo izazvalo nove. Tako Društvo naroda ne bi spriječilo ratove među narodima, nego bi dapače izazvalo ratove u nutarnjosti narodâ.

Društvo naroda dakle može jedino to poduzeti, da poradi te ga narodi upoznadu i to: njegovu organizaciju, njegov rad i cilj. Ono ima pravo, donekle i dužnost da organizuje propagandu sebi u prilog, ali objektivnu propagandu, ne protupatriotski internacijonalizam.

* * *

Na svršetku velim, da je međunarodna pedagogija nesmisao. Ta zatajiti (kako bi nekoji htjeli) u školskim povjesnim udžbenicima ratne činjenice i imena junaka, jest protiv znanstvenog duha, jer je povijest znanost činjenica. Ako bi se uvela u osnovnim i srednjim školama pouka u Društvu narodâ, značilo bi da ne poznajemo, kako se djetinji horizont i interes zdovoljavaju s onim, što je važno za njegov praktični neposredni život, pa treba nada sve djelovati na djetinju maštu i čuvstva. No Društvo je naroda vrlo udaljeno, a da bi moglo djecu interesovati, pa ni mladića, kojemu treba s mukom usaditi znanje o narodnoj povijesti i prve elemente konstitucije vlastite države. Tko hoće da shvati zapletena pitanja, a možda i nerješiva, o razoružanju, treba da je poučen u pravu, i mora da je pitomac više pouke. Stoga ako se Društvo narodâ uplete u školska pitanja, pa bilo to i pomalo, ono mi se čini da zalazi u polje puno hajduka i zamki, a to je za nj vrlo škodno. Prijatelji Društva naroda ne će nikada biti fanatičari, ali će ga i upozoriti na svaku pogibelj.

G. de Reynold,
profesor na sveučilištu u Bernu, švicarski član u komisiji intelektualne kooperacije u Društvu narodâ.

O MIRU.

Sunce nam je tako milo iza kiševitih dana. Mir nam je još draži, kada ga nam oteše; mir kao i zdravlje ne znamo cijeniti, ali pravo za njima hlepimo tekar onda, kada smo ih izgubili. I sv. Pavao želi Rimljanima: »Milost i mir od Boga, Oca našega i Gospodina Isusa Krista« (Rim. 1, 7). I kod Mojsija obećaje Bog svome narodu: »Jest ćete hljeb svoj do sitosti i živjet ćete bez straha u zemlji svojoj. Jer ću dati mir zemlji, te ćete spavati a ne će biti nikoga da vas plaši; mač ne će prolaziti preko vaše zemlje« (2 Mojs. 26, 6). I prorok Miheja veliča ovako mir: »Ne će dizati mača narod na narod, niti će se više učiti ratu. Nego će sjediti svaki pod svojom vinovom lozom i pod smokvom, a ne će biti tko da ih plaši« (4, 3. 4). Može biti da još nikada nijesu bili narodi ovako željni mira, kako je to evo sada za svjetskoga rata i poratnog vremena. Nekoji su grčki filozofi nazvali rat »ocem napret-

ka«. Ima u tome nešto istine. No većma je opravdano, ako se rekne da je ono oluja, koja raščisti zrak ili izravna nekoje zapreke; rat ne odgovara normalnom stanju. To je mir. Mir je uvjet i temelj pravom trajnom razvitku čovječanstva. »Kako su krasne na gorama noge onoga, koji nosi dobre glase, koji oglašuje mir!«

Eto to je i razlog, zašto je g. 1923. Eduard Bok raspisao natječaj u sjevernoj Americi i time pozvao umnike, neka kažu, kako bi se osigurao mir. On je time želio doznati, što misli amerikanski narod i koja mu mirovna sredstva lebde pred očima. Taj je natječaj pokazao, da je mir jedino onda moguć, ako se postavi na međunarodni temelj. Stoga je g. 1924. Eduard Filene iz Bostona raspisao novi natječaj, a proširio ga je i na Evropu. Kod novog su natječaja mogli i Evropejci da kažu što oni misle. Tako se porodio neke vrsti evropejski »referendum« o miru. Uvjeti su pri zadnjem natječaju bili ovi: Pisci ne smiju napisati više od 5.000 riječi, suci će suditi kod natječaja samo praktični smisao (ne književni). Pitanje je glasilo: Kojim sredstvima da se osigura mir i uspostavi ekonomsko blagostanje suradnjom naroda? U Njemačkoj, Engleskoj, Italiji i Francuskoj (te su zemlje sudjelovale) nagrade su bile različite. U Italiji n. pr. prva je nagrada bila 100.000 lira, druga 30.000, treća 20.000, drugih 25 po 2.000 lira.

U Italiji je komisija pripustila natječaju do 600 natjecatelja. Što su iznijeli ti ljudi? Što su predložili? Te predloge možemo podijeliti u više kategorija.

a). Nekoji predlažu fantastične stvari. Jedan n. pr. misli, da je lijek svakome zlu u tome, ako se svakome dade neograničena sloboda u propagandi, a penzija podijeli svim neporočnim osobama. Drugi predlaže, neka sve države sabotiraju zaraćene države i poslije rata pobjednika. Treći veli, neka se Rim izabere glavnim gradom svijeta i tu se odijeli vojna sila od civilne vlasti; prvo neka se reservira Savezu narodâ, drugo pojedinim državama. Četvrti traži najstrožije mjere protiv framasunâ. Peti hoće, da se za rata upotrebe još jače nepravde i sva sredstva, da tako svak zamrzi na rat; on dakle hoće da se zabace i petrogradske odredbe g. 1868 (ublaženje ratovanja) i hoće da Savez narodâ raspiše perodičke natječaje među izumiteljima i tako omogući što veće ratne grozote. Šesti predlaže, neka bude sav svijet isprepleten posinjenjem i tako da budu obitelji međunarodno povezane. Sedmi traži evropejsku federaciju, a središnja vlada neka bi bila u Rimu i ta bi kao u kolegiju dijelila nagrade dobrim državama. Osmi zamišlja primirje na 10 godina, koje bi se dalje obnavljalo, a papa bi bio sudija. Deveti zagovara protuvojnički odgoj i socijalistički poredak.

b). Druga grupa nije tako utopistička. Jedan hoće, da u slučaju rata svi najave ekonomski rat. Drugi otvoreno želi, da se ponište amerikanski pojmovi u Evropi.

c). Treća skupina podaje veću važnost politici. N. pr. Mancini želi, da se zemlje iste narodnosti ustupe jednoj državi. Drugi računaju na mješovite zemlje i stoga na geografske okolnosti. Treći misle, da će izmiriti takmace, ako između njih ustanove nove državice. Četvrti zagovaraju federaciju država, pa predlažu evropejski parlamenat, koji bi riješavao sva ekonomska i politička pitanja.

ć). Četvrta se skupina oslanja više na kolektivnu psihologiju. Ta mnogi su ratovi nastali ili su se vodili tako okrutno uslijed rasne mržnje. Stoga će tu dobro doći propaganda o bratstvu, te naglasivanje da smo svi braća jedne obitelji. Treba stvoriti međunarodno bratstvo. Tko će to provesti? Škole; nekoji žele, da se osnuje posebno sveučilište, koje bi patriotizam pretvorilo u mirno natjecanje između narodâ.

č). Peta skupina želi, da se najprije na neodređeno vrijeme organizira evropejski mir, a onda time dopre do slične organizacije u svem svijetu. Ova skupina generalizira članak 21. Ugovora Saveza narodâ. Nekoji zagovaraju potpunu federaciju, a posebna periodična konferencija stvarala bi zakone; predsjednik bi se birao po redu iz raznih narodnosti ili federativnih država. Nekoji čak predlažu kao zajednički jezik esperanto.

d). Šesta skupina traži, da se što prije provede svjetska federacija. Kako? Ministri vanjskih posala neka se sastanu s glavarima država, pa neka prisile i Sjedinjene države amerikanske da uđu u Savez. No kako da ih se prisili? Silom, dakle ratom. Drugi predlažu jedan jezik, da se tako pojavi samo jedna književnost. Nekoji predlažu sindakalizam državâ, kolektivni imperijalizam. Jedan traži, da se već sada proglasi Savez narodâ obligatornim. Drugi zagovaraju postepeni savez pomoću federacije. —

e). Sedma skupina računa na postojeću realnost i moguća sredstva. Prvu je nagradu dobio Prospero Fedozzi, profesor međunarodnog prava, koji je svoj predlog izradio skupa s prof. Ginom Arias ekonomistom i povjesničarom prava. Oni zagovaraju, da se Ugovor Saveza naroda upotpuni.

U Francuskoj se natjecalo do 5.319 pisaca. Prvu je nagradu dobio pariski profesor Maurette, drugu Tasset (pariski profesor). Nijedan natjecatelj nije mogao ili htio da iznese, kako bi se odmah došlo do blagostanja u Evropi i kako bi narodi izbjegli sukobima i ratu. I Maurette (kao i Fedozzi u Italiji) apelira na kolektivnu savjest. Nadalje predlaže: 1. Neka Savez narodâ uredi reparacije i zajmove između država; 2. da se ustali kurs novca, neka Savez odredi realnu vrijednost novčanih papira, a taj kurs zaštiti protiv spekulacije i javnog mnijenja; 3. da riješi krizu u produkciji (koja je posljedica novčane krize) neka podijeli prehodne poljodjelske i rudarske kredite i tako poveća produkciju u Evropi i kolonijama, da tako dobijemo materijala i hrane; 4. međunarodni ured

neka posreduje kod potražbe i nabave svakog materijala; 5. posebni ured neka uredi iseljivanje; 6. nužno je, da Savez ustanovi blagajnu međunarodnih kredita i uredi saobraćaje, carinare na granicama, unificira nacijonalne i internacijonalne mreže saobraćaja, otvori nove plovidbene putove, organizira slobodne izmjene; 7. da se doskoči krizi društva valja cijeniti intelektualni rad; 8. ekonomskoj nestalnosti možemo doskočiti industrijalnom suradnjom između država; među staležima valja uvesti međunarodni statut rada; 9. nestalnosti ćemo političkoj doskočiti ili je umanjiti, ako svi evropski narodi uđu u Savez naroda, ako Savez dobije moć sankcije protiv izaziva nekih država (iza toga može se preći i na ekonomske sankcije); 10. da se ukloni kriza, koja vlada u saobraćaju između država, valja apelirati na neutralne države, koje su se obogatile za rata; u Savezu naroda neka budu zastupane sve evropske države i u njemu da imadu jadnaki upliv. Savez naroda neka poradi, da se narodi međusobno poštivaju, pa stoga neka širi knjige i letake, kojima će taj duh zavladati najprije u Evropi; i kino, radij, sve neka tu pomogne. Savez neka osnuje »Bureau de la verité«, koji će spriječiti sve, što bi bilo protiv mira. Maurette na koncu priznaje, da današnja kriza nije samo politička i ekonomska, nego je nada sve socijalna, intelektualna i moralna, pa stoga svijet ne će doći do mira, ako se doskoči samo djelomično. Tu treba da sudjeluje sav svijet.

U **Engleskoj** je bilo prikazano 4.700 pismenih radnja; od toga je stiglo do 1.000 radnja iz Australije, Kanade, Nove Zelandije i Indije. Prvu je nagradu odnio Irac Mr. Bolton C. Walles, bivši Irish Secretary, sada činovnik u Irskoj; drugu je nagradu postigla Miss Freda White, činovnica u League of Nations Union u Londonu. Treću je nagradu stekao Norman Angell, pacifista evropskog glasa. Prvi nagrađenik predlaže ovo: Savez naroda treba da postane jačim; konačno valja riješiti sve poratne finacijske probleme; treba poduzeti sve nužne mjere, da se ustali sigurnost u Evropi i u njoj podigne ekonomski napredak. Po njemu Savez naroda mora postati prvim političkim faktorom, pa ga stoga treba reorganizirati prema geografiji. U Savez neka uđu sve države. I reparacije valja ponovno pregledati i preurediti, te ih smanjiti prema skupnom dogovoru; u samom Savezu ne smije biti skupina kao manjih saveza; rasne manjine moraju imati svoju zaštitu u Savezu; vojske valja smanjiti; u Evropi bi valjalo uvesti zajednički novčani tip kao i skupni trgovački ugovor. — Drugi natjecatelji opet se slažu među sobom. Nekoji hoće, da Savez naroda ima i oružanu silu; drugi to zabacuju veleći, da se Savez mora oslanjati na moralni ugled. Treći pozivlju u pomoć štampu i sve vjere.

U **Njemačkoj** su dobili manje dvije nagrade bivši ministar Dernburg i bivši ministar predsjednik bavarski von Lerchenfeld. Inače se i tu natjecalo do 4.200 intelektualaca, a među njima eto

i državnikâ. Prvu je nagradu odnio Dr. Riedner, državni bavarski bibliotekar. On misli, da će mir osigurati sam Savez narodâ, ali se Savez mora reorganizirati. On traži, da se ustanovi tko je kriv zadnjem ratu. Savez mora razviti međunarodno pravo, a sve se države moraju obvezati da se podvrgavaju vrhovnom sudu ovog Saveza. U trgovini mora vladati sloboda kao i ekonomska jednakost. Savez mora podijeliti kolonije, ali ne samo pobjednicima.

General Sir Reginald Hart napisao je u oktobru g. 1924. u »Hibbert Journal« i ovo: »Povijest pokazuje, da čovjek nije gospodar svoje sudbine. Čovjek povećaje svoje znanje, ali upada po naravi u iste pogrješke«. Hart gleda borbe i štrajkove unutar jedne iste države, pa misli, da je čovjek po naravi ratoboran. General opravdaje svoj pesimizam glede mira: Ljudi ne shvaćaju jednako i objektivno pravednost. Murray Butler kao i drugi fanatični pacifisti upadaju u drugu skrajnost misleći, da će svojim nacrtima sasma otkloniti svaki rat. Istina je ipak po srijedi. Kako ne možemo da u čovjeku uništimo sve strasti, tako ni rat ne će iščeznuti. To je bila i postigla naša rimo-katolička Crkva iza seobe naroda i u srednjem vijeku. No kada su se narodi kao tobože punoljetni oteli njezinom uplivu, rat je i učestao i postao strašniji; dapače je — kako reče jednom Leon XIII. — naoružani mir bio postao nesnosniji, nego li i sam rat. Svi gore spomenuti natjecatelji naglašuju, da pojam pravednosti ima postati kolektivnom svojinom naroda.

No upitajmo ove ljude: Kako je to moguće bez moralnog načela? Tu moraju priznati, da je pojam pravednosti bez morala prazna fraza, kojom političari neko doba operiraju u danim prilikama. No može li moral visjeti o zraku kao lanac bez konačnog oslona pri zadnjoj svojoj karici? Moše li naime moral postojati bez vjere i dogme, u osobnog Boga, kako mi kršćani shvaćamo i vjerujemo? To nije moguće. Tu vrijede i te kako riječi psalmiste: »Ako Gospodin ne gradi kuću, uzalud se muče koji je grade; ako Gospodin ne čuva grad, uzalud ne spava stražar« (ps. 126, 1). Već sada evropski intelektualci zabrinuto gledaju u budućnost Evrope. Spengler u tome nije osamljen. Nedavno je pisao i mletački akademik E. Catellani, da treba nanovo odgojiti kolektivnu savjest svakoga naroda, jer će inače brzo propasti veličina evropske kulture (Atti del reale Instituto veneto di scienze, lettere ed arti, 1926, str. 200). Evropa se mora vratiti katolicizmu; odreći se protestantizma i njegovih poganskih načela, a tako i vjerskih nacijonalnih ili subjektivističkih sekta, ili će je ratovi i nutarnji nemiri porušiti. Evropa je danas rasipni sin, pa joj ne preostaje drugo nego ono što i njemu: ili skapati ili se vratiti u očinsku kuću »Blago svakome, koji se boji Gospodina, koji hoda putovima njegovim« (ps. 127, 1).

P.

Borba njemačke katoličke omladine proti sportskom materijalizmu.

Sport poput epidemije kraljuje omladinom svih naroda. Veliki dio omladine misli tek na nogometne utakmice, na konjske i biciklističke utrke, a ne poznaje radosti duha i ne oduševljava se više ni za narodne ideale. Sport je postao sam sebi svrhom; omladina kao da njime u sebi hoće da uguši nemir duše, koja je nesretna, ako nije aktivna. Sport je postao omladini drugom vjerom, koja je zamijenila svaku pozitivnu vjeru. Većina današnjih športaša izgubljena je za Crkvu.

Kojim sredstvima danas Crkva reagira na sportskom području proti ovom novom poganstvu? Crkva osniva katoličke tjelovježbene i sportske organizacije, koje preuzimlju iz sportskih pokreta sve ono što je po sebi dobro, i u tim sportskim udruženjima odgaja svoje članove za katolički sportski apostolat, t. j. pokazuje im, sve poganske sastavne dijelove u savremenom sportskom pokretu i upozorava, kako će kršćansko shvaćanje i u tom području zamijeniti materijalističko. U više se glavnih točaka materijalistički sport udaljuje od kršćanstva, a u sedam točaka svojim pozitivnim primjerom katolička sportska udruženja pobijaju sportski materijalizam.

Kao primjer djelatnosti sv. Crkve na području sporta uzimljemo Njemačku i to djelatnost katoličkog udruženja »Deutsche Jugendkraft«.[1] Ovaj je referat izrađen poglavito prema nizu članaka, koja je napisao u časopisu istoga imena P. Küble, S. J. pod naslovom: Kleidung bei öffentlichen Leibsübungen (1925—1926.)

1. Slika današnje Njemačke.

Kakvo je stanje današnje Njemačke proti kome se bori njemačka katol. mladost, riše nam jedan plakat, što ga je izdao »Deutsche Jugendkraft«. Evo izvatka: »Sport je lozinka današnje omladine. Gradovi se natječu u podizanju lijepih sletišta i veličajnih stadiona. Domovinska natjecanja — Olimpijske igre — probudile se na novi život. Na stotine tisuća gledalaca iz svih slojeva i staleža svake nedjelje pune sportska igrališta. Stupovi za plakate svakog su dana oblijepljeni svim mogućim objavama o najraznoličnijim gimnastičkim natjecanjima. U novinama su svi stupci ispunjeni vijestima iz sportskoga života. Tako-zvane »ritmičke škole« niču iz zemlje poput gljiva svakog dana.

[1] Tom prilikom upozorujem, da se ne može usporediti Njemačko Katoličko Apostolsko **udruženje »Deutsche Jugendkraft«** s hrvatskim orlovstvom, jer je orlovstvo r e l i g i o z n o - s o c i j a l n i pokret, koji ima u svom programu i tjelesni uzgoj, dok je Deut. Jugendkraft t j e l o v j e ž b e n i pokret. Tjelovježbeno načelo ovog njemačkog pokreta naravno vrijedi i za tjelovježbeni dio orlovskog rada.

Država i škola sa svoje strane djeluju, da u najdalje krugove i čak na posljednjeg učenika šire misao tjelesnih vježbi. Sport je tu i svagdje. Sport je dakle triumf!!! — Senzacionalni duh, koji leti za rekordima — pretjerivanja i pretjerana umaranja — potpuno utapanje u tjelesnim vježbama i stoga potpuno zanemarivanje svega drugoga — pretjerano naglašavanje svega tjelesnoga prema riječima Nietzsche-a: »Tijelo je sve, duša je samo nešto u tijelu«. (Deutsche Jugendkraft, 15. IV. 1926.)

2. Cilj tjelesnog uzgoja.

a) O p ć e n i t o.

P. Schröteler, S. I. napisao je u časopisu »Schule u. Erziehung« (I. 1925.) vrlo informativan članak pod naslovom »Rhytmik u. Erziehung«. Razlikuje kod tjelesnog uzgoja: Individualne ciljeve i socijalne ciljeve. Kod individualnih ciljeva ili se veća pažnja svraća na samo tijelo (čistoća, zdravlje, snaga, spretnost, ljepota) ili na dušu ili na čovjeka kao cjelinu. Svraća li se veća pažnja na dušu, to tijelo može da služi kao izraz duševnosti (izražava nagonske pojmove, estetske, vjerske, voljne doživljaje) ili tijelo može da bude put do duše. U posljednjem se slučaju promiče sjetilno i duševno spoznavanje (brzo i dobro shvaćanje — jasno pregledati — pravo mjeriti i procijeniti — jasno bitno izlučiti — maštom novo stvarati), osjećanje i htijenje. Kada tjelesni uzgoj imade socijalne ciljeve, to on ili stvara nove zajednice ili pomaže da se zajednice uzvise i oplemene. (Potankosti i temu ove seminarske radnje njem. instituta za znanstvenu pedagogiku vidi u napomenutom časopisu). Ovo je znanstvena šema. U savremnoj praksi se ističu tek pojedini momenti. Tako njemačka kat. gimnastička organizacija ovako piše presvj. g. biskupu Keppleru:

»Deutsche Jugendkraft« smatra svojom najsvetijom dužnošću, njemačku omladinu tjelesno osnažiti, da time olakša duši prevlast nad tijelom (Huldigungs-Adresse der »D. J. K.« Kreis Würtemberg zum gold. Priester-Jubiläum Sr.-Exc. Dr. P. Wilh. v. Keppler, Bischof von Rottenburg).

b) Z d r a v t j e l e s n i u z g o j p o t r e b a n j e k o d o m l a d i n e.

Iskustvo pokazuje, da zdravo dijete, osim kada spava, vrlo rijetko ostaje posve mirno. Tjelesno je kretanje za dijete neotkloniva potreba; nužna potreba. Tako se ubrza kolanje krvi, pospješuje probava, jačaju pluća, povisuje rast tijela... Osobito u doba razvijanja treba cijeloj omladini, dječacima kao i djevojkama dati zdrav tjelesni uzgoj.

c) M u š k a i ž e n s k a t j e l o v j e ž b a b i t n o s e r a z l i k u j e.

No tjelesne tjelovježbe mora da se posve razlikuju kod obih spolova. I običan lajik u liječničkoj znanosti znade, kako se tjelesno ustrojstvo dječaka razlikuje od djevojačkog. Cijela je građa drukčija, snaga

je drukčije podijeljena, brzina rasta u drugom je omjeru. Bog i tjelesa upravlja na posebnu životnu zadaću, što iščekuje muškarca, odnosno ženu. Na sve se to mora obazirati tjelesna vježba.

d) O s u d a k o e d u k c i j e.

1. S p o l n a n a p e t o s t n e s m i j e o t u p i t i. »Htjeti izbrisati vrlo vrijedne napetosti, što stvaraju život, a postoje radi oprečnosti muža i žene, značilo bi potpisati propast, katastrofu, našega naroda« (Schule und Erziehung; I. Heft. 1925; P. Schröteler, S. J.: Rhytmik u. Erziehung; p. 22).

2. O d i j e l j e n i s l e t o v i: p o s e b n o m u š k i, p o s e b n o ž e n s k i. »Gombanje mora da je podijeljeno prema spolovima«, traže njemački biskupi. U tome je odgovor na neka nastojanja u D. J. K., da se osnivaju ženski odsjeci. Ako ovi uvedu unutar muške organizacije, onda »ćemo skoro imati na našim vježbalištima prilike, kakve često s velikom žalošću vidimo na drugim mjestima. I tako će nestati iz naših redova dobar glas: znatan dio poštenja. Ne ću reći, da djevojkama ne treba dati prilike za tjelesne vježbe, u granicama što ih postavlja ćudoređe, i da za njih ne treba osnovati organizacije. Ali ta mora biti odijeljena, za se. Deutsche Jugendkraft mora ostati za muškarce. Čuvajmo se, da kod naših priredbi ženski dio ne bi prevladao. Inače će se govoriti: Pogledajte, oni su kao i svi ostali. Po sebi je dobar znak, da se od nas više traži, nego od drugih. Nemojmo pripustiti bolest današnjega vremena, da se ne može učiniti nikoja priredba, nikoji ophod, nikoji polazazk na igralište, a da se tu ne nalaze ženska stvorenja.« (D. J. K. P. Kübfe).

e) O z n a k a m u š k e t j e l o v j e ž b e.

1. Š t o j e d o b r o? Za muške su dobre ove vježbe:

Vježbe dizanja i podupiranja ruku i gornjeg tijela (Stemm u. Stützübungen der Arme u. des Oberkörpers).

Trčanje i skakanje.

U svemu se redovito ističe momenat snage i srčanosti.

2. B o k s a n j e j e l o š e. Odlučno se otklanja boksanje, jer je to surov sport, kod kojega često i tjelesno zdravlje i ljepota tijela nastrada. Gledaoci u borcima ne gledaju neumrle ljudske duše, koje vladaju svojim tjelesima, već dvije ljudske zvijeri, koje kane međusobno da se unište.

f) O z n a k a ž e n s k e t j e l o v j e ž b e.

1. O p ć e n i t o.

1. Žena neka se toliko bavi tjelovježbom, da se tjelesno i duševno može uklopiti u život, koji odgovara njenim osebinama; jer čim više žena spozna, da naša budućnost ovisi o tjelesno, umno i ćudoredno jačem pokoljenju, čim bolje shvati svoju zadaću, da postane posudom novog naraštaja, tim će čovječanstvo brže i očitije kročiti savršenstvu.

2. Sport ne može ženi da postane sebi svrhom, već mora uvijek da ostane sredstvo k cilju, u svijesnoj opreci k mužu.

3. Žena ne smije da sudjeluje kod sportskih natjecanja...

4. Cilj ženskog sporta nije pobjeda i prvenstvo. već savršenstvo u miru i kretnjama. (Deutsche Jugendkraft od 1. V. 1926.; 123, 133.).

Najzdravije za djevojku, i uopće za ženu, jest rad na domaćem ognjištu, u porodici. Mnogim djevojkama današnje društvene prilike onemogućuju ovaj za ženu najzdraviji posao, kod kojeg se skladno izmijenjuje gibanje i mir. U svemu treba da se ističu momenti dražesne ljepote. (D. J. 8, 4; p. 45—46).

Sama liberalka Bess-Mensendieck ističe: »Kod ženske tjelovježbe treba prije svega da do svog prava dođu oni dijelovi tijela, koji su od važnosti za naravni poziv žene. Kretnje običnog života igraju kod toga važnu ulogu... Postoji ljepota, koju svaka žena može da postigne: ljepota u kretnjama dnevnoga života. — Treba prekinuti u načelu s istovjetnosti muške i ženske tjelovježbe. Stoga samo ženske učiteljske sile mogu da dođu u obzir.« (Schule u. Erziehung, I. 1925; p. 8; Schröteler S. J.: Rhytmik u. Erziehung).

2. K o j e v j e ž b e o d g o v a r a j u ž e n i.

Vježbe poskakivanja i igre (Hupfübungen u. Spiele).

Plivanje je zdravo za djevojku. No to treba da je odijeljeno po spolovima i u čednoj kupaćoj košulji.

Sklizanje i vožnja na skiu na ledu vrlo je zdravo. Valja paziti samo na dobro društvo.

Skianje za djevojku jest rodlanje; nanovo na istim saonama treba da budu samo djevojke. Nošnja mora biti čvrsta i čedna.

g) O s u d a s p o r t s k o g m a t e r i j a l i z m a.

U savremenom sportskom pokretu imade i pozitivnih elemenata. Sam ritmički pokret donio je nove vrednote: istaknuo je važnost vježbe u disanju, upozorio na dobro držanje tijela i na t. zv. Lockerungsübunge. Isto tako ritmički pokret naglašava u opreci sa starom poganskom feminističkom školom, koja je u svemu htjela da izjednači muškarca i ženu, da se ženska tjelovježba treba da razlikuje od muške, i u tom se pogledu savremeni ritmički pokret povratio na stajalište katoličke pedagogije.

No uz ova je pozitivna zrnca savremena tjelovježba i tjelesni uzgoj gotovo redovito poganski. To se osobito vidi u ritmičkom pokretu, koji otvoreno ispovijeda načela monizma, panteizma, estetskog materijalizma, a faktični je zatočnik kulture golotinje, koji s jedne strane ide za tim da otupi spolnu napetost između obih spolova, a s druge strane stoji na neznanstvenom gledištu, da je golotinja potrebno sredstvo za potenciranje zdravlja i životne snage.

Perom i olovkom.

O postanku života.

Dr. P. I. Jurišič je održao u zagrebačkom pučkom sveučilištu predavanje »Teorija o postanku života«. Tu je iznio razne teorije i zaključuje: »Eto to su temeljni nazori u nauci o postanku života na našoj zemlji. Sada povucimo rezultat iz naših današnjih razmatranja. Što znamo o postanku života? Ništa. To je sa gledišta egsaktne nauke. U ovim nazorima u nauci o tom pitanju nalaze se dvije temeljne misli: ili se život morao jednom u razvitku naše zemlje razviti iz mrtvih stvari kao nužna posljedica one zakonitosti, koja vlada u materiji, ili je život u svemiru vječan. Ali kolikogod ove dvije misli sa gledišta logike imadu mnogo plauzibilnog za sebe, toliko nas opet stavljaju pred još teže probleme, kako su ti nastali spojevi postali živima, kako se razvila djelatnost svakoga organizma, ljudska svijest? Mi stojimo pred dubokim problemima. Jedan će kazati, sve su to manifestacije prirodnih zakona, koje danas nijesmo u stanju analizirati; drugi će se postaviti na stanovište, da će nam ove duboke tajne uvijek ostati više misterij nego naučiti problem, a netko će gledati u svim tim manifestacijama života svrhovite pojave, vidjet će u prirodi i svemiru neki cilj i zaključivati će po tome na neki viši um u svemiru (Reinke: Die Welt als Tat), da se tako dođe do naziranja, problema, koji po svojoj naravi dovađaju na koncu do pitanja, kod kojih prestaje znanost, a počinje vjera« (Jugosl. njiva 1926, str. 244).

Na ovo ćemo nešto nadodati. Ispravno je g. Dr. Jurišić kazao, da nam egzaktna znanost ne zna odgovoriti na pitanje: Odakle prvi život? To jasno i glasno priznaju Branca (Berlin), Deperet (Lyon), Wassmann (Holand.) i dr. No zdrav nas razum uči, da svaka stvar na svijetu mora imati dovoljni razlog svoga bivovanja. Priznati moramo, da sadašnja živa bića imaju taj razlog u svojim pređima, ali prvi pređe kao da su karike, koje u zraku vise bez početka. Zar te nemaju u sebi dovoljan razlog? Ne. Još manje u prilikama atmosfere ili svijetla. Dakle mora postojati taj dovoljni razlog u biću, koje je svemoguće (jer samo svemoguće biće može da iz ništa nešto stvori) t. j. neograničeno. Takovo biće mora da je duh i da se ne poistovjetuje s ograničenim svijetom, t. j. Bog u kršćanskom smislu. Evo do ovog zaključka dolazimo umovanjem po pravilima zdrave logike. Dakle priznati, da život potječe od Boga, nije samo vjerska stvar nego je to postulat našeg umovanja ili suđenja, postulat zdrave filozofije. Ako prelazimo na tlo vjere, kada priznajemo, da je Bog kao osobno biće sve stvorio, onda je i svaka hipoteza čin (ljudske) vjere, a onda bismo morali kazati — ako se poslužimo riječima g. Dra Jurišića — da kod svake hipoteze prestaje znanost.

Sionizam.

L. Stein je moderni svijet ovako označio u svojoj knjizi »Zionism«: »Svijet je postao svijetom narodâ, koji se bore da postanu državama, a sve jače hoće da postanu homogenim narodima; napokon je svijet skup politika, rasa, jezika, vjera i gdje se jedni bore s drugima i to sve u ime nacijonalnosti«. I ta je nacijonalnost htjela, da su Židovi građani drugog razreda i da mogu stvoriti svoju državu. Antisemitizam je konačno dao jaki impuls »sionizmu«. Kako? G. 1880. započeo se antisemitizam u Njemačkoj, a dalje nastavio »progon« u Rusiji, te su se mnogi Židovi iselili u Sjevernu Ameriku. No žašto se ne bi selili u Palestinu? Tu je ideju prihvatio Herzl i utanačio na prvom sionističkom kongresu g. 1897. u Baselu.

Sionista je iz te dobe bio idealista, koga mnogi nijesu razumjeli. On je bio strah (enfant terrible) za emancipiranog Židova; za Židova reformatora bio je on nesamo neugodan nego i pogibeljan za duhovne vrednote. Ultra-ortodoksni Židov smatrao ga je bezbožnikom, koji hoće da preuzetno forsira desnicu Svevišnjega. Afariste su sionistu gledali kao visionarca, koji ide za utvarama.

G. 1903. je engleska vlada na poticaj Josipa Chamberlaina ponudila sionističkoj organizaciji 6000 četvornih milja u istočnoj engleskoj Africi. To su sioniste pregledali i nijesu se povoljno izrazili o tome zemljištu. Tada su ruski sioniste opet istakli Palestinu kao zemlju useljivanja. To je prihvatio i drugi sionistički kongres. Zato počeše sioniste pregovarati sa sultanom, da bi im prodao Palestinu. Sultan je tražio takovu svotu, da se nijesu mogli sporazumjeti. I pošto su svrgli Hamida II., trgovina nije uspjela ni s mlado-Turcima. Na to se odlučiše sioniste, da koloniziraju Palestinu. I jedanaesti sionistički kongres u Beču g. 1913. napravio je nacrt za kolonizaciju i za osnutak židovskog univerziteta. U godini dana se uselilo onamo do 6000 Židova. Posebna agencija u Jaffi nabavljala je po Palestini zemljišta za Židove ratare. Novca je bilo dosta, jer je barun Rothschild plaćao za to poduzeće. Svjetski je rat zaustavio taj rad.

Kad je engleska vojska ušla u Palestinu, Balfour je javio 2. studenog 1917. lordu Rothschildu: »Vlada Njeg. Veličanstva uviđa, da bi bilo dobro, kad bi se Židovi nastanili u Palestini i tu podigli svoje narodno ognjište (home), pa će vlada učiniti sve, da se to i provede«. Prije toga osigurao se Balfour kod Franceske i Italije, da i oni podupru tu akciju. Napokon je Engleska u San Remu g. 1920. dobila mandat za Palestinu. I engleska je vlada imenovala Židova guvernerom, a židovski je jezik izjednačila s arapskim i engleskim. Protiv toga ustade arapsko pučanstvo, koga je u Palestini devet desetina. 2 milijuna lira sterlina sakupiše Židovi po Evropi i Americi, da dalje provode kolonizaciju. Protiv toga se bune i kršćani, jer Palestina nije više stara zemlja, u kojoj je obitavao samo izabrani narod. Oni su u progonstvu po svijetu kao Parsi i Armenci, ali ne zaboravljaju trgovine i bankarstva.

Prema »La Croix« u Palestini je sada 150.000 židovskih naseljenika; 25.000 se bavi ratarstvom, 20.000 industrijom. Židovski su koloniste podigli novi grad Tell-Aviv od 32.000 duša. Sada izgrađuju palestinsku luku Caiffu, pretvaraju dolinu Jezrael u plodno tlo. Mjesečno dolazi 3 do 4.000 židovskih kolonista u Palestinu. Lani se uselilo 34 tisuće, ove će godine do 50.000 Židovska ustanova »Keren Hajjesod« dat će za to ove godine 600.000 engl. funti, a »Jewish National Fund« 400.000 da se nabave zemljišta.

U Parizu je objelodanio Pierre Benoit krasnu knjigu »Le puits de Jacob« (Paris, A. Michel). Neki milanski list veli, da ta knjiga bolje prikazuje sionizam nego li ma koja rasprava.

O krizi naše knjige. O tome je pisao s hrvatske strane A. Barac u »Jugoslavensoj njivi« (1926.), a sa srpske S. Pandurović (Misao, g. VII. str. 139—140), V. Živojinović (ib.), K. Milutinović (Sutoni, te Letopis Matice srpske 1926. 160—162). Kriza postoji u našem knjižarstvu. Koji su njezini razlozi? Više je uzroka. Nekoji su: 1. Apsolutna ravnodušnost prema umjetničkoj knjizi; loši romani prolaze najbolje; 2. u srednjim školama pouka u književnosti nije dobra; 3. izdavači i pisci nose dosta krivice. Milutinović dadodaje i ovo: »Odgovornost za ovo teško stanje naše knjige nosi i naša dnevna štampa. Osim božićnih i uskrsnih dodataka, naši dnevnici, skoro bez izuzetka, ne obraćaju pažnju na vaspitanje i dizanje estetskog ukusa svojih čitalačkih masa, kako bi oni, sa malo truda i žrtava, lako i lijepo mogli to činiti. (Letopis M. S. 161). Na koncu nadodajmo i opasku o kritičarima. On veli: »Kritika često ne služi čistim književnim i umjetničkim ciljevima, ona je često podređena ličnim, koterijskim, nimalo idealnim interesima. I ta kritika je mnogo doprinijela, da se ubije vjera u naše književnike, da se ovako nisko svuče naša knjiga«. Mi ćemo ovome nadodati i ovaj razlog: Književnost pada, gdje se ne časte vjerski i ćudoredni ideali.

Za slobodu škole. O tome piše Prvoš Slankamenac u »Letopisu Matice srpske« (oktobar 1926.) ovo: »Prosvetna politika države ima dve grane rada. Ona određuje opšti pravac kulturnog razvitka i održava ga u svojim ustanovama, i potpomaže, pored toga, sve vrste kulturnih akcija, koje u pojedinostima razrađuju izvesne kulturne sposobnosti zajednice, te time čine da kulturna slika postane što punija i reljefnija. Pa tako zamašnom poslu, prirodno je, potrebne su velike sposobnosti za upravljanje i ogromna količina smišljenog rada. Prosvetom upravljaju danas svuda pretežno državni organi, ministarstvo prosvete. Odatle potiču direktive i pritiču najveća sredstva, naročito materijalna. Ne treba međutim, staviti se isključivo na ateističko stanočito materijalna. Ne treba međutim, staviti se isključivo na ateističko stanovište i ne priznati, da ikakva inicijativa može poteći izvan zvaničnh organa narodne prosvjete. Dve najveće anglosaksonske zemlje, Engleska i Ujedinjene Države Severne Amerike, svedoče o tome da u prosvetnom radu može vrlo mnogo da doprinese privatna inicijativa i da je od vrlo velike koristi po narodnu kulturu diferencovanje i decentralisanje prosvetnog rada u državi. Površnom posmatraču može se činiti, da to ide na štetu kulturnog jedinstva zajednice, jer nema formalne jednoobraznosti u radu. Ali formalna jednoobraznost nije osnovni uslov za stvaranje jedinstvenog kulturnog tipa. Kulturni tip Engleza ne stvara formalna jednoobraznost škola, jer je i nema u Engleskoj, on se razvija iz jedinstvenog i istovetnog shvatanja opštih čovečanskih dužnosti prema sebi i prema društvu.

Za razvitak narodne prosvete potrebno je da društvo, i van službenog rada države, bude aktivno u prosvetnom pogledu. Državna vlast, sama po sebi ima u svom biću više elemenata koji konzervišu nacijonalne vrednosti nego što ima razvojnih. U prosvetnom, i u svakom kulturnom radu, moraju da pretežu razvojni elementi nad konservativnima, i zato manje društvene

zajednice mogu da budu prosvetno aktivne sa odličnim uspehom. U njima je saznanje osnovnih potreba neposrednije, a izvršenje ciljeva slobodnije, brže i efikasnije, jer državni organi su, usled nadmoćnosti autoriteta vlasti, uvek teži, sporiji i više posredni«.

Papina riječ:

Nedavno je primio sv. Otac u audijenciju do 2000 članova rimskih omladinskih društava. Sv. je Otac izrazio svoje veselje radi dubokog euharistijskog života i radi živog zanimanja za misije, što vlada u društvima. A onda nadoda: Još uvijek ima u Rimu 30 župa bez ikakvog omladinskog udruženja. Zato ne smijemo klonuti. Stari Rimljani bi rekli: »Nil actum, si quid agendum«. To treba da imaju na umu i današnji Rimljani. Naš pogled mora vazda biti uprt na ono, što još valja uraditi. U programu kat. mladeži i kat. akcije uopće treba da je: ne samo proširiti djelo, nego postignuto usavršiti. Ponajprije osvojeno zadržati i onda dalje osvajati. Paziti u prvoj vrsti na kvalitetu, onda istom na broj. Tako ćemo učiniti puno više dobra.

Kult golotinje i zdrava kultura tijela.

Ove misli vadimo iz članka »Nacktheit und Körperkultur« P. Küble S. I. u tjedniku »Die chön Zukunft«. — Golotinja nije zla u svojoj biti. Zato je etika ne zabacuje apsolutno. No stoji, da golotinja ubija stidljivost (od tolike važnosti u moralnom životu, osobito mladeži) i normalno dovodi u moralnu pogibao. Etički dakle može biti dopušteno samo s ozbiljnih i važnih razloga. S obzirom na kulturu tijela pozivaju se obožavatelji golotinje osobito na blagotvorno djelovanje sunčana svijetla na kožu, na korist svježa zraka i na potrebu nadzora u držanju, kretanju i disanju. Pisac ispituje svaki od tih razloga pa na temelju zdravog razuma, iskustva i izjava uglednih liječnika dolazi do zaključka, da minimalne i vrlo problematične prednosti produljenog sunčanja, zračnih kupelji i gole tjelovježbe nikako nisu u razmjeru s ozbiljnom štetom, što odatle nastaje za moralni život.

Među katoličkim akademičarima u Americi povela se anketa o pitanju: koje vrijednote najjače uplivišu na vjerski život čovjeka. Odgovori ističu na prvom mjestu sv. pričest, pa upliv roditeljâ, ispovijedi, prijatelja, svećenika, vjerske pouke i štiva. Napose se u odgovorima naglasuje duh. vježbe sv. Ignacija. One su među katoličkim akademičarima vrlo obljubljene. Nedavno poklonio je Bender, sudac u Newu Yersey — kao spomen svojoj plemenitoj majci — Isusovcima veliku zgradu za duh. vježbe. Ta kuća imala bi da bude centralom katoličkog lajičkog apostolata. (Prema »Neuen Züricher Nachrichten« od 13. VI. 1927.)

Žena i njezina prava.

»Hoćemo li s uspjehom da poradimo za kršćanski preporod naroda, od velike je važnosti jasno odrediti . . . što duguje društvo ženi, a što žena društvu . . . Crkva neumorno nastoji, da u svijest naroda duboko upiše sveta prava žene, veličinu njene zadaće u obiteljskom domu i nepovrijedivost njena moralna života. . . Žena osobno ima , da svetom energijom njenih vlastitih kreposti brani moralnu ljepotu, koju joj je Božanski Spasitelj povratio. Danas prije svega treba da u punoj mjeri sudjeluje na neizbježivoj križarskoj vojni, što je pape tako često i s tolikim naglaskom propovijedaju protiv nedostojne mode i protiv mnogih drugih pokvarenih i pogibeljnih zloraba modernog društva«. Žena mora ostati kraljica obitelji. U koliko joj prilike otvaraju širu sferu djelovanja, ona neka širi napose štovanje obiteljskog života, brigu za kršćanski uzgoj djece, energičnu obranu javnog morala. (Iz lista sv. Oca predsjedniku glavnog odbora za »socijalne sjednice« u Nancy-u. Sjednice se držale ove godine od 1 - 7 kolovoza).

Sastanci, koji rade oko jedinstva svih kršćana. 3-21. kolovoza ove godine bio je u Louseinni sastanak, koji radi oko toga da ujedini sve kršćane čitavog svijeta. **Tom su zgodom zatražili kod kongregacije sv. oficija:** »Da li je dozvoljeno katolicima prisustvovati ili pogodovati katoličkim sastancima, sjednicama, konferencijama ili udruženjima, koja rade oko udruženja u jednoj vjerskoj vezi svih, koji se ma na koji način zovu kršćani«. Kongregacija je 8. jula 1927. odgovorila, da ne mogu, i da se valja držati odluke, koju je izdala ova sv. kongregacija 4. jula 1919. o tome, da li katolici smiju sudjelovati u društvu, koje je ustanovljeno da promiče K r š ć a n s k o j e d i n s t v o.

Dva važna otkrića u Palestini.

Kako javlja »Revue biblique«, našao je Dominikanac O. Rafael, profesor na biblijskoj školi Sv. Stjepana u Jeruzalemu mjesto, gdje je Jozua podigao oltar na Hebalu, kad su Izraelci stupili u sv. zemlju. Našao je što više i oltar.

»Catholic Times« piše, da je sada točno istražena sinagoga u Kafarnaumu. Ruševine su te sinagoge mjesto, gdje je Isus prema sv. Ivanu pogl. 6. obećao da će ustanoviti presv. Euharistiju. Dobro su se sačuvale, jer se nalaze na mjestu, gdje Jordan ulazi u Galilejsko more ili jezero, pa okolišnim naseobinama nije trebalo da iz Kafarnauuma kao iz kamenoloma upotrijebe kamenje za gradnju. Franjevački je kustos sv. zemlje sve sada tako uredio, da će se na mjestu sagraditi crkva, koja će postati središtem nabožnosti i stjecištem hodočasnika.

NOVA TEORIJA O PREVODU SEDAMDESETORICE.

U kritici teksta sv. Pisma iznio je u zadnje doba Dr. Franjo Wutz novu teoriju o prevodu Septuaginte. Najstrariji je grčki aleksandrijski prevod sv. Pisma Starog Zavjeta. Prema staroj priči obavilo je taj prevod 70 židovskih učenjaka pod kraljem Ptolemejom Filadelfosom (285-246). Prvi su kršćani

upotrebljavali taj prijevod (Knjiga mudrosti i 2 Makabejske pisane originalno u grčkom jeziku), te je po njemu i latinski prijevod Itala (iz 2. vijeka). Septuaginta je vrlo važan prijevod, jer je za toliko tisuća godina bliži prvotnom tekstu židovskom, nego li je to najstariji rukopis massoretski (početkom 10. vijeka pos. Kr. — Doduše mali ulomak, koji ima dekalog i skemu, u Papirusu Nash potječe iz 2. vijeka pos. Kr.); Septuaginta naime mora da je imao pred sobom tekst St. Z., koji nas dovodi do 3. vijeka prije Kr., jer je Pantatteuh preveden u prvoj polovici 3. vijeka pr. Kr., a ostale su knjige slijedile iza njega. Iz prologa grčkog Isusa sina Sirahova razabiremo, da je u njegovo doba postojalo sv. Pismo St. Z., u grčkom prijevodu, 130. godine pr. Kr. Dakle Septuaginta mora da je imao pred sobom tekst sv. Pisma iz 3. i 2. vijeka prije Krista. Tko želi dakle dobiti točan tekst St. Z., mora se osloniti i na prevod 70.rice. No nažalost mi nemamo tekst 70.orice u prvotnom obliku. Najstariji i najbolji je njegov rukopis Codex Vaticanus (B) iz 4. vijeka pos. Kr. Tu je »editio vulgata« (koine, t. j. ekdosis), koja je bila u običaju prije Originesa (Rahls, Septuaginta-Studien I, 85).

No kako je nastao prevod 70.orice? Ako usporedimo massorethski tekst i Vatikanski kodeks, vidjet ćemo, da se ta dva teksta često bitno razilaze. Uz to se tu nalaze izostaci, nadodaci katkada čitavih redaka, promjene u osobi kod glagolja, roda i broja. Vlastita su imena često protivno vokalizirana, često se ne slaže ni dio konsonanata s massorethskim tekstom, katkada je taj dio preveden ili transkripcija i prevod stoje skupa. Često ima i židovskih riječi, koje su inače redovito točno prevedene, prepisane u grčkom tekstu. Često je opet prevod skroz slobodan, često je opet ropski prema židovskom tekstu. Sve te pogrješke nijesu slučajne. O tome svjedoči i Aristeovo pismo.

Kako da protumačimo te razlike između massorethskog teksta i prevoda 70.orice? O tome je Dr. Wutz, katolički svećenik, iznio vrlo važnu teoriju. Po prvi put je on to iznio pred znanstveni svijet na skupštini orijentalista u Berlinu 9. 4. 1923. (Theol. Blätter II, Marburg 1923, 111-116), pa na skupštini orijentalista u Münchenu 3. 10. 1924. (O toj se teoriji povoljno izrazio i B. Walde u Hochlandu 1924, 490 ff). Uostalom je prije Wutza već u 18. vijeku bio iznio sličnu teoriju O. G. Tychsen u spisu Tentamen (1772), ali su je zabacili ondašnji orijentaliste. U čemu sastoji nova teorija? Wutz tvrdi da prevod 70.orice obavljen na temelju židovskog teksta u grčkim slovima, t. zv. transkripcijskog teksta. Prevodioci nijesu naime imali pred sobom originalni židovski tekst; samo je Pentateuh kasnije prema njemu revidiran. To Wutz dokazuje obilnim uspoređivanjem teksta. Da vidimo par primjera.

Filo i Josip Flavius svjedoče, da je u njihovo doba postojao tekst sv. Pisma cjelovit. Naprotiv vlada velika briga u talmudsko doba, kako se čita sv. Pismo (zato su uvedeni vokali, a u 7. vijeku je završen taj posao). U potalmudsko doba nadodaše židovski učenjaci (Massorethi) na rubu opaske o napisanom i kako da se čita (»ketib« i »kere«) dotični tekst. Kako je u gornjem Egiptu vladao grčki jezik, mnogi su Židovi prepisivali svoje sv. Pismo grčkim slovima. Takav je transkriptor mogao da i nehotice pogriješi, pa krivo vokalizirati i napokon — a to je glavni izvor pogrješkama — grčki mu alfabet nije dao dovoljno slova za sve židovske glasove, osobito za gu-

turale i suglasove. To se vidi najlakše kod vlastitih imena u prevodu 70.orice, ako ih usporedimo s drugim stupcem Origenesove Hexapla (F. Fiedl, Origenis hexaplorum quae supersunt. Oxonii 1875). Zašto su u doba Septuaginte upotrebljavali židovski tekst s grčkim slovima i tako evo dali povoda slabom prevodu? Glavni je razlog taj, što su trebali sv. Pismo osobito za službu Božju, a stari učitelji nijesu više mogli da lako i brzo čitaju nevokalizirano sv. Pismo. Možda su time i to htjeli, da jednom na taj način budu sigurni za izgovor sv. teksta.

O Wutzovoj je teoriji napisao Dr. F. Schmidtke: »Wutz je zamjernom oštroumnošću sabrao stotine mjesta u prilog svojoj teoriji. Ipak sva ne mogu kritici odoljeti. Wutz je u svom veselju i otkriću i ondje vidio dokaze, gdje ih ipak nema, jer veliki broj navedenih mjesta možemo lakše ili barem jednako lako protumačiti iz židovskog teksta. Iz toga ne slijedi, da sva teorija pada. Ostaje stalni dio, za koji možemo kazati da se nešto boljega doslije ne može iznijeti, a uopće je za neke dijelove prevoda 70,orice Wutzovo tumačenje prvi pokušaj tumačenja. Težište je nove teorije u primjeni na kritiku teksta. Ta će teorija proći kroz vatru, kada nam Wutz pruži koji tekst, koji će on preraditi prema svojoj teoriji. (Sada je F. Wutz objelodanio djelo: Die Psalmen, textkritisch untersucht. München, Kösel). Pa i kada se ta teorija ne bi održala u svoj svojoj cjelini, to je već sada ipak to sigurno da će koristiti kritici teksta St. Z. a nitko ne će poreći, da su ti predlozi valjani te će se održati«. (Theologie u. Glaube, 639).

Katoličko sveučilište.

Gdje katolici nemaju svoje sveučilište, tu su kao ovce bez pastira; u toj državi vazda će biti kao niža klasa. O tome je opširno bilo govora u našem časopisu g. 1924, str. 136 i dalje. U siječnju je ove godine Mgr. Rouleau, novi nadbiskup u Quebecu, održao važan govor na katoličkom sveučilištu u Lavalu o zadaći katoličkog sveučilišta. Tu on reče:

»Sveučilište je uopće kao mozak jednog naroda, jer se između njegovih zidova kroji sudbina dotičnog naroda. Ono je središte visoke kulture, te ono pripravlja ljude misli i djela, da oni tako odluče budućnošću svojih suplemenika sretno ili zlo. Ova su središta nauke otvorena strujama i idejama, koje se šire po svijetu, pa je stoga vrlo važno, da ta središta veselo prime sve što može obogatiti istinu i pomoći napretku čovječanstva. No u isto doba ta središta moraju biti daleko od nezdravih teorija ili zabluda, koje često znadu ljude sobom zanijeti. Stoga i književna kultura, te filozofska spekulacija i znanstveno istraživanje mora biti pod vodstvom nepromjenljive tomističke i skolastičke filozofije. Ona je jamstvo protiv intelektualnih zabluda. Katoličko sveučilište pripravlja ljude, koji će postati pročelnici i dobročinitelji svih socijalnih razreda; stvara političare, koji će vjerno i ustrajno braniti Crkvu našu majku, te će znati i razviti katoličku politiku na međunarodnom sastanku«.

Židovi i framazunstvo.

»U dobru je lako dobar biti, na muci se poznaju junaci!« Ovaj stih i filozofska sentencija Njeguševa, po mom shvaćanju, izražava osobine pravoga masona. A kakvi li su tek oni masoni, koji ni u loži, ni na jeziku nisu braća, koji ni u dobru nisu dobri. Tu vrstu masona vidimo u privrženicima takozvanog »hrišćanskog principa«, u masonima, koji slobodnozidarsku misao smatraju za specifično i isključivo hrišćansku. Kad je to i takvo shvaćanje prodrlo i uhvatilo korjena u dvjema njemačkim Velikim ložama, braći Mojsijevcima nije više bilo mjesta u njima; nastala je secesija i odvajanje i zbijanje u gušće redove radi odbrane, radi održavanja svetog masonskog principa i radi čuvanja jevrejskog ponosa i samosvijesti. Nastala je odvažna borba, da se očuvaju najveća dobra čovječnosti i jednakosti, da se podizanjem i razvijanjem umnih i etičkih snaga jednovjernika spase čast i dostojanstvo jevrejskog imena. Eto iz toga je ponikla institucija nazvana Nezavisni Orden Bene Berit. Njena je kolijevka sjeverna Amerika, Sjedinjene države, zemlja prave slobode.

Henri Jones, doseljenik iz Njemačke, osnovao je sa svojim jednomišljenicima i jednovernicima 14. X. 1843. u New-Yorku Nezavisni Orden Bene Berit. Orden znači prije svega disciplinu, jedinstvo akcije, harmoniju osjećanja. Konstitucija Ordena inspirirana je i izrađena prema Konstituciji američkoj. Kao i Savezne države, tako i Orden obrazuje saveznu, federativnu organizaciju. Ne dirajući u autonomiju sličnih organizacija, koje su postale prvo u Sjedinjenim državama, a potom i na evropskom kontinentu, konstitucija Ordena postavlja na čelo ovih takozvanih Distrikata jedan vrhovni organ, direktnu vlast prema afiširanim organizacijama. Ta vrhovna vlast naziva se Velika loža konstitucije sa sjedištem prvobitno u New-Yorku a potom u Chicagu. Distrikti, koje možemo uporediti sa Saveznim državama, na broju su 13, od kojih su 7 u Americi a 6 u Evropi (sa sjedištem u Berlinu, Bukareštu, Pragu, Carigradu, Beču i Krakovu. Distrikt, pod kojim je beogradska loža (židovska), zove se Distrikt istoka, sa sjedištem u Carigradu, jer proteže svoju vlast na tri kontinenta: Evropu, Aziju i Afriku i obuhvata lože u Carigradu, Jedrenu, Smirni, Rodosu, Solunu, Beogradu, Sofiji. Neposredno pod Vrhovnom vlašću stoje lože u Londonu, Manchesteru, Kopenhagenu, Baselu i Zürichu. Tako je po svijetu razgranata ova organizacija, koja je za 80 godina od svoga postanka uspjela da stvori 500 aktivnih loža sa blizu 100.000 članova. Vrhovni organi Ordena jesu: Velika loža konstitucije, Izvršni odbor i Apelacioni sud po ugledu na ustav Sjedinjenih država, čije su vrhovne vlasti kongres, predsjednik republike i vrhovni sud.

U konstituciji, osnovnom zakonu i direktivi Ordena, veli se: Nezavisni Bene Berit smatra za svoju misiju da sjedini Jevreje u za-

štitu njihovih najviših i opšte čovječanskih interesa. Na toj osnovi Orden je razvio svoju najintenzivniju djelatnost u Americi, osnivajući i izdržavajući mnogobrojne dobrotvorne ustanove: skloništa, staračke i djevojačke domove, bolnice i poliklinike, biblioteke, škole za osnovnu i stručnu nastavu i za usavršavanje u zanatsvu i trgovini i t. d. Na sve te ustanove utrošeno je do g. 1893. godine 115,793.750 franaka.

Orden izdaje svoj organ »B'nai Brith News«.

Na kraju još nekoliko riječi o beogradskoj židovskoj loži.

Osnovana je 19. I. 1911. kao 676. loža u Savezu. Nazvana je »Loža Srbija« i uređena u skladu sa općim propisima Ordena. O samom radu beogradske lože najvjerniju će sliku dati njen izvještaj, podnesen Distriktnoj loži u Carigradu g. 1913. i 1921. Njegova najmarkantnija mjesta glase:

»U Srbiji je prije rata bilo svega 7.500 Jevreja, od kojih 6.500 u Beogradu a 1.000 u ostalim većim gradovima. Poslije balkanskih ratova simpatije srpskoga naroda prema Jevrejima su se uvećale. Prije kratkog vremena ministarstvo prosvjete i crkvenih poslova pohvalnim riječima priznaje patriotizam jevrejskog stanovništa, te je odredilo godišnju subvenciju velikom rabinu. U vojsci pored manjeg broja aktivnih ima veći broj rezervnih oficira. Siromašni đaci potpomognuti su i od države i od jevrejske ustanove »Potpore«, koja je većem broju inžinjera, ljekara, advokata i t. d. omogućila dovršenje školovanja.

Poslije 5 i pô burnih ratnih godina loža je »Srbija« nastavila svoj prekinuti rad i u stanju je, da već sada zabilježi znatne uspjehe. Nema gotovo ni jedne humanitarne ili kulturne institucije, u kojoj loža nije najaktivnije angažovana preko svojih članova. Spomenut ću samo društvo »Potporu«, »Žensku radničku školu« za jevrejsku i srpsku djecu, školu, koju potpomaže i nadgleda ministarstvo prosvjete, ministarstvo trgovine i industrije, »Gimnastičko društvo« u savezu s općim sokolskim pokretom, »Jevrejsku bolnicu« u Subotici, a naročito valja spomenuti rad oko zbrinjavanja ratne siročadi, od koje će desetak muškaraca (pošto ovdje nauče osnove engleskog jezika) biti upućeno u Ameriku radi višeg stručnog obrazovanja o trošku Velike lože Američke. Najaktivnije se radi na oštvarenju Jevrejskog doma u Beogradu u kome će biti smještene sve prosvjetne i humanitarne institucije.

Loža »Srbija« broji sada 45 aktivnih članova, od kojih 38 žive u Beogradu, a 2 u Zagrebu, 3 u Zemunu, 1 u Budim-Pešti i 1 u Parizu. Članovi se jedared sastaju nedjeljno radi obavljanja ložinskih poslova i radi diskutovanja aktuelnih pitanja iz oblasti socijologije, nauke i umjetnosti.[1]

[1] Pisac je ovog članka srpski framasun.

Veseli Feačani.

Homer je opjevao u V. pjevanju svoje Odiseje, kako se Odisej spasio iza brodoloma i izmučen isplivao na feačko ostrvo Sheriju. U VI. pjevanju govori Odisej s Nauzikajom, kćeri feačkoga kralja Alkinaja, u VII. ulazi u kraljev dvor. Sutradan saziva Alkinoje skupštinu, da se s njom dogovori, kako će tuđinca opremiti njegovoj kući. Odmah je iza toga u kralja gozba i mladež se zabavlja. Sve nam to tako ukrašeno opisuje Homer u VIII. pjevanju. Mora da su veseli ti Feačani! Samo na gozbe i zabave misle ti ljudi; samo da im je veselja! U tome naravno prednjači im i sam kralj Alkinoje. On je ranim jutrom sazvao skupštinu; narod se brzo okupio. Tu on razlaže narodu, kako treba Odiseja opremiti kući i — gostiti se. On veli:

Nego lađu dajmo u pučinu porin'mo divnu,
Lađu prvoplovku crnu! Po narodu nek se pedeset
I dva izberu momka, junaka najbolja davno.
Vesla uz klinove dajte lađenê dobro privež'te,
Iz lađa onda izid'te i k meni gostit se brzo
Dođite u moj dom, prirediti dosta ću svima!
Momcima nalažem to, a ostali, koji ste ovdje,
Vi žezlonoše i vi, o knezovi, u krasne dvore
Dođ'te mi, stranca da ovog u domu našem gostimo.
Da se ne neća nitko! Demodoka k tome pozov'te,
Onog božanskog, što bog mu je dao, da pjesmom,
Kako mu daje srce u grudima, ljude veseli«. (VIII, 34—45).

Kako su se odazvali Feačani? je li se tko nećao? Pjesnik nam o tome kaže:

Pođu u veliki dom Alkinoja, hrabrog junaka.
U sve sobe i u sve trijeme i obore ljudstvo
Silno navrvi, te mnogo mladića i staraca bješe.
Dvanaest tada ovaca Alkinoje zakolje njima,
Osam bjelozubih svinja i do dva sporohodna vola.

Glasnik je doveo i pjevača, pa ga postavi u sredini među gostima pokraj stupa. I on ima čime da se gosti.

Tada objesi zvonku oglasnik formingu o klin
Iznad glave pjevaču, navede njegove ruke,
Gdje će je naći, pred njega još postavi košaru i sto
Krasni s vinom kondir, da po volji pije iz njega.
Rukama posegnu tada za gotovim jelima oni.
I kad namire već za pićem i za jelom žudnju,
Muza pjevača potače, da opjeva slavu junaka (67—73).

Iza pjesme traži Alkinoje, neka se narod pozabavi i borbama. On veli Feačanima:

Čujte me sada vi, čelovođe feačke mudre,
Pojednakom smo gozbom zasladili duše i k tome
Formingom, koja uz gozbu obilatu pristaje krasno,
A sad se ogledati izid'mo u borbama svima,
Ne bi l'tuđinac taj prijateljima rekao svojim,
Kada se vrati kući, koliko bolji od sviju
Pesničari i kakvi l' u rvanju, skoku i trku«.
Reče im, pa ih povede, a oni pođoše za njim (97—104).
Pođu na mjesto zborno i za njima nagrne narod
Bezbrojan (109—110).

Junaci se natječu u trku, pa u rvanju, skakanju, bacanju koluta. To je za Feačane kao slatkiš ili orah za djecu. Odisej je umoran od brodoloma, pa mirno promatra sva ta natjecanja. Ipak ga Eurial pozove, ne bi li se i on ogledao u bacanju koluta. Odisej to nekako odbija, jer progovara:

»Više mi leže jadi na duši nego li borbe,
Meni, što mnogo postradah i koji se izmučih mnogo« (154-5).

No Eurial ga podraži:

»Ti se, tuđinče, meni ne činiš nalik na onog,
Koji je borbama vješt, međ ljudima kakvih je mnogo,
Nego si nalik na onog, što u lađi, punoj vesala,
Brodi, poglavar mornara, sve samih trgovnih ljudi,
Misliš na tovarenje i staraš se za robu samo,
Na dobitak si brz, a na borca nalik nijesi« (159—164).

Eto, to je ideal Feačana: zabava i rvanje. Još nam bolje riše taj feački ideal sam Alkinoje, njihov kralj:

»Pesničari nijesmo nezazorni, a ni rvači,
Nego nogama brzo trčimo, lađari smo prvi;
Vazda je draga nam gozba i kitara, kolo, i radi
Mi smo se preoblačit i kupat se toplo i spavat« (246—249).

Mladež vodi kolo, dok slijepac pjeva uz formingu. Tada Odisej priznaje Alkinoju:

»Silni Alkinoje kralju, med ljudima odlični svima,
Ti si se hvalio sam, da imaš prve igrače.
Sve je to doista tako; obuzima čudo me motreć« (382—384).

Homer dalje opisuje, kako prvaci naroda daju Odiseju razne darove. I opet slijedi gozba, ili bolje reći, nastavlja se, jer zapravo nije ni prestala. Ta i zabava je dio te gozbe.

Odisej zaplače, kada je slijepac u pjesmi spominjao sve borbe pod Trojom, pa i njega. I sad na poziv kralja Alkinoja pripovijeda on do u kasnu noć.

*

Mnogi će na ovaj opis pomisliti: Sretan li je taj narod, koji tako lijepo uživa! To je idealan narod; to je divan ideal!

Ideal?

Do toga je »ideala« bio dopro i rimski narod, ali u doba svoje — d e k a d e n c e. I on je tražio i imao zabava i provodio je bezbrižan život, jer su mu narodni prvaci davali zabava i hrane. No to je bilo u doba, kada je senat izgubio bio sav ugled, a uporedo s njime i narod i ugled i slobodu. To je bilo u vrijeme, kad su u rimskog naroda postojali još samo »tragovi umiruće slobode« (Tacit: Vestigia morientis libertatis). Jao narodu, koji pretežno misli na zabave i nema ozbiljnije brige! Kako je žalosno bilo u Rimu i svoj rimskoj državi, kad idealima puka postadoše: panem et circenses! Kako li Juvenal sažalno to spominje u jednoj svojoj[1] satiri! To je bilo doba, kada je svaki demagog poput Antonija u Sakespearovu »Julije Cezaru« mogao da preokrene puk, na koju je stranu htio. To je bila lađa, kojom su se svi valovi ljudskih strasti mogli igrati po miloj volji. Nije ni čudo: gdje je srce puno površne zabave i igre, tu nema mjesta ozbiljnijim mislima, pa tu stoga nema ni ozbiljnijeg ponašanja; tu se ne cijene načela ni krjeposti; tu se ne haje za duševnom visinom i slobodom, pa ni za političkom. Lukavi političari i danas, koji hoće da se što dulje održe na vlasti, izmišljaju zabave za puk, za široke mase; žele da ih drže u nekoj ugodnoj hipnozi. Nekrjeposni vlastodršci ne vole stoga ozbiljne ljude; neugodni su im kao i Shakespearovu Cezaru:

Ja želim, da su oko mene krepki
I glatko očešljani ljudi, oni,
Što noću spavaju. Taj Kasije je
Sav nekud mršav i izgladnio.
On odveć misli — takvi ljudi su
Opasni (Julije Cezar 1, 2).

Nema sumnje, onaj je narod u dekadenci, moralnoj i biološkoj, koji se previše zabavlja. Je li zaista tako i danas?

Jest. Pogledajmo nekoju obitelj — a obitelj je mali grad, državica. Što tu vidimo? Samo rasulo u svakom pogledu; tu su luksus i neumjerenost druga narav; tu brzo propadne očevina pa se seže lako i za tuđim; ne žaca se ni prevare, ni potvore, ni podmetnuća, ni preljuba, ni samoubojstva. Tu nema obiteljske zajednice, pa nema ni srca, ni ljubavi, ni načela; ništa nije tu sveto, pa ništa ni odvratno. To je tamnica, u kojoj živi skupa nekoliko ljudi, jer ih još veže koja stara predaja ili lični egoizam, nada u diobu baštine. Tu otac nema

[1] Qui dat olim.
Imperium, fasces, legiones, omnia nunc se
Continet, atque duas tantum res anxius optat,
Panem et circenses (Narod, koji je nekoć dijelio vlast, pokrajine i sve, sada skromno šuti, jer sve je misli upro na dvoje: kruh i zabave).

kada ni da upoznade svoju djecu, kamo li da ih sustavno odgaja; u večer dolazi kasno kući, kada djeca već polijegaše; jutrom opet odlazi u ured i na posao, a da djece nije pravo ni vidio. I majka? Ona misli neprestano na odijela, nova društva i poznanstva, obiteljske čajanke, prigodne plesove, dogovore i sjednice, kazališta i užine. Njezina glava dimi od novih projekata i zabava. I tekar kada dođe nedjelja ili blagdan! Djeca idu na svoje zabave, otac u svoje društvo, mati opet na drugu stranu. Sve se razbjegne kao rakova djeca. U takovoj obitelji nema kućnog, obiteljskog, jedinstvenog života obiteljskih članova. Takova obitelj je karikatura obitelji. Ovakove obitelji Bog »ostavlja da lutaju po pustinji, gdje nema puteva« (ps. 106, 40). U sjev. Americi — u toj zemlji auta — uvukao se u novije doba zao običaj, da obitelji već u subotu navečer odlaze na izlet i ostaju do u kasnu noć u nedjelju ili čak do ponedjeljka u jutru. Što je posljedica toga? Članovi obitelji postaju si sve više tuđi; zapuštaju vjerske dužnosti, nemaju prigode da goje obiteljske krjeposti. Slično se opaža sada i s uvedenjem radija u obitelji. Ljudi prisluškuju koncerte, pjevanja, predavanja, deklamacije do u kasne ure, pa nemaju kada da govore o ozbiljnim stvarima ili o prilikama i potrebama članova obitelji. To je zaista kuća, koja je sagrađena na pjeskovitom tlu. A što je Isus kazao o takovoj kući? »I udari pljusak, i navali bujica, i dunuše vjetrovi, i udariše na kuću onu, i pade, i sasvim se razvali« (Mat. 7, 27). Eto razloga, zašto nestaje ženske vjernosti, očinske ljubavi, dječije odanosti iz naših obitelji; zašto su ženidbene rastave na dnevnom redu i kod uglednih obitelji. Premnoge zabave podgrizu obitelj kao crv, pa ona pada i kod najmanjeg vihora ljudskih strasti. Vrućina uživanja ili pohlepa za zabavama neda nam, da ozbiljno shvaćamo život i svoj životni cilj; nemamo vremena za misli o vječnosti, o prekogrobnom životu, o božanskim načelima pa se ispunja kod naših savremenika Jeremijino proročanstvo: »Sva će ta zemlja opustjeti, jer nitko ne razmišlja umom«. (12, 11).

Ne prolazi bolje ni pojedinac čovjek, u kome vrije feačka krv. Uzmimo kao primjer jednog modernog intelektualca, ali puna »idealizma« kralja Alkinoja. Takav Feačanin ustane u 7 ili 8 sati. Prva mu je misao o večernjoj predstavi u Tuškancu; odmah naređuje sluškinji, da kupi ulaznice. Odlazi u kavanu na dogovor, jer će njegovo društvo, u kome je on tajnik, ovih dana davati soireju. Tu se vijeća, dok je već trebalo biti u uredu. Iza najslužbenijih sata eto ga kući, da štogod založi, pa bježi odmah u kavanu, gdje ga čeka uži krug znanaca. Tu se debatira, politizira do uredovnog sata. Iza ureda ide se ljeti na kupanje, zimi u kino ili kavanu; na večeri je sad kod jednog prijatelja, sad kod drugoga i tu pije »za Ilire« do malih sati. U nedjelju se program popunjuje polaskom »matineja«, javnih skupština stranke i predavanja o demokraciji; popodne u sportska

društva. Dođe ljeto, treba na more; nastane zima, valja ići na Triglav. Je li na prolazu kakovo kabaretsko društvo, već je na vrijeme obaviješten i upućen u sva svojstva svih tih članova. I tekar novine! Prima ih u kuću na svoje ime pet; u kavani mora sve domaće i glavne strane svaki dan pregledati. On prati političke promjene, padanje kursa; znade za sve uspjehe i neuspjehe svakog nogometaškog i inog sportskog društva. A obitelj? Vidi je na okupu, kada polazi na užinu bratiću Toši. Djeca su predana sluškinji, žena svojim hirima. Tu obitelji zapravo i — nema. Nije čudo, da alkohol, putenost, rasipnost, službeni ateizam, bezbroj ljudskih strasti hara u srcu i duši ovog intelektualca. Takav čovjek postaje žrtvom svojih navika i zabavnog života; on biološki degenerira. I to od njega prelazi na djecu, koja se začnu u takvom stanju.[2] Sve su to žrtve društvenih obzira ili uredbi, pa ih treba požaliti. Ipak ti ljudi mogu i moraju prekinuti te lance, te feačke prakse.

Spomenuh ateizam, praktični ateizam. Ta ovakovi su tipovi modernih intelektualaca kao i obitelji najpodesnije tlo za svaku novotariju, pa i vjerski indiferentizam i praktični ateizam. To su vjerski prazne glave: ne poznaju ni vjere ni njezinih načela, pa se njih i ne drže. To su moderni Lepidi, o kome reče Shakespearov Cezar:

> Praznoglav čovjek, te se hrani jadnim
> I otrcanim imitacijama,
> Što postaju mu navikom tek onda,
> Kad zastare i kad ih drugi ljudi
> Već odbace (Jul. Cezar 4, 1).

Velika nam dakle prijeti pogibelj, ako naša inteligencija, naši gradovi, naše obitelji, naš puk pođe tragom veselih Feačana. Izgubit ćemo Boga ispred očiju, a s njime i izvor nadnaravnog i pravog života. Samo je »Bog svijetlo i u njemu nema nikakve tame« (1 Iv. 1, 5). I što Bog traži? Da on, samo on i njegova načela budu trajno pravilo našeg življenja. On veli: »Ja sam put, istina i život« (Iv. 14, 6).

*

Vrijednost našeg života ne može da stoji u tome, koliko se u svijetu naužijemo. Ta naše je srce bezdan, pravi vulkan i sve proždire kao vatra, štogod tamo baciš. Ništa prolazna, zemaljskog ne može da nas zasiti. Srce, duša naša je stvorena za nezmjerno i vječno biće, za Boga. Ni zabave, ni gozbe, ni rvanja, ni bacanje koluta, ni trčanje ne mogu da zatome glas naše nutarnjosti, koja hlepi za Bogom neizmjernim kao suncokret za suncem, ptica za toplim jugom, bilina za zrakom. Moderni čovjek, koji je daleko od kršćanstva, boji se ovog svojeg nutarnjeg bezdana; hoće u svojoj kratko-

---

[2] Iznesoh jedan primjer, jer mnogi žalibože nastoje da dostignu tog »veselog Feačenina«.

vidnosti, da ga ušutka, da ga uništi pomoću neprestanih zabava. Moderno pokoljenje okreće glavu od strogih zahtjeva katoličke Crkve kao da je ona strašna Haribda, ali odmah upada u ralje nemile Skile, u pohlepu za neprestanim zabavama. I kakova je Skila?

Dvanaest nogu ona imade, a sve su gadne,
I šest predugačkih ima vratova, a na svakom vratu
Strašna je glava, i po tri u glavi svakoj su reda
Čvrstih i gustih zuba, što puni su crne smrti. (Odiseja 12; 89—92).

Reći će mi ovdje netko: Što si ti protiv svake radosti? ti bi hotio da živimo kao stari pokornici u pustinji! Mi smo moderni, i hoćemo da uživamo.

Polako. Sjedi slobodno krivo, ali sudi pravo. Ne pretjeravaj. Nije nitko protiv umjerenog i pravog veselja i zabave; naprotiv svak pametan mora ustati protiv feačkog idealizma, protiv pretjeranog uživanja, gdje čovjeku znatan dio dana prolazi u površnoj zabavi i tome žrtvuje i svoje dužnosti i sposobnosti. Nitko neće pokuditi pristojno odijelo, ali se razborime ne sviđa glupi luksus. Est modus in rebus. Sv. Pavao potiče Korinćane: »Veselite se« (2 Kor. 13, 11). Jednako i Filipljane (2, 18; 4, 4) i Solunjane (1 Sol. 5, 16). Prvima on dovikuje: »Bog ljubi vesela darovatelja« (2 Kor. 9, 7). I psalmista nas potiče: »Radujte se u Gospodinu; veselite se svi koji ste prava srca« (ps. 31, 11). Dakle je veselje dobro i Bogu milo. I što čitamo o vinu, vrijedi o svim umjerenim i doličnim zabavama. Crkvenjak piše: »Vino, ako ga umjereno pijemo, razveseljuje srce i dušu« (31, 36). Ali već prije toga veli: »Vino je od početka stvoreno na veselje i ne za pijanstvo« (31, 35); pa opet nadodaje: »Vino, ako ga neumjereno pijemo, prouzrokuje prepirke, srdžbu i mnogo propasti. Ako vino neumjereno pijemo, ono donosi duši gorkost« (31, 38—39).

I naša katolička društva treba da pripaze, kako ne bi odgajala prečestim zabavama vesele Feačane. Svako katoličko društvo neka glavni rad koncentrira oko uzgoja nutarnjeg čovjeka, a ne oko zabava, glavno tu moraju biti vjerske i ćudoredne prakse. Sve treba da ima svoje vrijeme. »Vrijeme je plaču, vrijeme je smijehu« (Propovjednik 3, 4) i Bog« je sve učinio, da je lijepo u svoje vrijeme« (ib. 11).

Završimo: Čuvajmo se nemirne krvi preveselih Feačana!

A.

FIAT LUX!

FRAMAZUNSKA SIMBOLIKA.

Framazuni imaju znakove ili simbole. Čujmo, što sami naši framazuni o tome pišu u svom časopisu g. 1926.

Biblija.

»Biblija je veoma tesno spojena sa principima slobodnog zidarstva. U njoj slobodni zidari konstatuju jedan proces ljudske evolucije. Slobodni zidari tumače bibliju sa njenog idealnog značenja, kao personifikaciju roda ljudskoga i inkarnaciju njegove duše i njegovog umnog razvića. Slobodni zidari gledaju u njoj rudimente pobožnosti spojene sa savesnošću i čovekoljubljem. Biblija je po tome ravna prizmi, kroz koju se može dublje da zagleda u život ljudski, u srce ljudsko, u prosvećenje roda ljudskog. Ona je dakle najveći izvor mistike. Po svojoj religioznoj redakciji i suštini ona predstavlja jedan pravi moralni kodeks, do danas nenadmašan u kulturnoj istoriji čovečanstva. Biblija nam otkriva istinu o nekom višem nedokučenom biću, koje zovemo Božanstvom i koje treba da upravlja vasionom; a svakom stoji na volji, da ga snagom svoga intelekta duhovno inkarnira. Ipak sva mišljenja svode se na to, da je biblija personifikacija boga. Bog je jedan viši pojam, jedna podvojena organizacija koja upravlja svetom. — Izgrađujući sebe, ne u obimu mističnosti, već u njenoj osnovi, slobodni zidari izgrađuju u isto vreme i jedan veliki duhovni hram ukrašen sintezom, mističkom složenošću i sugestijom. — I eto, ovim filozofskim razmišljanjem rukovođeni slobodni zidari drže bibliju već tisućama godina na oltarima svojih hramova gdje, uz oruđa: Uglomera i šestara simbolišu mudrost, snagu i lepotu. Ali ima takođe, istina moderniziranih, no svuda nepriznatih mazonskih tela koja ignorišu. Stoga na mesto biblije drže na oltaru jednu ničim drugim neispisanu knjigu, sem reči Bog, ostavljajući svakom slobodno da svog boga zamišlja po nahođenju« (181—2).

Stupovi hrama.

»U našim radionicama postoje stupovi. Oni nas podsećaju na veličanstveni hram cara Solomuna zidan u Jerusalimu. Simbolički posmatrajući, gledaju u njima slobodni zidari snagu, na kojoj izgrađuju svoja dela« (183).

Tapis.

»Pogledamo li na Tapis, zapazit ćemo na njemu sve što životu treba: Tvorca vasione i svet, duh i telo, snagu i materiju, rad i jedinstvo. Po tomu tapis i stupovi dopunjuju se u toliko, što u isto vreme služe kao kamen temeljac čovečnosti, pravičnosti i dobročinosti. — Tapis ima u stvari oblik jednoga paralelograma. On ujedno predstavlja i skicu Salomunovoga hrama, koji je građen sa 113 tisuća majstora i pomoćnika, a kome je Veliki Majstor bio licem kralj Salomun. Po mnogim slobodno-zidarskim piscima tapis se dovodi u vezu i sa Tablom, koju je Mojsije primio od Boga na gori sinajskoj.

A kad mu je naredio bio da načini svetinju nad svetinjama, zapovedio mu je takođe, da u njoj čuva tu ploču. Stoga po pravilu i naš tapis treba da se hrani na oltaru u svetinji nad svetinjama; a samo za vreme obreda da se razastire na tlo hrama između tri male svetlosti« (183—4).

Veliki Tvorac.

»Često se čuje kod nas izreka: Veliki Tvorac. Po Andersonu Englezi ga nazivlju: Great Architect of the Universe. Eugenius Philaletes, u predgovoru svoje knjige Long Livers pominje na dva mesta najmoćnijega Neimara. Po njegovu imenu postali su još u 1771. godini takozvani Filaleti ili istražioci istine, koji su u to vreme imali oko 20 svojih loža u Francuskoj sa naročitim ritualom i sistemom, no koje su posle revolucije sasvim izumrle. Pa čak i u bibliji pominje se Bog kao Neimar. A po izvesnim izvorima starije latinske literature nalazimo od reči do reči isti ovakav tekst, kakav se danas upotrebljuje: U slavu Velikoga Neimara tvorca svih svetova; ili Ad universi terrarum summi architecti gloriam. A Francuzi pišu: A la gloire du Grand-Architecte de l'univers« (183—4).

Oblačenje. Rukavice, šešir, kecelja, tapis.

»Sad da se zadržimo na našem oblačenju u radionicama. Najstariji rukopisni podaci o tome potiču iz 16. veka. Povodom jedne svečanosti onoga vremena naređeno beše Braći da dođu na rad u svečanom odelu. Iz ovoga se zaključuje, da je to njihovo svečano odelo moralo biti naročite vrste. Docnije se ušlo u trag kecelji i šeširu, dokle su rukavice poznijeg porekla. — Kao što je poznato, šešir je kod Rimljana isticao znak slobode. Usled toga robovi su morali ići gologlavi. A kojem bi od njih vlasnik dopustio bio da nosi šešir, značilo je da mu je učinio milost, da mu je poklonio slobodu. Međutim skidanje šešira u našim danima znači učtivost, poštovanje, pokornost. Stoga su slobodni zidari držali svoje sastanke pod šeširima. Uostalom jevrejski i mnogi istočni narodi odlaze u svoje hramove i dan danji sa pokrivenom glavom. A Kvekeri u Engleskoj čak zabranjuju skidanje šešira, jer njime ispoljavaju slobodu i jednakost. — Da slobodnozidarska kecelja nije novijega doba, već da je ona starodrevnoga porekla, dokazano je i jednom pronađenom keceljom na jednoj peruvianskoj mumiji, čiju je sliku doneo londonski časopis »The Freemason« u svojoj svesci od jula 1911. god., br. 2211. Mogu reći samo toliko, da je ona istoga oblika i iste veličine kao i sadašnja kecelja naša. Na gornjem svom prevoju je ruka, koja drži terazije. Ispod tog prevoja na jednoj je strani trougao ukršten sa pravougaonikom, a s druge mač. Ispod trougla je znak na formu slova O, a ispod mača znak na formu slova Z. Pod znakom O šestar je položen na pravougaoniku; a pod onim drugim znakom surov kamen, dok je u sredini između svega toga jedna pagoda sa dva stupa i stepenikom. A ispod ovoga obeležen je tapis crno-belim kvadratima« (206—7).

Mač.

»Uz slobodnozidarsku nošnju dolazi mač. Njega nose u Engleskoj, Škotskoj, Irskoj i Njemačkoj. U ovoj poslednjoj samo kod onih loža, koje

rade po engleskm ritu. Međutim po staroengleskom sistemu pasani su mačevi samo prilikom primanja; a njihovo je simboličko značenje bilo, kao i stvarno: oružje za odbranu. U Francuskoj je upotreba mača bila uvedena u 30. godinama 18. veka, dok je njegova upotreba u poslednje vreme vezana samo za izvesne ceremonije. Ali dokle je ova nejednakost u pogledu nošnje i pasanja mača između pojedinih rita, dotle su po svima ložama na svetu uvedena ložina odličja, kojima su svi članovi obeleženi kojoj loži pripadaju« (207).

Uniforma.

»Sem kecelje i šešira Englezi nose i naročitu, obično veoma sjajnu i skupocenu uniformu. To su slobodnozidarski ornati, po kojima se razlikuju časnici lože od redovitih članova njenih; pa se čak oni razlikuju i po stupnjevima. Ovi se ornati nose onamo i van loža, o crkvenim svečanostima, na svečanim zabavama, balovima i koncertima ili drugim javnim zborovima. I mi smo blagodareći darežljivoj ruci našega moćnoga Velikoga majstora (Vajfert), imali svoju dragocenu slobodnozidarsku odeću, nošenu obično o obrednim radovima našim. Ali nam je neprijatelj, prilikom okupacije Srbije, odneo istu zajedno sa celokupnom pokretnom imovinom našom, čija je vrednost predstavljala više od 100.000 dinara« (207).

Zašto se zovemo »Braćom«?

Ovaj naziv potiče također iz biblije (I kad Mojsije bijaše velik, iziđe ka Braći svojoj i gledaše nevolju njihovu. 1 Mojs. 2, 46. — A vi se ne zovite rabi, jer je jedan rabi a to je Hristos; vi se zovite braća. Mat. 23, 23). Uostalom pod nazivom Braća u širem značenju te reči razume se najsrdačniji odnos i najpostojaniji savez među ljudima; zbog čega je takođe ovaj naziv unesen među slobodne zidare, koji prilikom primanja u savez dobiju kao jedinu i najveću počast. A ovim nazivom ističe se ujedno i potpuna jednakost među članovima, bez obzira na njihov položaj i titule u profanom životu. Usled toga jedan slobodan zidar, gde bi god došao, nije nikada stran. U makojoj bratskoj kući on je kao na svom sopstvenom domu« (208).

Kraljevska umjetnost.

»Mi se u našoj radionici susrećemo veoma često s ove dve reči. Prve pisane tragove o njima nalazimo o Konstituciji od 1723. godine. Ali su one unesene u slobodnozidarske običaje i obrede još na 100 godina ranije od ove Konstitucije, a sa ulaskom engleskoga kralja Vilhelma III. u savez. Međutim, po Andersonu, tom apostolu slobodnozidarskih principa i propovedniku crkve škotskoga prezviterata u Londonu, naziv je Kraljevske umetnosti još mnogo ranijeg vremena. Po njemu on je prenesen u običaje svetskoga slobodnog zidarstva iz ruku Solomuna cara izrailjskog i iz ruku Hirama kralja tirskog. Uostalom slobodno zidarstvo već i kao umetnost života, može se smatrati za Kraljevsku umetnost. Jer ono priznanje za svoj najveći zavet: ljubav; a taj zavet važi dakle kao kraljevska, t. j. kao najviša i najeminentnija umetnost« (209).

KNJIŽEVNOST

LIJEPA KNJIGA.

Dr. Isidor Kršnjavi, Božji sirotan. To je krasan život sv. Franje Asiskog. Kad ga uzmeš u ruke, teško ti ga je ostaviti. To djelo ne bi smjelo proći neopaženo. I slike su zgodne (Rački). — Delly M., Bijela mačka. Društvo sv. Jeronima izdaje romane, jer se odavna ljudi tuže, da nemaju dobrih romana, koje bi mogli dati u ruke svoje djece. Zapletaj je lijep, izvedba bolja. — Opet se javio naš pjesnik i romancier Dr. V. Deželić, stariji, s romanom Mandaljena pobjednica. Predmet je iz naših krajeva, pa je time cijela knjiga i više privlačiva. — Dr. I. Pregelj objelodanio je kod istog društva svoj roman Božji međaši. Tu nam pisac crta istarske prilike i život. Ova tri romana s onim Kroz vrtna vratašca od Fl. R. Barclaya bit će ures malih i velikih biblioteka. Čestitamo Svetojeronimskom društvu. Ovo je Društvo objelodanilo bilo doslije pripovijesti iz Dalmacije (Plepel, Dalmatinke), Bosne (Narcis Jenko, Bosančice), sada je evo objelodanilo pripovijesti, kojima nam Ante Matasović prikazuje život u ravnoj Slavoniji. To su njegove pripovijesti Slavončice. Tu su četiri pripovijetke: Za zemlju, Baba paklenjača, Stari svijet, Zambul-Jela.

Filozofija.

Bolzano B., Philosophie der Matematik oder Beiträge zu einer begründeteren Darstellung der Matematik. Husserl Edm. je nazvao Bolzana najvećim logičarom svih vremena (Logische Untersuchungen 1922, I, 225). On je bio najveći neprijatelj Kantov i njegovo je djelo »Wissenschaftslehre« kritika Kantova djela »Kritik der reinen Vernunft«. Iza 116 godina izdao je H. Fels ovo djelce Bolzanovo, jer možda nije nikada tako važno kao u naše doba. Po toj raspravi upoznajemo i naše doba. Po toj raspravi upoznajemo filozofiju ovog velikog duha, na koga nas upozoriše Husserl i Höfler. — E. Mersch S. J., L'Obligation morale. Principe de liberté. Pisac je podijelio svoje djelo u dva dijela; u prvom raspravlja o obvezi u volji, u drugom o slobodi u obvezi. Tko je temelj obveze? Bog; ali ne Bog u panteističkom smislu. Malo je ovako temeljitih spisa doslije napisano o tim pitanjima. — Geny P. S. J., Critica. De cognitionis humanae valore disquisitio. Ovaj filozof, koji je u Rimu pred 2 godine onako tragično poginuo, skupio je i znatno popravio i nadopunio svoj poznati školski tekst, koji je evo izišao iza njegove smrti u devetom izdanju. Knjiga je podijeljena u dvije knjige. Prva ima dva dijela: 1. Opća kritika (de veritate, de certitudine, de experientia, de universalibus), 2. posebna (de deductione, de inductione, de certitudine ex auctoritate. Druga knjiga govori o metodologiji: de methodo scientiae physicae, sc. matematicae, sc. philosophicae, sc. historicae.

Kultura.

W. Schmidt S. V. D., Rasse u. Volk. Poznati etnolog iznosi ovdje svoju studiju o rasama i to u pet poglavlja: Rasa i tijelo, r. i duša, r. i kultura, sjeverna rasa, pogled u prošlost i u budućnost. Rasprava je vrlo zanimiva, jer i obara mnoge krive nazore raznih teoretičara. — Dr. fra A. Guberina, Nacionalizam i katolicizam sv. Ćirila i Metoda. Rasprava je preštampana iz Bogoslovske smotre. Pisac je savjesno iznio mnoge dokaze u prilog svoje teze. Aktuelno je ovo, jer žalibože ima pravoslavnih pisaca, koji vele da su sveta braća protiv Rima. — Fr. Muckermann u. Dr. H. van de Mark, Das geistige Evropa. Ein internationales Jahrbuch der Kultur. Doslije su izašla dva godišta, 1925. i 1926. Djelo izlazi kod F. Schöningha u Paderbornu. Tu je pregled o vjeri, filozofiji, psihologiji i pedagogici, nacionalnoj ekonomiji i sociologiji, prirodnim znanostima, kiparstvu i slikarstvu, književnosti i lijepoj knjizi u svoj Evropi. To je oveći niz članaka, koje su napisali razni pisci. Tko želi upoznati i pratiti savremene kulturne pojave u svijetu, treba da si nabavi ove godišnjake. I ne će se pokajati. Divna su to djela.

HRVATSKA BIBLIOGRAFIJA

Pod ovim naslovom donosimo sve novosti na tržištu hrvatske knjige. Tu sve sudimo prema kršćanskim načelima. Kao »dobre« knjige označujemo sve što se slaže ili se barem ne ogrješuje o kršćanska načela; kao »dvojbene« one knjige, koje se barem u nečem ogrješuju; »loše«, koje se u mnogom dijelu kose s tim načelima.

Dobre:

Bartl ing., u kućanstvu. Str. 40. Ljubljana 1927.
Bertić Dr. Ž., Hrvatska politika. Str. 48. Zagreb 1927.
Butorac J. A., Ruševo i okolica u prošlosti. Str. 40. Zagreb 1927.
Ćosić prof. I., Američko knjigovodstvo. Str. 40. Sušak 1927.
Dutković I., Stenografski rječnik za trgovačku praksu. Str. 253. Zagreb 1927.
Isti, Dvostavno knjigovodstvo. Str. 342. Zagreb 1927.
D. G., Red mise ili molitve, koje svećenik redovito moli u sv. misi. Str. 16. Zagreb 1927.
Gazzari A., Mala rafinerija maslinovog ulja. Str. 18. Split 1927.
Gudek Dr. D., Katekeze. Sv. 6—8, Str. 81—128. Zagreb 1927.
Huonder A. D. I., Zakletva horonskog poglavice. Str. 96. Zagreb 1927.
Jurišić J., Priručnik za polaganje stručnih ispita saobraćajne službe. Str. 470. Zagreb 1927.
— Karlovac kao sjedište primorsko-krajiške oblasti. Str. 16. Karlovac 1927.
— Kat. akcija i kat. pokret. Dokumenti. Str. 60. Zagreb 1927.
Kocijanić J., Pape i hrvatski narod. 80. slika. Str. 504. Zagreb 1927.
Körbler Dr. D., Palmotićeva Gomnaida. Str. 16. Zagreb 1927.
Lanović Dr. M., Vjerozakonske zaklade. Str. 72. Zagreb 1927.
Ljubić G., Bodulske pisme. Str. 46. Šibenik 1927.
— Mali molitvenik za dječake. III. izdanje. Str. 32. Zagreb 1927.
Merz Dr. I., Katolička akcija. Str. 62. Šibenik 1927.

Moljk I., Priručnik za ispit za niže osoblje. Str. 72. Osijek 1927.
Mundroeh A., Prvo vojvođansko pčelarstvo. Str. 20. Novi Sad 1927.
Mundweil F., O pojavljivanju bakterija kolere peradi. Str. 24. Beograd 1927.
Polack F., Otac Pestalozzi. Str. 48. Čakovac 1927.
Polić L., Crkvene korizmene i uskrsne pjesme, što ih pjeva hraljinski puk. Str. 32. Sušak 1927.
Polić Dr. L., O novom projektu zakona o upravi i samoupravi gradova. Str. 32. Zagreb 1927.
— Pristojbenik za odvjetničke poslove (minimalna odvjetnička tarifa). Str. 20. Zagreb 1927.
Ranker R., O zemnom ulju i zemnom plinu. Str. 62. Zagreb 1927.
Sienkewicz H., Quo vadis? Str. 528 (tri dijela). Zagreb 1927.
— Statuti zbora prebendara prvostolne crkve zagrebačke. Str. 78. Zagreb 1927.
Strek-Stähler, Praktikum iz anorganske analize. Preveo i nadopunio Dr. Vl. Njegovan. Str. 132. Beograd 1927.
Špoljar A., Presveta Euharistija. Str. 118. Zagreb 1927.
Štiglić A., Oruđe, ratila i strojevi za spremanje priroda. Str. 12. Zagreb 1927.
Vlašić P., Čudesa Isusova u prošlosti i sadašnjosti. Str. 122. Beograd 1927.
— Veliki i uskrsni tjedan u Crkvi i narodu. Str. 16. Zagreb 1927.
Vruticky Vl., Beethoven. Str. 8. Dubrovnik 1927.
Vučevac I., Jubilej vinkovačke crkve. Str. 40. Vinkovci 1927.
Zimmermann Dr. Stj., Psihologija za srednje škole. Str. 168. Zagreb 1927.

Dvojbene:

Badalić Dr. J., Pjesme Aleksandra Bloka. Str. 40. Zagreb 1927.
Banović Stj., Učitelj u gospodarstvu, kućanstvu i zdravstvu. Str. 170. Koprivnica 1927.
Beer M., Opća historija socijalizma i socijalnih borbi. Str. 118. Novi Sad 1927.
Čampara Omer F., Divan. Str. 48. Sarajevo 1927.
Čapak I., Buržoazija i proletarijat. Zvanična marljivost. Str. 40. Zagreb 1927.
Domjanić D. M., V suncu i senci. Str. 40. Zagreb 1927.
Ester Gj., Komedije II. Str. 92. Koprivnica 1927.
Eszge Kr., U svakoj šali nešto istine. Str. 24. Zagreb 1927.
Jedrlinić T., Kratki pregled hrv. i srpske književnosti do preporoda (19. vijek). Str. 72. Ljubljana 1927.
Marryat Kap., Ukleti Holandez. Str. 138. Zagreb 1927.
— Narodni junak Lički beg Mustaj-beg. Str. 64. Sarajevo 1927.
Pernić A., Rat, koji se sprema. Str. 30. Zagreb 1927.
— Petar Juranić ili Čudnovato putovanje oko svijeta. Str. 16. Koprivnica 1927.

Poljak M., Moderna arena i volja naroda. Str. 32. Zagreb 1927.
Rothmüller Dr. Cvi, Geulet Haarec. Priče, pjesme, slike (izdate za Židove). Str. 44. Zagreb 1927.
— Smrt Muhamed Pejapambera i Smrt Hazreti Fatime. Str. 16. Mostar 1927.
Žmigavec, Seljačka buna. St.r 178. Zagreb 1927.

Loše:

Alcyone A., Do nogu učiteljevih. Str. 32. Zagreb 1927.
Choynowski P., Mladost, ljubav, pustolovina. Str. 186. Zagreb 1927.
Evenburg Ilja, Ljubav Jeanne Ney. Str. 368. Zagreb 1927.
Hifzi A., Bjelevac, Ana Zollotti. Str. 142. Zagreb 1927.
Marcus Dr. H., Islam i evropska filozofija. Str. 16. Sarajevo 1927.

UREDNIŠTVO JE PRIMILO:

— Veliki i uskrsni tjedan u crkvi i u narodu. Str. 16. Cij. 2 din. Zagreb 1927.
Grad na gori. Almanah bogoslovskoga zbora »Stadler«. 1896.—1926. Str. 190. Sarajevo. Naručuje se kod spomenutog zbora.
Kleine Schulbibel. Str. 94. Freiburg, Herder.
R. Linhardt, Brennender Dornbusch. Vorträge zur Lebensgestaltung im Geiste des Evangeliums. Drugi svezak. Str. VI i 156. Freiburg, Herder. Cij. 3 mk.
E. Laveille S. J., Le pere Adolphe Petit S. J. (1822—1914). Str. 292. Louvain, Museum Lessianum.
Apostolat sv. Cyrilla a Methodeje. Cislo 1—4 1927. Olomuc.
Hl. Johannes vom Kreuze, sämtliche Werke in fünf Bänden. Bd. I: Aufstieg zum Berge Karmel. Str. XXIII i 425. München, Thetinerverlag. Cij. vezano 9.50 mk.
W. Schmidt, Rasse u. Volk. Str. 67. München, Kösel u. Pustet. Cij. 1.50 Mk.
Herders Bücherbote. Frühjahr 1927. Str. 32. Freiburg, Herder.
A. Schott, Kleines Messbuch für Sonn- u. Feiertage. Str. 638. Freiburg, Herder. Cij. 4 Mk.
Libri recentiores. Izdao Institutum orientale, Roma. Str. 311—336.
N. de Baumgarten, Genealogies et mariages occidentaux des Rurikides russes du X au XIII siecle. Roma, Institutum orientale. Str. 96.
Dr. J. Engert, Das neue Leben. Biblische Osterpredigten. Str. 107. München, Kösel u. Pustet. Cij. 2.75 Mk.
Prof. St. Stanojević, Narodna enciklopedija. Svezak 19. Ninković-Okrugić. Str. 113—224.
Dr. fra A. Guberina, Nacionalizam i katolicizam sv. Ćirila i Metoda. Prigodom 1.100 godišnjice rođenja sv. Ćirila. Preštampano iz »Bogoslovske Smotre«. Str. 26.
Dr. I. Merz, Katolička akcija. Narav i definicija, cilj, sredstva. Str. 64. Zagreb, Knjižnica »Novi život«, Pejačević 15.

— Katolička akcija i Katolički pokret. Dokumenti. Str. 60. Zagreb. »Novi Život«.

A. Špoljar, Presveta Euharistija. Str. 120. Cij. 10 dinara.

H. Federer, Eine Nacht in den Abruzzen. Mein Tarcisius-Geschichtlein. Str. 64. Freiburg, Herder. Cij. 1.20 Mk.

M. Batzer, Schwarzwald-Kinder. Erzählung. Str. 216. Freiburg, Herder. Cij. 3.40 Mk.

Prof. J. Schumacher, Kirchengeschichte in Zeit- u. Lebensbildern. Ausgabe C für Mittelschulen. Freiburg, Herder. Cij. 2.30 Mk.

Dr. A. Schlatterer, Jahrbuch der angewandten Naturwissenschaften. Str. 402. Freiburg, Herder. Cij. 12 Mk.

Dr. Stj. Zimmermann, Psihologija za srednja učilišta. Str. 168. Cij. 40 d.

R. Linhardt, Brenender Dornbusch. Svezak 2. Str. 156. Pfingstkreis. Cij. 3 Mk.

Spomenica prigodom 700. godišnjice bl. smrti svetoga Franje. Str. 128. Izdala Franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1927. Cij. 60 d., vez. 75 d. Čist prihod namijenjen za gradnju franjevačke gimnazije u Varaždinu.

Dr. fra Karlo Eterović, Fra Filip Grabovac. Buditelj i mučenik narodne misli u prvoj polovici XVIII. vijeka. Njegov život, rad i stradanje. Str. 120. Split 1927.

T. G. Masarik. Zbornik. Priredila Jugoslavensko-čehoslovačka liga u Beogradu. Redigovao Dr. Drag. Prohaska. Str. 288. Beograd, S. Cvijanović.

Br. Ćosić, Egipćanka. Str. 86. Beograd, S. Cvijanović.

Uroš Petrović, Za svaki dan. Str. 66. Beograd, S. Cvijanović.

Hamza Humo, Grozdanin kikot. Str. 98. Beograd, S. Cvijanović.

Prof. St. Stanojević, Narodna enciklopedija. Str. 225—336. Sv. 20.

Anri Bergson, O duši i telu. Preveo Dr. N. M. Popović, Beograd, S. Cvijanović. Cij. 3 d.

Isti, O smehu. Esej o značenju smešnoga. Preveo S. Đamonja, Str. 148. Beograd, S. Cvijanović. Cij. 5 d.

R. V. Emerson, Upravljanje životom. Str. 212. Beograd, S. Cvijanović. Cij. 35 d.

Sl. Jovanović, Ljubomir Nedić. Str. 36. Beograd, S. Cvijanović. Cij. 5 d.

Dr. A. Ćurić, Filozofija fenomena sad. Str. 128. Beograd, S. Cvijanović, Cij. 35 d.

Isti, Filozofija istorije filozofije. Str. 64. Beograd, S. Cvijanović. Cij. 15 d.

Almanah Branka Radičevića. Str. 48. Beograd, S. Cvijanović.

Urednik: A. Alfirević D. I.
Vlasnik: Kolegij Družbe Isusove u Zagrebu — Ljudevit Dostal D. I., rektor.
Tiskom »Glasnika Srca Isusova« — Antun Alfirević D. I.

ŽIVOT

BR. V. STUDENI 1927. GOD. VIII.

Evropa i kralj Lear

U poznatoj Shakespeareovoj drami jada se kralj Lear Kentu.

Ti misliš,
Da to je mnogo, što nam prodire
Do kože bijesni vihor. Tebi jest —
Al gdje se veća bolest smjestila,
Neznatnija se jedva osjeća.
. . . . Bura ta
U mojoj duši mojim ćutilima
Oduzimlje svak drugi osjećaj
Do onoga, što nju obuzima.
Neharnosti u djece! — Nije li
To kao kad bi usta razgrizla
Tu ruku zato, što im hranu pruža? —
Al ja ću ljuto kazniti — ne, ne ću
Da plačem već.
. . . . Regan! Goneril!
Vaš stari, dobri otac, čije je
Podašno srce sve vam dalo,
Na ovom putu čeka ludilo (Kralj Lear, IV. čin).

Tako tuži kralj, koji je svojoj djeci porazdijelio svu svoju baštinu. I ovako dobrog oca tjeraju vlastita djeca na — ludilo. Zašto? Kako?

U tom je duboka tragedija tog vladara. No u toj je drami veliki engleski pjesnik ocrtao i sudbinu današnje Evrope. Lear i Evropa XX. vijeka imaju mnogo sličnosti i mnogo zajedničke gorkosti.

1. Dioba.

Lear je ostario, pa hoće da se odreče vlasti i kraljevstva. On ima tri kćeri, pa će to njima i predati; za se će zadržati 100 vojnika kao počasnu pratnju, neko će doba živjeti kod jedne kćerke i drugo kod druge. To je njegov nacrt. No prije nego ga i u djelo stavi, hoće da vidi kako li ga te kćeri ljube, pa veli:

. . . . Amo zemljovid! — Jer, znajte,
U tri smo dijela svoje kraljevstvo
Razdijelili i namjera je naša,
Da stresemo sa svoje starosti
Sve brige i sve muke pa da ih
Na mlade sile svalimo i tako
Rasterećeni da se vučemo
U susret smrti. Sine Cornwall
I jednako nam dragi Albany,
U ovaj čas je stalna volja nam
Odredit miraz našima kćerima,
Da budući se spriječe razdori.
Kralj francuski i vladar burgundski,
Takmaci dični oko ljubavi
Najmlađe naše kćeri, borave
Na dvoru nam već dugo zaljubljeni
I čekaju naš odgovor. — Al čujmo,
O kćerke moje — jer sad hoćemo
Odreći se vlasti i zemalja
I državnih posala, — koja će
Izjavit nam, da naiviše nas ljubi?
Da uzmognemo najobilnije
Darivat ondje, gdje i priroda
Govori prva, prvorođena (I. čin).

Goneril i Cornwallova žena Regan, natječu se u laskanju. Prva kaže:

O gospodaru, više ljubim vas
No što je riječ obuhvatiti kadra,
Srdačnije no očni vid, slobodu
I svemir, više nego sve, što može
Ocijenit se, a sjajno je i rijetko, —
Ko život pun ljepote, zdravlja, časti
I blaženstva, toliko, ko što je
Svog oca igda dijete ljubilo
I otac ljubljen bio. Jezik je
Za takvu ljubav nemoćan, a riječ
Siromašna. Od svega tog vas većma
Još ljubim.

I Regan se izjavljuje:

Ja sam, gospodaru moj,
Baš istog kova ko i sestra mi
I cijenim se po njenoj vrijednosti.
U vjernom srcu svome osjećam,
Da ona moju ljubav upravo

Prikazuje, al preslabo, — jer znajte,
Da sve su druge radosti mi mrske,
Što najčišća ih savjest dopušta,
I ćutim, da sam sretna jedino
U vašoj miloj ljubavi (I. čin).

Kralj je Lear zadovoljan s ovim izjavama ljubavi, pa podijeli tim dvjema kćerima dva dijela svoga kraljevstva. Što će napokon Condelija, ta najmlađa kći? Ona je iskrena, uzor prave dužnosti i jednostavnosti. Ona odgovara:

Ja ne mogu nesretna
Na usta svoje srce podići.
Ja ljubim vaše veličanstvo, kako
To dužnost ište, — ni više ni manje (ib.).

Ovo je Leara razgnjevilo, pa Cordeliji ovako kroji odlučno:

Tvoja istina
Neka bude miraz tvoj. Jer tako mi
Sunčanog svijetlog koluta — i noći
I Hekatinih otajstva, sve moći
Tjelesa nebeskih, od kojih mi
I živimo i ginemo — ja stresam
Sa sebe svaku brigu očinsku
I zajedništvo krvno nam i srodstvo.
Za tuđinku se smatraj dovijeka
Mom srcu ti i meni. Divlji Skit
Il onaj, što se svojom djecom hrani
I glad svoj toli, bit će jednako
Mom srcu blizak, jednako ću njega
Pomagati i žalit, ko i tebe,
Što nekad kći mi bješe (I. čin).

Tko su ove tri kćeri u majke Evrope?

To su u XIX. vijeku: l o ž a, d e m o k r a c i j a i k r š ć a n s k a k u l t u r a.

Prva je Goneril. Ona se rodila u Engleskoj oko g. 1717., a na kontinent je prešla svršetkom 18. vijeka, da pripravi francusku revoluciju i po njoj se raširi po svoj Evropi i istisne »kršćansku kulturu«. Ložina je sestrica — lažna demokracija. To je Regan. Oboje je pogansko, lukavo, neiskreno biće. Oboje će se pobuniti protiv Evrope i Cordelije kao one, koja predstavlja kršćansku kulturu. Sva krivica Cordelijina leži u tome, što se ne zna pretvarati niti laskati; Learu starcu to ne godi, pa tako ni Evropi stara, vječna, jednostavna kršćanska načela. Lear se odreče vlastite kćeri; tako i Evropa svoje kršćanske kulture za francuske revolucije u 18. vijeku i još se nije s njom pomirila. Eto tako da-

nas gospodare u Evropi: loža i lažna demokracija sa svojim kapitalizmom i lošom politikom. Svi ćutimo njihov jaram, osobito sada iza svjetskog rata, pa se moramo upitati kao Baldad Sušanin: »Zašto se misli da smo kao stoka?« (Job 18, 3.)

U 19. i 20. vijeku ustade češće kršćanska kultura, ta moderna Cordelija, na obranu kralja Lear — Evrope, ali se svaki put dižu protiv nje i Regan i Goneril. Prva kaže:

> Nemojte nas učit,
> Što nam je dužnost (I. čin).

Goneril se Cordeliji čak i ruga:

> Samo nastojte
> Ugodit svome gospodaru, što mu
> Fortuna vas ko milostinju dade (ib.).

Obe sestre omalovažuju Cordeliju; otac se je nje odrekao. Zašto? Jer ne ugađa egoizmu svojih sestara; pred ocem voli dužnost i ne pogoduje njegovim lošim sklonostima i strastima. Ona očevidno ustaje protiv tih poganskih svojstava i zato je sva trojica preziru, mrze i progone. Tu se ispunja ono, što je Krist rekao apostolima: »Kad biste bili od svijeta, onda bi svijet svoje ljubio«. (Iv. 15, 19.)

No zašto je Evropa pristala uz ložu i lažnu demokraciju? Zašto je otpala od kršćanske kulture? Ercpa je prvoj pružila ruku, da je vodi, jer se odavna na to pripravila. Počamši od 14. vijeka (humanizam, pa pokvarenost 16. vijeka u doba reformacije, pa u 18. vijeku naturalizam, u 19. vijeku materijalizam) do polovice 19. vijeka prošla je ona preko raznih stepenica putem svoje apostazije, dok nije nadošao čas, da se je odrekla svoje samostalnosti i kulturnog vodstva i podala svoju ruku framazunstvu, neka je ono vodi i vlada Evropom i svijetom. K tome ju je framazunska loža znala da laskanjem i očara. Laskanje je ložina moć. Tako eno i sada o recepciji u jednoj beogradskoj loži govori novim framazunima ložin meštar ovako: »U onom profanom društvu, iz koga ste se vi dragovoljno izdvojili, vazda je truleži, pomiješane zlobom, mržnjom, osvetom, podmetanjem i t. d. A naš je jedan od prvih zadataka, da ovo društveno zlo zatiremo u klici, i da kao reagenciju njegujemo bratstvo, širimo milosrđe, ljubimo otadžbinu i zagrijavamo se osjećajima istinoljublja« (Neimar. 16. okt. 1926.). To je ono staro opetovanje lukave paklene zmije »Bit ćete kao bogovi« (1 Mojs. 3 5). Nitko nije tako slijep kao apostata, pa ga i slijepac lako vodi čak i bez laskanja.

Framazunska je loža dovela sobom iz protestantske Engleske i svoju sestricu — lažnu demokraciju. Njom se loža diči. To je njezina maska, kojom prikriva svoje namjere; ona joj i pomaže, da još lakše zavede i šire mase. Kriva je to »demokracija«, kako ćemo niže vidjeti; po plodovima se poznaje vrst stabla (Mat. 7, 16).

2. Learovi jadi.

Cordelija je pri odlasku kazala svojem sestrama:

> Što himba krije, vrijeme će iznaći,
> Sramoti grješnik ne može umaći (I. čin).

Tako se i dogodilo. Stari je Lear stanovao najprije kod kćeri Gonerile. No ona već na početku upućuje svoje dvorjanine, neka se loše ponesu prema Learu:

> Pokažite toliko
> Nemarnosti mu grube vi i drugi,
> Koliko vas je volja. Ako mu se
> Što ne sviđa, nek ide mojoj sestri,
> A moje srce s njenim slaže se,
> Da ne ćemo gospodstva nad sobom.
> Još i sad hoće ludi starac taj
> Da vrši vlast, a odreko se nje.
> Života mi, ludovi stari su
> Ko dječica i karanja im treba,
> Kad milovanje na zlo izađe (I. čin).

Lear odlazi od Gonerile i uzdiše: »O jao onom, tko se kasno kaje!« Ide k drugoj kćeri. No ta još gore postupa; ta baca u klade već poslanika, koji joj najavljuje očev dolazak. I pred samim kraljem opravdava ona svoju sestricu dok napokon ne saspe ocu u lice:

> Stari ste,
> Gospodine, i život vam je već
> Na rubu svojih granica. — te neki
> Zdrav razum bi vas vodit morao
> I vladat vama, koji bolje vidi
> Vaš položaj no sami vi. Pa zato
> Povratite se našoj sestri, molim,
> I recite joj, da je ojadiste,
> Gospodine (II. čin).

Jadan starac jadikuje nad svojom sudbinom:

> Nečovječne grdobe,
> Osvetit ću se jednoj i drugoj,
> Da sav svijet — nešto takvo ću učinit,
> Što — ne znam, što — al strava bit će svijetu!
> Zar mislite, da plakat ću? Ne, ne ću
> Ja plakat. Mnogo imam razloga
> Da plačem, ali srce će mi prije
> Da prsne na sto tisuća komada
> No zaplačem. — Poludit ću! (II. čin).

I sam sluga veli o Reganu:

> I ako ona dugo još poživi,

Pa onda umre smrću običnom,
Sve žene tad će postat nemani (III. čin).

Gonerili predbacuje i njezin muž:
Vi niste, Goneril,
Ni praha vrijedna, što ga vjetar ljut vam
U lice duva. Strah me vaše ćudi,
Jer tkogod rod svoj prezire, taj nije
Ni samim sobom kadar vladati.
Što ste vi uradile?
Ne kćeri, nego tigrice, — o, što ste
Počinile? Svog oca, blagog starca,
Što časno bi mu tijelo lizao
I medvjed razdražen, — vi barbarke,
Vi izrodi, — obezumile ste.
Pogledaj sebe, đavole! Rugoba
Ni u sotone nije tako strašna
Kao u žene (III. čin).

Lear je poludio; po noći bježi i za oluje skriva se u kolibi na truloj sječki. Svojoj Cordeliji priznaje:

Lud
I smušen ja sam starac. Osamdeset,
Ni časka više niti časka manje —
I da vam kažem posve iskreno,
Strah me, da nisam zdrave pameti.
I rekao bih, da vas poznajem (IV. čin).

I Cordelija će ocu:
Čudo,
Što nisi skupa s pameću i život
Izgubio (ib.).

Napokon su kćeri zarobile svog oca i bacile ga u tamnicu. U tome im pomaže Edmond. Ovaj je dapače naredio časniku, neka u tamnici umori Cordeliju i Leara. No taj isti Edmond, kad je vidio da su se obe sestre — Goneril i Regan — otrovale, te da će umrijeti, brzo nekako poštedi kralja. Lear ipak na koncu gine od žalosti za umorenom Cordelijom, koja mu je vazda ostala vjerna i došla da ga utješi u njegovoj nevolji. Uz djetinje cjelove govorila je tada ocu:

Mili oče moj!
O ozdravljenje, stavi meni lijek
Na usta, pa nek cjelov ublaži
Te ljute boli, što ih moje sestre
Dvije zadadoše tebi, časni starče (V. čin).

Dvije su loše saveznice Cordeliju bile istisnule iz očeva srca, ali se na koncu pokazalo, gdje je prava dobrota i iskrena ljubav. To je uspjelo prikazati velikomu engleskomu dramatičaru. Samo s jednim ne može da se smiri etički osjećaj. U drami »Kralj Lear« podlijega nepravdi i Lear i Cordelija. Grčki je dramatičar Sofokle u sličnom sukobu našao bolje riješenje. On je predočio u »Edipu na Kolonu«, kako taj kralj umire, ali ipak etički momenat pobjeđuje. Do smrti mu ostadoše vjerne dvije kćeri, Antigona i Izmena, pa se oprostiše od njega u plaču. Tezej ih tješi i oprema natrag u Tebu. Tu se zrcali ona misao, koju Kreont izriče: »Pravicom i slab svlada jaka« (Edip na Kolonu) ili ono što veli kor u drugoj drami, t. j. »nepravda peče« (Kralj Edip) i »Živu oni, što pod zemljom počivaju. Davno mrtvi ispijaju za odmazdu krv ubojicama svojim« (Elektra). No bilo kako mu drago, svakako vidimo u Evropi kod lože i lažne demokracije dvije stvari: 1. one muče Evropu gore nego li Goneril i Regan kralja Leara, 2. ali ne triumfiraju niti nad kršćanskom kulturom niti nad Evropom.

Framazunska je loža vlada u vladi, država u državi, pa nije čudo što je dotle došlo, te su vlada i narod u Italiji i Portugalskoj zabranili ložama i opstanak. Od evropskih država loža sada najjače hara u Francuskoj, Českoj i u SHS. Stoga se tu najviše govori i deklamuje o parlamentarnoj demokraciji. No gdje se mnogo govori o poštenju, znak je da ga je tu malo. Slično je s jadnom »demokracijom«. Tko u nju vjeruje? Političari se trude, kako da svojoj oligarhiji osiguraju vlast i sve dakako u ime tobožnje — demokracije. Neprestano mijenjaju izborni nacrt i red, da lakše i sigurnije izigraju svaku slobodu. Dobro je opazio španjolski filozof Balmes već polovicom XIX. vijeka: »Gdje kršćanstvo nije postojalo, tu je puk bio plijenom nekolicine ljudi. Prolistajte povijest, pozovite se na iskustvo; ta se činjenica nalazi svugdje i u svako doba, pa nema tu iznimke ni kod starih republika, koje su inače tako pazile na svoju slobodu. Većina je živjela u ropstvu, i ako pod zvučnim oblicima slobode; tu je vanjština bila lijepa, ali je nemirna masa služila svojeglavosti svakog buntovnika. Kod kršćanâ se doduše često činilo, kao da oni nijesu za slobodu, ali u stvari nije to tako. Ako pod slobodom razumijemo vladanje pravednih ljudi, koji traže dobro mase, uvažuju i cijene čovječja prava i na tome temelje svoje zakone, onda je kršćanstvo bilo u prilog slobodi (demokracije). Ta pogledaimo sve važnije pojave evropske civilzacije u doba, kada je katolicizam sam tude vladao. Tu vidimo, da svi oblici, sve uredbe te civilizacije, svi njezini razni pravci idu za tim, da koriste puku, većini naroda. I to traje, što ide za tim ciljem; sve propada, što se tome protivi. Zašto se to ne događa i u drugim zemljama, gdje nije bilo katoličke Crkve?« (Protestantizam i katoličanstvo II, 314 u njem. prevodu.)

Ovdje ne treba daljeg dokazivanja, jer svojim očima vidimo, kako svugdje oko nas ima tako malo i političke i društvene slobode; kako vlada samo nekoliko ljudi javnim životom, državom i bankama, novinstvom i tržištima. Drukčije je, gdje gospodari katolička kultura. To priznaje tako javno i jasno i sam Guizot u petom poglavlju svoje »Opće povijesti evropske civilizacije«. Pravo veli Kreont kod Sofokla: »Što je jasno, to se ne da kriti« (Edip na Kolonu).

3. Tko će spasti Evropu?

Ruski je filozof Nikola Berdiaeff izdao svršetkom 1926. svoje djelo »Novi srednji vijek«. U njemu on opisuje, što je sve humanizam krio u sebi, pa ističe njegovu klicu raspadanja: zabacivši Boga uništio je u čovjeku i čovjeka. Zašto? Jer čovjek ne postoji nego kao »slika i prilika Božja«. I taj se čovjek gubio od humanizma kroz renesansu do naše dobe malo po malo, ali progresivno i stalno. I tako u integralnom socijalizmu, u ruskom boljševizmu od »čovjeka« ostadoše samo »nečovječne mase«, gdje je »čovjek« sasma uništen kao osobnost, gdje je postao žrtvom države ili »nečovječne kolektivnosti«. To je zadnji ponor. No sada je nadošao čas, kada je ovaj ponor postao vidljiv i jasan. Mi sada ulazimo u »novi srednji vijek«. I zadnje su koprene dignute, koje su nam skrivale ponor. Sunce novog vijeka raspršuje iluzije i krive ideje. Civilizacija, koja je bježala od Boga i plašila se Kristove istine, ta civilizacija bježi ispred zore nove dobe, »svete dobe«. Mi sada izlazimo iz »svjetovne dobe« i ulazimo u »svetu«. Novo pokoljenje ima takovu ćudorednu svijest, da je pokoljenje XIX. vijeka ne bi prepoznalo; javlja se nova elita duha. Tu utopije bježe pred realnošću, koja je djelo Božje, ne čovječje; satanokracija iščezava pred novim vijekom.

Berdiaeff je učenik velikog Solovjeva. Obojica očekuju spas Evrope od Kristove Crkve; ne od humaniteta, kako ga zagovara i širi framazunska loža pod krinkom lažne demokracije. Berdiaeff je bio marksista, ali je g. 1900. prekinuo svaki dodir s komunističkim socijalizmom, kada je istupio s djelom »Subjektivizam i individualizam u socijalnoj filozofiji«. On je kršćanski optimista kao i njegov učitelj. Samo ga jedan korak dijeli od njega. Berdiaeff naime ne očekuje spas svijeta i Evrope doduše od »svete sinode« ruske (jer je ona u njegovim očima samo politička organizacija), nego od Patrijarhalne Crkve. No koja je to crkva? I on kuca na vratima te Crkve, u koju je njegov učitelj prije smrti (1904.) i otvoreno bio ušao. To je Rimo-katolička Crkva. Ova je jedina za sve narode i sve vijekove ista i obuhvaća istinu vazda jednako.

Krist reče o sebi Židovima: »Ako vas Sin oslobodi, doista ćete biti slobodni« (Iv. 8, 36). To vrijedi i za naš vijek. A kako nam sve činjenice pokazuju, te slobode nema nego u rimo-katoličkoj Crkvi. Tako umuje i Solovjev u svojem djelu »Opća Crkva«. Na to nas eto upućuje i drugi ruski filozof, Nikola Berdiaeff.

Tko će dakle spasti Evropu od sudbine kralja Leara?

Jedino plemenita Cordelija, ta predstavnica rimo-katoličke kulture; jedino rimska Crkva.

Dakle ili u duševnu bijedu i propast ili natrag k svetoj rimskoj Crkvi!

A.

Sveti Polikarpo

Njegov značaj, njegovi spisi i njegovo mučeništvo.

I. »Apostolski Oci nisu veliki spisatelji, ali su veliki značajevi«.

Tu istinitu riječ protestantskog pozitivnog bogoslova Edmunda de Pressensé († 1891.) anglikanski biskup Ligtfoot ovako pobliže razlaže: »Slog je apostolskih Otaca dosta nemaran. Premalo pregledno prikazuju svoj predmet, a nauka im nije sustavno obrađena. U jednu su ruku u oštroj opreci (?) s dubokim i jasnim shvaćanjem novozavjetnih hagiografa; u drugu ruku nemaju one znanstvene izobrazbe, kojom su se odlikovali Oci 4. i 5. vijeka, i koja je ove usposobila, da formuliraju vjersku nauku poput bedema protiv samovoljne špekulacije . . .«

Pisac se ovdje (valjda nehotice) dvoumno izrazuje. Apostolski Oci istina ne dostizavaju dubine i jasnoće Duhom Svetim nadahnutog pisca Novog Zavjeta, napose evanđelja. Ali se ipak u dubokom shvaćanju onih predmeta, što ih prigodno obrađuju, mogu mjeriti sa svakim drugim svetim Ocem; a posebna prednost njihovih spisa leži u tom, što nam ovi prvi Oci kao neposredni svjedoci apostolske tradicije vjerno prikazuju čistu nauku evanđeosku, provedenu u životu Pracrkve, i tako unaprijed ruše moderne konstrukcije o tobožnjoj postepenoj transformaciji Pracrkve u katoličku Crkvu.

»Ipak opažamo, veli Ligtfoot dalje, u apostolskih Otaca velikodušan osjećaj ćudoredni, ozbiljnu svijest osobne odgovornosti i revnost kršćanske pobožnosti, koja krasno svjedoči za utjecaj evanđelja na ove različite značajeve te će njihovim spisima za uvijek osigurati takovo štovanje, koje nije nikako u razmjerju s njihovim (isključivo) književnim zaslugama. Ljubežljivost i vedrina Klementa Rimskoga, čiji je duh posve zaronio u promatranje sklada između prirode i milosti; ognjena revnost Ignacija Antiohijskoga, u kojem je svesilna čežnja za mučeničkom smrću ugušila svaku (čisto) ljudsku strast; neuskolebiva stalnost Polikarpa Smirnskoga, koji je sav dugi život svoj isključivo posvetio toj za-

daći, da vjeru, predanu svetima, održi: to su pouke, koje nikad ne ostarješe te nikad ne izgubiše svoje vrijednosti.«*)

Napose ono što veli pisac ovdje o neuskolebivoj stalnosti sv. Polikarpa ne samo u mučeništvu nego i u isključivoj brizi njegovoj oko čuvanja vjere predane svetima, prikazuje nam dvije glavne značajne vrline svečeve, koje ćemo redom promatrati. Prije pak spomenimo neke historijske podatke.

II. O životu Polikarpovu

imamo nešto više pouzdanih vijesti nego o Klementu Rimskom i o Ignaciju Antiohijskom. Istina, t. zv. »Vita S. Polycarpi«, sastavljena u 4. vijeku od Pionija, nema nikakve povjesničke vrijednosti. Ali pomoću prastarog i posve vjere dostojnog izvještaja jednog očevica o mučeništvu Polikarpovu kao i na temelju dviju zadnjih poslanica Ignacijevih i vijesti Irenejevih možemo ipak razabrati mnogo znamenitih crtica iz života svečeva. Po »Djelima mučeništva« (21.) umro je Polikarpo 23. veljače u dva sata poslije podne. Istočna Crkva još i danas slavi spomen njegov na taj dan. Sam Polikarpo svjedoči na sudu pred prokonzulom, da »služi Kristu kroz 86 godina« (Ibid. 9.). Za godinu smrti označuju noviji prema podacima o prokonzulu Statiju Kvadratu g. 155./6. Ako je Polikarpo brzo iza rođenja primio sveti krst, godina rođenja njegova bit će g. 68./69. No nije isključeno, dapače veoma je vjerojatno, da se Polikarpo i prije g. 68. rodio, u slučaju naime, da je tek kasnije postao kršćaninom. U svojoj poslanici Filipljanima (11, 3) Polikarpo ovima čestita: »Pavao se ponosi Vama u svim Crkvama, koje su tada jedine upoznale Boga, m i pak ne upoznasmo ga jošte«. Bit će dakle, da se izraz »Kristu služim kroz 86 godina« ima onako razumjeti, kako sv. Hilarion u 80. godini svojoj na umoru sokoli dušu svoju: »Blizu 70 godina služiš Kristu, a bojiš se smrti?«

Irenej u svom pismu Florinu, svom nekadašnjem saučeniku u školi Polikarpovoj, veli (Euseb., Hist. eccl. V, 20, 6): »Mogao bih ti još označiti i mjesto, gdje je blaženi Polikarpo sjedio i učio, i kako je izlazio i ulazio, kako se u svemu vladao, kako je izgledao, i što je puku govorio i pripovijedao o svom općenju s Ivanom i s drugima, koji bijahu vidjeli Gospodina, i kako je navodio njihove riječi i sve, što je od njih bio čuo o Gospodinu i njegovim čudesima i naukama«. Taj je Ivan, veli Bardenhewer, bez sumnje Ivan apostol; a Tertulijan oko g. 200. svjedoči, kako »Crkva Smirnjana Ivanu pripisuje namještenje. Polikarpovo« (De praescr. haer. 32), što se također slaže s izvještajem Irenejevim (Haer. III,

*) The Apostolic Fathers, I; 1, 7. (1890.) po Al. Baumgartneru, Weltliteratur, IV, 11 — 12.

3, 4). Odmah iza slavnog svjedočanstva svoga o prvenstvu Rimske Crkve Irenej već prije Tertulijana piše ovo, što je i Euzebije uvrstio u svoju Povijest crkvenu (IV, 14): »Isto je učio i Polikarpo, koji nije samo učenik apostola i općio s mnogima, što su vidjeli Gospodina; nego je bio također od apostola u Aziji, u Crkvi grada Smirne, postavljen za biskupa. Njega smo i mi vidjeli u svojoj prvoj dobi, jer je on dugo ostao (u životu) i u veoma dubokoj starosti πάνυ γηραλέος slavnim i presjajnim mučeništvom svršio svoj život. Vazda je ovo učio, što je bio naučio od apostola, a to je i predao Crkvi, i to je jedino istinito. To posvjedočuju sve Crkve u Aziji i dosadašnji nasljednici Polikarpovi. Taj je muž kud i kamo vjere dostojniji i stalniji svjedok istine od Valentina i Marcijona (gnostikâ) i drugih krivovjeraca. Kad je on za (pape) Aniceta došao u Rim, obratio je Crkvi Božjoj mnogo prije spomenutih heretika, navješćujući ovu jednu i jedinu istinu, što su je apostoli Crkvi predali.«

Irenej na to nadovezuje dvije konkretne crtice: »Ima ih, koji su čuli Polikarpa, gdje je ovo pripovijedao o Ivanu, učeniku Gospodnjemu: Kad je ovaj jednoć u Efezu išao da se okupa, i ugledao unutra Cerinta (jednog od prvih heretika), skoči iz kupališta, a da se nije okupao. Rekao je naime: »Bježimo, da se kupalište ne sruši, dok je unutra Cerint, neprijatelj istine.« — I sam je Polikarpo nekoć susrevši Marcijona, na pitanje njegovo: ,Poznaš li nas?' odgovorio: ,Poznam prvorođenca sotonina'...«

Sv. Jeronim također svjedoči, da je apostol Ivan Polikarpa namjestio biskupom smirnskim (De viris ill. 17). Pa kako je sv. Ivan po »Uskrsnoj Kronici« umro tek g. 104., na temelju gore spomenutih svjedočanstava nije samo sigurno, da je Polikarpo bio p r v i biskup grada Smirne, nego je i veoma vjerojatno, da je baš biskup Polikarpo onaj crkveni starješina, komu apostol Ivan u knjizi Otkrivenja piše po nalogu Kristovu veoma pohvalne i pobudne riječi (2, 8—11): »I anđelu Crkve, koja je u Smirni, napiši: Tako govori prvi i posljednji, koji je bio mrtav i oživio. Znam tvoju nevolju i siromaštvo, ali ti si bogat; i (znam) pogrdu onih, koji govore, da su Židovi, a nisu, nego zbornica sotonina. Ništa se ne boj, što ćeš stradati. Gle, đavao će neke od vas baciti u tamnicu, da budete iskušani i imat ćete nevolju deset dana (kratko vrijeme). Budi vjeran do smrti, i dat ću ti vijenac života. Tko ima uho da čuje, neka čuje, što Duh govori Crkvama. Tko pobijedi, ne će mu naškoditi druga smrt.« I Dr. Zagoda razumio je pod ovim »anđelom Crkve u Smirni« svetog Polikarpa.

Doista, i sadržaj ove pobudne i pohvalne opomene krasno se slaže sa svim podacima, što ih znamo iz života svečeva. Još u Djelima mučeništva Polikarpova ističe se, koliko su baš Židovi u Smirni mrzili na nj (12, 2; 13, 1; 17, 2). I opomene Ignacijeve u poslanici Polikarpu (III, 1): »Stoj čvrst poput nakovnja, koji se

bije. Veliki atlet daje se biti — i pobjeđuje...« pokazuju poteškoće, što ih je Polikarpo već tad imao, i koje se opširnije prikazuju u poslanici Ignacijevoj Smirnjanima (cap. 4.—8.) Kronološka poteškoća, što su je prije neki isticali, sada je znatno umanjena, otkako se dokazalo, da Polikarpo nije umro tek g. 166., kako se prije krivo računalo, nego već g. 155./6. Kako su sv. Timotej, Tito i Ignacije u razmjerno ranoj mladosti postali biskupima, tako je i sv. Polikarpo u vrijeme, kad sv. Ivan piše Otkrivenje, imao već oko 30 godina, ako ne više, što je vjerojatnije prema »Djelima mučeništva« (9, 3).

Iz zadnje perijode života Polikarpova još nam je sačuvana dragocjena crtica u odlomku poslanice Irenejeve papi Viktoru I., što ga navode Euzebije (Hist. eccl. V, 24) i Nikefor (Hist. eccl. IV, 39). Da skloni papu na veću blagost prema istočnjacima, koji su svetkovali Pashu po kvartodecimanskoj praksi, predanoj od apostola Ivana, a ne po rimskoj praksi, Irenej među ostalim spominje primjer sv. Polikarpa i veli: »I kad je preblaženi Polikarpo u vrijeme Anicetovo došao u Rim, te su o nekim drugim stvarima malo raspravljali, odmah je došlo do mira među njima, a o toj stvari (o različitom svetkovanju vazmene svetkovine) nisu se mnogo prepirali. Jer niti je Anicet mogao nagovoriti Polikarpa, da se ne drži više onog običaja, kojega se bijaše vazda držao s Ivanom učenikom Gospodnjim i s drugim apostolima, s kojima bijaše povjerljivo općio; niti je Polikarpo uspio nagovoriti Aniceta na taj običaj, jer je ovaj govorio, da mu se treba držati prakse svojih predšasnika u svećeničkoj službi. I tako su ostali među sobom u crkvenoj zajednici, i Anicet dopusti Polikarpu u znak poštovanja euharistijsku službu, i rastali su se u miru. A međutim su ostali u sveopćoj zajednici crkvenoj i oni koji su se držali istočne prakse, i oni koji to nisu činili.«

Već iz ovih podataka jasno vidimo, kako je Polikarpo osobito pod stare dane svoje zauzimao ponajodličnije mjesto među istočnim biskupima u sredini drugoga vijeka. A potpuno je također zaslužio.

III. Spisi i nauka Polikarpova.

Glavna pastirska djelatnost ovog i drugih apostolskih Otaca pa i samih apostola ne bijaše književna i pismena, već molitvena i usmena. Iz »Djela mučeništva« (16, 2) proizlazi, da je Bog sv. Polikarpu udijelio dar proročki, i da je on najviše radio za širenje vjere Kristove (12, 2). Sami ga protivnici optužiše, da je on učitelj Azije, otac kršćana, razarač poganskih kumira, i da je premnoge ljude odvratio od poganskih žrtava. Irenej jednako ističe stalnu pravovjernost njegovu, koja u svemu slijedi tradiciju crkvenu, kao i odlučnost njegovu, koju je vazda i otvoreno pokazivao,

protiv tvrdokornih heretika, »prvorođenaca sotoninih« (cf. Filiplj. 7, 1) i ljubav k jedinstvu crkvenom, kojemu ne smetaju različiti predani obredi i običaji u stvarima disciplinarnim.

Po svjedočanstvu Irenejevu (Euzeb., Hst. eccl. V, 20, 8) napisao je Polikarop također više poslanica, i to, dijelom obližnjim Crkvama, da ih utvrdi u vjeri, dijelom pojedinim kršćanima u pobudu. Sve propadoše **osim jedine poslanice Filipljani'm'a.** Nju je napisao brzo iza smrti Ignacijeve, kad još nije imao pobližih vijesti o mučenštvu njegovu (cf. 9; 13, 2). Povod ovom pismu bijaše molba Filipljana, da im pošalje pisma sv. Ignacija, koji na putu u Rim bijaše već prošao kroz Filipe. Filipljani ujedno molili Polikarpa za pouku u kršćanskoj pravdi (3, 1) i potužili se na lakomost i nečistoću nekog svećenika njihova Valenta, koji je bio oženjen te je sablažnjivao vjernike (11, 1—).

Funk (Patres apost. I, XCV) ovako prikazuje **jezgru odgovora Polikarpova:** Veselim se, što ste lijepo dočekali uznike Kristove, i što je vjera Kristova sve dosada tako čvrsto ukorijenjena u vama (1.). Služite Gospodinu u istinu, držeći se njegovih zapovijedi, da uskrsnete na život (2.). Ovo vam pišem, ne u kakvoj preuzetnosti, nego zato, što ste me sami na to potakli. Vaš je učitelj Pavao, koji vas je lično i usmeno i pismeno naučavao, a poslanice njegove mogu vas utvrditi u vjeri i u ljubavi, koja bježi od grijeha (3.). Bježte prije svega od lakomosti, korijena svih zala; oružajte se oružjem pravde. Budite najprije sami uzorni, pa onda naučite i svoje, kako imaju živjeti kao (duhovni) žrtvenik Božji (4.). — Nuzgredno neka bude spomenuto, što Funk (ibid. 300.) ovdje iz načina, kako Polikarpo govori, pravom zaključuje, da je on sam živio u celibatu. — Đakoni, mladići, djevice neka žive neporočno (5.). Prezbiteri neka revno, milosrdno i nepristrano vrše svoju službu poglavara. Svi neka teže za krepošću i neka se klone lažne braće i lažne nauke (6.—7.), uzdajući se u Isusa Krista, koji je trpio za nas i ostavio nam primjer ustrpljivosti (8.). Ugledajte se također u slavne mučenike, što ste ih vidjeli, Ignacija, Zozima, Rufa i samoga Pavla i druge apostole (9.). Ustrajte dakle u tom, čineći vazda i svuda dobro 10.). Jako se žalostim zbog Valenta, što je on toliko smetnuo s uma svoje dostojanstvo. Čuvajte se dakle lakomosti, držite se čistoće i istine. Tko sam sobom ne zna ravnati, kako će druge poučiti? Znam, da je to izuzetak kod vas, kojima se ponosio Pavao. Kušajte ovoga Valenta i njegovu ženu obratiti na pokoru (11.). Više mi ne treba govoriti, jer ste dobro uvježbani u Sv. Pismu. Bog Otac i Sin njegov, vječni Svećenik naš, unaprijedio vas u svakoj svetosti! Molite se za sve svete, također za kraljeve i za progonitelje (12.). Po želji Ignacijevoj i vašoj predat ću ili poslat ću vaše pismo Antiohijcima, te Vama ovdje u prilogu šaljem sva pisma Ignacijeva, koja su kod mene. Izvijestite nas, ako ste što sigurna saznali o Ignaciju (13.). Dobro primite Krescenta, po kom Vam ovo pisah, i njegovu sestru (14.),

Autentičnost i cjelovitost ove poslanice

sjajno je zajamčena, kako to Funk opširno dokazuje. Već ju je Irenej (Adv. haer. III, 3, 4) ovako pohvalio: »Polikarpo je napisao veoma

vrsnu poslanicu Filipljanima, iz koje ljudi dobre volje brižni za spasenje svoje mogu naučiti također obilježje njegove vjere i propovijed istine.« I da je to po sadržaju baš ova poslanica, to potvrđuje Euzebije, gdje vjerno prepisuje 9. i 12. poglavlje (Hist. eccl. III, 36, 14.—16.) i ujedno spominje, kako se pisac služio nekim mjestima iz prve poslanice Petrove. Funk (Patres ap. XLI. ss.) dokazuje također mnogo paralela između Polikarpove i Klementove poslanice, a sam Polikarpo izričito se češće poziva na poslanice sv. Pavla, koga su Filipljani toliko štovali.

Već oko g. 180. ta je poslanica po svjedočanstvu Ireneje vu veoma raširena bila, a prema sv. Jeronimu čitala se na (liturgijskim) sastancima azijskih Crkava. Polikarpo nema one živahne mašte ni vatrenog čuvstva Sirca Ignacija; ali se to većma odlikuje mirnom pastirskom mudrošću, u kojoj opet i opet ističe načelo apostolske tradicije u vjeri i potrebu pravog kršćanskog života. »Stoga, kaže, pustimo taštinu mnogih i krive nauke, te se vratimo nauci predanoj nam od početka, budi u molitvama i postojani u postovima, te molimo Boga Stvoritelja sviju, da nas ne uvede u napast, kako je rekao Gospodin: Duh je istina spreman, ali je tijelo slabo« (7, 2).

IV. »Djela mučeništva Polikarpova«.

Još više nego poslanica i apostolska djelatnost njegova pokazuju nam zlatni značaj svoga Oca u najljepšem svjetlu »Djela mučeništva«. Ona su i najviše pridonijela vječnoj slavi njegova imena. Već je Euzebije čitao ovaj spis i uvrstio ga dijelom doslovno, dijelom u jezgri u svoju »Crkvenu Povijest« (IV, 15). Stoga gotovo svi priznaju autentičnost spisa. Gotovo svi su dosada također držali ta »Djela Mučeništva« cjelovitim i neinterpolovanim spisom; a posve je neopravdana sumnja Dra Rauschena o tobožnjim potonjim dodacima. Jer doista, u samom posljednjem poglavlju (22.) izričito se priznaje činjenica, da je to poglavlje kasniji dodatak, koji nas izvješćuje o prepisivačima spisa Kaju, Sokratu i Pioniju. Zdrava kritika u tom ne može gledati razloga, da posumnja o izvornosti svega teksta.

Prema 20. poglavlju Smirnjani su na molbu Filomeljana brzo iza mučeništva Polikarpova (još prije nego su slavili prvu obljetnicu svečevu, cp. 18.) dali napisati »sve, kako se dogodilo« po bratu svome Marcijonu. Taj je očevidac vanredno živahno i upravo dramatično opisao vrlo zanimljive prizore toga mučeništva, te zato donosimo doslovni prijevod svega spisa. Pisac svuda naročito ističe sličnost između mučeništva sv. Polikarpa (i njegovih 11 drugova) te između progonstva, muke i smrti samoga Spasitelja. Od svih »Djela mučeništva«, koja su nam sačuvana, ovaj je izvještaj najstariji. Mi se u prijevodu držimo izvornog teksta g r č k o g a, što su ga izdali Funk (Patres apost. I, 314 ss.) i Rauschen (Florilegium patristicum I, 39 ss.), obzirući se ujedno i na latinski i njemački prijevod. Mourret

je najzanimljiviji dio uvrstio u svoju »Historie génèrale de l' Eglise, Origines«, 212.—213.).

Mučeništvo sv. Polikarpa, biskupa smirnskoga.

Crkva Božja u Smirni Crkvi Božjoj u Filomeliju[1] i svim općinama svete i katoličke Crkve po svem svijetu. Milost vam i mir i ljubav Boga Oca Gospoda Našeg Isusa Krista neka se umnoži (Isp. Jud.).

A. Povod pismu. Oznaka pravog mučeništva: Nasljedovanje mučeništva Kristova, koje je jednako daleko od fanatizma kao i od svake kukavštine. Primjer pravog mučeništva u mladom Germaniku, primjer izroda-mučenika u Frižaninu Kvintu (1. 4.).

»1. Pišemo Vam, braćo, o mučenicima i o blaženom Polikarpu, koji je po svom mučeničkom svjedočanstvu da tako reknem utisnuo pečat progonstva i tako ga doveo kraju. Jer se sve prethodno zato dogodilo, da nam Gospod opet predoči prizor mučeništva (svoga), kako ga evanđelje pripovijeda. Čekao je naime (Polikarpo), dok bi ga izdali, da se i mi ugledamo na nj, uvažujući ne samo svoje dobro, nego i dobro bližnjega, jer je to znak istinite i stalne ljubavi, ako tko hoće da spasi ne samo sebe već i svu braću.

2. Blažena su bila i velikodušna sva mučeništva, koja su se zbila po volji Božjoj. Mi naime, koji smo pobožniji (od drugih, t. j. koji više s vjerskog gledišta sve prosuđujemo), treba da Bogu pripišemo moć nad svim svemirom. Tko še dakle ne bi divio njihovoj velikodušnosti ,ustrpljivosti i ljubavi prema Gospodu? izmrcvareni bičevima tako, da su se mogle vidjeti nutarnje žile krvice i kucavice i kosti tijela, ipak istrajaše. Sami gledaoci su bili ganuti do sućuti i do suza. A mučenici uzdigoše se do tolikog veledušja, te nitko od njih nije ni zaviknuo niti stenjao, i tako su nama svima dokazali, da ono vrijeme muka prehrabri ovi mučenici nisu prebivali u tijelu, ili bolje da reknem, da je Gospod uz njih govorio s njima. Upravljajući misli svoje na milost Kristovu, prezreli su zemaljske muke i po patnji jedne ure otkupili se od vječne kazni. I vatra okrutnih krvnika bijaše im hladna, dok im je pred očima lebdjelo, da izbjegnu vječnoj vatri, koja se nikad ne gasi, i dok su očima srca gledali na dobra ustrajnim patnicima pripravljena; dobra, kojih uho nije čulo niti oko vidjelo i koja nisu došla u srce čovjeku; njima pak pokazao ih je Gospod, jer nisu više bili ljudi nego već anđeli. Slično su i oni, koji su bili osuđeni na zvjeradi pretrpjeli užasne muke, jer su ih valjali preko školjaka i podvrgavali drugim svakojakim patnjama. Tako ih je silnik htio, kad bi bilo moguće, po dugotrajnom mučenju skloniti na odmetnuće (od Krista).

3. Mnogo je naime protiv njih snovao đavao. Ali hvala Bogu, jer je bio nemoćan protiv svih. Prehrabri je naime Germanik[1] krijepio njihovu slabost svojom stalnošću. On se odličnim načinom borio i sa zvjeradi. Kad ga naime htio prokonzul nagovoriti veleći mu, neka žali svoju (nježnu) dob, ovaj

[1] Philomelium, u Maloj Aziji, danas se zove Ak-šeher, (u Friziji).

[1] Mladić u naponu života. O njemu vidi Martyrologium Romanum, 19. Januarii.

je zvijer k sebi mamio i mazio, hoteći što brže da se riješi nepravednog i bezbožnog života (t. j. društva) njihova. Tada pak sve mnoštvo, zapanjeno junaštvom bogoljubne i bogobojazne sljedbe kršćana, povika: Nosi bezbošce! Neka se traži Polikarpo!

4. Neki pak, rodom Frižanin,[2] po imenu Kvinto, koji bijaše netom došao iz Frigije, uplaši se videći zvjerad. I upravo taj bijaše sebe i druge potakao, da svojom voljom pristupe. Njega je prokonzul mnogim vrućim molbama nagovorio, da priseže i da žrtvuje. Stoga, braćo, ne hvalimo onih, koji sami sebe izdaju, jer tako ne uči evanđelje.«

B. Neposredna priprava Polikarpa za mučeništvo: Na molbu kršćana zaklonio se redom u dva obližnja zaselka, moleći Boga za sve. Viđenje o zapaljenom jastuku. Izdajstvo po jednom robu, koji je uputio četu progonitelja pod vodstvom irenarha Heroda. Polikarpo ne htjede dalje bježati, nego se preda u volju Božju, junački ode progoniteljima u susret i dade ih okrijepiti jelom i pilom, isprosi samo jedno, da se slobodno pomoli Bogu. Svršiv napokon iza dva sata svoju žarku molitvu, uzjaši najprije magarca, i kasnije pozvan na kola Herodova, junački se opro nagovaranju njegovu (c. 5. 8.).

5. Polikarpo pak, muž vrijedan najvećeg zadivljenja, čuvši za to (za zahtjev svjetine), nije se zbunio, nego je htio da ostane u gradu. Ipak su ga premnogi nagovorili, da se zakloni. I zaklonio se u zaselak nedaleko od grada, i tu je boravio s nekolicinom, baveći se dan i noć isključivo molitvom za sve ljude i za Crkve po svem svijetu, kako je to običavao. I dok se molio tri dana prije uapšenja svoga, imao je viđenje i vidio svoj jastuk, kako gori u požaru. I okrenuo se svojim drugovima, reče proročki: ‚Treba da budem živ spaljen.'

6. Kad su progonitelji dalje išli u potjeru za njim, preseli se u drugi zaselak, i odmah mu uđoše u trag. No ne našavši ga, uhvatiše dva dečka, od kojih jedan, stavljen na muke, prizna. Nije mu naime bilo moguće, da ostane sakriven, jer su ga domaći njegovi izdali (Isp. Mat. 10, 36). Irenarh[3] pak, koji je nosio isto ime Herod (poput onog neprijatelja Kristova), žurio se, da ga dovede u trkalište, kako bi on izvršio svoju zadaću, postao drugom Kristovim (u mučeništvu), dok bi izdajice njegove stigla kazna Judina.

7. S momkom dakle na čelu progonitelji i konjanici s običajnim oružjem izađoše u petak pred večeru, putujući kanoti protiv razbojnika (Mat. 26, 55). I oko večeri nađoše ga gdje je ležao u gornjoj sobi male kuće. Mogao bi se odanle zakloniti na drugo mjesto; ali ne htjede govoreć: ‚Volja Božja neka bude' (Mat. 6, 10). Čuvši dakle za nazočnost njihovu, siđe i porazgovori se s njima; a nazočni su bili zapanjeni njegovom starošću i postojanošću i čudili se, što su se toliko trsili uhvatiti tako prastaroga muža. On odmah naredi da im se dade jesti i piti u taj čas, kolikogod bi htjeli; zamoli ih pak, da mu dadnu jednu uru slobodno moliti. Kad su mu to dopustili, molio se stojećke, pun milosti Božje, tako te kroz dva sata nije mogao ušutjeti tako

[2] Frižani su bili po svom temperamentu preveć egzaltirani, i zato su se kod njih širile montanističke i druge rigorističné sljedbe.

[3] Tako se zvao tada poglavar redarstveni.

te su se slušaoci stali diviti, a mnogi su se i kajali, što su pošli protiv tako Bogu miloga starca.

8. Napokon je svršio molitvu, u kojoj se sjetio svih, koji su bilo kada s njim općili, malih i velikih, slavnih i nepoznatih i sve katoličke Crkve širom svijeta. I kad je došao čas da krenu, vodili su ga u grad, posadivš ga na magarca, a bijaše to jedne velike subote.[4] A dođe mu u susret irenarh Herod sa svojim ocem Niketom, koji su ga također k sebi uzeli u svoja kola, i sjedeći do njega nagovarali ga, govoreći: ‚Tà kakovo je to zlo, reći: Gospod Cesar, i žrtvovati i učiniti ostalo, što je spojeno s žrtvom i tako se domoći spasa?' On pak s početka nije im odgovorio; no kad su dalje navaljivali, reče: ‚Ne kanim učiniti, što mi svjetujete.' No oni izgubivši nadu, da će ga moći nagovoriti, stadoše mu prijetiti riječima i naprasito ga sturati, te je silazeći s kola ozlijedio golijen. Ali on, ne mareći za to, kao da nije ništa imao trpjeti, vedrim licem i brzim korakom pođe naprijed, te ga odvedoše u trkalište. A bijaše u trkalištu tolika halabuka, te nikoga nisu mogli razumjeti.

C. PRESLUŠAVANJE PRED PROKONZULOM.

Glas s neba. — »Nosi bezbošce!« — »86 godina služim Kristu, a nije mi ništa na žao učinio. Kako bih mogao psovati svoga Kralja?« — »Kršćanin sam, a tebi, Prokonzule, pripravan sam obrazložiti nauku kršćansku; ta svjetina nije toga dostojna.« — »Bacit ću te pred zvjerad.« — »Dozovi ih.« — »Vatrom prijetiš, ne znajući za vječnu vatru bezbožaca«. »Polikarpo je priznao, da je kršćanin.« — »Pusti lava na nj!« — »Prošlo je vrijeme za igre sa zvjeradi.« — »Spali ga živa!« — Tako se imalo ispuniti proročko viđenje (c. 9.—12.).

9. Dok je Polikarpo ulazio u trkalište, čuo se glas s neba: »Ohrabri se, Polikarpo i muževno se vladaj!« Nitko istina nije vidio onoga, koji je tako govorio, ali čuli su taj glas oni od naših, koji su nazočni bili. Uostalom kod njegova ulaza jako su galamili oni, čim bijahu čuli, da su Polikarpa uhvatili. Dovedenoga zapita prokonzul, da li je on Polikarpo. On prizna, i sada ga je (prokonzul) opominjao, neka se odrekne, govoreći: ‚Misli na svoju starost' i tomu slično, kako oni običavaju govoriti: ‚Zakuni se srećom carevom, opameti se, vikni: ‚Nosi bezbošce.' Dok je prokonzul navaljivao i govorio: ‚Zakuni se, i otpustit ću te, opsuj Krista', Polikarpo odvrati: ‚Osamdeset i šest godina služim njemu, a nije mi ništa na žao učinio. I kako bih mogao opsovati svoga Kralja, koji me je spasio?'

10. Kad ga je onaj dalje nagovarao, veleći: ‚Zakuni se srećom carevom', odgovori on: ‚Ako isprazno sebi laskaš misleći, da ću se ja zakleti srećom carevom, kako ti govoriš, a gradiš se, kao da ne znaš, tko sam ja, a ti čuj očito: ‚Kršćanin sam. Hoćeš li pak da upoznaš nauku kršćansku, odredi rok jednoga dana i čuj.' Na to će prokonzul: ‚Nagovaraj puk.' Polikarpo pak

[4] Ὄντος σαββάτου μεγάλου bez članka τοῦ. To ne može biti Velika subota uoči Uskrsa, jer je bilo 22. veljače, a na istoku nisu tada Uskrs slavili redovito u nedjelju. Bit će takova subota, na koju je bilo više liturgijskih funkcija kao što sada na kvatrenu subotu.

reče: ,Tebe sam istina smatrao dostojnim, da ti to obrazložim, jer smo se mi naučili iskazati knezovima i poglavarima, postavljenim od Boga, kako se pristoji, čast, koja nama (našoj savjesti) ne škodi; one pak (od svjetine) ne smatram dostojnim, da se branim pred njima.'

11. A sada će prokonzul: ,Zvjeradi imam; njima ću te izručiti, ako se ne opametiš.' On pak reče: ,Dovedi ih, jer nije moguće, da se mi promijenimo s boljeg života na gori; dobro je pak sa zla krenuti na pravedno.' No onaj će mu dalje reći: ,Ako ne mariš za zvjerad, dat ću te upropastiti po vatri, ne budeš li se opametio.' Na to reče Polikarpo: ,Ti se meni groziš vatrom, koja traje samo jedan sat te se ima brzo ugasiti, jer ne znaš za vatru budućega suda i vječne kazni, što čeka bezbošce. Ali što oklijevaš? Iznesi, štogod hoćeš.'

12. Dok je ovo i mnogo drugo govorio, bijaše pun pouzdanja i veselja, pa i lice mu je sjalo od milja, te ne samo što nije ni malo potišten bio poradi onih prijetnja, nego se je nasuprot prokonzul vrlo čudno zabezeknuo, te je poslao svoga glasnika, koji je usred trkališta tri puta imao oglasit: Polikarpo je priznao, da je kršćanin. Iza toga proglasa sve mnoštvo neznabožaca i Židova, koji su stanovali u Smirni razbješnjelo se od srdžbe i stali su vikati iza glasa: ,Ovaj je učitelj Male Azije, otac kršćana, razarač naših bogova; on premnoge uči, da ne žrtvuju i da se ne klanjaju (bogovima). Vičući tako zahtijevali su od Filipa azijarha,[5] da pusti lava na Polikarpa. No ovaj reče, da mu to nije slobodno, jer da je već dovršio igre sa zvjeradi. Tada im se prohtjelo jednodušno vikati, neka Polikarpa živa spali. Jer je trebalo, da se ispuni ono viđenje o jastuku, što ga je imao, kad je pod molitvom gledao jastuk u plamenima te se okrenuo vjernicima naokolo i rekao im: »Treba da budem živ spaljen.«

D. OVRŠENJE SMRTNE OSUDE UZ VELIKO ČUDO.

Žurno pripravljaju lomaču, osobito Židovi. Polikarpo skida svoje gornje haljine, i kada ga htjedoše čavlima prikovati na lomači, moli, da ga puste tako, jer da će uz milost Božju ustrajati na lomači. Svezali su mu ruke na leđima, i on izabran poput ovna za žrtvu paljenicu Bogu, zahvali Gospodinu na ovoj velikoj milosti u oduljoj molitvi. Iza toga zapališe lomaču, i vatra je planula u vis, ali se po velikom čudu stala svoditi poput vjetrom nadutog jedra, i tako je opkolila tijelo mučenikovo, a da ga se nije ni dotakla. Na to probodoše mu prsa bodežem, i provrela obilna krv njegova ugasi vatru na veliko čudo svima (c. 13. 16.).

13. Sve se ovo tako hitro izvršilo, hitrije nego se može izustiti, jer je sva svjetina odmah stala sakupljati drva i granje iz radionica i kupališta, a tu su osobito spremno po svom običaju pomagali Židovi. Kad je lomača gotova bila, Polikarpo, skinuv sve gornje haljine i razvezav pojas, kušao je također izuti obuću, što prije nije činio, jer su se vjernici vazda natjecali, tko će se prije njega dotaknuti (da mu skine obuću), jer poradi odličnog vladanja svoga bijaše već i prije svog mučeništva svakom čašću urešen. Odmah ga opkoliše svim gorivom, priređenim za lomaču. I kad su ga također htjeli čavlima prikovati, rekao je: ,Pustite me tako; jer onaj, koji mi daje, da pretrpim vatru, dat će također bez sigurnosti vaših čavala, da nepomično ustrajem na lomači.'

[5] Tako se zvao pročelnik konfederacije maloazijskih gradova, koji je bio i nadsvećenik one pokrajine i ravnatelj javnih igara.

14. Oni ga dakle nisu pribili čavlima, već su ga privezali. Ovaj pak, ispruživ ruke na leđa i svezan, poput izvrsnog žrtvenog ovna iz velikog stada, za Bogu milu Žrtvu paljenicu izabran, pogleda prema nebu i reče: Gospode, svemogući Bože, Oče ljubljenog i blagoslovljenog Sina svoga Isusa Krista, po kojem smo došli do tvoje spoznaje, Bože anđelâ i sila i svega stvorenog svijeta te svega roda pravednika,koji živu pred tvojim licem! Blagoslivljam te, što si me učinio dostojnim ovog dana i časa, da u broju tvojih mučenika učestvujem u kaležu Kristovu na uskrsnuće života vječnoga duše i tijela u besmrtnosti Duha Svetoga. Među njih daj da budem danas primljen pred tobom kao pretila i ugodna žrtva, kao što si ti, nevaravi i istiniti Bože,, sve to unaprijed pripravio, prorekao i sada izvršio. Stoga hvalim te poradi svega, blagoslivljam te i slavim te po vječnom i nebeskom velikom svećeniku Isusu Kristu, tvom premilom Sinu, po kojem je tebi s njime i s Duhom Svetim slava i sada i na sve vijeke. Amen.

15. Kad je izrekao Amen i svršio molitvu, ložači zapališe vatru. Plamen je silno buknuo u vis, i tu mi, kojima je to dano bilo, vidjesmo čudo; stoga smo i sačuvani (u životu), da drugima navijestimo, što se dogodilo. Jer se vatra stala svoditi poput jedra, što ga je vjetar napeo, i opkolila je sve naokolo tijelo mučenikovo; i on bijaše u sredini, ne kao meso prženo, već kao kruh, koji se peče, ili kao zlato i srebro, što gori u peći. Osjećali smo također tako sladak miomiris, kao da miriše tamjan ili druga koja dragomast.

16. Konačno dakle bezbošci, videći, da vatra ne može uništiti njegovo tijelo, zapovijediše da krvnik pristupi i da mu urine bodež u prsa. I kad je on to učinio izađe (golub i[6]) mnogo krvi, tako te se je vatra ugasila, i divila se sva svjetina, što je tolika razlika između nevjernika i izabranika. Jedan je od ovih predivni mučenik Polikarpo, koji je bio u naše vrijeme učitelj apostolski i proročki, biskup katoličke Crkve u Smirni. Jer svaka riječ, koju je on izustio, ispunila se i ispunit će se.«

E. NASTOJANJE KRŠĆANA OKO ŠTOVANJA SVETIH MOĆI MUČENIKOVIH.

17. Kad je zavidnik i klevetnik i zli duh, protivnik pravednika, vidio ovo predivno svjedočanstvo mučenikovo i ujedno uvažio njegovo od početka neporočno vladanje i gledao njega, gdje je vijencem neumrlosti ovjenčan te je dobio nedvojbenu nagradu, nastojao je, kako ne bismo mogli odnijeti njegovo mrtvo tijelo, premda su to mnogi željeli učiniti i domoći se svetog tijela

[6] U izvatku Euzebijevu nema te riječi. I zato se tu valjda radi o umetku, premda nije to sigurno; jer češće golub u viđenju znači svetu dušu, koja se rastaje s tijelom.

njegova. On je dakle potakao Niketu, oca Herodova i brata Alkina,[7] da zamoli prokonzula, neka nam ne bi dao tijela, e da ne bi, kako je sâm rekao, ostavili Raspetoga i počeli ovomu se klanjati. Pa i to su rekli nagovoreni i natjerani od Židova, koji su također pazili, kad smo ga htjeli izvaditi iz vatre. Ne znaju, kako ne ćemo nikad moći ostaviti Krista, koji je trpio za spas svih, koji se na zemlji imaju spasiti, bezgrješni za grješnike; niti toga ne znaju, da se ne ćemo drugomu klanjati.[8] Njemu se naime klanjamo, jer je On Sin Božji. A mučenike pravom ljubimo kao učenike i nasljedovatelje Gospodinove poradi nepredobive privrženosti prema vlastitom Kralju i Učitelju. Bože daj, da i mi postanemo njihovi dionici i saučenici!

18. Videći dakle stotnik otpor Židova, spalio je po njihovu običaju tijelo položeno nasred lomače. I tako smo mi kasnije dobili njegove kosti, dragocjenije od dragog kamenja i vrednije od zlata, i sahranili smo ih na dostojnom mjestu. Ondje ćemo se također po mogućnosti sastati u slavlju i veselju, te će nam Gospodin dati da proslavimo rođendan njegova mučeništva,[9] ne samo na uspomenu onih, koji su već svršili svoju borbu, nego također za vježbanje i pripravljanje onih, koji idu u susret toj (mučeničkoj) borbi.«

F. EPILOG.

Polikarpo je dvanaesti, ali najslavniji mučenik u Smirni. Evo Vam po želji Vašoj opširnijeg izvještaja, što ga je sastavio naš brat Marcijon. Pošaljite i drugoj braći poslanicu, da i oni proslave Boga u odabranim mučenicima. Doksologija i pozdravi. Točna oznaka vremena mučeništva (c. 19.—21.).

»19. Toliko o blaženom Polikarpu, koji je — uključivo Filadelfljane — dvanaesti mučenik u Smirni, ali njega jedinog svi više spominju, te i sami neznabošci svuda o njemu govore. Bijaše on ne samo izvrstan učitelj nego i odličan mučenik, čije mučeništvo svi žele nasljedovati, jer se slaže s evanđeljem. Svladavši svojom stalnošću nepravednog prokonzula i stekao tako vijenac neumrlosti, on u slavodobitnoj zajednici s apostolima i sa svim pravednicima slavi Boga i Oca svemogućega i blagosljivlja Gospodina Našega Isusa Krista, Spasitelja naših duša i Ravnatelja naših tjelesa te Pastira katoličke Crkve po svem svijetu.

20. Vi ste nas zamolili, da Vam opširnije razložimo, što se dogodilo; a mi smo vam to zasada u glavnom spomenuli po našem bratu Marcijonu. Kada to pročitate, pošaljite poslanicu i braći u daljnim krajevima, da proslave Gospodina, koji od svojih sluga pravi takove po izbor junake. Onomu pak, koji nas sve po milosti i dobrohotnsti svojoj može uvesti u svoje vječno kraljevstvo preko jedinorođenog Sina svoga Isusa Krista, njemu slava i čast, go-

[7] Bit će kršćanka Alke, koju je sv. Ignacije dao pozdraviti (Smirnj. 13, 2; Polik. 8, 2).

[8] Već ovdje kršćani jasno razlikuju između latreutičkog kulta prema Bogu i između priprostog štovanja svetaca ili sluga Božjih.

spodstvo i veličanstvo na vijeke. Pozdravite sve svete. I Vas pozdravljaju oni, koji su s nama, i pisac ovih redaka Euarest sa svom kućom svojom.«

21. Mučeništvo pak trpio je blaženi Polikarpo drugog dana u početku mjeseca Ksantika (23. veljače) sedmog dana prije Kalenda mjeseca marta, za jedne velike subote, u osam sati. A uhvatio ga je Herod pod velikim svećenikom Filipom Traljaninom, za prokunzula Statija Kvadrata, dok kraljuje na vijeke Gospod Naš Isus Krist, komu neka je slava, čast, veličanstvo, vječno prijestolje od pokoljenja do pokoljenja. Amen.«

DODATAK OD KASNIJE RUKE.

»22. Želimo Vam, braćo, dobro zdravlje i da bi se držali prema evanđelju riječi Isusa Krista, s kojim neka je slava Bogu i Ocu i Duhu Sv. na spasenje svetih izabranika; kao što je blaženi Polikarpo podnio mučeništvo. Bože daj, da se mi nađemo vjerni po njegovim stopama u kraljevstvu Isusa Krista.

Ovo je iz kodeksa Ireneja, učenika Polikarpova, prepisao Kaje, koji je i sam općio s Irenejem. Ja pak Sokrat prepisao sam ovo u Korintu iz primjerka Kajeva. Milost neka bude sa svima.

I poslije sam ja Pionije iz gornjih spisa ovo napisao, iza kako sam ih pretražio, te mi je bl. Polikarpo po objavi ono očitovao, kako ću to razjasniti u slijedećem spisu. Sastavio sam to već gotovo uništeno od dugog vremena, da i mene sa svojim odabranicima u svom nebeskom kraljevstvu sastavi Gospodin Isus Krist, komu je slava s Ocem i s Duhom Svetim u vijeke vijekova. Amen.«

NB. Pisac ovog dodatka Pionije živio je sredinom četvrtoga stoljeća. Njegov »Život Polikarpov«, izdan od Diekampa u novom izdanju Funkova djela »Patres aposolici«, II, 1913, 402 ss. premalo je pouzdan.

L. P. Bock D. I.

„Prayer Book"

Odavna su postojala nutarnja trvenja u državnoj engleskoj crkvi. Sada su postala jača no ikada prije. Sva se engleska javnost podijelila u razne tabore. Zašto? Tome je povod novo izdanje »Prayer Booka«. Ta knjiga je molitvenik, službeni molitvenik anglikanske crkve u Engleskoj. Sastavili su ga protestantski reformatori u 16. vijeku, da njim nadoknade Katolički misal, Pontifikal i brevir; u njemu je 39 poznatih vjerskih prot. članaka, pa i ceremonijal. To je dakle skup, i to autentični, svih nauka anglikanske crkve. Novo izdanje jest u isto doba i revizija te knjige, pa odatle i sadanja borba. Za revizijom su odavna išle sve glavne struje, koje se nalaze u anglikanskoj crkvi; svaka je dakako htjela da u reviziji prodru njezini nazori i njezina načela.

Već g. 1833. je bilo ustalo do 7.000 anglikanskih svećenika i 230.000 svjetovnjaka svojim potpisima na obranu »Prayer Booka«. No to pitanje nije nikada sašlo s dnevnog reda. 5. nov. 1860. je pisao Gladstone škotskom biskupu od Argylla, da će revizija te knjige vazda uznemiriti duhove. On veli o tome: »Vjerujem, da će ona biti signal deseterostruke navale, ili najmanje žestoke konvulzije«. To se evo sada i zbiva. Pripreme je obavila državna komisija od g. 1904.: National Assembly g. 1920. je predala predloge ove komisije posebnom odboru. No prije toga je bio kralj g. 1907. sazvao skupštinu gornje i donje crkvene zbornice, t. j. zbor biskupâ i zastupnika svećeničkih (Convocations) u pokrajinama (engleska je crkva podijeljena samo na 2 pokrajine) Yorka i Canterburya, da obave reviziju »Prayer Booka«. Biskupi su revidirali tu knjigu i prikazali je 7. veljače 1927. skupštinama svećeničkim dviju spomenutih pokrajina, da iznesu svoje opaske.

Važno je, što je za revidirani molitvenik glasovalo 38 biskupa, a samo 4 protiv (biskupi iz Norwicha, Birbinghana, Exetera i Worcestera). Konačno su biskupi prikazali 4. juna reviziju svećeničkoj ukupnoj skupštini (Church-Assembly).

1. Važne preinake.

Nadbiskupi su Canterburya i Yorka izjavili, da novo izdanje »P. Booka« ne mijenja ništa u vjeri. Je li to tako? Nije.

U engleskoj crkvi postoje tri različite struje: anglo-katolici, evangelici i moderniste. Prvi vjeruju u realnu prisutnost Isusovu u Euharistiji i klanjaju mu se, priznaju misu kao žrtvu, mole se za duše pokojnikâ, mole se bl. Djevici i svecima. Evangelici i moderniste sve to zabacuju; njima je idolatrija kult euharističke Kristove prisutnosti. Što na to biskupi? Anglikanski biskupi ne će da izopće protivne struje, nego hoće da svakoga zadovolje. Slično čine kao pravoslavni biskupi u Srbiji, koji ne će da izopće iz svoje crkve »bogomoljce«, nego su im dapače dali jednog biskupa kao pokrovitelja. Očevidno su se poveli za anglikanskim biskupima. Gore se spomenuta 2 nadbiskupa sada trude, da svakoga uvjere e je novi »Prayer Book« isti kao prije, i ako je elastičniji. Oni bi htjeli jedinstvo vjere, ali kako? Samo riječima. No to je nemoguće u crkvi, gdje nema jedne vidljive nepogrješive glave, kako je to samo u našoj rimo-katoličkoj Crkvi; gdje nema nepogrješivosti, nema ni jedinstvenosti u vjeri. »Green Quartelly« je u jednom proljetnom broju izjavio, da je anglikankanska vjera »savez vjera«. Taj savez živi od kompromisa. To se zrcali i u novom izdanju »Prayer Booka«.

»Civilta Cattolica« (16. jula 1927.) nabraja ono što su postigli modernisti i što anglo-katolici u novom izdanju. Navedimo nekoliko točaka.

Po starom je izdanju pitao biskup kandidata djakonata: »Vjerujete li iskreno u sva kanonička pisma Starog i Novog zavjeta?« I kandidat je odgovarao: »Vjerujem u njih«. No u novom izdanju pita biskup: »Vjerujete li iskreno u sva kanonička pisma Starog i Novog zavjeta, kao dana od Boga, da nam predade u nekim dijelovima i na različite načine objavu sama sebe, koja se ispunila u našem Gospodinu Isusu Kristu?« Tu sudi kandidat po volji o »dijelovima« i »na različite načine«. Očevidno je to plod modernizma i njegova racijonalizma. — Bezvjerje je modernista pobjedilo i u tome, što su sada izmijenjene molitve kod fakultativnih obreda pri krštenju i ženidbi. Tu je ispuštena svaka aluzija na istočni grijeh; ispuštene su i molitve, u kojima se pretpostavljalo osobni opstanak Adama i Eve. (Malo je modernista, koji vjeruju u povjesne činjenice Geneze.) Stara je prefacija na Duhove iznosila čudesne događaje, koji su popratili dolazak Duha Svetoga (šum vjetra, ognjeni jezici itd.); u revidiranoj prefaciji nema toga. Svaki je »clergyman« morao na 14 svetkovina u godini izmoliti Atanazijev simbol. Sada je fakultativan. (Tako će i iščeznuti, jer će ga zadržati samo nekoliko anglo-katoličkih crkvi). Kod sklapanja ženidbe pitao je prije svećenik ženu: »Hoćeš li biti pokorna?«, ali sada pita za volju emancipacije: »hoćeš li ljubiti i njegovati..?«

Što su dobili anglo-katolici?

Oni su podijeljeni u dvije stranke; jedni su za revidirani »Prayer Book«, drugi proti. »English Church Union« doslije je okupljala anglo-katolike, ali se je ona izjavila za slobodu. Ipak je nemalo anglo-katolika, koji se opiru tome, da će pojedini biskup u svojoj biskupiji dozvoliti gdje i kada se smije čuvati Sveto Otajstvo za bolesnike. Poznato im je naime, kako je modernista biskup Barnes u Birminghanu zabranio takovo čuvanje. I kanonik je Long iz Barnesove biskupije ustao na skupštini klera, 2. veljače 1927. u Westminsteru, protiv tog čuvanja i naveo riječi svog biskupa, da »mala čestica u sebi nema veće vrijednosti nego li obol, što ga stavljaju u ruke pokojniku, da njime uzmogne platiti prevoz strogom brodaru te ga ovaj preveze preko Stiksa«. Sve to srdi mnoge anglo-katolike. Doduše im modernisti predbacuju, da ni stari »Prayer Book« ne dozvoljuje čuvanje Svetootajstva. Anglo-katolici odgovaraju, da je »opći običaj katoličke crkve« te se čuva i dapače je središte privatne i javne nabožnosti. Novi »Prayer Book« uvodi dva obreda: 1. Svećenik s vjernicima konsumira Sveto Otajstvo, a od ovih prilika ostavi samo za bolesnike, da obe prilike ponese bolesnicima isti dan i po mogućnosti bez zatezanja; 2. Biskup može dozvoliti, da se iza pričesti ostavi toliko konsekriranog vina i kruha, koliko je nužno za više

bolesnika; dakle se Sveto Otajstvo ne smije upotrebiti u nikakove bogoslužne obrede (n. pr. adoracija, blagoslov i sl.). Mnogi anglo-katolici ustaju protiv ovih odredbi. Ta u samom Londonu čuvaju oni u 140 crkvi »Najsvetije«, pale vječno svijetlo pred njim, svečano ga izlažu i popodne dijele svečani blagoslov (Cfr. Dr. Ehrlich, Notranje razmere v anglikanski cerkvi. Bogoslovni vestnik 1927, str. 188).

Anglo-katolici drže kao i mi rimo-katolici, da riječi posvete pretvaraju kruh i vino u tijelo i krv našeg Gospodina. Cranmer je g. 1552. izbrisao te riječi. Sada su one ušle u revidiranu knjigu. Dapače je sada dozvoljena uporaba odijela kod sv. čina, kako to čine rimo-katolički svećenici kod sv. mise. Doslije je anglikanska crkva nijekala za 375 godina realnu prisutnost Kristovu u posvećenim prilikama, pa je prema tome nijekala i »svećenstvo«. Kako je pravo imao Leon XIII., kada je osudio anglikansko svećeničko ređenje kao nevaljalo (Denziger, Euchiridion 1963-65.)!

Što su dobili evangelici?

Ništa. Ostavljeno im je na volju, da mogu i dalje upotrebljavati stari »Prayer Book«, jer su sve ove promjene samo dozvoljene i novi revidirani »Prayer Book« nije obvezatan. I dalje je ostala u toj knjizi stara »Crna rubrika« (Black Rubric) na istom mjestu na svršetku starog obreda Pričesti, samo su veća slova u novom izdanju. U toj rubrici čitamo, da klečanje vjernika i primanje pričesti nije adoriranje, jer kruh i vino ostaju u svojoj naravnoj biti, pa ih ne smijemo adorirati (inače bi griješili idolatrijom) To je vjera većine anglikanaca: ne vjeruju u realnu prisutnost Kristovu. Anglo-katolici tumače ovu rubriku tako, da ona tobože veli samo to, da Krist nije prisutan u realnom, naravnom svojem tijelu, t. j. sa svojom težinom, vidljivošću i t. d.

2. Zaključak.

Novi »Prayer Book« je 4. jula prošao kroz Opću skupštinu anglikanske crkve. U jeseni će morati proći kroz engleski parlamenat, pa će onda postati državnim zakonom. Hoće li se tome podvrći i anglo-katolici? F. Woodlok D. I. veli o tome, da je teško na to odgovoriti (Cf. Civ. catt., 1c. 130). No na to nam je unaprijed odgovorio lord Halifax. On piše: Ako ta knjiga postane zakonom, onda »će to biti k o n a c o n i h n a d a o s j e d i n j e n j u, što smo ih gojili mi u Engleskoj i izvan nje« (Church Times, 1. jula 1927).

Zašto su ipak druge struje poprimile ovu knjigu? Razlog je jednostavan, a iznosi ga i Dr. Ehrlich (l. c. 189): Svećenici su uvjereni, da će anglikanska crkva zapasti u potpunu anarhiju, ako se ne posreći sporazumna reforma knjige »Praxer Booka«.

Ovo pitanje otkriva nam stanje cijele anglikanske crkve, sve njezine slabosti, pa po tome možemo i suditi, kakova će biti njezina budućnost. Dr. Headlam, biskup u Gloucesteru, napisao je posebnu knjigu o anglikanskoj crkvi g. 1926. On otvoreno priznaje, da nitko ne zna, koje su bivstvene nauke te crkve. Ta tko će ih auktoritativno proglasiti i sigurno jamčiti, da su bivstvene, kada nitko u toj crkvi nije nepogrješiv? Iako znadu, što ne vjeruju, ali je prava zbrka glede toga, što treba da vjeruju. Tu odlučuju Dr. Knoks, Hensley, Henson i Frank Weston. Knoks je predstavnik strogog protestantizma, koji se drži Sv. Pisma. Ta se struja zove evangelička crkva ili Low Church. Hensley Henson je predstavnik bibličkog kriticizma, pa niječe Marijino djevičanstvo i Kristovo uskrsnuće od mrtvih, da nitko nema od Boga poslanstvo e bi tumačio Kristovu vjeru. Ova se struja zove Broad Churc. Pod okriljem te struje širi se u engleskoj crkvi modernizam. Dr. Major je vođa modernista. On je izjavio: »Budimo jednom na čistu, da Isus nije htio biti Sin Božji u metafizičkom smislu, kako to tvrdi nicejski sabor; on je htio biti Sinom Božjim u moralnom smislu, kako su sva čovječja bića djeca Božja«. Anglokatolici nijesu organizirani, i ako se nama rimo-katolicima po svojoj nauci i praksi najviše približiše. Oni imaju 6 tačaka: Svećenik stoji u sredini oltara, na oltaru su svijeće, upotrebljuju miješani kalež, t. j. vinu nadodaju vode, upotrebljuju hostije, imaju svećeničko odijelo, te kadionik. Anglo-katolički svećenici idu k Isusovcima u Belgiju, da nauče obavljanje duh. vježbi prema sv. Ignaciju; imaju i stroge redovnike, koje nazivlju anglikanskim Isusovcima; imaju i ženskih samostana. Uopće anglokatolici hoće da se povode za rimo-katolicima. No fali im uzrok i uvjet jedinstva: od Boga osnovano papinstvo. Svaki je pastor sebi biskup i lako sve mijenja. Ova će struja ipak jednom imati bolju budućnost nego li Low Church i svi moderniste. Takova je religiozna narav u svakome čovjeku, da će radije prionuti uz vjerski radikalizam ili konsekventno kršćanstvo, nego li se predati vjerskom nihilizmu ili nesavremenoj ukočenosti. K nihilizmu vodi otvoreno modernizam, k ukočenosti evangeličko naučavanje. Pitanje je vremena dakle, kada će se Engleska konačno u svojoj većini orijentirati prema Rimu, papi. Pokret je tu i nitko ga ne će zaustaviti, najmanje revizija »Prayer Booka«. Dapače upravo revizija ove knjige otkriva golotinju, labirint, kamo je duhove doveo protestantizam po svojoj biti i nauci.

P.

Borba njemačke katoličke omladine proti sportskom materijalizmu

(Vidi broj 4. str. 230 — 233).

3. Uzgoj u stidljivosti.

a) Što je stidljivost.

Sveti Toma ovako govori o stidljivosti: »Ime stidljivost (pudicitia) dolazi od stida, kojim se označuje sramežljivost (verecundia); stoga je nužno da se stidljivost odnosi na ono, čega se ljudi najviše srame. A ljudi se najviše srame seksualnih čina... u toliko, da ni sam concubitus conjugalis, koji je urešen poštenjem braka, nije bez sramote i to stoga jer se poriv genitalnih udova ne podvrgava vlasti uma kao poriv ostalih vanjskih udova; čovjek se ne srami samo onog veneričnog sjedinjenja, već i nekih njegovih znakova, kako to veli Filozof u 2. knjigi Rhet. (cap. 6): i stoga se stidljivost osobito odnosi na venerične stvari a posebice (praecipue) na znakove veneričnih stvari, kao što su nečedni pogledi, poljupci, doticaji; i jer se ovi obično najbolje zapažaju, stoga se **stidljivost** najviše odnosi na ovakve vanjske znakove; **čistoća** (castitas) se više odnosi na samo venerično sjedinjenje; i stoga se stidljivost prema čistoći ne odnosi, kao krepost, koja bi se od nje razlikovala, već kao nešto što izražava stanovitu okolnost čistoće...« (Sv. Toma II—II; 151, 4).

Stidljivost je dakle krepost, veli P. Küble u duhu sv. Tome, i to pomoćna krepost čistoće. Kao takova traži da ukloni od čovjeka sve opasne utiske i predodžbe u koliko je to moguće u razboritom životu; svemu se čovjek ne može ukloniti, jer bi se čovjek inače morao riješiti tijela. Njeno je najviše načelo: stalno nastojanje, da pusti što manje opasnih slika i utisaka u maštu, a što je već unutra, da po mogućnosti istisne dobrim i plemenitim slikama i utiscima (P. Küble, S. J.; Deut.-Jugendkraft 8, 3; p. 29).[1]

b) Pokrivanje tijela pomaže do ostvarenja cilja tjelovježbe.

Muškarac ne će da pokazuje svoje lijepo tijelo. Ponos muža je u svladavanju tijela, a ne u ljepoti tijela... Mi tražimo tjelesnu kulturu, koja služi čistoći. A čistoća znači svladavanje tijela, dok nečistoća crpi svoju hranu iz tjelesnih oblika. Stoga valja na prvo mjesto staviti svladavanje tijela, a u pozadinu valja potisnuti oblik tijela.

Slijedi da želimo steći nagradu za naša djela i da smo odjeveni.

[1] Vidi Perch: Comp. theol. dogm. II. (De pecc. orig. p. 195 etc.).

c) Naravni zakon traži odgoj u stidljivosti; a pozitivni zakon postavlja granice.

Naravni zakon traži odgoj u stidljivosti (jer gdje nema stidljivosti, u mnogim drugim stvarima, stanoviti nadopunak po pozitivnom zakonu propada time i ljudska zajednica). No naravni zakon traži ovdje, kao

g) Muško gombaće odijelo ne smije povrediti stidljivost.

Zato se od njemačke kat. muške omladine traže športske hlače (Lange oder Kniehosen) i sviter (Turn- bzu. Trikothemd. On imade kratke rukave, tek da se izbjegne neugodnim i nelijepim dojmovima, kada nema tih rukava). (D. J. K. VII, 21). (VIII, 4).

h) Ženske se moraju već iz socijalnih obzira (osobito prema muškarcima) čedno da odijevaju

»Poznata je stvar, da je za mladića borba za čistoću mnogo teža negoli kod djevojke. Ova je borba ona vatra, u kojoj valja kovati i iskušati muški karakter.« (P. Küble, S. J. 1. I. 1926, p. 5).

»Dok djevojka nema direktnih seksualnih napasti dok nije bila zavedena, kod mladića je seksualni nagon aktivan. Nagomilane slike golotinja dat će mašti najplodnije dodirne točke za sve moguće napasti.« (Küble, S. J. Ibid. 8, 3; p. 31.)

Lozinka njemačke omladine u ovoj borbi jest: Napola odjeven jest nepristojno odjeven.

»Ne budimo polovični! — Duh neka vlada tijelom«. (P. Küble, S. I., D. J. 15. V. 1926; p. 148.)

Temeljna misao ove borbe za ćudorednu obnovu muških i ženskih gombačkih odsjeka mogu biti ove Spasiteljeve riječi: »Udite kroz uska vrata, jer su široka vrata i prostran put, koji vode u propast, i mnogo ih ima, koji na njih ulaze. Kako su uska vrata i tijesan put, koji vodi u život, i malo ih ima, koji ga nalaze.« (Mat. 7, 13. 14.)

4. Uzgoj stidljivosti promiče cilj tjelovježbe.

a) Cilj tjelovježbe jest svladanje, a sredstvo pokrivanje tijela.

Ako želimo dobiti jasan pojam o važnosti uzgoja stidljivosti za tjelesni uzgoj, potrebno je, da proučimo dublje ovo pitanje. Tu vidimo, da je neposredni cilj tjelesnoga uzgoja oduhovljenje tijela,

t. j. tijelu valja dati općenito savršenstvo (kao što duhu valja dati općenitu naobrazbu) i da duša uzmogne nesvijesno vladati nad tim tijelom. Jer čemu najsavršenije tijelo, ako duša njime ne može da gospodari, i to tako spontano, kao što guslar nesvijesno iz svojih gusala dočarava najljepše zvuke, a da ni ne pomišlja kamo prste postavlja. Za tim dvostrukim neposrednim ciljem: općenito savršenstvo tijela i nesvijesna vlast duše nad tijelom mora da želi postići svaki tjelesni uzgoj. Ovom se cilju kod omladine opiru poglavito: tromost, tendenca baviti se vlastitim tijelom (robovanje njemu) i spolni nagon. Spolni se nagon kod omladine najviše opire drugom neposrednom cilju tjelesnog uzgoja (vlast duše nad tijelom), jer on najjače ugrožava kraljevsku prevlast duše.

Bog po prirodnim zakonima hoće da postigne tjelesnouzgojne rezultate: u dijete je usadio nagon igre, u mladića sportski nagon, a starijemu čovjeku nuždu tjelesnoga rada.

Dijete, koje se igra, nehotice usavršava svoje tijelo i uči dušu da i nesvijesno vlada nad tijelom. Isto tako je u mladića nagon za gibanjem (sportski), koji postizava isti cilj. Ovaj je sportski nagon usadio Stvoritelj omladini, da joj pomogne svladati opasni spolni nagon. Taj je sportski nagon goni za sportskim uspjesima (da načini sklopku, preskoči jarak, pobjedi protivnika i t. d.) i odvraća pažnju od putenog nagona. No kako je spolni nagon za omladinu najopasniji, to joj je Stvoritelj dao još jedno sredstvo, a to je prirođena stidlivost. Tako su sportski nagon i prirođena stidljivost, kako razabiremo iz rečenoga, ona dva naravna sredstva, koja pomažu da omladina svlada krizu puberteta. Zadaća je odgojitelja, da taj prirođeni sportski nagon svede u pravu kolotečinu, čuvajući ga od izroda i da sustavnim uzgojem bilo Crkve, bilo države; i to zato, jer su i zahtjevi naravnog zakona tek općeniti i u nekim pojedinostima ostavljaju neku slobodu kretanja, koja odgovara životnim običajima i svojstvima naroda. Ovaj nadopunak u pozitivnom zakonu imamo u »Smjernicama« (Leitsätze). (Njemački su biskupi izdali takav zakonik: o modi, plesovima, kupanju). I budimo radosni, da nam je od Boga postavljeni autoritet zacrtao jasan pravac. Sada barem znamo što ćemo činiti, dok drugi još traže pravi put. (P. Küble, S. J. Deutsche Jugendkraft 8, 1, p. 6).

d) Sustavni uzgoj stidljivosti preduvjet ostalom radu.

Svaki odgojitelj omladine znade, kako je i u najboljim prilikama teško bez smrtnoga grijeha mlada čovjeka provesti kroz godine razvoja. No to je upravo nemoguće, ako se prije toga razborito i savjesno ne odgaja osjećaj stidljivosti. Stoga je za omladinu na sletištima i u gombaonama osjećaj stidljivosti jedno životno pitanje (P. Küble, S. J. D. J. 15. V. 1926; p. 146). Ako ona u svom čuvstvu ne bude imala osjećaj proti nečistoći, naša je omladina propala. (Ibid.) Njena najjača pomoć je upravo stidljivost, plemeniti osjećaj, koji sve nisko bez duljeg mozganja s gađenjem od sebe odbija. Stoga je zločinac proti našoj omladini, pokušaj umorstva njezine ćudorednosti, ako se u njoj ubije stidljivost. (Ibid.) Jer i »omladina zdravih osjećaja« mora da vojuje boj, koji joj se ne smije otešćati nedovoljnom nošnjom (Ibid.).

Povijest nam dokazuje, da bestidnost i nećudorednost uporedo stupaju. Ako se golotinju uvijek gleda, stidljivost otupi, a to upravo ne ćemo. Narod, koji se sprijatelji s golotinjom, izgubljen je, jer gdje propada čistoća, propada i seksualna snaga naroda. Stidljivost, štit čistoće, zid je narodne budućnosti.

e) Odgajati valja već i djecu u stidljivosti.

»Odgoj sramežljivosti nije samo zahtjev kršćanskog ćudorednog zakona, već i naravnoga... Odgoj ne započinje podukom, već navikom... Dijete ne smije golo biti u javnosti i ne smije se golo pokazivati u javnosti; jer dijete nije ovdje, da se velika djeca raduju njegovoj bezglavosti, već da budu odgojena i nije ni malo sporedno, što se dešava s djetetom. Iz istoga se razloga djeca ne smiju gola međusobno igrati, već treba da budu, kao što to moraju i kasnije, pristojno odjevena«. (P. Küble, S. J., Deutsche Jugendkraft. 8, 3, p. 31.)

No ne radi se samo o potpunoj golotinji, već i o t. zv. polugolotinji, o nečednoj — bilo muškoj, bilo ženskoj — nošnji. Stoga zabacujemo i pologolu gimnastiku, jer dovodi, kako praksa pokazuje, do potpune golotinje.[1]

f) Gombaću nošnju za javne nastupe treba se prema tome odrediti prema potrebama slabijih.

Lozinka mora biti: »Lijepa, razborita, zgodna gombaća nošnja na gombalištima i sletištima«. (15. V. 1926.)

Pitanje odijevanja kod javnih tjelovježbenih nastupa valja odre-

[1] Biskupi dozvoljavaju jedino pod stanovitim okolnostima polugolotinju, kod kupanja i plivanja (odijeljeno po spolovima, pristojno kupaće odijelo!). Opasnosti su tu, ali malim opasnostima, kojima je omladina dorasla, treba je izlagati. No omladina se ne smije izlagati opasnostima, kojima nije dorasla.

diti obazirući se na najslabije, t. j. na omladinu. Što koristi, ako djeca i muževi ne pretrpe štetu, a omladina osurovi i propane?
jem u stidljivosti (n. pr. veoma čednom gombačom nošnjom, ne samo kod ženskih, već i kod muškaraca) omladinu učini osjetljivom za naj manje porive spolnosti, koji bi ugrožavali prevlast duše nad tijelom. (Vidi: Deutsche Jugendkraft od 15. Sept. 1926.; p. 186—291; Küble, S. I.).

b) Lijepo tijelo jest posljedica svladavanja, a ne otkrivanja tijela.

Stari su Grci krunili djelo i unatoč toga su stvorili klasični oblik tijela tim, što su tražili prava djela.

c) Kontrola, da li je tijelo zdravo, nije njegov oblik, već njegova djelatnost.

Najbolja kontrola tijela nije njegovo gledanje, već što je u stanju da izvrši (Leistung). Ovo preveliko naglašavanje tjelesnog oblika suvišno je sa zdravstvenog gledišta, a pogubno s ćudorednog. (P. Küble, S. I., D. J. 15. VI. 1926; p. 147.)

d) I sa znanstvenog se gledišta golotinja protivi cilju tjelovježbe.

Gola gimnastika nije potrebna. Dokaz su tomu zdravi sjeverni narodi, osnutak rimskog carstva, borbe vitezova u teškim oklopima, sadašnji odgojni sistem u Americi i Engleskoj. Treba naučiti svladati i teret odjeće. Narodi su golotinje (Grci) propali. Müller ne traži u kasnijim izdanjima svoje knjige »Moj sistem« ni pet minuta gimnastike bez odjeće.

Sunčane zrake mogu na tijelo štetno djelovati. Otvrdnut ćemo, ako se ne odijevamo odveć toplo i ako smo dosta na svježem zraku. Isto je dobro izjutra cijelo tijelo umiti.

Gimnastika bez odjeće nije ni potrebna, da se otkriju tjelesne pogrješke. Te se pokažu, ako pojedini organ ne funkcionira.

Prigovor da je ugodnije bez odijela gombati otpada, jer najugodnije je uopće se gombati.

Svjetlost djeluje na rast; južnjaci prije dovrše svoj rast. Dakle zlo je odveć izlagati golo tijelo svjetlosti.

Neispravno je mišljenje, da je golotinja pri gombanju zdravija, jer odijelo priječi disanje kože. Gombače odijelo od rijetkog tkiva ni malo ne priječi to disanje kože. Odijelo služi prije svega uzdržavanju ljudske topline i priječi nagle promjene u temperaturi, koje lako dovode do prehlade. Gombače i sportsko odijelo mora također da štiti stidljivost i služi odgoju estetskog čuvstva. (D. J. K. 8, 4.)

Roditelji su u savjesti dužni ne samo iz ćudorednih već i iz zdravstvenih razloga zabraniti djeci gimnastiku bez odjeće.

Iako državna uprava ne će zabraniti njegovanje bezbožne golotinje, narod si sam može početi krojiti pravdu, da tako zapriječi svoju propast (8, 8, 1926).

5. Socialna svijest nam nalaže, da se danas odričemo i dozvoljenih stvari.

»Stoga se moraju kat. sportske organizacije već iz protesta proti ovom pokretu (koji ide za otkrivanjem golotinje) odreći i nekih stvari, koje bi se po sebi mogle dozvoliti«. (P. Küble, S. I., Deutsche Jugendkraft, 8, 1; p. 7.)

U doba, koje se tako jako sklize po strmoj kosini, ne treba otkloniti samo one stvari, koje znače neposrednu opasnost, već i sve ono, što je u stanju, da nas prije ili kasnije povuče u ovaj tok vremena. I ako pojedinac može da je uvjeren, da lično bez velike opasnosti može da pođe velik dio puta, to si treba danas staviti granice, radi velike socijalne ideje, što mora da pomogne silno velikom broju onih, koji su u opasnosti. (Schule u. Erziehung, I.; 1925; P. Schröterer, S. I.: Rhytmik u. Erziehung.)

6. Sportski materijalizam skršit će se katoličkim tjelovježbenim organizacijama.

a) Biskupi ih preporučuju.

Svi njemački biskupi preporučuju kat. sportski pokret. Tako n. pr. piše poznati biskup Keppler: »Radosti, što ih vi volite i koje sve s vama dijelimo, nalazite u njima (kat. sportskim društvima). U njima se prije svega goje nadnaravne podloge, koje mogu jedino da daju nadnaravan temelj. Kao biskup ne mogu stoga imati drugu želju, nego da sva ova udruženja, koja su osnovana radi koristi i obrane omladine, procvatu i uspijevaju.« (D. J.K. 7, 21.)

b) U njima valja uvijek raditi prema ćudorednim pozitivnim smernicama biskupâ i ove bez prestanka proučavati.

»Da, mi hoćemo svom ozbiljnošću da od vremena do vremena pročitamo smjernice Fuldske biskupske konference i pitat ćemo se,

da li je kod nas sve onako kako to hoće biskupi, ti pozvani zastupnici Crkve.« (Ibid.)

7. Koje su dužnosti svih katolika u borbi proti poganskom shvaćanju tjelesnog uzgoja?

U plakatu, što smo ga spomenuli u početku, njemačka se katol. omladina ovako obraća na svoj narod:

»Vidimo kako se na sve užasniji način kod tjelesnih vježba prelazi od uzgoja tijela kultu tijela. Ideje su se kulta golotinje u svim slojevima na neobičan brz način počele da šire i da dobivaju pobornike. Ove ideje probijaju sve nasipe, koji još zaustavljaju prljavštinu i nećudoređe. Ljudsko je tijelo najviše; ono postaje najvišim idealom; duša ne znači ništa. Zar mirno da gledamo kako podzemne sile sve oko sebe ruše? Sveta je dužnost katolika, da budu prvi, koji će pohititi u borbu, koji će se svrstati u jurišnim redovima! Ili će bujica propasti nesmetano dalje teći i Njemačka će pogibati u blatu i propasti. Ili će svaki pojedinac skočiti u pukotinu i davat će smjer — mora da dobije utjecaj i na druge — i tako moramo u Njemačkoj da postanemo pravim putokazima, šta je prava tjelesna kultura i kako ova djeluje. Deutsche Jugendkraft (Njemačka omladiska snaga! to je ime njemačke katoličke tjelovježbene organizacije) vidi u ovome svoju najotmjeniju zadaću. Ova ideza odgajanjem tijela u našemu smislu, u duhu općenitog katoličkoog odgoja. Ali: Naš je posao uzaludan i bez potrebe otešćan, ako katolički narod to ne shvati, ako nas kao cjelina ne potpomogne u našim nastojanjima i ne dade našim djelima snažnu prodirnu snagu. To je stvar savjesti za svakog pojedinca... Nijesu uzalud naši biskupi uvidjeli svoju dužnost, da u Smjernicama zauzmu najodlučnije stajalište proti takvom kultu tijela; ta radi se o jednom pitanju, koje — kako nas uči iskustvo — duboko zadire u kršćansko poimanje i u ćudoredni život. O tome se radi, da se suprostavimo jednoj bujici, koja prijeti, da u našem narodu odnese zadnje nasipe ćudorednosti i dobrih običaja. U takvom času treba u pozadinu postaviti sitničave razloge, pitanja možda da ovo ili ono nije možda upravo tako loše, kako se govori; možda u svim prilikama sve to nije ni tako opasno. Sve u tom slučaju mora da stupi u pozadinu: sitničave taštine, strah pred izrugivanjima, umišljeni staleški obziri i t. d., sve treba da se podredi velikom općem interesu, jer se radi o tome, da naš narod spasimo od ćudoredne propasti. A ova propast prijeti i silnom se brzinom primiče. Tko poznaje znake vremena i povjesne činjenice, vidi da se propast primiče. Periode jednostrane tjelesne kulture nose sve u povijesti na sebi žig duboke ćudoredne razvratnosti. To su biskupske riječi; stara Grčka i stari Rim to najbolje tumače. Stoga radimo za zdravu kulturu tijela, a borimo se proti svakom kultu tijela! Poduprimo teški ali zahvalni posao Deutsche Jugendkrafta! Napunimo njezine redove. To je naša dužnost, koju imademo prema našoj vjeri, našoj domovini, našoj budućnosti. U ovoj ćemo dužnosti pobjediti, na vršenju će se naše dužnosti sve određeno »razmrskati« (Deutsche Jugend-Kraft, 15. IV. 1926.).

Dr. I. Merz.

Besposlena žena i moderno društvo

Vikontesa je **Rhondda** »strah lordovske kuće«; ona je po pravu perovica. No **lordovi** su izjavili: »Ako lady Rhondda uđe u komora lordova, onda ćemo mi **otići«.** Taj sukob traje tri godine. Vikontesa upravlja jednim križarskim trustom, **spretno** uređuje sedmični časopis »Time and Tide«. U listopadu i studenom je lani **objelodanila** u tom časopisu niz članaka protiv bezposlene žene i završila je, da **je takova** žena bič i pogibelj za ljudsku civilizaciju.

Protiv toga ustade **G. K. Chesterton**, poznat i izvan Engleske pa smo i mi **par puta** donijeli njegove članke u našem časopisu. Puna radost života našao je **taj** inteligenat u katolicizmu. On dakle stade na obranu nezaposlenih žena. Treba **i takovih žena**, koje su bez vanjskog zanimanja, koje su majke obitelji, a te su i **zaposlene**, dapače najdostojnije. Ovima želi Chersterton više dokolice, a ne manje.

Rhondda je **prihvatila javnu debatu** o tom predmetu: debata će se voditi **između** njih dvoje, a predsjedat će poznati publicista Bernard Shaw. I zaista **rasprava** se vodila 27. siječnja 1927. u dupkom punoj Kingsway Hall u Londonu. **Radiofonija** raznijela na sve tu debatu. Sve su ulaznice po pola šilinga bile una**pred** rasprodane, pa su nekoji plaćali i pet engl. funti za mjesto. Te je večeri **slušalo** do 8 milijuna tu zanimivu debatu. Ona je i za naše prilike važna.

Bernard Shaw:

(Upozoruje općinstvo, kako večeras sluša ovu debatu čitav svijet, pa moraju učesnici u dvorani biti oprezni u svojim čuvstvima i izjavama jer će to čuti i žene i muževi kod kuće). Ako kao predsjednik propustim veću slobodu u diskusiji, može se rasrditi ministar pošta i brzojava, pa će zatražiti vojnu silu i izići će čak i kraljevska straža, policaj će ući u dvoranu i zapriječiti djelovanje mikrofona, Shawa će odvesti na pošt (smijeh). Po konstituciji mogu slušatelji time protestirati, da kod budućih izbora ne izaberu takove ljude (odobravanje i smijeh).

Večeras ćemo raspravljati o besposlenoj ženi. To mi pokazuje, kako sam ostario. Kada sam bio mali, žena nije poznavala dangube. Ona je imala svoju kuću, svoju djecu i svog muža, da ih odgaja, kako to mora biti da sve ide dobro. Sad se je sve izmijenilo, mi smo se svega riješili pomoću hotelskog života. Riješili smo se i prekobrojne djece pomoću »birth control« (ograničenje poroda). Žena sada može da bude besposlena. Ona može, ako

joj je milo, da pije coctaile, ići u night-klubove, plesati charleston. Što će na to kazati g. Chesterton?

Mi ga svi poznajemo, o njemu poznajemo mnoge stvari. On me je pretekao kao socijalista i dao je napokon socijalizmu njegovo pravo, istinito i konačno ime: Distributivizam ili distributivni sistem. On znade k[illegible] i krasno govoriti. Ali ima jedan Chesterton, koji me uznemiruje. To je Anakreont u njemu. On u svojim govorima i moralnim dodacima znade dirnuti ono što je na svijetu najintimnije, pa znade da bude od vremena do vremena apostolom Velikog Pia. To je Chesterton. On će valjda braniti coctail i charleston. I ja sam za to, ali kao predsjednik moram biti obziran, ali ako mislite, da bi Chesterton mogao s lady Rhondda plesati charleston, to je nemoguće. (Ch. je korpulentan). Prosim Lady Rhonddu, da stupi na poprište.

Lady Rhondda:

Besposlenih žena nema. No žene mogu biti vrlo zaokupljene poslom, a ipak nekorisne. Veli se, da neudate žene rade, a udate da imaju više nego li pune ruke posla u svojoj obitelji. G. Chesterton misli, da jedno dijete apsorbira život jedne žene. Tim gore za dijete! Ipak ima i nezaposlenih žena! Jedna mi je ovako pisala: »Udata sam, imam 40 i više godina. Moj je posao: nadzirati i upravljati kućom. To traje dnevno 2 ili 3 sata, izim ako je netko bolestan. Evo dnevnog reda: Doručak 7 i pol do 8 s., malo gospodarenja, pregledati pokrivače, odrediti ispražnjenje, pobrinuti se za cvijeće, telefonirati, udesiti dnevni red, narediti jela. To traje od 8 do 11. Onda treba ići u dućane. Pohodimo prijatelje od 11 do 1 i pol. Lunch. U 3.30 bridge ili češljalac. U 7 s. diner, 8 kazalište, soireé, ples. Dan za danom, sve ništavo, što ne?«. — Ili pročitajte časopise velikih škola, gdje nekadašnje pitomkinje opisuju mlađima svoj emancipiran život. Jedna ide u Yorkshire, da postane poćasnom gospođicom; druga ide na dva mjeseca na zimski sport u Švicarsku i onda u Biaritz; treća odlazi u Indiju na 6 mjeseci; četvrta s majkom unajmne svoju kuću, da onda amo tamo lutaju. Kada ne bi bilo besposlenih žena, visoke pete ne bi ušle u modu. Moda stvara besposlene žene, pa im je nametnula glupo nespretnu obuću i haljine. Veliki časopisi i sve što je s time srodno jesu sredstva, koja ženama oduzimlju vrijeme. I za to ne valja pokuditi nijednu ženu, jer ona nije kadra da se otrese tog sistema.

G. K. Chesterton:

Predsjednik je spomenuo, da je »birth control« (praksa u ograničenju djece) dokinuo pitanje poroda. Ako bi bilo to tako, onda bismo mi bili Irci. Sada shvaćam, zašto veli lady Rhondda, da su žene bez posla. A ja velim, da je jedno dijete dovoljno te zaposli jednu majku. Žalim, što je to tako. Ali tko je tu kriv? gdje je uzrok tome? Treba da odgovorim na to pitanje Birth controla; ali bi mogla amo provaliti policija i htjela spriječiti razlaganje o tome (smijeh).

Lady Rhondda se zgraža, što žena nema posla. No ja želim mladim ženama i mladim muževima, da bi imali više slobodna vremena. Prava je socijalna pogibelj, što dangubne žene često upadaju u filantropiju. Dok one hoće »da plešu, piju cocktail i sve da reformiraju«, dotle one ne oduzimlju drugima njihovo zadovoljstvo. No kada se traži, da svaka žena djeluje izvan kuće, uvjeren sam, da to nije nužno u korist čovječanstva. Zar je to tako časno, što vi zovete[1] poslovima, trgovinom liberalnim zanimanjem, novinarstvom? je li to tako nužno, te valja podići takovu zgradu bez pravog temelja?

Domaće je ognjište jedino mjesto, gdje pojedinac ima još nešto slobode i neke stvaralačke vlasti. Samo se tu mogu osobe ljudske afirmirati kao takove. Sindikati su zakupili sve poslove; sve je u konfuziji i bankrotu.. Posred tih malenkosti i ništavosti ima malih otoka, tajnih mjesta, malih tvrđava, malih oltara, koje muškarci i ženske mogu da smatraju svojim i da ne pripadaju Molohu. Postoji u našem životu još nešta primitivna, što ja nazivljem domaćim ognjištem. Ustajem na njegovu obranu. Tu ti nitko ne zapovijeda, kada ćeš prestati jesti, kada piti ili spavati u određene sate. To je jedino mjesto, gdje se ne moraš odijevati po modi. Žene ognjišta sudjeluju i te kako protiv našeg okamenjenog i potrgovačenog svijeta, koji će brzo postati monopolistom.

Ja ustajem na obranu svih malih kraljevstva, koje zaštićuju dokolicu i slobodu. Ako nadođe vrijeme, u kojem neka dama, baštinica aristokratskih tradicija, neće imati nikakvog posla, a ja bih tada morao birati ili nju ili novu damu reklame i poslova, onda volim prvu. Ta ona je barem nakit svijeta. Ta ja ne zagovaram dangubu u luksusu; ja branim samo tradiciju, ženu, koja živi na domaćem ognjištu.

Lady Rhondda:

Ni malo se ne slažem s g. Chestertonom. On veli, da je obiteljsko ognjište jedino svetište dobrote i slobode. Po njemu je dakle idealan život ostati kod kuće kao toliko ponizne ljubice ili plašljivi puževi; kod kuće gdje su zastori dobro spušteni i ne može se van gledati od bojazni, jer je vani kapitalističko društvo. Taj je ideal po mom sudu nedovoljan. — Najprije život kod ognjišta, odgoj djece. Ne velim, da odgajanje djece nije najteži posao na svijetu. Naprotiv. No krivo je to, što g. Chesterton traži što veći broj poroda. To je kao da čekić mora proizvesti drugi čekić. To je lijepi ideal.

Vidim, da se g. Chesterton smije. Drago mi je, što mu se ta perspektiva sviđa. No ja bih volila samoubijstvo.

Napokon je g. Chesterton govorio o temeljnim načelima, na koja se oslanjaju naši pogledi o životu. Ja sam žena trgovine i bavim se njome i ne bih željela da budem čim drugim zaposlena. vjerujem naime, da je trgovina u ovoj zemlji trgovine glavno zanimanje naroda. Sva su druga zanimanja kao parasiti. Dakako naša civilizacija nije savršena,

[1] Rhondda traži, neka svaka žena ima službu izvan svoje kuće

pa ima dobrih i loših strana. Tu valja djelovati u sistemu, u kome se nađeš; djelovanjem treba taj sistem promijeniti, ako misliš da je loš. To vrijedi za muškarce i žene. Ja neću da se žene zatvore u kući i spuste zastori, jer im je vani odvratno. Ako naš socijalni sistem nije njima sasma dobar, neka izađu van i neka ga poruše. Ako im je taj sistem po volji, neka onda u njemu ispune svoj dio posla.

G. K. Chesterton:

Ne običajem se odaleč ti od svijeta. Ja činim kao i lady Rhondda, objelodanjujem svoj časopis da raš rim svoje nazore. Preporučam i ponovno preporučam: Čuvajte slobodu; gojite kod sebe i u sebi stvaralačku moć. Č o v j e k može da slobodno misli još samo u obitelji, tu da slobodno stvara. Svugdje je drugdje skučenost. Stoga branim ognjište, ognjište misli i obitelji.

B. Shaw:

Rasprava nije bila previše živa. Na sreću mogu kazati, da su oba protivnika ostala vjerna izvrsnom načelu Roberta Oxena: »Ne prepirite se, nego opetujte svoje tvrdnje«. To su oni učinili. Svako je od njih ostao na svom stanovištu.

G. K. Chesterton:

B. Shaw je socijalista. On shvaća obitelj po socijalističkim načelima. Tu se razilazimo. Lady Rhondda i ja ne možemo pravo raspravljati o nezaposlenosti, kada nijesmo odmah na početku označili, što v j e r u j e m o o životu i besmrtnosti, o odnosu ljudi s Bogom. S.

Šiba (virgula mercurialis)

U Njemačkoj je nibelunška pjesma spominje već početkom srednjega vijeka. Na jednom rukopisu dvorskog muzeja u Beču (oko g. 1400) vidimo čovjeka sa šibom pokraj zdenca. To znači, da je uporaba šibe u traženju vode bila poznata već 100 godina prije Paracelsusa (1493 - 1541). Ovaj opisuje, kako njemački rudari traže rude, koje su sakrivene u zemlji; u tu svrhu upotrebe šibu u obliku slova Y, a istraživalac drži njezina dva kraja u svojim rukama.

Spominje se i to, kako je g. 1630. neki francuski plemić u Češkoj otkrio, da se pomoću grančice jalše ili vrbe može naći podzemne vodene žile. Pravi preokret nastade u prilog šibe, kada je g. 1692. Jacques Aymar pomoću šibe otkrio ubojice nekog trgovca, 5. srpnja naime te godine u 10 sati navečer nađoše u Lyonu umorene nekog trgovca, sina i njegovu ženu, a vlast nije mogla da nađe krivce. Aymar ih je našao. Kako? Slijedio je svoju šibu i otkrio

je, da su trgovca ubila trojica; on je išao za šibom daleko preko rijeka i kopna dok ih nije našao. Ta je činjenica izazvala mnoge spise. Princ je Condè s Aymarom pravio više pokusa, ali bez osobite sreće. To je uzrok, da je svijet opet nekako zaboravio na uporabu šibe. Ipak se ta uporaba održala kod puka, ovdje ili ondje; održala se do novije dobe.

G. 1879 - 1901. objelodanio je u Dublinu engleski fizičar prof. sir W. F. Barrett oveće djelo (530 str.) o šibi pod naslovom »On the so-called divining rod«. V. Uslar je u južnoj Africi u gg. 1906 - 1908. pomoću šibe iskopao više zdenaca i vrlo uspješno našao vodu. Jednako je major von Graeve otkrio vodu u blizini Sinaja u gg. 1915, - 1917. (za svjetskog rata), pa napravio zdence i željeznice i puteve do sueškog kanala.

U novije doba poraslo je zanimanje za šibu, pa se pobudilo više znanstvenog istraživanja i radova. Poznati su spisi fizičara Ambronna (Göttingen), E. Hascheka (Beč), Herzfelda (München), Klinckowströma (München). 1926. je bio u Parizu posebni kongres učenjaka o pitanju šibe i njihala. Tako su danas šiba kao i njihalo postali više popularni nego li ikada prije. Ne govori se o njima više prezirno niti ironično; znanost se bavi njima vrlo ozbiljno i regbi otvara im nove puteve na praktičnom polju, čak i kod liječništva.

1. Uspjesi.

Lehmann, od koga smo i sabrali nekoliko povjesnih podataka, pripovijeda: U blizini većeg danskog grada pokazao mi je jedan liječnik iz tamošnjeg kraja veliko mnoštvo zdenaca, koji su iskopani prema uputama starog vještaka pomoću šibe; nekoji su se zdenci nalazili na mjestima, gdje se nije moglo lako slutiti e tu ima vode. Ljudi su kopali prije na svoju ruku i bez pomoći vještaka sa šibom, i dakako bez uspjeha (Aberglaube u Zauberei 489).

Uslar je u južnoj Africi, gdje je tako malo vode, dao prema iskazu šibe na 800 mjesta kopati, a neuspjeh je bio postotno vrlo neznatan.

Danas šibom otkrivaju ne samo vodu u dubini zemlje, nego i kovine i rude, doznaju za vrst boje, biline i bolesti. O svemu je tome opširno izneseno na spomenutom pariškom kongresu. Uspjesi su sjajni i obilno nagrađuju malo truda, što ga upotrebe radamanti.

A. Virè, ravnatelj muzealnog laboratorija u Parizu, otkrio je divne i ogromne pećine u blizini Rocamadoura, sve pomoću šibe. On je za svjetskog rata u okolici Arrasa našao mnogo podzemnih špilja, u koje su vojne vlasti mogle da smjeste svoje ranjenike.

Na pariškom je kongresu redovnik Padey iz Belleya (Ain, Franc.) pokazao, kako je on kao liječnik kadar da pomoću šibe doznade (diagnozira) svaku bolest uopće i za zdravstveno stanje svakog glavnog organa (srca, pluća itd.).

2. Postupak.

Henry de France je objelodanio g. 1926. u pariškoj reviji »Etudes« poseban članak, u kojem tumači naravni uzrok svih uspjeha šibe. Da vidimo barem nešto iz tog tumačenja.

Šiba može biti iz drveta raznih stabala, iz kitove kosti, iz čelične žice (ne mora biti iz lijeske). Zgodan je prutić iz kitove kosti, koji je dug 25 cm i širok centimetar i pô. Tu šibu držimo na krajevima i to dlanovima ozdo. Ako je prutić ili šiba jača, treba jače i šake stisnuti. Kako se ta šiba savija ili spušta, označuje dubinu ili širinu, gdje se nalazi voda ili ruda ili kovina. Tu možemo navesti 8 pojava.

a). Gibanja i njihova oznaka.

Upotrebimo električnu struju bilo iz akumulatora, sektera i dr. Približite se desno nad žicom, kojom prolazi električna struja, te držite vrh šibe naprijed i malo podignuto; kada prođete rukama ispod žice, šiba će se pridići gotovo vertikalno. Nazovimo to gibanje pozitivnim. Ako se približite k negativnom polu akumulatora, onda će se šiba spustiti. To nazovimo negativnim gibanjem. Ako pođete natrag, dobit ćete obratna gibanja prema prvima.

b). Metoda serijâ. Dubina. Granica upliva.

Kada prođete ispod električne struje, šiba će se dići. Zabilježite udaljenost od žice, n. pr. 50 cm. Uzmaknite zatim, dok šiba ne postane horizontalna; pri tom uzmicanju zabilježite 10 stupnjeva ili oznaka, dok ne postane šiba horizontalna. Ovo zadnje znači, da je šiba izvan upliva električne struje. Ovo nastaje to prije, što je manja struja.

c). Dubina. Druga metoda. Popravak grješke.

Prođite ispod električne struje. Šiba se diže. Označi to mjesto, pa uzmiči kao prije. Prema povraćanju šibe označi udaljenost od električne struje. Isto će se dogoditi, ako se digneš iznad struje. No te jednakosti ne će biti, ako postaviš hrpu knjiga između sebe i struje. Tako nas neke naslage u zemlji varaju kao hrpa naših knjiga u ovom slučaju.

d). Četiri strane svijeta.

Uzmi električnu džepnu svijetiljku pa je postavi na stolicu. Držeći u rukama šibu prođi iznad svijetiljke prema sjeveru i jugu, istoku i zapadu. Tu će se šiba uzdići na sjeveru i jugu, saviti na istoku i zapadu. Time možeš označiti četiri strane svijeta i četiri temeljne tačke horizonta.

e). Prospekcija u udaljenosti.

Položi tu svjetiljku u nekoj udaljenosti, gdje prestaje upliv struje. Okreni licem prema svijetiljci. Tada će se šiba dići. To bilježi i broji, jer će se ona dizati prema metrima udaljenosti od svijetiljke. Ovo dakako pretpostavlja već prije spomenute opaske. Jednako možeš odalečivati svijeću, ali će ona izazvati dizanje šibe, kada prođe mimo vas.

f). Svjedočanstvo jakog svijetla.

Postavi u ravnoj crti džepne svijetiljke i jedan jači izvor svjetla (n. pr. 5 - 6 svijetiljki skupa) Prođi između male svijetiljke i jače svjetlosti, šiba će se tada dići. Šiba će se dići, kad god prođeš kroz okomicu između te svijetiljke i jakog svijetla. Ovo jako svijetlo smatrajmo kao da je naše sunce.

g). Meridijan.

Dobit ćeš iste kretnje, i ako se ne obzireš, kada pređeš preko meridijana ili crte sjevero - juga. To je metoda posvjedočenja.

h). Geometrične figure.

Kad si postigao dizanje šibe ispod električne sprave, pa ćeš dizanjem šibe dobiti geometrični nacrt te sprave. Slično vrijedi za svijetiljku ili akumulator; drugda ćeš dobiti pravokutnik, krug i slično prema tome, kakov oblik ima dotična sprava. Mager i Padey su sve to aplicirali na istraživanje vode, kovina i dr.

Primijenimo sada ove pojave na praktična pitanja.

Kako da nađemo vodu i tekućine?

Ispod zemaljske površine teče voda u raznoj dubini i raznoj količini. Kako ćemo saznati njezin položaj? Gdje želimo potražiti vodu, najprije proučimo zemljište s geografskog i geološkog stanovišta, zatim prođimo šibom preko zemlje, dok ne opazimo da se šiba diže. Načinimo na tom mjestu petom kakav znak; učinimo to i dalje gdje god se šiba diže. Prođimo tako na lijevo i na desno. Proslijedimo dok se šiba ne slegne. Tako ćemo upoznati dvije međe, gdje prestaje dizanje šibe, pa postavimo znakove. Kada prelazimo od jedne vrsti operacije k drugoj, spustimo kraj šibe za čas, da tako izbjegnemo pogrješke. Zatim okomito prema međi uzmičimo i šiba će se spuštati. Tako ćemo doznati za dubinu.

I ovo je važno. Iskustvom se opazilo, da se šiba diže tri puta, ako se nalazimo na vapnenastom tlu; znak dapače, da je voda mineralizirana. Ako se šiba 2 puta pridigne, znak je da u vodi ima organičke materije.

Još nešto glede dubine. Ako želimo izbjeći eventualnu pogrješku, moramo primijeniti treći naš pokus. Kako? Kada smo

upoznali kraj izvora ili sloja, postavimo kočić, a na nj privežimo ma koju kovinsku žicu i okomito prema izvoru stupimo dalje od njega i napokon privežimo kraj te žice u nekoj udaljenosti na drugi kočić. Sada uzmimo šibu i idimo iznad te žice, dok ne opazimo repulziju. Tu tačku zabilježimo, jer je to dubina vode (od te tačke repulzije do prvog kočića).

Abbè Bouly usavršio je šesti i sedmi pokus, pa tako možemo šibom analizirati vodu. Položite na tlo čašu čiste vode, ali tako da je položite okomito prema suncu i vodenoj struji. Ako prođete šibom, ne ćete opaziti gibanja koja su prije bila kod vapnenaste vode. No ako uzmete u čašu malo krede, šiba će se jednako dizati, kada u čaši bude toliko vapna, koliko ima u vodi pod zemljom.

Ako želimo **potražiti kovine ili rude,** moramo započeti svoja opažanja s komadićem dotične kovine ili rude, pa ćemo primijeniti dizanje i spuštanje šibe na kovine i rude ispod zemaljske površine.

Podzemne ćemo **pećine** otkriti time, što se šiba negativno drži, t. j. spušta. Kameni greben daje 5 negativnih kretnja.

Kako ćemo spoznati **razne boje?** Mager upotrebljuje bojadisane šibe (plave, crvene itd.) iz kitove kosti, ali okrugle. K tome se uzmu male cijevi, u koje se stavi dotičnu boju. Želite li n. pr. doznati, da li je voda pitka? Treba uzeti najprije crnu šibu i upoznati struju, pa onda ljubičastu šibu. Ako se ova zadnja počne dizati, to dotična voda ima organičnih tvari. Tako ima i drugih pokusa za druge boje. Kako je voda u odnosu s bojom, to šesti pokus s ljubičastom šibom može da nam otkrije željezo, crvena šiba bakar, zelena živu.

Vina, otrovi, biline pokazuju također stanovita gibanja šibe. Uopće kod bilina je 15 pokreta, kod istraživanja čovječjeg tijela dvostruko.

3. Tumačenja.

Već je polovicom 17. vijeka pisao Isusovac Atanazij Kircher, da se šiba niti prema vodi niti kovini ne giblje, ako nije u čovječjoj ruci; dakle je čovjek tu glavni faktor. No kako? To je pitanje. Na to nam pitanje odgovaraju razne teorije.

a). Jedna hipoteza veli: Radomant više manje nesvijesno osjeti neke znakove traženih tvari, pa onda jednako nesvijesnim gibanjem mišica stavlja u djelovanje i šibu. Tako je Plinij tvrdio, da su stari radamanti (aquileges) kod Etruščana poznavali po ishlapljivanju kod jakog sunca, gdje se krije pod zemljom vodena žila. I Chevreul je pristajao uz tu teoriju (De la baguette divinatoire). No ta teorija ima slab temelj. Ta kako ćeš protumačiti, da šiba znade opredijeliti ne samo pravac točno svih podzemnih voda, nego i njihovu dubinu? (Cfr. E. Buchner, Von den übersinnlichen Dingen 108).

b). Druga, t. zv. **psihilоška hipoteza,** tvrdi, da radomant ima neku vrst bistrog gledanja. Tako možemo protumačiti gore spomenuti slučaj Aymara. Već je g. 1700. I. Zeidler pisao u svom »Pantomysterium«, da ne otkriva šiba, nego čovjek svoje vlastite misli, dotle skrivene, kako netko i u snu doznaje što će mu se dogoditi. Kao primjer navodi, kako je otkrio nekom ocu, što mu je sin sakrio u drvarnici. Sauvè iznosi primjere, kod kojih su pomoću šibe otkrili i lupeže (Vorclore dans les Vosges). Uz ovu hipotezu pristaje i prof. Barrett. Činjenica je, da radomante vidimo, kako pri svom poslu upadnu u neki hipnotični i magnetički san, raširenje pupile, djelomična katalepsa, trzanje mišica itd. Naravno nekoji radomanti to hine, da si tako dadu veću važnost. No to su iznimke, pa ih treća hipoteza pripisuje slučajnom spoju tih pojava u osobi ovog ili onog radomanta.

Protiv ove psihične hipoteze govori i to, što je n. pr. Adolf Schmitt u Bernu izumio automatičnu spravu, koja otkriva vodene slojeve (Cfr. Buchner, lc. 112). Drugu je spravu napravio peštanski profesor R. Eötvös. Obe imaju uspjeha.

c). Treća **psihofizikalična** hipoteza (ili fizikalično - fiziološka h). Ta je hipoteza tvrdila ispočetka, da električna struja u vodi ili tvarima ispod zemlje proizvodi utiske na čovjeka i ti utisci onda se javljaju ili prenose na šibu. No kada se javila nauka o radioaktivnim zrakama, odmah su prihvatili da su te zrake uzrok osjećanja u čovječjem mišičju. No pokusi Hascheka i Herzfelda dovedoše, da radamant ne osjeća zemaljsku struju na sebi, nego samo deformacije u električnom polju. Tu su dva fizičara dapače napravili i ovaj pokus: Postavili su kovinu u kutiju, koja je bila pokrivena mrežom žica i ove spojene sa zemljom. To je tako zv. Faradayev kavez. Taj je kavez potpuno zaštitio električno polje. Šiba je prije pokazivala jaku reakciju, sad je potpuno prestala. Isto se dogodilo, netom bi vodovod spojili sa zemljom pomoću žice. Dakle svaka promjena strukture električnog polja djeluje na radamanta. (Cfr. Lehmann - Petersen, Aberglaube u Zauberei 495).

Petersen naglasuje dvije stvari: 1. Svakom čovjeku ne polazi za rukom, da mu se šiba u rukama previja i reagira. Dakle nije tu samo objektivni elemenat; 2. Uspjeh šibe ne ovisi samo o slučaju ili sugestiji radamanta. Još je ipak vazda otvoreno pitanje, kako tvari u zemlji djeluju na radamantovu sposobnost, živce podraže i u mišičju proizvedu trzanje (1. c. 495).

Što je to radamantova »sposobnost«? Teško ju je opredijeliti, ali znamo da postoji u nekoj posebnoj osjetljivosti. I prije su opazili, da vrijeme, jaki efekti, strah, tjeskoba, neke želje i sl. djeluju na radamanta, te u svome istraživanju nema uspjeha. Haschek i Herzfeld opaziše, da radamantu smetaju i vanjske stvari, ako n. pr. navuče rukavice, zaogrne rukave ili ih podveže i sl. Radamanti svi imaju vrlo fino osjećanje. Takovo imaju i neke životinje, osobito

u nekim stvarima. N. pr. muhe su nesnosne pred kišom, obratno: predveče lijepog dana plešu. Mnoge su ptice nemirne, paun kriči prije promjene vremena. Dva dana prije provale Etne u junu 1923. psi su neprestano zavijali, ptice su prestale pjevati. Deva nanjuši vodu izdaleka u pustinji. Nekoji su ljudi neosjetljivi za predstojeće promjene vremena, ali se njihovo psihično držanje promijeni više dana prije, ako se u njima lagano razvija koja teška organična bolest (u moždanima, hrptenjači ili loše izrasline na kosti i sl.).

A. P.

Pretvaranje kemičkih elemenata

U martu su 1926. F. Haber, J. Jaenicke i F. Matthias objelodanili u »Zeitschrift für anorganische u. allgemeine Chemie« svoje pokuse, kojima su sretno živu pretvorili u zlato. O istom je predmetu 3. 3. 1926. predavao F. Haber u Društvu cara Vilima u Berlinu i to je predavanje donijela münchenska revija »Die Natuzwissenschaften«. Odatle evo nekoliko podataka o tom pitanju.

Stari su alkimiste kušali na sve načine, kako bi jedne elemente pretvorili u druge, ali im nije pošlo za rukom. Tekom 19. vijeka počelo je i tome da sviće zora boljih nada. Znanost je naime poprimila nauku o atomima, koji u raznim elementima pokazuju razna svojstva. No kako atomi s povećanjem težine pokazuju neko periodično opetovanje svojih svojstava, to se nadavala misao, da atomi nijesu zadnji dijelovi materije. Očevidno je iza kemičnih pokusa postojao drugi doslije netaknuti svijet. Novi je vijek otvorio vrata i tih tajna. Ključ su tih vratiju našli u radioktivnim otkrićima i električnim pojavama u visokom vakuumu. Pokazalo se naime, da elementi najveće atomske težine nijesu stabilni, nego su podvrgnuti nekom slobodnom raspadanju. Zapazilo se, da postoje dvije vrsti dijelovâ: t. zv. alfa i beta zrake. Prvi su pozitivno, drugi negativno električni dijelovi. Zadnji se dijelovi u visokom vakuumu ocijepe od užarenog predmeta i idu u bezračni prostor. Ako od negativnih tjelešca, elektrona, oduzmemo naboj, ne ostaje više ništa. Elektricitet sastoji od ovih diskretnih kvantuma, koji su vazda iste veličine i vrsti. No što je pozitivni dio atoma? Tu su alfa - dijelovi i najbolje ih je proučio Rutherford. Deset je godina prije njega Lenard proučio negativne zrake. Rutherford je našao, da te zrake prelaze kroz atome i pri tome kao da lete kroz prazan prostor, ali nešto skreću s puta. Iz toga je ovaj učenjak zaključio, da se pozitivni naboj ujedinjuje u sitnoj jezgri atoma, koja je 10.000 do 100.000 puta manja od atoma. Spomenuti skret nastaje, kada pozitivni alfa - dio prođe blizu mimo jednako nabite jezgre, pa ga ova snažno elektrostatički odbije U sredini je dakle atoma pozitivna masa, kako je sunce u našem sunčanom sustavu. U praznom

atomskom prostoru kruži mnoštvo negativnih naboja, kao što to čine planeti u našem sunčanom sustavu. Jedan pak elemenat razlikuje se od drugog po naboju jezgre i broju elektrona, koji kruže oko iste; kod najnižeg elementa, vodika, samo je jedan naboj u sredini i samo jedan elektron kruži oko nje. Do vodika je najbliži helij, a kod njega jezgra ima dva pozitivna naboja i dva elektrona izvan jezgre; kod trećeg, a to je litij, tri su pozitivna naboja u jezgri i tri elektrona oko nje. I tako ide dalje do urana, u kome jezgra ima 92 naboja i oko nje 92 elektrona. Naboj jezgre kod kemičnih elemenata princip je reda. Ovime znanost napušta staru teoriju atomske težine. Prije se pripisivala gradnja svijeta, raznim vrstama atoma, sada eto 100.000 puta manjoj atomskoj pozitivnoj jezgri.

No što su pozitivni alfa dijelovi? Rutherford i Soddy pokazali su pred 20 godina, da su ti dijelovi jezgre kod helija postali neutralni atomi helija, ako su opet ulovili oba elektrona, koji kruže u atomu helija oko pozitivne jezgre.

Ramsay (Cfr. H. Petterson u G. Kirsch, Atomenzertrümmerung. Verwadlung der Elemente durch Bestrahlung mit Alpha - Teilchen. Leipzig, 1926) je pustio alfa - zrake radioaktivnih supstancija kroz neke rastopine, pa je našao male količine novih elemenata, osobito neon i litij. Drugi su to zanijekali. Napokon je zadnjih godina segnuo u to pitanje Rutherford i njegova škola. On je uspio; dapače je doznao, zašto Ramsay nije bio bolje sreće. Ta atom je malen, a jezgra daleko manja i neznatna prama atomu, pa je nju teško pogoditi s alfa - zrakama. Od milijun alfa - dijelova tekar jedan takov dio nju pogodi. Ramsauer (Cfr. Ann. d. Physik 1921, 513; Jahrb. d. Radioakt. 1923, 345) je dapače našao, da lagani elektroni prolaze kroz atome plemenitih plinova kao kroz prazan prostor. Ako taj lagani elektron ipak upadne u jezgru, to će ova u svom pozitivnom naboju izgubiti jednu jedinicu svog naboja i postati elementom niže vrsti za jednu jedinicu.

Ovo su imali pred očima Miethe i Stammreich u Berlinu, kada su se dali na posao da od žive naprave zlato. I uspjeli su.

U isto doba i neovisno od ove dvojice postigao je to i profesor fizike u Tokiu Nagaoka. On se nije kao Miethe i Stammreich služio jakim strujama i relativno niskim napetostima u živinoj svijetiljci, nego je upotrijebio kondenzirane iskre, koje mu je dao induktor najvećeg oblika od 1¼ iskrine udaljenosti. I uspio je. Dakle načelno nema sumnje, da je put sretno izabran, pa će znanost i dalje poći i druge elemente pretvarati. Nema sumnje, da stojimo pred novim događajima i novim shvaćanjem biti materije. Alkimija će doživjeti svoje bolje dane.

G.

Sociologija.

Dr. J. Šćetinec, **Obrtničko pitanje.** Doslije nijesmo imali na hrvatskom jeziku ovako lijepo obrađeno ovo pitanje. Spis je podijeljen u dva dijela: Važnost i položaj obrtničkog staleža u ljudskom družtvu, obrtnički stalež u prošlosti, kriza malog obrtnika, socijalne i političke reforme; staleška svijest i kultura, stručna izobrazba obrtnika (podmlatka, majstora), obrtničke organizacije (obrtnički zbor, o. komore), kreditne zadruge, zadruge za nabavu sirovine, magazin ke zadruge, strojevne i proizvođne zadruge), staleška udruženja, staleško predstavništvo u parlamentu; pomoć države i općine (obrtni zakon, gospodarsko pridizanje obrta, podjeljivanje kredita, poduprana je prodaja, tehnička i financijalna politika), vođe obrtničkog staleža. — O. Schilling, **Die christlichen Sozialehren.** Pisac je dugo proučavao svete Oce i sredovječnu filozofiju, kako se to vidi i u drugim njegovim publikacijama, a sada je evo izdao lijepu monografiju o socijalnoj kršć. nauci i to kao 16 svezak Köselove (München) bibioteke »Der katholische Gedanke«. Sadržaj je ovaj: Što uče Krist i sv. Pavao, sv. Oci o socijalnim pitanjima (naravno pravo, posjed, zvanja i staleži, brak i obitelj, ropstvo i pitanje socijalne reforme, država), tomistička socijalna nauka u srednjem vijeku. — Dr. J. Šćetinec, **Narodna prosvjeta.** Načela i sistemi. Sadržaj: Pokret za prosvjetljivanjem naroda, popularno-znanstvena prosvjeta, kritičko znanstvena klasna prosvjeta, prava narodna prosvjeta, zadaci narodne prosvjete, sistemi prosvjetnoga rada (folke-höjskole pučka sveučilišta Volksverein), kakav je sistem prosvjetnoga rada moguć kod nas? Pisac je ispravno sve pisao i sve se čita lako i ugodno. — Dr. J. Andrić **Politika kao nauka.** U Zagrebu postoji Mala knjižnica i u njoj doslije izišlo 7 svezaka. Sve je pisano popularno. U ovoj knjižici nalazimo ova pitanja: Što je politika? politika i sociologija p. i moral, p. psihologija, p. i pravo. — F. Keller, **Aufwertung, recht u. Gewissenspflicht.** Ovaj sveučilišni profesor u Freiburgu rješava ovo teško pitanje i to pomoću kršt. načela. Vidi se, da je pisac vrstan nacionalni ekonom a još bolji moralista. — Mijo Lamot, **Za zemlju.** Seljački igrokaz u 4 čina. Igrokaz je pisan s mnogo spreme i ljubavi.

Životopisi.

A Maria M**utter Klara Fey u. ihr Werk für die Kinder.** Klara Fey se rodila u Aachenu g. 1815. i umrla je kao redovnica 1894. na glasu

svetosti i već se u Rimu vodi proces o proglašenju blaženom. — Dr. J. Debevec, **Sveti Alojzij Gonzaga.** Ovo je prvi slovenski životopis sv. Alojzija. Djelce (str. 190) je pisano živahno i zanimivo. — M. v. Watendorf, **Sponsa Christi.** Schwester Maria Angelica von Jesus, unbeschute Karmeliterin (1893—1919). Tu je autobiografija ove izabrane duše. — W. Sierp S. J., **Ein Apostel des inneren Lebens. Wilhelm Eberschweiler S. J.** (1837—1921). To je bio asketa i mistikar. Krasne su njegove opaske i upute iz askeze i mistike. Umro je na glasu svetosti u Exaetenu u Holandiji. Čovjek ne može da odloži knjige, kada počne čitati opis njegova nutarnjeg života na str. 152—252.

Kaplan Fachsel, **Die Überwindung des Pessimismus.** Eine Auseinandersetzung mit Schopenhauer. Pisac je mnogo proučavao Schopenhauera. Najprije iznosi nauku ovog filozofa i onda ju pobija. — Kurt Adeil, das Dasein Gottes. Ovo je djelo popularna apologetika, ali vrlo zanimljiva. To nam pokazuje i sam sadržaj: Bog u prirodi, Božji glas u čovjeku, Bog kao temelj u državnom poretku, čovječja težnja za potpunom srećom, Bog i naši nagoni, čovječji cilj. — E. Przywara S. J., **Gott.** Pisac je držao nekoja predavanja u Leipzigu, Ulmu, Haleu i Dresdenu pa je obradio 5 pitanja: Pitanje o Bogu, Bog u novo doba i kod antike, Bog u nama i nad nama, Bog ideje i povijesti, Bog duše i zajednice. — Zimmermann **Opća noetika.** Teorija spoznaje i kritika njezine vrijednosti. Ova opširna knjiga ima ovaj sadržaj: Mogućnost nedvojbeno istinite spoznaje, objektivistička nauka o istini, subjektivistički nazori o vrijednosti spoznaje, problem objektivne realnosti, idealizam spoznaja meterijalističke realnosti. Mi ćemo se na to djelo drugom zgodom opširnije osvrnuti. — **Dr. F. Katzinger S. J., Menschliches Freiheitsbewusstsein.** Ovo je šesti svezak bibl'oteke »Philosophie u Grenzwissenschaften« u Innsbrucku. Djelo je podijeljeno u 4 poglavlja i ta su Metafizički argumenat, samosvijest, sloboda i svijest, sloboda kao činjenica samosvijesti. Djelo je vrlo iscrpivo, te u skladu sa skolastičkim načelima. — Dr M. Grabmann, **Thomas von Aquin.** Grabmann je poznat u učenom svijetu kao istraživač skolastike srednjeg vijeka i vrstan poznavalac sv. Tome Akvinskog. Ovu je knjižicu podijelio u dva dijela: Osoba sv. Tome i glavne misli njegove filozofije.

Etnologija.

Pred nama je knjiga, u kojoj su svi referati etnološke sedmice u Milanu 17—25 rujna 1925. To je IV. kongres religiozne etnologije »**Settimana internazionale di Etnologia religiosa**«. Tu je 29 rasprava, koje zasijecaju u etnologiju. Pisci su stručnjaci: W. Schmidt, Pinard de la Boullaye S. J., Lindworski, Dr. W. Wunderle, V. Koppers, Dr. V. Lebzelter, M. Gusinde, H. Dubois, P. Sebesta, A. Lemonnier, Dr. A. Gahs, U. Pestalozza, A. Ballini, P. Schumacher, Dr. H. Junker.

R. Lais, **Auf der Spur des Urmenschen.** Tu je ocrtana prva čo-

vječja povijest. Sadržaj je ovaj: Mjesta prapovijesne kulture, nalasci prедobe, mali nalasci od kamena, slika prve dobe. Djelo je popularno pisano ii ima 44 slike i dvije table. — **P. van Hencxthoven S. J., fondateur de la mission du Kwango (Congo belge).** Djelo je napisao E. Laveille S. J., i pruža nam najdivniji opis napora i uspjeha u radu odličnog misijonara u belgijskom Kongu. Kako je on poznao urođenike, njihove običaje, jezike i sve kako je radio. Ova je knjiga vrlo zanimiva. P. Hencxthoven je živio 1852—1906. U Kongu je živio od 1893. *.*

Nabožnost.

Karmelićanin je O. Ambrozije od sv. Tereze preveo iz španjolskoga djela sv. Ivana od križa i izdat će ih u 5 svezaka kod Theraiaer Verlag u Münchenu. Ovaj prvi svezak sadržaje **»Aufsteigen zum Berge Karmel.** U tom klasičnom djelu kat. mistike crta sveti crkveni naučitelj Tamna noć ćutila, t. n. duha, (kako nas vjera spaja s Bogom, razum i vjera prema ćutlima, prema nadnaravnoj spoznaji, prema čisto duhovnoj spoznaji, pamćenje i naravna spoznaja, p. i nadnaravna spoznaja, p. i duhovna spoznaja, vomja i njezino veselje, naravna dobra, ćutilna dobra, ćudoredna dobra, nadnaravna dobra, duhovna dobra). Kamo sreće da su ovakova djela prevedena i na hrvatski jezik! — B. Momme Niessen, **Der Rembrandtdeutsche** (Julius Langbehn) Biskup Keppler je postavio nadgrobni napis ovom velikom čovjeku, pa je napisao i uvod u ovaj **životopis.** Nissen je bio Langbehnov prijatelj, pa je divno ocrtao svog milog prijatelja. Tu je zanimiv život ovog filozofa i katolika, proroka naše dobe. — H. Brey, **Wenn es in der Seele dunkelt.** Ein Buch für die Mühseligen u. Beladenen. Djelo je u kratko vrijeme doživjelo evo 6 izdanja, pa nam i to pokazuje, kakova je to knjiga. Tu je 13 divnih rasprava: Umoreni i opterećeni; I njegovi ga ne primiše; Iz najdublje nevolje; Tabor; Gospodine pomozi; utonuh; Ne plači!; Duhovna smrt, Isus se pope na visoko brdo; ožigosan; Marija na rastanku; I ti spava; I vi ste tužni; Blaženi, koji ne vide i vjeruju! To je djelo za moderne ljude. On će im pomoći u njihovim sumnjama i duševnim tjeskobama.

Dr. R. Linhardt, **Brenneder Dornbusch.** U ovom prvom svesku nalazimo 34 konference koje je pisac održao u Münchenu. Govori su zanimivo izabrani i puni savremenih refleksija. — Dr. V. Anderlić, **Nacrti propovijedi.** To su nacrti za propovijedi preko cijele godine. Djelce je dobro. Trebalo bi više citata sv. Otaca, sabora i primjera. - P. W. v. Keppler **Wasser aus dem felsen.** I. svezak. Sadržaj je: 5 pastirskih pisama iz g. 1922—26, 5 propovijedi o muci, 6 o posveti, 20 prigodnih, 21 govor ili nagovor. Kako je poznato, biskup je Keppler s il'sta da mu malo ima para, pisac i govornik vrlo duhovit i originalan. — Sv. Klement M. Hofbauer je rekao: »Riječ Božju moramo uvijek iznova propovijedati«. To vrijedi i danas, jer su ljudi izgubili dodir s Božjom objavom Što je za moderni Berlin Fahsel, za München Linhardt, to je za Beč Dr. M. Pflieger. On je kod Herdera objelodanio **Hornilien der Zeit** auf alle Sonntage des Kirchenjahres. — Biskup je Keppler izdao svoju raspravu **Predigt**

u. hl. Schrift. Tu ovaj uzorni crkveni govornik podaje pravila i praktične upute o propovijedanju i kako valja pri tome upotrijebiti sv pismo. — M. Kulunčić D. I., **Život i nauka Isusa Krista.** Doslije su izašle dvije sveske u nakladi Hrvatske knjižare u Splitu. U tim promatranjima naći češ ilnu riznicu Božje nauke, citata sv. otaca, sv. pisma. Kako čujemo djelo se vrlo brzo raširilo, što je u današnjim knjižarskim prilikama velika rijetkost. — Spomenuti R. Linhardt je izdao kod Hardera i svoje konferencije pod naslovom **»Feurige Wolke«** i to prvi dio. U njemu su 33 konferencije.

Razno.

T. Spačil S. J., **Doctrina theologiae orientis separati de sacramento baptismi.** Navodi razne nauke istočnih pisaca u sednom dijelu raspra la o krštenju izvan prave Crkve, pa nam pokazuje kako je to stara nauka, da krštenje vrijedi i izvan Crkve. — G. de Jerphanion S. J., **Le calice d' Antioche** Les théories du Dr. Eisen et la date probable du calice Ovaj prof. s r crjentalnog instituta u Rimu opširno raspravlja o antiohijskom kaležu, koga on pripisuje šestom vijeku.

Književna publika. »Nije znak pesimizma nego samo konstatacija, da u Hrvatskoj prave književne publike nema. U književnu publiku ne mogu se ubrajati ljudi, koji kupuju kakva partijska izdanja ili pikantne romane. Za prosuđivanje realnih prilika ne znači ništa, ako od kakvog senzacijonalnog izdanja prođe i 10.000 komada. U književnu publiku mogu da se ubroje samo oni ljudi, koji se interesiraju za svaku novu ediciju, koji hoće da je upoznaju i koji drže potrebom da je kupe. Znanost književne publike označuje se prema minimalnomu broju kupaca, na koje izdavač može pouzdano računati, kada tura u promet dobru novu knjigu. A držim, da nije odviše smela tvrdnja, ako se kaže, da broj takvih ljudi u Hrvatskoj ne dosiže niti tri stotine! Upravo je porazna činjenica, da mi danas nemamo mnogo veće književne publike negoli je bila pred 40, 50 godina, i ako imamo više od 60 godina samostalno školstvo, u kome književnost, strana i nacijonalna, zauzima najglavnije mejsto. Samo zagrebački univerzitet pušta u život godišnje bar 500 apsolvenata različitih fakulteta. U 30 godina reprezentira to broj od 15.000 intelektualaca — i od tih 15.000 nema ni 300 ljudi, koji se istinski zanimaju za književnost. Drugim rečima: niti svaki pedeseti intelektualac u Hrvatskoj ne ubraja se u književnu publiku«. Tako A. Barac (Jugoslavenska njiva 1926. str. 146).

To je žalosna statistika. Ovo donosimo stoga, da se vidi kako je kod nas uistinu u realnosti, kada se ipak nađe mudrijaša, koji uzvisuju kulturu i naše školstvo kao jedino spasenje, koje će bez vjere i mimo Crkve sinuti hrvatskom narodu. Svaka je pretjeranost opasna i nerazborita, a kulturno je bolesna pojava, jer obećaje, što ne daje niti može dati.

Bilješke

Lik Stjepana Nemanjića u Rimu?

O tome je izvijestio Mgr. D'Herbigny na bizantološkom kongresu u Beogradu 14. 4. 1927. Odatle crpimo nekoliko podataka.

U riznici bazilike sv. Petra u Rimu nalazi se križ, visok 72 mm, širok 19, debeo 18 mm, a čuva se u sredini jednog velikog zlatnog križa iz kasnije dobe. Na prednjoj je strani križa raspeće, oko njega 11 ličnosti. Iznad njih je više natpisa, od kojih se može pročitati jedan srpski: Petar. S druge je strane u medaljonu Bogorodica s raširenim rukama, kako se moli. Oko medaljona je slavenski natpis, koji doslije nije odgonetnut. Pored medaljona su simboli četiriju evanđelista. Iznad njih je lik, više koga piše »Bazilije«. Ispod medaljona drugi je lik s natpisom »Grigir«, ispod njega dvije ličnosti i natpisi: Serge. Niko. Svi su natpisi staroćirilski.

Tko je poslao ili donio te slavenske predmete u Rim? Mgr D'H. postavlja hipotezu: Stjepan Prvovjenčani, kralj Srbije, opisuje u životopisu svog oca Stjepana Nemanjića, kako je taj poslao darove velikim crkvama u Jerusalemu, sv. Dimitrija u Solunu, pa i zaodjenu crkvama sv. Petra i Pavla u Rimu i sv. Nikole u Bariu. Ako je ova slika iz riznice rimske bazilike sv. Petra uistinu ona slika, koju spominje zapis Nemanjića g 1192., onda one tri ličnosti, koje se nalaze na dnu slike i gdje katolički biskup zapadnjačkom mitrom na glavi, blagoslivlje jednu osobu, dok su druge dvije u dalmatikama, mogu biti Nemanja i njegova braća Stražimir i Miroslav. Ovima je i papa Inocent III. g. 1189. upravio pismo, (koja je Jireček objelodanio), a slika se samo 3 godine kasnije t. j. 1192. spominje u vatikanskim zapisima.

Biskup Dr. Juraj Strossmayer o liberalizmu.

Što se pak mene samoga tiče, ja ću samo u kratko reći nešto o slobodi savjesti i bogoštovlja pak o slobodi govora i tiska; a opširnije ću progovorit o slobodi nauka, budući da to naše osobite okolnosti zahtijevaju.

Glavna se bludna pseudoliberalaca sastoji u tom, što čovjeka i što ljudsko društvo posve neodvisnim od vječitoga svoga izvora, od Boga, čine. Po njima je čovjek i društvo samomu sebi zakon, samomu sebi bezuvjetno pravo, koje nitko ni u **savjesti**, ni u **bogoštovlju**, ni u **govoru**, ni u **tisku**, ni u **nauku** ni najmanje omeđašiti ne smije; sve što se čovjeku i društvu hoće, prohtije i svidi, to je njegovo bezuvjetno pravo. Njega u tom ni Bog ni vječiti zakon, ni posljednja svrha čovjeka, ni ona sveta baština dobara, za kojima svako društvo na tom svijetu težiti imade, ograničiti ne smije. Samo se pako po sebi razumije, da ta razuzdanost na posljetku na to smjera, da se Bog i vjera, zakon i savjest i sve društvo skuči pod sramotni jaram bezbožnjaka.

Sloboda je savijesti u gornjem smislu pravo bezumlje, jer je upravo savijest ona moć, kojom je Bog čovjeka i svako društvo spojio s neumrlošću i na to obvezao da po čistoći i svakom poštenju postane sličan i priličan vječitom svom izvoru. U kršćanskoj se državi ima i to znati, da je kršćanstvo posljednja riječ, koju je Bog progovorio čovjeku i stavio u savijest; riječ, o kojoj Gospodin i spas naš veli: Nebo će i zemlja proći, moja pako riječ ne će nikada proći. Mnogovrsnim i raznim načinom, veli sv. Pavao, govorio je Gospod nekada po prorocima, u najnovije pak doba progovorio je po jednorođenom Sinu svom, koga je učinio baštinikom svega svijeta i po kome je i stvorio sve vijekove. Ovo ne smije niko u nemar staviti, **koji nosi kršćansko ime.**

Slobodu je savijesti Isus posvetio na drvetu križa krvlju svojom i zapečatio Duhom svetim na dan Duhova na vijeke. Sveti je Petar u ime svih naroda i svih vjekova prvi branio slobodu savijesti, kad je odvratio sinedrijumu: Oprostite, ljudi Božji, Bogu valja služiti nada svim svijetom. Crkva je za slobodu savijesti i vjere 300 godina podnosila sve muke na svijetu i krv svoju lijevala. Crkva je svetim bićem i zvanjem svojim danas, sutra i uvijeke pravi i živi zalog slobode savijesti u svijetu, Crkva šireći i braneći istinu i vječitu pravdu, štuje ako je samo iskrena, i pogriješnu savijest. Ona doduše ljubi istinu nada sve, ali nikada od srca i ljubavi svoje ne isključuje svijet, koji se nalazi u bludnji. Ona je u tom obziru slična i prilična svome Zaručniku, koji je rado pohađao grješnike, koji je jednom svečanom prilikom očitovao, da je kao božanski liječnik ne toliko zdravih, nego više bolesnih radi došao na ovaj svijet. Crkva upravo materinskom srcu svom il jubavi svojoj naprama svemu svijetu zahvaljuje najglavnije i najobilnije dobrobiti. Ona je kao takova bila od početka do danas; ona će takova ostati i do konca vijekova.

Isto, što valja o slobodi savijesti, valja i **o slobodi vjere i bogoštovlja.** Bezumno je i razvratno i pomisliti, da bi čovjeku i i društvu pripadalo bezuvjetno pravo vjerovati ili nevjerovati u Boga; štovati Boga i njemu se uticati ili ne štovati i za njega ni malo ne mariti. Pače posve protivno: najprva je i najpreča dužnost čovjeka i društva vjerovati u Boga, njemu se klanjati i uticati; pa kako čovjeku nikako **nije dano** svetu onu svezu, koja ga sa vječnosti spaja, razvrći, tako nigdje nije bilo naroda ni društva na ovom svijetu, koje ne bi u Boga vjerovalo, koje ne bi svojim načinom Boga štovalo i njemu se uticalo. Činili su to uvijek, a čine također i danas svi narodi i oni, koji još sjede u tminama i sjeni smrti.

Danas se u Francuskoj na mnogim i mnogim mjestima proti volji i želji katolika isključuje iz škola, hospitala itd. svećenik i svi znakovi svetoga otkupljenja našega. **I ta se grdna intolerancija zove sloboda!**

Ovo, što rekoh o slobodi savijesti i vjere, valja također i o **slobodi** riječi, tiska i učiteljstva.

Već su stari po riječi i jeziku cijenili vrijednost i valjanost ljudsku. Prezirali su oni čovjeka, koji riječju svojom ševrdao, koji bi varao, lagao, neiskren bio i svijet zavađao. Nikomu u staro doba nije ni na um palo pripisati bezuvjetno pravo jezikom se i riječju svojom služiti ili na istinu i pravdu ili na bludnju i nepravdu i prevaru. Ako su pako tako stari punim pravom mislili i sudili, što je istom reći o kršćaninu.

Ovo još više valja o **tisku i knjizi**. Dok riječ sada jest i sada opet nije, tisak i knjiga ostaju i danas i sutra i djeluju i na peto još i deseto koljeno, ili kano sjeme i klica istine i pravde, ili kano pošast i otrov pokvarenosti, razvratnosti i svakojakih zloća. Nitko na svijetu nema prava uzdignuti se više Boga samoga i reći: Prirođeno je čovjeku i društvu čovječjem sve upotrebiti po svojoj bezuvjetnoj i neograničenoj samovolji ili na istinu i pravdu, čistoću i poštenje, ili na službu svoje sebičnosti i svoga samosilja, svojih strasti i požuda. To bi bila smrt i propast naroda. Takve bezuvjetne i neograničene slobode nema nigdje na svijetu, nego je samo oni zahtijevaju, koji bi je rado obratiti upravo na zator i propast kršćanstva i svete Crkve.

Ovo, što rekoh o tisku, osobito o listovima (koji su u svagdanju da tako reknem hranu naroda prešli), valja osobito o **učiteljstvu**, najsvetijem i najvažnijem zvanju, koje je Bog očevidno posvetio istini i pravdi, časti, poštenju i međusobnoj ljubavi i slozi naroda, a koje bi danas rada pretvoriti u neku vrst prirođenoga i bezuvjetnoga prava, štogod ti na um padne, učiti i svakoj bludnji i razvratnosti ustupiti isto mjesto sa istinom i pravdom Božjom. Ti se ljudi ni malo ne osvrću ni na najsvetije duševne baštine, bez kojih ni jedan narod ne može biti; jer čovjek ne živi samo kruhom i vinom, nego svakom riječju, koja proizlazi iz ustiju Božjih; pače ti ljudi iz taštine, oholosti i sebičnosti navaljuju upravo na ono, što je narodu najsvetije i najvažnije, osobito kada osjete, da im to ide u korist. Međutim taj razvratni nauk sav stari svijet osuđuje i, u koliko je imao učiteljstva, opredijelio mu je svrhom istinu i pravdu. Ja velim, u koliko je imao učiteljstvo; jer premda rod ljudski ne može biti bez učiteljstva — fecit Deus nationes docibiles — ipak prije Isusa Krista i Svetih Duhova nije bilo pravrog učiteljstva na svijetu, i što se je u starom svijetu zvalo učiteljstvom, bili su samo neki traci, od vječnog izvora svoga, od sunca odcijepljeni. Nije bilo u starom svijetu pravoga učiteljstva, jer nije bilo višega ugleda i Božjega zvanja, nije bilo nikakve jednakosti tako, da je velika većina osuđena bila na tmine u sjeni smrti. Isus je Krist sunce istine i pravde. S njim je učiteljstvo postalo ugled Božji i Božje zvanje.

Crkva ne ulazi u školu šutom ili nekom milostinjom, nego vječitim svojim pravom, bezuvjetnim svojim pravom i imanentnim svojim pravom, komu se nitko ne smije oprijeti.

(Iz korizmene poslanice g. 1889).

Sv. Ćiril i Metod su rimo-katolici

Katolički su naši biskupi objelodanili 10 X 1926 posebnu poslanicu o 1100. godišnjici sv. Ćrila. Odatle uzmamo ove riječi:

Nekoji protivnici katoličke Crkve hoće od njih da naprave nekakve **borce protiv Papinstva i opće katoličke Crkve**. Hoće da **vam ih predstave kao pobornike** neke narodne slavenske crkve. Hoće da pokažu da su sveta braća **išla** protiv Rima, i da ih je Rim progonio i tlačio, a tlačio u njima slavensku **našu** narodnu misao.

Ali, braćo, čitava povijest svete Braće govori baš protivno. Oni nijesu **naše** oce vodili od Rima, od Svetog Oca Pape, od katoličke Crkve. Oni su ih **uvijek** vodili k onomu vječnom katoličkom Rimu. Sa papinom dozvolom oni **provijedaju** Evanđelje. Od Pape oni traže zaštitu. I Papa daje sv. Metodu **biskupski** red, nadbiskupsku vlast i vanrednu povlasticu za štovanje kršćans va **među** svim Slavenima. Papinu vlast oni i riječju i djelom svagdje pri na aju.

Sveti Ćiril i Metod uzvišeni su primjer katoličkog (općeg) i apostol**skog** duha; u njihovom životu i radu lijepo se pokazuje općenitost i jedin**stvo** svete Crkve. Crkveno jedinstvo, vjersko jedinstvo, to je duhovna opo**ruka** naših sv. Apostola. Ova misao vodila je rimske pape, da su potvrdili **njihovo** apostolsko djelovanje.

Svece u njima časti Katolička Crkva. I Ćirilov grob u Crkvi sv. Kle**menta** u Rimu glasan je i jasan svjedok gdje je bilo njihovo srce.

Uz sveti i vječni Rim. Uz Petra. kojega je Spasitelj učinio temeljem **vrhovnim** Pastirom sviju ovaca i sviju jaganjaca.

I mi se, braćo, držimo ovoga Rima i pećine Petrove! Gdje je Petar, **ondje** je Crkva. Gdje je Papinstvo, tu je snaga i jedinstvo, tu je život. Sa**mo** jednomu je rečeno: »I Tebi ću dati ključeve kraljevstva nebeskog; i što**god** **svežeš** na zemlji, bit će svezano i na nebesima, a štogod **razriješiš** na **zemlji, bit će razriješeno** i na nebesima». (Mat. 16, 19).

I samo u toj Petrovoj Crkvi, jedinoj svetoj katoličkoj i apostolskoj **Crkvi** naše je spasenje. U njoj brižnoj Majci sviju ljudi i **naroda**, koja ih sve privija na grudi jednakom nježnošću i istom ljubavlju. **Koja** ih sve brati u Bogu i Spasitelju sviju. Koja ih sve okuplja u veliku **svesvjetsku** obitelj djece Božje. Rekao je Gospod Apostolima: «Idite dakle **i naučavajte** sve narode«! (Mat. 28, 19).

Ovoj velikoj Majci budimo vjerni, braćo! Ona je i naša Majka. Ona je **i naša** Crkva, slavenska i hrvatska, jer je Crkva cijeloga svijeta. Jedanaest **i više** stoljeća, grijali smo se mi na njezinu krilu, pa nam nikada nije ništa **na** žao učinila. Naprotiv, dala nam ja sve, što imamo veliko i lijepo u na**rodnom** životu. Dala nam je vjeru, poštenje, ćudoređe i prosvjetu.

Biskup Strossmayer kao učitelj svog hrvatskog naroda

Presv. G. đakovački biskup Antun Akšamović je promoviran na čast **doktora** sv. bogoslovlja na zagrebačkom sveučilištu 5. 11. 1926. Tom je pri**likom** u kratkim potezima kazao o svom predšasniku, pok. biskupu Stross**mayeru**, ovo:

Pet je glavnih grana na području idejne kulture svakoga naroda, pa i hrvatskoga: Znanost, umjetnost, vjera, moral i politika. Na svakom tom području snalazi se Štrosmajer kao stručnjak, kao **veliki učitelj naroda.** Takvim ga prikazuje i Meštrovićev spomenik.

Štrosmajer preporuča znanost, jer je ona: »Najljepši ures i najsilnija moć duše«. (Glasnik bisk. đak. 1871. br. 29.). Štrosmajer požuruje otvorenje visokih znanstvenih zavoda: »Pošto istina i znanje uvjetuje život, a i smrt cijeloga naroda«. (Ibidem). Štrosmajer želi, da svi fakulteti našeg sveučilišta ostanu u podjeli znanstvenoga rada vazda jedna organička cjelina za sva vremena: »Svi su fakulteti traci jednoga sun a koje osvjetljuje prosvjetni horizont hrvatskoga naroda«. (Pavić: J. J. Štrosmajer str. 637) Kao vrhovni pokrovitelj akademije ističe važnost umjetnosti: »Narod bez umjetnosti neima uzora za svoj viši duševni život«. Štrosmajer hoće da »umjetnost dade narodu čar kršćanskog religioznog čuvstva, da lakše podnese patnje svoje i da se ožare i uznesu njegovi sinovi za velika djela«. (Smičiklas: Nacrt života i djela J. J. Štrosmajera str. 92.).

Kako Štrosmajer prosuđuje narodni moral divno osvjetljuje Njegov saborski govor god. 1861.: »Svijest i srce naroda je ono sveto gojilište i shranište, u kome se prema potreboćama narodnim a plemenite mi li plemenite želje i zahtjevi rađaju i čuvaju«. (Pavić: 1. c. str. 665.). Visoki moral narodni imade se osloniti na vjeru. Vjera imade jaka i uspješna sredstva, da narodni moral podigne i da za visoki moral auktoritativna objašnjenja daje: zato u poslanici upravljenoj na narod god. 1877. opetovano govori: »Treba da Bog u puku i puk u Bogu živi«. (Pavić: 1. c. str. 211.).

Kako je Štrosmajer sudio o politici hrvatskoga naroda, sasvim jasno dokazuje njegov saborski govor iz god. 1861.: U raspravi o 42. čl. sudjeluje kao glavni govornik. Štrosmajer ovdje historijskim dokumentima u ruci brani priznatu državnu neodvisnost Hrvatske. (Smičiklas: 1. c. str. 58.). On stajalište državne samostalnosti hrvastkoga naroda nije nikada napustio.

U istom govoru upozorava hrvatski sabor na orijentalno pitanje: »To je pitanje, veli Štrosmajer, u interesu civilizacije, kršćanstva i slobode narodne, te se može riješiti samo putem i posredstvom što više ojačana i okrepljena i osviješćena jugoslavenstva«. (Smičiklas: 1. c. str. 59.). Ovo je proročanstvo Štrosmajeorvo došlo do izražaja g. 1918. kad je Wilson objavio svijetu veliku riječ o narodnom samoodređenju.

Štrosmajerovo **jugoslavenstvo** nije negacija naše a historijskog imena hrvatskoga, srpskoga ni slovenačkoga, nego je afirmacija potrebe, da se braća na slavenskom jugu politički ujedine radi svoje samoobrane i narodne slobode.

ŠTO KAŽU FRAMAZUNI?

Kakva će biti škola?

Framazuni pišu[1] u svom glasilu: «Pitanje osnovne i više nastave osnovno pitanje svakoga naroda. Kakva je nastava, takav je i privatan i javan život, takav je i narod (72). Kroz naprednu nastavu treba širom naše Otadžbine razvejati masonski duh. U nastavi leži njegova klica. Naš slobodouman narod zaslužuje, da u temeje njegove budućnosti njegova duševna elita uzida harmonično svoje opeke, utirući mladim naraštajima pristup u bratski lanac. Naša masonska je dužnost, da se brinemo za omladinu (75). Masonerija je nosilac socijalnoga duha i žarište, na kome tinja žeravica prave i posljednje religije (80). Tragedija čovečanstva leži u tome, što stalno luta« (80).

O položaju.

»Za žaljenje je, što je veliki svjetski rat donekle poremetio odnose između svetske masonerije. Nemačka masonerija nije bila u stanju da se odupre iskušenju i da se uzvisi nad političkim ciljevima i sebičnim smerovima svoje nacije. I sad još vode javnu polemiku u Fosovim novinama, da li mogu pružiti bratsku ruku francuskoj masoneriji, koja je po mišljenju nekih, krvavih ruku kao vinovnik svetskoga rata, a po mišljenju drugih nevina i zaslužuje obnovu bratskih relacija. U Evropi, koja stari, javljaju se ponovno srednjevjekovne struje nasilja u Italiji, Španiji i Mađarskoj proganjaju se i zlostavljaju Masoni, najidealniji predstavnici svoje rase. Stare rimske legije neće ponići u tetoru, jer su se one oduševljavale savremenim uređenjem svoje otadžbine i slobodom. **Srédovekovna avet, očuvana u krilu katolicizma,** čini svoj poslednji trzaj. To je stari i tipični protivnik naše ustanove. To je i otvoreni neprijatelj slovenstva i njegove istorijske misije Sve to jasno pokazuje, da će udružena svetska masonerija morati uzeti živog učešća u rešavanju krupnih pitanja svetskog a značaja (70) **Kad naš broj poraste,** morat ćemo izgraditi jedan jedinstven nacionalni duh. . . . No neka nam

[1] Svi su ovi ulomci sabrani i prepisani iz framazunskog časopisa »Neimar« g. 1926.

vazda lebdi pred očima ona mudra izreka Fridrika Velikog u pismu svome slobod. zidarskom učitelju Volteru: Mon devoir est mon Dieu supreme! Moja dužnost je moj najviši Bog! (72).

Što je framazunstvo?

»Slobodno zidarstvo je eminentno humana ustanova. Ali je ono i filozofska i napredna ustanova. Ono istražuje istinu, neguje moral, ostvaruje solidarnost« (114).

Framazunstvo i srpski patrijarha.

»23. 2. 1926. je umro brat D. Klidis. U crkvi govorio je o pokojniku Nj. Svetost patrijarh, a pred Narodnom Bankom njen guverner, brat Đorđe Vajfert« (164). Klidis je bio veliki meštar Velike lože Srba, Hrvata i Slovenaca i »venerable d' honneur«.

Što je framazunima vjera?

»Versko i nacionalno osećanje je proizvod jedne umne okoline, koja predstavlja odlomak u čovečanstvu isključujući sve subjektivne elemnte« (230).

»Liebe Brüder! (dalje prevodimo) Vjera ima svoj početak, svoj pravi položaj i značenje u djetinjskoj dobi čovječanstva ali je doba djetinstva id oba neznanja, neiskustva nenaobrazbe, nekulture. Žalibože ova predaja postoji do dana današnjeg kao kula stare dobe. Mi hoćemo da pređemo preko toga u svijetle prostore. Po Feuerbachu vjera u Boga ne smije drugo biti nego vjera čovjeka u sama sebe, vjera u nadnaravnu veličinu svoga bića. Stoga mi moramo i dalje poraditi oko oplemenjenja« (241).

Framazunstvo i vjera u Boga.

»U optužbama se stalno ponavljaju i naglašuju dve činjenice: da slobodni zidari vode borbu protivu vere i Boga i da su anacionalni. Shvatajući religiju kao duševnu svojinu i iskus vo pojedinaca masonerija se najodlučnije ogradila od svakog uticaja na veroispovesti i zauzela je u tom pitanju stav skrajne ravnodušnosti. Elemenat religije treba potpuno isključiti iz procesa našeg duhovnog i nacionalnog stapanja. Treba brinuti se, da vera ostane u čisto duhovnoj domeni pojedinaca i da se kao takova u javnom životu što manje manifestuje. Mladež treba osloboditi« (269). »Što se tiče božanstva, masonerija je primila teoriju jednoga tvorca vasione». (271). Na to primjećujemo, da u to vjeruju i materijaliste, ti najizrazitiji bezbošci. U ostalom smo već čuli, što framazuni razumiju pod riječju »Bog«; po njima je to »teorija«, dakle ne objektivna istina; dapače izričito kažu, da »boga« može svak na svoj način zamisliti. Stoga i pisac neposredno navedenih riječi nadodaje na svršetku svoga članka: »Feuerbach je umjesno rekao: vera u Boga, to je vera čoveka u sebe samoga, u natprirodnu uzvišenost čovečjeg bića« (271). Eto dakle, što je framazunima vjera i Bog. Pa zar to ne

znači biti »protiv vjere«? Znači i ter kako kod zdravih nazora. No framazuni zovu »vjerom« i panteizam i materijalizam, ma svaku »teoriju«, koja priznaje nešto, što ne možeš rukom i čutilima doseći. To što mi zovemo bezvjerjem, njima je vjera. Tu se ne ćemo nikada složiti barem mi kršćani i ljudi zdrave logike, s framazunima i njihovom »vjerom«. I divljak, koji ne poznaje krista i Crkve, klanja se pojati i zmiji. No drugo je pitanje, da li je to vjera ili bezvjerje.

Dositej Obradović i vjera. Framazunstvo.

»Naš neumrli brat Dositej Obradović, prvi slobodni zidar u novijoj istoriji Srba, posvedočio je na delu, šta znači uzvišena uloga narodnog vaspitača i prosvetitelja. On je ujedno jasno obilježio put, kojim treba gresti, ako hoćemo da sačuvamo svoj prestiž i svoju zavidnu ulogu u čovečanstvu. Dositej je napravio odsudan preokret u srpskoj kulturi i književnosti. Za nas slobodne zidare, naročito je značajno njegovo istupanje iz kaluđerskog reda. On se je morao prethodno sam preobraziti da bi mogao poraditi na moralnom i duhovnom preporođaju svoga naroda«. (287). »Dositej je rešio i problem zadatka i program južno-slovenske masonerije. Od toga programa ne treba ni za stopu odstupiti« (ib).

Framazunstvo nijeće kršćanstvu nadnaravni karakter.

»A šta su razne vere, koje su se javile od najstarijih vremena do Hristova rođenja? Ništa drugo nego filozofska učenja velikih filozofskih umova, za kojima su uvek ljudske duše imale neodoljivih potreba. I Konfucije, i Buda, Mojsije i Hristos, i Muhamed nisu drugo do veliki filozofi, koji su bili u stanju da za svoje ideje zadobiju ogromne mase sveta« (291).

Kako se srpski framazuni hvale pred framazunima u Parizu.

Framazun D. T. je govorio na framazunskom sastanku u Parizu i izvijestio je o stanju framazunstva u SHS. Časopis beogradski i to donosi u francuskom jeziku ovako: »Mi Srbi, svijesni smo djela, što je učinila francuska framasonerija u korist naše nacionalne emancipacije. Dragi prijatelji, mi znamo, što ste vi učinili za Srbe. Nada sve spominjem vašu pomoć liječničku, kako ste primili i ukonačili naše bjegunce i kako ste nam odgojili našu mladež po svojim školama u Francuskoj« (294).

Pravila slobodnog zidarstva.

»a) U loži: Svaki brat ima da se ponaša mirno, pažljivo, pristojno i svečano. Treba da pohodi ložu priležno i redovno, kao i da je unjoj tačno u zakazano vreme. Ako je ozbiljno sprečen, mora se opravdati i platiti propisanu kaznu. Svaki stoji ili sedi na svom mestu u loži, u kojoj između braće nema razlike po građanskim položajima. Isto tako pri beloj trpezi ne može niko govor držati, pevati ili pozdravljati bez dopuštenja« (298). — »Van lože: Treba izbjegavati govor o slobodno zidarskom redu u mešovitom društvu. Od ovakih raz-

govora nema koristi; naprotiv, njima se unosi zapuna u celu stvar i nanosi šteta ovoj. Oni, koji rado i mnogo hoće da pričaju o slobodnom zidarstvu, odaju time sami sebe, kako im je suviše skučen pojam pravom značenju slobodnozidarskoga reda. Niko bez dopuštenja ne sme ništa pisati o slob. vid. redu, niti se isticati kao njegov branitelj. Isto tako ni u spisima ili običnim pismima ne treba stavljati nikakav sl. zid. znak. Sve što bi neko doznao da se piše ili govori sve što se odnosi na sl. zid. red. Nijedan brat protivu drugog brata ne sme upotrebiti oružje za napad. Ko to učini, bit će isključen iz saveza« (298—300).

Framazunska tajnost.

»U tajnosti se drže znaci međusobnog raspoznavanja, naši starodrevni simboli i obredi, i najzad je sl. zidaru vrh svega sveta dužnost, da imena braće, van masonskog kruga, ne pominje, jer bi im eventualno, i nehotice time mogao naškodi i. Koristim se ovom prilikom da i na naše poštovane sestre lože apelujem, da se uvek sete ove naše obaveze, i da o tome, **koga među nama vide**, i šta **ovde čuju, se govore** u krugu nepozvanih« (335).

Zašto žene ne primaju u framazunske lože?

»Nezgodno je ženu primiti u jedan zatvoren krug, u kome nije **njen muž.** Ili je ona udata za masona, pa se kao udovica ili raspuštenica preuda za čoveka, koji nije ili ne može biti naš. A, devojke, ma, **i masonske** kćeri, ne bi mogle zbog **mladosti i pomanjkanja životnog iskustva** shvatiti svu ozbiljnost masonskih obreda i simbolike kao ni težinu praktičnog rada, te bi tako ostale uvek neka vrsta polučlanova, što im verovatno ne bi bilo pravo ni prijatno« (338).

Framazunstvo i katoličanstvo.

»Velika razlika između religije i našeg učenja leži baš u činjenici, da smo mi čisto humana i prosvetna, dakle svetovna ustanova, koja s religijom nema ništa zajedničkog. Težeći za svetlošću i istinom, masonerija ide naporedo s duhom vremena i želi da kroz naučne istine i otkrića dođe do prave, idejne istine i da se približi savršenstvu, koje nikad ne će imati svoju završnu točku. Dok je katoličko sveštenstvo svima silama zadržavalo svoju pastvu na niskom, nedostojnom stupnju razvitka, masonerija se, s verom u čoveka i njegov uzvišeni duh, uhvatila u koštac s tiranijom, žrtvujući živote (ali ne dakako svoje — već tuđe! Op. ur.) u odbrani istinskog božanstva i krčeći puteve ka duhovnom preporodu. Dok crkva progonja jeretike i baca anatemu na njih, dotle mi vrstamo u naše redove sve slobodne duhove« (358).

Framazuni »čistoga ubeđenja«.

»Mitropolit Stratimirović, Dositej Obradović, Sima Sarajlija, Janko Katić, knez Mihajlo predstavljaju u našem narodu veličanstvene

figure zdravoga razuma i čistoga ubeđenja« (389) kao framazuni.

Tajna, tajna!

»Naša je sveta obaveza, da vazda i svuda najopreznije govorimo o našim stvarima i da ono, što se kod nas dešava i rešava, ne prokazujemo nikom. Nije redak slučaj, da se u profanim krugovima saznaje za neku našu stvar, koja je samo među braćom znana. Želeti je, da toga nikako ne bude, jer bismo se na taj način izdvajali od ostaloga profanoga sveta« (434).

ZAGREBAČKE »NOVOSTI« I MOJSIJEVA ČUDESA.

Demon smutnje ne spava. Tako se u br. 246. zagreb. »Novosti« (5. sept.) ove g. netko razbrbljao o svjetskom ratu i bibl'jskim čudesima. Htio je uhvatiti Mojsiju, kako je tobože čisto naravne pojave prodao lakovjernim Izraelcima i kasnijim pokoljenjima pod gotova čudesa. Taj pisac očevidno hoće da unese smutnju među svoje krštene čitatelje. Stoga ćemo evo malo udariti po prstima. Čujmo po redu.

1. Mana.

»Novosti« pišu:

»Manah! uskliknuše Židovi, kada jednog jutra, gladni i iznemogli od dugog lutanja po pustinji Sinajskoj vidješe pustinju pokrivenu nečim bijelim, što je imalo ukus medena hljeba. Manah znači »što je to«?, i manah nazvaše Židovi ovu nebesku hranu. od koje življahu kroz 40 godina svog lutanja po pustinji. Židovi vjerovahu kroz tisućljeća u Božje čudo, a za njima vjerovahu u to čudo i drugi narodi po predaji staroga zavjeta. Kada je svietski rat doveo na Sinajsko poluostrvo njemačke čete, zamjetiše hladni sjevernjaci u Sinajskoj pustinji isto čudo, koje je tisuće godina prije spasilo od gladi narod Izraelov. Pustinja je mjestimice bila pokrivena gustom naslagom neke bijele, na sitne, meke crviće nalične tvari. I vodj ekspedicionih četa, urodjenik na upit njemačkih oficira što je to, odgovorio je da su to cvjetovi neke vrsti akacije, koja se zove manah-akacija, a koje cvjetove vjetar nanosi u pustinju sa obale Nila. Neki arapin u Bagdadu ustvrdio je pako, da su to neke gljivice, koje je on često u košare sakupljao i na trgu u Bagdadu prodavao. Što je zapravo manah? Ne zna se pravo, no svakako je fakat, da manah nije samo hranila narod Izraelov za vrijeme njegova lutanja po pustinji Sinajskoj, već da manah i danas i kroz stoljeća i kroz tisućljeća pada na neplodne gromadne plohe pustinje Sinajske. Kada je narod Izraelski dugo gladovao, našao je jednog jutra tlo pustinje pokriveno prepelicama tako, da ih je smetao na hrpe i sabirao u košare. I ovo čudo doživješe orijentalne vojne ekspedicije za vrijeme svjetkog rata. Prepelice su ptice selice i sele u golemim jatima — preko mora. Izmorena jata od leta preko mora padaju ili sjedaju na zemlju, a Beduini ih sabiru u vreće za vlastitu hranu i za prodaju na tržištima«.

Na ovo odgovaramo:

Nijesmo trebali čekati na svjetski rat, da doznamo te neka biblijska čudesa imaju naravnu podlogu. Svaki pametan čovjek znade, da nešto možemo zvati i priznati čudom ne samo zato, što fakat sam po sebi nadilazi naravne sile, nego i radi načina i okolnosti, u kojima se zbio fakat, koji može biti po sebi i naravan. Tako da ima neka naravna mana i da je bila u isto doba i u istim krajevima, kada su je dobili i Izraelci na svom prolazu kroz arapsku pustinju, odavna je to poznato. Ta već je sv. Ambrozijeo dgovorio na pitanje sv. Ireneja, zašto je Bog dao ocima manu s neba, a sad je više ne šalje: »Ona tjelesna mana nalazi se još i danas na mnogim mjestima, ali sad nije više čudno (Corporeum quidem illud manna hodie plerisque in locis invenitur, sed nunc non est tanti miraculi. Epist. 65, L. Mg. 16. 1219). Stari su je nazivali također »mel aerium, roscidum«. U novije je vrijeme Berthelot istražio njezine kemijske sastavine, a Welsted tvrdi, da se je za dobrih godina sakupi 250—300 kg. No između naravne mane i one biblijske ima doduše velike sličnosti, te katolički učenjaci dopuštaju, da su i istovjetne. Njih tu ni najmanje ne smeta, što sv. Pismo veli da je mana padala s neba, kako to čitamo u sv. Pismu i za rosu ili kako to vele Arapi i za manu današnju. Čudo dakle ne mora biti u pojavi samoj po sebi, nego je čudo u načinu i okolnostima, u kojima se taj pojav zbiva. Čudo je u tom, što Mojsija po objavi Božjoj proriče tačno dan i sat kada će se prepelice i mana spustiti. Niti se može naravno protumačiti, da Izraelci nalaze šesti dan manu u dvostrukoj mjeri, a u subotu ništa; da se mana, koju čuvaju protiv odredbe Božje, pokvari, dok ona, što je stavljaju na stranu za subotu ili pred Gospoda za buduća pokoljenja ostaje nepokvarena. Sve to treba pripisati osobitoj Božjoj Providnosti, kao i to, da je mane uvijek bilo u dovoljnoj mjeri prema broju naroda. Slično vrijedi i za prepelice.

2. Mojsijev izvor vode.

Pisac »Novosti« opaža:

»A kako je bilo sa Mojsijevim izvorom? Mojsija je štapom udario po stijeni i iz stijene je protekla voda. No i njemački vojnici na Sinaju imali su Mojsijev štapić. U ovom vodom tako oskudnom kraju imali su njemački pioniri stručnjake sa t. zv. vilinim rašljama, to jest, prutovima, koji su položeni na tla oscilirali na mjestima, gdje je pod zemljom bio izvor. I gdje je prut oscilirao, prosvrlaše pioniri pećinu ili navrtaše zemlju, a iz njih proteče podzemni izvor.

No ne samo prijetna »čuda«, već sedam muka misirskih moradoše njemački vojnici da na Sinaju prožive, počevši od strašne najezde skakavaca, pa do nesnosne smrtne muke muha i moskita. A služeći se iskustvom faraonove potopljene vojske, bilo je vojnicima strogo zabranjeno zadržavati se ili čak kampirati u isušenim koritima rijeka, iako je baš u tim koritima taborenje bilo najprijatnije, jer su u njima tabori bili zaštićeni od pješčanih vjetra, koji tamo postojano vlada. No kod nenadanih kiša u ovim koritima preko noći poteku nabujale rijeke, koje su mjestimice brže i silnije od Rajne«.

Očevidno je ovaj pisac zadrijemao, kada je čitao sv. Pismo. To nije ništa nova. Tako rade i racionalisti. I oni izguraju iz teksta sve elemente, koji ne pristaju u njihovu usporedbu, da tako zamažu oči neupućenim čitateljima i tako postignu kod svojih fantastičnih hipoteza barem neke prividne vjerojatnosti. Između načina, kako su njemački stručnjaci pribavili vode iznemoglim vojnicima i kako je Mojsije na riječ Božju štapom otvorio vrelo u stijeni, nema zajedničko no dvije riječi: štap i voda.

I sedam muka misirskih moradoše njemački vojnici da na Sinaju prožive. Jadnici! Da su im se časnici kao prije dosjetili pa se upitali kod kojeg katoličkog egsegete (n. pr. F. de Hummelauera, Comm. in Ex.), bio bi im on odgovorio da ima makar i više nego sedam i da se one još i sada ponavljaju (barem u nekoj mjeri). Uza sve to katolici ne prestaju vjerovati da su Mojsijeva fakta bila prava čudesa. A sve to stoga, jer je Mojsije svaki put Egiptu navijestio unaprijed; dapače ta zla ili muke prestaju na zapovijed Mojsijevu; k tomu su te muke veće i jače no obično i nasrnule su na zemlju mnogobrojne u tako kratkom razdoblju. Ipak su krajevi, u kojima su nastavali Izraelci, ostali potpuno pošteđeni od svake nesreće.

3. Mojsije i vulkan.

»Novosti« mudruju ovako:

»No najdivniji je biblijski opis čuda i objavljenja Gospodnjeg na gori Sinaju. Da je Sinaj bio vulkanom, dokazuju velike oko njega staložene mase lave. Vjerojatno je, da je vulkan Sinaj u doba Mojsijevo bio aktivan. Jer Moisija reče narodu: »Vidim tamo na gori grm, koji vječno gori, a nikad ne izgara.« A kad svane treći dan, nastade grmljavina, zabljesnuše munje. Gust oblak leže nad goru i ču se glas kao od silne trublje. Čitava se gora Sinaj potrese i zavi se gustim dimom. Jer Gospod u ognju sadje nad nju. I sav se narod prestravi....

I Mojsija zapovjedi da se ogradi gora, a sam se uspne na njen vrhunac, gdje mu se objavi Gospod u jednoj napuklini pećine, preko koje predjoše silni ognjeni stupovi«.

Je li sve to istinito?

Dosada se učenjaci nijesu mogli složiti, da li je biblijski Sinaj isto, što i današnji u Arabiji. Pisac je eto »Novosti« riješio to zapleteno pitanje. Sretan on! Po sto puta sretan, kada ga je riješio s tako malo riječi! K tome mudrac »Novosti« hoće pod silu, da je Sinaj bio biblijski ugašeni vulkan. Zašto? jer bi pripovijedanje sv. Pisma mogao tko uzeti za pravo čudo, a tu se netko boji kao vrag svete vode.

Osuda. Kongregacija je sv. oficija 19. 9. 1927. osudila ova djela poznate »Action française«: Les pièces d'un procès-L'Action française et le Vatican-Preface de Charles Mauras et Leon Daudet.

Kat. akcija. Središnji je odbor Kat. akcije u Rimu predao sv. Ocu izvješće o svome radu u gg. 1925–6. Papa je na to odgovorio preko državnog tajnika P. Gasparria 8. 8. dugim pismom. Tu veli, da mu je milo, što je taj odbor naglasivao i cilj svoga udruženja. Kardinal veli, da je kat. akcija »učestvovanje svjetovnjaka u hijerarhičnom crkvenom apostolatu« (partecipazione dei laici all' Apostolato gerarchico della Chiesa) i nastavlja: »Iz toga nužno slijedi, kako nitko ne smije sumnjati o dužnosti, koju svatko ima prema K. ak. Isto tako je jasno i bistro kako je ova akcija nužna i nadilazi sve druge vrsti (iznad svake druge vrsti) djelatnosti, koje smjeraju na socijalno dobro. I ako te imaju dobar cilj, ali materijalni i zemaljski nemaju tako uzvišen i preważni cilj, kao što je to sudjelovati u apostolskom zvanju Crkve.«

Čisti i jaki. 28. 8. primio je sv. Otac dječake talijanske Katoličke akcije. Tom im je prigodom kazao: »Ako svi članovi Kat. akcije moraju nastojati oko odgoja uma, srca, volje i oko nutarnjeg savršenstva, i tako se pripravljati za buduće svoje zvanje, to daleko više moraju činiti katolički dječaci već od prvih godina svog odgoja, pa će tako jednom biti najbolji radnici, najbolji članovi vlasti, jednom riječju najbolji građani u svakom pravcu jer će oni znati da odgovaraju Bogu za sve svoje dužnosti, za sve svoje djelovanje. Stoga dječaci moraju biti čisti i jaki: **čisti** u umu, mislima, čuvstvima, **u duši i tijelu; čisti u svemu ponašanju, u svemu životu: čisti i jaki t. j. čisti da budete i jaki u duši i tijelu, jer tijelo mora služiti duši i biti njezino dostojno oruđe u vršenju svih dužnosti. Sjetite se, da nam ništa tako uspješno ne očuva bistrinu misli, spremnost volje i energiju tijela, kako to čini čistoća«.**

Češki katolici i školsko pitanje. Prve su nedelje u rujnu češki katolici držali po svoj zemlji preko stotinu skupština pod devizom: »Za slobodnu školu«. Tu su stvorene ove rezolucije: 1. Učitelji ne smiju širiti među mladeži protuvjerske ideje i nazore; 2 stoga treba očistiti školske knjige od svega što je protukatoličko; 3 parlamenat mora dokinuti »mali školski zakon«, po kome je pouka vjere neobrezatan predmet; 4 mora se dokinuti naredba, po kojoj i katolička djeca moraju prisustvovati Husovoj proslavi; 5. češki katolici napokon traže za svoju djecu konfesionalne škole u duhu sv. Ćirila i Metodija, Venceslava Prokopa, i drugih velikana ćirilo-metodske predaje.

Hrvatsko katoličko društvo o vjernosti prema Crkvi i produbljenju vjerskih istina. Ovo je društvo na svom sastanku u Splitu 23–25. 8. 1927. usvojilo i ove rezolucije: »Hrv. kat. društvo ponovno izriče sinovlju odanost i nepokolebivu vjernost glavi tim katoličke Crkve i njezinim zakonitim predstavnicima, uz želju da svim silama surađuje na obnovi svoje domovine u Kristu po uputama sv. Stolice i voćstvom episkopata. Videći golemu opasnost za sadanju i buduću intelektualnu generaciju u današnjem velikom metežu vjerskih i moralnih pojmova hrvatsko kat. narodno društvo ističe potrebu, da se svaki pojedinac živo zadube u vjerske istine i načela kršćanske filozofije u smislu radnog programa Hrvatske Straže. Hrv. kat. društvo stavlja svim svojim članovima pred oči svijetli uzor sv. Franje, plemenitog kršćanskog viteza nesebičnog siromaha i propovjednika Božje ljubavi, po čijim će krepostima Bog obnoviti kršćanski život u našem narodu u duhu Kristove ljubavi i socijalne pravde. Slaveći jubilejsku godinu velikih slavenskih apostola sv. Ćirila i Metodija hrv. kat. nar. društvo iz dubine srca zahvaljuje Providnosti, što je slavenskim narodima pokazala put do istine i kroz vjekove štitila djelo velikih apostola, slavenski obred i jezik i pismo, kao zalog slavenske zavjetne misli da svi jedno budu. Poziva svoje drugove, da molitvom i žrtvom rade za Apostolat sv. Ćirila i Metodija uskoro čas mira, ljubavi i sjedinjenja svih Slavena u jedinstvenoj Crkvi Kristovoj«.

Đačka orlovska organizacija poprimila je u srpnju na glavnoj skupštini (Košljun) ove rezolucije:

1. Prožeto uvjerenjem, da je svećeničko zvanje od najveće i presudne važnosti za cjelokupni vjersko-moralni život u narodu te da sačinjava najveću odliku iz ruku Božjih i javlja je M. Đ. O. O., da će stalno raditi na tome, kako bi iz svoje sredine dalo svetoj Katoličkoj Crkvi i hrvatskom narodu što više kandidata za svete svećenike i redovnike.

2. U svezi s tim, uvjereni, da samo iz svijesti žive odanosti prema sv. Ocu Papi rimskom, možemo dobiti valjanih svećenika, Orlovi će i odsada kao i dosada proslaviti svake godine Papin dan što svečanije prema mjesnim prilikama.

Na roditeljskim vijećima raspravljat će se i o svećeničkom podmlatku i prikazivati se veličina i potreba ovoga zvanja. Podsjetiti valja roditelje da se mole za svećenike.

Članstvu se najtoplije preporuča, da radom, molitvom, prikazivanjem sv. pričesti što izdašnije podupre akciju oko svećeničkog podmlatka kaošto i samo svećenstvo u širenju Kristova kraljevstva.

Nadalje je ista organizacija odlučila, da će u svojim društvima osnivati misijske sekcije ili barem imenovati misijskog povjerenika te će na posebni dan uvesti misijski dan (priredbe, akademiju s uplaćene milodare) da će se svako društvo po mogućnosti uzdržavati jednog urođeničkog bogoslova.

Hrvatska bibliografija

Pod ovim naslovom donosimo sve novosti na tržištu hrvatske knjige. Tu sve sudimo prema kršćanskim načelima. Kao »dobre« knjige označujemo sve što se slaže ili se barem ne ogrješuje o kršćanska načela; kao »dvojbene« one knjige, koje se barem o nečem ogrješuju; »loše«, koje se u mnogom dijelu kose s tim načelima.

Dobre:

Božičević J., Geometrija za III. razred srednjih škola. Str. 58. Zagreb 1927.
Božičević J., Geometrija za III. i IV. razred srednjih škola. Str. 150. Zagreb 1927.
Brod na Savi. Str. 32. Zagreb 1927.
Deželić V., sin, Sofiju odabra. Str. 176. Zagreb 1927.
Donadini Ž., Zadružne štedionice. Str. 108. Split 1927.
Hlavinka ing. V., Željezničke veze pristaništa Kvarnera sa osobitim obzirom na željeznicu Senj-Otočac-Plitvička jezera-Bihać. Str. 32. Senj 1927.
Kovačević Dr. Ž., Biljne uši na kulturnom bilju. Str. 48. Zagreb 1927.
Lječilište Klenovnik. Str. 42. Zagreb 1927.
Medur A., Mala gramatika hrv. ili srp. jezika. Za osnovne i slične škole. Str. 40. Bjelovar 1927.
Ožanić Stj., Gajenje stolnoga grožđa. Str. 180. Split 1927.
Pomorski godišnjak I. Str. 268. Subotica 1927.
Rougier L., C. Pernet i A. Muille, Poljska privreda u seoskim osnovnim školama. Preveo i priredio I. Ritig. Str. 164. Ljubljana 1927.
Starčić Dr. A., Izvještaj o radu na suzbijanju malarije u Dalmaciji 1922.-1926. Str. 96. Split 1927.
Sibl Dr. M., Radnička mirovina. Str. 34. Zagreb 1927.
Šiller Dr., Zemljopis za viša godišta osnovnih škola i zemljopisna čitanka. Str. 140. Zagreb 1927.
Vragović Dr. A., Zbirka rješidaba kr. hrv. slav. dalm. Stola sedmorice kao vrhovnog suda u građansko-pravnim predmetima. Sv. I. Str. 618. Zagreb 1927.
Zagrebačka Bursa 1926. Str. 112. Zagreb 1927.
Zbornik zakona, uredbi i naredbi. Sv. 1. 2, Str. 193. Zagreb 1927.
Škarica-Mihletić, Nauk o prostoru. Str. 80. Zagreb 1927.
Škreblin Stj., Aritmetika. Str. 76. Zagreb 1927.
Špoljar Zl., Zemljopis kraljevine S.H.S. Str 72. Zagreb 1927.
Turina B. ing. Poljoprivredni proizvodni sustav stočarskih predjela gorske Hrvatske i potreba njegovog ispravka u temeljima. Str. 40. Zagreb 1927
Verona Dr. A., Pomorsko pravo. II. izd. Str. 184. Zagreb 1927.

Dvojbene:

Batušić Sl. Medvedgradska kraljica. Str. 85. Zagreb 1927.
Jakić Ž., Povijest Srba, Hrvata i Slovenaca II dio. Str. 160. Zagreb 1927.
Kraljić J. A., Sokolke. Str. 96. Zagreb 1927.
Szemnitz-Gottwald, Nauka o čovjeku i zdravlju. Str. 256. Zagreb 1927.

Loše:

Čirikov E., Moj roman. Str. 238. Zagreb 1927.
Bjelevac A. Hifzi, Medika. I. Str. 172. Zagreb 1927.
Falk V., Đusepo Musolini ili Krvnik os eta 93 Sarajevo 1927.
Gospodar noći i Giuseppe Garibaldi. Zagreb 1297.
Golijat Armstrong, Orijaš crnih brda. Sv. 19 Zagreb 1927.
Horvat Ml., Muri Massanga Str. 158. Zagreb 1927.
Junakinja sa divljeg zapada. Sv. 90. Zagreb 1927.
Kaić M., Zeleni kader. Str. 224. Zagreb 1927.
Knez pećina. Zagreb 1927.
Na mrtvoj straži. Sv. 48 Zagreb 1927.
Osvetnik. Sv. 1, 2. Zagreb 1927.
Pinkerton Nat, Igrač na konopu. Sv. 11. Osijek 1927.
Princesa u prognima. 69. Koprivnica 1927.
Ružić-Virag Sl., Božanska sveopća vjera i religija Sv. 1. Str. 32. Zagreb 1927.
Sue E. Tajne grada Pariza. 34. Zagreb 1927.
Suide F., Žak Rasparač. Sv. 69. Zagreb 1927.

Uredništvo je primilo:

O. Placid Belavić, Crtice iz prošlosti Vukovara. Str. 68. Vukovar, Tiskara »Novo Doba«. Cij. 10 d.
Misijski kalendar 1928. Str. 186. Cijena 12 din.
Kalendar presv. Srca Isusova 1928. Str. 186 Cijena 12 din.
Misijski kalendar 1928. Str. 128. Ciena 10 din.
Mark Twain, Pustolovine malog Tome. Roman. Str. 144. Zagreb, Društvo sv. Jeronima.
Dr. J. Feldmann, Okkulte Philosophie. Str. 224. Paderborn, F. Schöningh. Cij. 4 Mk.
K. Frank S. J., Die Stellung der Gottesidee in der naturwissenschaftlichen Forschungsmethode. Str. 38. Roma, Universita Gregoriana.
Fra Bone Zec, U školi života. Pjesme. Izdao Savez Trećega reda sv. Franje u Zagrebu. Cijena 5 dinara. Str. 91.
Ueber die Reue als Sakramentsteil u. als Dispotisition der Rückfälligen. Von einem römisch-kath. Priester. Str. 56. Volksschriften-Verlag Th. Mazurczak, Speicher.
R. du Ponceau, L'Eglise et la peine des hommes. I. Des origines au moyen-age. Str. 32. Paris, Editions Spes.
Isti L'Eglise et la peine des hommes. II. Du 16. siecle a nos jours. Str. 32.

Paris Editions Spes.

P. Croizier, L'Eglise et les travaillers. Str. 32. Paris, Editions Spes.

L'Eglise, catholique et l'Action francaise. Documents romaines. Str. 94. Paris, Editions, Spes.

A. Bessiéres S. J., Pour la Pape. Str. 208. Paris, Editinos Spes.

Mgr. Sagot du Vauroux, Pie XI et l'Action francaise. Str. 128. Paris, Editions Spes.

F. Ž. Donadini, Zadružne štedionice. Str. 108. Split, Izdanje Zadružnog Saveza. Cij. 15. din.

Manete in dilectione. Srce Jezusovo in duhovnik. Str. 68. Naručuje se kod Glasnika, Ljubljana 9. Cijena 8. din.

Dr. R. Vimer, Isus Krist. Treća knjiga. Str. 320. Izdalo Društvo sv. Jeronima u Zagrebu. Cijena 24. din.

Manete in dilectione. Reflessioni ascetico-pastorali proposte ai giovani sacerdoti, perche diventino apostoli del Cour di Gesu. 4. edizione italiana interamente rinnovata. Str. 182. Cijena 2.80 l.

Petar Grgec, Gospodin Rafo. Str. 96. Pripovijest. Izd. Društvo sv. Jeronima Cijena 10 dinara.

I. Sitarić Svilarstvo. Str. 30. Izdalo Društvo sv. Jeronima. Cijena 5 dinara.

Danica. Str. 143. Cijena 10 dinara.

Štefa Jurkić, Legenda u bojama i druge priče i pripovijetke. Ilustrovao Gabrijel Jurkić. Str. 122 Zagreb. Izdalo Kolo hrv. književnika.

Dr. Linus Bopp, Das Jugendalter u. sein Sinn. Str. 361. Freiburg, Herder Cijena 7.80 Mk.

Dr. J. Lengle, Katholische Glaubenslehre. III. Auflage. Str. 128. Freiburg, Herder. Cijena 3.20 Mk.

Svensson Jon, Abenteuer auf den Inseln. Nonnis Erlebnisse auf Seeland. u. Fünen. Str. 324. Freiburg, Herder. Cijena 4.60 Mk.

Hounder A. S. J., Der Schwur des Huronenhäuptlings. Str. 102. Freiburg, Herder. Cijena 0.80 Mk.

Max Küenburg S. J., Der Begriff der Pflicht in Kants vorkritischen Schriften, Str. 40. Innsbruck, Felizian Rauch.

Darovaše za »Život«:

L. Trbljanić, Zagreb 28 d. — T. Stilinović, Osijek 14. — A. Vodopivec, Begunje 4. — Stj. pl. Hadrović, Sarajevo 14. — M. Nikšić Varaždin 42. — N. N., Zagreb 500.

Svima harno zahvaljuje **Uredništvo »Života«.**

Urednik: A. Alfirević D. I.
Vlasnik: Kolegij Družbe Isusove u Zagrebu — Ljudevit Dostal D. I., rektor
Tiskom »Glasnika Srca Isusova« — Antun Alfirević D. I.

ŽIVOT

BR. VI. PROSINAC 1927. GOD. VIII.

Brutizam

Plutarh (46.-120. posl. Kr.) napisao je niz biografija. U jednoj nam je opisao Grka Diona i Rimljanina Bruta. I ako je on to napisao preko sto godina iza Brutove smrti († 42. pr. Kr.), prikazao ga je s mnogo pažnje i potankosti. Tu je on istaknuo nešto, što je tako važno i za naše doba. To je prihvatio i pjesnik W. Shakespeare i živo nam predočio u svojoj drami »Julije Cezar«. Dramatičar je dovršio ovo svoje djelo oko g. 1600. U njemu je udario na mane ondašnje engleske politike i nutarnje trzavice, koje su bile posljedica tih mana.

Koja je to mana?

To je Brutovo djelo ili - nazovimo to tako - »brutizam«. I za naše savremene prilike vrijedi ono, što Brut veli prijatelju Kasiju:

> Moj Kasije! Ta oči ne mogu
> Da vide sebe do u odsjevu
> Od neke druge stvari (Julije Cezar I, 2.)

I s nama je tako. I o nama psalmista može kazati: »Oči imaju, a ne vide, i ne puštaju glasa iz grla svoga« (ps. 113, 5). I ne slutimo, kamo jedrimo i srtamo. Malo učimo iz prošlosti; dapače je još manje proučavamo, pa stoga i tvrdimo, da od povijesti nemamo šta da naučimo, jer se ona tobože ne opetuje. Ovakova je bolest znak narodne dekadence, moralnog propadanja. Ne, mi ne smijemo tako lijeni biti. I nas pita mudri Salamun: »Dokle ćeš, ljenivče, ležati? kad ćeš ustati od sna svojega? Dok malo prospavaš, dok malo prodrijemlješ, dok malo sklopiš ruke da prilegneš, u tom će doći siromaštvo tvoje kao putnik i oskudica tvoja kao oružan čovjek« (Priče 6, 9-11). Apostol nam dovikuje: »Već je čas, da se probudimo od sna!« (Rim. 13, 11); skrajno je vrijeme, da uočimo kako veliko zlo gojimo u svojoj sredini, a to je — brutizam.

Što je to brutizam? zašto nam zlo donosi?

*
* *

Marka Bruta mori jedna misao. On o sebi priznaje u drugom prizoru prvog čina Shekespearove drame:

Odskoro muči duševna me borba
I kobne misli vlastite — i to je
Zacijelo malko moje držanje
Pomutilo — al zato ne smiju
Žalostit mi se prijatelji dragi
I drukčije nepažnju mi tumačit
No da je jadni Brut sam sa sobom
U borbi, te zaboravlja da bude
Ljubežljiv prema drugim ljudima.

Što to tišti Bruta? je li zavist, što puk tako voli i kliče Cezaru? On to otkriva urotniku Kasiju:

Moj dični druže, imajte na umu,
Da Brut bi seljak biti volio
No sinom Rima zvati se u teškim
Tim prilikama, što ih ovo doba
Navalit hoće na nas.

U prvom prizoru drugog čina otkriva svoju tajnu:

Da — mora umrijet on!
Ja nemam sâm baš ličnih razloga,
Da na nj se gnjevim — već za opće dobro.
On hoće krunu — al je pitanje,
Da l' ne bi to mu ćud promijenilo.
Vruć danak rađa zmiju ljuticu
I zato valja hodat oprezno.
Da okruni se? — Treba priznati,
Da tim bismo mu žalac podali,
Te po volji bi njime škodit mogo —
Znam, da se vlast zlo upotrebljava,
Kad savjest se od moći odijeli —
Ja ne znam da bi ikad bile strasti
Od razuma mu većma vladale.
No često biva, da je poniznost
Vlastoljublju tek mladom ljestvica
I penjač njojzi lice okreće,
Al najviši stepen kad dosegne,
Tad ljestvici on leđa obrne
I prezirući jadne prečage,
Po kojima se uzdigao, gleda
U oblake. I Cezar može tako
Pa treba spriječit, da ne uzmogne.

Za zmijinje ga jaje smatrajmo,
Što može postat štetno ko i njegov
Rod, ako iz njeg mlade se izleže —
Pa zato ga u ljusci ubijmo.

Brut govori zavjerenicima:

Ne kunimo se —
Jer ako nema jakih razloga
U ljudskom obrazu, u patnji duša
U pokvarenoj dobi — prekinimo
Za vremena pa neka ode svak
U ležaj svoj i nek se oholo
Tiranstvo bani, dokle kockom svi
Ne izginemo.
— — — — — — — — — — — —
Na Cezarov smo svi se digli duh,
A ljudski duh ti nema krvi, Kaju.
O — da nam je doseći njegov duh
A Cezara da ne sasiječemo.
Al Cezar mora, jao, zarad njega
Krv proliti. I, mili prijatelji,
Ubijmo njega smiono, ne gnjevno,
I razrežimo njega kao jelo
Za bogove, a ne ko strvinu
Za pse da mi ga razmrskamo.

Kad će ubiti Cezara? Pred cijelim senatom, na sjednici, kada je urečeno da će ga proglasiti vladarom. Na dan senatove sjednice odvraća žena Cezara, neka ne ide u senat. I on odluči da ne ide, ali ga urotnici prijateljski nagovore i on ode u senat. Tu Kasije moli licumjerno Cezara, da pomiluje Publija Cimbra. Cezar to odbija:

To bi me moglo ganut, da sam kao
Vi.
Ko sjeverna sam zvijezda postojan,
Što stalnošću i nepokretnošću
Na nebeskom joj svodu nema ravne.
Jer bezbrojne su iskre rasute
Po svemu nebu, sve su one plamen
I svaka svijetli — al je samo jedna,
Što stoji na svom mjestu. Tako je
I na tom svijetu — vrlo mnogo ima
Na njemu ljudi, svi su krv i meso
I puni hira — al u mnoštvu znam
Tek jednoga, što na svom mjestu stoji
Nepokolebljiv i nepomičan —
A taj sam ja!

U to Kaska ubode Cezara u zatiljak, a drugi zavjerenici navale, naposljetku Marko Brut. Kada je Cezar ugledao i Bruta, reče zadnju riječ:

I ti, Brute?
O, onda pani, Cezare!

To je vrhunac te tragedije. tu se zaustavimo i malo se zamislimo.

Što je ono, što Bruta sili, da ubije Cezara? Cezar će postati carem, dokinut će republiku, uvesti monarhiju. To ne smije bit! To je fiksna ideja Marka Bruta. Kasije tu misao ovako crta u drugom prizoru prvog čina:

Ej, on (Cezar) je
Opkoračio ovaj tijesni svijet
Ko neki div, a ispod njegovih
Nožurina se provlačimo mi
Patuljci zvjerajuć, dok ne nađemo
Svoj sramni grob. Kadikad ljudi su
Kovači svoga udesa i nije
U zvjezdama krivice, dragi Brute,
Već u nama, što kukavni smo.
— — — — — — — — — — —
Ta kojom hranom taj se Cezar hrani,
Toliki da je narastao? Senate,
Osramoćen si! Rime, nestade
Iz tebe roda plemenite krvi!
Ta kad je poslije općeg potopa
Još bilo doba, koje bi se moglo
Podičit samo j e d n i m čovjekom?
I tko je dosad, govoreć o Rimu,
Mogo da kaže, da su prostrani mu
Bedemi samo j e d n o g čovjeka
Obuhvatali? Rim je to i sada
I dosta ima prostora pa ipak
U njemu jeste samo jedan **čovjek.**

Brutu imponuje veličina, Cezar. Svakom je duhu zamamljivo: zakvačit se s nečim velikim i to srušiti; ljudi misle, da se tu zrcali veličina srodnosti. No Brut k tome ne može da pojmi te bi mogao opstojati drugi oblik u vladavini nego li je onaj republike. Eto to su dva razloga, zašto se Marko Brut odlučio, da ubije Cezara; koji je tako obziran i blag bio spram njega, koji mu je samo dobra činio.

Ne zbiva li se i danas ovako u svijetu? ne postupaju li ovako materijalistički političari u navali na katoličku Crkvu? Sunce »im sa svojim svijetlim zrakama zaslijepljuje oči« (Eccli 43, 4). Jedinstvenost, jakost i moć te Crkve ne mogu da podnesu; ne mogu da vide, te ona bude iznad svake organizacije, pa i države, pa i mudrosti tih državnika. To su Filistejci, koji ne htjedoše da u miru žive s Izraelom, pa htjedoše da ga nestane s lica zemlje. To je bijesni Saul, koji hoće da kopljem probode mirnog Davida; Saul to čini, jer »duh Gospodinovv otide od Saula i uznemirivaše ga zao duh od Gospodina« (1 Reg. 16, 14).

Što hoće svi pristaše socijalne demokracije, komuniste, anarhiste, ložini članovi, liberalni materijaliste? »Zašto se bune narodi i plemena pomišljaju zaludne stvari? Ustaju vladari zemaljski i knezovi se skupljajju na Gospodina i na pomazanika njegova« (ps. 2, 1-2), na živog Krista na zemlji - C r k v u k a t o l i č k u?

Na to nam odgovara Duh Sveti: »Svaki pametan čovjek radi s razumom, a bezumam raznosi bezumlje« (Priče 13, 16). Pametan, ako ne sudjeluje s Crkvom, barem se s njom ne hvata u koštac, ne progoni je. Slijep čovjek hoće kao ono Samson u hramu Filistejaca da poruši stupove i ruševinama Crkve pokrije sebe i druge. Neukrotivo je to bezumlje!

*

Brut je slabe sreće bio.

Iza Cezarova umorstva nastade građanski rat; ustadoše Rimljani jedni protiv drugih, dok Brut nije podlegao i svršio samoubojstvom kao i njegov ortak Kasije. Pobjeda je pripravila tlo monarhiji. Da je Cezar bez poteškoće uistinu postao okrunjenim monarhom, valjda bi kratko bio vladao i monarhija bi se bila srušila zauvijek. No uslijed državnih nemira i ratova, narod je želio da mu i tiran vlada, samo da jednom bude reda i mira u državi. Monarhija je bila u planu Božjem, da tako olakša put svome kraljevstvu, katoličkoj Crkvi. Brut taj plan ne samo nije zapriječio, nego je u svom »neznanju« pomogao da se oživotvori, i ako ga je htio da uništi.

Psalmista pita, zašto se bune narodi i vladari s knezovima ustaju na Gospodina i njegova pomazanika; ali i odmah nadodaje: »Onaj, što živi na nebesima, smije se, Gospodin im se podsmijeva« (ps. 2, 4). On, Bog, naređuje svome Sinu, Kristu: »Udarit ćeš gvozdenom palicom; razbit ćeš ih kao lončarski sud« (ib. 9).

Da, sve zapreke Bog kida kao lav paučinu na svom putu; uzalud ljudi hoće da spriječe djelo i plan Božji. Eno Suetonije (70-140) piše, da nijedan od Cezarovih ubica nije živio 3 godine poslije tog umorstva i nitko od njih nije umro naravnom smrću. Bog je imao posebnu svrhu s monarhijom u rimskom carstvu pa je tu i oživotvorio i nitko ga u tome nije smeo.

Pavao je htio, da uništi u zametku sve kršćanstvo u Palestini. I bijesan ide u Damask. I gle! Bog mu javlja na putu: »Teško ti je protiv bodila pračati se« (Dj. ap. 9, 5). I Pavao postaje ratilo u rukama Božjim, da upravo on postade »posuda izabrana« i iznese ime Gospodnje pred »pogane i kraljeve i sinove Izraelove« (ib. 15).

Faraon ne pušta Izraelce iz Misira; napokon hiti oružanom silom u potjeru za njima, kad pobjegoše iz ropstva. Ali Bog provede svoj narod »kroz crveno more i izvede ih kroz mnoge vode. A neprijatelje njihove potopi u more« (Mudr. 10, 18-19).

Laktancij je opisao smrt onih rimskih vladara, koji su progonili mlado kršćanstvo. Ili su naglo umrli ili unesrećeni i poraženi. Nero je zbačen s prijestolja i nije ni pokopan u grob, niti je poganski sažgan (De mortibus persecutorum II); Domicijan je upao u ruke svojih neprijatelja i senat je čak sa spomenika izbrisao i njegovo ime (ib. III); Decij je strašno mučio Crkvu (Extitit exsecrabile animal Decius, qui vexaret Ecclesiam) i napokon je u Daciji zarobljen kukavno svršio (ib. IV); okrutan je bio Valerijan (impias manus in Deum intentavit et multum sangvinis justi fudit), ali ga Perzijanci zarobiše i kada je njihov vladar Šapor hotio da se popne u kola, morao je Valerij podmetnuti svoja leđa i napokon mu sadriješe kožu (ib. V); i Aurelijan je svoje ruke omastio kršćanskom krvlju, njega su u Traciji prijatelji ubili (ib. VI); Dioklecijan (scelerum inventor et malorum machinator) morade se odreći prijestolja i gotovo zaboravljen životariti i umrijeti (ib. VII). Uistinu »zloća ubija bezbožnika« (ps. 33, 22).

Gdje je sada Atila? gdje zapadni Goti?, taj strah svojih savremenika? Gdje su Albingenzi, koji su tako nasilno progonili katoličku Crkvu u 13. vijeku? gdje li su naumi i izvedbe Napoleona I. i III.? »Put je bezbožnički kao mrak, ne znaju na što će se spotaknuti« (Priče 4, 19) i »žižak se bezbožnički ugasi« (ib. 13, 9).

*

Od vremena do vremena i danas Bog pozivlje svjetske diplomate kao Joba na svoj ispit: »Gdje si ti bio, kad ja osnivah zemlju? kaži, ako si razuman. Ko joj je odredio mjere? znaš li? ili tko je rastegao uže preko nje? na čemu su podnožja njezina uglavljena? ili tko joj je metnuo kamen ugaoni? Kad pjevahu zajedno zvijezde jutarnje i svi sinovi Božji kliktahu. Ili tko je zatvorio more vratima, kada kao iz utrobe izađe? Je si li svojega vijeka zapovijedio jutru, pokazao zori mjesto njezino? Možeš li pustiti munje da idu i da ti reku: Evo nas? Loviš li ti lavu lov? Koji kudi Boga, neka odgovori na to« (38 i 39).

Što će na to odgovoriti ljudski mudraci, koji nerazumno ustaju na katoličku Crkvu? hoće li se oni prepirati s Bogom? htjeti osujetiti, uništiti planove Božje? oni, koji nijesu kadri ni da unište sitni atom pijeska?

Tko je pametan, ne smije se s Bogom pograbiti; taj mora odgovoriti Bogu pri kušnjama kao i Job: »Gle, ja sam malen, šta bih ti odgovorio? Mećem ruku svoju na usta svoja«. Taj mora znati, što veli Bog preko Izaije: »Odluka moja stoji i učinit ću sve što mi je volja« (46, 10).

A.

Sv. Papija

Najstariji apologet, učenik apostolski. Jedini preostali odlomak njegove apologije.

Euzebije na raznim mjestima svoje Povijesti crkvene i u svojoj Kronici (ad annum ctbr. 2140.) spominje nekog Kvadrata (Kodrata) bez dovoljnih pobližih oznaka. Neki poput sv. Jeronima na svim ovim mjestima razumijevaju jednu istu osobu, učenika apostolskoga, koji da je bio i apologet i prorok i biskup u Ateni. Drugi opet razlikuju ovdje tri različita Kvadrata: apologeta, proroka i biskupa. Sigurno je svakako, da se apologet Kvadrat iz doba cara Hadrijana (117—138) razlikuje od biskupa atenskog Kvadrata (Hist. ecl. 4, 23) iz vremena Marka Aurela (161 — 180). A to čini i Martyrologij Rimski, koji 26. maja slavi učenika apostolskog i apologeta, dok 21. augusta spominje nekog biskupa Kvadrata. Funk, Bardenhewer, Zahn i drugi pravom istovjetuju učenika apostolskog i apologeta (Euz. Hist. ecl. 4, 3) sa prorokom »Kvadratom, koga kao i Filipove kćeri spominju, gdje se proslavio proročkim darom« Ibid. 3, 37).

Kćeri Filipove živjele su u Maloj Aziji; stoga također nagađaju, da je Kvadrat živio u Maloj Aziji (a ne u Ateni, kako misli Jeronim); pa kako je car Hadrijan g. 123. (i opet god. 129.) obilazio Malu Aziju, bit će da mu je Kvadrat jednom ili drugom prigodom predao svoju Apologiju.

O toj nas Apologiji Euzebije ovako izvješćuje (Hist. eccl. IV, 3): »Hadrijanu Kvadrat posveti i predade govor, koji je sastavio na obranu naše religije, jer su neki opaki ljudi kušali uznemirivati naše. I danas imaju premnoga braća taj spis, što ga imamo i mi. Iz njega možemo razabrati sjajne dokaze za razboritost ovoga muža kao i za pravovjernu nauku njegovu apostolsku. Sam pak očituje starodrevnost svoju, gdje svojim riječima ovako pripovijeda:

»Djela pak našega Spasitelja vazda su bila očita, jer bijahu istinita. Jer, koji su bili izliječeni od bolesti ili su uskrsnuli od mrtvih, njih su vidjeli ljudi ne samo u čas, kad su ozdravljali ili uskrsnuli, nego su oni i trajno nazočni bili. A ne samo dok je Spasitelj prebivao na zemlji, nego također poslije odlaska njegova preživjeli su dosta dugo vremena, tako te su neki od njih došli i do naših dana«.

To nije nevjerojatno, jer kad je Kvadrat u zreloj dobi svojoj od kakvih 60 godina ovo napisao, mogao je u mladosti svojoj, oko god. 70. poslije Krista, lako biti savremenik n. pr. jednog uskrsnulog mladića naimskoga ili čudom Kristovim ozdravljenog bolesnika. Kihn iz opreke, istaknute na početku ovog odlomka, pravom zaključuje, da apologet ovdje ističe nepobitnu i neodoljivu silu pravih čudesa Kristovih protiv varavog blistavila djelovanja demonskih bića.

Šteta, što je kasnije nestalo ove najstarije apologije, koju je Euzebije još u četvrtom vijeku imao u svojim rukama, i koju on toliko hvali. Da Kvadrat nije posve badava napisao onu svoju apologiju, to možemo sigurno razabrati iz donekle obrambenog dekreta, što ga je izdao car Hadrijan na adresu prokonsula Male Azije Minucija Fundana, i u kojem spominje pismo predšasnika njegova iz g. 123—4., prokonsula Serenija Granijana. Justin se na koncu svoje prve Apologije poziva na taj dekret, koji zabranjuje osuditi kršćane bez točnog istraživanja njihove krivice.

Sv. Papija, biskup hierapolski i učenik apostolski († oko 150.).

Spomenimo najprije nešto iz života ovog poapostolskog pisca; onda istaknimo spis njegov, koji nam je samo u nekim rijetkim odlomcima sačuvan; i konačno bavit ćemo se krivom naukom hilijazma, koju je baš ovaj pisac među kršćanima najprije sustavno predavao.

U glavnom ćemo se ovdje držati jasnih podataka dr. Henrika Kihna (Patrologie I, 120 — 125) i nekih oštroumnih izvoda Dra Ot. Bardenhewera (Geschichte der altchristl. Literatur, 537 — 547).

O životu Papijinu

malo što sigurno znamo. Po svjedočanstvu Irenejevu bio je Papija »slušalac Ivanov, prijatelj Polikarpov, muž iz starine« (Adv. Haer. 5, 33. 4). Iz konteksta se jasno vidi, da se tu radi o Ivanu apostolu kao učitelju Papijinu, dok Euzebije u opreci sa svojom prijašnjom izjavom u Kronici tvrdi kasnije u Povijesti crkvenoj (3, 39, 2), da je Papija učenik »prezbitera Ivana«, koga on razlikuje od apostola Ivana, jer Papija dva puta spominje ime »Ivan«. Kako Bardenhewer oštroumno dokazuje, taj »prezbiter Ivan« nije nitko drugi nego sam apostol Ivan, koga dvaput spominje Papija, jer hoće da istakne, kako je doznao mnogo, što je **nekoć** rekao (εἶπεν) koji prezbiter ili apostol, ili što sada govore (λέγουσιν) Aristion i prezbiter Ivan, učenici Gospodnji«. Ova dvojica još su živjela, kad je Papija istraživao riječi Gospodnje. Zato on dvaput spominje apostola Ivana, jer je i neposredno u sadašnjosti i posredno preko drugih učenika njegovih u prošlosti mnogo od njega saznao.

Vanjski tobožnji dokaz Euzebijev, da su se u Efezu našla dva groba Ivanova, upravo je smiješan. Bardenhewer pravom veli, da je tu bilo nebrojeno mnogo takvih grobova, koliko je naime Ivana tamo živjelo i umrlo.

Zato je puka kuća od karata fantastična hipoteza Euzebijeva o nekom **drugom** prezbiteru Ivanu, koji da je i napisao knjigu **Otkrivenja, i još je fantastičnija kula u zraku, koju gradi Harnack, kada u tonu historika pripovijeda:** Ne Zebedejev Ivan, nego

»prezbiter Ivan izdao je pri koncu vlade Domicijanove Otkrivenje i u periodi između g. 80. i 110. od prilike napisao evanđelje (Ivanovo) i poslanice«...; »on je također grčke prijevode nekog evanđelja Matejeva povukao u krug svojih naredaba«... pa je i »kod evanđelja Markova pokazao superiornu dobrohotnu i na oko sigurnu kritiku«. Bardenhewer ruši tu kulu u zraku poraznim, ali opravdanim riječima:

»Taj prezbiter Ivan nije nikako egzistirao«.

Šteta je samo, što se je i sv. Jeronim od Euzebija dao zavesti na to, da je razlikovao prezbitera Ivana od apostola.

Da je Papija bio biskup u maloazijskom gradu Hierapolisu, to istina ne potvrđuje Irenej, ali tvrde to Euzebije (ponovno) i Jeronim i drugi bez prigovora. U ostalom Euzebije nije osobito dobro raspložen prema Papiji, koga ovako opisuje: **»Bijaše on veoma slaba uma, kako se može razabrati iz njegovih spisa«** (3, 39*) S ovim autentičnim riječima slabo se slaže pohvalni umetak na čelu 36 poglavlja, kojega nema u tri kodeksa niti u prijevodu Rufinovu: »U isto vrijeme (kao i Polikarpo) poznat je bio i Papija, biskup grada Hierapolis-a, **muž osobito rječit i vješt Svetomu Pismu«.** Euzebije u svojoj antipatiji protiv Papije tako daleko ide, da ga ne priznaje ni učenikom Ivanovim ni apostolskim, jer da se on sam tobože zove samo učenikom prezbitera Ivana«. Međutim imamo jasno svjedočanstvo Irenejevo i vlastitu izjavu Papijinu, koju je Euzebije posve krivo razumio, da sagradi svoju hipotezu o drugom »prezbiteru Ivanu«. No koliko god Euzebije pretjerivao u svojoj oštroj kritici ovoga pisca, činjenica je, da je Papija odveć lakovjeran i premalo kritičan bio, a glavna je pogrješka njegova, što je krivim razumijevanjem nekih riječi Otkrivenja postao ocem tako zvanog hiljazma, i to mu je Euzebije pravom silno zamjerio. Kraj svega toga uživao je Papija i kod sv. Otaca i u srednjem vijeku veliki ugled i radi toga, što je bio učenik apostolski i radi velike revnosti u nasljedovanju apostola i u bilježenju savremenih vijesti o životu Spasiteljevu. Kako je bio »prijatelj Polikarpov«, a ne spominje se ništa o velikoj starosti njegovoj, bit će da je živio između g. 75. i 150. po prilici.

Chronicon Paschale (22. veljače) spominje sv. Papiju kao mučenika. Ali prema Bandenheweru radi se tu o nesporazumljenju i o zamjeni imena Papija i Πάπυλος. Ovo je ime jednog drugog mučenika, što ga Euzebije spominje u svojoj povijesti crkvenoj (4, 15, 48.). Ipak i Fotije zove Papiju mučenikom (Bibl. cod. 232). Slavi se Papija u rimskom martirologiju (22. II.) kao svetac, ali ne kao mučenik.

*) Σφόδρα γάρ τοι σμικρὸς ὢν τὸν νοῦν, ὡς ἂν ἐκ τῶν αὐτοῦ λόγων τεκμηράμενον εἰπεῖν φαίνεται.

II. Spis: Tumačenja riječi Gospodnjih.

U zrelijoj dobi svakako ne prije vladanja Hadrijanova, kako razabiremo iz 11. odlomka kod Funka (Patres ap. I, 369), Papija je napisao u pet knjiga opširan spis, što ga Jeronim zove »Explanatio sermonum Domini«. Već Irenej spominje tih pet knjiga, kako Euzebije ističe.[2])

To su djelo još cjelovito imali u ruci ne samo Euzebije, nego i Anastazije Sinaitski (cf. fragm. VI. et VII) i Maksim Konfesor (fragm. VIII. et IX), a na zapadu se spominje još u 13. i 14. stoljeću (vidi Funk I, CVIII). Opat Frithemije († 1516.) dapače još početkom 16. stoljeća pohvalno spominje ovih pet knjiga i dodaje: »Alia quae scripsit non vidimus«.[3]) Bijaše se naime raširilo mnijenje, da je Papija više spisa izdao; ali to je krivo. Pa i jedini ovaj spis Papijin kao cjelina je propao ili barem iščeznuo. Tek 20 većinom malih fragmenata sabrao je Funk iz Povijesti Euzebijeve i iz drugih spisa. »Riječi Gospodnje«[4]) valja razumjeti ne samo o izjavama, nego i o djelima i čudesima Kristovim prema porabi Sv. Pisma (cf. Luk. 2, 15 ut videamus hoc verbum, quod factum est). O ideji vodilji kod ovoga spisa veli sam Papija: »Cijenio sam, da mi ono, što je crpljeno iz knjiga[5]), ne koristi toliko, koliko živa i trajna riječ ljudi, koji ostadoše na životu (Eus. Hist. eccl. 3, 39). Auktor također opisuje svoju praksu kod sabiranja ovih usmenih tradicija o životu Spasiteljevu: »Ne ću ti dosaditi ako uz tumačenja zabilježim (složim) i ono, što sam nekoć dobro naučio i zapamtio od starješina (prezbitera), neka se tako istina o tom utvrdi. Nisam naime poput premnogih pazio na one, koji mnogo govore, već na one koji uče istinu, niti na one, koji su spominjali neke nove i neobične zapovijedi, već na one, koji su pamtili zapovijedi od Krista vjeri predane i pridošle od same Istine. Kad bi mi došao neki, koji je općio sa prezbiterima (apostolima) istraživao sam, što su prezbiteri govorili, što Andrija, što li Petar reče, ili što učenika μαθητῶν Gospodnjih, što li Aristion i što prezbiter Ivan uče-Filip, što Toma ili Jakov, ili što Ivan i Matej; ili koji drugi od nici Gospodnji **govore...«** (Ibid.).

Sudeći po ovom programu, Papija nije bio tako slabouman, kako ga prikazuje Euzebije, dok ga drugi sveti Oci u velike cijene i štuju.

---

[2]) Izvorni mu je natpis: Λογίων κυριακῶν ἐξηγήσεως συγγράμματα (vel βιβλία) πέντε. Vidi Euzeb Hist. eccl. 3, 39, coll, fragm. II. (Funk I, 349).

[3]) Kihn misli, da su ovi pisci samo natpis knjige vidjeli u katalogu; ali se to mnijenje teško može složiti s njihovim riječima (kod Funka)

[4]) Λόγιον hebr. dabar, verbum.

[5]) Ovdje Papija dakako misli na ljudske knjige, a ne na Duhom Sv. nadahnuto Sv. Pismo.

Između 20 fragmenata toga spisa spomenimo uz gornji navod barem još nekoliko drugih važnijih.

1. Tumačeći u hiljastičnom smislu obećanje Kristovo »Stostruko će imati na ovom svijetu« (Mat. 19, 29.), Irenej (Adv. haer. 5, 33, 2—3) navodi iz 4. knjige Papijine riječ Gospodnju, koju da je predao Ivan apostol svojim učenicima: »Doći će dani, kada će niknuti čokoti, pojedini će imati po 10.000 loza, i na pojedinim lozama po 10.000 grana, ... i po 10.00 mladica, i na svakoj mladici po 10.000 grozdova i svako puce vinovo dat će po 25 metreta (akova) vina. I kada tko od svetaca prihvati grozd, drugi će (grozd) reći: Ja sam bolji grozd, mene uzmi, po meni blagoslovi Gospodina«. Ako je to Spasitelj doista govorio, očito je, da je sve to razumio u duhovnom smislu o obilju blaga nebeske milosti u Novom Zavjetu, gdje vrijedi riječ sv. Tome Akvinskoga: »Dobro milosti jednog jedinog čovjeka veće je nego prirodno blago svega svemira«.[6])

2. Iz oduljeg fragmenta kod Euzebija (Hist. eccl. 3, 19), što sam već gore dijelom naveo, spomenut ću još ove važne podatke o čudesima učenika Josipa Barsabe i osobito o evanđelistima Marku i Mateju:

Euzebije ovako piše (loc. cit. 3, 19. n. 8.): »Vrijedno je spomenutim navodima Papijinim podati druga svjedočanstva njegova, u kojima pripovijeda neka čudesa i drugo, što je navodno po predaji došlo do njega. Gore smo rekli, da je apostol Filip zajedno sa svojim kćerima živio u Hierapolisu; sada pak razložimo, kako savremenik njegov Papija pripovijeda, da je čudesnu pripovijest čuo od kćeri Filipovih. Spominje naime, da je u njegovo vrijeme mrtvac uskrsnuo, a drugo čudo da se dogodilo Justu (Pravedniku), koji se zove Barsabas. Kad je naime ovaj popio smrtonosnu čašu, po milosti Božjoj nije od toga imao trpjeti nikakve zle posljedice[7]) Pa i drugo iznosi kao da je to iz nepisane tradicije do njega doprlo, t. j. nove neke parabole (priče) Spasiteljeve i drugo, što je više nalik na bajke[8]). Među ostalim veli također, da će iza uskrsnuća tjelesa biti vrijeme od hiljadu godina, kada će kraljevstvo Kristovo u materijalnom smislu σωματικῶς, corporaliter) biti na ovoj zemlji. A to je čini mi se, pomislio, jer je krivo shvatio izvještaje apostolske, ne uvidjevši, što su oni u primjerima mistično govorili. 13. Bijaše on veoma slaba uma, kako se može razabrati iz njegovih spisa. Ipak je time uzrok bio, da su premnogi crkveni pisci poslije

---

[6]) »Bonum gratiae unius maius est quam bonum naturae totius universi« Summa theol. I, 29. 113, a. 9, ad 2.

[7]) I u 11. fragmentu kod Funka (I, 367.) spominje se ovo čudo i uskrsnuće majke Manaimove od mrtvih kao i to, da su uskrsnuli po Kristu živjeli do vremena Hadrijanova.

[8]) Da li je taj oštri sud opravdan, to je drugo pitanje.

njega bili slična mnijenja, jer su se obazirali na starinu njegovu, na primjer Irenej i koji su iznijeli slična mnijenja.

14. U svojim knjigama pripovijeda on i druge vijesti gore spomenutog (učenika) Aristiona o riječima Gospodnjim i tradicije prezbitera Ivana, na koje upućujemo radoznale.

Mi pak (prema cilju svome[9]) treba sada, da nadovežemo tradiciju, koju on

o evanđelistu Marku

ovako razlaže: 15. I ovo je govorio prezbiter: »Marko, tumačitelj Petrov, točno je napisao, štogod je zapamtio, ali ne istim redom, što je Krist rekao ili učinio. Sam naime ne bijaše slušao Gospodina niti pošao za njim, nego kasnije kako rekoh, Petra, (bijaše slušao i slijedio), a ta je prema koristi slušalaca propovijedao evanđelje, ali ne kao da bi (sustavno) nanizao povijest riječi (i djela) Gospodnjih. Marko dakle nije nikako pogriješio, gdje je nekoliko stvari tako napisao, kako ih je pamtio. On je naime jedino oko toga nastojao, da ne propusti ništa od onoga, što bijaše čuo, i da ne bi u tom što krivo zabilježio«. To Papija pripovijeda o Marku.

16. O Mateju pak veli:

»Matej je na hebrejskom jeziku napisao riječi (Božje); a prevodio ih je svaki kako je mogao«.

Euzebije na istom mjestu dodaje još i ovo: »Isti (Papija) služio se je svjedočanstvima uzetim iz prve poslanice Ivanove, a istotako iz prve poslanice Petrove... Pripovijeda također drugu pripovijest o ženi, koja je bila pred Gospodinom optužena poradi mnogih grijeha[10]). Ta se pripovijest nalazi u evanđelju po Hebrejima«.

Da nam Papija nije ništa drugo pismeno ostavio nego ove dragocjene upute o evanđeljima, već bi nas dosta zadužio. Drugi su odlomci većinom kraći ili nedoslovni navodi te manje vrijednosti; jedino ću još spomenuti peti odlomak po Funku, gdje sredovječni pisac Andrija Cezarejski navodi među ostalim starim piscima i Papiju za dokaz inspiracije knjige Otkrivenja Ivanova: »Smatramo, da je suvišno opširno raspravljati o inspiraciji one knjige (Otkrivenja), jer blaženi muževi, naime Grgur bogoslov i Ćiril, osim toga i stariji, Papija, Irenej, Metodije (Olimpski) i Hipolit svjedoče, da je vjere dostojan«.

---

[9]) Isporedi što kaže Euzebije u prologu svoje Povijesti crkvene i opet 5, 8, 1 o svojoj nakani, da će »navesti riječi prezbitera i pisaca, kojima su razložili o knjigama Starog i Novog Zavjeta, što im je predano od pređa«.

[10]) Rufin u prijevodu latinskom govori ovdje o preljubočinskoj ženi (Iv. 8, 3.—11.).

III. O hiljazmu.

1. Kako je nastao?

Kako već vidjesmo, Papija je prvi crkveni pisac, koji je predavao nauku o tisućljetnom kraljevstvu Kristovu na zemlji ili o hiljazmu. Prema toj nauci Krist bi se opet imao pojaviti na zemlji i vladao bi onda živim i uskrsnulim pravednicima kroz 1000 godina u Jeruzalemu usred rajske prirode u miru kao kralj, dok ne dođe do konca svijeta i do općeg suda. Po Dru Kihnu ta zabluda ima svoj korijen historijski u nekim židovskim nazorima, osobito u nauci o protumesiji; stoga sv. Jeronim zove tu vjeru židovskom uspostavom δευτέρωσις Njetili su ovu zabludu krivim materijalnim shvaćanjem raznih proroka, osobito Isaije, Ezekijela i Danijela. Kako je teško bilo i za same apostole još poslije uskrsnuća Kristova, da se uzdignu do predodžbe čisto duhovnog kraljevstva Božjega, kada su pitali Spasitelja prije uzašašća njegova: »Gospodine, hoćeš li u ovo vrijeme uspostaviti kraljevstvo Israelovo (Djela ap. 1, 6)?«. Koji su očekivali osjetno kraljevstvo Mesijino, tražili su najjači oslon u nekim krivo shvaćenim novozavjetnim proročanstvima, osobito pak u riječima Otkrivenja (20, 2—9), gdje sv. Ivan govori o svezanju sotoninu kroz 1000 godina, o tisućljetnom gospodstvu Kristovu, o jednom prvom uskrsnuću i o propasti sotoninoj. Nadalje su izrabili u istu svrhu riječi Kristove kod Mateja (24, 29—31) o tjeskobi odabranika i o ponovnom dolasku Kristovu, i ove su riječi doveli u vezu sa tekstovima o danu Gospodnjemu, o bliskom dolasku Kristovu na sud i o antikrstu (1 Solunj. 5, 2., 2 Solunj. 2, 2 ss.). Kako Euzebije na gore spomenutom mjestu razlaže, poimence Papija je došao do svojih hiljastičnih nazora po usmenoj tradiciji o krivo shvaćenim pričama i naukama Gospodnjim. U njega su se ugledali i širili hiljazam o prednicejskoj periodi sv. Justin mučenik (Dial. 31, 32, 49, 81, 110, 113, 119); sv. Melito, Sardeski biskup, († prije 194.), sv. Irenej († oko 202.), koji opširnije raspravlja o hiljazmu s osobitim obzirom na Papiju (Adv. haer. 5, 24—37); nadalje Tertulijan (Contra Marcionem 1. 3. i o izgubljenom spisu De spe fidelium cf. Hier. De viris ill 18), Komodijan (Instr. Acrost. 41 ss, Carmen apologet. v. 880 ss. Arnobije, Laktancije, Inst. 7, 20 i Viktorin Optujski (Scholia in Apocal). No valja znati, da sv. Irenej kao i sv. Justin (Dialog cum Tryph. c. 80) uče ovu nauku, ne kao nauku vjersku, nego izričito kao svoje mnijenje, pa zato i u drugom spisu Irenejevu »Demonstratio Apostolicae Praedicationis« nema govora o hiljazmu. Poslije nicejskog sabora ova je zabluda još našla branitelja u Apolinarisu (v. Epiph. Haer. 77).

2. Što uče hiljasti?

Što se tiče Židova i judaističnih sljedaba, osobito Cerinta, koga Euzebije smatra začetnikom ove hereze (Hist. eccl. 3, 28),

njihove su predodžbe o tom kraljevstvu Mesijinu bile veoma grubo-materijalistične. Ti su si sljedbenici umišljali, da će kod ponovnog dolaska Kristova odabrani narod moći uživati sve osjetne radosti, i da će se židovski žrtveni kult u Jeruzalemu uspostaviti.

Starocrkveni pak pisci, koji se u ostalom dosta razilaze u nekim nazorima, klonuli su se pustolovnih izvraćaja židovskih hiljasta, te su njihove predodžbe o tisućljetnom kraljevstvu mnogo plemenitije. Kihn je sveo glavne njihove nazore na ove tačke:

Krist će kod drugog dolaska svoga pobijediti antikrsta, i sav će se Israel onda obratiti. S obraćenim Židovima i sa još živim pobožnim kršćanima, obraćenim iz neznaboštva, sjedinit će se mučenici i sveci iza prvog uskrsnuća. Svi oni sačinjavaju zajedničko kraljevstvo, nad kojim će božanski Kralj Isus Krist u vidljivom obliku vladati sa iznova sagrađenog Jeruzalema. U blaženom miru uživat će usred rajske prirode besmrtan život kroz 1000 godina.

Drugi mrtvi, koji nisu dostojni ove slave tisućljetnog kraljevstva, međutim ostaju još u grobu. Sotona će se još jedamput pustiti na slobodu, iza kako je bio svezan kroz 1000 godina. Tada će on pokupiti sve stado svoje, da posljednji put juriša na svece; ali će biti pobijeđen i strovaljen u pakao (Otkriv. 20, 2—9).

Sad će istom doći do drugog uskrsnuća, iza kojega će svi mrtvi poći na sud. Koji su vjerni pronađeni, uzaći će sada sa prije uskrsnulima u vječnu slavu.

Poznato je, kako su moderni adventisti i slični heretici iznova širili ove zablude i dodali im još svoje bezvjerske nazore, po kojima niječu vječnost paklenih muka i samu besmrtnost svih zlikovaca.

3. Prividni razlozi hiljasta.

Starokršćanski hiljastični pisci daleko su od ovoga bezvjerstva. Za svoje hiljastične nazore pozivali su se u dobroj nakani na neke prividno duboke razloge: Isticali su, kako je kod stvorenja svijeta iza djela od šest dana slijedila subota kao dan pokoja. Tako i drugi stvoreni svijet Božji, otkupljeni svijet, treba da slavi svoju subotu. Tu su se pozivali na Hebr. 4, 8—10, gdje ipak apostol Pavao ne govori o počinku na zemlji, nego u vječnoj domovini rajskoj. Pred Gospodom hiljadu je godina kao jedan dan; stoga po hiljastima šest dana stvorenja znači šest tisućljeća, za kojih se odigrava ovaj zemaljski tok svijeta. Šesto tisućljeće prema brojenju Sedamdesetorice brzo ide kraju. Kad se to tisućljeće svrši, dolazi Sin Božji i onda počinje sedmo tisućljeće blaženog pokoja, »novo stvorenje«[11]), što ga znamenuje subota. U tom sedmom tisućljeću zlo je uništeno, na zemlji vlada pravda, nevinost i sreća. Početak sedmog tisućljeća početak je drugog svijeta, rajsko blaženstvo u vječnoj domovini. Sve tako tumači t. zv. poslanica Barnabina (15, 1—8), i još opširnije Laktancije (Div. Instit. 7, 15 ss.) i Irenej (Adv. haer. 5, 30, 4).

Ako je na početku svijeta raj opstajao, treba da se takav raj opet nađe u »novom stvorenju« po Kristu, i to, kako su hiljasti sanjali, **na zemlji.** Ta čitavo stvorenje uzdiše u čeznuću za otkupljenim (Rim. 8, 22). Krist pak uništio je prokletstvo grijeha, pa moraju zato prestati i posljedice grijeha, tjeskoba i bijeda. Hiljasti su se opet i ovdje dali zavesti na krivo mnijenje, kao da bi već na zemlji imalo prestati svako zlo.

Gdje je Spasitelj djelovao kao Učitelj i Prorok, gdje je trpio i žrtvovao se kao Velesvećenik, gdje je kao Kralj pobijedio smrt i pakao, tu bi imao prema hiljastima također vanjskim i materijalnim načinom zavladati i slavlje slaviti, i to, u Jeruzalemu, koji bi se imao opet podići iz svojih ruševina.

Ova ideja slavnog gospodstva Kristova na zemlji bila je duboko ukorijenjena u srcima mnogih revnih kršćana, jer im je bilo obećano novo nebo i nova zemlja (2 Petr. 3, 13). Šteta samo, što su bez razloga tako rastavili »novu zemlju« od »novog neba«, te su najprije sanjali o kraljevstvu Kristovu na »novoj zemlji«, iza kojega bi istom imalo doći vječno kraljevstvo njegovo na »novom nebu«, dok u istinu apostol Petar ovdje kao i sv. Pavao (Rim. 8, 19) i sv. Ivan (21, 2) i Isaija (11, 6—9; 65, 25) govore o istodobnom i vječnom kraljevstvu Kristovu na novom nebu i na novoj zemlji preobraženoj.

Bilo je i **vanjskih** razloga, koji su pridonijeli širenju hiljastičnih sanjarija. Pod pritiskom krvavih progonstva rimskih careva sve je više ojačalo čeznuće kršćana, da bi se prilike na zemlji promijenile. Poganska velesila svjetska, taj u mučeničkoj krvi okupani »Babilon« (Okriv. 17, 5—6), kao da se nije više mogao svladati osim po direktnom utjecaju Božjem, po osobnom povratku Spasiteljevu. Kršćani su se nadali skorom slavlju kršćanstva i propasti antikrsta, u kojem su neki krivo gledali personificiranu svjetsku moć. K tomu je još pridošla rimska pučka bajka o povratku cara Nerona, koji da nije umro, nego pobjegao Parćanima (Komodijan, Carmen apolog. v. 800 ss).

4. Kako je došlo do rasula hiljazma?

Montanisti pohlepno su segnuli za hiljastičnim nazorima i tako su ozloglasili tu nauku. Atenagora, Kaje u svom dialogu protiv montanista Prokla (Eus. Hist. eccl. 3, 28), Klement Aleksandrijski, Origen i drugi starocrkveni pisci kušali su da mističnim i alegoričnim tumačenjem Sv. Pisma istisnu hiljastične predodžbe, koje bijahu nastale odveć doslovnim i krupno materijalističkim shvaćanjem nekih proročanstva. Ali to nije posve uspjelo, jer su

---

[11]) 2 Kor. 5, 17: »Ako je dakle ko u Kristu, novi je stvor, (nova creatura); staro prođe; gle, novo postade«. T. j., kako Dr. Zagoda tumači: »Nestade **duševne** smrti, a postade duhovni život. Isp. Rim. 8, 10; Gal. 6, 15; Otkriv. 21, 5«. Sve ovo hiljasti krivo shvatiše o tobožnjem tisućljetnom pokoju i kraljevstvu Kristovu na zemlji.

i ovi pisci pali u drugu skrajnost pretjeranog i neumjesnog alegoriziranja. Biskup Arsinoeski Nepos u Egiptu u svom polemičnom spisu Ἔλεγχος ἀλληγοριστῶν [12]) odlučno se zauzeo za hiljaste protiv alegorista i tako prouzročio skizmu. Protiv njegovih zabluda ustao je biskup aleksandrijski, Dionizije Veliki, te taktičnom trodnevnom disputacijom kao i dvjema knjigama svojim »o obećanjima«[13]) istisuno je hiljastične nazore iz svega Egipta.

Prije su i sv. Metodija Olimpskog ubrojili među hiljaste. On se istina u mnogočem drži Ireneja, ali je ipak svladao hiljastične nazore. To dokazuje Pitra iz novog fragmenta njegova, što je našao u Vatikanu, gdje on isključuje hiljazam. Iz raznih paralela s glavnim spisom Metodijevim »Gozba 10 djevica« Pitra dokazuje autentičnost onog odlomka[14]).

Kad je u 4 vijeku došlo do rasula poganstva te su se stale osnivati kršćanske države, odzvonilo je hiljastičnim sanjarijama. Veliki Oci Bazilije, Grgur Nazijanski, Grgur Niški, Ivan Zlatousti, Jeronim i osobito Augustin osvijetlili su pravi smisao onih tekstova Sv. Pisma, što su ih hiljasti krivo tumačili. Napose su tisućljetno kraljevstvo Kristovo (Otkriv. 20.) razumjeli o historijskom opstanku kršćanstva kao svjetske religije, gdje je sotona relativno svezan (ako se naime to vrijeme isporedi sa pretkršćanskim vremenom i sa zadnjim danima prije općeg suda); nadalje su ona tamna proročanstva tumačili o pobjedi kršćanstva nad bezvjerstvom, kao i o suvladi svih pravih kršćana s Kristom, jer je življenje njihovo na nebu, i napokon o slavodobitnoj Crkvi na nebu [15]).

Ovo su tumačenje gotovo svi poprimili, i tako je hiljazam izgubio svoju prividnu biblijsku podlogu. Kraj svega toga pojavile su se hiljastične zablude u drugom obliku kod cistercitskog opata Joahima Floridskoga († 1202.), kasnije kod dvokrštenika i modernih njihovih epigona, baptista i adventista.

I. P. Bock D. I.

---

[12]) Confutatio allegoristarum v. Euseb. Hist. eccl. 7, 24.

[13]) Περὶ ἐπαγγελιῶν

[14]) Analecta sacra III, 601 ss. po Kihnu.

[15]) V. August., De civit. Dei, XX, 7—10.

Kršćanstvo nekad i sada

U ovogodišnjem »Priester-Mission«[1] nalazimo vrlo zanimiv i poučan članak od A. Vätha S. J. o »kat. misijama u istočnom kulturnom svijetu«. Činilo nam se, da se mnogo toga dade primijeniti na naše prilike, da bi bilo dobro čitaocu »Života« upoznati se s glavnim idejama članka.

1. Sa zapada.

Dvaput u svojoj povijesti stupilo je kršćanstvo pred kulturni poganski svijet. U svom početku imalo je da izdrži borbu s grčko-rimskom kulturom. U 16. vijeku ono je došlo u dodir s puno većim poganskim kulturnim svijetom dalekog istoka.

U manje od trista godina kršćanska ideja na svim linijama triumfira nad grčko-rimskim poganstvom. A na istoku, za 4 stoljeća najvećih materijalnih i moralnih žrtava nije mogla da istrgne poganstvu no neznatan broj pripadnika. (Indija od 325 milijuna stanovnika broji tek 3 milijuna katolika, Kina od 430 mil. 2 i pol mil. kat., Stari Japan od 64 mil. samo 90 hiljada katolika). Među obraćenicima ima vrlo malo ljudi iz viših i naobraženih krugova.

Jedini razlog ovoj silnoj razlici ne može biti u tom, što je u počecima milost Božja upravo čudesno pomagala propovijedanje apostola. Prema nekom općenitom zakonu Providnost prilagođuje svoje djelovanje sposobnosti instrumenta, kojim se služi. Nutarnja vrijednost i otporna snaga popularnih istočnih religija također u sebi nije veća od one rimsko-grčkog poganstva. Ni tu dakle nije riješenje zagonetke. Odlični i učeni Indijac ili Japanac rado će priznati idejnu nadmoć kršćanstva, kako mu se ona ukazuje u evanđelju ili u Naljeđuj Krista, a ipak se neće obratiti. On s počitanjem govori o religijozno-moralnoj jezgri kršćanstva, ali odlučno odbija ono, u što je ta jezgra uklopljena i povezana.

Zato možemo ustvrditi: Da je kršćanstvo pred istočni kulturni svijet stupilo kao čisto religiozna sila i etički ideal, ono bi u 400 godina svojom nutarnjom nadmoći i tu odnijelo, ako ne potpunu, a ono veliku pobjedu. Ali jer je kršćanstvo bilo u to doba preusko povezano s elementima, koji istočnu dušu odbijaju, njegova unutarnja moć nije došla do izražaja.

Pisac dokazuje svoju tvrdnju stvarnim historijskim dokazima.

Kad kršćanstvo dolazi prvi puta na veliku svjetsku pozornicu pred poganski svijet, ono je samo ideja, čisto religiozna moć. Zato se prilagođuje lako svim mogućim prilikama; kudgod dolazi, ono ostavlja kulturni život netaknut, ono samo hoće da istisne pogansku dušu. A gdje stoji duša prema duši, kršćanstvo neodoljivom snagom pobjeđuje. Ono poprima ujedno grčko-rimsko tijelo i zaodijeva se grčko-rimskim kulturnim ruhom. Pročišćeni pojmovi grčke filozofije služe

---

[1] Izdanje njemačkog: Unio cleri pro missionibus.

kršćanstvu i ono njima izražava objavljenje istine. Jezik zemlje rabi se kod službe Božje. Vanjska forma službe božje liturgička odijela sve to odgovara običajima zemlje. Stupovima urešene dvorane foruma i sjajne palače privatnika služe za uzor kršćanskim crkvama. U koliko ustav i organizacija crkve nije božanskog podrijetla ona se ravna prema državi. Crkveni zakoni i naredbe formulirani su tehničkim izrazima rimskog prava. Odmah u početku svom dolazi vodstvo crkava u ruke domaćih sinova. Prijestolnica države postaje središtem Crkve. Kršćani su mogli u svemu osim u vjerskim stvarima, ostati Grci, Rimljani, Egipćani, Sirci, Armenci, oni su mogli u punoj mjeri da uživaju blago svoje stare kulture. Zato stupaju u Crkvu i naobraženi odlični ljudi, i sami članovi carskog dvora.

Ta kršćanstvo stupa pred njih sa odavno poznatim crtama u licu, u nošnji, kojoj su bili vikli i koja je godila njihovom ukusu.

2. Na istok.

U 16. vijeku to nije bilo više moguće. Kršćanska ideja bila je tako usko povezana, tako skroz na skroz protkana i tijesno stopljena s grčko-rimskim kulturnim elementima, da nije bilo dijeliti jedno od drugoga. Kao što u živom organizmu duša s tijelom tako su i ta dva elementa sačinjavala jednu cjelinu. Kidati taj vez, razlučiti jedno od drugoga, značilo je za mnoge, ubiti s tijelom i dušu. I tako kršćanstvo dolazi u istočni kulturni svijet u kulturnom ruhu zapadne Evrope, presađeno tamo kao jedna eksotična, evropska bilina. Već to je moglo da odbije narod ponosan na svoju veliku, lijepu i tisuće godina staru kulturu; već samo to moglo je sprječiti neposredni dodir istočne duše sa suncem kršćanske ideje. Usto nastupa Crkva u tijesnoj vezi s državnom vlašću; misijonari dolaze s osvojalačkim narodima, njihovim lađama, pod njihovom zaštitom. I ona silna mržnja, ono duboko nepovjerenje, koje je u duši urođenika zavladalo protiv Portugiza i Španjolaca radi njihovog rasnog ponosa, osvajalačkog nasilja, nečovječnog postupanja i moralne iskvarenosti, sva ova odbojna čuvstva gađala su i misionara i ideju, kojoj je on bio nosilac. Kršćanstvo je bila religija prangija. A to ime izazvalo bi u svijesti Indijca sliku krvoločnog osvajača sa zapada, koji prezire duboko sve, što je indijsko, koji gazi nogama svako pravo i svaki njihov dobri običaj. Prangija bio je Indijcu polu-barbar, bez pristojnosti, bez odgoja i bez moralnog osjećaja; čovjek, koji najradije opći s izrodom indijskog društva, sklapa ženidbe s Parijama, ukapa u svojim crkvama nečiste mrtvace i hrani se s najogavnijim stvarima, pače i mesom svete krave; a na ova odurna djela navodi i sili indijske obraćenike. Kakvo čudo onda, da je naobraženi i svijesni Indijac s prezirom okrenuo leđa ovakoj religiji.

Povoljnije prilike bile su u neodvisnom Japanu. Misijonari nastupaju samostalnije i mogu, da se prilagode nesmetano japanskom

ukusu. I mi se još danas čudimo silnoj brzini, kojom se kršćanstvo širilo i u kratko doba doseglo broj od po milijuna obraćenika. Nažalost misijonari se nisu mogli za vremena pobrinuti za domaći kler, a njihove veze s evropskim vlastima dadoše povoda krvavim progonima u kojima gotovo nestade japanske Crkve.

Slavni kineski misijonari Ricci, Adam Schall i Verbiest najjasnije su shvatili, kako važnu ulogu u širenju vjere igra pitanje adaptacije. Zato su se promišljeno i po nacrtu prilagođivali kineskom duhu, kineskoj tradiciji i starim narodnim običajima. Sve što se nije očito kosilo s kat. naukama, kult Konfucija, štovanje pređa, sve oni ostavljaju netaknuto i nastoje prodahnuti kršćanskom idejom. Bavili su se i mišlju, kako bi učene i starije ljude posvetili za svećenike. A kako ovi nisu mogli više da nauče latinski, zamole u Rimu dopuštenje, da im se mjesto latinskoga dade staro-kineski kao liturgički jezik.

Uspjeh je bio neočekivan. 120 godina iza osnutka misija brojila je Kina oko 800.000 katolika. Carski dvor bio je sklon novoj vjeri. Kršćanstvo je brojilo svojih pristaša među najodličnijim staležima. Očekivalo se pače, da će se obratiti veliki car Kanghsi.

U to dođe preokret. Mnogi misijonari nisu mogli da uvide opravdanost i ispravnost ovakove metode. Čistoća kat. nauke činila im se ugrožena. Nakon žestoke borbe i duljeg oklijevanja crkvena vlast odluči se protiv prevelikog prilagođivanja i popuštanja poganskim navikama. Doskora planu i u Kini žestoki progoni te unište mladu kinesku crkvu.

Još jedamput udario je glasoviti P. de Nobili putem prvih apostola, ali i njegov pothvat radi prevelikih zapreka nije imao žuđenog uspjeha. Još danas je pitanje adaptacije jedan od najtežih problema kat. misijologije. Istom kad on bude povoljno riješen, bit će prokrčen put, kojim će kršćanska ideja nesmetano i slavodobitno zavladati prostranim Istokom. Tako H. Väth.

3. U našoj prošlosti i našoj sadašnjosti.

Pitanje adaptacije nije aktuelno samo u dalekim misijskim zemljama. Ono se nameće jednakom nuždom u istočnoj Aziji i državama srednje Evrope, u našim modernim gradovima i malim seoskim župama.

Nekada je na prvi glas vjerovjesnika, mlada hrvatska duša širom rastvorila svoju svježu i bogatu nutrinu. Na sve otvore prodirale su sjajne zrake vječnoga sunca na njezine netaknute njive i plodile ih onim bogatim klicama, onim ognjenim sokom, koji je urodio našom velikom i slavnom prošlošću. Tako intiman i tako dubok je nekad bio vez između hrvatske duše i kršćanske ideje! Historijsko hrvatstvo tako je prožeto i stopljeno idejom katolicizma, da nam ga uopće nije moguće

zamisliti bez nje, kao što nam nije moguće zamisliti zdravog i plodnog organizma bez živoga srca. A zašto danas sa zebnjom i boli u duši gledamo, kako se danomice sve šire mase naroda otuđuju Crkvi, hladno i nehajno napuštaju vjeru, kojom je disala naša prošlost i za koju su nam djedovi krv lili.

Mi živimo u jedno razrovano i nesređeno doba. Naša inteligencija boluje. Proslavljena sloboda misli urodila je u glavama anarhijom i hladnom skepsom, frivolnom lakomislenošću, nemarom i mrtvom apatijom do svake istine. Ali uza sve to moramo imati na umu, da nema sile, koja bi u bila i zatrla u umu onu elementarnu težnju za Istinom i Svijetlom, što sačinjava samu bit našu. Duša našeg naroda u dubini svojoj i danas je kršćanska. I danas ima u naše inteligencije toliko životne snage, da bi se ona snažno prenula, uzdrhtala svom nutrinom eruptivnom silom poletjela u susret Istini, kad bi joj ona sinula u primjerenom svijetlu.

Sva poteškoća je u tom, kako prikazati istinu u primjerenom i dosta jakom svijetlu. Naravno govoreći nema uopće neposrednog kontakta između čiste ideje i ljudske duše. Da zraka istine prodre do jezgre duše i tu pogodi živac, koji će pokrenuti uspavane energije i baciti ih u pravcu k istini, ona mora da prođe čitave naslage svijesnih i nesvijesnih predodžbi, ona mora da svlada čitave gore predrasuda, što ih je u predvorje duše stavio krivi odgoj, neprijateljski duh vremena i promišljena agitacija »oca laži«. Zadaća prilagođivanja jest: kroz onu gustu šumu zapreka naći put u dušu; uvesti u nju istinu, ne: oslabljenu, slomljenu, iznakaženu, nego u njenom punom sjaju, da ona sine i djeluje u ravnoj i direktnoj liniji na zdravu duševnu jezgru. Ali zato se traži ono što je sv. Franjo Ks. s tolikim naglaskom preporučivao mladim japanskim misijonarima: strpljivi i upravo minucijozni študij duše, na koju želimo djelovati; jasan uvid u njezin mentalitet i čitav psihološki nasrtaj. Svaki u svojoj okolini morali bismo do u tančine poznavati modernu formulu vječnog sofizma, savremenu krinku, pod kojom se je neprijatelj uvukao u duše, da Istini zakrči put do njih. Samo tako bismo našli uvijek pravi i točni izraz, samo tako bi naša riječ postala, kako je prikazuje sv. Pavao: »Živa je riječ Božja i djelotvorna i oštrija od svakog mača nabrušena s obje strane i prodire do rastavljanja duše i duha i zglobova i mozga, i sudi mislima i namjerama srca«. (Hebr. IV. 12).

4. Novi oblici.

Mi nemožemo dosegnuti duše neposredno u njenoj pravoj i prirodnoj čistoći i prvotnoj jednostavnosti. Ali ni čista ideja nije probavljiva za ljudski razum. Ideja u njemu dolazi do izražaja samo u nekoj ovisnosti o mašti; osobito da postane socijalna, pristupačna širim masama, ona treba materijalnih elemenata, treba da se utjelovi, zaodjene u vidljivo ruho i poprimi stalnu formu. Kod širenja naših

ideja nije moguće dostatno naglasiti ovoga elementa. I nad jačim duhovima, koji se drže na oprezu i koji su obikli samostalnoj refleksiji, forma ima silnu moć. Naš um ostane kao zapanjen i uhvaćen njezinim magičkim svijetlom. Za čas kao da gubi svu gipkost i stoji prikovan uz privlačivi oblik, u kojem je vještina stiliste fantaziji dočarala svoju misao. I treba mu vremena, dok se osvijesti, strese sa sebe omamu te sam mogne prosuditi, je li to izvorna moć istine, ili tek lažno i prividno svijetlo oblika. Što će to istom biti kod običnoga naroda. zgodnom, popularnom obliku najgluplja laž i najveći besmisao može se poput tirana nametnuti narodnoj mašti i u svoje čare okovati narodnu dušu. I dok nismo njegovu dušu oslobodili tog uroka, uzalud ćemo tražiti pristup u ukleti dvor.

No ako duševni otrov zaodjeven u prikladno ruho ima toliku moć nad umom, što će istom vrijediti za istinu, koja je naravna hrana duše te je samom biti svojom magnetskom silom privlači!

Naš narod gubi smisao i ljubav za mnogo istine o Bogu, Crkvi, auktoritetu itd. jedino zato, jer su se one nastanile u njegovoj svijesti u formi, koja je odbojna njegovoj duši. Tako mi govorimo ljudima, da smo stvoreni za slavu Božju. I narodna fantazija odmah zamišlja Boga kao kakovog istočnjačkog mogućnika, koji se okružio stvorenim bićima, da od njih onda do zadnje pare neumolno i nemilosrdno traži svoju vlastitu korist. Slava Božja t. j. ona vika i strka, što je mi dižemo oko njega, njegovog imena i njegovih djela, ukazuje mu se kao vlasništvo i blago Božje, koje on čuva zavidno i ljubomorno kao zadnji seoski škrtac. Služba Božja zakon Božji sve je to u njegovoj svijesti kao nekakav nesnosni danak, teški namet, koji nema nikakve veze s njegovim osobnim interesima pa ga se valja što prije riješiti.

Vjernik će priznati, da Bog ima prava na to, da je on gospodar, ali istina u tom obliku ostat će mu i nadalje tvrda, nepoćudna i odbojna. Sve nesvijesne moći, kojima svako biće ustaje na obranu vlastitih životnih koristi, opirat će se sličnim predodžbama i istiskivati ih pomalo iz svijeta.

Sve ove istine mogli bismo usaditi u dušu narodnu u prikladnijoj, njemu privlačivoj formi. Mogli bismo u zgodnom obliku pokazati, kako slava Božja nije u tom, da Bog nešto **primi** od nas, nego u tom, da nam nešto **dadne**. Ne uvećaje se njegova slava time, što Bogu **dajemo**, nego time, što od njeg nešto **primamo** Zakon Božji nije skup paragrafa, koji nam određuju, što moramo **platiti** Bogu; to je naputak kako moramo pripraviti srce svoje, da ljubav Božja saspe u nj bogatstvo svojih dobara. Tako bismo mogli zaredati drugim istinama, tražiti pod kojim su se one oblicima uvriježile u mašti naroda i kako bi se u zgodnijoj formi mogle nadomjestiti. No zato je uz bogato životno iskustvo potreban istančan psihološki osjećaj te duboka i svestrana naobrazba. Samo tako će presahnuti jedno veliko vrelo naših neuspjeha.

5. Novi ljudi.

Hoćemo li, da ideja kršćanska zadobije nekadanju svoju moć nad dušom narodnom, oslobodimo je napokon svega, što tu ideju u njegovim očima kompromitira. Oslobodimo ju svake čisto profane i nedostojne pratnje. Mi ovdje u prvom redu mislimo na apostola ideje, na njegov život i njegov nastup. Što jača i življa danas postaje svijest, da su i laici pozvani, da šire kraljevstvo Božje, to više treba naglasiti dužnost osobne svetosti apostola.

Narod poistovjetuje ideju s nosiocem iste. Ako nosilac ideje nije privlačiv, ako on nije istinit u svom ponašanju, ako moć ideje ne odsijeva u svim njegovim riječima i djelima, narodna će duša uza sve umijeće i nadalje ostati zatvorena kršćanskoj misli. Bez svake zlobe narod otkriva pronicavim i sigurnim okom i najmanji nesklad i najsitniji nered u životu apostola. Uzalud naglašivati da Bog nije nikakav silnik, da se kod slave Božje ne radi o Božjim interesima nego o dobru naroda, ako naš nastup odrazuje neki nasilni i gospodujući ton, neku nemirnu i tjeskobnu zabrinutost, koja ne proizlazi iz svete revnosti nego iz samoljublja i neuredne želje za uspjehom. Omne ens agit in quantum est (actu), vele filozofi. Naše ideje imat će pravu snagu i neodoljivu pobjedonosnu moć istom onda, kad one u nama postanu djelom, kad se riječ Božja u nama utjelovi. Njezina privlačiva sila će onda sijevati iz naših očiju, zvoniti u našim riječima, objaviti se u svim našim kretnjama i činima, i sve će slijediti njezin čar.

Ruski filozof Bulgakov govori negdje o silnim krizama, kroz koje je prošla ruska Crkva zadnji decenij. Revolucija je skoro sasma izmijenila staro i tradicionalno obličje ruske ortodoksije. Pogrešno bi bilo nijekati činjenice, treba s njima računati. Onda veli svojim zemljacima: »Kakogod mi štovali i ljubili našu prošlost, mi nemamo prava ni želje da to učinimo svojom budućnosti. Radost i snaga življenja je u stvaralačkoj djelatnosti; a ljudska stvaralačka djelatnost jest stvaranje Novoga, ne iz Ničesa, nego iz staroga. Spoj staroga i novoga, o kojem govori evanđelje, jest zakon ljudskog razvitka. Oni što žive u vrijeme strašnih katastrofa, gdje se staro ruši, oni moraju naći u sebi snage da veselo pozdrave nove mogućnosti stvaranja, kako pred njima ustaju«.[1]

Nama to nije teško i nemoguće. Mi nosimo u sebi onu istinu, o kojoj tako lijepo reče Augustin: Pulchritudo semper vetur, semper nova. Samo treba da u sebi ostvarimo onu apostolovu: »Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos« I. Cos. IX. 22. K

[1] The Slavonie Review: March 1924.

Moj nazor o svijetu

Gustav Hauser je profesor anatomije i bakterijologije, te direktor patološkog instituta na sveučilištu u Erlangenu. U patologiji je dao novi pravac i podao nove vidike. Felix Meiner je u Leipzigu osnovao posebnu biblioteku »Die Medizin Gegenwart in Selbstdarstellungen«. U jednoj svesci te biblioteke opisuje i Hauser svoj život i svoj nazor o svijetu. Taj je opis vrlo interesantan, pa se u njemu zrcali iskrena duša jednog učenjaka.

U svojoj sam mladosti nijekao Boga, kako to čine mnogi nezreli mladići. To sam stoga činio, jer je u ono doba bio rasprostranjen slobodoumni pokret i načela su Büchnerove knjige »Kraft u Stoff« trovala moždane nedorasle mladeži i pripravljala su tlo materijalističkom nazoru o svijetu. Tada je bila ova stvar dotle došla, da su se mnogi izobraženi, osobito poluizobraženi ljudi strašili priznati svoju vjeru u Boga, samo da se tobože ne učine ograničenim ljudima. U višim sam razredima gimnazije često dulje raspravljao o teizmu i ateizmu i to sa svojim vjeroučiteljem, nirnberškim župnikom Augustom Löschom. Taj mi je uzorni čovjek pokazao svoju nepristranost, kada mi je kod apsolutorija dao u vjeri prvu notu moga negativnog stanovišta. Dakako do te zablude nijesam došao uslijed frivolne lakoumnosti, a niti sam popustio u ćudorednosti, kako bi to dosljedno odgovaralo materijalističkom nazoru.

No čim sam više rastao u dobi i što sam se više kasnije udubao u prirodne nauke, što su mi se sve više otvarala čudesa prirode, to mi je sve više bilo jasnije, da je znanost (beskonačno još daleko e bi se spoznale velike tajne svijeta, i da ima područja, u koja ljudski ograničeni um ne će nikada moći da prodre. Ni nauka o panteizmu kojoj su se mnogi priključili, nije me mogla da zadovolji, jer ona po mom uvjerenju već unaprijed protuslovi pojmu Boga. Ta s pojmom božanstva spojeno je bezuvjetno i svojstvo vječnog bića; to biće mora biti vječno, mora imati svijest o svom postojanju, koji ne može da misli, nema volje, to nije nikakav Bog; to biće uopće ne bi bilo drugo nego možda surova, besvijesna moć. No ako ovom biću i priznamo i navedena svojstva i sposobnosti, a u isto doba ne kažemo da je i vječan, to biće ne može biti Bog, nego je možda čovjek. Panteizam tvrdi, da je Bog isto što i materija, t. j. sav je svemir Bog, i taj je Bog vječan i posvudašnji. Tko priznaje tu nauku, predaleko će doći s načelima evolucije. A ipak se jedva koji pametan čovjek, pa ni prirodoslovac, ne usuđuje da o toj nauci posumnja. Ipak ne može nitko zanjekatii, da je u razvitku naše zemlje postojala najprije anorganska masa i tekar iza nje da se pojavio život. Dakle, ako je materija isto što i Bog, mora da je bilo neko vrijeme, u kome Bog nije bio svijestan svog opstanka, nego je Bog došao do svijesti tekar kroz čovjeka, koji je onda nadošao kao vrhovni stepen živućih bića. Ako

dakle prihvatimo nauku evolucije, mora da je onda bilo vrijeme, u kojem je Bog bio ispod čovječje savršenosti! Tako nas panteizam dovodi ne samo do apsurdnosti, nego je on formalno sabotiranje pojma o Bogu.

No po mom mnijenju nije bolje sreće ni sada moderno mehanično shvaćanje svijeta, kada je riječ o zadnjim pitanjima. Ni to shvaćanje ne može da protumači, kako je započeo život i svijet našega Ja. Bilo je to u proljeće g. 1898., kada sam za uskrsnih ferija u Luganu stanovao skupa s Emilom Fischerom, Köllikerom, i histologom Hisom u istoj gostioni. Radosno se sjećam na naše razgovore, pune znanstvene pobude. To je bilo redovito kod našega stola. Upravo je u ono doba Emilu Fischeru bilo pošlo za rukom, da sintetično postigne prve stepene bjelančevine, pa se opravdano i ponosio tim otkrićem. Naravno je, da nam je to dalo povoda te smo započeli razgovor i o početku života. Uza svu izvanrednu važnost svog otkrića morao je Fischer priznati, da nas to otkriće nije ni za najmanji korak primaklo k rješenju ovog pitanja. Dapače i samo sintetično pravljenje bjelančevine ne znači mnogo, jer molekula bjelančevine kao takove ne daje života; ona samo pripada organizmu, pa bio taj organizam i tko primitivan i tako malen, da može proći čak kroz Berkefieldov filtar. No i kada bi se kome finom mekaničaru posrećilo, da napravi koji organizam, to bi on vazda bio bez života, kakova je izumrla celula. Ovu izumrlu celulu ne može ništa da oživi, kada je u njoj nastao mir i život je izčeznuo.

Još je teže protumačiti svijest o našem Ja. U naše doba, kada je tehnika tako znatno razvijena, mogli bismo si barem u teoriji pomisliti neki veliki aparat koji bi imao čovječji stas, te koji bi kod udara stalnih tipki na naša pitanja podao i prividno pametne odgovore. No taj aparat nikad ne bi bio svijestan svojih regbi refleksno podanih odgovora. Ta pomislimo, da nijesu svi periferni organi samo pomoćni organi, nego je tu i supstancija moždana sa svojim provodljivim stazama i mjestima primanja i isolacije, na koje djeluje vanjski svijet i podražuje ih. Svijest našega Ja je moć, kojom mi duševno osjećamo utiske i pretvaramo ih u pomisli i misli ili dajemo izraza svoje volje. Moždanski mehanizam nam to nikako ne može da protumači, pa ni pomoću najtočnije analize. I moždani su kao violina, iz koje kod našega sviranja izlaze harmonični glasovi neke melodije, a da violina nije si toga svijesna nit može sama da to izvodi. Tako su eto moždani međutim samo kao instrumenat, na kojem ono, što zovemo dušom, može da svira.

Upravo mehanička teorija ističe načelo kauzaliteta i njim hoće da sve protumači. Ta teorija time možda može da protumači jednostavne pojave, ali ne će te sreće biti, kada istražuje uzrok početku svih stvari. I Kant se izrazio, da za našu čisto teoretski t. j. znanstvenu spoznaju postoje neprolazne granice, pa je i sam vjerovao da postoji **osobni Bog**.

Ima ljudi, koji tvrde da vjera u osobnog Boga isključuje nauku evolucije. To tvrde osobito oni, koji se nabacuju »vječnim prirodnim zakonima«, a upravo oni te zakone najmanje razumiju. Tu bih ove ljude posjetio na ove Darvinove riječi: »Ni u najnestalnijim časovima nisam nikada bio ateista; nikada nijesam zanijekao Božji opstanak«. Uistinu vjera u Boga ne isključuje nauku o evoluciji. O tom sam lazi pitanje, kako je Bog stvorio svijet, nego da ga je stvorio? I teolozima veli da su osobito ortodoksni. I oni su mnijenja, zašto evolucija ne bi bila opravdana i šta ta ima s vjerom? Ta u vjeri ne dolazi pitanje, kako je Bog stvorio svijet, nego da ga je stvorio? I pobožni Isusovac Wasmann je, kako je poznato, napisao djelo o evoluciji u smislu descedencije.

Dakako ne možemo da si Boga savršeno predočimo. Mislim, da je i suvišno, ako si time glavu razbijamo. I ako sam uvjeren, da se ljudski duh ne smije žacati nijednog pitanja, uvjeren sam ipak, da je pitanje o Božjoj biti iznad svake duševne moći čovječjeg uma. Ta već sam pojam božanstva znači da je čovjeku neshvatljiv. Svakako je to frivolnost, kada Häckel veli u svojim »Welträtsel«, da osobnoga Boga možemo usporediti samo s plinovitim kičmenjakom. Dapače smatram, da je to više nego li frivolnost, dapače da je to zločin, ako neizobraženom narodu uzdrmamo njegovom vjerom u Boga i dademo kao za uzdarje mjesto toga skroz neshvatljivu hipotezu i koja se temelji samo na providnoj znanosti. Svakako to je sigurno, da onaj narod, koji je u svojoj masi izgubio vjeru u Boga i u transcedentalne stvari, neminovno pada u krilo najtežeg materijalizma i uslijed toga taj narod mora propasti. Upravo u tome i je užasna pogibelj, koju sobom nosi protuvjerska socijalna demokracija. Bismarck je napisao u julu g. 1851. svojoj ženi: »Ne razumijem, kako čovjek, koji o sebi razmišlja i ipak ništa nezna o Bogu ili ne će da znade, kako taj hoće da živi uza sav prezir i dosadu, da živi životom, koji prolazi kao san, kao trava, koja brzo uvene; mi proživljujemo svoje godine kao u brbljanju. Ne znam, kako sam mogao prije podnijeti, pa ako bih morao sada da živim kao nekoć bez Boga, bez tebe, bez djece — uistinu ne bih znao, zašto da ne bih odložio taj život kao zamazanu košulju«. Uistinu, ako ne priznamo osobnog Boga, onda ne samo sav svemir nema smisla, nego je osobito besmislena i pojava ljudskog roda sa svom njegovom kulturom, rvanjem, čežnjama i hlepnjama, jer će sve to jednom kod ohlađenja naše zemlje utonuti u vječno ništa.

Dr. G. Hauser (Erlangen),
sveučilišni profesor.

Stara škola

Danas se sve otima za mladež, osobito za školsku mladež. Što se tiče metode poučavanja i gradiva za obuku, nalazimo danas po raznim evropskim zemljama dvije krajnje metode. Jedna stara klasična škola, a druga što više realistična. Po sredini je ona, koja nastoji oboje spojiti.

Mi se ovdje osvrćemo na prvu te je pretresamo s njezine dobre strane, a svakom će biti lako na temelju ove študije modernu školu podvrći kritici.

Historijski seže klasička škola sve do starih Rimljana i Grka; jer su se njihovi mladići već od svojih klasika naučili umjetnosti svoje misli i ukusno izricati. Učitelji su im t. zv. rhetores, kakovim je bio i Kvintilijan, čija je teorija sloga još dandanas na glasu. Sa školom su spojili tjelovježbu (gimnastiku, gimnazo), odakle je ime gimnazija.

Nije čudo, da su stari takvu školu, koja je na ugodan način vježbala duševne i tjelesne sile, nazvali igrom (ludus) i da im je bila zabava za slobodno vrijeme.

Ova se je metoda nastavila u vrijeme sv. otaca kroz cijeli srednji vijek u samostanskim i katedralnim, a u novo vrijeme u isusovačkim školama. Glasovita Ratio atque institutio studiorum od generala Aquavive (1582) nikla je iz dotadašnje prakse. Ovom je naredbom Družba odmah s početka odredila svoj način predavanja za sva vremena i za sve zemlje.

Isto učiniše protestanti u svojoj melanhtonskoj školi, koja se bitno ne razlike od pređašnje.

Ukinućem Družbe Isusove (1773) došle su njihove glasovite škole u tuđe ruke. Već od 15. vijeka nastala je među učenjacima nova struja, koja se bacila više na realne predmete, matematiku, kemiju, fiziku, prirodopis, moderne jezike, a otkako su našli cijeli novi svijet (Ameriku i Oceaniju), i na zemljopis. Glasovita imena kao Bako Veralunski, Komensky dadoše ovoj struji neki vanjski sjaj, a budući da ovi predmeti ne traže toliko mozganja kao klasični jezici i filozofija (kako je to u strogim isusovačkim školama), nije čudo, da su se ove realističke škole vrlo raširile napose među protestantima. Osobito osvojiše zapušteno školstvo one mješovite škole, koje su pokraj realnih predmeta još nešto sačuvale od starih jezika, te su se širile po cijeloj srednjoj Evropi, kad je nestalo Isusovaca. Samo u romanskim zemljama sačuvala se još više manje stara isusovačka škola, osobito kad su god. 1814. opet uskrsnuli Isusovci. Oni su sad kao savremeni ljudi računali s modernim duhom vremena te su po novoj Ratio studiorum, izdanoj od generala Roothama g. 1832, također svaki dan dali nešto vremena realnim predmetima u razdiobi sati.

Kao glavni cilj gimnazije stavili su si stari Isusovci, da mladiće dovedu dotle te mogu danas sjutra postati učeni ljudi, koji se mogu snaći u zdravoj filozofiji i drugim strukama. Družba je naime uvidjela da mnoga nesreća novog pače svih vremena dolazi od zbrke pojmova, a ta zbrka opet, odatle, što svijet nezna više filozofirati, kao što su to znali stari veleumi. U tu svrhu dijelili su svoje nauke u gramatiku, retoriku i filozofiju. Gramatika i retorika bile su gimnazija u užem smislu, filozofiju nazivali bi licej.

Zanimljivim prilogom za povijest jest i prošlost isusovačkih škola po našim stranama stare isusovačke škole, kakove su bile u Hrvatskoj na Griču u Zagrebu kroz 167 godina, u Varaždinu, u Požegi, na Rijeci, u Dubrovniku, u Ljubljani.

1. Nacrt stare škole.

Stara gimnazija (u užem smislu) obuhvaćala je šest razreda. Historičar kolegija sv. Katarine u Zagrebu navodi nam g. 1656. naslove pojedinih učitelja ili razrednika: 1. Parvista, 2. Principista, 3. Gramatista, 4. Sytaxista, 5. Poeta, 6. Rhetor. Ova imena označuju katkad i učenike dotičnih razreda.

1. razred

zvao se »infima« (vel parva), a đaci parvuli (mališi), jer su još bili djeca. Niveau ove škole bio je više pučke škole nego li gimnazije; dakle nekakva vrst pripravnog razreda.

U ovoj školi učila se slovnica materinskog jezika, a od latinskog redovite sklonidbe imena i sprezanje pravilnih glagola, kao i 14 najglavnijih pravila sintakse po gramatici O. Emanuela Alvareza. Za metodu valjalo je načelo: Praecepta pauca, exercitatio plurina (Malo pravila, a vrlo mnogo vježbe).

Ovaj razred prepuštali bi Isusvoci prema svojim ustanovama radije privatnoj obuci n. pr. župnika, kapelana ili oca dotičnog djeteta. Stoga govori Ratio studiorum samo o tri razreda gramatike. No gdje je potreba bila, Isusovci su i sami mališe poučavali. Tako n. pr. ovaj razred nikad nije manjkao na »Griču«. Valjda je to stoga bilo, jer nije bilo dosta škola po Hrvatskoj. Parva bila je dakako najbrojniji razred. Tako u Ljubljani nalazimo g. 1753. među 380 učenika 110 mališa. Od ovih malih junaka izabrali bi profesori one, za koje su mislili, da valjaju za gimnaziju. Ostale bi vratili »ad aratrum«.

2. razred

ili »infima classis grammaticae«. Svrha je toga razreda bila: potpuno poznavanje latinskih oblika i početak sintakse. S početka školske godine opetovao bi profesor principista sve, štogod su imali u prvom razredu, te bi gledao, da ovaj svoj pensum (zadaću) svrši već u prvom poljeću, da može još jednom sve opetovati, štogod su novoga uzeli. Tako su svu materiju po tri puta prošli. A ovako se radilo po svim razredima.

Uopće su Isusovci mnogo držali do opetovanja. »Repetitio est mater studiorum« bijaše njihovo načelo. Zato bi i sve, štogod su uzeli kroz tjedan zadali za subotu. To je t. zv. »repetitio sabbatina«. Zadnji dan mjeseca bila je poslije temeljitog proučavanja materije prošlog mjeseca zadaća »pro loco«. To bijaše važan događaj u očima đaka. Svaki bi razrednik razdijelio naime svoj razred u dva

tabora, n. pr. castra Romanorum i castra Carthaginiensium. jedni su na desnoj polovici klupa sjedili, a drugi na lijevoj. No ona dva đaka, koji su najbolje bili izradili mjesečnu zadaću, postali bi zapovijednici (imperatores) za budući mjesec svaki u svojem taboru. To bijaše velika čast, te je svaki od njih sjedio na prvom mjestu na svojoj strani. Njima su bila dodijeljena dva legata, koji su imali pod-oficira (decurione) više ili manje, već prema broju učenika. Svaki legat i svaki decurio sjedio bi na čelu klupe te je s početka obuke svoju momčad ispitivao o svemu, što je bilo zadano.

A bilo je toga dosta: Najprije nekoliko pitanja iz katekizma, koja su se na koncu popoldašnje obuke tumačila. Mali bi učili mali, srednji srednji, a 4 razred veliki katekizam sv. Petra Kanizija. Veliki su đaci učili čak Catechismus Romanus. Poslije katekizma pitala se odmah gramatika, koja se učila na izust, kao i ono, što su iz svoje krestomatije prevodili, većinom lake komade iz Cicerona (n. pr. kratki listovi). To je sve bio t. zv. exercitium memoriae. U subotu je bilo opće opetovanje.

Škola je trajala svaki dan po 2 sata prije podne i dva sata poslije podne. Od ova 4 sata otpala su tri sata na glavni predmet — latinski jezik i jedan sat na grčki. U ovom su drugom razredu učili imenice i verbum substantivum et barytonon, dakle elemntarnu gramatiku. Četvrtak je bio praznik. Mjesto obuke držala se je taj dan kroz jedan sat t. zv. akademija, t. j. neka vrst literarne sekcije prema predmetu dotičnog razreda.

Obuka u materinskom jeziku protekla je sama od sebe kod sklanjanja i sprezanja i kod prijevoda iz latinskog.

3. razred

(media classis grammatices) imala je da uvede đaka u potpuno poznavanje latinskog oblikoslovlja, pa se sintaksa imala još do konstrukcije figurate.

Metoda bila je sintetička: Exemplum, regula, applicatio. (Primjer, pravilo i primjena pravila na ovu izreku). Tim se razvila i pamet maloga đaka; on je učio prema svojoj dobi filozofirati.

Svaki učenik imao je počevši već od drugog razreda svoga takmaca, koji mu bijaše ravan u školi. Kad je učitelj koga pitao, ustao je i njegov aemulus, te je imao pravo reći, što prvi nije znao i ispravljati, što je onaj krivo rekao.

Katkada su obadva tabora cijelog razreda o utanačenom predmetu n. pr. o nepravilnim glagolima koncertirali, t. j. literarni boj bili. Pri tome je svaki svojem takmacu imao staviti tri pitanja, recimo na priliku o exercitium memoriae, onda o gramatici, a treće o prijevodu. Svaka se pobjeda točno zabilježila, a na koncu se proglasio rezultat. Pobijeđena stranka izgubila je svoj barjak, koji se kočio unakrst s barjakom pobjednika nad trofejem (znakom pobjede) sa natpisom: »Vivaut victores«! Pobjeđenoj srtanci pokrila je crna tabla sa natpisom »Vae victiis!« ploču i njihova imena na njihovu sramotu.

To je ove đake vrlo ljutilo, ali i potaklo na novu marljivost. A nije se rijetko dogodilo, da se nakon takvog poraza legat pobijeđenih javio pred imperatora pobjednika te mu ispred svoga tabora najavio novu bitku za osvetu. Poslije toga dogodilo se i to, da je jedan razred s drugim sebi najbližim javno u

auli koncertirao pred svim učenicima iz gimnazije, pred cijelim učiteljskim zborom, pače često i pred pozvanim odličnim gostima.

Ovo svečano takmenje donijelo je promjene u svagdanju kolotečini školske monotonije. Osobito kad su učenici već bili umorni; dobro bi to profesoru došlo, da im dade za zadnja pol sata kakvu malu koncertaciju. To im je bila i prigoda, da se vježbaju u latinskoj konverzaciji; jer su ovi povici: Urge! corrige, errasti druge opaske morale su se reći latinski.

Latinski je uopće bio školski jezik. Po načelu: »Lege, scribe, loquere!« znali su Isusovci dovesti svoje učenike dotle, da već u gramatikalnim razredima prilično latinski govore. I izvan školske zgrade nastojali bi mladi đaci, da »đački« (latinski) govore.

Iz **grčkog** su đaci prevodili na materinski jezik. No u 5 i 6 su razredu iz grčkog prevodili na latinski.

Đaci su svaki dan osim subote morali donijeti latinsku zadaću, za koju bi im tekst profesor dan prije diktirao. Tu su imali zgodu, da upotrijebe riječi i fraze onog štiva, što su u Ciceronu i drugim klasicima upravo sada čitali. Najviše se je gledalo na Ciceronov slog.

Iz latinskoga su u 3 razredu čitali izabrane Ciceronove listove, pripovijesti i opise istoga auktora, Cezara i Ovidija. Iz grčkoga Aesopove basne, Cebesovu tablu (pinax), izabrane Lukijanove razgovore.

4. razred,

ili »suprema grammatices«. U tom razredu već se steklo potpuno znanje latinske gramatike, sintakse i metrike. Iz sintakse su uzeli syntaxis ornata s tropima i figurama i to opširno. Po tome su se četvrtoškolci i zvali »sintaksiste«. I grčka se slovnica u tom razredu morala dublje upoznati. Sad je đak bio već okretan u latinskoj konverzaciji te je već imao prilično veliku copiam verborum. To je sintaksistama omogućilo, da lako prate ono, što se u školi tumačilo, a mnogi je iz privatne marljivosti nastojao, da ono, što se nije u školi čitalo, kod kuće čita. Đaci su imali za svaki razred svoju latinsku čitanku ili Hrestomatiju dobro uvezanu, iz koje se jedva treći dio mogao tumačiti — bilo je dakle promjene u gradivu za razne školske godine.

Način je predavanja u školi bio vrlo temeljit. Profesor se nije zadovoljio time, da đak zna dotično mjesto prevoditi, nego je iskao 1. paraphrasis (sadržaj drugim latinskim riječima) 2. explicatio notionalis, 3. explanatio latinitatis (povijest, običaj, ćud) onda istom 5. prijevod, a napokon 6. explanatio grammaticae. Zato su im služile i ove pomoćne knjige, izdane od iskusnih školnika: Amalthea, Novissimus paedagogus domesticus, Indiculus universalis, Apparatus eruditionis, Sintaxis ornata.

Iz latinskog su čitali u 4. razredu listove Ciceronove na prijatelje, na Atika, i na brata njegova, de amicitia, de senectute, paradoxa, Salusta, Propercija, iz Virgilija ekloge, jedan georgikon i štogod iz Eneide.

Iz grčkog čitao se Ezop, Hrisostom, Ksenofont, Agapet i drugi lakši pisci. Ne treba ni spomenuti, da su učenici od ovih klasika dobili u ruke samo takova izdanja, u kojima nije bilo nemoralnih mjesta.

Kolika li koristi od takvog štiva! Mladić je iz starih knjiga učio i neopazice mnogo stvari iz društvenog života i upoznao je stari vijek te običaje, ćud i značaj starih naroda, njihovu vjeru, način ratovanja, njihovu umjetnost, basne, mudrost, njihove kriјepоsti i opačine i njihovu sudbinu. Učenik je na taj način imao dva svijeta pred sobom: sadašnji, u kojem živi, i predkršćanski, u kojem je njegov duh toliko puta boravio. Ne da se kazati, koliko ovo koristi te se duh razvije i raširi duševno obzorje. Klasični nauci k tome obogate mladića malo po malo raznolikim znanostima. Tako zvana »eruditio« daje mu pojmove o mitologiji, arheologiji i staroj povijesti, koje mu puka poduka u ovim predmetima nikada ne bi dala. Svaki sat podaje vještom profesoru prilike, te tumačeći auktora poveća i ovo znanje učenika.

Kad je već u gramatikalnim razredima tako lijepi uspjeh, što ćemo istom kazati za dva naredna, koje stara škola nazivlje humanitet i retoriku.

5. razred

poesis ili humanitas, »humaniora« Već ovaj naslov označuje nam zadaću razreda. Humanitet definirali su stari ovako: »Humanitas est cognitio linguae in proprietate et copia«. Jasno je, o kojem se jeziku tu govori — o latinskom.

Dok se u nižim razredima tražio prijevod kako tako, to se upravo dotjeran prijevod zahtijeva u ovom razredu na materinski jezik. Prigovaraju staroj školi, da je zanemarila narodni jezik. Eto najboljeg dokaza, da nije, kad je tako pedantno tražila dobar prijevod na jezik dotične zemlje. Profesor nije mirovao, dok nijesu učenici pogodili terminus proprius za svaku latinsku riječ ili frazu.

Ni jedan jezik nije tako zgodan, da vježba učenika u jasnosti sloga, kao latinski jezik. To je mrtvi jezik, koji ima sasvvim izrađenu terminologiju. U tom pogledu jest najbolja priprava za govorništvo.

Svaki đak bio je dužan, da sabere zbirku latinskih fraza većinom iz Cicerona. Ovu svoju kopiju verborum, koju je tijekom vremena stekao, mogao je mladić pokazati i povećati, kada bi u školi mjesto prijevoda latinski tekst samo parafrazirali, t. j. drugim latinskim riječima izrazili, ili kad su kušali, da neko klasično mjesto primijene na savremeni predmet.

Iz grčkog su prevodili počevši od petog razreda samo na latinski.

Latinski su slog stjecali u petom razredu obilnim zadaćama s materinskog jezika na latinski ili neposrednim latinskim sastavcima. Takve zadaće bile su hrije, prooemia, opisi, pripovijesti. Zgode im je za to davalo propisano štivo: iz latinskoga Ciceronovi moralni filozofski spisi kao n. pr. de officiis, de natura deorum, de finibus, Cezar, Salust, Livij, Curtius, Tacit i slični po izboru.

Da se ne bi ovaj razred badava zvao poesis ili poetica, čitala se Eneida (osim 4. knjige) i nekoliko Horacijevih oda. Kako su se učenici već u razredu uveli u metriku i praktično u njoj vježbali (n. pr. tim, da su rastavljene pjesme opet sastavili), to se u toj stvari mnogo više tražilo u Poesi. Đaci su ovdje morali čitave nize heksametara ili distiha samostalno izraditi te ih kod svečanih akademija javno deklamirati. Uopće se na isusovačkim gimnazijama počevši već od najnižih razreda mnogo držalo do deklamacije. Bilo je često javnih akademija pred odličnim gostima, a katkada i drama predstava pred vanjskom publikom, da se

đaci vježbaju u javnom nastupu. Predstave bile su većinom religioznog sadržaja n. br. iz biblijske povijesti, te ih je na latinskom jeziku izradio koji profesor dotičnog kolegija. Poslije je nastao običaj, da se dadu i poučni komadi u narodnom jeziku, a ti su bili na veliku korist i pobudu puka.

Iz retoričkog obzira čitali su u drugom poljeću petog razreda nekoliko Ciceronovih govora: pro lege Manilia, pro Archia, pro Marcello, ad Caesarem. Kod svagdanjih zadaća gledalo se na finoću ciceronskoga sloga a svakoga tjedna tražila se po jedna slobodna latinska radnja.

Iz grčkog čitali su Isokrata, Basilija Hrisostoma, Platona, Sinezija, Phokilida, i slične klasike. Kraj toga štiva se Gramatika potpuno uvježbala, a počela se i prozodija i metrika.

Tako silno gradivo mogli su mladi ljudi samo zato svladati, jer su već iz prеđašnjih godina imali veliku vještinu u latinskom i grčkom jeziku, te što su darovitiji još mnogo privatno učili. Nije one đake smetala napast, da bi čitali romane, časopise, novine. Imali su naime dosta ljepote u starim klasicima, u kojima su onda već uživali, a nijesu ih istom s mukom prevodili. Ako je koga nukala volja, da se vježba u svojem materinskom jeziku, prenosili su krasote klasičnih jezika na živi jezik. Primjer imamo u Gunduliću.

Što da istom kažemo o zadnjoj godini stare gimnazije. To je

6. razred

ili »rhetorica«. Ona je kruna svega. Govorništvo bilo je ars artium, umjetnost svih umjetnosti. Sve, što su đaci do toga razreda učili, moralo je sada služiti elokvenciji.

Klasici nisu se samo filologijski i to temeljito tumačili, nego i estetski. Kao načelo valjalo je starima za svaku umjetnost: »Natura, ars, exercitatio«. Polazeći od prirodne sposobnosti ili talenta (natura) izvadili bi iz klasičnih uzora umjentička pravila (ars), kako to već stari Kvintilijan majstorski zna, a onda bi se mladić neumorno vježbao izrađujući govor za govorom, pošto je našao gradivo (inventio), umjetnički razdijelio (dispositio), a po gotovo mladenačcim žarom okitio krasnim slogom (elecutio). Tako je Ciceron postao govornikom, tako svijetlo istočne crkve sv. Ivan Zlatousni, koji je kao mladić došavši u Atenu iz male Azije tražio iskusnog retora Libanija, premda poganina, da se osposobi za svoju uzvišenu službu. Evo za takvim ciljem težili su retorici stare škole, svaki prema svojim silama i darovima.

Teoriju retorike učili su đaci iz Aristotela, a još više iz "lastitih diktata profesora. Osim vježba u retoričkim amplifikacijama i imitacija klasičnih govora, morao je svaki đak mjesečno po jedan samostalni govor izraditi prema zadanoj temi koji su onda drugovi i profesori kritizirali po pravilima umjetnosti. Ako je taj govor zaista bio dotjeran, mogao ga učenik naučiti na pamet i deklamovati prema koncu večerne škole ili prigodom sedmične akademije u četvrtak pred svim akademičarima.

Riječ u jednu, kada je mladić svršio retoriku išao je u pravu inteligenciju. Ta on je znao javno i privatno latinski općiti. Gospoda su većinom i među sobom govorila latinski, te se i dopisivala. Preda mnom leži jedan list bana Erdödy-a na

biskupa Borkovića. Počeo je hrvatski (kajkavski), ali već u trećem retku prelazi na latinštinu. U arhivima ćemo naći korespodenciju starih Hrvata s papom, carem, kardinalima, knezovima, riječ u jednu s gospodom svih zemalja na latinskom jeziku. Na ovom jeziku pisala su se onda svuda učena djela, jer nijesu narodni jezici bili tada tako razvijeni, niti su imali potpunu terminologiju kao danas. I latinske su knjige razumljive svim narodnostima. Latinske knjige, koje su se u obilju nalazile u bibliotekama, bile su pristupačne i đaku šestog razreda — dakako u koliko su bile za nj podesne. Retor je dapače morao do konca retorike tako daleko doći, da je mogao o lakoj temi bez daljnje priprave (ex abrupto) latinski predavati. U tu svrhu čitao se opet i opet Cicero. Njegove bi govore retoriči točno analizirali, o njima napravili sinopsu (okosnicu), te proučavali njegov cijeli način.

Iz grčkog se u šestom razredu stare škole čitao Demosten, Platon, Tukidid, Homer, Heziod, Pindar i t. d., a od sv. otaca Grgur Nazijanski, Bazilije i Hrizostom.

Tko bi to mogao svladati od današnjih maturanata?

No ipak se nije svršeni gimnazijalac onda smatrao sposobnim, da pođe na sveučilište. Još je prije morao svršiti **licej**, t. j. trogodišnji tečaj filozofije.

Za prelaz iz gimnazije u licej tražio se prilično teški ispit iz retorike i to usmeni i pismeni. U opće se školska godina na gimnaziji uvijek svršila javnim ispitom, iza kojeg se neposredno ili katkada istom na početku buduće školske godine dijelila nagrada uz veliku vanjsku svečanost.

Licej

Ogledajmo još samo malo ovu školu!

U prvom se tečaju predavala logika, kritika i općenita metafizika ili ontologija svaki dan po dva sata, jedan sat prije podne, a jedan sat poslije podne, a na večer slijedio je jedan sat repeticije ili disputacije. Što je dakle u gimnaziji bio latinski jezik, to je bila u liceju filozofija _ glavni i jedini predmet.

U drugom tečaju predavala se matematika i fizika. Sada je đak kao zreli mladić istom shvaćao, što je matematički dokaz, te je razumio fiziku, astronomiju, matematički zemljopis i t. d. Kao auktor predavao se Aristotel. Čitalo se i tumačilo njegove 8 knjiga fizike, knjige o nebu (astronomija) i prva de generatione.

Ako je koji učenik pokazao dara za matematiku, imao je zgode, da u drugom godištu filozofije sluša predavanja iz više matematike. Druga godina filozofije bila je dakle određena za realne predmete.

U trećem tečaju liceja predavala su se najteža pitanja iz ontologije, zatim metaphysica specialis naime kosmologija i psihologija. Posebni profesor predavao je etiku i narodno pravo.

To je bila t. zv. skolastička filozofija, koja se je sva predavala u latinskom jeziku. A istom, kad je đak na koncu trećeg tečaja položio ispit iz cijele filozofije, imao je maturalni ispit u pravom smislu riječi, kojim je bio sposobnim za razne struke sveučilišta.

2. Korist stare škole.

Pitamo sada: U čemu je snaga te stare škole?

Ona je bila **temeljita**. Kako? Jer je bila jedinstvena.

U staroj je školi samo **jedan učitelj**. On vodi razred po mogućnosti od prvog do šestog godišta kroz cijelu gimnaziju.

Tu je samo **jedan glavni predmet** — latinski jezik — jer grčki mu je podređen.

Stara škola poznavala je samo jednu metodu, koje su se profesori posvuda savjesno držali, jer je bila strogo propisana.

Ona je imala samo **jednu knjigu**. Od Portugalske do Poljske podučavalo se po svim kolegijima — a bilo ih je g. 1762. oko 700 — po slovnici Alvarezovoj. I očišćena izdanja rimskih i grčkih klasika bila su po svim isusovačkim školama ista. Tako možemo pomisliti slučaj, da je đak, koji je u francuskoj apsolvirao gramatiku, u Zagrebu nastavio svoje nauke.

K tomu se obuka u staroj školi psihologički **koncentrirala na jedno**. U mladim godinama samo gramatika i riječi; jer je onda pamćenje najbolje razvijeno. U doba, kad se u mladiću razvijaju zorne moći, mašta i čuvstva, stara se škola u humanitetu i retorici bavila gotovo samo pjesništvom i govorništvom. Kad je pako mladić dozreo do mladog muža, onda je mogao i um svoj razviti u mudroslovlju.

Tako je stara škola u 8 godina — jer o prvom razredu ne govorimo — učenike svoje dovodila do prave zrelosti, te su se mogli lako snaći u nemoralnost mladića, nego i stoga, što tako dugo sjede na školskoj klupi? Stara je škola dala svojim učenicima vremena, da uče i nauča temeljito aleksandrijski zove je pripravnom školom za kršćansku vjeru i odgojiteljicom za evanđelje.

Odakle ova nervoznost naše mladeži, ako ne od sile predmeta? odakle ona stagnacija u višim razredima, ako ne od dosade? odakle ona nemoralnost mladića, nego i stoga, što tako dugo sjede na školskoj klupi? Stara je škola dala svojim učenicima vremena, da uče i nauče temeljito svoje zadaće i pri tom, da se dovoljno giblju na svježem zraku, po šetnjama ii grama, a zato su oni znali sačuvati i živce za kasniji rad.

Dandanas snuje se i razmišlja, kako bi još mogli vremena prištediti te bi se valjda još moglo i novih predmeta uvesti. I našli su riješenje. Rekoše naime: »Ukinimo klasične jezike, koji nam otimlju toliko sati!« I zaista već su davno uveli t. zv. realnu gimnaziju, koja nije kuhana ni pečena. Prije rata su već iznašli neki tečaj gimnazije, gdje nema grčkog jezika. U Mađarskoj su uveli, da se grčki klasici samo u prijevodu čitaju! U Njemačkoj imadu sad iza rata i svoju »njemačku gimnaziju«, dakako pokraj svojih realki i realnih gimnazija. U ovoj se njemačkoj gimnaziji ne uči više niti latinska slovnica, nego se samo prijevodi čitaju. Tako opremljeni mladići, kao da su izašli iz neke djevojačke škole, dolaze na sveučilište. To je moderna uzor gimnazija, u kojoj sjede 8 ili 9 godina. A uspjeh? Divljaštvo i beznačajnost. To nas potiče da reknemo dvije tri o **moralnom odgoju stare škole.**

Uzima se, da je učitelj ćudoredan čovjek. No, da ima trajan utjecaj na dječaka mora ga svega imati u ruci. To već traži Kvintilijan (De intit. or.) A kako je u tom pogledu kod našeg sistema stručnih učitelja? Jedva zna tko od njih sva imena svojih učenika, a kamo li da ih pozna. Ti stručni

učitelj ima po par sati u mnogim razredima, i njegov je utjecaj na đaka tako minimalan.

No u moralnom odgoju bili su Isusovci pravi majstori. Nije ni čudo, kad su svoj razred od mladih nogu sve do liceja vodili. Tajna njihova bijaše da bi s obukom svojom spojili i vjersku odgoju. Obrazovati um i oplemeniti srce — to bijaše njihovo načelo. To je sklonulo čak i inovjerce, da su svoju djecu njima povjeravali na odgoju osobito, kad su gledali pokvarenost u svojim vlastitim školama. I u Zagreb je doveo n. pr. g. 1606. Isusovce baš neki protestant, jer je imao zgode, da u inozemstvu prouči njihovu uzgojnu metodu.

Za taj cilj davala im je njihova škola mnoga pomagala. Nije im dosta bilo, da svojim đacima nedjeljom drže misu sa propovijedu ili duhovnim štivom, nego su pobožnije i uzornije đake još dalje vodili na putu kriješposti u Marijinoj kongregaciji. I preko tjedna odveli bi učenike ili prije ili poslije škole k sv. misi. Škola bi molitvom započela i svršila. I sama je škola smjerala na nadprirodnu odgoju. Učitelji su od prvog razreda sve do mudroslovlja uključno imali propis »ut adducant discipulos ad cognitionem et amorem Creatoris«. Razrednik je morao jedamput u tjednu u svojem razredu držati ekshortu. Kako je on svakoga svojega učenika u dušu poznavao, mogao je pri tom lako pravu žicu pogoditi. I izvan škole nastojali su profesori privatnim razgovorima probuditi i odgojiti pobožna čuvstva kod svojih učenika, svjetovati ih, da bi svaki dan čitanjem pobožne knjige duh i srce svoje barem kroz neko vrijeme Bogu posvetili, a najviše su ih očinski savjetovali, kad se radilo o tom, da mladić izabere budući svoj stalež.

Ova kršćanska odgoja bijaše i tajna uspjeha u staroj isusovačkoj školi. Sve je htjelo Isusovcima u školu, i mnogi gradovi molili su kroz desetljeća badava, dok nijesu napokon postigli, da su i oni dobili kolegij Družbe Isusove. Početak bio je često vrlo malen i čedan. Tako i u Zagrebu, gdje su Isusovci s početka imali samo gimnaziju kod sv. Katarine. No g. 1633. spominje se O. Grgur Fötsch kao prvi profesor »casuum conscientiae«. To je bio početak teologije, jer pod imenom »casus conscientiae« razumjeli su onda nekakav kompendij teologije.

Inače bio je u Zagrebu broj učenika velik. Tako n. pr. 1683. bilo je oko 700 đaka od mališa do akademičara, a grad Zagreb onda je imao jedva više od 3000 stanovnika. Među ovim učenicima bilo prema izvještaju kolegija sv. Katarine 43 klerika (iz crne škole), 155 plemića. Zaređeno je rečene godine svećenika 21, a 9 njih stupilo je u razne redove (Pavline, franjevce, kapucine i Isusovce, dočim je jednom cijela retorika — 32 na broju — stupila u franjevački red).

U Ljubljani iznosio je g. 1761. broj učenika isusovačkog kolegija 460 i to 44 retorika, 58 poeta, 66 sintaksista, 81 gramatista, 91 principista i 120 parvista. Isusovci su imali u Ljubljani osim svog kolegija kod sv. Jakova i plemićki konvikt u današnjem sjemeništu (convictus nobilium Carolinum). Osim toga su imali veliki eksternat, iz kojeg su izišli vrsni ljudi svakog staleža. U opće je broj vanjskih učenika bio i drugdje veći

nego li nutarnjih, jer za internate nije bilo dovoljšno mjesta u starim uskim grdovima, opkoljenim gradskim zidovima.

Krivo je dakle mnijenje, da je Družba Isusova imala svoje kolegije samo za odgoju budućeg klera. Ustanova Družbe veli, da Isusovci imaju odgajati mladež (pro omnibus statibus, praesertim sacerdotali) za sve staleže, a osobito za svećenički.

3. Zaključak

Ono što smo do sada rekli, neka bude samo kratka informacija o ustrojstvu starih gimnazija. Otkada je bila ukinuta Družba Isusova, počelo je eksperimentiranje u školstvu, a tomu još nikada nema kraja. Osobito je filozofija zašla sa svog temelja i zanimanje za nju isčeznulo, a to najviše stoga, što joj gimnazija ne utire puta.

U mnogim krugovima i izvan katoličke Crkve uviđaju, da je moderna škola zabasala. Značajna je u tom pogledu činjenica, da su prije rata čak u protestantskoj sjevernoj Njemačkoj počeli proučavati Ratio studiorum stare Družbe Isusove.

Što više protestantsko sveučilište u Berlinu molilo je isusovačkog provincijala, da bi im poslao jednog ili više strukovnjaka iz Družbe Isusove, da zajedno s nekim odborom protestantskih školnika prouči problem, kako bi se očevidne prednosti stare latinske škole isusovačke složile s potrebama savremene obrazovanosti.

To je zaista pravo stanovište. Ni jedan pametan čovjek ne će na to misliti, da bi se stara škola sad opet uvela. U ono staro doba bili su uspjesi školskog ustava Družbe Isusove zaista sjajni, pa je taj školski ustav bio zavladao po svoj Evropi.

Naše su današnje potrebe ipak druge, nego li u 17. i 18. vijeku. Zato moraju doduše pedagoška i didaktična načela, koja su se kroz stoljeća pokazala prokušanima, ista ostati, odnosno iznova se uspostaviti. Ta priroda ljudskog duha i njegov razvitak u djetetu i mladiću ostaju vazda jednaki, a ovom se mora obuka priljubiti. Samo će onda prosvjeta biti pametna i donijeti će mladeži pravu obrazovanost i očuvat će njezino duševno stanje. Drugim riječima **formalni** elemenat naobrazbe mladeži mora se opet uspostaviti. **Materijalni** pako elemenat mora se prema savremenim potrebama raširiti — ali ne preko zdrave mjere. **Najbitnija** sastavina ovog materijalnog elementa moraju na gimnaziji uvijek biti stari latinski i grčki klasici.

Završujemo riječima novije filologije, a to je glasoviti osnivač profesor Dr. Nägelsbach. On je na smrtnoj postelji naložio svojem pogrebnom govorniku (Dr. Thomasiusu): »**Kličite kaže, na mojem grobu, a to neka bude oporuka moja, što ju ostavljam svim učenicima svojim, kličite: Potrebna je klasična obrazovanost, inače će barbarstvo svom silom navaliti na nas!**«

F. Hammerl D. I.

Materijalističko shvaćanje i priroda

J. Reinke je nekoć napisao: »Nemir prolazi kroz čovječje grudi; to je čežnja za istinom, da upoznade smisao bivovanja, da otkrije tajne svega, dade odgovor na pitanje Odakle i Kamo svog Ja. I čovjek, koji traži odgovor na ta pitanja, vidi da je najprije upućen na nauku svoje vjere. No i prirodoslovlje danas hvale ljudi u mnogočem kao orakulum, koji ima u pripremi odgovor na sve svjetske tajne. Time se od prirodoslovlja traži više nego li ono može dati. Prirodoslovlje nije kadro da stvori nazor o svisvijetu«. I taj prirodoslovac i biolog priznaje sa sv. Albertom i sv. Tomom Akvinskim kao i sva Crkva: Vjerujem u svemogućeg Stvoritelja neba i zemlje!

Ovo ispovijeda i treći debeli svezak poznatog djela »**Das Buch der Natur**«. Ovaj svezak ima 1012 stranica u 4. te 1698 ilustracija i 22 umjetnička priloga (Djelo je izišlo u Regensburgu kod g. J. Maur, Buch=u. Kunstdruckerei A.=G.) a napisali su ga Dr S. Killermann i E. Wasmann D. I. I ova su se dvojica držala Lorinserove želje: Život prirode shvatiti s višeg stanovišta, jer priroda nije samo stvorenje Božje, nego je i putokaz i voditelj k Bogu. Knjiga je razdijeljena u 4 odsjeka; 1. botanika, 2. zoologija i antropologija, 3. iz uspoređenog duševnog života čovjea i životinje, 4. nacrt opće biologije. Wasmann je ovdje izradio samo četvrti odsjek, ostalo Killermann. Ovaj je zadnji napisao u uvodu odulji članak »Materijalističko shvaćanje i priroda« (str. 14-33), pa odatle evo nekoliko aktuelnih i važnih misli.

1. Što je vrsta i varijetet? Kada gledamo individue raznih biljki ili životinja, zapažamo da oni imadu i stalnu trajnost (permanenciju) individualnih oblika i tvorevina. Jednakost u anorganskim bićima proizvode kemična srodnost i zakoni kristalizacije. Kod živućih pak bića individui su u skladu sa svojim roditeljima i među sobom. No s individuima su istog para roditelja u skladu i individui tolikih drugih roditelja. Ovaj pojam skladnih individua zovemo »vrst« (species). Mi smo skloni uzeti da su ove vrste imale svog zajedničkog praoca (Stammvater) i da su ti praoci raznih vrsta bili različiti, kako su to i sada vrste. Mnogi se individui dakako odalečuju od većine individua iste vrsti i to uslijed raznih upliva. To nazivljemo varijetetom (varietas).

2. Stalnost vrsti. Linné (1707-1778) je tvrdio: »Toliko je vrsta, koliko ih je Bog u početku stvorio« (Tot sunt species, quot ab initio creavit infinitum ens). To je držao i Cuvier. Wigand s tom dvojicom vidi bit vrste u tome, što je karakter stalan usprkos raznih vanjskih okolnosti, te se, ako i nastanu male promjene uslijed vanjskih upliva, opet vrati k temeljnom obilježju, netom prestanu ti uplivi. Neznatna promjena vanjskih

životnih uvjeta proizvede i neznatnu promjenu u formi organizama, ali znatna promjena tih uvjeta ne proizvede znatnu promjenu u svojstvima organizma, da bi se tu moglo govoriti o novoj vrsti. Ako biljke iz sjeverne Amerike ili istočne Indije prenesemo u evropske botaničke vrtove i zasadimo ih ne birajući posebno zemljište, to će ove biti sasma i trajno iste kao one u spomenutim zemljama. Specifična se jednakost mnogih alpinskih i polarnih biljki održala, premda su se one odijelile jedna od druge već u diluvijalno doba i izložene su bile najrazličitijim i oprečnim životnim prilikama. I Engleska se odcijepila od kopna već u diluvijalno doba a ipak su kukci tu specifično jednaki kao i na kopnu. U Egiptu su našli mumificirane ostatke životinja i bilja, koji su dakle živili prije 5000 god., a ti se ne razlikuju od danas živih bića iste vrsti.

S druge strane dvije različite vrsti, živući u istim životnim prilikama, očuvale su svaka svoju vrstu. Dakle je oznaka vrsti i to, što očuva svoju stalnost ne samo tekom generacija, nego i pod nejednakim uplivima. »Vrst« je dakle nešto, što je u organizmu. Ako se vanjski uplivi protive vrsti, ona će propasti, ali se ne će promijeniti. Naprotiv varijetet popušta. Doduše ima i takovih varijeteta, koji imaju i neku stalnost, pa je u tom pojedinom slučaju teško odlučiti, da li je taj oblik vrst. Svakako imamo ovaj negativni kriterij: Dva oblika (forme) nijesu specifično različita, ako uz iste uplive ostaju isti.

Važno je i ovo: Svi su individui jedne vrsti nekako jednaki, ali ne ukočenom ili matematičkom jednakošću. Potpune jednakosti nemaju ni djeca iste majke. Wigand ne niječe promjenu individua, te veli da je vrst kao njihalo, koje kod nekih vrsta miruje ili oscilira, kod drugih se odalečuje s obe strane, a da ipak ne prekorači stalnu mjeru; dapače se u toku pokoljenja, ili kada nastupe normalni životni uvjeti, povrati u stanje mirovanja.

Jedna se vrst razlikuje od druge svojim specifičnim oznakama. Tu ipak nema mjere ili stupnja u razlici. Često je naime ta oznaka malena i jedva upada u oči a ipak je to oznaka vrsti, jer je stalna i oštro odijeljena od drugih. Dakako postoji veliko mnoštvo oznaka jedne vrsti, koje se očituju u rastu, boji itd., i to označujemo »habitus« (nošnja; Tracht).

3. Što kaže evolucija? Ona tvrdi, da su živa bića uza svu međusobnu različitost u krvnom srodstvu« (H. Driesch). Ta se teorija zove »darvinizmom«, jer ju je iznio Charles Darwin (1809.-1882.) i ako ju je zagovarao J. B. Lamarque (1744-1829.) i engl. geolog Lyell.

4. Što kaže Driesch i Wasmann? Driesch je g. 1907. i 1908. održao na sveučilištu Aberdeena niz predavanja i tu je kazao: »Dvije su skupine činjenica, koje su dovele do ideje o descendenciji; nijedna napose ne sili nas na tu ideju, ali obe skupa čine tu

ideju mogućom. Prva je skupina nauka o geografskom raširenju životinja i bilina. Ako na svakom otoku A, B, C i D, koji sastavljaju jednu skupinu, živu vrsti stalnog roda životinja i bilina i različite su u neku ruku, te pokazuju i razlike obzirom na živuće vrsti na susjednom kopnu, od koga su se — kako uči geologija — jednom oni otoci odcijepili, dok se na kopnu ne opažaju nikakove promjene na vrstama; onda vrijedi hipoteza, da između njih postoji nešto zajedničkog, nešto bitna, što nam rasvjetljuje inače skroz neshvatljive stvari... U geologijskim naslagama, koje su u kontinuitetu, nalazi se niz životinja, koje su doduše tipične i specifične za svaku pojedinu naslagu, ali ipak prave niz kao i naslage. Ne bi li ova činjenica vrlo mnogo izgubila od svoje zasebnosti, ako bismo prihvatili hipotezu, da su se životinje promijenile skupa s naslagama? Ako to prihvatimo, onda nam je barem zajamčen kontinuitet života«.

I p. Wasmann (Die moderne Biologie u. die Entwicklungstheorie 210), glasoviti istraživalac mravi, nalazi prvu tačku vjerojatnom kao i to, da su današnja četiri Dinarda kukca (D. dentata, Maerkali, Hagensi, pygmaea, koji živu kao gostovi kod različitih mravi) potekli od jedne pravrsti (dentata). Ti Dinarda živu u Njemačkoj, Češkoj i drugdje u Evropi. U sjevernoj Americi nema ih, premda su mravi rašireni. Tu ima rod »Thiasophila«. Wasmann misli stoga, da su je u Evropi zamijenili Dinarda »tekar onda, kada se sjeverna Amerika sasma odijelila od Evrope i sjev. Azije, a pada u konac tercijarne dobi. Samo je tako shvatljivo, zašto je rod Dinarda ograničen na sjeverni dio Evrope«.

5. Što kaže paleontologija? I R. Hertwig ističe, da je vrijednost paleontologije niska, jer je fosilni materijal nepotpun i slabo očuvan. Ipak se vidi u velikim potezima neki napredak od nižega k višemu. U najnižim naslagama postoje (kambrij, silur, devon) nada sve školjkaši, morski ježevi, morski ljiljan, trilobiti te i ribe, k tome nadolaze dalje u karbonu i preslice. Viši kralježnjaci kao i više životinje te i lisnato drveće kasnije se javljaju, sisavci u trias, čovjek najkasnije u diluviju. I. Barrande (Cfr. Kneller S. J., Das Christentum u. die Vertreter der neueren Naturwissenschaft 318) došao je do ovog zaključka: »Generični su se tipovi i specifične forme silurične faune pojavili u glavnim predjelima, a da ne možemo njihov početak svesti na prije postojeću formu, jer takova nije nigdje poznata. Kad se ona javlja iza potpunih praznina, onda su gotovo sve vrsti, koje se javljaju, nove, te u nijednoj novoj formi ne možeš upoznati onu prazninu, kojoj bismo mogli pripisati odsutnost onih vrsti, koje bi odgovarale mjestu i podrijetlu«.

Vele nekoji, da su sretno našli genealoško stablo manjih životinjskih skupina. N. pr. današnji su konji jednoprstaši, a u tercijano su doba bili četveroprstaši. Ipak n. pr. Fleischmann

sumnja o toj hipotezi, jer pitanje prsta i kutnjaka ne predstavlja cijelu životinju. O važnom članu »Meryhippus«, koji bi spajao te prelaze, nemamo ni jedne kosti, nego samo nekoliko zubi. Tako su nekoji tvrdili, da je »Archaeropteryx« spoj reptilija (guštera) i ptica, ali Zittel ustaje protiv toga, jer perje pokazuje da je A. tople krvi i stoga prava ptica.

Borodin primjećuje, da su paleontološka stabla podrijetla fantastične naravi. Ipak moramo priznati, da se stara fauna i flora postepeno približila onima današnje dobi. Rijetki su stalni tipovi, koji prolaze kroz sva geološka vremena, kao n. pr. Lingula (jezičnjača). Paleontologija nam dapače i to pokazuje, da ne možemo razne tipove svesti na jednu »praceluluv« nego su sva koljena oštro odijeljena sve natrag do kambriuma, a dokazi nam fale o onim vremenima, gdje bi još mogla biti spojena (Koken 1901).

6. Biogonetski zakon. Otkrio ga je Frietz Müller prije Haeckela. Po sadanjem taj zakon glasi: U svakoj se životinji (ontogenesis) u kratko obnavlja povijest pređa (phylogenesis). Po Haeckelu čovjek prođe 16 stepena: od monera i ameba sve do riba, grabežljivaca, polumajmuna i majmuna. Du Bois-Reymond ga je nazvao fantasterijom. I sam je Haeckel priznao, da se kod životinja ontogenija ne slaže s filogenijom i da je tu priroda varava. Radije recimo, da se Haeckel vara a ne priroda. To je istinitije. I Dresch veli, da taj zakon imade vrlo malo znanstvenog oslona.

7. Darwinova nauka o gajenju za izbor (Zuchtwahl). Darwin uči, da su nastale nove vrsti uslijed »borbe za opstanak«. Što je to? On veli: Kada je bilo mnogo individua na istom mjestu, pojavi se borba za opstanak i u toj je borbi ostalo na životu ono, što je bolje i jače, a zatim su sretna svojstva pobjednika baštinili njihovi potomci. Tako nastaju vrsti pomoću varijabiliteta, nasljedstva i borbe za opstanak.

Jeli to istinito? Driesch opaža, da je borba za opstanak mogla uništiti bića, ali stvoriti nove vrsti nikada. I de Vries kaže, da su tom borbom mogle vrsti propasti, ne nastati. Prvo nam i pokazuje dugi niz izumrlih životinja i biljki. — K tome nemamo ni dokaza, da postoji varijabilitet, koji se diže u pravcu više organizacije. No recimo, da vrsta imade to svojstvo, ali kako će fiksirati te nove tipove kod borbe za opstanak? Ta borba za opstanak isključuje to fiksiranje. Ta sam Darwin veli, da motiv u usavršivanju pomoću borbe za opstanak ne može biti korist dotičnog individua, pa ga stoga ta borba ne može ni dovesti do bolje savršenosti. To D. priznaje i ako je time u protuslovlju sa samim sobom, te niječe ono, što je temelj njegove teorije i evolucije.

8. Granice vrsti. Bastardi. Mendelov zakon. Darwinizam nam ne tumači stalne granice, koje postoje između vrsti, te se javljaju kod bastardâ. Bastardi postoje između srodnih životinja, n. pr. konja i magarca (mazga), lava i tigra, nekih ptica, kukaca.

Kod bilina se bastardi lakše javljaju, te nemaju sjemena (ili loše prokliju). Prvi je to proučio Mendel, katolički redovnik u Brnu (1822-84). On je križao vrste graha i graška i varijetete drugih vrsti bilina (klinčići, runika), te je našao, da se stalna svojstva roditelja javljaju redovito na potomstvu. N. pr. križanjem graška bijelog i crvenog cvijeta dobijemo sjeme, iz koga iziđe grašak samo crvenog cvijeta. Sjeme tog graška dade opet grašak sa bijelim i crvenim cvijetom. Sjeme tog bijelog cvijeta dade opet grašak s bijelim cvijetom, a onaj crvenog cvijeta dade plod s bijelim i crvenim cvijetom. Dakle se u crvenom cvijetu nalazi i bijeli uslijed križanja. I napokon dobijemo graške s bijelim i crvenim cvijetom i ti onda ostanu dalje takovi i u svom potomstvu.

Dakle ne smijemo kao Darwin precijeniti varijabilitet i smatrati ga početkam nove vrsti. Sile su naslijeđa jače od onih varijabiliteta. Darwin krivo drži stalnim, što je prolazno. Da je D. poznavao Mendelove zakone, ne bi možda bio ni napisao svoje djelo o Postanku vrsti, ili bi ga bio drukčije prikazao.

9. Lamarkizam. Ivan Lamarque (1744-1829) veli, da su se sve životinje od najniže praživotinje do čovjeka. Slično tvrdi i o bilinama. Što je uzrok toj pojavi? To je po L. uporaba ili neuporaba organa. Današnji pristaše (neolamarkiste) misle dapače, da su organizmi svijesni tih promjena.

Lamarkizam je kao darvinizam u svom temelju materijalistički, jer misli da je organičko biće samo poredak materijalnih, promjenljivih dijelova i drugo ništa. Lamarkizam je dakle u dnu materijalističan, i ako ima vitalistički i psihistički izgled. I lamarkizmu je osobitost forme samo s l u č a j n a. To je nemoguće. Nemoguće je materiji pripisati ono, što nosi na sebi obilježje duha, a to su vrste, rod, obitelji i razredi, naravni sistem (u kome je sve harmonički uređeno).

Kod tih pojava veli Kraemer (Aus Biologie, Tierzucht u. Rassengeschichte, 162): »Stara teorija o stalnosti vrsti uistinu nije bila ludost. E. Matschie, sveučilišni profesor u Berlinu, piše: »Nema evolucije jedne vrsti u drugu, jer nam iskustvo jamči o svim velikim skupinama, da ni jedan sisavac ne istupa izvan svoje vrsti. Vrst se nalazi kao u stegnutoj ogradi«. **A. P.**

KRŠĆANSKA I BUDISTIČKA ASKEZA.

Krist tražio od ljudi najveći stepen savršenosti. On zahtijeva, da se potpuno i od srca predamo volji Božjoj, koja ulazi u svaki naš čin: I kad Bog nešto zahtijeva, nema isprika ili izgovora. Ćudoredna dužnost niti se dade ograničiti pojedinim slučajem, niti kod njega prestaje. »Ili sve ili ništa« glasi evanđeosko načelo. »Ne možete služiti Bogu i mamonu« (Mat. 6, 24). »Nitko, koji stavi svoju ruku na plug, pa se obazire natrag, nije prikladan za kraljevstvo Božje« (Lk. 9, 62). Gospodin je došao »ne da donese mir na zemlju, nego mač« (Mat. 10, 34). I tko više ljubi oca ili majku, nego li Isusa, nije njega dostojan (Mat. 10, 37). Imajući pred očima ova načela,l ako ćemo zamijetiti razliku između kršćanskog ćudorednog ideala i stoičkog. Dosta je ako navedemo Epiktetovu opomenu (Ench. 33, 8), da **po mogućnosti** čisto živimo **prije ženidbe**, i Isusov zahtjev: »Ako li te ruka tvoja ili noga sablažnjava, izvadi je i baci od sebe« (Mat. 18, 8). Te riječi ne smijemo sigurno doslovce shvatiti, ali samim tim ona traži najveću i najtežu žrtvu, kad se radi o čistoći duše.

Ovo bismo mogli nazvati **asketskom** oznakom novog ćudoređa, kada riječ »askeza« ne bismo uzimali tako često jednostrano. Možda većina njih, koji danas govore o askezi, misle s njome načelni bijeg od svijeta i negaciju života. U tom smislu možda bismo mogli budizam nazvati »asketskim«. Ali o Isusovoj askezi i askezi kat. Crkve ne možemo govoriti

Dobro će biti, ako bit kršćanske askeze usporedimo s onom budističkom. Između jedne i druge je potpuna i bitna razlika. Istina je i kršćanstvo i budizam je vjera otkupljenja, ali Buda naviješta otkupljenje od tijela, Isus otkupljenje od grijeha. »Činite pokoru i vjerujte blagoj vijesti, jer kraljevstvo Božje je blizu«: to je Isus. »Samo vam jedno učenici javljam, danas kao i prije: trpljenje i uništenje trpljenja: to je Buda. »Sin je čovječji došao, da potraži i spasi, što je izgubljeno«: to je Isus. »Ako nema u svijetu tri stvari, o učenici, ne će se u svijetu pojaviti savršenje: porođenje, starost i smrt«: to je Buda. Možemo li zamisliti veće suprotnosti nego li je u ovo malo riječi? Kako se može uopće usporediti sjajna Božja vjera Isusova i bezbožni Budin pesimizam? Kako možemo budističku resignaciju, koja negira Boga i svijet, izjednačiti s ćudorednom kršćanskom idejom otkupljenja? Tu je temeljna razlika, pa zato i bitna opreka između budističke i kršćanske askeze.

Smisao je svake budističke askeze resignacija, a njezin je konačni cilj potpuna pasivnost. Tko više ništa ne želi, taj se ne treba ničesa ni bojati. To je zadnja konsekvencija budističke mudrosti. Prema tome je i zbirka rečenica »Dhammapada« ovako označila sveca:

Kome ovaj kano i onaj svijet iščeznu,
Kome i ovaj ni onaj svijet ne vrijedi,
Koji je bez žalca i bitka,
Koji se ocijepio od dobra i zla djela,
Tih dviju veza,
Koji je bez srdžbe i požude,
Toga zovem svecem.

Dakle biti onkraj dobra i zla, onkraj ljubavi i trpljenja, veselja i boli — to je Budino otkupljenje. Ovako sami njegovi pišu: »Kao što lijepi lotos ne visi na vodi, tako nijesi ni ti prionuo ni uz dobro ni uz zlo!« To je više nego li je stoički ideal potpune apatije! Budistička je askeza duhovno uništenje sama sebe.

Ovakova askeza ima i svoje vježbe. Ta askeza hoće da mehanički ubije sav osjetni život. Tu se ne radi o vježbama, kojima čovjek zataji sebe i tako ćudoređem zagospodari svojim duhom, nego se radi o čisto vanjskim praktikama, proizvode stalna patološka stanja. Njihov je konačni cilj neka vrst hipnotičke ekstaze, u kojoj budista oćuti unaprijed duhovno uništenje i buduću nirvanu. No time pada budizam na stepen poganskih primitivnih vjeva.[1]

Krist nije propovijedao pasivnost nego najveću aktivnost, ne negaciju svijeta nego svladanje svijeta, ne uništenje sama sebe, nego najodlučniju afirmaciju života, ne nirvanu nego kraljevstvo Božje. Evanđelje propovijeda na gori (8 Blaženih) traži najveći razvitak osobnosti i zahtijeva da se čovjek svoje volje predade apsolutnoj istini i dobroti božanske volje. Isus govori o najvećem cilju i najuzvišenijem zadatku ljudskih čežnja, te dovodi do najveće slobode duha iznad svake prirodne ovisnosti. Asketski ideal propovijedi na gori traži, da se duša snažno digne iznad teške i nedostojne verige prirode i putenosti. On zahtijeva, neka čovjek bezobzirno odstrani sve zemaljske zapreke, koje priječe, e čovjek postane sličan Bogu. Ne bijeg od svijeta, da izbjegnemo bolima, nego svladanje svijeta, da očuvamo čistoću duše: to je ideal Isusov. Njegova askeza nikada jeta da očuvamo čistoću duše: to je ideal Isusov. Njegova askeza nikada svijetom.

A. R.

[1] Najbolje su pisali o Budi i budizmu A. Oldenberg, (Buddha, sein Leben, seine Lehre, seine Gemeinde) te J. Dahlmann (Buddha, 1898); A. Goetz (Die Glaubenslehre des älteren Buddhismus u »Katholik« 1913).

se opet javlja. God. 1898. Gerboin, profesor na medicinskom fakultetu

Siderično njihalo

Za cara Valensa (364—379) uhvaćeno je više ljudi iz odličnih obitelji, jer su ih tužili, da su se urotili protiv cara. Oni su naime magičnim sredstvima tražili, tko će biti carev nasljednik. U tu su svrhu objesili o konac prsten iznad prazne kovinske posude. Na okrajku su posude bila zabilježena slova čitavog alfabeta. I gle! Njihalo je udaralo u slova, koja su dala oznaku »Theo«. Učesnici su odmah pomislili da će to biti dvorjanik Teodor. Ode šapat od ustiju do ustiju, pa dođe i caru do ušiju. Ovaj dade pohvatati sve učesnike i dvorjanika Teodora smaknuti.

O njihalu je poslije u povijesti malo zabilježeno; tek u 18. vijeku

se opet pojavi. Profesor Gerboin izumi godine 1898. posebno njihalo. God. 1913. je Fridrik Kallenberg objelodanio svoju knjigu »Offenbarungen des siderischen Pendels« (Objave sideričnog njihala). On je proučio razne kretnje ili gibanja kod njihala iznad mnogih ruda, napose kovina. Pošavši još dalje primijenio je njihalo u proučavanju rukopisa, fotografija, zdravstvenog stanja itd. On tvrdi, da njihalom može doznati za spol, bolest, temperamenat i drugo. Ipak je Kallenberg predaleko pošao u svom oduševljenju, kad je njihalo označio kao revoluciju u dosadašnjoj ljudskoj spoznaji, jer da nema stvari na koju nam njihalo ne bi točno odgovorilo. Po njemu njihalo ima odlučnu riječ o »posljednjim stvarima«. Buchner ga udara po prstima, pokazujući iz svog iskustva, da stvar ne stoji tako, kako si je Kallenberg zamislio u svojoj autosugestiji. Buchner (Von den übersinnlichen Dingen 115) priznaje, da na pr. poštanska razglednica stoji u tjelesnom odnosu s onim, koji ju je napisao, t. j. kao da je odički namočena. No kada Kallenberg vjeruje, da od prelaza na fotografsku ploču, odatle opet na pozitivnu ploču i klišej, pa na svaki tisući otisak, on tu očito pretjerava. Ta ako gospodin X napiše Napoleonovo ime na komad papira i taj papir nosi g. Y u svom džepu nekoliko dana, što će nam na to njihalo pokazati? Po Kallenbergu bismo morali očekivati jednake krivulje za X i Y. No ako si je X kod pisanja dobro mislio na Napoleonovu ličnost, to možemo očekivati i krivulju za Napoleona. Nemoguće je tada, da nam njihalo može tačno na sve da odgovori. Još je smionija tvrdnja g. Kallenberga, kad jamči da njihalo odgovara na svako slovo, vrst crnila, vrst pera posebnim krivuljama ili gibanjima.

Iz ovoga se vidi da ne smijemo pretjeravati; ali se jednako moramo čuvati i druge skrajnosti, da sasma ne zabacimo njihalo, kao da je ono samo prevara radamanta. Istina je po sredini. Da vidimo.

I. Bit njihala i njegova uporaba.

Uzmi nit iz konoplje dugu 15 cm i na nju objesi drvenu ili olovnu kugljicu pa eto ti to njihalo. Abbe Ferran ima svoja »specijalizirana njihala« razne težine i duljine.

Šiba se diže ili spušta; njihalo se vrti kao kazaljka na uri. Nekoji radamanti vole držati njihalo u desnoj ruci i tu ruku podići do visine čela. Kao sa šibom, tako i s njihalom treba ići po zemljištu, gdje želiš da tražiš vodu, rudu ili kovinu i držati se istih pravila koje smo naveli kod članka o šibi Ako je predmet našeg istraživanja nepomićan možemo naprijed ili natrag pomicati ruke, pa tako doznati što želimo. U spomenutom smo članku naveli 8 pokusa s električnom strujom. Kako se ti pokusi primjenjuju njihalu?

1. Kada idemo uz struju ili naslagu vode, njihalo je prati svojim gibanjem. 2. Kad se približujemo sloju vode, šiba se diže, njihalo će svojim kretnjama pokazati isto kao i šiba. No njihalo će tu opisati kružnice, prekinute nekim kolebanjem. Kada smo nešto istražili lijevo-

ili desno, onda svaki put prije novog istraživanja treba njihalo umiriti, Sigurniji smo, ako pri istom istraživanju zemljišta upotrebimo šibu i njihalo[1]. 3. Dubinu vodene naslage doznajemo prema tomu kako i koliko se puta diže šiba. Po vrsti i broju kružnice, što ih napravi njihalo, možemo upoznati dubinu naslage. 4. I njihalom možemo upoznati dijelove svijeta ili temeljne tačke horizonta. 5. Isto vrijedi i o udaljenosti od predmeta. 6. Njihalo ima posebno gibanje, ako napravimo pokus između jedne džepne električne svjetiljke i skupine od nekoliko svjetiljki. 7. Njihalo pokazuje stalna gibanja na sjeveru i posebna na jugu radi zemaljskog magnetizma. 8. Ako njihalom ideš oko koga predmeta, to će ti njegovo gibanje očitovati, koji geometrijski oblik ima taj predmet.

Njihalo ima svoje stalno gibanje za vodu, drugo za rude[1], treće za kovine i za svaku neko drugo gibanje. Tek je teško opredijeliti dubinu ili količinu dotične stvari, što ju tražimo. Ipak ima radamanta, koji se vježbanjem bolje i lakše snađu u tvom poslu pomoću njihala, nego li šibom. Tako sam upoznao u rujnu g. 1925. u Milanu jednog Isusovca profesora, koji je spretnije i uspješnije djelovao pomoću njihala nego li bi to i najvještiji radamant pomoću šibe. Njemu je za njihalo služila džepna ura.

2. Tumačenje.

Za njihalo vrijedi isto, što je rečeno o uporabi šibe pri traženju ruda, kovina, vode. I ovdje djeluje svijesno i besvijesno naše duševno stanje u jakoj mjeri.

Nema čovjeka, koji će ispružiti ruku i dugo je mirno držati u tom stanju, ako je ne podupre. Na ruci nastaju dakle i nehotice, besvijesno laki pokreti. To je gibanje ruke u savezu s kontrahiranjem srca. Dapače svaki dio čovječjeg tijela drhće, a onaj dio više, koji ima i više mišića i živaca. Uz to proizvodi u čovječjem tijelu takovo gibanje i svaka predodžba, osobitoa ko je spojena s pojmom gibanja. Predodžba daje gibanju i pravac. To je t. zv. »ideometrični[1] princip Carpenterov« (1852.) I Lehman je pravio pokuse. Dao je kome neka drži njihalo u ruci. Domala se ono počne gibati. No kojim pravom ili oblikom? Vazda u onom pravcu, koje je odgovaralo predodžbi, koju je on sugerirao svome klijentu.

Kada njihalo miruje u ruci neke osobe, napravi ispod kugle ma koju kružnicu, evo odmah će se njihalo gibati u tom pravcu, ako je ona prva osoba zapazila vašu kretnju ispod kuglje. Jednako će se dogoditi, ako okreneš kružnicu u drugom smjeru. Samo ona druga osoba ne smije u sebi biti protivna. Lehmann kaže, da je ovim pokusom imao krasnih uspjeha kod osoba, koje nijesu poznavale ovaj pokus

---

[1] Nad vodom se njihalo giba smjerom, kojim voda teče; nad zlatom i srebrom u okrugu od lijeva na desno; nad mjeđu u okrugu od desna na lijevo.

(Aberglaube u. Zauberei 484). Ako netko svoje misli koncentrira na neko ime, pa ispruži njihalo s olovnom kuglom iznad prazne posude s alfabetom na rubovima, to će na to kugla udarati u dotična slova i ime će točno označiti.

Gledao sam pokuse pa sam opazio, da osim ovog subjektivnog elementa, postoji i drugi, t. j. objektivni elemenat[1]. Razne naime rude, kovine, tekućine, dapače i u raznoj svojoj veličini proizvode na njihalo i nekoja svoja posebna gibanja. Dakle gotovo jednako kao kod šibe.

A. A.

---

[1] Do istog je zaključka došao i Chevreul njihalom, koje je po njemu i nazvano.

Korijen

Što je biljka veća, to joj treba i korjen jači, da je ne ništi svaki vjetar. Stoga imamo velikih stabala s dubokim korjenom i na široko razgranjenim korjenjem ispod zemlje. Rijetko koja oluja iščupa stablo koje je osamljeno u polju, jer se korjen tako udube i raširi, da deblo uzmogne i odoljeti jakim navalama vjetra. Pomislimo prema tome, koliko i kakovo korjenje mora imati Eucalyptus globulus u Australiji, koji je 150 m. visok, a grane su do 100 m. široke, pa je za 17 m. viši od zvonika katedrale u Zagrebu. Koliko tu korjen ide u dubinu, kada stablo sa 70 m. visine ide 60 m. u dubinu zemlje! I kakovo je koliko mora biti korjenje u širini ispod stabla! No zamjernije je pri svemu tome to, što ovo korjenje i kod manjeg stabla ide relativno vrlo i u dubinu i u širinu pod stablom, ako je ovo izloženo jakom udaru vjetra[1]. Naprotiv nalazimo kod stabala u šumi, da se granjem oslanja jedno na drugo protiv vjetra, pa im korjenje nije tako veliko ni tako razvijeno kao kod osamljenih stabala. To je i razlog, da jači vjetar brzo i zlomi prorijeđenu šumu. Kerner (Pflanzenleben I, 717) piše, da u selu Dena na Ceylonu živi »Asvhat'a« i u njegovoj sjeni ima mjesta za čitavo selo sa 100 koliba. Koliki korjen mora biti! reći će ko između naših čitatelja! Ipak nije tako. Tu korjen ne ide daleko u zemlju, jer bi u ovom slučaju glavni korjen mogao doprijeti u takovu dubinu te bi teško mogao biti prvi oslon stablu. Stoga si drukčije pomogoše ovi gorostasi. Kako? Spomenuto je stablo spustilo do 350 velikih i 3.000 manjih zračnih korjena sa svojih grana prema zemlji. K tome je ispod tog gorostasa tlo tako gladno (malo je humusa) i suho, pa se on tako pomaže, te se raširi.

Zamislimo se malko u tu pojavu. Može li to bbiti djelo slučaja? To je nemoguće.

---

[1] U tom slučaju elastičnost korjenja i njegovih žila popusti, da se stablo nešto nagne i tako lakše odoli vjetru. Te iste žile kasnije isprave to stablo.

Do ovog ćemo zaključka doći još većom logičnošću, ako pomotrimo, korjen u koliko hrani svoju biljku ili stablo. I Baumer je sabrao nekoliko tačaka u svojoj knjizi »Wunder der Pflanzenwelt« (25—43). I Kerner u spomenutom djelu, ima amo tamo zgodnih opazaka. Vrijedno je da to ovdje saberemo i iznesemo.

1. Važno je za tvornicu porcelana, ako pokraj sebe ima jako ležište kaolina (poreclanska zemlja), što ga može iskoristiti. Slično postupa i biljka. Ona pušta duboko i u širinu svoje korjenje, da nađe mineralne tvari u zemlji. Korjen ide okomito u zemlju, pa ako naopako položimo sjeme, korjen će se ispraviti i ići će okomito put središtu zemlje. Zašto? Jer će tako učvrstiti biljku, kako vidjesmo i jer se hrana biljke nalazi u tom pravcu (ovdje promatramo samo one biljke, koje imaju korjen u zemlji). Što će se dogoditi, ako vrhu korjena zapriječimo put pomoću kamena? Korjen će tu skrenuti na stranu i onda dublje k središtu zemlje da potraži svoju hranu.

Koja je to hrana? To je ona hrana, koja biljci omogućuje da živi i raste, kao što su: kisik, vodik, dušik, sumpor, fosfor, kalcij, magnezij, kalij i željezo. Posebni ugljik dobiva biljka iz zraka preko lišća. Ako zemlji oduzmemo kojigod od ovih elemenata, biljka će se razboliti i napokon uginuti. Nekoje biljke trebaju k tome i tutije, aluminija, litija, broma, joda i ako mogu da žive i bez toga.

Uzme li svaka biljka od ovih elemenata podjednako? Ne, nego jedna uzme više ovog ili onog prema svojoj vrsti. N. pr. djetelina treba mnogo kalcija i malo željeza, pšenica mnogo silicija i malo sumpora, krumpir mnogo kalija a malo silicija. Eto stoga ne smijemo svake godine sijati na pr. pšenicu na istom tlu. Ako smo jedne godine sijali blitvu na nekom zemljištu, to će slijedeće godine tu krasno uspjeti pšenica, jer će tu naći mnogo fosfora iz prošle godine.

I ista biljka uzme iz zemlje sada više sada manje te hrane i to prema tome da li lista, cvjeta ili proizvodi sjeme.

No kako korjen znade koliko će uzeti od ovog ili onog elementa? Znamo, da to znade bolje i točnije, nego li ma koji kemičar.

2. Što su životinji usta, to je biljci korjen. On je noga, kojom biljka ide (što se neće) »trbuhom za kruhom«. Kako? Ide u dubinu ispušta nuzkorjenje u širinu, a svugdje je obložena dlačicama. Tako zahvati u svom istraživanju što veći objam zemlje, a da u toj sferi ništa ne izostane neistraženo i neupotrebljeno. I to je važno, što korjen ide okomito prema središtu zemlje ne ravno nego u maloj spirali i tako istraži još više zemljišta kao pametan čovjek, koji traži na nekom dijelu puta svoju izgubljenu novčarku. Još bolje vrijedi ova prispodoba: Ako polovicu konopa (1 m duga) rastavimo u rastavne čestí i spustimo konop tako u vodu, rastavljeni će dio konopa usisati daleko veću količinu vode, nego li nerastavljeni dio. Tako i biljka usiše veću količinu i lakše pomoću spomenutih dlačica, nego li bi to učinila pomoću samog korjena. Tako je i maleni korjen velika i važna sisaljka. I ta je sisaljka tim savršenija, čim je zemlja gladnija i više suha N. pr. majčina dušica (Thymus serpylum), je visoka 20 cm, a a njegov je korjen 1.50 velik. Dapače ista biljka drukčije nastupa u suhom tlu i drukčije u blatu. N. pr. divlji mak u pjeskovitom tlu tjera dugi i nerazgranjeni korjen u dubinu, dok u blatu i na vrlo razgranjeni korjen već u prvoj gornjoj naslagi. Ako položimo u lonac jednu pođubrenu naslagu i drugu nepođubrenu, te položimo zrno suncokreta u pođubrenu naslagu, ovo će sjeme razviti svoj korjen samo u toj naslazi. Ako uzgajamo cvijet u posudi, gdje zemlja odavna nije izmijenjena, ili ako je posuda premalena, to će biljka razviti toliko dlaka na korjenu, da ćeš teško naći i najmanji komadić zemlje bez tih dlaka. Očevidno biljka ne želi poginuti ili prije hoće da isiše i najmanji ostatak hrane, što se tu nalazi.

Eto zapravo su ove dlake prave sisaljke[1], a grane su korjena kanali tih sisaljki, kroz koje one dižu hranu préma gore (Cfr. Baumer, l. c. 27—33).

Važno je i to što jednogodišnje biljke imaju kratko korjenje. Tu one ne gube energiju u razvijanju korjenja, jer i malo korjenje može da dade dovoljno hrane biljci za njezina kratkog života. Drukčije je kod dvogodišnjih ili višegodišnjih biljki. N. pr. mrkva (Daucus Carota) dobije u prvoj godini kratko lišće i debeli korjen, u kome je sabrana reserva hrane, a u drugoj godini eto mladice s lišćem. Kada iz cvijeta dozori plod, sva se biljka s korjenom osuši.

3. Žile na korjenu obave dvije stvari: one povuku neke biljke u zemlju, druge opet izdignu. Kako? Mali gomoljčići, koji rastu po livadama ili u šumama, nalaze se u početku na površini zemlje, ali ih kroz 1—2 godine povuče 6—10 cm u zemlju, jer se žilice na korjenu stiskaju i time povuku glavni korjen dublje u zemlju. Slično se zbiva kod mrkve, pupoljke (Oenothera), jedića (Aconitun), djeteline livadne (Trifolum gratense) itd. To se događa redovito kod biljki, koje

[1] U predjelima, gdje se javlja velika suša ili zima, korjen ide duboko, da tako očuva život biljke. Nekoje biljke imaju osim korjena, koji ide u zemlju i kukasto korjenje, kojim se hvata zida ili drugog čvrstog predmeta. Očevidno ovo korjenje ne daje biljci hranu. Ako pak kod te biljke (n. pr. Tecoma radicaus) prerežemo ovo zadnje korjenje, onda će se osušiti komad iznad toga prereza, pa i onda ako to mjesto prereza neprestano namačemo vodom i držimo vlažnim (Kerner, l. c. 709). Dakle i to korjenje ima neku veću životnu funkciju, ali ga ne možemo izjednačiti s korjenjem u zemlji. Ta ako ovo zadnje prerežemo, biljka će uvenuti, ako biljka ne ispusti brzo naknadno drugo korjenje.

Biljke, koje plivaju, imaju korjenje kao u čuperku. Naprotiv je razgranjeno ono zračnih biljki. Korjenje je parasita slabo i nije razvijeno.

Korjenje, koje biljka spusti s graan na zemlju (kao n. pr. Asvhatta na Ceylonu), razlikuje se više u svojoj gradnji od one u deblu, nego li od one u prvom korjenu. Očevidno mu je svrha, da bude potporanj širokim granama.

imaju u svom korjenu spremište svoje hrane[1]. Protivno opažamo kod biljki, koje imaju plitko korjenje ispod zemaljske površine. Ovdje korjenje izdigne biljku (njezino deblo) kao da že i neka što više strši iznad zemlje i time dobije više lišća i hrane iz zraka. Tako hrastovi, omorike, kestenji i slična stabla imadu oko debla dio korjena već izvan zemlje. Očevidno je, da se time visoko stablo i lakše opire (kao pomoću oslona) protiv jakog vjetra.

4. Korjen je u početku i po sebi meka stvar, osobito njegov vrh, Kako je to, da ipak prodire i kroz tvrdu zemlju, čak i kamen provrti? Kako žene kod šivanja upotrebe napršnjak, da si tako prste ne ozlijede, tako i korjen ima na svom vrhu svoju kapu iz čvrstog tkiva i ta ga čuva protiv ozlijeda. K tome je namočen kemičkom sluzi, da omogući ovlaženje zemlje i kemičko rastvaranje. Tako korjen pomoću ove kapice tura na stranu pijesak i zemlju i stvara sebi prostor poput svrdla. Iza kapice izvršuje se dijeljenje stanica te nove stanice turaju vrh korjena s kapicom naprijed. Novo ga tkivo upotpunjuje kod ozljede i neprestano obnavlja. Polovica kapice sastoji se iz uglastih gusto postavljenih celula, a skrajna polovica, prema zemlji obrnuta ima zaokružene stanice sa međustaničnim prostorom; dapače su ove vanjske celule često djelomično otcijepljene i otkinute, ali neprestano nadolaze nove celule i to nadomještuju i vrtenje ide da je (Kerner l. c. 721).

No kako se korjen brani protiv navale miševa i drugih podzemnih napadača? Pomoću otrova. Korjenje izlučuje znatnu količinu otrovnih alkaloida, smole, gorke tvari, koje su obično ljudima lijek, ali životinjama nepovoljne. Naravno time biljke nijesu zaštićene protiv svakog napadaja, jer i one kao i njihovo korjenje služi nekojim životinjama za hranu. Proti ovih životinja korjen nema zaštite, pa ili mlad propadne s biljkom ili kao kod stabla ne osjeti znatnog gubitka. U prvom slučaju vrše životinje ulogu policije, da se tako neke vrsti biljki previše ne umnoži na štetu drugih vrsti.

5. Korjen je za bilje vrlo važan. To vidimo i iz toga, kako se čak lišće brine za korjen. Pogledajmo samo, kako je lišće okrenuto upravo onako kao opeke na krovu. Položaj opeka omogućuje, da kiša ne upadne u kuću, jer jedna opeka dodaje vodu drugoj ispod sebe. Slično položeno lišće omogućuje, da kišna voda ne padne blizu debla mjesto, gdje se nalazi najviše dlaka na korjenu i korjenje siše nužnu mjesto, gdje se nalazi najviše dlaka na korjenu i korjenje siše nužnu hranu. Da je to tako, lako će se svatko uvjeriti, ako samo podigne zemlju na mjestu, gdje je periferija krošnje. To znadu praktično i naši vrtljari, jer zalijevaju ili đubre veća stabla upravo na tom mjestu. Druge opet biljke, kao n. pr. biljke sa lukovicom vrsti vizinea, mak, svraćaju vodu sa svog lišća upravo prema stabljici, t. j. centripatalno. Isto se opaža i kod kupusa, blitve, mangolda (odlika blitve). Ako istrgnemo iz zemlje jednu od ovih biljaka, naći ćemo da ona ima svoje

[1] To ne pokazuju plivajuće biljke, jer bi inčae potonule na tlo.

korjenje ispod stabljike. Tu je cilj očevidan. Vodene i močvarne biljke imaju vode u obilju, pa stoga ni njihovo lišće ne odvodi vodu u nikakav stalan pravac.

Ipak kod veće ili dulje kiše prodre voda i kroz krošnju i kod onog lišća, što odvodi vodu na periferiju krošnje. Ni ta voda nije izgubljena, jer ima manjih biljki, koje rastu i ispod prvih biljki, te žive barem od mrvica, što padnu na tlo s bogatog stola. U prirodi ništa nije suvišno i sve je u suvislosti i od koristi.

Ovdje nam se nameće pitanje: Ne će li kiša, koja prodire u sve veće dubine zemlje, odvući sobom u dubinu sve hranive elemente?

O tome si je glasoviti kemičar Liebig razbijao glavu. Čujmo njegove riječi: On piše: »Ogriješio sam se protiv Božje mudrosti i stoga me je stigla zaslužena kazna. Ja sam htio da poboljšam njegovo djelo, te sam si mislio pri svojoj sljepoći, da je u divnom nizu zakona, koji drži život na zemaljskoj površini, ipak jedan zakon zaboravljen, a ja, slabi i nemoćni crv htjedoh ga nadomjestiti! Ipak je i tu providjeno, naravno na tako čudnovat način, da dotada čovječji um nije ni pomislio e postoji i taj zakon, i ako je toliko činjenica govorilo o njegovom opstanku. Dakako činjenice, koje su upućivale na istinu, nijesu imale usta ili ih ljudi nijesu čuli, što su govorile. Zabluda je bila jača i ona ih je nadvikivala. Tako je bilo kod mene. Alkalije (tako sam si umišljao) valja učiniti nerastopivim, jer će ih kiša za sobom povući. Tako još nijesam znao, da ih zemlja zadrži, čim ih se dotakne. U svome sam proučavanju humusa (najgornja plodna zemlja) zemlje (sloj humusa) pod utjecajem sunca ovo našao: Veliki Graditelj podao je ruševinama kore moć, da sve one elemente, koji su nužni kao hrana biljkama i životinjama, privuče i zadrži, kako magnet privlači i čvrsto drži željezne komade, da tako ni jedan komad ne propadne. Stvoritelj je u ovaj zakon postavio i drugi zakon, po kome zemlja na kojoj je bilja, bude silna sprava za čišćenje vode. Ta sprava odstranjuje sve stvari, koje su škodljive čovjeku i životinji; sve produkte trulenja i raspadanja propalih biljki i životinja i njihovih pokoljenja« (Der chemische Prozess der Ernährung der Vegetabilien und der Naturgeschichte des Feldbaues. Uvod). Tako kiša, koja u filtru prolazi naslagama zemlje, ne pokazuje ni traga kaliju, kremenoj, amoniskoj, fosfornoj kiselini. Kiša (izuzev poplavu, koja mekanično odnese mnoge elemente), pa i najdugotrajnija ne oduzima zemlji ma koji elemenat njezine plodovitosti. Naprotiv zemlja oduzme vodi one elemente, koji su od koristi i hrane biljke.

6. Kakav je to život na zemlji! Na stotine tisuća malih dlaka i kod srednje biljke ide u potjeru za hranom i siše je dan i noć. No pri tome još mu netko dolazi u pomoć. To je gljiva. Često se ona pojavi odmah uz korijen i pomoću mnoštva svojih dlačica

siše hranu iz zemlje i predaje organski preugotovljenu onom korjenu. I kada glivni korjen dobije tvrdu koru, osuši se ta gljiva, da se pojavi dalje na drugom korjenu. Time glavna biljka ili stablo uštedi vremena i energije i ne stvara svoje razgranjeno korjenje. To zovemo »simbiozom korjena«. Ovo je pitanje marljivo istražio berlinski profesor Dr. A. Frank (Lehrbuch der Botanik I Bd., 259 ff.) i našao, da je tako ova gljivica u službi korjena tolikih biljki; on je tu gljivicu nazvao »mykorhiza«. Ona se nalazi na korjenu gotovo svih stabala u našim šumama, osobito coniferae (četinjača), te bukve, hrasta, kestena i kaporka (cupulifevae), zatim kod graba, breze i johe. Ta gljivica obuhvati korjen spomenutih stabala s tisuću ruku i pomaže tisućgodišnjem hrastu, da neprestano odolijeva zubu vremena i navalama oluje.. Eto to čini mala, nevidljiva, gotovo prezrena biljčica.

Nije li to sanja? Nije. Frank je užario humus, pa je u chladnjeli posijao bukve. Sjeme je niklo, ali je biljčica domala uvenula, jer tu nije bilo gljivice. Isto vrijedi i o drugim biljkama.

Koje su to gljivice? To su obične šumske gljive, kako su Frank i drugi pokazali pokusima za gljive: Elaphonyces granulatus (jelengljiva), (tuber ciborium) gomoljika crna, (boletus bovinus) kravara i muhara (agaricus muscarius).

Bez gljive ne živu ni grmovi naših livada: vrijesovi (ericaceae), borovice (vaccineae), rododendroni, te zeljane biljke kačuni i kruščice (orhideae i pirolaceae). Frank je našao kod orhidea, da gljivice prodiru u celule njihove i tako podaju svoju bjelančevinu orhideama. Ove ćemo gljivice dobiti, ako sadnice stavimo u vodu; u kratko će vrijeme oni dobiti žilice (Cfr. Dr. M. Bach, Studien u. Lesefrüchte aus dem Buche der Natur, 193 — 197).

No osim ove simbioze poznaju biljke i drugu uzajamnu pripomoć: njihovo se korjenje spoji i tako vrlo lako odolijeva svim navalama vihora. Ovo susrećemo u šumama, gdje stabla nemaju relativno znatno razvijeno korjenje. Tako se ta stabla gore oslanjaju jedno na drugo svojim granama i ispod zemlje svojim korjenjem. Koliko se time energije, rada i tvari uštedi! Ovaj ćemo spoj korjenja naći i izvan šuma, čak i kod biljki, koje nijesu iste vrste.

Na koncu se moramo zamisliti: Odakle ove mudre uredbe? odakle ove divne ustanove, koje je mogao izmisliti samo neizmjerni um? Panteiste ili moniste vele, da se u tim bićima krije božanstvo, a sva su bića kao valovi na moru: izraz, forma te slane vode. No ako su sva bića na zemlji dio mudrog božanstva, onda se ovo u njima nužno manefestira i bez njih ne može da bude. Kako to? Ta i moniste priznaju, da je božanstvo od sebe, te stoga vječno i neograničeno savršeno. Ali ako se ipak božanstvo mora manifestirati u ograničenim bićima, to onda ono dobiva nešto što po sebi nema; dakle božanstvo i nije božanstvo, jer ne bilo

neograničeno savršeno (kada ipak stiče nove savršenosti pomoću manifestacije) i dosljedno od sebe. Iz toga je jasno, da je monizam nesmisao, jer prihvaća kontradiktorno biće; u isto doba je njihov bog neizmjerno i neograničeno biće. Koliko je shvatljivija i opravdanija kršćanska nauka o neizmjernom osobnom Bogu! On je sve iz ničesa stvorio i divno uredio. Kada gledamo zgradu, uru, parobrodarski stroj, divimo se umu izumitelja. A koliko to više, kada promatramo djela Božja u biljkama! Nijesu to mrtvi mekanizmi, nego živa i samostalna bića. Tu se moramo s Liebigom pokloniti Božjem umu. Moramo priznati s Preradovićem:

Boga vidi, tko mu gleda stvore,
Boga čuje, tko neće, da nieka
Živa glasa kroz svjeta prostore (Sveslavlje Boga).

Mozaici

Busola.

Već je sv. Albert Veliki upoznao naše mornare s uporabom busole. I danas nema broda bez ove sprave. Ona je brodarima od dvostruke vrijednosti: 1. pomoću nje svaki čas mogu znati, gdje se nalazi njihov brod, čak i u doba naoblačenog neba ili magle, 2 mogu da izračunaju, kojim pravcem idu. Ovako je i s našom savješću, koju je Bog postavio u našu dušu: ona je naša busola.

1. »A svrha je zapovijedi: ljubav od čista srca i dobre savjesti i vjere bez pretvaranja«. (1 Tim. 1, 5). Isti se apostol sv. Pavao hvali: »Ovo je slava naša: Svjedočanstvo savjesti naše« (2 Kor. 1, 12). I prvi ljudi znadu po toj savjesti, što je dobro, što zlo (1 Mojs 3, 5). Savjest nas potiče, da slijedimo dobro i bježimo od zla; po njoj možemo mjeriti i u doba strasti gdje smo: da li smo Božji ili ne. Ako busola ne vrši svoju prvu službu i ne može da kaže, gdje se nalazi brod, znak je, da je busola oštećena i brod će lako stradati. Gdje je savjest još neizvježbana, neodgojena, tu je čovjek kao brod bez busole.

2. Po busoli spoznaju mornari, kojim pravcem idu. I savjest otkriva i pipa ispraznost časti, ludost lakomosti, grdobu imućstvene nezasitnosti. Čujmo Dantea, kod koga veli Adrijan V:

No tek rimskim postadoh pastirom,
Bi mi svi'eta taština odata.
Vidjeh srce da ne stoji s mirom
Ni tu. (Čist. 19, 107—110)
Bud prokleta, oj vučice stara!
Koja pli'eniš, već no zviri ine,
S nezasitnog glada tvog bez para. (Čist. 20, 10—12)

Po savjesti spoznajemo, da li plovimo i mi u načinu svog življenja prema Bogu, svom cilju.

Bog bezkrajno, neizcrpivo dobro,
Gor na Nebu (kako biljur zraka)
Prožme, ljubeć, sve što za se obro.
Tolko ljubi, kol' je ljubav jaka;
A ta ljubav što više dozrijeva,
Vječni požar većma je rastaka,
Što već raste motritelja vreva,
Raste dobro, raste žar ljubavi,
Ko: kad caklo od cakla odsi'eva. (Čist. 15, 67—75).

Recimo Bogu: »Ti si Gospode Bože moj, nada sve dobar, ti si sam nauzvišeniji, ti sam najsilniji, ti sam najdovoljniji i najbogatiji, ti sam najslađi i najutješljiviji. Ti sam najljepši i najljubazniji ti sam najplemenitiji i najslavniji nada sve u kome su sva dobra zajedno i savršeno, i svagda su bila i bit će. I zato je premalo i nedovoljno, da štogod mi podaješ osim sebe samoga, ili što od sebe samoga otkrivaš ili obećaješ, ako tebe ne vidim i posve ne stečem. Jer mi srce ne može pravo otpočinuti i posve se smiriti, ako se ne smiri u tebi i ako se ne uzdigne k tebi nad sve darove i nad svako stvorenje« (Nasljeduj Krista III, 21, 2).

Govori, Gospodine!

Ko cvi'et, što se stisne i obori,
S noćnog mraza, netom sunce grane,
Uspravlja se i čašu rastvori. (Pakao II, 127—129)

Tako nerazumni cvijet odgovara na prvu pojavu sunčane zrake: Rastvara se, da od sunca upije svjetlost i život. A mi?

Mladog je Samuela Bog do tri puta u jednoj noći zazvao imenom, ali mu se on odmah odazvao netom je razumio, da je to glas Božji. On reče ponizno i željno: »Govori Gospodine, jer sluša sluga tvoj« (I Kralj. 3, 9). I Bog je progovorio tako milo i utješljivo njegovoj duši. Mi bi htjeli, da nam gvori Bog, ali da mu se sasma ne podvrgnemo, kako je to učinio Samuel. Vazda smo spremni, da tražimo stotinu isprika i tisuću razloga u otezanju.

Mnogi ljubi pravdu, al se miču
Kasno, pazeć na zgodnije vri'eme (Čist. VI. 130—1).

Pametan psalmista veli Bogu: »Spremno je moje srce, o Bože, spremno je moje srce: pjevat ću i slavit ću!« (ps. 56, 8). I Dante veli Beatrici:

Naredba mi tvoja tako mila,
Da sâm posluh kasan mi se čini,
Nit je, da me dalje nutkaš, sila (Pakao II, 79—81).

U podzemnom je svijetu htio Karon da navali na Dantea, ali priskoči Vergilije, i prekriči mu, da je tamo Dante došao po Božjoj volji:

Jer se ovo htjelo, gdje se može
Što se hoće: to ti svi razlozi (Pakao III, 95—96)

Ovako bismo morali i mi kazati svim svojim strastima i prirođenoj svojoj mlohavosti i strahu ispred žrtvi: »Šutite svi neprijatelji Božji. Oluji svojih stras'i morali bismo reći kao ono Krist na uzburkanom moru »Zašuti, umukni«. (Marko 4, 39). Neka sve umukne, jer »Gle mili moj govori« (Pjesma nad pjesmama 2, 10).

Saul je naglo letio u Damask, da ondje pohvata sve kršćane i tako spriječi širenje nove nauke. No kad mu se Krist javi u velikoj svjetlosti, otvori on srce i dušu Bogu svom i reče: Gospodine, šta hoćeš, da činim?« (Dj. ap. 9, 6). I Bog napravi iz Saula Pavla, tu »posudu izabranu«. (ib. 15).

Recimo i mi Gospodaru srca i duše svoje: »Neka mi ne govori Mojsije ili koji od proroka, već ti radije, Gospodine Bože, koji si sve proroke nadahnuo i prosvijetlio; jer me ti jedini bez njih možeš savršeno poučiti, a oni bez tebe ne će ništa opraviti. Mogu mi istina riječi zvečati, ali duha ne udahnuše. Lijepo govore, ali, kad ti šutiš, ognja u srcu ne raspaljuju. Predaju slova, ali ti otkrivaš smisao; iznose otajstva, ali s tvojim se ona ključevima otvaraju. Daju zapovijedi, ali ti ih pomažeš izvršiti. Pokazuju put, ali ti krijepiš za putovanje. Oni samo spolja rade, ali ti srca upućuješ i rasvjetljuješ. Oni spolja zahtijevaju, a ti daješ plodnost. Oni viču riječima, a po tebi ih uši razumijevaju«. (Naslj. Kr. III, 2, 1—2).

Josip Lux

Živimo u eri obraćenika. Eto u ovo se zadnje doba obratiše na katolicizam Englez Gilbert Keith Chesterton, o kome reče protestant Kažimir Edschmid, da je »najpametniji čovjek Engleske« (Cfr. »Život« 1923, str. 196). Obratili su se i najveći nizozemski pjesnik Frederic van Eeden, najženijalnija norveška pjesnikinja Sigrid Undset (Cfr. »Život« 1926, str. 290); uvaženi njemački filozof Dietrich von Hildebrand. Ovdje ne spominjem političare, sociologe, povjesničare, koji su s protestantizma, iz skizme grčko-istočne, židovstva prešli k nama u katoličku crkvu. Ostanimo samo kod njemačkih zastupnika lijepe književnosti. Takova je pjesnikinja i spisateljica romana Ilse von Stach, moderni dramatičar R. Ivan Sorge, glasoviti »Rembrandtdeutsche« Julij Langbehn te njegov biograf Momme Nissen, protestantski propovijednici Dr. Albani i Hans Huebner, njemačko-baltički plemić i pjesnik Ivan v. Günther, spisateljica romana Margareta v. Gottschall, pjesnikinja Magda Alberti, te: Herman Büchler v. Florin iz Švicarske (napisao vrlo duhovitu knjigu »Kaisertum u. Völkerbund«), pa i Teodor Haecker, Herman Bahr (Cfr. »Život« 1927, br. 1), E. delle Grazie. Među ove predstavnike lijepe knjige i konvertite možemo ubrojiti i Josipa Aug. Luxa. On je to svoje obraćenje opisao u knjizi »Wanderung zu Gott«,

koju je nedavno objelodanio. Ta se knjiga takmi s krasnim sličnim djelima ili vlastitim biografijama Kralika (Tage u Werke), Hermana Bahra (Selbstbildnis) i Franje Eicherta (Mein Lebenslauf)

Josip August Lux je sin bečke katoličke obitelji. Mladost mu nije bila sretna, jer mu je kako on sam priznaje, falio bitni uvjet sreće, vjera. Te sreće nije imao ni Grillparzer, ni Lenau, ni Anastazij Grün, ni Bauernfeld. To je bila austrijska bolest u lijepoj knjizi počam od Josipa II. i dalje. Lux je pisao o sebi u svom romanu »Amsel Gabesam«. Što će biti iz njega? Pjesnik i pisac. No to je zvanje i kod njega bilo posuto trnjem. Iza dovršenih nauka postade privatnim učiteljem, zatim namještenikom u velikoj bečkoj prodavaoni paramenata; napokon je dospio u London i odanle u Pariz. U romantičnoj je Engleskoj našao ono, što je uzalud u Austriji tražio. Ondje je našao književnike, kakovi su bili John Ruskin, Burne Jones, Walter Crane, William Morris. Sva mu se tu duša zanijela za novim romantičnim pokretom u umjetnosti i književnosti; s tim je pokretom stajao pred vratima katoličke Crkve. To je Parsivalova tragika, o kojoj on nije slutio. Tekar mu je rat morao otkriti. Kad je stigao u Francusku, i ondje je zatekao novi duh u književnosti. Taj je duh zadahnuo stotine slavljenih pisaca. Ovaj je plavi cvijetak pjesništva Lux unio u svoju domovinu. Njegovi su ideali postali engleski prerafaeli'e, osobito njihov pročelnik Dante Gabriele Rossetti, te francuski simbolisti, neoromantičari i misticiste: Verlaine, Baudelaire, Mallarme i dr. Na Luxa su uz to znatno djelovali i Belgijanci Maeterlinck, Verhaeren, Huysmans, van der Velde, Konstantin Meunier i nizozemski konvertik Jan Toroop. U Beču se pojavilo tada »sveto proljeće«, jer je secesija pokrenula novo shvaćanje u umjetnosti. Tom su strujom pošli veliki arhitekti Oto Wagner, Josip Olbrich, Gustav Klimt, Rolo Moser, Josip Hoffmann. Lux je bio na čelu tog pokreta. Njegov je časopis »Die hohe Warte« bio središtem, žarištem tog smjera. To su bile godine, pune veselog rada. U Beč su tada hodočastili umjetnici i književnici svih zemalja.

Lux je i tada zaželio da pođe u svijet. I ode u Nizozemsku, potom u Darmstadt i Dresden. U ovom se zadnjem gradu podiže Hellerau, grad vila, prema njegovim idejama. Tu je osnovao i posebnu školu, iz koje su izašli majstori modernog umjetničkog obrta. Luxov je nazor o svijetu bio panteizam, prožet okultizmom i znanstvenim studijem umjetnosti; dakle je daleko stajao od katoličke vjere. No jer je jednom bio kršten kao katolik, nerado ga je gledala njegova protestantska i bezvjerska okolina u Dresdenu. To ga je navelo, da se preseli u München, jer »je njegova duša hlepila za vrućim dahom katoličkog juga«. Tako ga je umjetnost vodila do vratiju katoličke Crkve, a da on nije o tome ni sanjao.

U Münchenu je sve jasnije postajao umjetnički odgojitelj u svojim spisima, posebno romanima, kao »Franz Schuberts Lebenslied«, i »Die Schwestern Fröhlich«, pa u drami »Messe in Paris«, igri »Das Fenster«, u romanu »Chevalier Blaubart«. Svoje je nazore razvio u »Kultur der Seele«. Sebe i svoje doživljaje opisao je u djelima »Das grosse Bauernsterben«, »Lola Montez«, »Die Vision der lieben Frau«, »Auf deutscher Strasse«.

U što je vjerovao Lux u to doba? O tome on sam piše u »Kultur der Seele«: »Mi smo učenici ne samo Haeckela, nego i Platonovi, Kristovi, Goetheovi i Schopenhauerovi, pa nijesmo prihvatili nauku samo Ostwaldovu, nego i Zarathustrovu i Budinu«. On je dakle bio idealist i panteist; njegova vjera nije bila prema Haeckelovu i Ostwaldovu receptu, jer mu je to bilo odvratno, ali je prihvatio Steinerovu i teozofâ i antropozofâ, dakle skrajnjeg subjektivizma. No nadošla je svjetska revolucija iza rata. Ta mu je otkrila, kako čovječanstvo pleše nad vulkanom; kako se sve ruši poput papirnate kuće u doba vihora; kako će novi opći potop zahvatiti našu zemlju ili barem Evropu To ga je zabrinulo, pa je počeo da dublje razmišlja kako to nije nikada prije učinio. Pred sobom je vidio jednu korablju, koja mirno i sigurno plovi po valovima te revolucije i potopa. Ta sretna i jedina korablja jest katolička Crkva.

Lux je u nju stupio. On je — bolje govoreći — opet se povratio u korablju, iz koje je lakoumno u doba mladosti iskočio. On se ćuti sretnim u kući Oca nebeskog; svoj talenat i pero položio je pred prijestolje Onoga, koji mu je sve bio i povjerio kao — dar.

F. J.

Književnost

Katolička akcija i Katolički pokret. Dokumenti. Sadržaj je ovaj: Općeniti cilj kat. akcije; naročiti ciljevi (borit se protiv nekršćanske civilizacije i njezinih nereda, vratit Isusa u porodicu, školu i društvo, zauzeti se za potrebe puka, nastojati oko zakona da se isprave, braniti prava Božja i Crkve, neka duh Kristov prožme duše pod vodstvom biskupa) definicija kat. akcije, svojstva kat. akcije (apostolat, socijalni apostolat, opseg, potrebe, suradnja svjetovnjaka sa svećenstvom, uvjeti uspješnog rada u kat. akciji, duhovni život, poslušnost Crkvi, savršena poslušnost, opseg poslušnosti, ugled kat. akcije za cijeli svijet, crkveno idejno i organizacijsko administrativno vodstvo kat. akcije), biskupi vođe kat. akcije u svojoj nadbiskupiji, svećenik je u kat. akciji biskupov zamjenik, dušobrižnik, funkcija duhovnika u kat. akciji, organizacija kat. akcije) glavni su članovi svjetovnjaci, oni upravljaju s kat. akcijom, organizacija kat. akcije po župama i biskupijama, koordinacija autonomnih nacionalnih stručnih centrala, organizacijski oblici, kat. akcija i vjerska društva, Kat. socijalna i ekonomska akcija, Kat. stranačko političko djelovanje, sloga svih

katolika, kat. pisci i kat. stranka, proučavanje papinskih enciklika. Možemo zahvaliti nepoznatom auktoru, koji je ovako zgodno, bistro, jednostavno poredao sve, što mora znati svaki katolik djela. Ova knjižica upotpunjuje onu Dr. Merza, **Katolička akcija.** Dr. Merz raspravlja o pitanjima: Narav i definicija kat. akcije, cilj (socijalno kraljevstvo Isusa Krista) i sredstva te akcije. Dobro je što eto imamo lijepih spisa o tom našem aktuelnom pitanju. — V. Bucaille, **La situation religieuse en France.** Kako sam naslov pokazuje, iznosi pisac važne tačke o religioznom položaju u Francuskoj:, francuski kler i mladež. Uskrs u velikim školama, gradnja crkvi, kult sv. Ivane od Arka i štovanje presv. Srca Isusova, nove župe u pariškoj nadbiskupiji, nove crkve u pokrajinama, socijalni i vjerski pokret, vjerska praksa u pariškoj nadbiskupiji. — Nepoznati je pisac napisao djelce »**Manete in dilectione mea** Das Herz Jesu u. der Priester. To je njemački prijevod iz tal. originala. Za ovaj su prijevod napisali popratna pisma kard. Piffl i nadb. Rieder. Sve je namijenjeno svećenicima, da ih potakne na žarku ljubav prema Isusu. — Mgr. M. Krmpotić, **XXVIII. internacionalni euharistički kongres u Chicagu 1926.** Djelce ima 18 slika i 10 članaka. Članci su ovi: Predgovor od nadbiskupa vrhbosanskog, pismo pape Pija XI., u New-yorku, u Chicagu, otvorenje kongresa, svečana misa u stadiju, žene i muževi na kongresu, mladost i grkokatolička crkva na kongresu, procesija u Mundeleinu, svjetske novine o kongresu. — X. N. L. Cieszynski, **Roczniki katolicke na rok panski 1927.** Tu je opširni pregled katoličkog života po svim državama; ima i posebna poglavlja o masoneriji, o kat. misijama. Knjiga je pregledna i s velikim marom pisana. O Jugoslaviji ima na str. 215—233. — Prof. Dr. P. Frieden, **Das französische Bildungswesen.** Djelo ima 9 poglavlja: Sredovječna škola, doba humanizma i renesanse, francuska škola u 16. i 17. vijeku, 18. vijek, franc. škola u 19. vijeku, francuska školska organizacija u 19. i 20. vijeku, srednja škola, u 19. vijeku, jedinstvena škola. Kako se vidi iz samih naslova, djelo je vrlo zanimljivo i za nepedagoge. — Mgr. M. D. Krmpotić, **America docet!** Što je to? To su crtice iz vjerskog i kulturnog života u Sjedinjenim Državama: 1. O vjerskom i kulturnom životu uopće, 2. osnivanje župe, 3. ustav Sjedinjenih Država, 4. podizanje zgrada i dohoci crkve, 5. svećenički dohoci, 6. svećenik kao poslovan čovjek. — **Veliki uskrsni tjedan u crkvi i u narodu.** Pučkim načinom prikazani su tu obredi i važnost svetkovina uskrsnih; sve je pregledno napisano na 16 stranica. — Don J. B. Chautard, **Duša apostolskoga djelovanja.** Preveo s francuskoga Dr. M. Alaupović. Knjiga je podijeljena u pet dijelova: Bog hoće i spoljašnje djelovanje i nutarnji život, zajedništvo djelatnoga i nutarnjega života, djelotvorni je život pogibeljan bez nutarnjeg života, a zajedno s njim osigurava napredak u kreposti, o plodnosti što je nutarnji život daje organizacijama, neka načela i upute za nutarnji život. — **Starokatolicizam.** Kad su nastali starokatolici? koliko ih ima? tko su njihove vođe? u čemu se razlikuje ta vjera od naše rimo-katoličke? imadu li starokatolički svećenici pravo ispovijedati i vjenčati? čime bi oni htjeli da zavedu naš narod? O svemu tome lijepo raspravlja zgodna brošura pod navedenim naslovom. — Thellier de Poncheville, **A un catholique d' Action francaise.** Ta je brošura alarm protiv pogibelji liberalnog udruženja. — I. p. J. Boullier upozoruje katolike na istu pogibelj u brošuri **L' Eglise et l' Action francaise.** — **Moj mali misnik.** Francuski je original napisao P. Lhande. To su uspomene jedne majke. Podajte ovo štivo u ruke katoličkih majki. Naručuje se kod Glasnika sv. Josipa u Zagrebu za 7 din. — Meschler M. S. J., **Das Exerzitienbuch des hl. Ignatius von Loyola.** Erklärt u. in Betrachtungen vorgelegt. Ovo je treći dio (Ausführung der Betrachtungen). I svećenicima će dobro doći ovo djelo kod propovijedi. To je riznica za govore i razmatranja.

Razno:

A. Schott O. S. B. je izdao kod Herdera i mali misal za svetkovine i nedjelje. **Kleines Messbuch.** To je pučko izdanje. Kamo sreće, kada bi i naši vjernici što više upotrebljavali misal kod sv. mise. — Kirsch J., **Die Stationskirchen des Missale Romanum.** H. Grisar S. J. je izdao posebnu studiju o sličnom predmetu »Das Missale im Lichte römischer Stadtgeschichte« (Herder). No Kirsch nam pokazuje, što su to bile stacije u 4. do 8. vijeka, pa opisuje svaku pojedinu staciju u korizmi i ostaloj crkvenoj dobi. — J. Braun, **Handlexicon der katolischer Dogmatik.** Tu ima alfabetskim redom prikaz o svakoj nauci svete Crkve. Točnost i preglednost je oznaka ovog djela. Ne bi smjelo biti katoličkog intelektualca, koji ne bi poznavao ovo djelo i njime se služio kod svog pisanja. — Dietrich von Hildebrand, **Reinheit u. Jungfräulichkeit.** Uzvišen je predmet, ali ga pisac dostojno i prikazao. Čisto pokoljenje kako je Bogu milo! Redovnici i redovnice naći će tu kao i svjetovnjaci krasnog biserja. — Dr. I. Merz, **Ti i ona.** Djelce je namijenjeno muškoj omladini. Koji je cilj ljubavi? Ta je ljubav zemna i priprema za uzvišeniju, mladić mora odbiti preuranjenu ljubav, čist život koristi zdravlju, kako valja očuvati čistoću, djevičanstvo, viteštvo; ta i mnoga druga pitanja imaju tu svoj odgovor. — Rene Daeschler, **La spiritualite de Bordaloue.** Grace et vie unitive. Sadržaj je ovaj: Opća milost, mir, posebne milosti, izvanredne, mističko stanje, načela i praksa unitivnog života. Ova će knjiga donijeti mnogo ploda. — K. Dörner, **Die Stunde des Kindes.** To su propovijedi, koje su važne za propovijednike, odgojitelje, roditelje, učitelje. Obrađena su sva pitanja moderne pedagogije. — A. Graničković, **Gospa Trsatska.** Kako je nastalo svetište Majke Božje na Trsatu, svečano krunisanje spomenute slike, vanredni događaji i važnije stvari u svetištu kapele tog svetišta, ugodne i neugodne prilike tog svetišta, zakladna pisma kneza Martina Frankopana, spomen-pjesma. To je u kratko lijepi sadržaj. — A. Špoljar, **Presveta Euharistija.** Tu je 9 tačaka obrađeno: Tko ima pravo?, duboki razlozi presvete Euharistije, dar u tri nadarja, plodovi i uslovi, presv. Euharistija jačina i milina, trogubo svijetlo presv. Euharistije, dođite k meni svi!, zadovoljština za preziranu ljubav, misa o presv. oltarskom sakramentu na Tijelovo. — Dr. Vl. Deželić, **Socijalno pitanje.** Sadržaj: Što je socijalno pitanje? Što je čovjeku potrebno? Socijalno evanđelje kršćanstva. To su popularno obrađena pitanja, ali velikom stručnom spremom. — Dr. K. Schulte, **Staat u. Gesellschaft im Denken des Thomas von Aquin.** Ausgewählte Stücke, eingeleitet u. erklärt.

Tu je ovih pet ulomaka: Država kao član Božjeg poretka, država kao organizam, pravednost, pravo i zakon, vrsti ustava, država i Crkva. — Vj. Noršić, **Povijest župe sv. Barbare u Bedekovčini 1726 — 1926.** Ovakove su monografije zgodne za domaću povijest. Pisac je uspio u ovom prikazu. — G. Hoffmann S. J., **Rom u. Athosklöster.** Tu pisac donosi novih dokaza, kako su nekoji redovnici na Atosu bili katolici do u poznije doba.

životopisi:

Dr. D. Čepulić, **Što znači za nas kult biskupa Langa?** Ovo je predavanje održao pisac u Zagrebu 30. 3. 1927. prigodom proslave dana pok. biskupa. Predavanje je puno ljubavi prema sv. Crkvi. Čista dobit (stoji 2 din.) namijenjena je za gradnju Langova doma. — **Živko, dijete Euharistije.** Tu je mati Židovka opisala život svog anđelka, koji je umro malo iza prve pričesti. Kolike su majke proplakale nad ovim djetetom milosti i kolike su obitelji zajednički kod stola i uz suze pročitale ovaj životopis! Kamo sreće, da bi i hrvatske majke znale podati i odgojiti ovakovu djecu! E. Laveille S. J. je napisao životopis **Adolphe Petit S. J. 1822 — 1914.** To je djelo izdalo u svojoj nakladi Museum Lessianum u Louvainu. A. Petit je vrlo zaslužan u radu oko belgijskog svećenstva i njegova duha. — **Junački život svete Ivane od Arka.** To je krasna knjižica, koja je namijenjena u prvom redu Orlicama. — Ante Špoljar preveo je dvije knjižice s francuskoga jezika. **Brat Gabrijel ili Zašto se ide u Trapiste?** Zanimiv je život ovog božjeg borca kao i onaj pod naslovom **Cvijet iz pustinje Otac Marija Anđelko.**

Fiat lux!

Bijes starokatolika.

»Pape se mogu svojim zlodjelima takmiti s najpokvarenijim vlastodršcima«.

Tko to tako piše?

Novopečeni »starokatolik« i apostata Niko Kalogjera, brat starijeg »brata« biskupa Marka. Gdje to iznosi? U glasilu starokatolika 30. 8. 1927.

Kako to dokazuje? On piše: »Povijest, učiteljica života, to dokazuje nepobitnim dokazima« i »vjerno otkriva svu gnjiloću i golotinju, sav nemoral i zločine rimskih papa«. Što da na to kažemo? Ni mi ne ćemo pretjerati, ako ustvrdimo i k tome se jednako pozovemo na povijest, da Kalogjerine tvrdnje spadaju među najveće neistine što ih je čovjek Nikina kova ikada iznio na svijet.

Niko Kalogjera iznosi: Papa Stjepan VI. (896—7) dade izvaditi lješinu svoga predšastnika Formoza, stavi je pred sud i osudi kao nezakonitog papu i napokon osakaćenog dade baciti u Tiber. Na ovo velimo, da ta činjenica nije nikako zajamčena. Zašto dakle iznositi i prišiti nekome nešto, što nije sigurno? Ili zar pokojnici po mišljenju i nauci starokatolika nemaju više prava na dobar glas?

Dalje Kalogjera iznosi, da je papa Sergije III (904—911) imao nezakonito dijete i živio nemoralno. Odakle pisac to crpi? Iz govorkanja jednog njegova neprijatelja. Zašto Niko Kalogjera ne iznese i dobro svjedočanstvo, što mu ga daje, ne jedan, nego više suvremenih pisaca, a po tome je svjedočanstvu

Sergije bio dobar i mnogo je dobra učinio za vjeru i Crkvu (Hergenroeher, Kirchengeschiche. II, 2, str. 204; Hefele, Konciliengeschichte IV, 2, str. 576).

Radi par papa okriviti sve pape, bilo bi isto, kao kada bi netko radi Jude rekao: »Svi su apostoli bili takovi«. To znači klevetati, a na to nema nitko prava. I sam kasniji Döllinger priznaje, da je pod nekojim papama u 10. vijeku »papinska stolica nalikovala svezanom čovjeku, komu se sramota, što ju mora snositi, ne može upisati u grijeh, dok mu se ne vrati sloboda«. I Niko Kalogjera (ako poznaje uopće povijest ili je ne želi izvraćati), morao bi znati, da je upravo u najžalosnije doba (9. i 10. vijek) bilo mnogo izvrsnih i uzornih papa, kao n. pr. Hadrijan II., Ivan VIII., Benedikt IV., Leon V. itd. Niko Kalogjera o tome šuti; njemu su svi pape kao razbojnici. A upravo je do te dobi od 122 papa bilo do 74 svetaca. Stoga se ne čudimo, što Kalogjera čak i o Ivanu VIII. (872—882), tom dobrom prijatelju Hrvata, koga i naši domaći i strani povjesničari stavljaju o bok sv. Leonu Velikom, piše da je bio lukavi diplomata i vrlo okrutan s protivnicima.

Konačno Kalogjera uzdiše, kako je još grozniji zločin (od onoga što ga je počinio Stjepan VI. na Formozu) pred Bogom, svijetom, kršćanstvom, razumom i savjesti, što »su ovakovi ljudi kao Stjepan VI. i Sergije III. bili vođeni Duhom Svetim, te držali da je Krist bio u njima i dozvolili, da ih se zove svetim, blaženim, čak nepogrešivim.« — Tu Kalogjera zaboravlja, da 1. nitko nije nikada tvrdio, da je Duh Sveti te pape vodio u tobožnjim (ako bi uistinu postojala ta zlodjela, što ih Kalogjera spominje) zlodjelima; 2. vi se starokatolici neprestano pozivate na sv. pismo (naravno kako ga vi tumačite), pa zar niјeste čitali u Ivanovu Evanđelju, kako je Duh sveti progovorio i preko opakog Kaife (Iv. 15, 51) ili kako Gospodin zove opake suce: »Vi ste bogovi (dionici Božje vlasti) i sinovi svevišnjega, vi svi« (ps. 81, 6). Ili zar ljudi ne drže s pravom svetom očinsku i vladarsku vlast, premda je ljudi zlorabe?

Dok se protestanti svjetskoga glasa dive papama, kao n. pr. Macaulay i J. Müller, dotle Kalogjera, koji još pohađa povjesnička predavanja na zagrebačkom sveučilištu, drži pape najpokvarenijima vlastodršcima. Očevidno je po srijedi gustus i to iskvareni gustus. Tako Müller piše: »Bez pape bismo (Evropa) bili ono, što su turski narodi« (Schweizer-geschichte III, 1). I Gregorovius, taj inače neprijatelj papa, zove ih »odraz božanstva u poretku čovječanstva«, te »papinstvo je najčasnije od sviju ustanova u povijesti« (Geschichte Roms III, 3). Jednako veličaju rimske pape poznati povjesničari Leo K. Menzel i L. Ranke. Ovaj zadnji dapače, i ako zagriženi neprijatelj papa, nerijetko u svom djelu ima krasnih pohvala o papama (Cfr. Weltgeschichte V, 295; VIII, 481). Kako li lijepo pišu o papama i protestantski filozofi Herder i Paulsen! Nešto su bolje poznavali povijest rimskih papa veliki učenjaci i povjesničari F. Hurter, Gfrörer i Ruville, pa kard. Newmann, filozofski i učenjački genij Solovjev, te K. Digby, Harwart itd. I svi su ti učenjaci prešli u katoličku Crkvu. A Nikica Kalogjera? On malo poznaje povijest i to malo k tome zlo, kada je ovako izvrće, da time pokrije svoju žalosnu apostaziju. Nikica, Nikica, ne valja ti rabota!

Pravoslavni Momir podučaje heretika Marka.

Starokatolički je biskup Marko Kalogjera dao neke izjave u beogradskoj »Politici«. Na to se osvrnuo pravoslavni publicista Momir Nikolić. On podučaje vrlo zgodno heretika Marka:

1. »Cifre koje gospodin Kalođera daje o razvitku hrvatske starokatoličke crkve, 31 župa i 45 sveštenika, ne menjajú nikako stvarnost koju sam bio konstatovao: da je ovaj pokret potpuno nemoćan prema katolicizmu, kao što je sa druge strane isključeno prevođenje katolika u pravoslavlje tako da se do jedne nacionalne crkve može doći samo sporazumom sa Rimom. Uslovi od kojih Rim nikada odstupiti neće, od kojih ne može odstupiti, a da se ne odrekne sebe, poznati su: primatstvo i nepogrešnost rimskoga biskupa. Dakle, ili treba predvideti mogućnost da srpska crkva primi ova dva uslova, ili se odreći svake misli o jednoj nacionalnoj crkvi. U ovom poslednjem slučaju, jedina razumska i istinski nacionalna politika koja ostaje, to je politika dveju nacionalnih crkava: podjedno dobri odnosi i sa srpskom crkvom i sa Rimom.

2. Ali, gde gospodin Kalođera sasvim prestaje biti ozbiljan, to je kada šefa najmoćnije internacionale koju čovječanstvo ima, jedne internacionale postavljene na dovoljno čvrste osnove, kada šefa crkve toliko široko čovečanske da nema zemlje i naroda gde ona ne zapoveda mnogobrojnim duhovnim podanicima, »italijanskim biskupom«. Papa je rimski biskup, a to je nešto sasvim drugo. Isti karakter ozbiljnsoti ima i objašnjavanje celibata katoličkoga sveštenstva namerom Rima da ga otuđi od naroda kome pripada. Koliko gospodin Kalođera mora biti rđav hrišćanin kada ne razume da ovde nije reč o otuđivanju od naroda, nego o oslobođavanju od zemaljskoga.

3. Crkva vodi Bogu, a ne naciji.

I ovaj hrišćanski biskup sasvim degraduje hrišćanstvo, kada njegovu crkvu hoće da zasnuje na cilju »buđenja narodne svesti«. Hrišćanska crkva priznaje samo čovjeka i u čoveku samo trag Boga. U tome je njen prvo-opštečovečanski i zatim božanski smisao. Vezati hrišćansku crkvu za jedan narod i za zemaljske ciljeve njegove, to je ubiti u njoj sve što je hrišćansko. Jedna takva crkva može biti korisna sa jednog određenog zemaljskog stanovišta, ali time ona prestaje biti sposobna za svoju pravu ulogu: da nas ujedinjuje ne kao narod, ma koliko ovaj okvir imao u stvarnosti moćnih prava da postoji, nego kao ljude, i da nas vodi ne nekom zemaljskom dobru, ma koliko ovo u tom redu bilo visoko, nego Bogu. I ništa nije žalosnije za hrvatsku starokatoličku crkvu nego da se jednom njenom biskupu, i to u jednom agnostičkom i nacionalističkom listu, moraju davati lekcije ove vrsti. Ali ako se ovde stvari posmatraju samo sociološki, gospodin Kalođera je isto toliko rđav sociolog, koliko je rđav hrišćanin.

4. Kršćanstvo i nacionalizam.

Sociologija traži da se priznaju sve potrebe, jer ne priznati jednu potrebu, ne znači ukinuti je. Bratstvo među ljudima i njihova težnja za nebom spadaju u osnovne i visoke potrebe društva. Zatim sociologija traži da svaku funkciju vrši onaj organ, koji je za nju najprirodniji. Starati se o nacionalnoj svesti pripada drugim ustanovama, a ne crkvi. Hrišćanska crkva ima svoju funkciju, koja se sastoji u njegovanju jedinstva ljudskoga roda i božanskoga u čoveku. Dakle, spor između nas i gospodina Kalođere nije u tome što mi odričemo potrebu buđenja narodne svijesti. Spor je samo u tome što on sve brka, dok mi svaku stvar postavljamo na njeno prirodno mjesto. Ako crkvi date ciljeve, koji joj po prirodi stvari ne pripadaju, ona će prvo te zadatke vršiti rđavo, a zatim učinićete je nesposobnom za njenu prirodnu funkciju, koja će tako ostati zanemarena. Dvostruka šteta. I nikada nije bilo potrebnije da hrišćanska crkva vrši svoju opštečovečansku funkciju nego u ovo doba raspaljenih nacionalizama. Nacionalizmi su jedna istorijska stvarnost, koja ima da se primi i svakako da je isključeno vraćanje jedinstvu, kakvo je predstavljao hrišćanski svijet u srednjem veku. Ali nacionalizmi nisu zbog toga manje bolno mesto naše civilizacije, koja pod njihovim poretkom, gubeći svoje jedinstvo, gubi uslove života i razvitka. Iznad nacionalizama ostaje da ih ublažuje i čuva zajednički osnov civilizacije samo hrišćanska crkva sa svojom opštečovečanskom ulogom. Koliko hrišćanska crkva bude ovu ulogu moćnije izvršala, toliko će civilizacija imati bolje izglede. Zato mi smatramo za veliku nesreću današnju pocepanost hrišćanske crkve, osuđujući naročito Reformu, i pozdravljamo svaki napor, koji stvarno vodi ponovnom ujedinjenju hrišćanstva. I toliko pre moramo osuditi jedan pokret, koji ne samo slabi hrišćansku crkvu, uvećavanjem njene pocepanosti, nego je i odvraća, pridajući joj nacionalističke ciljeve, od njene opštečovečanske uloge«.

Eto, civilista, svjetovnjak, pravoslavac podučaje »starokatoličkog biskupa«, ali vrlo opravdano. Kakova mora biti crkva, koju vodi Marko, koji nema ni ispravnih pojmova o Kristovoj nauci! Pravo kaže stara narodna pjesma: Za inad se poturčio Marko, cić bolesti oženi se Marko, sve za inad i bolest ljute, te da sebi i drugom ugodi, a ne Bogu ni pravici svetoj.

Hrvatska bibliografija

Dobre:

Cuvaj A., Računica. Str. 112 Zagreb 1927.

Čepulić Dr. Vl., Plućna tuberkuloza. Str. 80. Karlovac 1927.

Deželić Vl., sin, Sofiju odabra. Str. 176. Zagreb 1927.

Divković M., Hrvatska čitanka za I. razred gimnazijski, 14. izdanje. Str. 164. Zagreb 1927.

Grgec P., Gospodin Rafo. Str. 96. Zagreb 1927.

Hirc i Hönigsberg, Zbornik zakona, uredbi i naredbi. Sv. I-II, br. 1—7. Str. 194. Zagreb 1927.

Izvješće trg. obrtne komore u Splitu kongresu privrednika za g. 1927.

Kalendar Srca Isusova 1928. Str. 154. Zagreb 1927.

Kastner i Ohlerova, Praktična uputa u gradnju radio aparata. Str. 96. Zagreb 1927.

Misijski kalendar 1928. Str. 128. Zagreb 1927.

Misijsko djelovanje kod nas i po svijetu. Str. 110. Ljubljana 1927.

Nikolajević Drag., Drèsura Pointera i Settera. Str. 68. Zagreb 1927.
Rubić Dr. I., Naši otoci na Jadranu. II. izd. Str. 52. Zagreb 1927.
Rukavina J., Osnove i upute za organizaciju omladinsko-privrednih izložaba. Str. 44. Zagreb 1927.
Seljački kalendar 1928. Str. 114. Zagreb 1927.
Sitarić I., Svilarstvo. Str. 32. Zagreb 1927.
Splitski almanah 1928. Str. 242. Split 1927.
Šandor Hofmann, Kemija i mineralogija za niže razrede srednjih škola. Str. 146. Zagreb 1927.
Šetnje kroz etnografski muzej. Str. 87. Zagreb 1927.
Štromer St., Slobodno crtanje. Str. 60. Zagreb 1927.
Tkalčić Vl., Seljačke nošnje u području zagrebačke gore. Str. 34. Zagreb 1927.
Twain M., Pustolovine malog Tome. Str. 144. Zagreb 1927.
Vijesti geološkog zavoda u Zagrebu 1925—6. Str. 192. Zagreb 1927.
Vimer Dr. R., Isus Krist. Str. 316. Zagreb 1927.
Zadrugar 1928. Str. 158. Zagreb 1927.

Dvojbene:

Andrassy J., Kritički pogledi na teoriju o narodnoj suverenosti. Str. 84 Zagreb 1927.
Bogumil Toni, Pjesme mladine. Str. 80. Zagreb 1927.
Čajkovac Dr. S., Čitanka za IV. razred osnovnih škola. Str. 288. Zagreb 1927.
Jakić Ž., Povijest Srba, Hrvata i Slovenaca. II. dio Str. 160. Zagreb 1927.
Malović A., Slava Josipu Hanušu. Str. 40. Zagreb 1927.
Novi šareni svjetski kalendar 1928. Str. 204. Koprivnica 1927.
Spomenica. Kongres pravnika 1927. (Sarajevo). Str. 204. Zagreb 1927.

Loše:

Bjelovac A. Hifzi, Melika. Str. 158. Zagreb 1927.
Popp A., Knjiga za djevojke. Str. 46. Zagreb 1927.
Setubal P., Markeza de Santos. Str. 256. Zagreb 1927.

Urednik: A. Alfirević D. I.
Vlasnik: Kolegij Družbe Isusove u Zagrebu Lj. Dostal D. I. rektor.
Tiskom »Glasnika Srca Isusova« — A. Alfirević D. I.

SADRŽAJ »ŽIVOTA« G. 1927. GOD. VIII.

Savremeni vjerski i duh. život.

Crkvena povijest i patristika.

Prirodne znanosti.

Škola.

Moral i sociologija.

Okultizam.

Razna pitanja.

Mozaici i medaljoni:

Svijetli primjeri.

Fiat Lux!

Kat. smjernice načela i rada:

Bilješke. Perom i olovkom.

Književni pregled.

Hrvatska bibliografija:

ФИЛИАЛА ПОШТАНСКЕ ШТЕДИОНИЦЕ У ЗАГРЕБУ — FILIALA POŠTANSKE ŠTEDIONICE U ZAGREBU.

Priznanica — Признаница

na iznos od .... Din. .... p.
на износ од Дин. п.

slovima Dinara
словима Динара

uplaćen danas na ček. račun br.
уплаћен данас на чек. рачун бр.

Ime vlasnika ček. računa:
Име власника чек. рачуна: 34.160

Uprava »Života« Zagreb.

Popunjava uplatilac — Попуњава уплатилац

Uplatni br. po dnevniku ....
Уплатни бр. по дневнику

Potpis službenika — Потпис службеника

Uplatnica — Уплатница

Iznos od .... Din. .... p.
Износ од Дин. п.

uplatio je danas ....
уплатио је данас

Ime uplatioca
Име уплат.

u korist ček. računa br.
у корист чек. рачуна бр. 34.160

Uprava »Života« Zagreb.

Dana .... 192....
Дана

Popunjava uplatilac — Попуњава уплатилац

Obrazac br. 104 Š. — IX.-25.

Upisnica — Уписница

Iznos od .... Din. .... p.
Износ од Дин. п.

Uplatio ....
Уплатио

na ček. račun br.
на чек. рачун бр.

34.160

Popunjava uplatilac — Попуњава уплатилац

Uplatni br. po dnevniku ....
Уплатни бр. по дневнику

Овај део остаје код завода. Писмена саопштења на овом делу не добија власник чековног рачуна.

Ovaj deo ostaje kod zavoda. Pismena saopštenja na ovom delu ne dobija vlasnik čekovnog računa.

За писмена саопштења власнику рачуна
Za pismena saopštenja vlasniku računa

Mesto
za
marku

Uplatu čekovnom uplatnicom može izvršiti svako lice do neograničene svote i bez dokaza istovetnosti.

Priznanicu, uplatnicu i upisnicu popunjava stranka sama i predaje zajedno sa iznosom uplate, blagajnici Poštanske Štedionice, ili njenih Filiala, ili posredujućoj pošti, a do 250 din., i seoskom pismonoši, ili pomoćnoj pošti.

Popunjavanje se vrši rukopisno mastilom, štampom ili pisaćim strojem. Priznanicu potvrdjuje pošta i vraća stranci. Datum na uplatnici mora odgovarati danu uplate.

Nejasno popunjene, pocepane, zamazane, ispravljene ili brisane čekovne uplatnice pošte ne smeju primati.

Priznanica, kad je snabdevena otiskom poštanskog žiga, uplatnim brojem i potpisom poštanskog službenika, potpun je dokaz, za račun vlasnika čekovnog računa, izvršene uplate.

Уплату чековном уплатницом може извршити свако лице до неограничене своте и без доказа истоветности.

Признаницу, уплатницу и уписницу попуњава странка сама и предаје, заједно са износом уплате, благајници Поштанске Штедионице, или њених Филијала, или посредујућој пошти, а до 250 дин., и сеоском писмоноши, или помоћној пошти.

Попуњавање се врши рукописно мастилом, штампом или писаћим стројем. Признаницу потврђује пошта и враћа странци. Датум на уплатници мора одговарати дану уплате.

Нејасно попуњене, поцепане, замазане, исправљене или брисане чековне уплатнице поште не смеју примати.

Признаница, кад је снабдевена отиском поштанског жига, уплатним бројем и потписом поштанског службеника, потпун је доказ, за рачун власника чековног рачуна, извршене уплате.